ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 1
MERCREDI
1er JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.212 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.212

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

«ՈՉ»ԷՆ ԵՏՔ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԴՈՒՌԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ

"Ոչ"էն ետք, Մայիս 30ին, Ֆրանսայի մէջ ալ բաւական անորոշ մթնոլորտ մը կը տիրէր: Ընդհանուր ձեւով, բոլորը շշմած էին "Ոչ"ի յաղթանակին դասած համեմատութենէն: Նախագահ Շիրաք ամբողջ օրը Ռաֆարէնի յաջորդութեան թեկնածուները կ'ընդունէր: Նախ, Ռաֆարէնը որ կը մերժէր պաշտօնապէս յայտնել իր հրաժարականը, ապա՝ Տոմինիք տը Վիլփէն, Մ. Ալիօ-Մարի, Նիքոլա Սարքոզի: Այս վերջինը իր պայմանները դրած էր եւ իր նշանակումը բաւական հակասական կրնայ թուիլ, քանի քուէներ տրուած էին նաեւ "ազատական" Եւրոպայի մը դէմ եւ Սարքոզի ազատական մըն է. Արդիւնքներու յատկանշական կէտն այն է որ Փարիզը իր քսան թաղամասերով "Այո" քուէարկած է: Եւրոպան ալ անորոշութեան մատնուած է: Ամէն պարագայի մէջ. Սահմանադրութեան ուխտը պէտք է վաւերացուի բոլորին կողմէ, որպէսզի գործադրուի: Ցարդ 9 Պետութիւններ, վաւերացուցած են, 10րդը (Ֆրանսա) "Ոչ" ըսած է, դեռ կայ 15 ուրիշներու կարծիքը, ոմանք հանրաքուէով, ոմանք Խորհրդարանի միջոցաւ, ոմանք ալ դեռ ձեւը չեն որոշած: Այս ամբողջը պէտք է կատարուի մինչեւ 2006ի աշունը: Հասարակաց յայտարարութեամբ մը եւրոպական երեք մեծ հիմնարկները՝ Լիւքսանպուրկի նախարարապետը (հերթական նախագահութիւնը կը վարէ), Յանձնախումբին նախագահը եւ Խորհրդարանին նախագահը հաստատած են այն սկզբունքը որ գործընթացը պէտք է մինչեւ ծայրը երթայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիան ալ շատ դժգոհ է եւ մանաւանդ մտահոգ է Ֆրանսայի "Ոչ"էն: Անգարայի համար, խնդրայարոյց կը դառնայ իր անդամակցութիւնը: Օրինակ՝ Ճումհուրիյէթ չէ վարանած խորագրելու՝ "Թուրքիոյ պարտութիւնը" եւ այս նոյն խօսքերը կրկնուած են բոլոր մեկնաբաններուն կողմէ: Մասնագէտներու համաձայն յստակ նշանը կը տեսնուի որ Ֆրանսա ընդլայնում չուզեր եւ շատ կը կրկնուի "Թրքատեացութեան" տարազը: Իսլամապաշտները փորձած են հանդարտեցնել խռոված միտքերը եւ պնդել որ հարցը լոկ ֆրանսական է եւ թէ բանակցութիւնները Թուրքերէն կախում ունին: Արտաքին նախարարն ալ՝ Ա. Կիւլ նոյնը կ'ըսէ: Բանակցութիւններու նոր պատասխանատուն ալ՝ Ա. Պապաճան կ'ըսէ թէ Ֆրանսացիներու քուէն անակնկալ մը չէր իրեն համար: Սպայակոյտի պետը՝ Հիլմի Էօզքէօք համոզուած է սակայն, որ Ֆրանսայի քուէն յաւելեալ արգելք մըն է Թուրքիոյ եւրոպական տենչանքներուն: Հասան Ինալ, որ միջազգային հարցերու մասնագէտ է, շատ աւելի հեռու կ'երթայ: Իրեն համար անդամանալին գործուած է ու կը շեշտէ.- "Այն գաղափարը որ Թուրքիա կրնայ լրիւ անդամ ըլլալ Եւրոպական Միութեան, մեռած է": Եւրոպական Միութեան մասնագէտ Ճէնկիզ Աքթարի համար "Ոչ"ը "աւելի կը տկարացնէ եւ կը կաղացնէ Շիրաքը որ ֆրանսացի գրքէ միակ ղեկավարն էր որ զօրավիգ էր թրքական թղթածրարին":

Թուրքիա կը յուսայ սակայն որ բանակցութիւնները սկսելու հարցը (Հոկտ. 3) կրկին խնդրոյ առարկայ չըլլար, կը գիտակցի սակայն թէ երկար ճամբայ ունի կտրելիք: Մնաց որ Թուրքիոյ ժողովուրդը այնքան ալ անհամբեր չէ, քանի կը խորհի որ եւրոպական ծրագիրը բազմաթիւ զոհողութիւններ կը պահանջէ, մանաւանդ ամէնէն աղքատ դասակարգէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՐԱՆ ՖԱՊԻՒՍ արտայայտուեցաւ Մայիս 30ին եւ հակառակ անոր որ պնդեց թէ անձնական որեւէ փառամոլութիւն չունի, յստակ էր որ իր գլխաւոր մտահոգութիւնն է ձեռք առնել ընկերվարական կուսակցութիւնը, նախքան 2007ի նախագահական ընտրութիւնը: Ըստ իրեն կուսակցութիւնը պէտք է մօտիկ ըլլէ ընտրողներուն: Ինչ կը վերաբերի Հանրապետութեան նախագահին, Լ. Ֆապիւս կը գտնէ որ տկարացած է, բայց իր տկարացումը պէտք չէ նշանակէ որ Ֆրանսան ալ տկարացած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ընտրութիւններու կանոնաւորութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով աւանդ սուրիական հսկողութեան, ողջունուած է Եւրոպական Միութեան դիտորդներուն կողմէ: Պաշտօնական արդիւնքները կը հաստատեն Սաատ Հարիրիի եւ իր 18 ցանկակիցներուն յաղթանակը Մայիս 29ին, այսինքն մայրաքաղաքին բոլոր աթոռները: Դեռ երեք Կիրակիներ կան ամբողջական ընտրութեան համար:

ԶԱՐՔԱՈՒԻ, Ալ-Քաիտայի Իրաքի ղեկավարը, հաստատած է որ թեթեւօրէն վիրաւորուած է Մայիս 27ին, թէեւ հաղորդումին վաւերականութիւնը ստոյգ չէ: Իրաքի մէջ, Մայիս 30ին, անձնասպանական կրկնակ ոճրագործ մը 27 մեռեալ պատճառած է եւ մօտ 100 վիրաւոր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆ համաձայնութեան եկած են Մայիս 30ին եւ առաջինը համաձայնած է զինուորական կայանները վերջնապէս քաշել Վրաստանէն: Գործողութիւնը պիտի սկսի անմիջապէս եւ վերջ գտնէ 2008ին, ըստ կողմերու հասարակաց յայտարարութեան, զոր ստորագրած են Ռուսաստանի եւ Վրաստանի Արտաքին նախարարները:

ՌՈՒՄԱՆԱՅԻ երեք լրագրողներու ազատ արձակումէն քանի մը օր ետք, պարզուեցաւ որ առեւանգումը կարգադրուած բան մըն էր իրենց առաջնորդին մեղսակցութեամբ: Իրենց արգելափակումը տեւած է 51 օր եւ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Օ. Յովհաննէսեան կը նկարագրէ վայրը, ուր տարուած են առաջին օրն իսկ: Ամէն պարագայի մէջ, առեւանգումի բուն պարագաները եւ հեղինակներուն ինքնութիւնը լուսաբանուած չէն: Երեք պատանդներն ալ դեռ վախով կ'ապրին եւ բացայայտ կերպով նեղացած ու տկարացած են: Լիպերասիոն (Մայիս 31) մանրամասն կ'արձագանգէ Յովհաննէսեանի յայտարարութիւններուն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Երկաթուղին ընդհանուր գործադուլի հրահանգ մը տուած է Հինգշաբթի Յունիս 2ի համար, հակառակ անոր որ տնօրէնութիւնը 500 աշխատանք ստեղծած է, ինչ որ անբաւարար կը նկատուի չորս սենտիքաներուն կողմէ, գլխաւորութեամբ՝ Սէ. Ժէ. Թէ.ի:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ մէջ ընդդիմադիրներու ձերբակալութիւնները մեծ ծաւալ առած են, իբրեւ հետեւանք Անդիճանի Մայիս 13ի խռովութիւններուն: Տաշքենդ հասած շուրջ 12 ընդդիմադիրներ ձերբակալուած են հազիւ մայրաքաղաք մտած, ամէն կողմ ապահովութեան ուժերու զինեալ գործակալներ իրենց շուրջը, կը

Ա. ԿԻՒԼԻ ԿԻՊՐՈՍԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը յայտնած է թէ հինգ կէտէ բաղկացած կիպրական նոր ծրագիր մը պիտի առաջարկէն Գ. Անանի: Ծրագիրը կը նախատեսէ կղզիին թրքական եւ յունական մասերուն միջեւ անձերու, ապրանքներու, սպասարկութիւններու ազատ շրջանառութիւն, օդային – ծովային – ցամաքային տարածքներու գործածութեան եւ երկրորդ երկիրներու քաղաքացիներուն կիրարկուող սահմանափակումներու ջնջում, թրքական մասին ուղղակի ընդգրկումը Եւրոպական Միութեան մաքսային կառոյցներուն մէջ, որպէս տնտեսական միաւոր և մարզական, մշակութային միջազգային գործունէութեան համար Թուրք հատուածին առջեւ դրուած մասնակցութեան արգելքներու ջնջում:

Այս ծրագիրը ներկայացուած է որպէս "մնայուն լուծումի մը Թուրքիոյ պատրաստակամութեան ապացոյց":

Հոկեն: Ձերբակալուածները ոստիկանատուն կը տարուին եւ վերջը ոչ մէկ լուր կայ: Իշխանութիւնները ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տան քննութեան միջազգային դիմումներուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Ապրիլին, գործազրկութիւնը շատ թեթեւ նուազում մը արձանագրած է (0,1%):

ՊԱՐՍԻԿ լրագրողը՝ Աքպար Կանճի, որ խորհրդանշական դէմքն է այլախոհ ճակատին, ազատ արձակուած է "առողջական պատճառներով": Բանտն էր 2000 Ապրիլէն ի վեր այն ամբաստանութեամբ որ "գաղտնի փաստաթուղթեր պահած է, քարոզչութիւն ըրած վարչակարգին դէմ եւ Նախատած Գերագոյն Առաջնորդը": Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, ըսած է որ վերջ կու տայ այն հացադուլին, զոր սկսած էր 12 օր առաջ: Հակառակ վրդովմունքին, կոչ կ'ընէ որ ազատ արձակուին քաղաքական բոլոր բանտարկեալները:

ՍՈՒՏԱՆԻ "Առանց սահմանի բժիշկներ"ու դրասենեակին տնօրէնը՝ Փօլ Ֆորըման բանտարկուած է իբրեւ հետեւանք կազմակերպութեան հրատարակած մէկ տեղեկագրին, որ կ'արձագանգէր Տարֆուրի հարիւրաւոր կիներու բռնաբարումներուն: Խարթում կը պահանջէ որ "Առանց սահմանի բժիշկներ"ը փաստը տան իրենց ըսածին, ինչ որ Ֆորըման մերժած է, պատրուակելով որ "բժշկական գաղտնապահութիւնը" այդպէս կը թելադրէ: Սուտանի իշխանութիւններուն համար տեղեկագիրը կեղծ է:

ՔԱՊՈՒԼԻ մէջ (Աֆղանիստան) եօթը հոգի վիրաւորուած է, ոմանք ծանրօրէն, ռումբի մը պայթումէն, որու թիրախն էր ՕԹԱՆ-ի մէկ կառքը: Մայիս 30ին, այս արարքէն առաջ ալ հրթիռներու արձակում մը եղած էր միջազգային զօրքերու կեդրոնավայրը: Երկու յարձակումներուն ալ տէր եղած էին Թալիպանները:

ՍՈՒՐԻՈՅ իշխանութիւնները ազատ արձակած են քաղաքական միակ ֆորումին ութ անդամները, որոնք ձերբակալուած էին Մայիս 24ին, Դամասկոս: Ազատ արձակումը կատարուած է քննութենէ մը ետք, որ կը վերաբերէր օրէնքներու խախտումին, որ կապ ունի Սուրիոյ մէջ արգիլուած շարժումներու հետ: Մարդկային իրաւանց պաշտպան կազմակերպութիւնները դատապարտած էին ձերբակալութիւնները:

ՊՈԼԻՍ

ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ ՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ Գարակէօզեան վարժարանին պատկանող կալուած մը տարիներէ ի վեր վէճի նիւթ էր վարչութեան ու պետական իշխանութիւններու միջեւ: Կալուածին տիրացած էր ինքնակոչ մը, ապօրինի կերպով ու չնչին վարձք մը կը վճարէր վարչութեան: Ապարդիւն կը մնային այդ վարձակալը վտարելու դիմումները, ջանքերը:

Վերջերս խնամակալութիւնը յաջողած է այդ անձը վտարել, ետ առնել կալուածը ու հսկայական պանդոկի մը շինութեան ծրագիրը վաւերացնել: Ծրագիրը իրագործուելու պարագային դպրոցը պիտի տիրանայ եկամուտի կարեւոր աղբիւրի մը:

Այսօր խնամակալութիւնը կը պատրաստուի ձեռնարկել շինութեան գործին: Դպրոցին վարչին նախագահը Տիգրան Կիւմէշկիլ "Ակօս"ի խմբագիր Հ. Տինքի հարցումներուն պատասխաններով (Մայիս 20) մանրամասնութիւններ տուած է իրենց ջանքերուն, ծրագրին հեռանկարներուն մասին:

Պանդոկին ծրագիրը կ'ընդգրկէ կառատուն, շուկայ, շարժանկար, առեւտուրի կեդրոն, համագումարի, ժողովի սրահ, մարմնամարզի բաժիններ, եւլն.: Համաձայնութիւն գոյացած է կապալառուի մը հետ որ 6400 քառ. մեթր տարածքի վրայ 16 յարկով շէնք մը պիտի կառուցանէ, տէր ըլլայ շինութեան 60%ին, մնացած 40%ն ալ մնալով կարժարանին: Շինութիւնը պիտի տեւէ չորս տարի որուն ընթացքին կապալառուն ամիսը 25 հազար տոլար պիտի վճարէ Գարակէօզեանին:

Խնամակալութեան նախագահ Տ. Կիւլմէշկիլին մաղթանքը այն է որ Գարակէօզեանի այս յաջողութիւնը օրինակելի ըլլայ համայնքին այլ հաստատութիւններուն համար:

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Ապրելէ ետք Մայիս 28ի օրուան հայաստանեան խանդավառութիւնը, Շ. Ազնաւուր նախագահ Ռ. Քոչարեանի ընկերակցութեամբ այցելած է Սարդարապատի համալիրը. հոն իր խիտ ապրումներուն յուզուորութեան տակ ըսած է լրագրողներուն. "աւելի յաճախ պիտի գամ. միւս անդամներուն զաւակներուս հետ, որպէսզի քիչ մըն ալ անոնք գիտն թէ ի՛նչ է հայրենիքը՝ Հայաստանը": Յաջորդ օրը նախագահ Սահակաշվիլիի հրաւէրով մեկնած է Թիֆլիս, անկէ Ջաւախքի շրջանը, Ախալցխա, ուր ծնած է իր հայրը: Նոյն օրը Ազնաւուր վերադարձած է Երեւան:

Թիֆլիսի մէջ նախագահ Սահակաշվիլիի հետ հանդիպումէն ետք, Ազնաւուր լրագրողներուն հետ զրոյցին յայտնած է թէ շատ կը սիրէ Վրաստանը. "Հայրենիքս է Վրաստանը. վրացերէնը առաջին լեզուն է որ խօսուած է իմ հօր ընտանիքին մէջ" ըսած է Ազնաւուր:

ԿՈՐՔԻ, ՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԵՐԱԶԻՆ ԿԱՆՉԸ

(Ա Կ Ն Ա Ր Կ)

Եթէ Կորքիի 1943-44ի հեղուկներկ պաստառները պատկերագրական իմաստով գերիրապաշտութեան կ'առընչուին եւ նկարչականօրէն գլխաւորաբար Քանտինսքիի վերացականութեան, միւս կողմէ, իրենց մթնոլորտով, խորհուրդով, քնարականութեամբ եւ բանաստեղծականութեամբ, աւելի հասարակաց գիծեր ունին Սարեանի հէքեաթային ջրանկարներուն հետ քան թէ որեւէ այլ նկարչութեան: Ուրիշ անոնց ցայտուն առանձնայատկութիւնը աշխատանքային մեթոտներուն նմանութիւնն է: Կորքիի եւ Սարեանի այս սերտ կապը հեռու է պարզ զուգադիպութիւն մը ըլլալէ, քանի որ ան նոյն ակունքէն կու գայ եւ տարրկայական տուեալներ կան ատիկա հաստատող:

-Առաջին տուեալը նկարչական է:

ԺԹ. դարու աւարտին, խորհրդապաշտութիւնը զօրաւոր կերպով ներկայ էր նկարչութեան մէջ, ըլլայ Եւրոպա թէ Ռուսիա: Վերացականութեան գլխաւոր հիմնադիրներէն Մոնտրիան, Ֆրանթիշէք Քուփքա եւ Քանտինսքի, անոր ուժգին ազդեցութեամբ համակուած, ինչպէս եւ կրօնափիլիսոփայական գաղափարաբանութեամբ թափանցուած, իրենց արուեստին զարգացման ուղղութեամբ կարեւոր գործեր ստեղծեցին: Եթէ 1910ական տարիներու սկիզբներուն Մոնտրիան եւ Քուփքա քայլ առ քայլ լքեցին պատկերագրական մարզը, զուտ վերացականութեան հասնելով, Քանտինսքի շարունակեց իրական կամ երեւակայական տեսարաններէ մեկնիլ եւ զանոնք այլափոխելով կամ տարրալուծելով վերացական կամ կէս վերացական աշխատանքներ ստեղծել, որոնց մէջ կարգ մը կերպարներէն «վերապրած» հետքեր մտածել կու տան վիճակէ մը ուրիշ վիճակի անցնելու մասին, որոշակի կերպարանքէ մը անորոշի, իբրեւ թէ կերպարներն ու տարրերը հալէին, աւելի կամ նուազ չափով, նկարչական բնութեան մէջ ինչպէս մարմինները՝ երազին մէջ:

Քանտինսքիի խորհրդապաշտ գործերէն ոմանք, նախքան վերացականութեան իր նուաճումը, արեւելեան կամ արեւելատիպ հէքեաթային շնաշխարհ մը կը պատկերեն, հետեւելով այն ժամանակուան ռուսական մշակոյթին այդ ուղղութեամբ ցոյց տուող հետաքրքրութեան, որու ազդեցութեամբ Սարեան իր կարգին կը նկարէր իր հէքեաթային ջրանկարները: Երբ, 1943ի շուրջ, Ռոպերթօ Մաթթայի ցուցմունքով Կորքի հեղուկ գոյներու կիրարկումը կ'որդեգրէր, անոր միացնելով Քանտինսքիի 1910ական թըւականներու վերացականութեան յատկանիշները, հէքեաթայինէն սերող, բնականաբար ինք ալ կ'առընչուէր խորհրդապաշտութեան եւ հէքեաթային աշխարհին:

Սարեանի 1906 թուականին նկարուած «Հուրիներու լիճ» գործին գծով, Ժան Կլօտ Մարգատէ կը գրէ թէ «անոր մէջ երեւակայական տեսարանը ներկայացուած է կիսերանգ գունային տարածքներու օժանդակութեամբ, տարտամ եզրերով, իրարու թափանցելով, մէկը միւսին վրայ յորդելով, անրջային քնարական մթնոլորտ մը ստեղծելով»(10): Այս բնութագրումը միայն այս գործին չի վերաբերիր, որպէսզի ան առանձին օրինակ մը մնայ, այլ՝ այդ մէկ շարքին նկարչական լեզուն է:

Իսկ ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Քանտինսքի, աւելի ընդլայնուած կերպով, արդի ժամանակներու ներդաշնակութիւնը արտայայտող եւ անոր յատուկ նկարչական լեզուի բնոյթին մասին, Սարեանի աշխատանքներէն քանի մը տարի ետք.

«Համադրումը որ կը հիմնուի այս ներդաշնակութեան վրայ, յարակցութիւն մըն է գունաւորուած եւ գծուած ձեւերու, որոնք որպէս այդ ունին անկախ գոյութիւն մը՝ յառաջ եկած ներքին պահանջքէն ու, անկէ ծնած համակեցութեամբ, կը կազմեն ամբողջութիւն մը, որ կը կոչուի նկար»: Այս «ներդաշնակութիւնը հիմնուած է ամէնէն առաջ հակադրումներու օրէնքին վրայ», ուր «Արտօնուած կամ արգիլուած բաղակցութիւններ, գոյներու պատճառած ցնցում, երանգի մը հնչականութեան ծածկուիլը ուրիշ երանգով մը, հակադրում մը՝ որու բերմամբ գոյն մը աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ քան ուրիշ մը, գունային բիծին շեշտաւորումը, գոյնի մը տարրալուծուիլը այլ գոյներու եւ այլոց լուծուիլը մէկ գոյնի մէջ, գծային սահմանին ի գործ դրուիլը՝ պարփակելու համար գունային բիծը, որ կը տարածուի, այս բիծին զեղումը այդ սահմանէն դուրս, միջթափանցումներ. ահա այնքան կարելիութիւններ, ամբողջովին նկարչական, որոնք կ'անհետանան անհուն մանրամասնութիւններու ցանցի մը մէջ»:

Այս տեսարանը կը կազմակերպուի «շօշափելի մակերես»ին վրայ տեղադրելով այլ «մտային մակերես մը, օգտագործուած ոչ միայն որպէս հարթ մակերես մը, այլ որպէս եռատարածական միջոց մը: Գիծին հաստութիւնը կամ բարակութիւնը, ձեւին դիրքը՝ նայած մակերեսին, ձեւի մը մասնակցումը ուրիշով մը, ահա այնքան օրինակներ որոնք ցոյց կու տան ընդլայնումը՝ որուն կրնանք ենթարկել միջոց մը՝ գծայղագծին ընդմէջէն: Գոյնը կ'ընձեռէ նոյն արդիւնքները: Զայն կիրարկելով ըստ յարմարութեան, ան առաջ կամ ետ կ'երթայ եւ պատկերը կը դարձնէ օդին մէջ ծփացող էութիւն մը - ինչ որ համազօր է միջոցին ընդլայնումին՝ նկարչութեան միջոցով(11)»:

Քանտինսքի, ինչպէս իրմէ առաջ Փօլ Սէզան, մասամբ ի գործ դրաւ իր գաղափարները: Կորքիով է որ անոնք իրենց լման արտայայտութիւնը կը գտնեն: Քանտինսքիի այս նախատեսող, աւետող բնութագրումը, Կորքիի 1943-44ի նկարչական նորարար լեզուին ամէնէն դիպուկ ներկայացումը կարելի է համարել: Շուրջ քառասուն տարիներ կը բաժնեն Կորքիի այս լեզուով նկարուած գործերը Սարեանի երազապաշտ եւ հէքեաթապաշտ ջրանկարներէն որոնց, ըստ էութեան, Կորքի ծանօթ չէր: Սակայն, Քանտինսքիի ընդմէջէն, տարրկայական կամուրջ մը կը ստեղծուի երկու հայ արուեստագէտներու երկերուն միջեւ, նկարչական հասարակաց յայտարարի մը շուրջ:

- Երկրորդ տուեալը մշակութային եւ ապրումային է:

Կորքիի եւ Սարեանի այստեղ նիւթ եղած գործերուն հասարակաց մթնոլորտը, զգայութիւնը, փայլէջութիւնը, նրբաճաշակութիւնը, բոյսը, արեւելեան իրենց բնոյթով եւ դիւթանքով, ինչպէս Սերգէյ Փարաճանովի ֆիլմարուեստին մէջ, հիմնովին կապուած են հայ մշակոյթին, որուն դարերու փորձառութիւնը եղած է Արեւելքի եւ Արեւմուտքի համադրումը: Եթէ Կորքիի եւ Սարեանի կիրարկած նկարչական լեզուն արեւմտեան է, սակայն խորքը, ենթահողը եւ պատկերումի եղանակը արեւելեան, որ տարբեր է ռուս կամ արեւմուտքցի արեւելապաշտներու աշխատանքէն, քանի որ անոնց համար, որոնք մաս չեն կազմած արեւելեան մշակոյթին եւ անոր ծոցէն դուրս չեն եկած, արեւելապաշտութիւնը տարաշխարհիկ բնոյթ ունի(12), մինչ Կորքիի, Սարեանի եւ Փարաճանովի համար բնածին է, իրենց ինքնութեան, պատկանելիութեան եւ էութեան մաս կազմող, զանոնք թրծող: Ասոր առընթեր, յատկանշական է նաեւ պարսկական մանրանկարներու եւ գորգարուեստի ազդեցութիւնը Սարեանի եւ Կորքիի նկարչութեան մէջ, որպէս հասարակաց յաւելեալ աղբիւր: Էթըլ Ք. Շուապախըր, իր մենագրութեան մէջ գրելէ ետք թէ Կորքիի «պաստն էր զգայական նոր խորութիւններ աւելցնել Ի. դարու տեսիլքին, զայն ընդլայնելով միստիքութեամբ մը որ աւելի յատուկ է Արեւելքին քան թէ Արեւմուտքին»(13) եւ թէ իր հասուն շրջանի գործերուն մէջ «շրջագայող եւ արագընթաց գիծը նման է միջին արեւելեան եւ պարսկական գեղագրութեան բանիդային հիւսքին»(14), հետեւեալ մէջբերումը կ'ընէ Կորքիէն(15) պարսկական գորգի մը դիմաց. «Այնքան արդիական է տարածք-միջոցի իրենց յղացքը...: Անոնք զայն ԺԷ. դարուն հասկցան. մենք տակաւին նոր է որ զայն կ'ըմբռնենք, Ի. դարու - նայի՛ր անոնք ինչպէս որբատունկերը, խորդանները ու ծաղիկները տարածք - միջոցին կը զօդեն եւ այս ագուցուած ձեւերը կը գործածեն ամբողջութիւն եւ ճառագայթում ստեղծելու համար(16): Ճիշդ այն ձեւով որ ան տեղի կ'ունենայ Կորքիի վերջին վարպետական շրջանի երկերուն մէջ:

Հակառակ որ բաղդատականը Կորքիի եւ Սարեանի խնդրոյ առարկայ շրջաններուն միջեւ ցոյց կու տայ, մէկ կողմէն, Ռուսիա գործող քսանըհինգ տարեկանի շուրջ երիտասարդի մը խոստմնալից արուեստին եթերային թեթեւութիւնը եւ, միւս կողմէ, Ամերիկա իր լրումին յանգած քառասնամեայ վարպետի մը հանճարեղ ժայթքումը, բայց եւ այնպէս, անոնք իբրեւ թէ նոյն ընտանիքին պատկանող ու իրարմէ տարբեր տեղ գտնուող անդամներ ըլլան, նոյն մայրենին խօսող եւ իւրաքանչիւրը իր աշխարհը պատկերող: Այն գործերը որոնք թերեւս ամէնէն աւելի իրարու կը մերձենան, յատկապէս պարսկական արուեստին իրենց առընչութեամբ, Կորքիի "Արեւը, տէրվիշը ծառին վրայ" (1944) իւղանկարը եւ Սարեանի "Արեւելեան հէքեաթ" (1903), "Հէքեաթ" (1904), "Ծառերուն տակ, հէքեաթ" (1904), ջրանկարներն են: Մինչ Կորքիի "Նոր հրացանի մը սէրը"ն (1944) հեղուկ ներկերու իր հպումներով եւ հոսքով լերկ պաստառի մակերեսին, իրեն համազօրը կ'ունենայ յանձին Սարեանի "Ծաղկում"ին (1903): Այլ համբաւաւոր պաստառ մը Կորքիէն, 1943ի կանաչապատ "Ջրվէժ"ը (թերեւս իր առաջին հեղուկաներկ իւղանկարը), իր կարգին մտածել կու տայ Սարեանի վերոյիշեալ "Արեւելեան հէքեաթ"ին (1903) մասին, ուր մասնաւորաբար երկու կանացի կերպարներ, տեսարանին աջ կողմը, բարձր տեղ մը կը գտնուին, ծառերուն ընդմէջը եւ, ըստ երեւոյթին, երդիքներու վրայ նստած կամ կանգնած, ինչպէս Կորքիի զոյգ խորհրդանիշերը, այր ու կին, իր պաստառին մէջ, թափող ջուրերուն վերը, ժայռերուն վրայ: Ասոնց առընթեր, Սարեանի "Թագաւորն ու իր աղջիկը, հէքեաթ" (1904) ջրանկարը մտածել կու տայ Կորքիի "Ծաղկալից ջրաղացի ջուրը"ի (1944) եւ "Թէ ինչպէս մօրս ասեղնագործ գոգնոցը կը տարածուի կեանքիս մէջ"ի (1944) մասին, ասոնց համադրումով, գունային ներթափանցումներով եւ երանգային աստիճանաւորումներով: Կորքիի այս պաստառներուն մէջ համադրումը իր հորիզոնական եռամաս բաժանումով (երկինք, լեռ կամ բարձրաւանդակ, ջուր կամ դաշտ), ուր տեղ գտած են երանգային ուղղահայեաց բիծերը, շերտաւորումներ եւ կերպարային ուրուականներ, լման կը համապատասխանեն Սարեանի ջրանկարին տեսարանին, կանգնած կերպարներուն եւ "փետրային" բծաձեւ ծառերուն:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԻՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

(Շար. 2)

10. Jean-Claude Marcadé, *Sarian, ou le pur bonheur de peindre*, voir : *SARIAN. Au pays du soleil volant*, catalogue de l'exposition, p. 52.

11. Wassily Kandinsky, *Du spirituel dans l'art et dans la peinture en particulier*, traduit de l'allemand par Pierre Volboudt, Denoël/Gonthier, 1969, pp.143-144.

12. Maximiliane Volochine, *M. S. Sarian*, Apollon, n° 9, novembre 1913. Cité par :
Chahen Knatchatrian, *Une poésie de la couleur et de la lumière*, voir : *SARIAN. Au pays du soleil volant*, op. cit., p. 21.
John Malmstad, *Martiros Sarian. Européen en Asie, Asiatique en Europe*, voir : *SARIAN. Au pays du soleil volant*, op. cit., p.35.

13. Ethel K. Schwabacher, *Arshile Gorky*, published for the Whitney Museum or American Art by Macmillan Company, New York, 1957, p.18.

14. *Ibid*., p. 101.

15. Նիւ Եորքի Մէթրոփոլիթըն թանգարանը այցելութեան մը ընթացքին, թերեւս 1930ական տարիներու կէսերուն, երբ Շուապախըր աշակերտուհին էր Կորքիի:

16. Schwabacher, *Arshile Gorky*, op. cit., p.121.

«ԱԼՕ՛ ԱԶՆԱՒՈՒՐ»

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Թրքական "Ռոլլ" ամսաթերթը այս խորագիրով էջերու մէջ բաւական ընդարձակ հարցազրոյց մը հրատարակած է Մայիսի թիւով: Հեռաձայնով կատարուած զրոյցն ալ խորագրուած է "Վարդն ու փուշը": Կողքի նկարն ալ թախծոտ ու վարանոտ ժպիտով Ազնաւուրն է:

Ազնաւուր կը ներկայացուի որպէս սիրուած հանրածանօթ երգիչ, երգի պատմաբան, եւլն. բայց զրուցավարը չէ սահմանափակուած երաժշտական մարզով ու խօսակցութիւնը լայն չափով առընչըւած է քաղաքականին ալ: Քաղաքականը բնականաբար 1915ն է, Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները, Թուրքիոյ հանդէպ իր անձնական կեցուածքը, եւլն.: Ու Ազնաւուր հարկը չէ տեսած որպէս արուեստագէտ, զրոյցը սահմանափակելու ի՛ր մարզով:

Թուրքիոյ հանդէպ կեցուածքը 1915ով ստեղծուած փուշերը մաքրելու եւ բարեկամանալու ձգտումը կը մատնէ: Ասոր համար հարկաւոր կը նկատէ որ Անգարայի կառավարութիւնը եւ երկու կողմէն ո՛չ քաղաքական դէմքեր մէկտեղուին. ատիկա վերջնական վճիռ մը պիտի չըլլայ, սակայն Անգարայի կողմէ ճանաչում պիտի նշանակէ: "Շատ հոգ չեմ ըներ թէ ձախակողմեան, կամ աջակողմեան հայկական կուսակցութիւններ ի՛նչ կ'ըսեն, ի՛նչ կ'ուզեն" կ'ըսէ Ազնաւուր, Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան համար Ֆրանսայի մէջ կատարուելիք հանրաքուէին 400 հազարնոց հայ գաղութին քուէի կարողականութիւնը յիշեցնելով: Եթէ Անգարա բռունցքը ընէ, Հայերը դէմ չեն քուէարկեր որովհետեւ կը փափաքին իրենց մեծ հայրերուն, մեծ մայրերուն ծննդավայրը այցելել: "Երկու կողմն ալ պէտք է մտայնութիւն փոխէ" կ'ըսէ, այդ ուղղութեամբ իր ջանքերը պատմելով: Հայաստանի պաշտօնական դէմքերու հետ իր զրոյցները աւելի եղեր են նշմարելու որ շատեր իրեն համակարծիք են:

Կը յիշէ թէ Թրքական թերթ մը անգամ մը գրած է թէ ինք Ապրիլ 24ի ցոյցին մասնակցած է, "Ֆիկառօ"ն ալ լուսանկարը հրատարակած: Կ'ըսէ թէ այդ լրատուութիւնը իրականութեան հետ որեւէ կապ չունէր: Ոչ մէկ ցոյցի մասնակցած է ինք. "Այս տարի ալ պիտի չմասնակցիմ" կ'ըսէ ու կը շարունակէ. "Մասնակցելու համար կ'ուզեմ որ քովս թուրք պաշտօնատար մը, օրինակ Թուրքիոյ փարիզի դեսպանը գտնուի: Ատիկա ինծի համար հիանալի յաղթանակ մը կ'ըլլայ: Աւելին՝ երջանկութիւն մը: Հայերուն միշտ կը կրկնեմ. Ցեղասպանութեան ընդունուած օրը -օր մը անպայման պիտի ընդունուի- պէտք չէ փողոցներ իջնալ ու աղմկել: Մեծ տօն մը պէտք է կազմակերպել, որուն ամէն մարդ հրաւիրուած ըլլայ: Ո՛չ եսասիրական տօն մը: Թերեւս Թուրքիոյ մէջ ալ կը տօնուի: Օրինակ, կարդացի թէ Կարսի քաղաքապետը քանի մը ընելու ժամանակը հասած կը նկատէ":

Բաւական անմարսելի է ընդունիլ տալու, հարցը փակելու մտադրութեամբ 1915ը սովորականացնելու, համահարթեցնելու իր մարմաջը: "Ո՞ր երկիրը ցեղասպանութիւն չգործեց" հարց կու տայ. "Կը ճանչնա՞ք երկիր մը որ ցեղասպանութիւն գործած չըլլայ: Անգլիացիները Գանատայի մէջ գործեցին, Ֆրանսացիները Ալժերիոյ: Կարեւորը կատարուածին ընդունումն է, ճանաչումը: Ատիկա բոլո-

ՎԵՐՋԻՆ ԶԱՆԳԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

17 տարի առաջ Արցախի դպրոցներում վերջին զանգը հայերէն հնչեց, եւ դա ազգային զարթօնքի սպասուած կանչն էր: 88ի սերունդը հիմա 17 տարեկան է: Մեծ խորհուրդ ունի այս զուգադիպումը, որովհետեւ այս սերնդի ծննդով սկիզբ դրուեց երթը դէպի գալիք յաղթանակներ: Եւ հէնց 88ի զաւակներին է, թերեւս, վիճակուած ազատ երկրում ապրելու խորհուրդը կրել որպէս պատգամ ու փոխանցել յաջորդ սերունդներին: Մայիսի 25ին Հանրապետութեան դպրոցներում վերջին զանգի կապակցութեամբ միջոցառումներն այս բովանդակութեամբ կայացան: Նշուեց ու փաստուեց՝ 88ի ծնունդ սերունդը եւ նրանից յետոյ եկող սերունդները կան ու լինելու են ազատ Արցախի լիարժէք տէրերը: Վերջին զանգ... Ասել է թէ՝ ուրախութիւնների ու թախծի խաչմերուկ: Անխուսափելի ու անխուսափելի, սակայն, նրանց վերահաս հասունութիւնն է, կեանքին նայելու կարողութիւնը, երբ նրանց հետ խօսելով՝ արդէն չես կարողանում տարբերել պատանեկութեան ու հասունութեան ճշգրիտ սահմանը: Վերջին զանգով շրջանաւարտների համար բացուել են կեանքի դռները, որոնցով ներս մտնողը երազանքի իր ուրոյն հայեացքով է նայում: Ո՞ւր կը տանեն նրանց կեանքի ճանապարհները: Ուր էլ որ տանեն, համոզուած ենք՝ նրանք բոլորն էլ լինելու են իրենց իսկ ծննդեան տարուայ մեծ խորհրդով ամրագրուած՝ ազատ եւ անկախ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան արժանաւոր քաղաքացիները: Ուրեմն, բարի երթ նրանց:

ՍՎԵՏԼԱՆԱ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

"Ազատ Արցախ"
Մայիս 26

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԻՐԱՐԿԱԾ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐԸ

Նախագահ Պուշ վերջերս յայտարարած է որ աշխարհ պէտք է նկատի առնէ այն վարուելակերպը, զոր իր կառավարութիւնը ցոյց տուած է Պաղտատի Ապու-Ղրայպի բանտին մէջ գործուած չարչարանքներուն առթիւ, որպէս մօտէլ թափանցիկութեան եւ պատասխանատուութեան: Ճշգած է որ յանցագործները պատժուած են, ինչ ալ ըլլայ իրենց աստիճանը: Արդ, կառավարութիւնը բնաւ չէ տուած պարկեշտ եւ տեղին տեղեկագիր մը այն պատժական միջոցներուն մասին, որոնք գործադրուած են Իրաք, Աֆղանիստան կամ Կուանթանամօ: Գաղտնի պահելով ներքին տեղեկագիրները եւ արգելք հանդիսանալով արտաքին քննութիւններու, արգիլած է նաեւ Պաշտպանութեան նախարարութեան որեւէ լուրջ հետազօտութիւն:

Նիւ Եորք Թայմզի հրատարակած մէկ թղթակցութիւնը ահաւոր հաստատումը կը բերէ, որ Ապու Ղրայպի մէջ գործադրուած պատժական միջոցները չինծուած չէին այլ տարածուած գործելակերպ մը: Մանրամասնօրէն կը նկարագրէ այն վարուելակերպը, զոր կրած են աֆղան երկու բանտարկեալներ, մասնաւորաբար Թաքսիի անմեղ վարորդ մը, ցմահ ծեծուած 2002ին, Պակրամի արգելափակման կեդրոնին մէջ: Նիւ Եորք Թայմզի ձեռք ձգած քննական տեղեկագիրը ցոյց կու տայ որ բանտարկեալները զոհ էին այն նոյն չարչարանքներուն, որոնք կիրարկուած են աւելի ուշ Իրաքի մէջ: Դասաւանդուած թէքնիքներէն մէկը Պակրամի մէջ "խոտուցի հարուած"ն էր, որ երբ կրկնուող ձեւով կը տրուի ծունկի ճիշդ վերը, կրնայ շատ ծանր վէրքեր պատճառել: Այդ գործելակերպը, բոլորովին չշմեցուցիչ, քաղաքակրթուած բանակի մը կողմէ, սովորական էր Պակրամ: Դիւզննութեան տեղեկագրին համաձայն, Թաքսիի վարորդը սրտի տագնապի մը զոհ գացած է, հետեւանք այն բիրտ հարուածներուն զորս ստացած է ստորին անդամներուն:

Այսօր, նման վարուելակերպ այլեւս ոչ ոք կը զարմացնէ: Այն զօրավարը, որ կատարելագործած է Կուանթանամոյի հարցաքննումներուն խիստ թէքնիքները, յետագային Իրաք ղրկուած է, ինչպէս նաեւ Պակրամի կարգ մը բանտապահներ: Իրաքի եւ Աֆղանիստանի բանտերուն մէջ բանտապահները զինուորականներ չէին, որեւէ փորձառութիւն չունէին եւ նախնական վարժանք մը ունէին միայն: Եթէ նման բաներ կարելի եղան Պակրամ, պատճառն այն է որ նախագահը չփոթութիւն ստեղծած էր հակասական հրահանգներով: 2002 Փետրուարի հաղորդագրութեան մը մէջ կը շեշտէր մարդավարի վարուելակերպ ցոյց տալ բանտարկեալներուն հանդէպ, միայն այն պարագային, երբ զինուորական պայմանները թոյլ կու տային: Ըստ տասնապետի մը, հարցաքննումներու պատասխանատուները իրենք զիրենք արտօնուած կը զգային "թեթեւօրէն խախտելու կանոնները": Այսօր, կը պարզուի որ այդ "թեթեւ խախտումները" կը ներառնէին բանտարկեալներուն մահը եւ մահուան պարագաներուն ծածուկ մնալը:

Թ. Ա. Թ.

ԱՍԵԿԷ ԱՆԿԷ

ՊԵԼԺԻԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿ

Սակայն հետեւեալը բացարձակապէս լուրջ է: Պելժիական նոր անձնաթուղթերուն մէջ ուղղագրական սխալներ "սպրդած" են: Բայց, այնքան ալ "սպրդած" չեն ըստ պելժ պատասխանատուներու, այլ անոնք դիտումնաւոր կերպով կատարուած են, կեղծ փաստաթուղթեր պատրաստողները շփոթութեան մատնելու համար: Այսպէս, օրինակ, փոխանակ "Պելժիում"ի գրուած է "Պելկուիմ" եւ նման դիտումնաւոր սխալներ մեծաթիւ են: Իսկապէս խորհրդաւոր են Պելժիացիները...:

ԶԷ ՈՐ ՇԱՆ ԿԵՐԱԿՈՒՐԸ ԿԱՅ

Ամենափոքր տարիքէն ակռօշութեան լուրջ ախտանշաններ ցուցաբերող երախային ծնողքը կ'որոշէ դիմել շատ խիստ սննդականոնի: Շաբաթներու լուրջ կիրարկումէ ետք կը տեսնեն թէ իրենց զաւակը կրամ մը իսկ չէ կորսնցուցած իր 50 քկ. ծանրութենէն: Տփոթի եւ յուսահատութեան երկար շրջանէ մը ետք կը պարզուի եղելութիւնը: Ճարահատ անօթի երախան կը գողնար տան շունիկին կերակուրները...

Livres reçus

100 Réponses sur . . .
. . .LE GENOCIDE DES ARMENIENS

ANNE DASTAKIAN
CLAIRE MOURADIAN

Tournon, Paris 2005

ըը կ'ազատագրէ. թէ՛ անոնք որոնք իրենց մեռելները չեն թաղած, թէ՛ միւսները: Կ'ազատագրէ նաեւ անոնք որոնք կան, պատասխանատուութիւն չեն ունեցած ցեղասպանութեան մէջ:....Ամբողջ աշխարհի ձեռքերը արիւնոտ են. սակայն պատասխանատուութիւնը մերժողները մատնացոյց կ'ըլլան":

Այս կարգի արտայայտութիւններէ, իր երգերուն, երգի աշխարհին մեծերուն հետ ունեցած մտերմութիւններուն մասին խօսելէ ետք, քիչ մը տարօրինակ կը հնչէ կարդալ ըսուածը թէ "Ես այսօր Հայերուն ձայնն եմ: Ո՛չ քաղաքական ձայն: Ես այն ձայնն եմ որ կ'ըսէ. «Հայերը գոյութիւն ունին»: Որովհետեւ ինծմէ առաջ Հայուն ինչ ըլլալը կ'անգիտանային: Յետոյ սկսան հարց տալ. «Հա՞յ էք: Ուրեմն, Ազնաւուրին նման»":

Զրոյցին նիւթ կ'ըլլան հայկական միջուկով հատորներ ալ. Ազնաւուր կ'ըսէ թէ կարդացած է Մայքըլ Արլէն կրտսերի գիրքը որմէ մեծ տպաւորութիւն չէ կրած. նոյնը եղած է պարագան "Մուսա լերան 40 օրեր"ուն: Սիրածը Վ. Քաչալի "Դաշոյն մը այս պարտէզին մէջ"ն է:

Ընթերցումէն նիւթը կ'առնչէ Աթաթիւրքին: Աշխարհի բոլոր ժամանակներուն մեծերէն կարեւորագոյն դէմքն է. մեծ անձնաւորութիւն մը: "Մեր տեսակէտէն կատարեալ չէր, որովհետեւ անոր պատճառաւ այսօր մենք մեր հայրենիքին մէջ չենք գտնուիր: Բայց ձեր երկրին համար կատարեալ էր" կ'ըսէ: Յետոյ այդ մեծութիւնը կը նկատէ Ցեղասպանութիւնը ընդունած ղեկավար մը, քանի որ 1926-ին մահուան դատապարտած է յանցաւորներ:

Զրոյցին վերջին տողերուն մէջ նիւթ եղած է Թրքացած Հայերու պարագան. Ազնաւուր 300-400 հազար կը կարծէ անոնց թիւը: Ժամանակը հասած կը նկատէ այդ թղթածրարն ալ բանալու: "Մեռնելէս առաջ հարկ է ատիկա ընեմ" կ'ըսէ:

Վերջին խօսքերը Թուրքիա կարենալ այցելելու հեռանկարին կը վերաբերին: Կը կրկնէ թէ օրը հայրենիքը այցելել զինք մեծապէս պիտի երջանկացնէ, ինչպէս Պոլսոյ ծովեզերեայ մէկ ճաշարանին մէջ ճաշելը, իրեն անծանօթ Թուրքիոյ մէջ շրջիլը: Ատիկա իրեն համար պիտի նըշանակէ արմատներուն երթալ. կը բացատրէ. "Որովհետեւ Հայաստան իմ արմատս չէ: Իմիններս Վրաստանն ու Թուրքիան են: Որպէսզի կարենամ գալ, Անգարա պէտք է զիս պաշտօնապէս ընդունի: Որովհետեւ Հայաստանի պատուակալ դեսպանի կարգավիճակ ունիմ: Դիւանագիտական անցագրի տէր եմ: Հետեւաբար պատշաճ է որ զիս պաշտօնապէս հրաւիրեն:" Եթէ այս փափաքը իրականանայ, "Սփիւռքի Հայերուն համար հրաշալի բան մը պիտի ըլլայ":

Հրաշալի բան մը պիտի չըլլա՞յ նաեւ եթէ նոյն Սփիւռքին քաղաքական դէմքը առիթ չտար շփոթելու քաղաքական աթոռակի մը ձգտումին տիրոջ, դպրոց չինողը՝ կրթական մշակին, կրօնաւորը՝ Ցուցադրին, հնակարկատը նկարիչին, երգիչն ալ քաղաքական դէմքին հետ, եւլն., եւլն., եւլն.:

Ա. Թ.

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ ՄԷՋ

- Դուն հոս մեզ լրտեսելու եկած ես, կ'ըսէ, Անգլիացիներուն կողմէ:

Բնականաբար Մոզեան կ'ուրանայ: Աթոռ վրայ զինուորականը բէվօլվէրը կը հանէ, Լեւոնին ճակտին կ'ուղղէ եւ կը գոչէ:

- Կա՛մ անմիջապէս խոստովանէ՛ կամ հիմա գլուխդ կը պայթեցնեմ:

Լեւոն լուռ կը մնայ:

Հարիւրապետը կը հրամայէ որ խարազանով անխնայ ծեծեն զինքը: Խեղճը զգայազիրկ կ'իյնայ գետին: Այս չարչարանքը կը կրկնուի քանի մը անգամ:

Օր մըն ալ զինքը ճամբայ կը հանեն դէպի Թարսուս եւ հոն կը բանտարկեն:

Մոզեան իրեն բանտակից կ'ունենայ գերմանացի մը որ իբրեւ Անգլիացի լըրտես ձերբակալուած է եղեր եւ որուն տըրուած բացատրութիւնները ո՛չ ոք կը հասկնայ: Մոզեան որ քիչ մը անգլերէն ու քիչ մըն ալ գերմաներէն գիտէ, կը յաջողի հասկնալ գերմանացիին խօսքերը:

Մարդը օսմանեան բանակի ծառայութեան մէջ օթօմօպիլի վարիչ է եղեր. իր մէկ ընկերոջ հետ պաշտօն կ'առնէ Պոլիս երթալ ու հոնկէ մէկ քանի օթօմօպիլ բերել եւ կանոնաւոր վէսիքայով ճամբայ կ'ելլեն Հալէպէն: Թարսուսի մէջ երբ ինք առանձին կը պտտէր, մինչ ընկերը օթէլն էր, կը ձերբակալեն զինքը իբրեւ անգլիացի լրտես ու կը տանին բանտ: Վէսիքան իր ընկերոջ քովը կը մնայ: Ի զո՛ւր կը փորձէ եղելութիւնը բացատրել, զինուորական բանտի հարիւրապետը ո եւ է օտար լեզու չի գիտեր: Խեղճ գերմանացին կը խնդրէ Մոզեանէն որ իրեն թարգման ըլլայ:

Ու երկուքը միասին կ'երթան հարիւրապետին քով: Ամէն բան կը պարզուի, ընկերը կը գտնան կը բերեն, վէսիքան կը քննեն ու անմիջապէս ազատ կ'արձակեն օթօմօպիլի վարիչը հազար ներողութիւն խնդրելով իրմէ:

Հարիւրապետը շատ գոհ կը մնայ Մոզեանէն:

- Շնորհակալ եմ քեզի, առանց քու թարգմանութեանդ մեծ պատասխանատուութիւն պիտի գար վրաս:

Եւ ուզելով վարձատրել զայն կը ղրկէ Ատանայի բանտը:

Հոն ալ կը մնայ քանի մը օր եւ յետոյ, իբրեւ զինուոր, ուրիշ 80-90 թուրքերու հետ, ճամբայ կը հանեն Պիրասպա զրկելու համար:

Հալէպի կայարանին մէջ Մոզեան կը հանդիպի Լեւոն Զաքարեանի որ այն ատեն եղած էր Ալի Հայտար եւ հանր. պարտքի վարչութեան շերամի ճիւղին քննիչ էր եւ միշտ կ'երթեւեկէր Պէյրութի ու Հալէպի միջեւ, ատեն ատեն այցելելով նաեւ Համա, ուր առիթ կ'ունենայինք տեսնուելու:

- Զըլլայ որ Պիրասպա երթաս, կը խըրատէ Զաքարեան:

- Բայց ի՞նչ ընեմ, կը հարցնէ Մոզեան:

- Համայի կայարանը հասնելուդ պէս խոյս տուր, քաղաք գնա ու Օտեանը գըտիր, անիկա քեզ կրնայ պատսպարել:

Մոզեան կ'որոշէ գործադրել իրեն տըրուած խորհուրդը:

Գիշեր ժամանակ կը հասնին Համա: Պատրուակելով թէ բնական պէտք մը պիտի գոհացնէ՝ վար կ'իջնայ վակոնէն ու մութին մէջ անյայտ կ'ըլլայ ու այսպէս կը յաջողի քաղաք հասնիլ:

Գիշերը յառաջացած ըլլալով, բոլոր խանութները եւ սրճարանները գոց կը գտնէ: Բարեբախտաբար, Հայու գոց սըրճարանէ մը խօսակցութեան ձայն կը լսէ, ականջ կը դնէ, կը լսէ որ Հայերէն կը խօսին, քաջալերուած՝ դուռը կը զարնէ ու հոն կ'անցնէ գիշերը:

- Ահաւասիկ իմ պատմութիւնս, ըսաւ Մոզեան, խօսքը աւարտելով:

- Հիմա հետս եկուր տեսնեմ ըսի:

- Ի՞նչ կայ, ո՞ւր պիտի երթանք:

- Պիտի երթանք իսլամութիւնը ընդունելու պատասխանեցի:

Մոզեան կարծեց թէ կատակ կ'ընէի:

Բացատրեցի իրեն կացութիւնը:

- Եթէ իսլամութիւնը չընդունիս՝ շատ դժուար կ'ըլլայ հոս անվտանգ մնալդ, ըսի:

- Ուրեմն երթանք արձանագրուելու:

Գացինք Իթթիհատի քլիւպը եւ խնդրագիր մը պատրաստեց եւ կոչուեցաւ Ալի Նուրէտտին:

Քիչ ժամանակ ետքը յաջողեցաւ մաթէմաթիքի ուսուցիչ կարգուիլ Համայի միակ Իտատի վարժարանին մէջ: Այս կերպով բոլորովին ապահովեց իր կացութիւնը:

Հակառակ մեզի տրուած խոստումներուն՝ քանի մը ամիս ետքը, սեպտեմբերին, դարձեալ Հայերուն զինուորագրութեան խնդիրը ծագեցաւ, դարձեալ ամբողջ տարագիրները ահ ու դողի մատնըւեցան:

Նոր դիմումներ եղան զինուորական իշխանութեան եւ Ճէմալ փաշային եւ դարձեալ յետաձգուեցաւ Հայոց զինուորագրութիւնը մինչեւ յառաջիկայ Մարտ:

Համայի մէջ, ամէն ատեն, սրտադողի պատճառ մըն էր Հայերու արձանագրութիւնը:

Օր մը բոլոր մըխթարները գործի վրայ կ'ելլէին, տունէ տուն կը պտտէին ու բոլոր տարագիր Հայերը կ'արձանագրէին իրենց անուններով, մականուններով, տարիքովն ու արհեստովը:

- Ինչո՞ւ համար կը գրէք:

- Զենք գիտեր, մեզի այսպէս հրաման եղած է, կը պատասխանէին:

(Շար. 64)

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս խղճալի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութիւն 150 Եւրօ, Պ. Յովակիմ Ղարիպեան 100, Պ. Վահէ Տամլա, 100, Պ. Արէլեան 150, Տիկին Վալերի Սամուէլեան 100, Օր. Արթրիկ Պարսամեան 80, Տիկին Այտա Թապիպեան 150, Պ. Սաեփան Գըմ-գըմեան 60, Տիկին Մարգրիտ Սլապօ 20, Օր. Ֆրանսին Գազանճեան 15,24, Տիկին Նիքոլ Գազէրեան 150, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարգաւաթճեան 400, Տէր եւ Տիկին Ժերար Տէվըրմէլ 30, Տիկին Վալերի Եթէրեան 30, Տիկին Ֆլորիտա Տիւմա 80, Պ. Պոյաճեան 23, Տիկին Գրաի Տէրտէրեան 130, Տիկին Իզապէլ Փիլաւճեան 30, Տիկին Ովաննէս Սիքարճեան 50, Տիկին Նուարդ Ոսմանեան 50, Տիկին Ալիս Գազազեան 180 :

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Յունիս 4, ժամը 14.30ին, տոհմական հաւաքատեղին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE CHAMPETRE KHANASSOR

Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !

C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...

Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne

Achetez vos livres pour l'été...

Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)

Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne

REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE

La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations : **01. 43. 83. 87. 68** ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian

«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԱՆՃՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Չամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին :

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անճսի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04. 78. 49. 19. 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը :

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16 et 17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :

— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne.

Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

La Section «Agnouni» d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 2
JEUDI
2 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.213 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.213

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝

ՏՈՄԻՆԻՔ ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ

ՆՈՐ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝

ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ

Ո՞ՒՐ Է ԱԿՆԿԱԼՈՒԱԾ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Փոփոխութիւնը անխուսափելի էր, բայց ոչ ա՛յս փոփոխութիւնը, որ խորքին մէջ փոփոխութիւն իսկ չէ: Ձի բաւեր մարդ փոխել, հարկ էր քաղաքականութիւն փոխել եւ Մայիս 29ի Ֆրանսայի "Ոչ"ը կը թելադրէր առնուազն Ազգ. Ժողովի լուծումը: Մայիս 31ին, Շիրաք տարբեր ճամբայ բռնեց: Նախարարապետ նշանակեց անձ մը որու գլխաւոր յատկանիշն է իր հաւատարմութիւնը Շիրաքի: 51 տարեկան, երկար տարիներ ընդհանուր քարտուղար եղած է Էլիզէ, ունի երկու ծանօթ թերիներ՝ ընտրեալ մը չէ (երբեք չէ ներկայացած որեւէ ընտրութեան) եւ ինք է որ 1997ին Շիրաքի թելադրած է լուծել Ազգ. Ժողովը, ինչ որ ապահովեց ձախին յաղթանակը: Չէ սիրուած Ամերիկացիներէն իր ելոյթին համար Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, ուր դէմ արտայայտուեցաւ Իրաքի պատերազմին, յատկանշական ելոյթով մը, որպէս Արտաքին նախարար: Ամերիկացիներէն չըսիրուիլը այնքան վտանգաւոր չէ իրեն համար, որքան Սարքոզիէն չսիրուիլը, ինչ որ բաւական տարօրինակ է, քանի այս վերջինը կը դառնայ Պետական նախարար, Ներքին նախարարի իր պաշտօնով եւ թիւ 2ը կառավարութեան: Քաղաքական անձնաւորութիւն մը չէ սխալած զոյգը նմանցնելով Թալըրան - Ֆուշէ զոյգին: Սարքոզի կը մնայ նաեւ Իւ. Էմ. Փէ.ի նախագահը, նոր հակասութեան մէջ դնելով Հանրապետութեան նախագահը, որ դեռ տարի մը առաջ ըսած էր իրեն որ պարտի հեռանալ Տնտեսութեան նախարարի իր պաշտօնէն, կարենալ ստանձնելու համար Իւ. Էմ. Փէ.ի նախագահութիւնը: Ցաւալի է որ Շիրաք տեղի տուած է Սարքոզիի պայմաններուն:

Նախքան այս նշանակումները, կրկնակ ելոյթներ ունեցաւ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն: Նախ յայտնելու համար իր հրաժարականը, ապա փոխանցման արարողութեան առթիւ: Նախկին նախարարապետը գոհ է երեք տարուան իր գործունէութենէն եւ կը թուէ իր "յաջողութիւնները" (Սմիքի բարձրացում, հանգստեան թոշակ, ճամբաներու ապահովութիւն, եւլն.): Համոզուած է որ ինչ որ օգտակար է ազգին համար պարսաւի ծնունդ կու տայ հանրային կարծիքին մէջ: Կ'ըսէ նաեւ թէ հրաժարման իր որոշումը տուած էր, ինչ որ ալ ըլլար Մայիս 29ի հանրաքուէին արդիւնքը, ինք է որ կ'երթայ ճամբու չէ դրուած: Աւելի ուշ, ժամը 17ի շուրջ, երբ փոխանցումը կը կատարուէր, Ռաֆարէն եւ տը Վիլըփէն գիրար գովեցին, Ռաֆարէն ուրախ էր Տ. տը Վիլըփէնի նշանակումէն, որ իր "նախընտրած յաջորդն էր":

Ամէն պարագայի մէջ, այս նշանակումները, մանաւանդ տը Վիլըփէնի վարչապետ դառնալը նոյնիսկ դրդութիւն մը կը նկատուի: Զինակից կուսակցութեան՝ Իւ. Տէ. Էֆ.ի նախագահ Ֆր. Պայրուի համար կատարուածը պարզապէս Օփերա-Պուֆ մըն է եւ կուսակցութիւնը որոշած է չմասնակցիլ կառավարութեան, որու կազմը պիտի յայտնուէր մինչեւ շաբթու վերջ: Միակ նախարարը որ կայ (Ժիլ տը Ռոպիէն) կրնայ մնալ այլ նախարարութեան մը գլուխը, իր անհատական պատասխանատուութեամբ:

Ընդհանուր ձեւով, Շիրաքի այս ընտրութիւնը գոհացում կու տայ միայն իր կուսակցութեան շարքերուն: Միւս կուսակցութիւնները, ներառեալ "Այո"ի իր դաշնակիցը՝ Ընկերվարական կուսակցութիւնը դէմ են, երբեմն հեգնանքով, երբեմն խիստ դատապարտումով: Ազգային Ժողովէն ներս, երդիծական արտայայտութիւններն ալ չեն պակսիր: Խօսի ընկերվարական երեսփոխան մը կ'ըսէ. "Կալուզօ տը Վիլըփէն (նոր նախարարապետին բուն անունը), կարծես ձիու մը անունն է, բայց այս մէկը երբեք չէ վազած", ուրիշներ դայթակղեցուցիչ կը գտնեն որ նշանակուի մէկը որ երբեք ընտրեալ մը չէ եղած: Դեռ կան որ "պատմական սխալ" կը գտնեն կատարուածը եւ կը բացատրեն անով որ Շիրաք այնպիսի մէկը դրած է, որ դէկը միշտ ինք պահէ, ինչ որ չէր ըլլար Սարքոզիի հետ: Ֆ. տը Վիլէ ալ չի հասկնար այս կարգադրութիւնը, քանի փաստը կայ որ Շիրաք չէ լսած ժողովուրդին օգնութեան կոչը: Համայնավարներուն համար Վիլըփէն - Սարքոզի ղեկավարութեան տակ կառավարութիւն մը դրդութիւն մըն է ժողովուրդին դերիշխանութեան դէմ: Մարի-Ժորժ Պիւֆէի համար, տը Վիլըփէն ամէնէն բուռն պաշտպաններէն մէկն էր "Այո"ի: Կանաչները ("Այո"ի կողմնակից) դեկոյցով մը կը գտնեն որ Շիրաք կը նախատէ Ֆրանսացիները, Յեղափոխական Համայնավար Լիկան (Պըզանսընօ) գիտել կու տայ որ Շիրաք կը շարունակէ կառչիլ իշխանութեան:

Ժամը 20ին ալ, Շիրաք կարճ ելոյթ մը ունեցաւ հաղորդելու համար իր որոշումները: Կրկնեց թէ Հանրաքուէն "դժուարութիւններու եւ անորոշութիւններու շրջան մը" կը բանայ Եւրոպայի եւ Ֆրանսայի համար: Գովքը հիւսեց Ժ.-Փ. Ռաֆարէնի որ լաւ գործ տեսած է ու չէշտը դրաւ գլխաւոր օրակարգին վրայ՝ գործազրկութեան: Հրահանգած է տը Վիլըփէնի որ միասնական եւ սեղմ դահլիճ մը կազմէ, տեղ տալով ձեռնհասութիւններու եւ տաղանդներու:

Հարցը հոն է նաեւ որ մարդը -Տոմինիք Կալուզօ տը Վիլըփէն- սիրուած չէ: Բանաստեղծ, գրագէտ, հեղինակ է բազմաթիւ հատորներու եւ մանաւանդ քերթուածներու եւ պատմական գիրքերու եւ այս մարզին մէջ գնահատուած է: Էլիզէի քարտուղարութենէն անցած է Արտաքին նախարարութիւն, ապա՝ Ներքին, այս վերջինը վերադարձնելու համար նախկին վարձակալին՝ Ն. Սարքոզիի: Կը քննադատուի նաեւ անոր համար որ յաճախ յանպատրաստից խիստ արտայայտութիւններ ունի: Դեռ անցեալ շաբթու Սարքոզի կ'ըսէր.- "Անոնք որոնք իրաւունք ունին խօսելու Ֆրանսայի անունով, անոնք են որոնք դէմ յանդիման գտնուած են հանրային քուէարկութեան հետ", ինչ որ կը վերաբերէր տը Վիլըփէնի:

Ամէն պարագայի մէջ, շատ դժուար շրջան մըն է որ կը բացուի Ֆրանսայի առջեւ, բոլոր գետիններու վրայ: Նախ, ընկերային, երբ, Յունիս 2էն իսկ գործաւորները կը սկսին երկաթուղիով, կայ նաեւ երկար շարք մը: Ամէն բանէ առաջ գործազրկութիւնը, երկրին 1000 միլիառ Եւրոյի աննախընթաց պարտքը, անտեսական ծանր վիճակը, ժողովուրդին դնելու կարողութեան նուազումը, ապրուստի անմատչելի դարձած գիները, եւլն. եւլն.: Տաղնապը լուրջ է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ Ռատիքալ թերթի լրագրողներէն Մուրատ Չէլիքքան, որ հինէն ջատագով մըն է մարդկային իրաւանց, Արդարութեան նախարարին հրաժարումը կը պահանջէ պատժական նոր օրէնսդրութեան գործադրութեան դրուելէն քանի մը օր առաջ: Լրագրողին համա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Արտաքին գործերու նախկին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան Ժառանգութիւն կուսակցութեան Գ. Համագումարին նախագահ ընտրուած է: Ընտրութեան նախորդած ելոյթով մը ան անդրադարձած է Հայաստանի երեք Հանրապետութիւններուն պատմութեան, ապա արտայայտած իր դիրքը Ղարաբաղի հակամարտութեան նկատմամբ: Առաջին սկզբունքը այն է որ պէտք չէ վիճիլ Ղարաբաղի դերիշխանութենէն: Ապա՝ Ղարաբաղը պէտք է որպէս կողմ իր մասնակցութիւնը ու« նենայ բանակցութիւններուն: Ր. Յովհաննէսեան ըսած է. "Չմոռնանք. ճանչցուած, կամ չճանչցուած Հանրապետութիւն չկայ. կան միայն գոյութիւն ունեցող Հանրապետութիւններ եւ գոյութիւն չունեցողներ": Ինչ կը վերաբերի երկու կողմին գաղթականներուն, ան հարկաւոր նկատած է Ազրպէջանցիներուն իրենց Ղարաբաղի տուները վերադարձը, փոխադարձաբար հայ գաղթականներուն ալ Գետաշէն ու Շահումեան վերադարձը:

ԵՐԵՒԱՆ-ԼՈՆՏՈՆ ԹՌԻՉՔՆԵՐԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՆ

Յունիս 18էն սկսեալ Բրիտանական օդային գիծերը շաբաթական վեց թռիչք կը կատարեն Երեւանի ու Լոնտոնի միջեւ: Թռիչքներուն կը գործածուին էրպիւս Ա-320 եւ Ա-321 օդանաւեր:

ՄԻՇԷԼ ԼԸԿՐԱՆԻ ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ յօրինող Միշէլ Լըկրան ռուսական "Իզվեստիա" թերթին հարցազրոյց մը տուած ու արտայայտուած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին: Ան ըսած է թէ Անդորա երբեք պիտի չընդունուի այդ Միութեան մէջ, Ֆրանսա պիտի ընդդիմանայ այդ անդամակցութեան: "Ֆրանսա չէ մոռցած հրէշային ցեղասպանութիւնը եւ երբեք պիտի չներէ Հայաստանի մէկ մասը կցելու Թուրքիոյ արարքը: Նման երկիր իրաւունք չունի միացեալ Եւրոպայի մը անդամ ըլլալու: Եթէ նախագահ Շիրաք փորձէ Ֆրանսացիներուն վրայ ճնշում բանեցնել ընդունիլ տալու համար Թուրքիան, ատիկա յեղափոխութեան պատճառ կ'ըլլայ" ըսած է Լըկրան: Ան չէ մոռցած է նոյն դրոյցին որ իր մօրենական մեծ հայրը, Տէր Միքայէլեան, հայ էր ու իր ծննդավայրէն խոյս տուած 1915-ին:

Թ. ԱՔՉԱՄԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

«ՀԱՐԿ ԷՐ ԱՐՄԱՏԱՊԷՍ ԼՈՒԾԵԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ»

Ծանօթ Թուրք ընկերաբան - պատմաբան, Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթով բազմաթիւ հրատարակութիւններու տէր Թ. Աքչամ հարցազրոյց մը տուած է "Ռատիքալ" թերթին (Մայիս 30): Զինք ալ դրոյցի հրաւիրած է լրագրողուհի Նէշէ Տիւզէլ որ նախապէս նոյն նիւթով զրոյց ունեցած էր Հ. Տինքի հետ ("Ցառաջ", Մայիս 27 - 28/29):

Թ. Աքչամ կը պատասխանէ Պոլսեցիի Համալսարանին կողմէ ճնշումներու ազդեցութեան տակ ջնջուած գիտաժողովին, Թուրքիոյ պաշտօնական թեզին, բուն հարցին որուն վիճարկումը նիւթ ունի բարոյական լուրջ արժէք մը, մասին հարցումներու: Կ'ըսէ թէ Թուրք պաշտօնական թեզը ամբողջովին անիրական է ու ամէն մարդ համաձայն է այդ ուղղութեամբ: Ինք տրամաբանական չի գտներ որ պատահածները փոխադարձութեան պարագայ էին. "Ուրեմն, էտիրնէի բնակիչ Հա՛յը ի՞նչու տարագրուեցաւ..." հարց կու տայ: Կը մերժէ փոխադարձութեան թեզը, մանաւանդ որ հայկական կազմակերպուած ապստամբութիւն խնդրոյ առարկայ չէ:

Ջնջուած գիտաժողովը, իր կարծիքով, վայր մը պիտի ըլլար ուր կարելի պիտի ըլլար խօսիլ բաներու մասին որոնք մինչեւ այսօր երբեք ըսուած, պատմուած չեն: "Թուրքիացին թող պատրաստ ըլլայ լսելու բաներ որոնք բնաւ հաճելի պիտի չըլլան իրեն" կ'ըսէ ան, ազդարարելով. "Շատ տխուր պատումներ են անոնք":

1915ին եղածը հետեւանք էր Հայկական Հարցը հիմնական կերպով լուծելու Իթթիհատական կուսակցութեան վճիռին: Այլ խօսքով՝ աքսորին ու բնաջնջումին որպէս զինուորական միջոց նախաձեռնուած չէ: Անոնք հետեւանք եղած են հիմնապէս լուծելու ջանքին Հայկ. Հարցը որ զիրենք կը վրդովէր: Թէ որոշուածը ցեղասպանութի՞ւն էր, Թ. Աքչամի պատասխանը դրական է: Օսմանեան փաստաթուղթերը կը յայտնեն այդ մասին: Նախ մարդոց առիթը տուին խալամանալով աքսորէն, կոտորածէն փրկուելու: Բայց երբ կրօնափոխներուն թիւը մեծցաւ, Թալաթ հրահանգեց խալամացածներն ալ աքսորել:

Այսօր տակաւին Թուրքիոյ ղեկավարութիւնը իթթիհատական աւանդութիւնը, վարչարարութիւնը եւ զինուորական հակակշիռը կը շարունակէ:

Հետաքրքրական է զրոյցին վերջին հարցումին տուած պատասխանը. զրուցավարը հարց կու տայ թէ Հայերը հաւաքական կերպով սպաննուած ըլլալու պարագան Թուրքիոյ կողմէ ընդունուելէն ետք, հատուցումի պահանջ պիտի ներկայացուի՞: Աքչամ որ ոչ երկար ատեն առաջ գրած էր թէ նիւթական հատուցումի հարցը հաւանական չի նկատեր, կ'ըսէ. - "Հողային պահանջ ո՛չ, սակայն կրնայ հատուցումի պահանջ ըլլալ: Պէտք է պատրաստ գտնուինք: Ոչ ոք հարկ է այս հարցը դեղչէ վճարելի գումարի մը վիճարկումին: Հայերուն լարուած վիճակին, Օսմանեան պետութեան քայքայումին ընթացքին ցեղային խմբաւորումներու իրարու հետ պայքարին մէջ Եւրոպա լուրջ դեր ունի: Կարելի է հիմնադրամ մը հիմնել, պահանջները խորհրդանշական ձեւով կարգադրել: Սակայն հատուցումը նոյն ատեն բարոյական է: Կրնայ նշանակել հայկական մշակոյթին կրած վնասին ալ դարմանումը, ինչպէս օրինակ՝ Անիի աւերակներուն նորոգութիւնը որ կրնայ մէկ մասը կազմել հատուցումի պահանջին":

ԿՈՐՔԻ, ՍԱՐԵԱՆ ԵՒ ԵՐԱԶԻՆ ԿԱՆՉԸ

(Ա Կ Ն Ա Ր Կ)

Միւս կարեւոր կէտը, որ հասարակաց յայտարար մը կը ստեղծէ Կորքիի եւ Սարեանի միջեւ, երազի բնագաւառն է: Երազը, միւս կէսը· առօրեային բաժնեկիցը, զայն ցոլացնողը, զայն հակակշռողը: Եւ ո՞ր արուեստագէտը չ՚երազեր: Իր ամբողջ աշխատանքը պաստառի մը կամ թուղթի մը վրայ կատարուած, երազի մը մարմին տալ է, զայն արձանագրել, քանի որ արուեստի իւրաքանչիւր գործ երազ մըն է, անիրական աշխարհ մը: Այսպէս, պաստառին կամ թուղթին մակերեսը կը դառնայ տարածք-միջոց մը, ուր ամէն ինչ կրնայ պատահիլ, ինչպէս երազին մէջ, ժամանակի, ձգողականութեան եւ տարածք-միջոցի սահմաններէն եւ հրամայականներէն անկախ:

Քանտինսքիի վերացականութիւնը ծայրագոյն առաջին իրագործումներէն մէկն է երազ-տեսիլք նկարչական արտայայտութեան: Այսպէս, վիճակէ մը այլ անցքը, տարբեր մակարդակներու ներթափանցումները, տեղի չեն ունենար զուտ պատկերային ձեւով, ինչպէս գերիրապաշտներու պարագային այլ՝ նկարչականօրէն, երբ գոյները իրարմէ կ՚անջատուին, երբեմն մասամբ զիրար կը ծածկեն, կը բծաւորուին, երբ կերպարները կը լուծուին, իրենցմէ հազիւ նշմարներ եւ հրջագիծեր մնալով, ինչպէս երազի մը մէջ: Այս յարափոխութիւնը ինքնին զարկ կու տայ անըրջականութեան: Նոյնիսկ վերացականութեան Քանտինսքիի յայտնաբերումը երազային կը թուի, երբ կը գրէ թէ օր մը, Միւնիխ, իր արուեստանոցին մէջ, կը հմայուի անսպասելի տեսիլքէ մը· «Մայրամուտի սկիզբն էր: Տուն կը հասնէի նկարչատուփս առած, փոքր նկար մը իրագործելէ ետք, տակաւին երազովս տարուած եւ նոր աւարտած աշխատանքով կլանուած: Յանկարծ նկար մը տեսայ աննկարագրելի գեղեցկութեամբ, ներքին մեծ հրայրքով դրոշմըւած: Նախ անշարժացած մնացի, յետոյ հապճեպով դէպի այս խորհրդաւոր նկարը յառաջացայ, որուն վրայ միայն ձեւեր, գոյներ կը տեսնէի եւ ենթանիւթը անհասկնալի էր: Շուտով առեղծուածին բանալին գտայ· ան իմ նկարներէս մէկն էր որ պատին կռթնած էր շեղակիօրէն: Յաջորդ օրը փորձեցի վերագտնել, ցերեկուան լոյսով, նախորդ օրը այս նկարին դէմ ունեցած տպաւորութիւնս: Բայց միայն կիսով կը յաջողէի· նոյնիսկ շեղակիօրէն դիտուած, անդադար անոր մէջ ճանաչուած առարկաները կը տեսնէի, մինչ կը բացակայէր մայրամուտի լոյսը: Այժմ հաստատ գիտէի· նկարներուս մէջ առարկային գոյութիւնը անոնց կը վնասէր(17)»:

Երազային դրոյթը, վիճակէ մը կամ պատկերէ մը միւսը անցքը իր պատկերաւոր արտայայտութիւնը կը գտնէ Կորքիի հետեւեալ յայտարարութեան մէջ եւս· «Պատկեր մը ուրիշ պատկերի մը կը տանի, իմաստութիւն մը ուրիշի մը կ՚առաջնորդէ երբ անոր մէջ խորանաս, կանկառ մը կեղուելու պէս··· տերեւները պնակին մէջ թափած՝ փետուրներու նման··· եւ անշուշտ կանկառի մը տերեւին ուրուանըկարը բաւականին կը նմանի բուի ուրուանկարին(18)»: *Իսկ այս արտայայտութենէն երկու կամ երեք տարի առաջ, 1941ին, Րիվիէրա գիշերավայրի իր որմանկարներուն գծով իր ըրած յայտարարութեան վերջաւորութեան կը յայտնէ·* «Ո՞ր մարդը մայրամուտին չէ կանգնած եւ իր երկարած շուքին ծռմռած ձեւը դիտելով անկէ չէ կազմած տարօրինակ, շարժող եւ յաճախ երեւակայական պատկերներ: Վստահաբար մենք բոլորս կ՚երազենք եւ իւրաքանչիւրի փորձառութեան այս հասարակաց յայտարարին մէջ եւս կրցած եմ բոլորին հասկնալի լեզու մը գտնել(19)»: *Այլ առիթով մը, երազպատկեր երեւոյթը աւելի չեշտակի կը դառնայ, երբ Կորքիի զրոյցէ մը ծաղիկ պատկերող իր մէկ գործին համար կ՚ըսէ.* «Աղուոր է··· երազի մը նման է»: *Կորքի կը պատասխանէ.* «Շատ ճիշդ. ան երազ մըն է(20)»:

Կորքիի եւ Սարեանի երազային աշխարհին ներկայացումը չունի այն յոռի բնոյթը որ լայնօրէն կը յատկանշէ եւրոպական, արեւմտեան արուեստը, յատկապէս խորհրդապաշտներէն սկսեալ մինչեւ գերիրապաշտներ: Կորքիի եւ Սարեանի համար երազին պատկերումը երգ մըն է, քնարական ապրումներու աշխարհ մը, անջատում մը առօրեայէն, թեւածում մը, ապաստան մը, տենչերու խուրձ մը, վերացում մը, երանութեան վայր մը:

Կորքիի մօտ երազը անբաժան մասը կը դառնայ իր կեանքին ու ներաշխարհին, մինչ առօրեան կ՚ըլլայ երազներու իրականացման վայրը, երազ մը՝ մեծ նկարիչ դառնալու· երազ մը՝ ընտանեկան երջանիկ բոյն մը կազմելու· երազ մը՝ խաղաղ ու արդար աշխարհի մը մէջ ապրելու: Այս ձեւով, կեանքն ու երազը կը միաձուլուին, երբ երկուքին միջեւ սահմանը կը չքանայ, ինքնին դառնալով ապրելակերպ, Կորքիի բովանդակ էութիւնը կոփող: Մարք Ռոթքօ կը յիշէ թէ երբ Կորքի իր մանկութեան եւ ծննդավայրին մասին կը խօսէր, «դժուար էր գիտնալ թէ ո՞ւր իրականութիւնը կանգ կ՚առնէր եւ ո՞ւր երեւակայութիւնը կը սկսէր(21)»:

Տնտեսական Մեծ Տագնապի սկիզբին, 1930ի շուրջ, Կորքիի արուեստին մէջ կը յայտնուի փոխաբերական, այլաբանական, այսինքն՝ անըրջային պատկերումներու դրոյթը: Այս շրջանին, Միացեալ Նահանգներու ինքնիր վրայ կծկումով եւ հոն ազգայնական, պահպանողական եւ խտրականական հոսանքին սաստկացումով, Ամերիկայի մէջ արուեստը աննախընթաց զարգացումներ կ՚ապրի, արձագանգելով գեղարուեստական, ընկերային եւ քաղաքական այն գաղափարներուն, որոնք կ՚եռան այդ ժամանակուան ամերիկեան իրականութեան մէջ: Յատկանշական է երեւոյթը որ Կորքիի արուեստին ներաշխարհայնացումը տագնապալի այս շրջանի սկիզբին տեղի կ՚ունենայ, իբրեւ թէ արուեստագէտը իր պատեանին մէջ քաշուէր, աւելի լաւ պաշտպանուելու համար արտաքին յարձակումներու եւ սպառնալիքներու դէմ, ժամանակաշրջանի մը ընթացքին որ աղէտ կը բուրէր եւ կ՚ուղղուէր դէպի յոռեգոյն ողբերգութիւն: Նիւ Եորք քաղաքին մէջ, Կորքիի «աքսորական մըն էր, օտարներուն մէջ միայնակ», *ինչպէս կը գրէ Շուապախըր(22): Ան կը նշէ նաեւ թէ Կորքիի* «բարեկամութիւնները սերտօրէն կապուած էին իր արուեստին. անիկա իր կեանքը այնքան կլանուած էր որ, այնքան որ գիտեմ, անկէ դուրս ոչ մէկ ընկեր ունէր, ի բացառեալ իր անմիջական ընտանիքը(23)»: *Տարիներու ընթացքին, Կորքի,* «հակառակ ուժեղ ըլլալուն, ենթակայ էր վախի, աղէտի հալածուած հոգեվիճակով, ներքին եւ արտաքին ուժերու միջեւ բզկտուած, որոնք իր էութեան տոկուն զրահը կը խորտակէին(...)(24)»: *Նման կացութեան մէջ, երազներու աշխարհը կ՚ընդլայնի: Դառն իրականութենէն խոյս տալով, Կորքի երազին մէջ կը գտնէ ապաստան մը, հոն կը փնտռէ իր մանկութեան դրախտավայրը, առ յաւէտ կորսուած: Յիշատակներուն եւ երազին հետ այս պորտակապին զօրութիւնը պահանջք էր Կորքիի, որպէս ոգեկան եւ խթանիչ ուժ, առանց որուն ինք կը կորսնցնէր այլասերման դէմ պաշտպանուելու իր միջոցները: Երազներուն եւ յիշատակներուն չքացումը կրնար դառնալ կորուստը յենարաններուն, որոնք անհրաժեշտ էին ողբերգական ճակատագիրը դիմագրաւելու:*

Տարբեր է Սարեանի պարագան: Նկարչական իմաստով, եթէ Կորքի բնապաշտութենէ յետոյ կ՚ուղղուի դէպի անըրջականութիւն, Սարեանի մօտ հակառակ ընթացքն է որ տեղի կ՚ունենայ: Իրմէ մեկնած առաջին գործերը կը հետեւին աւանդական բնապաշտութեան, սակայն իր երազապատ եւ հէքեաթապատ երկերով է որ ինք տիրականօրէն մուտք կը գործէ գեղարուեստական աշխարհէն ներս: Անոնց մէջ, Սարեանի տիրապետումը ջրաներկի ընծայած նկարչական եւ արտայայտչական կարելիութիւններուն, ցոյց կու տայ իր հմտութիւնը անոնցմէ այլազան կիրարկումներ քաղելու, ստեղծելով նկարներ որոնց մէջ դիւթիչ խորհուրդ մը կը տարածուի, ինչպէս գոյները՝ թաց թուղթին վրայ, ծնունդ տալով անըրջային տեսարաններու, որոնց թովչանքը երբեմըն կը խանգարեն կարգ մը ոճականացած կերպարներու թատերական չեշտակի դիրքաւորումները, ինչպէս կենդանիներու զարդանկարային բնոյթն ու ներկայութիւնը: Սարեանի վարքին մէջ պարբերաբար երեւցող ոճային եւ կերպարային հետոտութեան այս տեսակը կը վընասէ կարգ մը գործերու նկարչական ընդհանուր արտայայտութեան ու կը կասեցնէ անոնց միւս յատկանիշներուն ուռճացումը:

Խորհրդապաշտ եւ երազապաշտ այս շրջանէն ետք Սարեան, Փօլ Կօկէնի եւ Անրի Մաթիսի ազդեցութեան տակ, որոնց գործերուն կը ծանօթանայ Մոսկուա, կը մտնէ բնապաշտական նոր շըրջան եւ, միաժամանակ, կարգ մը գործերու մէջ կ՚որդեգրէ Վան Կոկի հատու վրձնահարուածներու դրոյթը, երբեմն շեղակի զուգահեռ զարկերով, ինչպէս եւ Կօկէնի ընդմէջէն, սեմապաշտներու հարթ եւ միագոյն մակերեսներու կիրարկման ոճը: Ծնունդ կ՚առնեն կերպատական ուժեղ արտայայտութիւն ունեցող երկեր, ինչպէս «Ամրան չոգ, վազող շունը» (1909) եւ «Քալող կին»ը (1911): Իսկ երկու այլ եզակի նկարներ, «Առաւօտը Սթաւրինոյի մէջ» (1909) եւ «Գիշերային տեսարան» (1911) - զորս կարելի է դասել, համաշխարհային առումով, այդ տարիներուն նկարուած լաւագոյն գործերու կողքին, իրենց կերպատական եւ նըկարչական բարձր յատկութիւններուն համար -, ցոյց կու տան թէ Սարեան չէ լքած անըրջային բնագաւառը: Իրօք, այս գործերը իբրեւ թէ բեմայարդարումներ ըլլան, որով աւելի կը չեշտուի անոնց անիրական, երեւակայատիպ բնոյթը, ինչ որ զարկ կու տայ անոնց տեսիլքային, երազային հանդամանքին, յատկապէս անոնց մէջ իշխող տարածուն կապոյտ երանգաւորման պատճառով, կապոյտը որ, Փիւվի տը Շավանէն եւ Ճէյմս Ա. Մ. Ուիսթլըրէն սկսեալ, երազային աշխարհի եւ մթնոլորտի հոմանիշը դարձած էր եւ որ, խորհրդապաշտներէն ետք, Փիքասոյի Կապոյտ Շրջանով կը գտնէ իր ամէնէն ստուար կիրարկումը:

1910ական թուականներու սկիզբներուն, միջազգային տուեալով, Սարեան կը գտնուի յառաջապահ դիրքի վրայ, հասարակաց եզրեր բաժնելով Ֆրանսացի վայրենապաշտներու եւ գերմանացի արտայայտապաշտներու հետ: Եթէ գոյներու հնչեղութիւնը, հարթ մակերեսները եւ համադրումը մօտեցնել կու տան Մաթիսի մասին - բայց եւ այնպէս, Սարեանի կարգ մը երկերը, ինչպէս «Ծաղկեփունջ (անշարժ բնութիւն ծաղկամանով եւ ծաղկեփունջով)» (1910) եւ «Քալող կին» (1911), կը կանխեն Մաթիսի նոյն սկզբունքներով յղացուած գործերը - իր հատու վրձնահարուածները եւ պատկերումը, յատկապէս բնանկարներու պարագային, իրենց զուգահեռը կը գտնեն գերմանացի արտայայտապաշտ Էռնսթ Լուտվիկ Քիրշնըրի մօտ: Յատկապէս խօսուն է Սարեանի եւ Քիրշնըրի կարգ մը լեռնային բնանկարներու մօտիկութիւնը, անոնց յօրինուածքով, կազմողական կառոյցով եւ խորհուրդով:

Սակայն, Սարեանի յառաջընթացը դէպի յաւելեալ նորարարութիւն այս կէտին կանգ կ՚առնէ եւ, խորհրդային կարգերու վրայ հասնելով, ժպտադէմ եւ լաւատես իրապաշտութիւն եւ բնապաշտութիւն պահանջող եւ պարտադրող, իր առջեւ ոչ մէկ կարելիութիւն կը մնայ նկարչական նոր բնագաւառներ յայտնաբերելու: Բայց ասիկա արգելք չի հանդիսանար գնահատելու Սարեանի ստեղծագործական երկար կեանքի ընթացքին նկարուած խորհրդային շրջանի բազմաթիւ գործերու գեղեցկութիւնը, խինդը, թելադրականութիւնը, ինքնատըպութիւնը, հայրենասիրական ոգին եւ հայ արուեստին մէջ գրաւած իր առաջնակարգ տեղը: Նոյնն է պարագան Անտրէ Տըրէնի (նախկին վայրենապաշտ) եւ այլ նկարիչներու, որոնք աւանդական բնապաշտութեան եւ իրապաշտութեան վերադարձան, արդիականութիւնը դըժող:

Այսուհանդերձ, խորհրդային շրջանի Սարեանի վարքին մէջ երազայինը չի դադրիր ինքզինք յայտնելէ, մերթ գաղտնի, մերթ երեւելի երբ, օրինակ, դիմակներ կը շարունակեն պարբերաբար երեւալ կարգ մը դիմանկարներու մէջ, որպէս այլ իրականութիւն մը յայտնող կամ արտայայտող տարրեր, քօղարկուած իրականութիւն մը, ինչպէս երազը, մինչ կարգ մը լեռնային տեսարաններ, իրենց լանջերուն փռուած դաշտերով, լերկ կամ գունագեղ, տեսիլքներու կը նմանին: Իսկ թերեւս 1933ի «Ինքնանկար» եւ 1942ի «Ինքնանկար-կեանքի երեք հանգրուանները» պաստառներն են որոնք ամէնէն բացայայտ ակնարկութիւնը կը կատարեն երազին: Առաջինին մէջ, որ կրկին կ՚երեւի երկրորդին ձախ կողմը, Սարեան, կիսախուփ աչքերով, իր գլխու կողքին «անբաժան» դիմակը, կարծէք հեռուն կը դիտէ, անտեսանելի աշխարհ մը. կ՚երազէ՛ արթուն: Բայց, իսկութեամբ, ի՞նչ բան կ՚երազէր Սարեան: Իր կացութիւնը լիովին տարբեր է Կորքիինէն: Սակայն, թերեւս երբեմն նոյն բաները կ՚երազէին···:

Այս զոյգ պաստառներէն երկար ժամանակ ետք, Սարեանի կեանքի վերջին երեք տարիներուն իրագործուած անըրջային երեք իւղանկար, իր վերջինները, ցոյց կու տան նկարիչին փափաքը դուրս գալու տասնամեակներու երկայնքին կիրարկուած եւ կրկնուած բնապաշտութենէն ու կրկին երազայինը պատկերելու, իր խորհուրդներով եւ անդենական լոյսով, իրականութենէն մեկնելով՝ դէպի վերացականը, դէպի անհասանելին եւ անբացատրելի անհունը, ինչպէս տասնամեակներ առաջ ըրած էր Քանտինսքի:

Սարեանի կողմէ գեղեցիկ հրաժեշտ մը նկարչական արուեստին եւ կեանքին:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՓԻՐՃԵՔԵԱՆ

(Շար. 3 եւ վերջ)

17. Wassily Kandinsky, *Regards sur le passé et autres textes*, 1912-1922, Hermann, Paris, 1974, p.109.

18. Հետեւեալ հատորէն մէջբերուած· Julien Levy, *Arshile Gorky*, Harry N. Abrams, Inc., Publishers, New York, 1966, p.34.

19. Այս յայտարարութեան համար տե՛ս Malcolm Johnson, *Cafe Life in New York*, New York *Sun*, August 22, 1941. Շուապախըրի կողմէ մէջբերուած, էջ 79:

20. Հերրէրայի կողմէ մէջբերուած, էջ 420:

21. Karlen Mooradian, *The Many Worlds of Arshile Gorky*, Interview with Mark Rothko, Gilgamesh Press Limited, Chicago, 1980, p.198.

22. Schwabacher, *Arshile Gorky*, op. cit., p.93.

23. *Ibid.*, p.109.

24. *Ibid.*, p.84.

ՍՏԱՑԱՆՔ

" Հ Ա Ն Դ Է Ս "
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
Թիւ 10

2005 Մարտ
Թ ե հ ր ա ն

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ քաղաքապետութեան Տէրվիշ Էրօղլու թատերասրահին մէջ Մէրամէքճեան վարժարանի տնօրէնութեան նախաձեռնութեամբ եւ Հայոց գիրերու գիւտի 1600ամեակի շրջագիծով մրցում մը կազմակերպուած է Մայիս 14ին, որ առաջինն էր իր տեսակին մէջ ու կը կոչուէր՝ "Հայերէն երգենք"։ Վարժարաններու նախակրթութեան բաժիններու երգչախումբերը հրաւիրուած էին մասնակցելու մրցումին։ Տղաքը պէտք է երկու երգ երգէին, մէկը՝ պարտադիր, որ "Ո՜վ Մեծասքանչ"ը եղած է, միւսն ալ ազատ, ըստ ընտրութեան։ Դատակազմի անդամները եղած են խմբավար Ովսաննա Գալէնտէր, խմբավար Ատրուշան Հալաճեան, դաշնակի ուսուցչուհի Նարի Գարսամեան, դաշնակահար Լեւոն Էգոյեան եւ խմբավար-մեներգիչ Յովսէփ Գույումճեան։ Ներկայացած են 350 աշակերտներ։ Բացումը կատարած է Մէրամէքճեան վարժարանի տնօրէնուհին՝ տիկին Արփի Մամուլեան, որ ողջունած է ներկաները, յայտնած թէ անոնք կ'ուզեն որ մրցումը տեսակ մը փառատօնի վերածուէր։ 11 վարժարաններ ուզած էին մասնակցիլ, վերջին պահուն միայն Գարակէօզեանն ու Արամեանը չէին կրցած մասնակցիլ։ Այնուհետեւ մանուկներու երգչախումբերը կարգով բեմ բարձրացած են։ Ընդհանրապէս, պարտադիր կտորին մէջ է որ խումբերը իրարմէ զանազանուած են։ Ի վերջոյ, այս չահեկան մրցումին առաջին հանդիսացած է Մէրամէքճեան վարժարանի խումբը, որուն մրցանակը խմբավարը ստացած է Ռ. Հատտէճեանէ, որ խօսք ալ առած է եւ շնորհաւորած այս նախաձեռնութեան համար եւ դիտել տուած որ մրցումը նաեւ միասնութեան եւ զօրակցութեան ոգին ցոյց տուող ժամադրութիւն մը եղած է։ Մրցումին երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացած են Տատեան եւ Օրթագիւղի Թարգմանչաց վարժարանները։ Վերջաւորութեան, տնօրէնուհիին հրաւէրով, բոլոր երգչախումբերը կրկին երգած են "Ո՜վ Մեծասքանչ"ը։

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան վարժարանի սրահին մէջ, Մայիս 15ին տեղի ունեցած է Մխիթարեանցիներու աւանդական "Խաչիծի օր"ը։ Օրուան հանդիսավարութիւնը ստանձնած է վարժարանի ուսուցչուհիներէն Այտա Քայաէր։ Բացման ուղերձը արտասանած է վարժարանին մեծաւորը Հ. Սարգիս Վրդ. Էրմէն, որ ողջունելով այս տարեդարձը, զայն անուանած է "Ուրախարար ցնծատօն Մխիթարեան սաներու, հազարաւոր հոգիներէ խնկաբոյր աղօթք, բիւրաւոր սրտերէ ցնծերգ՝ Նուիրեալ վարդապետներուն"։ Լիսէի տնօրէն Շահին Զընար, իր կարգին ողջունած է ներկայ Մխիթարեան սաները եւ տեղեկութիւններ տուած վարժարանին մասին, որ ներկայիս ունի 45 հոգիէ բաղկացած ուսուցչական կազմ մը եւ 370 երկու սեռէ աշակերտներ։ Աշակերտները ելոյթներ ունեցած են, իսկ Հայր Յակոբոս Վրդ. Զօփուրեան իր ելոյթէն առաջ կարդացած է Մխիթարեանի հաւատարիմ սաներէն Արա Կարմիրեանի Մոնրէալէն հեռատիպով ղրկուած շնորհաւորական ուղերձը։ Իր խօսքին ընթացքին, օրակարգի բերած է այն դժուարութիւնները որոնց դէմ յանդիման է Մխիթարեանը։ Ելոյթներ ունեցած են նաեւ Եդուարդ Քէչիշեան եւ Սարգիս Աղար։ Մխիթարեան սաները հաւաքոյթը փակած են միաբերան երգուած տէրունական աղօթքով։

ՑԻՖՍԻ (Յունաստան) Հ. կ. Խաչի "Ռուբինա" մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, Մայիս 9ին, Մայրերու Օրը տօնուած է տեղւոյն "Աւետիքեան" սրահին մէջ։ Բացումը կատարած է ատենապետուհի Մէրի Յարութիւնեան, որ նախ յարգել տուած է վերջերս մահացած Նաթալի Լազեանի եւ Լուսի Միքայէլեանի յիշատակը, ապա զեկուցում մը կատարած է մասնաճիւղին վերջին ամսուան գործունէութեան մասին։ Անդրադառնալով օրուան յատուկ նշանակութեան, յայտնած է որ իբրեւ տարուան մայր կը պատուուի Շուշան Ճիզմէճեան – Միքոնիոսն։ Նորա Գույումճեան խօսած է մայրութեան իւրայատկութիւններուն մասին, անդրադարձած նաեւ մայր–զաւակ յարաբերութիւններուն։ Եզրակացութեան մէջ նկարագրած է Արշիլ Կորքիի ջանքերը գծագրելու իր մօր աչքերուն նայուածքը, որ տարիներ ամբողջ աշխատած է ու միշտ փոխած ու վերափոխած փորձելով յաջողցնել հարազատ արտայայտութիւնը, սակայն միշտ ալ պակասաւոր գտնելով իր գծագրութեան արդիւնքը։ Օրուան յայտագրին յաջորդած է հիւրասիրութիւն մը եւ ներկայ մայրերուն բաժնուած են յուշանուէրներ։

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Մատենադարանի սրահին մէջ տօնուած է Հոգեգալուստը, Մայիս 15ին եւ հանդիսութիւններուն նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք։ Օրուան խօսնակը՝ Վաղարշակ Զիլճեան տեղեկագիրը կարդալու հրաւիրած է Լուսաւորիչ երգչախումբի տնօրէն խորհուրդի ատենապետ՝ Յակոբ Սարաֆեանը, որ բացատրութիւններ տուած է Գերեզմանատան, տիկնանց յանձնախումբերու, աղքատախնամ մարմիններու, Պալըքճեան կրթական հիմնարկի վարչութեան, Խասեան վարժարանի ու գպրաց դասերու մասին, թուային տուեալներ ներկայացնելով։ Կիրարկուած է դեղարուեստական յայտագիր մը։ Խօսք առած է Պատրիարքը, որ ծանրացած է ընտրութիւններու վրայ, պահանջելով որ ամէն մարդ մասնակցի, որպէսզի մեր իրաւասութիւնները չկորսնցնենք։ Շեշտած է որ Խասեանը մեր լաւագոյն վարժարաններէն մէկն է։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ վարժարանի Բասդրմաճեան սրահին մէջ, Մայիս 2ին տեղի ունեցած է Մայրերու Օրուան տօնը, կազմակերպութեամբ Ս. Յակոբ շաբաթօրեայ վարժարանին։ Եղած են քառեակներու ընթերցումներ Յ. Շիրազէն, Սարմէնէն, Վ. Տէրեանէն, Ա. Իսահակեանէն։ Օրուան բանախօսը եղած է Պայծառ Աւետիքեան, որ բացատրած է մօր մը սէրն ու գուրգուրանքը։ Փակման խօսքը արտասանած է Ս. Յակոբ առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Գառնիկ Քհնյ. Գոյունեան։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 6ին տօնուած է Մայրերու Օրը, մասնակցութեամբ ՀՕՄ-ի Գոլէեան նախակրթարանին Ա., Բ., Գ. դասարաններուն։ Բացման խօսքը կատարած են Բ. դասարանի աշակերտ Արի Կարապետեան եւ Արէն Մնացականեան։ Աշակերտները ներկայացուցած են հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն արտասանութիւններ եւ երգեր։ Խօսք առած է Ս. Աստուածածին Հայց. Առաք. եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Մեղրիկ Ծ. Վրդ. Բարիքեան։

ԿԱՐՄՐԱՄՈՐԹԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԻ

Մինչեւ այսօր ամերիկեան վարժարանի աշակերտ կարմրամորթերը ոչ իսկ բառ մը լսած էին իրենց պատմութեան մասին որ թէեւ Ամերիկայի անցեալին մաս կը կազմէր։ Սակայն կացութիւնը կրնայ հիմնովին փոխուիլ եթէ Ուաշինկթընի նահանգը քուէարկէ օրէնքի բանաձեւ մը որ առաջարկուած է կարմրամորթ երեսփոխանի մը կողմէ։ Կը վերաբերի կարմրամորթերու պատմութեան ուսուցման։ Եթէ բանաձեւը քուէարկուի, Ուաշինկթընի նահանգն ալ քանի մը ուրիշներու հետ, ինչպէս՝ Մոնթանա, Նոր Մեքսիքա, Ուիսքոնսին, այս կարգի օրէնք մը պիտի ունենայ։

Անսպասելին այն եղած է որ բանաձեւին դէմ մերժողական կեցուածքներ ցոյց տրուած են իրենցմէ, կարմրամորթերէն ոմանց ցեղախումբերէն մաս մը ճանչցուած չէ դաշնակցային կառավարութեան կողմէ։ Անոնք դժգոհ են որ օրէնքը ընդունելու պարագային իրենք պատմութեան դասին ծրագիրէն դուրս պիտի մնան ու տուրք պատմութենէն ալ ջնջուին։ Մինչեւ իսկ այդ իրականութեան մէջ ցեղասպանական արարք տեսնողներ կան։

Նահանգին մէջ 100 հազար կարմրամորթ կ'ապրի. անոնց մէկ քառորդը դպրոցական տարիքի է։ Ցեղախումբերէն 29 հատը պաշտօնական ճանաչում գտած են նահանգին մէջ, մնացած եօթը՝ ոչ։ Իսկ ճանաչումին կապուած են տնտեսական որոշ առաւելութիւններ, նաեւ ընկերային ու քաղաքական։ Ճանաչում եւ պաշտօնական օրինաւորճակ ունենալու համար հարկ է փաստել որ ցեղախումբը որպէս քաղաքական կազմակերպուած ամբողջութիւն միշտ գոյութիւն ունեցած է։

Կարմրամորթերու պատմութեան ուսուցումէն նահանգը որոշ արդիւնք կ'ակնկալէ. գլխաւորը կարգ մը կանխակալ կարծիքներու սրբագրութիւնն է. օրինակ, սորվելով որ սրսի ու ձկնորսութեան իրաւունքը կարմրամորթերուն տրուած է լայնարձակ հողամասերու փոխարէն, պատանիները ամէն առիթով գանոնք պիտի չամբաստանեն որ բոլոր առանձնաշնորհումները կը վայելեն։ Իրենց պատմութիւնը դասագիրքերուն մէջ գտնել կարմրամորթ պատանիներուն սորվելու փափաքը պիտի հրահրէ. ներկայիս անոնց 30%ը կը ձախողին, ինչ որ ազգային միջինին կրկին համեմատութիւնը կը նշանակէ։ Այդ երեւոյթը մասամբ կը բացատրուի իրենց անդիտացումով։ Դասերուն երբեք իրենց մասին չի խօսուիր, ոչ ալ անցեալը նիւթ կ'ըլլայ. ազգային կառուցումին անոնց մասնակցութիւնը ամբողջովին անտեսուած մարզ մըն է։

Միւս կողմէն, հարց տուողներ ալ կան թէ այդ պատանիներուն պատմել թէ իրենց ժողովուրդը հինէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է եւ քանիցս կոտորուած, ի՞նչ եզրակացութեան կրնան յանգիլ անոնք։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ ՄԷՋ

Ու ահա՛ տեսակ տեսակ մեկնութիւններ շրջան կ'ընէին։

- Տէր Զօր պիտի դրկուինք անոր համար կը դրեն կոր։

Չէ, զինուոր պիտի առնեն անոր համար է։

Պոլիսէն հարցուցեր են թէ որչա՞փ հայ ողջ մնացած է։

- Արդեօք նոր ջա՞րդ մը կը կազմակերպուի։

- Շատ հաւանական է։

- Անգլիացին Դամասկոս մտած օրը բոլոր Հայերը պիտի ջարդեն եղեր. եւն. եւն.։

Գործողութիւնը չարաթէ մը կ'աւարտէր ու ա՛լ խօսքը չէր ըլլար։

Բայց ահա՛ քանի մը ամիս ետքը, կըրկին արձանագրութեան խնդիր, կրկին բարանցում, կրկին սրտահատում։

Մեզ բարեկամ արաբներ կ'ըսէին թէ կառավարութիւնը դիտմամբ այդ տեսակ գործողութիւններու կը ձեռնարկէր ատեն ատեն մեզի միշտ մտատանջութեան մէջ պահելու համար։

Ամէնէն հաւանական բացատրութիւնը այս էր կարծեմ։

Համայի արաբ ընտանիքներուն քով թերեւս 2-3 հազար Հայ մանուկներ կը գտնուէին, մեծ մասով փոքրիկ աղջիկներ, 4-6-8 տարեկան, երբեմն աւելի մեծ։

Այս մանուկները, պէտք է ճշմարտութիւնը ըսել, մեծ մասով լաւ խնամք եւ սնունդ կ'ստանային եւ աւելի երջանիկ էին քան անոնք որոնք իրենց աղքատ ծնողներուն քով մնացած էին։

Ճանչցայ Սէլիմ էֆէնտի անուն պաշտօնեայ մը որ անզաւակ ըլլալով, փոքրիկ աղջիկ մը որդեգրած էր։ Այր ու կին կը խենթենային այդ տղուն վրայ։

Անգամ մը երբ փոքրիկը հիւանդացաւ, յատկապէս բժիշկ բերել տուաւ Հալէպէն եւ, ըստ իր վկայութեան, հարիւր ոսկիի չափ դրամ ծախսեց հիւանդութիւնը դարմանելու համար։

Այդ մանուկներուն մեծ մասը բոլորովին որբ էին, բայց կային նաեւ ոմանք որոնք հայր կամ մայր ունէին Սուրիոյ ուրիշ կողմերը։

Երբեմն ծնողները իրենց զաւակները քանի մը մեճիտիէի կը ծախէին, յետոյ զայն կը գողնային ուրիշի մը ծախելու համար։

Համայի մէջ ճանչցայ փոքրիկ, 11-12 տարեկան, հանած վարած տղայ մը որ իր փոքրիկ քոյրը այսպէս արաբներուն կը ծախէր, յետոյ կը գողնար եւ ուրիշներուն կը ծախէր։ Այս գործողութեամբ շատ անգամ իր հացը կ'ապահովէր։

Թեւակոխեցինք 1917 տարին, պատերազմը կը շարունակէր առանց խաղաղութեան մասին յուսատու նշաններու։ Ռուսական յեղափոխութիւնը ծագած էր եւ ցարը գահազուրկ եղած, բայց բանակը կը շարունակէր կռուիլ Գերմաններոյ դէմ։ Ներքին քայքայումը սկսած տակաւին։

Մեր կեանքը Համայի մէջ կ'անցնէր հանդարտիկ։ Դժբախտաբար Խայրի Ֆէթուզեան պէյ արձակուրդով մեկնած էր Պոլիս ու հոն ուրիշ պաշտօն ստացած։ Իրեն յաջորդեց, ժամանակաւորապէս, Հոմսի գայմագամ Քէմալ պէյ, որուն համար շատ լաւ չէին խօսեր։

Ասիկա իբր թէ մտաւորական ու նախկին յեղափոխական մըն է եղեր։ Իզմիրի մէջ կը պաշտօնավարէ եղեր եւ ուրկէ իր ազատական գաղափարներուն համար, Համիտի օրով, աքսորուեր է Թարապուլուս։ Սահմանադրութեան հռչակումէն յետոյ վերադարձեր է աքսորէն ու եղեր է ջերմ իթթիհատական։

Հազիւ թէ Համա եկած՝ իր մասին լսեցինք շատ անհաճոյ բաներ։ Մասնաւորապէս կ'ամբաստանէին զինքը իբրեւ անբարոյական մը, իբրեւ այլասերած մարդ մը որուն վրայ ամէն անխոստովանելի մոլութիւն կար։ Բայց անոնք մեզի համար շատ կարեւորութիւն չունէին, խնդիրը այն էր որ միեւնոյն ատեն հայատեաց մըն էր Ֆէթուզեանի յաջորդը եւ ասոր ապացոյցը շուտով երեւան եկաւ։

Իր առաջին գործերէն մէկը եղաւ Յոյն եւ Սուրիանի ընտանիքներուն քով գտնուող Հայ կիները բռնի առնել, պատրուակելով որ անոնք իսլամացած էին, հետեւաբար չէին կրնար քրիստոնեաներուն քով մնալ, եւ զանոնք աքսորել Հոմս ուր կիներու համար աշխատանոց մը հաստատուած էր։

Այդ միջոցին էր որ հետզհետէ Տէր Զօրէն փախստականներ կը հասնէին ու ահռելի ջարդին մանրամասնութիւնները կը բերէին մեզի։

Իրենց պատմութիւնները սարսուռով կը համակէին ամէնքս։

Երբեք կարելի չէր այդ ատիճան վայրագութիւն երեւակայել։

Հոս չեմ ուզեր կրկնել այդ պատմութիւնները որոնք արդէն մանրամասնօրէն գրուած են իրենց ամէն դրուագներով։

1916ի վերջերը Պառօն օթէլի տէրը Յովհաննէս էֆ Մազլմեան իր եղբօր հետ աքսորուած էր Հալէպէն Լիբանան։ Իրենց կ'ընկերանար նաեւ Արամ Անտոնեան որ Թարսուսէն բչուած էր Հալէպ ու Մէսքէնէ։ Հոնկէ յաջողած էր փախչիլ ու վերադառնալ Հալէպ ու Մազլմեան էֆէնտիի քով ապաստանիլ։

(Շար. 65)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր պոլսահայ Հայկ Կէտիկի մահուան (Սթոքհոլմ, Ապրիլ 21) քառասունքին ի յիշատակ Տիկին Ալիս Պօրաճեան-Կէտիկ եւ զաւակները 100 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ Զարուհի եւ Ցամիկ Փափազեանին եւ իրենց ընտանիքին բոլոր անդամներուն Տիկին Սիրարփի Փափազեանի մահուան առթիւ։

⁂

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի "Էլէն Բիւզանդ" մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Լիւսի Զապունեանին եւ իր ընտանիքի բոլոր անդամներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, եւ մեծ-հօր՝ Արտաշէս Զապունեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս խղճմտին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Արմենուհի Գրիգորեան 75 Եւրօ, Տիկին Ժագլին Քանարեան, Տէր եւ Տիկին Վահան Գրիգորեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 50, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Կ. Նազգաշեան 45, Օր. Ս. Յարութիւնեան 15, Տիկին Ռոզ Սամուէլեան 20, Տիկին Մարի Այվազեան 60, Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալայճեան 400, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պագըրեան 100, Տէր եւ Տիկին Փիէր Թէգճեան 50, Տիկին Ս. Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տագէսեան 50ական, Պ. Սերժ Գույումճեան 250, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Այնալի 40, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Լասիր 110, Օր. Էլմաս Գոզմայեան 10, Պ. Լօրիս Մոսափչեան 10, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Թորոսլանտէրեան 15։

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

ձայն բազմաթիւ թերթեր կը սպառնան Թուրքիոյ ժողովրդավարութեան, որոնց կարգին Պոլսեցիի Համալսարանի Հայերու վերաբերող գիտաժողովին ջնջումը։ Իրեն եւ բազմաթիւ Թուրք այլ մտաւորականներու համար այդ արգելքը ցոյց կու տայ որ "ժողովրդավար մշակոյթ չըկայ երկրին մէջ"։ Մնաց որ պատժական նոր օրէնսդրութիւնը, որուն նպատակն է գիւրացնել Եւրոպական Միութիւն մուտքը եւ որ պէտք է գործադրուէր Յունիս 1էն, արդէն իսկ բազմաթիւ մտահոգութիւններու դուռ բացած է։ Առաջին մեղադրանքն այն է որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ լայիսիթէն եւ արտայայտութեան ազատութիւնը։ Թուրք լրագրողներու միութեան փոխ-նախագահին՝ Զաֆէր Աթայի համար ոչինչ փոխուած է։ Իրաւագէտներու համար, արտայայտութեան ազատութեան վերաբերող բնագրերը անորոշ կը մնան, "վնաս ազգային շահուն դէմ" կամ "վնաս Պետութեան դէմ" տարազումները անորոշ են եւ կրնան տարբեր ձեւով մեկնաբանուիլ կ'ըսէ Ճումհուրիյէթի փաստաբան Աքըն Աթալայ։ Լրագրողները մտահոգ են որ չեն կրնար արտայայտուիլ փափուկ հարցերու շուրջ ինչպէս Կիպրոս կամ Հայոց Ցեղասպանու«թիւնը։

Մ. ԽՈԴՈՐԿՈՎՍԿԻ՝ Եուկոսի նախկին տէրը, ինը տարի բանտարկութեան դատապարտուած է Մոսկուայի դատարանին կողմէ։ Ամբաստանուած էր տուրքերու խարդախութեամբ եւ զեղծարարութեան համար։

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ (Աֆղանիստան) մզկիթին դէմ ռմբափորձ մը գործուած է Յունիս 1ի վաղ առաւօտեան։ Առաջին տեղեկութիւններու համաձայն առնուազն 15 մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ։ Մեռեալներուն մէջ է ոստիկանապետը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Վանիթի Ֆէյր պարբերականը յայտարարած է Ուաթըրկէյթի (Նիքսընի տապալում) գայթակղութեան բուն աղբիւրը, այն որ թոյլ տուած էր Ուաշինկթըն Փօսթի յայտնաբերել եղածը։ Այսօր, 91 տարեկան Մարք Ֆելթ անուն անձ մըն է, էՖ. Պի. Այ.ի թիւ 2ը։

HAMAZKAYIN
FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան
արձակուրդի
ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթըւան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին։ Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին։

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն
- Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու
- Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ
- Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին
- Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր
- Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը
- Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ։

Մասնակցութեան սակ. –
(առանց ճանապարհածախսի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
GRANDE FETE
CHAMPETRE
KHANASSOR
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Archalouys Tathéossian»
de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին։

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անըսի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04. 78. 49. 19. 44։

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը։

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:

Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avz vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48. 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Յունիս 4, ժամը 14.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !

C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...

Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne

Achetez vos livres pour l'été...

Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)

Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

⁂

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne

REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE

La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

⁂

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian

«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 3
VENDREDI
3 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.214

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.214

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ո՛Չ ՄԸ ԵՒՍ

ՀՈԼԱՆՏԱ 62%ՈՎ ՄԵՐԺԵՑ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Լիւքսանպուրկի վարչապետին համար «Եւրոպական երազը» վախճանի իր օրերը կ'ապրի: Ինչպէս կը սպասուէր, Ֆրանսայէն երեք օր ետք, Յունիս 1ին, Հոլանտա աւելի մեծ համեմատութեամբ (61,60%) մերժեց Եւրոպական Սահմանադրութեան ծրագիրը: Ընտրողներու մասնակցութիւնն ալ մեծ համեմատութիւններու հասած էր 62,8%:

Լիւքսանպուր, որ կ'ապահովէ մինչեւ ամսուս վերջ, Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը, դժուար օրերու դէմ յանդիման է, մանաւանդ Յունիս 16ի վեհաժողովին առթիւ: Վարչապետ Եունքէր հաստատած է որ Եւրոպա այլեւս երազել չի տար, կը գտնէ նաեւ թէ Հոլանտայի բացասական հակազդեցութիւնը չի նմանիր Ֆրանսայի մերժումին, տարբեր հիմեր ունի, մանաւանդ որ Հոլանտայի մէջ, տեղի չեն ունեցած այն վիճարկումները, որոնք իրարու յաջորդեցին Ֆրանսայի մէջ: Եւրոպական յանձնախումբին նախագահն ալ՝ Պարոզօ չի ծածկեր որ դժուար օրեր կ'ապրի Եւրոպան, բայց, պէտք յաղթահարէ: Ինչպէս Եունքէր, Պարոզօ ալ եւ ուրիշներ յատկանշական կը գտնեն, որ Հոլանտա, ինչպէս Ֆրանսա, Եւրոպայի հիմնադիր երկիր է: Այս «Ոչ»երը պատճառ են նաեւ որ Եւրոյի սակը նուազի, Ներլանտացիներու մերժումէն ետք 1,22 տոլարէն աւելի վար իջած է: Հոլանտայի վարչապետը շատ յուսախաբ է, ինչպէս յայտարարած է հեռատեսիլէն տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին: Մնաց որ ինք բնաւ ժողովրդական դէմք մը չէ եւ այդ ալ իր դերը խաղացած է, ինչպէս «Այո»ի պաշտպաններուն ձախող քարոզչութիւնը: Փորձած են սարսափ տարածել, եթէ ոչը յաղթէ, մինչեւ իսկ ապուշ ալ որակելով անոր կողմնակիցները: Ինչ որ ալ ըլլան պատճառները, ի վերջոյ մէկ բան յստակ է ա՛յդ Սահմանադրութեան Եւրոպան է որ պարտապարտուած է Փարիզէն Լա Հէ: Այդ պարտապարտումին մէջ իր դերն ունի նաեւ Եւրօն, որ բոլորին գլխուն փորձանք մը եղած է, ամէն կողմ դրամահոսք ալ ստեղծելով:

Թուրքիան ալ իր դերն ունեցած է: Որքան ալ «Այո»ի կողմնակիցները կը ջանան բացատրել որ այս Սահմանադրութիւնը շատ մեծ պարտադրանքներու տակ կը դնէ Թուրքիան եւ մուտքը կը դժուարանայ, ոչ ոք համոզուած է, ոչ Ֆրանսացին, ոչ ալ Ներլանտացին: Ֆիկառօ կ'արձագանգէ խորհրդածութիւններուն: «Եթէ այո՛ ըսենք, դուռը կը բացուի Թուրքիոյ առջեւ, եթէ ո՛չ ըսենք, արգելք կը հանդիսանանք գործընթացին», գրուած է քուէարկող մը: Հարցախոյզերը ցոյց տուած են որ Հոլանտացիներու 60%ը դէմ է Թուրքիոյ անդամակցութեան:

Ընդհանուր ձեւով, եւրոպական բոլոր մայրաքաղաքները մտահոգ են: Լոնտոնի համար, երկու հանրաքուէն շատ լուրջ հարցերու ծնունդ կու տայ Միութեան առնելիք ուղղութեան մասին:

Յիշենք որ Հոլանտայի հանրաքուէն խորհրդակցական բնոյթ ունէր, բայց, իշխանութիւնները ստիպուած եղած էին յայտնել, որ եթէ մասնակցութիւնը 30%-էն աւելի ըլլայ կը դադրի խորհրդակցական բնոյթ ունենալէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վարչապետը՝ Տ. տը Վիլըփէն, կառավարութիւնը չկազմած, արտայայտուեցաւ Յունիս 1ին, հեռատեսիլի առաջին կայանէն: Վճռած է «անհրաժեշտ միջոցները» ձեռք առնել մինչեւ Սեպտեմբեր որպէսզի վստահութիւն ներշնչէ Ֆրանսացիներուն: Պէտք պայքարի գործազրկութեան դէմ եւ անկարելի չի թուիր որ օրինակ առնէ անգլիական մոտէլէ: Կը գտնէ որ Ֆրանսա ցարդ պէտք եղածը չէ ըրած այդ ուղղութեամբ:

ԺԱՔ ՇԻՐԱՔ նամակ մը գրկած է Եւրոպայի իր 24 ընկերակիցներուն, որու մէջ կը թելադրէ որ չաճապարեն եւ պէտք եղած ժամանակը տան հետեւանքներու մասին մտածելու համար: Կը խորհի որ վաւերացման գործընթացը պէտք է շարունակուի: Ցարդ, 25երէն միայն 11ը արտայայտուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղիի 4 սենտիքաներու գործադուլի հրահանգը լայնօրէն գործադրուած էր Յունիս 2ին մեծ եւ արուարձաններու գիծերու վրայ: Պատճառը կը վերաբերի աշխատավարձքերու եւ մանաւանդ գործազրկութեան 3.500 գործազրկութեան դիմաց, տնօրէնութիւնը 500 աշխատանք կը ստեղծէ և դժգոհութիւնը մեծ է նաեւ աշխատանքի պայմաններու համար: Խանգարումները մեծ ծաւալ առած էին հինգշաբթի օր եւ հրմշտուքներն ալ չէին պակսեր փարիզեան կայարաններէն: Գործադուլը ազդած էր նաեւ կառքերու երթեւեկին վրայ եւ խճողումները մեծ էին:

«ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ՓՈՍԹ»ի երկու լրագրողներն ալ հաստատած են որ իրենց աղբիւրը Մարք Ֆելթն էր, ինչ որ վերջ կը դնէ երեսուն տարիէ գաղտնի մնացած պատմութեան մը: Դէպքերը ծանօթ են: 1972 Յունիս 17ին, 5 դողեր յայտնաբերուած էին դեմոկրատ կուսակցութեան կեդրոնատեղիին մէջ, Ուաթըրկէյթի շէնքին մէջ: Եկած էին լարելու համար երեք շաբաթ առաջ զետեղուած ընկալուչները: 1972 Նոյեմբեր 6ին, Նիքսըն կը վերընտրուէր: 1973 Փետրուար 7ին, Ծերակոյտի քննիչ յանձնախումբ մը կը կազմուէր, երբ մամուլին, մասնաւորաբար Ուաշինկթըն Փոսթի յայտնութիւնները ապօրինի ունկնդրութիւններու մասին, աւելի ճշգրիտ կը դառնային: 1973 Յուլիս 13ին, նախագահին անձնական նախկին քարտուղար կը յայտնէր որ Նիքսըն արձանագրած է բոլոր խօսակցութիւնները, որոնք տեղի ունեցած են Սպիտակ տան ձուաձեւ սրահին մէջ 1971էն ի վեր: 1973 Հոկտեմբեր 20ին, Նիքսըն կը ճամբէր անկախ դատախազը՝ Գոքս, որու յանձնուած էր Ուաթըրկէյթի քննութիւնը, մերժելէ ետք անոր յանձնելու կարգ մը արձանագրութիւններ: 1973 Հոկտեմբեր 30ին, Գոնկրէսը դատական գործընթացի մը կը ձեռնարկէր պաշտօնազրկելու համար Նիքսընը: 1974 Օգոստոս 8ին, Նիքսըն իր հրաժարականը կու տար:

ՄԱԿԻ Ապահովութեան Խորհուրդը, Մայիս 31ին, երկարաձգեց բազմազգեան Ուժերու լիազօրութիւնը Իրաքի մէջ, Ամերիկեան հրամանատարութեան ներքեւ, համաձայն թիւ 1546 բանաձեւին:

ԱՄՆ-ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ճ. Պուշ «անհեթեթ» որակած է Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի տեղեկագիրը Կուանթանամոյի մասին, որ «գուլակ» որակած էր մահմետական բանտարկեալներուն կիրարկըւած պայմանները: Պուշ կը գտնէ որ Էմնըսթիի դատողութիւնները հիմնուած են բանտարկեալներու, Ամերիկան ատող ամբաստանութիւններու վրայ, մարդիկ որոնք վարժ են ճշմարտութիւնը չըսելու: Դեռ հրաւէր ալ կարդացած է որ քննիչ յանձնախումբ կազմուի Անդրիճանի (Ուզբեկիստան) հալածանքներուն համար:

ԻՐԱՔԻ մէջ, ոճրափորձերը կը շարունակուին եւ Յունիս 2ի առաւօտուն աւելի քան 9 մեռեալ կար, Պաղտատի հիւսիսը գործուած արարքէ մը: Այլ ոճրափորձ մըն ալ գործուած էր Քէրքիւք: Ահաբեկչական այլ տեսակի գործողութիւններ ալ կան: Անցեալ շաբթու թակարդ չունի մը մը կողմէ արարք մը գործուած էր: Այս անգամ ալ բանակին դէմ ձմերուկով թոմնաւորման փորձ մը եղած է: Զինուոր մը մեռած է Սամարա, ինը ուրիշներ ալ հիւանդանոց փոխադրուած են ծանր վիճակի մէջ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Ս. Զուրապաշվիլի կը գտնէ որ Ռուսաստանի հետ գոյացած համաձայնագիրը պատմական բնոյթ ունի: Հարցազրոյց մը տուած է Լիպէրասիոնի, ուր կ'ըսէ նաեւ որ նախագահ Սահակաշվիլի միտք չունի զինուորական նոր կայաններ հաստատել: Չի հասկնար թէ ի՞նչպէս կարելի է ո՛չ ըսել Վրաստանի մուտքին Եւրոպայի մէջ, երբ մէջն են արդէն:

ԳՈԹ ՏԻՎՈՒԱՐԻ արեւմտեան շրջանը մօտ 50 հոգի ջարդուած են ամէնէն բարբարոս ձեւով: Ոմանք մորթուած են, ուրիշներ ողջ ողջ այրած: Շաբաթներէ ի վեր արդէն մթնոլորտը լարուած է եւ միջցեղային բախումները բազմացած են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Քիւրտերը համախմբող կազմակերպութիւնը՝ «Գոնկրա կէլ» երրորդ համագումարէն ետք յայտարարած է թէ պատրաստ են Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան: Շրջանի մը երբ կրկին սաստկացած են Թուրք ապահովութեան ուժերու հետ քրտական բախումները, յայտարարութիւնը կը խոստանայ հակակըշռի տակ առնել քրտական զինեալ ուժերը:

ՃՈՒԼԻԱՆՕ ԱՄԱԹՕ, որ Ժիսքար Տ'Էսթէնի կողքին «հայրերէն» մէկն է Սահմանադրութեան ծրագրին համոզուած է որ առանց անոնց (Հոլանտա եւ Ֆրանսա) Սահմանադրութիւն չկայ: Կը գտնէ նաեւ որ 15-20 տարիէն առաջ, Սահմանադրութեան նոր բանակցութիւն չըլլար:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան ազգային քարտուղարը՝ Մարի-Ժորժ Պիւֆէ կ'ուզէ ստիպել Շիրաքը որ կրկին բանակցութեան դնէ Սահմանադրութեան ծրագիրը: Կոչ ըրած է այդ ուղղութեամբ, որպէսզի ձախի ժողովրդական մեծ զօրակոչ ըլլայ եւ Շիրաք ֆրանսական «ոչ»ը եւրոպական մակարդակի տանի Յունիս 16ին եւ 17ին, Պրիւքսէլի վեհաժողովին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷԻ պաշտօնական թիւերը հաղորդեց Սահմանադրական Խորհուրդը: «Ոչ»ը ստացած է ձայներու 54,67%ը, այլ խօսքով 15.449.508 ձայն, «Այո»ն ստացած է 45,33%, այսինքն 12.808.270 ձայն: Սպիտակ կամ չեղեալ 730.522 քուէաթուղթ եղած է:

ՊԵԼՃԻԱ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻՆ. «1915Ը ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԷՐ, ԲԱՅՑ...»

Պելժիոյ Ծերակոյտին արդարութեան յանձնախումբը Մայիս 31ին օրակարգի վրայ ունեցած է հայկական ցեղասպանութեան ուղղուած ժխտողականութիւնը պատժելի արարք դասելու նիւթը: Վիճարկումին ընթացքին արդարութեան նախարարուհին Լ. Օնքէլինքս (ընկերվար) հաստատած է թէ Թուրքիոյ մէջ 1915ին կատարուածը կը նկատէ ցեղասպանական արարք, բայց «յանուն իշխանութիւններու բաժանումին» կը մերժէ ժխտողականութեան դէմ պատիժ պահանջող տեսակէտին յարիլ: Բուռն վիճարկումին ընթացքին յայտնուած ու պաշտպանուած են թեր ու դէմ տեսակէտներ. յաճախ քննադատական խօսքեր հնչած են Պրիւսէլի Թուրք նախարար Է. Քըրի հասցէին որպէս ժխտողական եւ ժխտողականութեան ջատագով:

Որոշուած է հարցը յետաձգել Յունիս 7ի նիստին երբ պիտի քուէարկուին ալըբագրութեան առաջարկները:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ ՋՆՋՈՒՄԻՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ

Երուսաղէմի Ողջակէզի հիմնարկը Մայիս 30ի հաղորդագրութեամբ մը հակազդած է Պոլսոյ մէջ ցեղասպանութեան գիտաժողովին ջնջումին: Հոն յիշուած է որ հիմնարկը առաջիններէն էր որ միջազգային գիտաժողով կազմակերպեց (1982) Ողջակէզի ու ցեղասպանութեան նիւթով: Թուրքիոյ ճնշումներով Իսրայէլի կառավարութիւնը խոչընդոտող քաղաքականութիւն վարեց այդ թուականին ու հայկական նիւթով վեց դեկուցումներ յայտագրէն հանուեցան: Նոյնիսկ սպառնալիք եղաւ ջնջելու գիտաժողովը, բայց ինչպէս հրեայ գիտնականները կը գրեն, այդ սպառնալիքը յաջողութիւն չարձանագրեց «որովհետեւ ժողովրդավարութիւնը կը գործէր»:

Հաղորդագրութիւնը կոչ ալ կ'ուղղէ աշխարհի բոլոր կառավարութիւններուն որ ցեղասպանութեան մարզին մէջ ունենան ազատ ակադեմական, թափանցիկ, ճշգրիտ դիրք: Ստորագրուած է հայկական ցեղասպանութեան նկատմամբ իրենց անկաշառ կեցուածքով ծանօթ գիտնականներ, հիմնարկի տնօրէններ՝ Իսրայէլ Չարնիի, Եաիր Օրոնի եւ Մարք Շերմանի կողմէ:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսը, ինչպէս յայտարարուած էր, Մայիս 31ին ձեռնարկած է ԱՄՆու արեւմտեան թեմ հովուական իր այցին որ կ'ընդգրկէ Լոս Անճելըսը, Կլէնտէյլը, Փասատինան, Ֆրէզնօն, Սան Ֆրանսիսքօն, Արլինկթոն, Սաքրամենթոն: Իրեն կ'ընկերանան Ներսէս Արք. Պօզապալեան, Գեղարդ Արքյ. Վահունին, Կորիւն Քհնյ. Տէվէճեանը ու Հայաստանի երգահաններու միութեան նախագահ Ռ. Ամիրխանեանը: Գարեգին Բ. նոյն թեմին առաջին այց մը տուած էր 2001ին:

ՔԱՆԴՈՒԱԾԻՆ ՈՒ ՊԱՀՈՒԱԾԻՆ ԿՇԻՌԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական մամուլը, Հայաստանեանն ալ, Սփիւռքեանն ալ, յաճախ եւ յայտնի գոհունակութեամբ, հպարտութեամբ կու տան անհատական ջանքով ստոյգ կորուստէ փրկուած նուիրատւութիւններու լուրերը։ Անոնք ընդհանրապէս հատորներ, ձեռագիրներ, ձեռագործ հնութիւններ կ'ըլլան։ Մաս կը կազմեն ճզակոտոր եղած ժառանգութիւններու որոնք սրբութեան պէս կը պահպանուին ընտանիքներու մէջ։ Ամէն մէկը մխ-մինակ ամբողջ ազգին պատմութիւնը կրնայ ըլլալ, խտացուցած՝ հալածանքը, գաղթը, բնաջնջումը, օտարացումը։ Ու օր մը այդ նմոյշները իրենց գտնուած, պահուած անկիւնէն կը հանուին, յանձնուելու համար թանգարանի մը։ Մեծ մասով այդպէս է որ Հայաստանեան թանգարաններու արեւմտահայ կեանքին, մշակոյթին վերաբերող բաժինները հարստացած են։

Հետաքրքրական է. մէկ կողմէն անցեալի ու նաեւ այսօրուան փաստեր կ'ըսեն թէ հնութիւններու արժէքին գիտակցութեան տէր չենք եղած ընդհանրապէս ու չենք։ Ո՞վ չէ տեսած խորհրդային կարգերու ոտնաձայնին հետ արդէն տապարի, բրիչի հարուածներուն տակ ինկած եկեղեցիներու քանդումի նկարները։ Այսօր ալ նոյնը չէ՞ պարագան. մինչ գիտակից մարդիկ, խմբակներ, աղմուկ-աղաղակով կը ջանան արգելք ըլլալ Երեւանի արդէն փոքրաթիւ հնութիւնները քանդելու քաղաքականութեան, քաղաքին դիմագիծ տուող հատ ու կենտ շէնքերուն քանդումը ամբողջ թափով յառաջ կը տարուի։ Նորին տենդէն բռնուած են բոլորը։ Ու անգամ մը եւս փաստը կը տրուի թէ մեզի համար միջին լուծումը գոյութիւն չունի. կամ մէկ ծայրայեղէն ենք, կամ միւսին։ Մինչդեռ կայ այդ ճամբան։ Հասկնալի է. հին, հինցած, Նոր Երեւանի դիմագիծին անյարիր ըլլալու չափ անխնամ ձգուած շէնքերը արդիական ճաշակներէ ընդունելի չեն։ Բայց կարելի է զանոնք քանդելու փոխարէն նորոգել. մեր երէկուան, առջի օրուան ականատես վկաներուն արժանի յարգանքով վերաբերիլ անոնց։

Հարցը հաւանօրէն հոն է որ անցեալի, արմատի, արժէքին մշակոյթը հարկաւոր չափով չէ զարգացած մեր մէջ։ Նորը շատ ու շատ պարագաներու նախընտրելին, գերիշխողը կը հանդիսանայ. գերագոյնը որուն մատաղ կ'ըլլայ ամէն բան։ Ու տակաւ յաճախ առանց նկատի առնելու թէ նորին տրուած այդ տեղը արդա՞ր է, թէ ոչ։ Մարդ կը տարուի մտածելու որ Դ. դարուն հեթանոսական տաճարներն ու կուռքերը քանդող-փշրող մտայնութիւնը ամէնէն աւելի փայփայուածը եղած է մեր մէջ։

Ատոր քով կայ սակայն հակադիր երեւոյթն ալ. շատ անգամ անհատական շրջանակով։ Ամէնէն անյուսալի անկիւններէ տասնամեակներով պահպանուած, բաներ կը յայտնուին։ Բաներ որոնք հաւաքական յիշողութեան պատառիկներ կ'ըլլան, այդպէս ալ նկատուած ոչ միշտ զարգացած, մշակուած իրենց տէրերուն կողմէ։ Այդ տէրերը օր մը կը բռնեն Մատենադարանին, թանգարանի մը ճամբան, անպայման իրենց տան անկիւնէն աւելի ապահով վայր նկատելով այդ հաստատութիւնները։ Այս մօտեցումին մէջ բան չի փոխեր նոյնիսկ նիւթական ակնկալութեան պարագան որ երբեմն կ'ընկերանայ անոնց քայլին։

«Առաւօտ» օրաթերթը Մայիս 12ի թիւին առաջին էջէն կ'անդրադառնար պահերու շատ խրայատուկ արարքի մը։ «Ուղղիչ տան դուռը» խորագրուած գրութեան հետ առաջին էջին վրայ նկար մըն ալ զետեղուած էր։ Հոն կը տեսնուէր շէնքի մը դուռը. անորակ լուսանկարէն ալ յայտնի անխնամ, կոտրատած, կամ կլպուած վիճակ մը կը ստիրէր անոր։ Բովի քանի մը տողով զետեղուած հետեւեալն էր. դուռը Երեւանի քննիչ մեկուսարանի այն հիւանդասենեակին կը պատկանէր ուր իր կեանքին վերջին օրերը անցուցած էր Ե. Չարենց։ Մեկուսարանը 1972ին փլցուած է, հիւանդանոցն ալ Նուպարաշէն փոխադրուած։ Այդ փոխադրութեան ընթացքին Նուպարաշէնի հաստատութեան պաշտօնեաներէն մէկը՝ Գեղամ Յարութիւնեան, ականատես ժամանակակիցներէ իմանալով թէ ան հիւանդներու սենեակին դուռն է ուր վերջին օրերը ապրած է Չարենց, դուռը տեղէն կը հանէ, կը տանի իր ամարանոցը պահելու։ Կը պահէ աւելի քան 30 տարի, մինչեւ այսօր։ Ու Մայիս 11ին վերջապէս զայն կը յանձնէ Չարենցի տուն-թանգարանի տնօրէնուհի Լիլիթ Յակոբեանին։

«Շուրջ 30 տարի խիղճս ինձ հանգիստ չէր տալիս. ասես գողութիւն արած լինէի. հաւատս չէր գալիս որ տանս պահում էի Չարենցի բանտախցի դուռը։ Որդիներս միշտ համոզել են այն տեղադրել մեր սենեակներից մէկում, բայց ինձ թոյլ չեմ տուել։ Դա ոչ միայն իմ ու իմ ընտանիքի, այլեւ ամբողջ ժողովրդի սեփականութիւնն է» կ'ըսէ ինքնահռչակ պահապանը։ Արցունքոտ աչքերով յանձնումը ընելէ ետք ալ կ'աւելցնէ. «Ահաւոր ծանր եմ տանում երբ մտնում եմ տուն ու տեսնում եմ դուռը չկայ»։

Պատմական դրան յանձնումը կը նշուի ծառ տնկելու արարողութեամբ մըն ալ. միջոց մը առաջ Հայաստանէն խումբ մը մտաւորականներ Կարս գացած ու հոնկէ ափ մը հող ու շիշ մը ջուր տարած են Երեւան։ Այդ հողով ու ջուրով թանգարանին դիմացի պուրակին մէջ եղեւին մը կը տնկուի, վրան «Ո՛վ հայ ժողովուրդ, քո փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է» արձանագրուած ցուցանակով մը։

Տուն-թանգարանի տնօրէնուհին խօսք առնելով կ'ըսէ թէ Չարենց շատ ծանր ապրումներ ունեցած էր Կարսի անկումով. այսօր հոնկէ իրենց բերած հող ու ջուրով անոր փափաքը գործադրուած ըլլալու տպաւորութիւնը կ'ունենան։

Չարենցի կապուած յուշի այդ կտորը միտք կը բերէ պահելու շատ աւելի կարեւոր ու վտանգաւոր արարք մը. անոր հեղինակը հազիւ 16-17 տարեկան պարմանուհի մըն էր որ 1937ի արհաւիրքներու ծանօթ միջավայրին մէջ յանձն առած էր թաղելով փրկել Չարենցի ձեռագիրներէն մաս մը։ 1988ով բացուած ազատ խօսքի շրջանին, սկիզբը մամուլը տեղ տուած էր Ռեգինա Ղազարեանի խիզախութեան. իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցներ լոյս տեսած էին. աւելի քան կէս դար ետք, գոնէ ատով արժանին կը մատուցուէր պահելու կարեւոր արարքի մը տիրոջ։

Առջի օր պահուած ձեռագիրներու պարագան էր, այսօր բանտի խուցին դուռն։ Այսպէս, անհատական փոքր ներդրումներ մեծ հանրութեան մը համար, որ ամբողջ հայ ժողովուրդն է, կորուստէ կը փրկեն անցեալի պատառիկներ։ Ճիշդ այն երկու «խենթ»երուն նման որոնք 88ի երկրաշարժէն ամիջապէս ետք, իրենց կարելին ըրած էին պահելու, պահպանելու համար Շիրակի քանդուած թանգարանին նմոյշները։

Հաւանօրէն իսկապէս մեծ ժողովուրդ պիտի ըլլանք այն օրը երբ նաեւ դիւրութեամբ քանդողներուն եւ հազար դժուարութեամբ պահողներուն ներկայի համեմատութիւնները շրջուին։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 120ԱՄԵԱԿ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ 85ԱՄԵԱԿ

ՍՕՍԷ ՓԻԼԱՒՃԵԱՆ

«Մի պահ նոյնիսկ սարսափում ես մտածել, թէ ինչքա՛ն բան պակաս կը լինէր մեր բոլորի կեանքում եւ ինչքա՜ն աղքատ կը լինէր մեզանից ամէն մէկը հոգեպէս, եթէ չլինէր Վահա՛ն Տէրեանը եւ այն հարուստ բանաստեղծական աշխարհը, որ նա ստեղծեց այս աշխարհում»։

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ
Հատուած՝
«Անզուգական Տէրեանը» յօդուածէն

Գրականութիւնը արուեստ կը դառնայ, երբ ան կը ստեղծէ ոչ սովորական մտային արժէքներ։ Այսպիսի տրամաբանութեամբ գրականութեան մուտք գործեց արեւելահայ գրականութեան արդի լեզուամտածողութեան հիմնադիր ու արարիչ Վահան Տէրեանը (Տէր Գրիգորեան)։

Տէրեան սկիզբի բանաստեղծ է «... Հիմա քո հագարն է...» Տէրեանի ապագային շուրջ մարգարէացաւ Իսահակեանը։

Տէրեանով սկիզբ առաւ նոր շրջան, նոր ոճ, նոր մեկնակէտ եւ նոր ազդեցութիւններու ամբողջ հոսանք մը, որ յիրաւի կ'անուանուի արեւելահայոց տէրեանական շրջան։

«1908 թուին, ամռանը Թիֆլիսում պատահեցի Վահանին։ Պիտի հրատարակէր իր բանաստեղծութիւնների առաջին գրքոյկը «Մթնշաղի անուրջները»։ Տպելուց առաջ Յ. Թումանեանի մօտ կարդացել էր ձեռագիրը, ուզեց ինձ մօտ էլ կարդալ «անկեղծ կարծիքս» իմանալու համար։ Հիւրանոցիս սենեակում ենք յուզուած կարդում է տողերը, մէկը միւսի ետեւից, քանի առաջանում է ընթերցումը, աւելի է յուզւում, ես սրտով եւ յուզով հետեւում եմ ընթերցումին։ Տետրակը չաւարտած՝ ես անհամբերութիւնից մղուած գոչեցի «Կեցցես, Վահիկ ջան, հրաշալի բաներ են, բիւրեղացած զգացումներ անթերի ձեւերի մէջ։ Իսկական քնարերգութիւնը սա է, մաքուր լիրիկա»։

«Վահանի ներհուն աչքերը փայլատակեցին ուրախութեամբ։ «Յ. Թումանեանն էլ շատ հաւանեց։ Երկուսիդ կարծիքը բացարձակ արժէք ունի ինձ համար։ Այլեւս քննադատութիւնից վախ չունեմ»։

Աւետիք Իսահակեան, հատուած՝ «Վահան Տէրեան» յուշագրութենէն։

1908ին Թիֆլիսի մէջ հրատարակուեցաւ Տէրեանի անդրանիկ ժողովածուն՝ «Մթնշաղի անուրջներ» խորագիրով։ Այս փոքրիկ գիրքին հրատարակութենէն ետք, արեւելահայ գրական լեզուի հին ձեւը այլեւս չէր կրնար գոյատեւել։ Տէրեանին քովէն անտարբեր անցնիլ այլեւս կարելի չէր։

1912ին հրատարակուեցաւ իր երկրորդ՝ բանաստեղծութիւններու ժողովածուի առաջին հատորը, որը չունեցաւ իր շարունակութիւնը։ «Այդ տարիներին բոլորըս տարուած էինք Տէրեանով, օդը շնչում էր Տէրեանի բանաստեղծութիւններով», ըսած է Ստեփան Զօրեան, նոյն գործերուն հրատարակութեան կապակցութեամբ։

Հայրենի Ջաւախքի մէջ քահանայ հօրմէն՝ Տէր Սուքիասէն, եւ Թիֆլիսի Գիմնազիայէն նախնական կրթութիւնը ստանալէ ետք, կը յաճախէ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանը, ուր կը սորվի օտար լեզուներ։ Կ'աւարտէ Մոսկուայի պատմաբանասիրական եւ Ս. Պետերբուրգի համալսարանի արեւելեան լեզուներու (արաբերէն, պարսկերէն, վրացերէն) բաժինը։

«Պետերբուրգում Մառի մօտ ունկնդրելիս մի որոշ ժամանակ Վահանի հետ նոյն սենեակում էինք ապրում։ Առաւօտ վաղ արթնանալիս, աչքերը հազիւ էր բաց անում։ Ուշքի գալու եւ կատարելապէս արթնանալու համար պէտք էր, որ իսկոյն մի բաժակ թէյ խմցնէինք նրան... տաք թէյից յետոյ վեր էր կենում, հագնում շորերը, լուացւում ու սկսում անգիր անել արեւելեան լեզուների քերականական կանոնները, հոլովներն ու խոնարհումները։ Ի դէպ, նա այդ բոլորը փակցրել էր պատերին, որպէսզի միշտ աչքի առաջ ունենար եւ չմոռանար», ըսած է Լեւոն Ալէքսանդրովիչ, Տէրեանի սենեկակիցը։ Այդ շրջանին Տէրեան առընչուելով եւրոպական գրական շրջանակներուն հետ, իր մէջ հայ գրականութիւնը միջազգային ասպարէզ հանելու բուռն ցանկութիւն կը յառաջանայ։

Այսպիսի վճռականութեամբ լեցուն երիտասարդ եւ եռանդուն գրողի մը համար խոչընդոտ էր սակայն Րաֆֆիի, Թումանեանի եւ Իսահակեանի գրական լեզուն։ Իսկ ի՞նչ կու տայ հանճարեղ բանաստեղծը իր ազգին. եթէ նոյնիսկ ո՛չ միտքեր, ո՛չ յոյզեր, ո՛չ զգացումներ եւ ոչ ալ աշխարհահայեացք, ապա գոնէ լեզու։ Լեզուն, որ տիեզերական է, աստուածային է եւ նոյնիսկ Աստուածն է։ Ուստի պէտք էր ստեղծել նորը, առաւել ճկունը, առաւել մրցունակը։ Տէրեան հանճարին շնորհիւ ստեղծուեցաւ այդ բաղձալի նորը։

«Երկու տարուան ընթացքում հրաշքը կատարուել էր, Վահանը գտել էր իրեն եւ արուեստի գաղտնիքը»։

«Տէրեանի մօտ իմ ազդեցութիւնը բնաւ չտեսայ, բայց Իսահակեանի եւ Դերենիկի տրամադրութիւնների արձագանքը կարծէք կայ...», նշած է Յ. Թումանեան։

Արդի արեւելահայ գրական լեզուն Տէրեանական է, անոր տաղաչափական կառուցուածքը, պատկերներու ձեւերը Տէրեանէն մնացին։

«Տէրեանի ակունքից է ծնուել ու սնուել մեր նորագոյն հայ պոեզիան», գրած է Գէորգ Էմին։

Դժուար է պատկերացնել բանաստեղծի համար աւելի հանճարեղ գործ, քան լեզուակերտումը։ Տէրեան ինք ստեղծեց նոր բանաստեղծական լեզուն, քիչ բան վերցուց հինէն, իսկ յետոյ կերտեց նորը՝ իր ուրոյն լեզուամտածողութիւնը։

Ստեղծուած նորին համար Տէրեան խիստ քննադատութեան ենթարկուեցաւ իր ժամանակի գրաքննադատներու կողմէ։ Սակայն, հակառակ անոր որ Թումանեանն ու Իսահակեանը կը գտնուէին Տէրեանին հակադիր դիրքի վրայ, անոնք ջերմօրէն պաշտպանեցին զինք ու քաջալերեցին։

«Տէրեանի գլխաւոր դասը, ի հարկէ, նրա պոեզիան է։ Ինչպէս յայտնի է, նրա կենդանութեան օրօք եւ յետոյ էլ շատերը նրան նոյնիսկ հայ բանաստեղծ չէին համարել։ Հայ մտքի պահպանողականութիւնը, բարեբախտաբար, անթափանց չէր։ Տէրեանին ճիշդ հասկացան ու գնահատեցին այնպիսի "զուտ հայկական" բանաստեղծներ, ինչպիսիք են Թումանեանն ու Իսահակեանը։ Եւ ոչ միայն հասկացան ու գնահատեցին, այլեւ ազդարարեցին, որ նա է ուղենշում հայ բանաստեղծութեան վաղը" գրած է Պարոյր Սեւակ իր "Տէրեանը պահանջում է" յօդուածին մէջ։

Տէրեան արեւելահայ առաջին բանաստեղծն էր, որ կտրուելով ժողովրդական արուեստէն, հայեացքը ուղղեց դէպի Եւրոպական արժէքային համակարգ՝ Եւրոպայի մէջ տեսնելով հայ ժողովուրդի ապագայ զարգացումն ու բարօրութիւնը։ Ան ամէն կերպ՝ փորձեց հայ գրականութիւնը կապել եւրոպական գրականութեան հետ։

Գտնուելով ռուսական գրական շրջանակներու ոլորտին մէջ եւ անոնց ազդեցութեան տակ, ուր այդ օրերուն տիրական էր խորհրդապաշտ հոսանքը, ինք եւս որդեգրեց այդ ոճը։ Խորհրդապաշտ Վահան Տէրեանի մասին խօսելով, ակամայ հայեացքդ կ'ուղղուի դէպի մէկ այլ

խորհրդապաշտ գրող եւ Տէրեանի բախտակից, ճակատագրակից Միսաք Մեծարենցը:

Երկու անուան գաղափներ, որոնք իրենց ունեցած ընդհանրութիւններով հանդերձ ունին շատ լուրջ տարբերութիւններ:

Եթէ Մեծարենց բնութեան երգիչ է եւ ուժգին ձեւով կապուած է բնութեան հետ, ու բնութեան շշուկներուն մէջ կը տեսնէ աստուածային վիճակ եւ բնութիւնը դովերգելով կը զգայ Արարիչին ներկայութիւնը, ապա նոյնը չենք կրնար ըսել Տէրեանին մասին, որ կորուելով իր ծննդավայր Ջաւախք աշխարհի Գանձա գիւղէն, քաղաքային դաժան կեանք մը կ՚ապրի, բնութեան երգիչէն վերափոխուելով քաղաքային բանաստեղծի: Այստեղ, Տէրեանին քով բնութեան նշաններն ու էութիւնները այլ արժէքներ ու գաղափարներ կը յառաջացնեն:

Սովորաբար քաղաքային մարդու կեանքը առաւել խճճուած է եւ տաղտկալի: Այստեղ մարդը աւելի առանձին է, ան որքան յարաբերութեան մէջ կը մտնէ մարդոց հետ, այնքան կ՚առանձնանայ եւ աւելի ինքնամփոփ կը դառնայ: Բնութեան մէջ ընդհակառակն, մարդ ինքզինք առանձին չի զգար: Քաղաքը մարդու անհատական ինքնադիտակցութեան ոլորտն է, ուր ան գիտակցաբար կ՚առանձնանայ: Իսկ գիւղին մէջ մարդուն ինքնագիտակցութիւնը թերի զարգացած է: Գիւղացին ինքզինք եւ իր արժէքները լաւ չի ճանչնար, իսկ փոխարէն ան աւելի հաշտ է ինքն իր անձին հետ եւ այլոց նկատմամբ: Գիւղէն քաղաք գաղթող անձը ինքնագիտակցութեան ձգտող անձն է, իսկ դէպի գիւղ ձգտողը այդ ինքնագիտակցութենէն փախչողն է: Քաղաքային մարդու ողբերգութեան արտացոլումներն ու Տէրեանի բանաստեղծութիւնները: Մեծարենցին քով այդպէս չէ, Մեծարենց յարատեւ ձգտում ունի անանձնականի, սակայն անանձնական ըլլալու համար անհրաժեշտ է նախ ըլլալ անձնական:

Տէրեան արեւելահայ գրական նոր լեզուի հիմնադիրն է, եւ ինչպէս բոլոր վառ անհատականութեամբ սկիզբ ստեղծող հեղինակները, ինք եւս մինակը պիտի ճակատէր աշխարհի եւ ճակատագրի դէմ: Այստեղ ուժգին ձեւով պիտի բախէին իր ըմբոստ ներքնաշխարհն ու արտաքին աշխարհի հնացած օրէնքները: Բնազանցական բնոյթի յաւերժական պայքար է՝ մարդու եւ աշխարհի, մարդու եւ արարիչի, մարդու կատարելութեան ձգտումին եւ անոր անզօրութեան գիտակցութեան միջեւ:

Տէրեան ինչքան կը ձգտէր հասնիլ իրականութեան, այնքան իրականութիւնը կը փախչէր իրմէ: Ան միայն իրականութեան ստուերային մասին կրցաւ հասնիլ, այդ ալ երազի միջոցով:

Ըստ Տէրեանի, իրականութիւնը երազի մէջ միայն գոյութիւն ունի, սակայն իրական կեանքին մէջ իրողութիւնը այդպէս չէր: Ուստի ան իրականութեան հասաւ իրեն յատուկ խորհրդապաշտական երաժշտութեան միջոցով: Ինչպէս յայտնի է, խորհրդապաշտական բանաստեղծութեան յատկանիշը երաժշտութիւնն է: Խորհրդապաշտները, որոնց շարքին էր նաեւ Տէրեանը, կը հաւատային, որ առարկաներուն անտեսանելի ձեւին հասնելու համար անհրաժեշտ է երաժշտութիւնը: Տէրեանի ամբողջ բանաստեղծութիւնը մեծ սէնֆոնի մըն է, ուր ներքին յանգերու միջոցով կրցած է ստեղծել ներդաշնակ երաժշտութիւն մը: Կան բանաստեղծութիւններ, որոնց մէջ միւսքէն աւելի երաժշտութիւն կայ, կարծէք յատուկ երաժշտութիւն ստեղծելու համար գրուած ըլլան անոնք:

Խորհրդապաշտ Տէրեանի համար օրուան բոլոր ժամերէն ամէնէն սիրելին մթնշաղն է, ուր անսահման անուրջներու ծովը վինք կը սպասէ.

"Ես սիրում եմ մթնշաղը ծրբակերտ,
Երբ ամէն ինչ երազում է հոգու հետ,
Երբ ամէն ինչ, խորհրդաւոր ու խռհուն,
Ցնորում է կապոյտ մութի
աշխարհում…":

Այստեղ հոգիի հանդստութիւն է, հեռու ցերեկուան դաժան աղմուկէն, ու մարդու ներքին ձգտումներուն, յոյզերուն եւ կիրքերուն աղմուկէն: Գիշերուան մութին մէջ կը գտնէր այն ինչը որ չէր կրնար գտնել ցերեկուան լոյսին տակ, այն է՝ հոգիի անդորրը: Ի տարբերութիւն Մեծարենցը գիշերուան, ուր առկայ է փոխհատուցման յոյսը, այստեղ Տէրեանի գիշերը խաղաղութիւն է, անդորր է եւ վերջ, առանց ո՛րեւէ յոյսի նշոյլի:

"Շուտով կը լռէ աղմուկը դաժան
Ու սիրտս կը զգայ քայլերդ՝ փափուկ
Դու ճորից կ'իջնես, նուրբ իրիկնաժամ
Քո խաղաղ մութով գգուող –
խուսափուկ":

Գիշերուան գաղափարին հետ համահունչ է նաեւ աշունը: Տէրեան աշնան երգիչ է: Գիշերն ու աշունը նոյնիմաստ երեւոյթներ են, ուր առկայ է ոչնչացման, անէացման գաղափարը՝ մէկը օրուան, իսկ միւսը՝ տարուան կորուածքով:

"Կրկին իմ հոգում
իջաւ մշուշոտ, արցունք անձրեւող
Տրտում իրիկուն,
Իմ սրտում անցաւ

Մահացող ծաղկանց բոյրը ցաւ բերող,
համբոյրը խոնաւ.
Կրկին պաղ միգում
ամպոտ երկինքը մեռած լոյսերի
թաղումն է սգում:
Անձրեւն անընդհատ
Մաղում է վհատ թաղումի կոծով,
Տխուր յուսահատ…
Իմ հոգու մէջ էլ
Աշունն է իջել անամոք լացով,
Իմ հոգու մէջ էլ…":

Ս. Փ.

(Մնացեալը յաջորդով)
"Ազդակ"

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 14ին յատուկ արարողութիւն կատարուած է Պատրիարքարանի հիմնարկութեան 544րդ տարեդարձին առթիւ: Օրուան քարոզին մէջ, Մեսրոպ Պատրիարք նախ ծանրացած է նուիրապետական չորս աթոռներու, նաեւ պատմութեան մէջ մընացած պատմական աթոռներու պատմականին, Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքարանի հիմնումին մանրամասնութիւններուն վրայ: Մեսրոպ Արք. դանդատած է նաեւ այժմու դպրաց դասերէն, գիտել տալով որ անոնք բաւականին չափ հոգեւոր երգեր չեն երգեր կամ կ՚անգիտանան մեր շարականները: Գանգատած է նաեւ որ երիտասարդներ հոգեւորական դառնալ չեն ուզեր, միայն Հայաստանի մէջ հոգեւորական դառնալու թեկնածուներ կան, բայց այդ երեւոյթն ալ կապ ունի Հայաստանի տնտեսական կեանքին ոչ-նախանձելի վիճակին հետ: Պաշտօնական ընդունելութիւն մը տրուած է պարտէզին մէջ:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Տատեան վարժարանի պարտէզին մէջ, Մայիս 22ին տօնուած է "Տատեանցիներու օր"ը: Ձեռնարկին իր մասնակցութիւնը բերած է վարժարանի նախկին բազմամեայ ուսուցչուհիներէն, ներկայիս ամերիկաբնակ Գեղանոյշ Գըլըճեան: Օրուան յայտագրին խօսնակը եղած է վարժարանի ուսուցչուհիներէն՝ Ժպիտ Զուռնաճը, որ ամփոփ խօսքերով կատարած է վարժարանին պատմականը: Նշած է որ 160 տարի առաջ Յովհաննէս պէյ Տատեան 1844ին Արծրունեան անունով հիմնած է փայտաշէն վարժարանը, որ 1892ին վերակառուցուած է ու ի յարգանս Տատեան բարերար գերդաստանի վերակոչուած էր Տատեան երկսեռ վարժարան անունով: Իրմէ ետք խօսք առած է վարժարանի տնօրէնուհին Հերմինէ Պէնլիօղլու գիտել տալով որ Տատեան վարժարանը իր 160 տարուան պանծալի անցեալով լուսատու փարոս մը եղած է: Խօսքին աւարտին, բոլորը համախմբուած են պարտէզին մէջ եւ "Մայրի՝ Տատեան վարժարանը, ապրի՛ Տատեանցին" կարգախօսը կրկնելով, Քառասուն Մանկանց դպրաց դաս երգչախումբին հետ միաբերան երգած են Զ. Խրախունիի կողմէ գրուած եւ վարժարանին 150ամեակին ձօնուած "վարժարանի քայլերգը": Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Յայտագրի աւարտին, ներկաները խումբ խումբ դիտած են նրբանցքներու մէջ զետեղուած հին օրերու լուսանկարները:

⁂

ՖԵՐԻԳԻՒՂԻ Շիրինօղլու սրահին մէջ, Մայիս 18ին կատարուած է բառադիտութեան մրցումի մրցանակաբաշխութիւնը ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Մրցումը տրուած էր սպասուածէն շատ աւելի յաջող արդիւնք եւ դատակազմը ստիպուած եղած էր մրցանակ տալ շատ աւելի մեծ թիւով աշակերտներու: Հոծ բազմութիւն մը ներկայ եղած է եւ հաստատուած որ "Կամք Հայախօսութեան" խմբակը շատ օգտակար ձեռնարկ մը իրագործած է: Խօսք առնելով, տիկին Տրամէրեան յորդորած է աշակերտները որ սիրեն մայրենի լեզուն, որ մեր մեծագոյն հարըստութիւնն է: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը դպրոցներու աշակերտութեան կողմէ: Վերջաւորութեան կրկին խօսք առած է տիկին Մ. Տրամէրեան: Փակման խօսքը արտասանած է Զաքէոս Արդ. Օհանեան:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Հարպիյէի "Մուհսին Էրթուղրուլ" թատերասրահին մէջ, Մայիս 23ին, Մխիթարեան Սանուց Միութեան "Դալար" երգի ու պարի խումբը յաջող ներկայացում մը տուած է: Բացումը եղած է Թամար Գարասուի ողջոյնի խօսքով, որ անդրադարձած է Մխիթարեան վարժարանի հիմնարկութեան 180ամեակին եւ Գիրերու գիւտի 1600ամեակին: Ապա, կարգը եկած է երգին ու պարին:

ԱՆԻՒՏԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ ՄԷՋ

Լիբանանի ամէնէն օդասուն տեղը, Զահլէ, աքսորուած էին, հոն ուր կը բընակի կառավարիչը եւ որ կը նկատուի Լիբանանի մայրաքաղաքը:

Արամ հոնկէ երկու նամակ գրեց ինծի եւ Պարոնին կողմէ հրաւիրեց որ Զահլէ երթամ քանի մը ամիս մնալու:

Երկրորդ նամակը բերող անձը պաշտօն ունէր նաեւ զիս մինչեւ Զահլէ տանելու:

Այդ ճամբորդութիւնը թէեւ դժուար, բայց անկարելի չէր:

Բնականաբար արտօնութեամբ այսինքն վէսիքայով չէի կրնար երթալ, բայց կարելի էր գաղտնաբար շոգեկառք մըտնել եւ նոյն ձեւով վար իջնել:

Նամակը բերող անձը որ Ատանացի երիտասարդ մըն էր եւ որ նոյնպէս առանց վէսիքայի եկած էր, յանձն առաւ զիս փոխադրելու գործը, միայն թէ հետը բաւական մեծ քանակութեամբ օղի բերած էր վաճառելու եւ հարկ եղաւ մէկ քանի օր սպասել մինչեւ որ վաճառումը աւարտէր: Այդ միջոցին, կիրակի իրիկուն մը, Սերգիս էֆ. Գանձապետեան ուրիշ մէկ քանի բարեկամներու հետ մեզ ճաշի հրաւիրեց: Ամբողջ գիշերը հաճելի ժամանակ մը անցուցինք եւ ուշ ատեն վերադարձանք տուներնիս:

Հետեւեալ առտու կանուխ, արշալոյսին, երբ տակաւին քնացած էի, սկսան ուժգին կերպով դուռը զարնել:

Սպասեակը կը բնակէր արաբ տանտէրը իր ընտանիքով ու ինք ունէր տան բանալին:

Ես թէեւ դրան զարնուելուն աղմուկէն արթնցայ, բայց ակողնէս չելայ:

Բախումը կը շարունակէր հետզհետէ աւելի ուժգին:

Ցատքեցի անկողնէս ու պատուհանը վազեցի: Տուներնիս ոստիկաններով պաշարուած էր:

- Դուռը չուտով բացէ՛ք, գոչեց ոստիկանը զիս նշմարելով:

- Բանալին մեր քովը չէ, տանտիրոջը քովն է, պատասխանեցի:

- Պարապ խօսք չեմ ուզեր, դուռը բացէ՛ք եթէ ո՛չ պիտի խորտակենք:

Նոյն միջոցին մօրեղբայրս ալ ելած էր եւ վերնայարկէն կը պոռար տան տիրոջ որ դուռը բանայ:

Տանտէրը, որուն սենեակը պարտէզին խորը կը գտնուէր, կ՚երեւայ որ չէր լսած աղմուկը եւ մէջտեղ չէր ելլեր:

Ոստիկանները կը շարունակէին մեզի սպառնալ: Վերջապէս տեսնելով որ դուռը չբացուիր՝ պատէն չուլլուեցան, երկու հատը ներս ցատքեց եւ սկսան դուռը կոտրելու աշխատիլ:

Նոյն միջոցին տանտէրը եկաւ ու բացաւ դուռը:

Մենք սարսափահար կը դիտէինք այդ իրարանցումը առանց պատճառը կարենալ հասկնալու:

Կ՚ենթադրէինք որ խնդիրը մեր տանտիրոջ շուրջը կը դառնար:

Եւ սակայն երբ որ դուռը բացուեցաւ, չորս հինգ ոստիկան, քոմիսէրին առաջնորդութեամբը, դէպի վեր խուժեցին, առանց ուշադրութիւն դարձնելու արաբ տանտիրոջ:

Այն ատեն հասկցանք որ խնդիրը մեր շուրջը կը դառնար:

Ես որ գիշերանոցով էի, սենեակս քաշուեցայ հագուելու համար. բայց երկու ոստիկան ետեւէս սենեակ մտան ու թող չի տուին որ հագուստներուս մօտենամ:

- Սա անկիւնը անշարժ կեցիր, հրամայեցին, եթէ ո՛չ գլուխդ կը ջախջախենք:

Բոլոր ոստիկանները, ինչպէս նաեւ քոմիսէրը իրենց րէվօլվէրները ձեռքերնին բռնած էին:

Քաշուեցայ սենեակին անկիւնը եւ անշարժ կեցայ:

Մօրեղբայրս փորձեց սենեակս մտնալ, թոյլ չտուին ու առին իր սենեակը տարին:

Քիչ յետոյ Քոմիսէրը որ արագ քննութիւն մը ըրած էր չորս կողմը, եկաւ սենեակս:

- Անունդ ի՞նչ է, հարցուց:

- Ազիզ Նուրի:

- Հին անո՞ւնդ:

- Երուանդ Օտեան:

– Խուզարկեցէք սենեակին ամէն կողմը, հրամայեց քոմիսէրը երկու ոստիկաններուն:

Սենեակիս մէջ կարասի չկար արդէն, գետինը փռուած անկողին մը եւ աթոռ մը, ահա՛ ինչ որ կար: Բայց դարանի մը մէջ կը գտնուէին քանի մը ֆրանսերէն գրքեր եւ աշխարհարար Աստուածաշունչ մը, ամէնքն ալ բարեկամներէս փոխ առնուած: Պահարանի մը մէջ կար Արամ Անտոնեանի Զահլէէն ինծի ուղղած երկու նամակները:

Համա հասնելէ ետքը, երբ ինքզինքս ապահովութեան մէջ զգացի, սկսայ փոքրիկ տետրակի մը մէջ օրը օրին նշանակել քիչ շատ կարեւորութիւն ունեցող դէպքերը, օրուան լուրերը, Համայէն անցնող բարեկամներու հետ ունեցած տեսակցութիւններս եւ նոյնիսկ գինուորական առաքումները: Բոլոր ասոնք իրենց ամբողջութեան մէջ, շատ վտանգաւոր էին եւ կրնային, եթէ ձեռք անցնէին, զիս պատերազմական ատեանի միջոցաւ կախաղան բարձրացնել: Երեք տետրակ այսպէս լեցուցած էի եւ զանոնք պահած՝ սենեակիս պատուհաններէն միայն վերի կողմը գըտնուած ծակի մը մէջ:

Երբ երկու ոստիկանները խուզարկութեան սկսան, սոսկալի տագնապի մը մատնուեցայ, վախնալով որ թերեւս տետրակները մէջտեղ ելլէին:

Ոստիկանները ամենամանրակրկիտ քըննութենէ մը անցուցին ամէն բան: Թուղթ, գիրք, նամակ ինչ որ գտան ծրարեցին, բայց յայտնի կը տեսնուէր որ իրենց փընտռածը ուրիշ բան էր:

Քոմիսէր հրամայեց որ անկողինս ալ վերցնեն ու ներքեւը նային, ինչպէս նաեւ բարձին տակ, վերմակին մէջ, եւն.:

Բնականաբար բան մը չգտան: Ես միշտ անկիւնը կեցած էի անշարժ:

(Շար. 66)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թաղէոսեան" մասնաճիւղին ժողովը Շաբաթ, Յունիս 4, ժամը 14·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

FRANCE-CULTURE

Dimanche 5 juin
dans le cadre de l'émission des «CHRETIENS ORIENTAUX» sur Radio France - Culture, à 8 heures, présentation par Jean-Pierre Enkiri du nouveau livre sur :
SAINT BLAISE (Evêque de Sébaste)
Arménie Mineure
Avec son auteur, Armand Tchouhadjian.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղագին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Լիւսի Պուտաքճը 15 Եւրօ, Պ. Շառլ Պայրամեան 20, Քոմպլէքս Ինթէրնէշընըլ 1·500, Պ. Անդրանիկ Ալըքեան 150, Տիկին Մոնիք Միքայէլեան 20, Օր. Էլիզապէթ Մելքոնեան 20, Տիկին Եպրաքսի Զամքէրթէն 20, Պ. Կարապետ Գորգիկեան 30, Պ. Վարդգէս Փափազեան 40, Տիկին Հիւկէթ Օհանեան 100, Պ. Էմմանուէլ Նասիպ 30, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան 100, Տիկին Ժոսլին Զաքմաքճեան 50, Տիկին Անժելիք Հանըմեան 80, Անն Ֆրէնչ Փարիզ 150, Տէր եւ Տիկին Տարօն Սարհատեան 150:

(Շար.)

Maison des Étudiants Arméniens
Admissions pour l'année 2005-2006

Vous êtes un(e) étudiant(e) de nationalité ou d'origine arménien(ne) ? La Maison des Etudiants Arméniens peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 3 0 j u i n pour la Commission d'admission de juillet et le 3 0 a o û t pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. Nous accueillons également les chercheurs, enseignants-chercheurs et stagiaires.

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (Licence, Master, Doctorat) *կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ: Թեկնածութիւնները պէտք է հասնին Յունիս 30էն առաջ քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30էն առաջ: Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն:*

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens — Cité Internationale Universitaire de Paris —
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice
57 boulevard Jourdan 75014 Paris
FRANCE
Tél. : 01. 44. 16. 10. 60
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne

B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a

Salle couverte en cas de pluie

☐

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

☐

La Section «Agnouni» d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte (incluant: croisière, repas boisson et animation).
Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

☐

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12*ին:*

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անըսի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04· 78· 49· 19· 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

☐

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd... Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne
REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou 06. 82. 96. 66. 19
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian
«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

☐

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les 16 et 17 juillet de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette **Paris 9e - Métro Cadet;**
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne.
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

«du Génocide des Arméniens à la Shoah: Typologie des Massacres du XXe Siècle»

Avec le soutien de :
Ministère des Affaires Etrangères
(Direction de la coopération scientifique et universitaire)
Service de coopération et d'action culturelle de l'Ambassade de France en Roumanie
Fondation pour la Mémoire de la Shoah (Fondation d'Etat)
Centre Franco-Russe en Sciences Humaines, Moscou
Conseil Scientifique de l'Université Paul Valéry — Montpellier III
Pôle universitaire européen Montpellier et Languedoc-Roussillon
Fondation Léa et Napoléon Bullukian, Lyon (à confirmer)
Union Générale Arménienne de Bienfaisance, Paris
Fondation du Judaïsme français
Association arménienne d'aide sociale, Paris
Institut Sayabalian pour les Etudes arméniennes, Marseille

CONGRES INTERNATIONAL
(Montpellier, les 7, 8 et 9 juin 2005)

Organisé par le Centre de Recherche «Juifs, Arméniens et Chrétiens d'Orient»
Bât. Marc Bloch (BRED) 202, Université Paul Valéry, Route de Mende 34199 MONTPELLIER CEDEX 5
Tél. : 00.33.4.67.14.25.86
E-mail : «carol.iancu@univ-montp3.fr» «gerard.dedeyan@univ-montp3.fr»
Sous la direction conjointe des professeurs Carol IANCU et Gérard DEDEYAN

Les séances ont lieu dans la salle Pierre Jourda, Bât. Marc Bloch (BRED), rez-de-chaussée, Université Paul Valéry à Montpellier.

Avec la participation dans l'ordre de passage de :
le mardi 7 juin : René-Samuel SIRAT (France), Karam RIZK (Liban), ouverture du congrès, Yves TERNON (France), Charles-Olivier CARBONELL (France), Felicia WALDMANN (Roumanie), Robert BRINGUIER (France), Anne GRYNFOGEL (France), Myra PRINCE (France), Annick ASSO (France), Hervé GEORGELIN (France), Gérard DEDEYAN (France), Carol IANCU (France), Odette VASSARD-VARON (Grèce), Jean-Charles SZUREK (France), Victor NEUMANN (Roumanie), Raphaël VAGO (Israël).
le mercredi 8 juin: Kariné GEVORGYAN (Russie), Raymond LE COZ (France), Karam RIZK (Liban), Richard HOVANNISIAN (USA), Claude MUTAFIAN (France), Nelly HANSON (France), Gilles KARMASYN (France), Fuat DUNDAR (Turquie), Raymond KEVORKIAN (France), Vahé TACHDJIAN (Liban), Georges BENSOUSSAN (France), Maurice KONOPNICKI (Belgique), Félix PEREZ (France), Thomas GERGELY (Belgique).
le jeudi 9 juin : Kévork HINTLIAN (Israël), Pascal Maguesyan (France), Varoujan POGHOSYAN (Arménie), Alexander LOKSHIN (Russie), Shulamit VOLKOV (Israël), Dominique TRIMBUR (France), Joël KOTEK (Belgique), Rouben SAFRASTYAN (Arménie), Yaïr AURON (Israël), Maria RADOSAV (Roumanie), Rainer RIEMENSCHNEIDER (Allemagne), Alexis GOVCIYAN (France).

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

Date à retenir

DIMANCHE 10 JUILLET
G R A N D E F E T E
C H A M P E T R E
K H A N A S S O R
Chaville — Viroflay
Informations détaillées suivront.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84878

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 4
SAMEDI
4 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·215 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·215

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՎՐԴՈՎՈՒՄԸ Փ. ԳԼԵՄԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

Ֆրանսայի կառավարական նոր կազմին մէջ Փասքալ Գլեմանի Արդարութեան նախարար նշանակումը վրդովում պատճառած է Հայ Դատի յանձնախումբին: Վրդովումը կը հիմնուի 2003 Նոյ· 26ին Գլեմանի Հայկական Ցեղասպանութեան մասին ունեցած յայտարարութեան վրայ: Այդ թուականին, երբ Ազգ· Ժողովին մէջ վիճարկումի նիւթ էր Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումի պատժելի արարք դարձնող օրէնք մը հաստատելու հարցը, Գլեման խնդրակարծութիւն յայտնած էր Ֆրանսայի կողմէ 2001ի ճանաչման օրէնքին ալ ·լսած էր· "2001ի օրէնքը ընդունիլէ առաջ բազմաթիւ բանաձեւերու պէտք եղած էր· հարցը չէր վերաբերեր պատմական իրականութեան մը մասին վճիռ արձակելու, այլ Թուրքիոյ հետ դիւանագիտական դժուարութիւն մը հարթելու: Յաւելեալ, Ողջակէզը միակ պարագայ է: Անոր հետ ամէն համեմատութիւն որպէս անարգանք պիտի ընդունուէր իրեայ ժողովուրդին կողմէ: Այլ խօսքով՝ Ողջակէզը սովորականացած պիտի ըլլար: Ժամանակը չէ հասած ըսելու Հրեաներուն թէ իրենց ենթարկուածին ուրիշ ժողովուրդներ ալ ենթարկուած են: Ատիկա ո՛չ պատեհ, ո՛չ տրամաբանական, ո՛չ ալ քաղաքականութեան յարիր պիտի ըլլար":

Այս խօսքերը նիստին մասնակից երեսփոխաններու հակազդեցութեան բախած էին ու անոնք պահանջած էին որ Գլեման ներողութիւն խնդրէ: Հայ Դատի Յանձնախումբն ալ դատապարտած էր ելոյթը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՊԱՔՈՒԻՆ

Ռուսաստանի Բաքուի դեսպանը պատասխանելով Վրաստանէն ռուսական խարիսխներու զինամթերքէն մասի մը Հայաստան փոխադրութեան դէմ Ատրպէյճանի բողոքին, բացատրած է թէ ատիկա չի նշանակեր որ ռուսական զէնքերը Հայաստանի կը տրուին· այլ պարզապէս Մոսկուա իր մէկ խարիսխէն միւսը կը փոխադրէ ունեցածը: Դեսպանը աւելցուցած է թէ այդ գործողութիւնը որեւէ ազդեցութիւն պիտի չունենայ ղարաբաղեան հակամարտութեան վրայ, երրորդ երկիրներու ուղղուած չէ եւ չի հակասեր միջազգային համաձայնագրերու:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(2 juin)

MEMOIRES ARMENIENNES

Լիպերասիոնի Յունիս 2ի գրական յաւելուածը վերտառեալ խորագրին տակ կ'անդրադառնայ վերջերս լոյս տեսած չորս հատորներու, որոնք կը վերաբերին Հայոց Ցեղասպանութեան:

Այդ հատորներն են Վիքթոր Պէրարի (Սուլթանին քաղաքականութիւնը, Հայերու Ջարդերը), Փիթըր Պալաքեանի (Տիգրիսը բոցերու մէջ), Աննիք Ասոյի (Արցունքներու երգը) եւ Պատրիկ Գույումճեան եւ Քրիսթին Սիմոնէի (Տէր Զօր):

Մարք Սեմօ մանրամասնօրէն կը վերլուծէ հատորներուն բովանդակութիւնը՝ ցոյց տալու համար թէ ինչպէս ջարդերը ծրագրուած էին Օսմանեան կայսրութեան կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐԸ ԿՈՏՈՐԵՑ»

ԽՕՍՔԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԻ ՊԱՏՃԱՌ

Սպայակոյտի նախագահութեան դիմումին վրայ Անգարայի դատախազութիւնը դատ բացած է քիւրտ փաստաբան Մէթին Այհանի դէմ ու մինչեւ երեք տարուան բանտարկութեան պատիժ պահանջած, որովհետեւ ան ունեցած է "Օսմանեան կայսրութիւնը 1915ին Համիտիյէ ջոկատներով, Իթթիհատի անձնակազմերով 1,5 միլիոն Հայու կոտորածին մէջ դեր կատարած է: Տառապած ու քաղցր հայ ժողովուրդին վշտակից եմ ու յարգանքով կը խոնարհիմ անոր առջեւ" արտայայտութիւնը: Իրեն կը պատկանին նոյնպէս յանցանք համարուած հետեւեալ խօսքերն ալ· "Ես, որպէս քիւրտ ժողովուրդին մէկ անդամը, կը խօսիմ որպէս Քիւրտիստանի քաղաքացի: Քիւրտերու պետութիւն ունենալու իրաւունքին ալ զօրավիգ եմ ցմահ":

Այս հաստատումները ամբաստանութեան հիմ ծառայած են, որպէս "Հայկական նիւթին մասին պետականէն տարբեր տեսակէտի արտայայտութիւն": Եթէ Այհան դատապարտուի, Հայկական Հարցի վիճարկումին մէջ պաշտօնականէն տարբեր տեսակէտներու տէրեր իրենք զիրենք պիտի գտնեն պատժական ատեաններու առջեւ:

Քիւրտ փաստաբանին դատը կը սկսէր Յունիս 3ին:

«ԹԱՅՄ»Ը ՄԵՂՍԱԿԻՑ ԹՐՔԱԿԱՆ ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկեան ծանօթ "Թայմ" պարբերականը որ շուրջ կէս միլիոնի սպառում ունի Եւրոպայի մէջ, որպէս նուէր ցրուած է թրքական քարոզչութեան Տի· Վի· Տի· մը որուն աւելի քան մէկ ժամնոց փաստագրական մասը խորագրուած է "պատմական իրողութիւնը": Հարցը կը վերաբերի Անգարայէն ղեկավարուած ժխտողական նոր արշաւի մը մէջ դեր ստանձնելու, քանի որ ցոյց տրուածը կրկնութիւնն է յայտնի թեզին· տեղահանութիւն, աքսոր տեղի ունեցան, բայց թիրախը միայն Հայերը չէին, նոյնիսկ բանակին հրահանգուած էր պահպան ըլլալ աքսորեալներուն, եւլն·: Կայ անշուշտ միւս էջն ալ որ բաղկացած է Մեծն Հայաստան մը հիմնելու նպատակով Հայերու կողմէ Թուրքերու կոտորածներէ, ականատեսներու վկայութեամբ···

Անգարայի Առեւտրական սենեակին նախագահը Յունիս 1ին նիւթին առընչութեամբ յայտարարած է թէ իրենց հովանաւորութեամբ, հայեւթուրք յարաբերութիւններուն անցեալին մասին փաստագրական ֆիլմ մը պատրաստուած ու Եւրոպայի մէջ մօտ կէս միլիոն հոգիի ցրուած է: Նպատակը Հայերու պնդումներուն պատասխանել չէ, այլ հայեւթուրք յարաբերութիւններուն ու Հայկական Հարցին մասին տեղեկացնել, արդելք ըլլալ պատմական դէպքերու խեղաթիւրումին: Տի· Վի· Տի·ն թրքերէնէն զատ ֆրանսերէն, գերմաներէն, անգլերէն, սպաներէն, ռուսերէն եւ արաբերէն տարբերակներ ունի: Արժած է մէկ միլիոն տոլար:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆԵՐՈՎ

ՃԱՄԲՈՒ ԴՐՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՄԷՋ Է ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ

Տ· տը Վիլբէնի կառավարութիւնը աւելի սեղմ է (31 նախորդ 44երու տեղ) բայց մէկ բացառութեամբ, բաղկացած է Շիրաքիստանի հաւատարիմ անդամներով: Բացառութիւնը Ժիլ տը Ռոպիէն է (Իւ· Տէ· էՖ·) որ Փոխադրութեան նախարարութեան տեղ կը ստանայ Կրթական, բարձրագոյն ուսման եւ հետազօտութեան նախարարութիւնը: Հակառակ անոր որ Ֆր· Պայրու յայտարարած էր որ կուսակցութիւնը մաս պիտի չկազմէ կառավարութեան, Ժիլ տը Ռոպիէն մերժ չէ ըրած: Իր կուսակցութեան կարգ մը անդամներ կ'առաջարկեն որ կախակայուի, եթէ նոյնիսկ արտաքսումը պատեհ չի նկատուիր:

Նոր կառավարութեան մէջ կան դէմքեր, որոնք կը պահեն իրենց նոյն աթոռը, ինչպէս Ալիօ-Մարի որ կը մնայ Պաշտպանութեան նախարարուհի, Ժան-Լուի Պորլօ՝ Աշխատանքի եւ ընկերութեան, Թիէրի Պրըթոն՝ Տնտեսութեան եւ Տոնաթիօ տը Վապր՝ Մշակոյթի:

Նախարարներու պատկերը հետեւեալն է· –

Ներքին՝ ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ
Արտաքին՝ Ֆ· ՏՈՒՍԹ-ՊԼԱԶԻ
Պաշտպանութիւն՝ ՄԻՇԷԼ ԱԼԻՕ-ՄԱՐԻ
Աշխատանք՝ ԺԱՆ-ԼՈՒԻ ՊՈՐԼՕ
Տնտեսութիւն՝ ԹԻԷՐԻ ՊՐԸԹՕ Ն
Կրթութիւն՝ ԺԻԼ ՏԸ ՌՈՊԻԷՆ
Արդարութիւն՝ ՓԱՍՔԱԼ ԳԼԵՄԱՆ
Փոխադրութիւն՝ ՏՈՄԻՆԻՔ ՓԵՐՊԷՆ
Առողջապահութիւն՝ ԿԶԱՒԻԷ ՊԵՐԹՐԱՆ
Գիւղատնտեսութիւն՝ ՏՈՄԻՆԻՔ ԲՈՒՍԸՐՕ
Հանրային պաշտօնավարութիւն՝ ՔՐԻՍԹԻԱՆ ԺԱԳՈՊ
Մշակոյթ՝ ՌԸՆՕ ՏՈՆՏԻԷՕ ՏԸ ՎԱՊՐ
Հողամասի կարգաւորում՝ ՆԵԼԼԻ ՕԼԷՆ
Անդրծովեան՝ Ֆր· ՊԱՐՈՒԷՆ
Փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւններ՝ Ռ· ՏԻՒԹՐԷՅԼ
Երիտասարդութիւն՝ Ժ·-Ֆ· ԼԱՄՈՒՐ

Ասոնց կողքին կան 15 պատուիրակ նախարարներ, որոնց մէջ չկայ այլեւս Փաթրիք Տէվէճեան: Լիպերասիոն կը գրէ որ Սարքոզի շատ ջանք թափած է որ պաշտօն մը ունենայ, բայց չէ յաջողած, կրցած է միայն երկու սարքոզեանականներ փըր՝ կել՝ Պրիս Հորթըֆէօ եւ Քրիսթիան Էսթրոզի:

Նախարարներու մէջ կան որ կը մնան, բայց աթոռ կը փոխեն եւ ասոնց մէջ ամէնէն մեծ անակնկալն է Առողջապահութեան նախարարին պարագան: Արդարեւ, սրտաբան Ֆիլիփ Տուսթ-Պլազի, որ գոնէ իր արհեստին հետ կապ ունեցող պաշտօն մը կը վարէր, կը դառնայ կառավարութեան երրորդ դէմքը, քանի նշանակուած է Արտաքին նախարար: Աթոռ փոխողներու մէջ են նաեւ Փերպէն որ Արդարութենէն կ'անցնի Փոխադրութեան գլուխը, Ժիլ տը Ռոպիէն որ Փոխադրութենէն կ'անցնի Կրթութեան գլուխը: Ընդհանուր ձեւով, շատ յայտնի չէ թէ ինչ ձեւով ասոնք պիտի կարենան փրկել երկրին կացութիւնը, երբ պետութեան ղեկավարն ալ –Շիրաք– անժողովրդականութեան բոլոր մրցանիշները կոտրած է, իջնելով 24%ի: Այս է համեմատութիւնը անոնց որոնք (դեռ) գոհ են Շիրաքէն բստ ՍՕՖՐԷՍ-ի վերջին հարցախոյզին (Յունիս 2):

Կը թուի որ Յունիս 3ի ազգային մամուլին ամէնէն յաջող խորագիրը (Ա· էջի) կը պատկանի Լիպերասիոնի որ ֆրանսական բառախաղ մը ըրած է· – «Sarkommence»···:

Ընդհանուր ձեւով Շիրաքեան այս դահլիճը ոչ մէկ ոգեւորութիւն ստեղծած է եւ դիպուկ քննադատութիւնները չեն պակսիր:

⁂

Ճամբու դրուածներուն մէջ կան 17 հոգի եւ ասոնցմէ երեքը՝ Ֆր· Ֆիյոն, Միշէլ Պարնիէ եւ Գլօտ Հէնեըրէ պատժուած աշակերտի դերին մէջ են: Մէկը ձախողած է կրթական ճիւղին մէջ, միւսն ալ (Պարնիէ) կը վճարէ հանրաքուէի "Այո"ի ձախողութիւնը, որ իրականին մէջ իր հաւնեցոյցը չէր: Ճամբու դրուած են նաեւ Կզաւիէ Տարքոս, Ռընօ Միւզըլիէ, Նիքոլ Կէճ, եւլն·, եւլն·:

⁂

Նորերու մէջ, ամէնէն յատկանշականն է Ազուզ Պեկաժ, ծագումով Ալժերացի մը, որ կը դառնայ պատուիրակ նախարար "Բախտերու հաւասարութեան" համար, այլ խօսքով արուարձաններու պատասխանատու: Արդարութեան նախարարն ալ՝ Փասքալ Գլեման, որ ցարդ Օրէնքներու յանձնախումբին նախագահն էր Ազգ· Ժողովի մէջ, Արդարութեան գլուխն անցնելով իր երազը իրականացած կը տեսնէ:

⁂

Սարքոզի ելոյթ ունեցաւ Յունիս 2ին հեռատեսիլէն (Ա· կայան) եւ իր նշանակումը Վիլբէնի կառավարութեան մէջ, որպէս զոհողութիւն ներկայացուց, յանուն երկրին շահուն· ինք կը ջանայ չինել, ոչ թէ՝ քանդել: Եթէ շատ առանձին է Շիրաքեան կառավարութեան մէջ, շատ զօրաւոր է որպէս Ներքին նախարար, քանի իր ձեռքը շատ բան ունի, նաեւ ընտրաշրջաններու կազմակերպութիւնը նահանգապետներու միջոցաւ: Իր վերջնական մտահոգութիւնն է 2007ին նախագահական աթոռը գրաւել···:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ամէնէն ծանօթ լրագրողներէն, որ խորհրդանշական դէմք մըն էր ընդդիմութեան, Սամիր Քասիր սպաննուեցաւ Յունիս 2ին, իր կառքին իսկ պայթումով, Էշրաֆիէի քրիստոնեայ թաղամասը: Արարքը մեծ յուզում ստեղծած է երկրին մէջ, ուր Ալ-Նահարի 45-ամեայ այս հրապարակագիրը մեծ համբաւ կը վայելէր: Սուրիոյ դէմ, Դամաս-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ "Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ"ի նոր (314) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Գուրգէն Մահարիի հօր սպանութեան մասին — Վ· ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

L'Arménie à l'épreuve des siècles — CL. MUTAFIAN

Armen Lubin — Գր· ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԱՆՄԱՐ ԼՈՒՍԱՍՏՂ

ԷՏԿԱՐ ՇԱՀԻՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԻ ԱՌԹԻՒ

Կրկնակի ուրախութիւն եղաւ ինձ համար Մայիսի 21ին ներկայ լինել Օվեր-սիւր-Ուազի Տոպինեիի թանգարանում կազմակերպուած Էտկար Շահինի ցուցահանդէսի բացմանը: Կրկնակի, որովհետեւ մէկ շաբաթ առաջ, նախքան Փարիզ մեկնելս Երեւանի Ազգային պատկերասրահում բացուել էր Շահինի ծանօթ ու անծանօթ գործերի ցուցահանդէսը:

Զուգադիպութի՞ւն. Թերեւս, բայց նախ եւ առաջ այդ միջոցառումները թէ Ֆրանսիայում եւ թէ Հայաստանում սիրոյ ու բարձր գնահատանքի դրսեւորում էին: Ինչպէ՞ս կոփուեց այդ սէրն ու գնահատանքը Շահին արուեստագէտի նկատմամբ:

Վենետիկում, ապա Ֆրանսիայում գեղարուեստական կրթութիւն ստացած Շահինը, 26 տարեկան էր, երբ Փարիզի համաշխարհային ցուցահանդէսում (1900) պարգեւատրուեց Ոսկէ մեդալով, իսկ երեք տարի անց Վենետիկի միջազգային ցուցահանդէսում արժանացաւ բարձրագոյն պարգեւի՝ Մեծ Ոսկէ մեդալի:

Շահինը ճանաչուեց ու սիրուեց իբրեւ փորագրական արուեստի տաղանդաշատ վարպետ: Իր կեանքում նա ստեղծեց շուրջ հազար գործ եւ յաջողութիւնը միշտ ուղեկցեց նրան: Ինքնատիպ ձեռագիր, գծանկարի բացառիկ արտայայտչականութիւն, ձեւի նուրբ զգացողութիւն, բարձր ճաշակ, եւ իր հոգեկանը արտացոլող ստեղծագործական բովանդակութիւն, որն ամբողջութեամբ խարսխուած էր իրական կեանքին: Կեանքի Շահինեան երգը արդիական է հնչում եւ այսօր:

Ամէնօրեայ հոգսերով բեռնաւորուած տառապող, տքնող, հոգեխռով մարդը միշտ մնաց Շահինի ապրումների կիզակէտում: Որտեղի՞ց էր նկարչի ջերմ զգացմունքը հանդէպ մարդը. այս հարցի պատասխանը, ինչպէս նշել է ֆրանսիական տեսաբանական միտքը, տանում է դէպի նկարչի հայրենիքը, նրա մանկութիւնը եւ ապա՝ պանդուխտ հայի տառապող ներաշխարհը:

Օվեր-սիւր-Ուազի ցուցահանդէսում անմիջապէս աչք էր զարնում «Առանց աշխատանքի» նշանաւոր Օ-Ֆորթը: Քայլում է գործազուրկը քամուն ընդառաջ, ձեռքերը գրպանում: Դիտակէտը վերեւից է: Պատկերի կառուցուածքային մի տայլազման այս ձեւը դիւրըմբռնելի է դարձնում քամու խորհրդանշական իմաստը: Քայլում է մարդը կեանքի դժուարութիւններին ընդառաջ: Այսպէս է ընկալել նկարիչը աշխատաւոր մարդուն: Այդպէս է ընկալւում այդ կերպարը եւ մեր օրերում, մի պարագայ, որ բացայայտում է Շահինի արուեստի ներքին ուժի գաղտնիքը:

Ցուցահանդէսում արդիական էին հնչում նաեւ փարիզեան կեանքի պատկերումները՝ մետրոպոլիտենի կառուցման դրուագները, սրճարանի մարդկանց, արթիստների ու ժողովրդական տօների նկարաշարքերը ու դրանց զուգահեռ արտայայտիչ շարժումներով ամբողջացած կանանց սքանչելի դիմանկարները: Այս ամէնը ցուցահանդէսում դիտարկւում էր որպէս կեանքին, մարդուն ու գեղեցկութեանը նուիրուած իւրօրինակ Շահինական գովք:

Նկարչի բնանկարները բանաստեղծական յոյզերով տոգորուն, քաղաքային տեսարաններ են: Փարիզեան պուլվարների կամ Սէնի ափերի դրաւիչ տեսարանների միջով անցնում է ինչ-որ թախծոտ մեղեդի: Նոյն ներշնչումով կատարուած Վենետիկեան պատկերումների մասին յայտնի քննադատ Քամիլ Մոկլեր գրել է. «Վենետիկի մէջ Շահինը ինքնատիպութեան մրցանակ շահեց: Նա ցոյց տուեց իր կարողութիւնը ուրիշների կողմից չըտեսնուած տպաւորութիւններ քաղելով: Այդ գործերից զգում ես Վենետիկեան բուրմունքը: Դրան հասնելու համար պէտք էր այն հոգին, որ ընդունակ է ամէն ինչ ըմբռնել, այն նայուածքը, որից ոչինչ չի խուսափում, եւ այն ձեռքը, որ կարող է ամէն ինչ արտայայտել»:

Ականաւոր արուեստագէտը օժտուած էր մարդկային անբասիր, համեստ ու ազնիւ նկարագրով: Եւ զարմանալի չէ, որ նրան ընտրել են Վենետիկի միջազգային Պիենալէի (1924) ֆրանսիական արուեստի կոմիսար ու մի շարք եւրոպական նկարչական ընկերութիւնների նախագահութեան անդամ:

Ֆրանսիական մշակոյթի մէջ պատուաւոր տեղ գրաւած Էտկար Շահինը մայր ժողովրդի ստեղծագործական ու կատարելութեան ձգտող ոգու առաջին դեսպանը եղաւ Եւրոպայում: «Նրա կեանքը զուգադիպեց այն ժամանակահատուածին,- գրել է անգլիացի գրող Գաբրիէլ Մուրեյը,- երբ իր հայրենիքը ենթարկւում էր ամէնասարսափելի փորձութիւնների, դառնալով գազանային սպանդների ու աւերումի ասպարէզ... Ես չգիտեմ, թէ Շահինը եղե՞լ է սոսկալի կոտորածների ականատես, սակայն նա պէտք է որ լսած լինէր իր եղբայրների մահուան աղաղակներն ու մորթոտուող քոյրերի ճիչը: Շատ դիւրին է հասկանալ նրա հոգու անյաղթահարելի մելամաղձոտութիւնը»:

Անդրադառնալով այս հարցին Ա. Զօպանեանը նշել է. «...այդ հոգին է որ Շահինի ներքին կապը կը կազմէ իր ցեղին հետ: Տառապանքի բոլոր ձեւերուն ծանօթ իր ցեղին հոգին էր, որ հզօր մը ղօղով մը անոր ձգտումին մէջ կը յայտնուէր»:

Մինչեւ կեանքի աւարտը ապրելով Փարիզում Շահին արուեստագէտը սերտօրէն կապուած մնաց իր հայրենիքին ու նրա մշակոյթին: 1904 թուագրութիւնը կրող «Ալեւոր հայը» աշխատանքում նկարիչն իրեն յատուկ վարպետութեամբ ի յայտ է բերել հայ շինականի խոհուն ու առնական կերպարը: 1910ին, Գր. Զօհրապի խորհրդով նա մի պատկեր է ստեղծում, ուր պատկերուած են Անիի Հովուի եկեղեցու առջեւ սպանդից փրկըւած ու իրար նեցուկ կանգնած որբեր: 1915ի Հայոց ցեղասպանութիւնը նոյնպէս արձագանգ է գտել նրա ստեղծագործութեան մէջ:

1916ին Թիֆլիսում կազմակերպուած «Հայ արուեստագէտների միութեան» անդրանիկ ցուցահանդէսին մասնակից են դառնում Շահինի Օ-Ֆորթները: Յաջորդ ցուցահանդէսի առիթով Միութեան նախագահ Եղիշէ Թադէոսեանը հրաւէր է ուղարկում նրան: Շահինը դա մեծ պատիւ համարելով ուղարկում է 24 նոր փորագրութիւններ, որոնք 1921ին ներկայացւում են նաեւ Երեւանում: Աւելի ուշ, 1936ին մայր ժողովրդին ընծայելով իր լաւագոյն գործերի մեծ հաւաքածուն Շահինը գրում է. «Կը յուսամ, որ մօտ ապագային մէջ սրտիս փափաքը պիտի կարողանամ իրագործել - եւ գալ համբուրել մեր Հայաստանի սրբազան հողը...»:

Մեծ արուեստագէտին արժանի փառքի պսակ է հիւսել Շահինին եւ մայր ժողովուրդը: 1928ին Հայաստանի կերպարուեստագէտների միութիւնը Շահինին ընտրում է պատուաւոր անդամ: Մայր թանգարանում մշտապէս ցուցադրուող նրա գործերը դառնում են գրաֆիկական արուեստի դպրոց: Նրա լաւագոյն աշխատանքների ցուցահանդէսներն են կազմակերպւում Թիֆլիսի եւ Լվովի պատկերասրահներում, Լենինգրադի Էրմիտաժում եւ Մոսկուայի Արեւմտեան արուեստի թանգարանում:

Տարեց-տարի համալրւում է Շահինի ստեղծագործութիւնների Հայաստանեան հաւաքածուն: Նուիրատուներ են դառնում փարիզաբնակ Հայկ Աղաբեկեանը, Աղասի Դարբինեանը, Աղաբեկեան քոյրերը, Լորիս Մուստիճեանը եւ այլք: Շահինի ծննդեան 100ամեակի առթիւ Պետական պատկերասրահում բացուած ցուցահանդէսում ընդգրկւում են շուրջ 250 աշխատանք: Իսկ 120ամեայ տարեդարձին Երեւան այցելեց նկարչի որդին՝ Փիեռ Շահինը, եւ հօր նկարագրին հաւատարիմ Պատկերասրահին նուիրաբերեց գունանկարչական գործեր ու Հայաստանեան հաւաքածուին պակասող փորագրութիւններ:

Էտկար Շահին մեծ արուեստագէտն ու մարդը սերունդների համար եղել ու շարունակելու է մնալ իբրեւ ուղենիշ, իբրեւ անմար լուսաստղ:

ՇԱՀԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Երեւան, 28 Մայիս

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 120ԱՄԵԱԿ ԵՒ ՄԱՀՈՒԱՆ 85ԱՄԵԱԿ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տէրեան ունի երկու հակադիր իմաստային շարքեր:

1.- Համատարած՝ մթնշաղ, գիշեր, աշուն, ցուրտ, անձրեւ, տխրութիւն, ստուեր. ամէն ինչ ստուեր է՝ իրականութիւն չկայ:

2.- Աղմուկ, ցերեկ, արեւ, երազ, ցնորք. պայծառ ապագայի ձգտում՝ դէպի կեանք վերադառնալու ձգտում:

Առաջին յոռետեսական իմաստային շարքէն, դէպի երկրորդ՝ լաւատեսական շարք անցնելու պահուն, դարձեալ շրջապտոյտ կատարելով Տէրեան կը յայտնուի առաջին իմաստային շարքին մէջ եւ այսպէս շարունակ պտտելով կը յայտնուի միեւնոյն փակ օղակին մէջ երկու հակադիր շարքերուն միջեւ:

«Մթնշաղի անուրջներ»ուն մէջ կը սկսի աշունով, կը ձգտի գարնան եւ դարձեալ յոռետեսութիւն:

«Կառուսել»ը իր ծանօթ գործերէն մէկն է, նոյն նիւթով: Ամէն ինչ անցեալի մէջ է, ապագայ չկայ, Տէրեանի ժամանակը անցեալն է:

Եթէ կառուսելը շարունակ պտոյտի մէջ է, կը նշանակէ նոյն տարածութեան մէջ է, որ կը յայտնուի, հետեւաբար ամէն ինչ ո՛չ վերջ ունի եւ ոչ՝ սկիզբ, անվերջ պտտող եւ կրկնուող աշխարհ է:

«Պտտուի՛ր, պտտուի՛ր կառուսել,
Ես քո երգը վաղուց եմ լսել...

Ե՛ւ թախիծ, ե՛ւ տրտունջ, եւ
տանջանք,
- Դո՞ւ ես այն, թէ՝ աշխա՞րհն է
լացում,
Խաւարիր, խարուսիկ անրջանք,
Հեռաւոր օրերի հիացում...
Պըտտուի՛ր, պտըտուի՛ր...

Պարում են խելագար խնջոյքում,
- Ով կ՚ուզէ՛ թող գաղտնիքն իմանայ,-
Ոչ վերջ կայ, ոչ սկիզբ այս երգում,-
Երէկ ես, այսօր դու, վաղը՝ նա...
Պըտտուի՛ր, պտըտուի՛ր...»

Տէրեանի հոգին յարատեւ անկումային տրամադրութեան մէջ է, կարծէք ջուրի կաթիլ մը եղած ըլլայ, որ չնչին տատանումէն իսկ դէպի անդունդ պիտի գլորի: Տէրեանի սարսափը այս անկման մէջն է:

Այսպիսի յոռետեսական տրամադրութեամբ գրուած է նաեւ Տէրեանի «Երկիր Նայիրի» հայրենասիրական բանաստեղծութիւններու շարքը, ուր ըստ հեղինակի, Հայաստանի փառքը անցեալի մէջ մնացած է, իսկ ներկան ու ապագան մշուշոտ են ու խաւար:

Պատահական չէ «Հայաստան»ի փոխարէն «Նայիրի» անուան օգտագործումը: «Նայիրի»ն հինի, փառքի խորհրդանիշն է, ուր կար պետականութիւն ու յաղթանակներ, իսկ ներկայ Հայաստանը աւեր է ու աւար: Հայաստանի երբեմնի փառքէն մնացած է միայն հոգեւոր արժէք մը՝ հայոց լեզուն: Սակայն ի տես ամբողջ Հայաստանը անողոքաբար լափող կրակին, սարսափահար բանաստեղծը ինքզինքին հարց կու տայ, թէ արդեօ՞ք կարգը հասած է վերջին Հայաստան՝ հայոց լեզուին, եւ ինք պիտի դառնայ անոր վերջին խօսնակը:

«Միթէ՞ վերջին պոէտն եմ ես:
Վերջին երգիչն եմ երկրի,
Մա՞հն է արդեօք, թէ նի՞նջը քեզ
Պատել, պայծառ Նայիրի:

Ահով ահա կանչում եմ քեզ
Ցոլա՛, ցնորք Նայիրի.-
Մի՞թէ վերջին պոետն եմ ես,
Վերջին երգիչն իմ երկրի...»:

Իւրայատուկ է իգական սեռի տէրեանական ընկալումը: Ըստ Տէրեանի, կինը հեռու, անհասանելի, անմարմին, եթերային, ոգեղէն էակ մըն է, ինչպէս այդ կը տեսնենք «տխրութիւն» բանաստեղծութեան մէջ:

Այստեղ Տէրեան օգտագործած է բառի՝ ներդաշնակուած ձեւով, միմեանց լրացնող եւ անոր տարբեր աստիճանները արտայայտող մակդիրներ:

Դէպքը կատարուած է բնութեան անորոշ տարածութեան մը մէջ՝ «Արձակ դաշտերի ամայութեան մէջ...»:

Հոս բանաստեղծը հոգիի մարմնաւորման ձգտման փնտռտուքին մէջն է: Իր մտապատկերի մէջ գոյացած էակը, մենք մերթ կը նկատենք, կամ աւելի ճիշդը կ՚ընկալենք, մերթ կը կորսնցնենք, քանզի ան իրական կեանքին մէջ գոյութիւն չունի: Այստեղ ստուերը մտնելով աղջկան մէջ պինք կոյսի կը վերածէ: Ստուերը, լոյսը, շշուկը հոգիի խորհրդանիշներն են, անոնք հոգիին մուտքն են դէպի մարմնաւոր աշխարհ:

Տէրեանի էակը, ինչպէս կը նկատենք, մարմին չունի, ան հոգի է, որ կը փորձէ մարմին ստանալ, սակայն տակաւին մարմնաւորուած չէ եւ այդպէս ալ մինչեւ բանաստեղծութեան վերջը կը մնայ անմարմին հոգի:

Տէրեանին կը թուի, թէ այդ էակը իրեն շատ մօտ է (քանզի ան իր մէջ է), եւ ուր որ է, ի յայտ կու գայ, ճիշդ այդ պահուն ալ ան կ՚անյայտանայ, իր «Սուրբ շշուկով» լեցնելով բանաստեղծին թախծող սիրտն ու հոգին:

«Սահուն քայլերով, աննշմար,
իբրեւ քնքուշ մութի թեւ,
Մի ստուեր անցաւ ծաղիկ ու կանաչ
մեղմիւ շոյելով.
Իրիկնաժամին, թփերն օրօրող հովի
պէս թեթեւ
Մի ուրու անցաւ, մի գունատ աղջիկ
ճերմակ շորերով...
Արձակ դաշտերի ամայութեան մէջ
նա մեղմ շշնջաց,
կարծես թէ սիրոյ քնքուշ խօսք ասաց
նիրհող դաշտերին,
Ծաղիկների մէջ այդ անուրջ կոյսի
շշուկը մնաց
Եւ ծաղիկները այդ սուրբ շշուկով
իմ սիրտը լցրին...»

Ֆիզիքապէս հիւծուած՝ անբուժելի հիւանդութեամբ տառապող Վահան Տէրեանը վախճանեցաւ հայրենիքէն հեռու, Օրենպուրկ քաղաքը, 1920 Յունուար 7ին:

«Երբ կը յոգնեմ տարէք ինձ հեռու՝
մեր Գանձան
Եւ կը դառնան օրերն այն, որ անդարձ
անցան:
Այնտեղ հանգիստ կը ննջեմ մեռած
իմ մօր հետ,
Ու երազս կը լինի դիւթական յաւէտ:
Եւ եթէ դուք գաք մի օր այցի
իմ շիրմին
Կը ժպտայ ձեզ իմ սրտից բուսած
վարդենին»

Քնքոյշ են Տէրեանի բանաստեղծութիւնները եւ դիւթիչ, ինչպէս իր հայրենի Ջաւախք աշխարհի բնութիւնը:

ՍՕՍԷ ՓԻԼԱՒՃԵԱՆ

Հալէպ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԱՇՈՏ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

"Ապրող հերոսներ" մատենաշար 2,
Իրանագիտական Կովկասեան Կենտրոն
Երեւան 2004

Ստանալու համար դիմել՝
sassouni@adelphia.net

ԼՈՅՍԵՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐԱՇԽԱՐՀԻ ՎՐԱՅ

Մէկուկէս տասնամեակ է Խ. Աբովեան Հայկական Պետական Մանկավարժական Համալսարանում սփիւռքահայ գրականութիւնը առանձին դասընթաց է, եւ երկու կիսամեակ ձգուող 126 ժամերի քանակը իրական հնարաւորութիւն է տալիս էական, բովանդակային գաղափար կազմելու դրսում ստեղծուած մերօրեայ գրական զարգացումների, ուղղութիւնների մասին: Դրան նպաստում է փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանի մասնաւոր ջանքը. նա չի բաւարարւում դասախօսութիւններով, այլ խոր իմացութեան, գրչօճախների հետ տեւական շփումների շնորհիւ նպաստում է, որ ուսանողները հետեւեն գրական ընթացքներին, նուաճումներին, ուշադրաւ անուններին, որոնց զգալի մասին իրենք անծանօթ էին մինչ այդ:

Արդէն հինգերորդ տարին է, որ Սփիւռքից, խորապէս գնահատելով համալսարանական ծիրէն ներս կատարուող շնորհակալ այս աշխատանքը, արժեւորում են այն նաեւ խրախոյսով: Պարբերաբար ըստանալով "Սփիւռք" Գիտաուսումնական կենտրոնի ուսանողական առաջադիմութեան երեք փուլերի ամփոփ տեղեկագրերը՝ գրականագէտ, Կլէնտէյլի Մարդասիրական Համալսարանի փրոֆ., "Արմինիըն Ըպզըրվըր" շաբաթաթերթի խմբագիր Օշին Քէշիշեանը (ԱՄՆ), նախ, սիրով գալիս է դասաւանդելու հայրենիքում, ապա սիրով հովանաւորում է փրոֆ. Ս. Դանիէլեանի դասընթացի երեք լաւագոյն սաներին, ընդ որում՝ երկու հոսքերի դէպքում առանձին առանձին տրամադրում է 100ական ԱՄՆ տոլար, ինչպէս նաեւ ապահովում յուշանուէրներ: Այս տարի դրանց գումարուեց նաեւ աւարտական արարողութեան ութ էջնոց գրքոյկի հրատարակութիւնը՝ 60 օրինակով: Օ. Քէշիշեանի այս տարուայ աջակցութեան մի մասին տէր կանգնեցին նաեւ Լոս Անճըլըսի Քաղաքային Գոլէճի իր վարած լեզուի դասընթացի սաները՝ հայ եւ օտար ուսանողներ, ինչը խորհրդանշական է:

2005 ուսումնական շրջանում լաւագոյններն էին՝ Նորա Յարութիւնեանը, Գայեանէ Քոչարեանը, Սաթենիկ Պաղտասարեանը, Զարմիկ Յարութիւնեանը, Նելլի Ալեքսանեանը, Անի Վարդանեանը, Նայիրա Յարութիւնեանը եւ Ճեմմա Նազարէթեանը, որոնց ջերմօրէն շնորհաւորեցին ընկերները, դասախօսները եւ հիւրերը:

Ուսանողները Մայիսի 23ին սրտաբուխ շնորհակալ եղան Օշին Քէշիշեան հովանաւորի բացառիկ վստահութիւնից եւ իրենց հերթին շնորհաւորեցին իրենց սփիւռքահայ առաջին բարեկամին ծննդեան 70ամեայ յոբելեանի առթիւ:

Աւելացնենք, որ այս տարի եւս երկու առանձին մրցանակներ (յիսունական ԱՄՆ տոլար) էր սահմանել սփիւռքահայ գրականութեան պատմութեան գծով աւարտաշարադրանքների համար յայտնի խմբավար եւ երգահան, գրամշակութային գործիչ Հենրիկ Անասեանը (ԱՄՆ), որոնց արժանացան առաջադիմութեան ցանկը գլխաւորած Նորան ու Գայեանէն (գիտական ղեկավար, փրոֆ. Ս. Դանիէլեան): Երախտապարտ հետազօտող աղջիկների համար նման հոգածու ուշադրութիւնը առաջին հերթին վաղուայ յաջողութիւնների գրաւականն է, ինչ նրանք գիտակցում էին եւ անմիջապէս ընդգծեցին իրենց շնորհակալական խօսքում:

Բարձր առաջադիմութիւն ցուցաբերած ուսանողները ստացան գերազանցութեան վկայագրեր, առանձին ուշադրութեան արժանացան բարեխիղճ ուսանողները: Այսպէս ստեղծագործական մրցանակին տիրացաւ շրջանաւարտ Սիւնէ Առաքելեանը: Կենտրոնի ընթերցասրահին տարուայ ընթացքում պարբերաբար արժէքաւոր գրքեր նուիրած Գոհար Պալեանին տրուեց շնորհակալագիր ու "Կենտրոնի բարեկամ" կոչումը:

Բոլոր ուսանողների անունից սիրելի դասախօսին գիտելիքների եւ հոգատար վերաբերմունքի համար շնորհակալութիւն յայտնեց Աննա Գիլաւեանը: Արդէն այդ պարագան, ընդգծեց Աննան, որ մեր երկու հոսքերի 80 եւ աւելի սովորողներից 33ը ստացան գերազանց նիշեր, իսկ մնացեալը՝ հինգեր եւ չորսեր, պարզորոշ վկայում է Ս. Դանիէլեանի ընտրած մանկավարժական մօտեցումների արդիւնաւորութիւնը:

Աւարտական արարողութիւնը ունէր իր ուրիշ հաճելի անակնկալները. փրոֆ. Ս. Դանիէլեանը ուսանողների հրաժեշտի հանդէսին մասնակցելու համար Կենտրոն էր հրաւիրել սփիւռքահայ ականաւոր բանաստեղծ Զահրատին եւ Հայաստանի Գրողների միութեան նախագահ Լեւոն Անանեանին, որոնց ողջերթի ջերմ մաղթանքները հնչեցին որպէս պատգամ մանկավարժական այն վեհ առաքելութեան, որ կոչւում է Հայոց լեզուի ու գրականութեան ուսուցիչ: Նրանք հպարտութիւն ներշնչեցին, որ ուսուցիչը ազգային գրականութեան սերմնացանն է, գրողների իւրովի դեսպանը նորահաս սերնդի մէջ, ազնուութեան, բարութեան ու գեղեցիկի շարունակականութեան երաշխաւորը՝ անկախ ապրած ժամանակից:

Բարձր գնահատելով Կենտրոնի կատարած կրթամշակութային հսկայական աշխատանքը՝ ՀԳՄ նորընտիր նախագահը կարեւորեց Հայոց զոյգ գրականութիւնների միասնական հաւասարաչափ ճանաչման սկզբունքը, որն արդէն իրողութիւն է հէնց այսպիսի դասընթացի շնորհիւ: Այստեղ վերապատրաստւում են ե՛ւ հայրենի, ե՛ւ սփիւռքահայ ուսուցիչներ, այստեղից Սփիւռքին ուղղուած աչքը մեծ պատասխան է արեւմտեան քաղաքակրթութեանը, որ երբեմն երկրորդական ենք համարում, մինչդեռ այն իրականանում է սփիւռքահայ մերօրեայ գրականութեան երակով: Նա խօսեց նաեւ Գրողների միութեան նոր շրջանի ծրագրերի մասին, յոյս յայտնեց, որ այնտեղ կազմակերպուող գրական հանդէսներին նորից կը տեսնի մանկավարժականի սաներին, այս անգամ՝ ուսուցչի կարգավիճակով, աշակերտների հետ:

Նա շնորհակալութիւն յայտնեց հովանաւորներ Օ. Քէշիշեանին ու Հ. Անասեանին, յիշեցնելով որ Սփիւռքում նրանք ստեղծում են գրամշակութային բարենըպաստ եղանակ:

Ելոյթ ունեցաւ Զահրատը, որի համար ամէն ինչ անսովոր էր՝ ե՛ւ հայ աղջիկների գեղեցկութիւնը, ե՛ւ արեւմտահայերէնը, մանաւանդ ի՛ր բանաստեղծութիւնը՝ նրանցից Մարինէ Կիրակոսեանի, Աննա Պոյաճեանի, Ցասմիկ Գէորգեանի, Գայեանէ Քոչարեանի, Մարիէթա Մանկասարեանի շուրթերին, ե՛ւ փոքրիկ գրքոյկը, ուր "Սփիւռք" Գիտաուսումնական կենտրոնի, նրա ուսանողների կողքին իր ներկայութիւնն է, որը խորհրդանշում է սփիւռքահայ գրականութեան զօրութիւնը: Զահրատի համար առօրեան, արդէն տօն է եւ նա իր կնոջ՝ Անայիսի հետ վարձատրուած է հեռանում Կենտրոնից, որին նուիրեց օրերս հրատարակուած իր "Ջուրը պատէն վեր" ժողովածուն:

Գնահատանքի ջերմ ելոյթներ ունեցան հայ գրականութեան պատմութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Ա. Դոլուխանեանը, բանասիրութեան բաժնի դեկան փրոֆ. Մ. Գիլաւեանը, դոցենտ Հր. Ադամեանը, եւ ուրիշներ: Դեկանն ընթերցեց համալսարանի նախագահ փրոֆ. Ա. Ղուկասեանի հրամանը՝ մեծանուն բանաստեղծ Զահրատին Աբովեանի յուշամետալով պարգեւատրելու մասին, ինչ նոյնպէս անակնկալների թւում էր:

Եզրափակելով աւարտական այս արարողութիւնը՝ դասախօս Ս. Դանիէլեանը աչքի ընկած չուրջ քառասուն ուսանողների պարգեւատրեց յուշանուէրներով, գրքերով, որոնք ուղարկել էին յատկապէս այս հանդէսի համար Փարիզի "Յառաջ"ի խմբագրութիւնը՝ իր մատենաշարերից, սփիւռքահայ գրականութեան երկհատոր ստուար ծաղկաքաղը կազմողներ Սեդա եւ Սարգիս Տէմիրճեանները (Տիթրոյթ, ԱՄՆ), Լոս Անճըլըսից փրոֆ. Մայքըլ Եուսուֆեանը, բանաստեղծ Արփիկ Ադախանեանը, արձակագիր Սարգիս Վահագնը եւ երաժշտագէտ Հենրիկ Անասեանը, արձակագիր Արամ Սեփեթճեանը (Պէյրութ, Լիբանան), ակադեմիկոս Հայր Լեւոն-Պօղոս Զէքիեանը (Վենետիկ, Իտալիա), պատմաբան Կիմ Բագչին (Ռուսաստան), Իսթանպուլից՝ թատերագիր Արման Վարդանեանը եւ արձակագիր, "Մարմարա" թերթի խմբագիր Ռոպէր Հատտէճեանը, բանաստեղծ Անոյշ Նազգաշեանը (Երուսաղէմ, Իսրայէլ), Հայաստանից՝ երջանկայիշատակ բանաստեղծ Լեւոն Միրիջանեանը, արձակագիր, "Գրական Թերթ"ի խմբագիր Համալսարանի բանասիրական բաժնի պետական քննական յանձնաժողովի նախագահ Նորայր Ադալեանը, փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը, արձակագիր Խաչատուր Աւագեանը, Վազգէն Պետրոսեանը ("Ժողովրդային շարժում"ից), հրապարակագիր եւ գրականագէտ Ֆելիքս Բախչինեանը:

Ս. Դանիէլեանը յոյս յայտնեց, որ դասընթացի աւարտից յետոյ էլ Կենտրոնը ուսանողների համար կը շարունակի մընալ ընտանի յարկ, ինչպիսին էր անցած տարիներին: Իսկ Օ. Քէշիշեանը, Հ. Անասեանը, Փարիզի "Յառաջ" օրաթերթը եւ մեր միւս բարեկամ մտաւորականները, վստահեցրեց նա, կը փորձեն համախմբել Սփիւռքի գրականութեան իրական սիրահարներին:

Վերջում ուսանողները, դասախօսներն ու հիւրերը համախմբուեցին սիրոյ աւանդական սեղանների շուրջ: Երկար ժամանակ հնչում էին երգն ու երաժշտութիւնը:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՂՈՅԵԱՆ

Երեւան, Մայիս 30

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱԻ ՄԷՋ

-Հրաման կու տաք որ երթամ բնական պէտք մը գոհացնեմ, հարցուցի:

- Ո՛չ, գոչեց քոմիսէրը:

- Կը մսիմ կոր, արդեօք կրնա՞մ հագուիլ, հարցուցի:

- Ո՛չ, գոչեց կրկին:

Երկու ոստիկանները սկսան խուզարկութիւնը շարունակել: Այս անգամ սկսան պատերու զարնել, թաքստոց մը կամ ծածուկ պահարան մը փնտռելով, յետոյ տախտակամածին զարկին, մէկ քանի փայտեր տեղէն հանեցին եւ սակայն կըրկին բան մը չգտան:

- Ի՞նչ կը փնտռէք, հարցուցի վերջապէս:

- Ան մեր գիտնալիք բանն է, գոչեց քոմիսէրը խստութեամբ:

Երբ խուզարկութիւնը վերջացաւ, թոյլ տուին ինծի հագուելու եւ ամէնքս մէկէն գացինք դիմաց, մօրեղբօրս սենեակը:

Մօրեղբայրս ալ, նոյնպէս գիշերազգեստով, կեցուցած էին անկիւն մը:

Քոմիսէրին ներկայութեան հոն ալ խուզարկութեան սկսան, միշտ ապարդիւն կերպով:

Այդ սենեակին մէջէն՝ ժամանակով վարի յարկը կ'երթուի եղեր սանդուխի մը միջոցաւ. այդ սանդուխը յետոյ քանդեր են, բայց տեղը յայտնի էր, թէեւ ամրապէս գոցուած:

- Ի՞նչ է այդ, հարցուց քոմիսէրը:

- Չենք գիտեր, կարծեմ սանդուխի ճամբայ մըն է, պատասխանեց մօրեղբայրս:

- Բացէ՛ք տեսնեմ:

- Մենք ինչպէ՞ս կրնանք բանալ, ասոր համար գործիք կ'ուզէ:

- Բացէ՛ք կ'ըսեմ կոր:

- Հրաման ըրէ՛ք որ տանտէրը գայ ու ինք բանայ:

Քոմիսէրը հաւանեցաւ: Տանտէրը եկաւ, նախ փորձեց համոզել թէ ներքեւը բան մը չի կայ, բայց անօգուտ, քոմիսէրը կը պնդէր թէ անպատճառ պէտք է որ բացուէր:

Տանտէրը տապարով մը փայտերը կոտրտեց ու նախկին սանդուխին ծակը բացուեցաւ:

Քոմիսէր ու ոստիկան զգուշութեամբ մօտեցան, քննեցին ու տեսան որ բան մը չի կար:

Նոյն մանրակրկիտ կերպով խուզարկեցին նաեւ միւս երկու սենեակները որոնց մին իբրեւ խոհանոց կը ծառայէր: Այս վերջինոյն մէջ կը գտնուէր պառաւ խոհարարուհի Մարիամին անկողինը:

Մօրեղբայրս, ոստիկանները դեռ ներս չմտած, իր քով գտնուած պրաունինկը պահեր է այդ անկողնին մէջ.

Ոստիկանները գտան զայն ու գրաւեցին:

Յետոյ ելնարան մը բերել տուին ու ելան տան երդիքը, վերջապէս ամբողջ ծակ ու ծուկը խուզարկեցին:

Բոլոր այդ միջոցին՝ ինծի ու մօրեղբօրըս արգիլուած էր իրարու մօտենալ, իրարու հետ խօսք փոխանակել:

Կ'ենթադրէինք որ գրպարտութեան մը զոհ եղած էինք, բայց չէինք կրնար գուշակել թէ ի՛նչ տեսակ գրպարտութիւն էր:

Երբ ամէն խուզարկութիւն վերջացաւ, քոմիսէրը ըսաւ մօրեղբօրս:

- Հոս ուրիշ մէկն ալ պիտի ըլլայ, ո՞ւր է ան:

- Մենէ զատ ուրիշ մարդ չկայ այս տան մէջ:

- Կը ստես, Կարապետ անունով մէկը կայ հոս:

- Անիկա շաբաթէ մը ի վեր մեկնած է հոսկէ:

- Ինչո՞ւ համար:

- Եղբայրները եկան գիւղէն, անոնց հետ զատ տուն բռնեց:

Արդարեւ Կարապետ անուն Սուէյտացի մը կը բնակէր մեզի հետ: Մօրեղբայրս աւելորդ սենեակներէն մին իրեն տրամադրած էր ուր Կարապետ իր արհեստը կը բանէր, որ էր ուղտի ոսկորներէ սանտր շինել: Կարապետ փոխարէն այս հիւրընկալութեան՝ մեր գնումները կ'ընէր շուկայէ եւ ուրիշ այդ տեսակ մանր մունր ծառայութիւններ, վերջերս սակայն անհամաձայնութիւն մը ծագած էր իր եւ մօրեղբօրս միջեւ եւ հեռացած էր մեր քովէն ու գացած եղբայրներուն եւ քրոջը մօտ:

- Հիմա ո՞ւր կը բնակի այդ Կարապետը, հարցուց քոմիսէրը:

- Հոս մօտը:

- Գիտէ՞ք իր տունը:

- Այո՛, գիտենք:

- Ուրեմն երթանք իրենց տունը:

Ոստիկանները ուզեցին քէլէփճէ անցնել ձեռքերնիս, քոմիսէրը պէտք չտեսաւ:

Կարապետ եւ իր եղբայրները մեր տան դիմացի փողոցը, հարիւր քայլ հեռու կը բնակէին:

Հինգ վայրկեան վերջը իրենց տունն էինք: Հո՛ն ալ մանրակրկիտ խուզարկութիւն մը կատարեցին, որմէ ետքը Կարապետն ալ առնելով, երեքս միասին բերին քօնաք ուր կը գտնուէր ոստիկանատունը եւ բանտը:

Նախ գացինք քոմիսէրին սենեակը ուր քանի մը ժամ սպասեցինք, որմէ ետքը քոմիսէրը սկսաւ հարցաքննել մեզ:

Հին ու նոր անուններս, մականուններս, տարիքս, ծննդավայրս հարցնելէ ետքը, քոմիսէրը ըսաւ.

- Ի՞նչ է արհեստդ:

- Լամպաճի, պատասխանեցի, ժամանակին տէօրմէճիութիւն ալ ըրած եմ:

- Դուն խմբագիր չե՞ս:

- Երբեմն թերթերուն մէջ կը գրէի, բայց բուն գործս լամպաճիութիւն է:

- Լամպա՞ կը շինես:

- Ո՛չ, կը վաճառեմ, կամ աւելի ճիշդը քօմիսիոնճի եմ, Եւրոպայէն մեծաքանակ լամպա բերել կու տամ ու վաճառականներուն կը ծախեմ: Տեսէ՛ք, նուֆուս թէզքէրէիս մէջն ալ արհեստս քօմիսիոնճի գրուած է:

- Հոս ի՞նչ գործով կը զբաղիս:

- Դաստիարակութիւն կ'ընեմ, ֆրանսերէն դաս կու տամ:

- Որո՞ւ:

- Երկու Հայ օրիորդներու... Խաչեր էֆ. Գարաճաքուպեանի եւ Տիկին Մարեանի աղջիկներուն:

- Առած ամսականդ կը բաւէ՞ ապրուստիդ:

- Ո՛չ, բայց Պոլսէն դրամ կը ստանամ:

- Ի՞նչ միջոցաւ կը ստանաս դրամդ:

- Կա՛մ ռէժիի կամ Տէյունը Ումումիէի միջոցաւ:

- Քանի որ օսմ. պօսթա մը կայ ինչո՞ւ դրամդ անոր միջոցաւ չես ստանար:

- Ատիկա դրամը ղրկողներուն պէտք է հարցնել: Բայց կարծեմ Ռէժին ու Տէյունը Ումումին ալ օսմ. վարչութիւններ են:

Ահաւասիկ ամբողջ հարցաքննութիւնս:

(Շար. 67)

(Շար. Ա. էջէն)

կոսի Թիւ 1 թշնամին էր եւ Պէշիր Ճեմայէլի այրին համար լիբանա-սուրիական ոստիկանական վարչակարգը կը շարունակէ գործել: Ս. Քասիր լիբանանեան եւ ֆրանսական հպատակութիւն ունէր, Սորպոնի նախկին ուսանող էր եւ քաղաքական գիտութեանց դասախօս Սէն-Ժոզէֆ համալսարանը: Որպէս պատմաբան, հեղինակն է "Պէյրութի պատմութիւն" հատորին:

ԹՈՒՐՔԻԱ միշտ մտահոգ կը մնայ, բայց գոհ է որ փրկուած է "հակաթուրք" Նիքոլա Սարքոզիէն, որովհետեւ Տ. որ Վիլըփէն մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Թուրքիոյ մէջ: Ցիկառոյի յատուկ թղթակիցը դիտել կու տայ որ տարակարծութիւններ կան ինչ կը վերաբերի "Ոչ"ի հետեւանքներուն: Ոմանց համար խոչընդոտ մըն է, ուրիշներու համար Թուրքիոյ պարտաւորութիւնները կը պակսին: Առաջինները կը խորհին որ Շիրաք շատ առանձին է որպէս Թուրքոյ բարեկամ, տկար է եւ ինչպէ՞ս կարելի է այլեւս վստահիլ Ֆրանսայի: Միլլիյէթ ալ Ֆրանսան կը նկատէ Եւրոպայի հիւանդ մարդը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Տաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.– Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան 100 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին Պարգեւ Ձերկանեանի մահուան (Մայիս 28, Կոնէսի հանգստեան տունը) առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարի Օնանի եւ իր ընտանեկան բոլոր անդամներուն, իրենց հօր եւ ազգականին մահուան առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհիներ՝ Տիկին Սօսէ Կիրակոսեանի եւ Տիկին Մարի-Ժան Խաչատուրեանի, ինչպէս նաեւ իրենց ընտանիքի բոլոր անդամներուն, իրենց ամուսնոյն, զաւկին եւ փեսային՝ Խոսրով Կիրակոսեանի մահուան առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գույումճեանի, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեանի եւ իրենց ընտանիքի բոլոր անդամներուն, իրենց քրոջ Տիկին Վիքթորիա Գոնոզեանի մահուան առթիւ:

«du Génocide des Arméniens à la Shoah: Typologie des Massacres du XXe Siècle»

Avec le soutien de :
Ministère des Affaires Etrangères
(Direction de la coopération scientifique et universitaire)
Service de coopération et d'action culturelle
de l'Ambassade de France en Roumanie
Fondation pour la Mémoire de la Shoah (Fondation d'Etat)
Centre Franco-Russe en Sciences Humaines, Moscou
Conseil Scientifique de l'Université Paul Valéry — Montpellier III
Pôle universitaire européen Montpellier et Languedoc-Roussillon
Fondation Léa et Napoléon Bullukian, Lyon (à confirmer)
Union Générale Arménienne de Bienfaisance, Paris
Fondation du Judaïsme français
Association arménienne d'aide sociale, Paris
Institut Sayabalian pour les Etudes arméniennes, Marseille

CONGRES INTERNATIONAL
(Montpellier, les 7, 8 et 9 juin 2005)

Organisé par le Centre de Recherche
«Juifs, Arméniens et Chrétiens d'Orient»
Bât. Marc Bloch (BRED) 202, Université Paul Valéry,
Route de Mende 34199 MONTPELLIER CEDEX 5
Tél. : 00.33.4.67.14.25.86
E-mail : «carol.iancu@univ-montp3.fr»
«gerard.dedeyan@univ-montp3.fr»
Sous la direction conjointe des professeurs Carol IANCU
et Gérard DEDEYAN

Les séances ont lieu dans la salle Pierre Jourda, Bât. Marc Bloch (BRED), rez-de-chaussée, Université Paul Valéry à Montpellier.

Avec la participation dans l'ordre de passage de :
le mardi 7 juin : René-Samuel SIRAT (France), Karam RIZK (Liban), ouverture du congrès, Yves TERNON (France), Charles-Olivier CARBONELL (France), Felicia WALDMANN (Roumanie), Robert BRINGUIER (France), Anne GRYNFOGEL (France), Myra PRINCE (France), Annick ASSO (France), Hervé GEORGELIN (France), Gérard DEDEYAN (France), Carol IANCU (France), Odette VASSARD-VARON (Grèce), Jean-Charles SZUREK (France), Victor NEUMANN (Roumanie), Raphaël VAGO (Israël).
le mercredi 8 juin: Kariné GEVORGYAN (Russie), Raymond LE COZ (France), Karam RIZK (Liban), Richard HOVANNISIAN (USA), Claude MUTAFIAN (France), Nelly HANSON (France), Gilles KARMASYN (France), Fuat DUNDAR (Turquie), Raymond KEVORKIAN (France), Vahé TACHDJIAN (Liban), Georges BENSOUSSAN (France), Maurice KONOPNICKI (Belgique), Félix PEREZ (France), Thomas GERGELY (Belgique).
le jeudi 9 juin : Kévork HINTLIAN (Israël), Pascal Maguesyan (France), Varoujan POGHOSYAN (Arménie), Alexander LOKSHIN (Russie), Shulamit VOLKOV (Israël),, Dominique TRIMBUR (France), Joël KOTEK (Belgique), Rouben SAFRASTYAN (Arménie), Yaïr AURON (Israël), Maria RADOSAV (Roumanie), Rainer RIEMENSCHNEIDER (Allemagne), Alexis GOVCIYAN (France).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne

Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola

Salle couverte en cas de pluie

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte
(incluant: croisière, repas boisson et animation).
Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

□

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անըսի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04· 78· 49· 19· 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN»
de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES,
PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne
REPAS CONVIVIAL
AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été

Centre Culturel SAINT MESROB

A Paris au Centre Culturel St Mesrob
Soirée culturelle et littéraire
le Jeudi 9 juin à 20 heures 30
«LA PRESENCE DES ARMENIENS EN TERRE SAINTE»
Histoire et Patrimoine
LES KHATCHKARS
du Couvent Saint Jacques de Jérusalem
Projection de diapositives sur le thème.
Conférence donnée par
MICHEL BASMADJIAN
Présentation de
KAREN SIMONIAN
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge
— Entrée libre —

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association :
77 rue La Fayette 75009 PARIS

ARMÉNIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés
de 8 Jours et de 12 Jours
Saberatours Sevan Voyages
SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com
www.saberatours.fr
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
Armavia
Արմավիա
Studio VICKEN 2005

continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian
«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : 01. 43. 83. 87. 68

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 5
DIMANCHE
5 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 314

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.216 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.216

GALLIMARD կը վերհրատարակէ Շահնուրը

ARMEN LUBIN

Le passager clandestin, Sainte patience, Les hautes terrasses[1]

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Կալիմար հրատարակչատունը վերջերս հրատարակեց Շահան Շահնուրի (Արմէն Լիւպէն) ֆրանսերէն քերթուածներուն լիակատար հաւաքածոն, մէկ հատորով: Սպասելի նման հրատարակութիւն մը չի գար երբ հրճուալի անակնկալ մը ըլլալէ բոլոր անոնց, ֆրանսացի թէ հայ, որոնք քիչ մը շատ ծանօթ են հեղինակին եւ իր վաստակին: Կալիմար, որ ֆրանսական գրական կեանքին եւ մշակոյթին մեծածաւալ հրատարակչատուներէն է, եղած է նաեւ Արմէն Լիւպէնի առաջին չորս հատորներուն հրատարակիչը, եթէ նկատի չառնենք հեղինակին 11 քերթուածներու առաջին գրքոյկը[2]:

Շահնուրի յետ մահու լոյս տեսած է խառն հաւաքածոյ մը՝ Les Logis Provisoires[3]: Անկախ Շահնուրի վաստակը նուիրագործող վերջին հրատարակութեան խորհրդանշական արժէքէն, նման հատոր մը անհրաժեշտութիւն էր գործնական նկատումով, նկատի առնելով հեղինակին յաջորդական հատորներուն կազմութեան գործընթացը և շարք մը գործերուն յղկումներն ու վերյղկումները, հատորէ հատոր: Ներկայ հրատարակութիւնը, մէկ լայն տեսադաշտի վրայ ընդհանուր պատկերացումով, պիտի դիւրացնէ Լիւպէնի քերթողութեան յառաջընթացին հետեւումը, գործին լաւ ըմբռնումը եւ զգացողութիւնը:

Ծանօթ է թէ Շահան Շահնուր իր հայերէն գործերուն վրայ կ'աշխատէր այնպէս ինչպէս մեր պատմութեան նրբաշխատ արուեստագէտ ոսկերիչները կը քանդակէին կատարելատիպ խաչեր եւ հիանալի գոհարեղէններ: Արուեստագէտի մը մեծութիւնը կը կայանայ այն յստակ յատկութեան մէջ, երբ աշխատանքը չմատնէ յոգնաջան ճիգ եւ քրտինք, այլ երեւոյթը ունենայ ըլլալու ինքնաբեր բխում, միասլաց ժայթք: Շահնուր փորձէ փորձ, հրատարակութենէ վերհրատարակութիւն (հոս չակնարկուիր "Նահանջ"ին եւ "Ցաքալէզներ"ուն, որոնց չդպաւ, հակառակ վէպը կրկին ձեռք առնելու իր յաճախակի մտածումին) իր գրութիւնները կը սրբագրէր, երբեմն անոնց նոր կերպարանք տալով, տիտղոսներու ալ անուանափոխումով: Նոյնն է Արմէն Լիւպէն, որ մասնաւորաբար ֆրանսերէն ստեղծագործական իր առաջին տարիներու գործերուն հանդէպ աւելի եւս խստապահանջ գտնըւած է, անոնք պատկանելով օտար լեզուով գրող բանաստեղծի լեզուական եւ յղացքի կազմաւորման եւ հունաւորման շրջանին: Իր ամէնէն սկզբնական քերթըւածներէն մէկը, օրինակ "Ժամանակաւոր բնակավայրերը", որ հրատարակուած էր քերթուածներու պրակի մը մէջ, երբ մաս կազմեց իր երկրորդ հատորին (Le Passager clandestin), ութ տուներէն չորսը հիմնապէս փոխուած էին, ու ապա երրորդ հատորի մէջ երեւումին (Feux contre feux), նոյնքան փոփոխութիւն կրած էր, երկու տուներու ալ զեղչումով: Սակայն այդ ճանապարհին ի՛նչ գնացք դէպի կատարելութիւն, խտութիւն, լուսաւոր պարզութիւն: Պարագան նոյնն է ճամբորդական "Պայուսակները" տիտղոսով քերթուածին եւ շարք մը ուրիշներու: Քերթողագիրքին մէջ յարմար գտնուած է ընթերցողներուն ներկայացնել եօթը քերթուածներու առաջին եւ վերջին տարբերակները, ինչ որ առիթ կը ստեղծէ բաղդատական աշխատանքի մը, առնուազն երկու տարբերակներու միջեւ:

Շահնուրի կատարելութեան ձգտումը տարբեր բառիմաստով կը բնորոշէ նախաբանին հեղինակ Ժագ Ռետա[4], երբ կը կատարէ արժեւորումը անոր գործին: Իրեն համար Լիւպէն պրիֆոլէօր մըն է, թէ՛ իր վերհպումներուն, թէ՛ իր վերստեղծագործութիւններուն մէջ. Ճարտար նորոգիչ մը, որ իր հետ կը կրէ քիչ մը հրաշագործ նորոգումի գործիքներուն պայուսակը: Լիւպէն այն անձն է, որ իր սենեակէն դուրս կրնայ ելլել եւ շրջիլ երկչոտ, ամօթխած եւ անցնիլ գրեթէ աննըկատ, որպէս անծանօթ մը, զուրկ՝ ամբողջական փաստաթուղթերով թղթածրարէ (ինչպէս հանրածանօթ, կամ իր պատուանդանը ամրախարիսխ կամ խախուտ- ունեցող անուանի արուեստագէտ մը): Սակայն անոր ներկայութիւնը կը զգացուի իր հեռանալէն ետք, որովհետեւ պիտի տեսնուի թէ "աշխարհի փառքէն եւ ամբութենէն բան մը կը ճեղքուի եւ կը տարանջատուի", եւ իր բացակայութեան այլեւս "բնաւ կարելի պիտի չըլլայ տեսնել նոյն ձեւով" (շուրջի տեսարանը): Շահնուրին գործին մէջ կը գտնուի, միշտ ըստ Ռետայի, շտապ օգնութեան, նորոգչական աշխատանք մը, նման առողջական սպասարկութիւններունը, որովհետեւ անմիջական որքան հապճեպ նորոգումի պէտք ունին կառոյցի ճեղքուածքները, օրհասական հոգեվիճակներ, վերապրումի ի խնդիր պայքարը: Այսուհանդերձ, հարցը այն է որ Լիւպէն "պրիֆոլէօր"ը, որքան ալ նորոգէ, ինչ հնարքներ ալ գործածէ, իր գործը կը մնայ -եւ պիտի մնայ- միշտ անաւարտ, "վրիպած", ու ասիկա՝ "բարեբախտաբար": Պիտի վըրիպի հակառակ իր ճիգին, որովհետեւ աշխատանքին մէջ "կը պակսի արուեստականութիւնը եւ մնափառութիւնը":

Որքան ալ գեղեցկօրէն պատկերող թուի նման գնահատանք մը, կէտ մը անդին որոշ վերապահութիւն կը յառաջացնէ, երբ դատումը կը պղտորէ գնահատական պատկերին մէջ, շրջանակը կը սեղմուի, գաղափարը կը դառնայ մասնակի, իսկ մասնաւորը՝ ընդհանրական: Թող որ նըման մօտեցումով ոչ մէկ գործ իր լրումը գտած կարելի է նկատել, քանի կեանքի բնոյթն իսկ է յարափոփոխութիւնը, իր զարգացումներով եւ տեղատուութեամբ: Վանկի կամ յանգի մը պակասը չէ, օրինակ, որ պիտի վճռէր ստեղծագործութեան մը ամբողջականութիւնը: Կը տեսնուի նաեւ թէ Ժագ Ռետա անհրաժեշտ կարեւորութեամբ նկատի չէ առած Արմէն Լիւպէն բանաստեղծին ամբողջական վաստակը, անոր բազմաբնոյթ նկարագիրը: Այդ վաստակը չի պատկանիր միայն "հիւանդ"ին եւ հիւանդանոցային աշխարհին, բացի այն պարագայէն երբ ամէն տառապող (բանաստեղծ) հիւանդ մը նկատուի: Կեանքի մէջ կը գտնուին նաեւ "անորոգելի" իրողութիւններ, իրենց կիսափըլատակային եւ վիրաւոր տեսքովն իսկ աւարտուն: Կը բաւէ բանալ այս քերթողագիրքը եւ առաջին քերթուածովն իսկ հաղորդուիլ "առողջ" մթնոլորտով, առանց պէտքը զգալու "շտապ նորոգիչ"ի մը. բանաստեղծութիւնը կը կոչուի L'Enfant Crépusculaire (էջ 17):

Ցառաջաբանին մասին վերջին կէտ մը. հոն կը խօսուի ցրօնքին մասին. Ժագ Ռետա 1915ի Հայերու ջարդերը կը վերագրէ... "Մուսթաֆա Քէմալի հրահանգին": Իր մօտ պատմաբանը բաւական հեռու տեղ մը կը գտնուի բանաստեղծէն, երբ նոյնիսկ ան առընչակից է ներկայացուած նիւթին:

Արմէն Լիւպէնի բանաստեղծական վաստակը կը բաղկանայ 157 քերթուածներէ յանօրէն բաւարար՝ անոր դիմագիծ բնորոշելու եւ դիրքը սահմանելու քերթողութեան կալուածին մէջ, իր սերնդակից ծանօթ արուեստագէտներու կողքին թէ այլապէս: Իր ֆրանսերէնով ստեղծագործական շրջանին, 1932–1968[5], որոշ թիւ մը կը ներկայացնէր ֆրանսացի գրեթէ հաւասար տաղանդով բանաստեղծներու հոյլը, - Անրի Թոմա, Լիւսիէն Պէքէ, Ժան Ֆոլէն, յիշելու համար երեքը, - որոնց շատերուն հետ սերտօրէն բարեկամացած էր Շահնուր:

Լիւպէնի վաստակը բազմերանգ է, որպէս խորք եւ ձեւ - եռատող քառատուն քերթուած, հնչեակ, 8–10 տողերով բանաստեղծութիւններ, նոյնիսկ "պոէմ" յիշեցնող "պատմողական" բանաստեղծութիւններ[6]: Անոնց առաջին ընդհանրական յատկանիշը կը մնայ իրապաշտութիւնը, եթէ ներուի նման բառի մը գործածութիւնը բանաստեղծութեան պարագային: Գործը ստորագրուի Շահան Շահնուր թէ Արմէն Լիւպէն, մեկնակէտը կը կազմէ իրականութիւնը, ուրկէ հոգի եւ մարմին կ'առնեն ստեղծագործութիւններ: Իրականութիւններ են Փարիզի հրապարակները, տաճարները, խոհանոցը, եւայլն, անոնք կոչուին Սէն-Սիւլփիսի Հրապարակ, Ուղղափառ խոհանոցը, Մոնփառնաս, ճամբորդական Պայուսակներ, գաղթականի թէ ժամանակաւոր հանգոյցներու կասկածելի Պանդոկներ իրենց Վարձու սենեակներով, Հիւանդներ, Փիրէնեան Լեռներու Բուժարանը, Ովկէանոսը, Սկիւռը: Այլ կարգի եւ մակարդակի իրականութիւններ են աւելի վերացական խորագիրներ կրողները. Գաղթը, Սովի Օրեր, Առանձին, Մէկ Տարիէն Միւսը, եւ այլն:

Իր գործին հիմնական նկատուած -սակայն ոչ ամբողջական- յատկանիշներուն մասին գրուած է հայերէն եւ ֆրանսերէն, հայ թէ օտար գրողներու կողմէ: Ամէնէն ծաւալունը եւ ընդգրկունը կը մընայ Գրիգոր Շահինեանի վերջին հատորը, ուր ան վեր առած է բանաստեղծին կըրկնակի աքսորականի ներաշխարհը[7], իր պառակտումներով, վերսլացով, եւ անկումով, լքումներով: Շահնուրի տողերով՝ "զոյգ ինքնութեամբ", քանի՝ "առանցական գիծ մը զինք կը կիսէ վերէն վար", թէեւ՝ "առանց իրարմէ բաժնելու երկու մասերը".

Du haut en bas une ligne axiale
me divise,
Me divise sans disjoindre
les deux volets[8]

Միանձն Երկրորդութիւն մը, կամ երկփեղկ աշխարհ մը, երկուորեակներու նըման անջատ սակայն միասնաբար աճող, նոյնիսկ իրարմով խլրտուն եւ կենսաւորւող: Հակառակ այս տրոհումին, վիճակները հանդիպման վայր մը ունին, միշտ վերերը.

Quelque part vers le sommet,
lieu de rencontre

Լուսաւոր գագաթը -ինչպէս անոր շրջըւած մթախաւար աշխարհը- մաս կը կազմէ Շահնուրի կեանքին և փիլիսոփայական մտածողութեան: Ան նոյնիսկ իր վերանորոգումի գործիքները կը տեսնէ սրբազան լերան վրայ, երբ քերթուած մը կ'աւարտէ սա տողով.

La boîte à outils devenait visible
au sommet de l'Ararat[9]

Իր քերթուածները կարկաչահոս քնաբերգութիւններ չեն, հեշտօրօր յանգերով եւ վանկերով, որոնք կը պարուրեն անհատի մը միտքն ու հոգին, կամ կը յառաջացնեն յուզական տրամանոյշ վետվետումներ: Անշուշտ ներքին կշռոյթը միշտ հոն է իր կարեւորութեամբ, ինչպէս որ ան կը գտնուի նոյնիսկ իր հայերէն արձակին մէջ: Ինք կը փոխանցէ բաներ, որոնք մտածումի կ'առաջնորդեն եւ իրենց մէջ կը կրեն խորհրդանիշեր: Իր աշխարհը կը տարուբերի կատարներու եւ անարեւ ձորախորշերու միջեւ, որ երբեմն կ'երեւի որպէս արտաքին եւ ներքին շարժում: Այս բացատրութիւնը առաւելաբար կը վերաբերի անոր այն շրջանի գործերուն, որոնք ստեղծագործուած են "հորիզոնական" դիրքով - բուժարաններու չոր անկողիններուն մէջ անշարժ երկարած, օրեր եւ ամիսներ, անյոյս, միայնակ, առանց այցելուի, շրջապատուած չիջող մարդկային ուրուականներով: Կենդանի ուրուական մըն ալ ինք, ծփուն երկինքով.

Son ciel qui flotte dehors
et flotte dedans[10]

Լիւպէնի բանաստեղծական աշխարհը կը ներկայանայ որպէս հսկայ կամար մը, որ առօրեան կը կամրջէ անպատումին, մնալով հանդերձ մարդկային հասողութեան սահմանին մէջ: Իր իւրայատկութիւնը իր ինքնութեան մէջ է, որ իր հետ կը բերէ հարազատ իրաւութիւն մը, վկայութիւն մը - Գլխագիր վկայութիւն՝ տարագիրի, հիւանդի, անօթեւանի, ինչպէս նաեւ առաւել կամ նուազ չափով իր դառն առօրեան ապրող մահկանացուին: Ունի քերթուածներ եւ տողեր, որոնք դասական արժէք կը ներկայացնեն: Հիւանդը կրկնակի բանտարկեալ մըն է, երկու պատի ետին, աւելի տարածուն լռութեան մէջ, քանի նոյնիսկ պարզ քաղաքացիին համար սահմանները արդէն պատ են.

A l'hôpital le silence s'étale
plus qu'ailleurs
Quand l'homme se démeuble
au dernier degré.
....
A l'hôpital il y a un mur
plus qu'ailleurs.
....
Il fait toujours minuit lorsqu'on parle
de l'âme[11]

"Ժամանակաւոր բնակավայրեր"ու մէջէն ընթացող Անտունին, որ է Շահնուր,

կը ստեղծէ իր իսկ վերացական չնաշխարհիկ բնակարանը, միջոցին եւ ջնջուած ժամանակին մէջ։

N'ayant plus de maison ni logis,
Plus de chambre où me mettre,
Je me suis fabriqué une fenêtre
Sans rien autour.

Եւ այդ պատուհանին շրջանակէն կախուած՝

J'en suis la larme la plus inutile [12]

Գերիրապաշտ եւ Յառաջապահ հոսանքաւոր նկարիչներու գործերուն մէջ կարելի է նմանապէս հանդիպիլ բացուած պատուհաններու (Մարքս Էրնսթ, Փոլ Քլէ, եւ ուրիշներ), սակայն պատուհանները միշտ ունեցած են տեսարան մը որպէս ենթախորք, իսկ Քլէ իր "աչք"ը դետեղած է երկրաչափական տեսարանի մը վրայ որպէս անբաժան մէկ մասը անոր։ Շահնուրի ապակեզուրկ պատուհանը, փերընթաց, որ նոյն ատեն աչքի ձեւ ունի, կը պատկերէ միայն անկէ վար իջնող կայլակ մը արցունք։ Եզակի քերթուած մը իր բիւրեղեայ թափանցկութեամբ։ Դասական գործ մը։

Վերը գործածուեցաւ գերիրապաշտ բառը։ Հետաքրքրական է որ գերիրապաշտութեան մթնոլորտը ընչած, անոր գըլխաւոր ներկայացուցիչներէն ոմանց մտերիմ եւ անոնցմէ գնահատուած Արմէն Լիւպէն մաս չի կազմեր այդ աշխարհին, քանի ինք ըմբռնելի խօսքին բանաստեղծն է, մտածումը, տրամաբանութիւնը միշտ հոն է։ Զինք դասաւորելու սիրոյն, կարելի է ըսել թէ յետ-գերիրապաշտ մըն է, անցնելով հանդերձ գերիրապաշտութեան փորձի շրջանէն։

Լիւպէնի շատ մը բանաստեղծութիւնները պիտի երեւէին վհատեցուցիչ՝ իրենց տառապանքի ջլատիչ ենթախորքով։ Անոնք կրնային նկատուիլ խուսափելի ըմբերցումներ, եթէ օժտուած չըլլային այն բոլոր յատկութիւններով որոնք Շահնուր – Լիւպէն արուեստագէտը կը բնորոշեն – ստոյկութիւն, զսպութիւն, տեղէ մը յանկարծ ծագած յուսատու լոյս, կլանող մտածումներ, փանթէզի, նոյնիսկ զուարթախոհութիւն, որուն մէկ գլխաւոր օրինակն է "Պարոն Առնօ"ն։ Կը բաւէ որ բուժարանին յուսահատեցուցիչ մթնոլորտին ընդմէջէն տեսանելի ըլլայ սկիւռ [13] մը դուրսի անմիջական դրացնութեան մէջ, որպէսզի մթնոլորտը այլափոխուի, "ուրախութիւնը իր պոչը տնկէ", "խնդուքը ծառէ ծառ անցնի", ու "ծառեր իրարու ձեռք տան", եւ կամ նամակ մը "թռչկտելով" կու գայ, որովհետեւ՝

Une lettre arrive en voletant
A cause des mots qui sont dedans.

Ils disent «bonjour», «je n'oublie pas»,
Et voici l'espoir tout en éclats [14]

. .

Այս միջոցներով է որ դրեթէ բնազանցական անպարագրելի ցաւ մը կը ստանայ մարդկային բնութիւն, բանաստեղծութիւնը կը դառնայ կեանք եւ կ'արձագանգէ հոգիներու մէջ, իսկ առօրեայ սովորական նկատուած տեսարան մը կեանքի բաբախուն պատկեր։ Եւ շնորհիւ նաեւ իր առանձնայատուկ տեսադաշտին է որ Սկիւտար ծնած այս "օտարական"ին հարազատ խօսքը կը դառնայ նոր ձայն եւ ոճ, գրաւելով իր արժանի դիրքը Ֆրանսական ժամանակակից գրականութեան մէջ [15]։

Գ. Ք.

Ծանօթագրութիւն.–

(1) Armen Lubin : *Le passager clandestin, Sainte patience, Les hautes terrasses et autres poèmes*. Préface de Jacques Réda, Gallimard, Paris, 2005. Հատորը կը կրէ Հրատարակչատան Բանաստեղծութեան Մատենաշարին թիւ չորս հարիւր չորսը։

(2) Armen Lubin : *Fouiller avec rien*, René Debresse, Paris, 1942, 16 pages.

(3) Armen Lubin : *Les Logis provisoires*. Préface de Daniel Leuwers, Rougerie, 1983, 141 pages. Հատորը կազմուած է հեղինակին հետեւեալ գործերէն. – Le Passager clandestin (1946), Sainte Patience (1951), Transfert nocturne (1955 – միայն արձակ հատորը), Les Hautes Terrasses (1957) եւ ուրիշ հրատարակչատունէ մը (Grasset) լոյս տեսած հատորէն Feux contre feux (1968)։ Հատորին մաս կազմած էին նաեւ մինչ այդ դուրս ձգուած սկզբնական շրջանի երկու քերթուածներ, եւ թղթածրար մը՝ անուանի գրողներու վկայութիւններէ ու նաեւ Շահնուրի երկու գրութիւններէն, մէկը՝ Անտրէ Պրըթոնի եւ Գերիրապաշտութեան նուիրուած, միւսը իր բարեկամ բանաստեղծ – թարգմանիչ Արման Ռոպէնի գործին։

(4) Բանաստեղծ, ծնեալ 1929ին եւ Շահնուրի նման արժանացած Մաքս Ժագոպ մրցանակին։ Մաս կը կազմէ Կալիմարի անձնակազմին։ Լիւպէնի մասին նախապէս ստորագրուած է նաեւ նման գաղափարով էջ մը (տե՛ս. Cahiers Bleus, *Armen Lubin L'Etranger*, hiver 84-85, p. 13).

(5) Շահնուր ֆրանսերէն սկսած է գրել բաւական կանուխ։ 1931ին քերթուածներու փունջ մը կը յանձնէ ֆրանսացի գրողներու ուշադրութեան, հրատարակութեան ակնկալութեամբ։ Իր առաջին երկու քերթուածները լոյս կը տեսնեն գրական պարբերաթերթի մը մէջ, Feuillets inutiles, 1932 թուականին։ Նկատի առնելով պարբերաթերթին որակը եւ շրջանակը, նման երեւում մը աւետն էր երիտասարդ տաղանդի մը։

(6) Monsieur Arnaud, Bachelier, էջ 171–173։ Բանաստեղծութիւնը կը բաղկանայ չորս մասերէ, 60 տողով։ Տարագիր Հայերու ոդիսական մըն է, որ նուիրուած է Արփիկ Միսաքեանի։ Երկրորդ օրինակը կը կրէ Hôpital (էջ 58–60) խորագիրը, 8 մասերէ բաղկացած, 75 տող։

(7) Գր. Շահինեան, *Շահան Շահնուր եւ Աքսոր*, Անթիլիաս, 1985։ Հատորը ուսումնասիրութիւն մըն է հիմնուած հեղինակին նախորդ երկու աշխատասիրութիւններուն վրայ. Drame et Poésie de l'Exil (որ ծառայած է որպէս վարդապետական տիտղոսի աւարտաճառ Սորպոնի մէջ) եւ *Կենսագրութիւն եւ Մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի*, Կաթողիկոսարան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, Լիբանան, 1981։

(8) L'Ombre à deux couleurs, p. 222.

(9) Le Sana dans les Hautes-Pyrénées, p. 57.

(10) Trajectoires, pp. 236-237.

(11) Minuit, p. 127.

(12) Sans rien autour, p. 137.

(13) L'Ecureuil de Pessac, p. 100.

(14) Une lettre arrive, p. 77.

(15) Տեղը չէ անդրադառնալու այն գնահատական ջերմ խօսքերուն, որոնք ընծայուած են իր գործին անուանի դէմքերու կողմէ, որոնք կը կոչուին Անրի Թոմա, Ժիւլ Սիւփէրվիէլ, Արթիւր Ատամով, Մաքս Ժագոպ, Ժագ Պրէնէր, եւ ուրիշ շատեր։ Բացառութիւն մը ընելու համար թող նշուի Արթիւր Ատամովի հետեւեալ խօսքը. "Փարիզի մէջ մի քանի հոգիներ ենք, որոնք կը խորհին թէ այսօրուան մեծագոյն բանաստեղծն էք (զանց առնելով Անթոնէն Արթօն)" (Նամակ 1947 Մարտ 14 – Cahiers Bleus, été-automne 84)։ Այս խօսքը, իր յարաբերականութեամբ իսկ կոթող մըն է։ Կալիմարի այս հրատարակութիւնը կը ստեղծէ նաեւ կարելիութիւնը հատորով մը լոյս ընծայելու Լիւպէնի այն բոլոր արձակ գրութիւնները, որոնք գրուած են Transfert nocturneէն ետք։ Իրենց շահեկանութեամբ անոնք պիտի ամբողջացնէին հեղինակին դէմքը։

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԻ ՀՕՐ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Գուրգէն Մահարիի (1903–1969) ծննդեան 100ամեակին որպէս տուրք, Երեւանի մէջ 2004ին լոյս տեսաւ հեղինակին "Այրուող այգեստաններ" վէպը, անոր զաւակին՝ Գրիգոր Աճէմեանի խմբագրութեամբ։ Ասիկա երկրորդ հրատարակութիւնն է Նիւ Եորքի Գոլումպիա համալսարանի "Ֆէսճեան" հիմնադրամի հովանաւորած եւ Մարկ. Նշանեանի ջանքերով ստեղծուած "Գրական Ուղի" մատենաշարին, որու գլխաւոր խմբագիրն էր վաղամեռիկ գրականագէտ Գրիգոր Յակոբեանը։ Հատորը դասական ուղղագրութեամբ լոյս ընծայուած է "Ապոլոն" հրատարակչատան կողմէ։

Գրեթէ չորս տասնամեակ անցած է 1966ի հրատարակութենէն, որ գրաքննըւած իր վիճակով իսկ հեղինակը հալածանքի թիրախ դարձուցած էր Երեւանի մէջ։ Մահարիի "մշակած" ու դարձեալ գրաքննուած 1979ի յետմահու հրատարակութենէն քառորդ դար ետք, այս նոր հրատարակութիւնը կը վերականգնէ 1966ի սկզբնական բնագիրը, ընդգրկելով նաեւ կրճատուած մասերը եւ մանրակրկիտ ծանօթագրութիւններ ու համեմատութիւններ 1979ի տպագրութեան հետ։ Այսպէսով, "Այրուող այգեստաններ"ը հնարաւոր կատարեալ վիճակով կը վերադառնայ հայ գրականութեան։

Յայտնի է, որ վէպին գլխաւոր հարցերէն մէկը եղած է Մահարիի մեկնաբանութիւնը 1915ի Վանի ինքնապաշտպանութեան, որու մասին ան որդեգրած է այսպէս կոչուած "արմենական" տարբերակը, քննադատաբար վերաբերելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան հանդէպ, եւ մանաւանդ Մեծ Եղեռնի պատասխանատուութեան հարցը բարդելով հայկական կուսակցութիւններու գործունէութեան վրայ։ Այս մասին ընդարձակօրէն գրած է Մ. Նշանեան «Writers of Disaster» մենագրութեան Ա. հատորին մէջ (Լոնտոն-Փրինսթըն, 2002)։

Մահարի 1907ին կորսնցուցած էր հայրը՝ Գրիգոր Աճէմեանը, Վանի մէջ յայտնի ուսուցիչ եւ արմենական գործիչ, որ սպաննուած էր աներձագին՝ դաշնակցական Տիգրան Միրախոռեանի արձակած գնդակով։ Դէպքը պիտակուած էր իբրեւ "արկած", ըստ դաշնակցական աղբիւրներու, եւ "ոճիր"՝ ոչ-դաշնակցական տարբերակով։

Ամիսներ առաջ կը թերթատէինք Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Հիւս. Ամերիկայի երբեմնի պաշտօնաթերթ "Երիտասարդ Հայաստան"ի սկզբնական տարիներուն հատորները, որոնք պահպանուած են Նիւ Եորքի Հանրային Գրադարանին մէջ։ Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց 1907 Դեկտ. 25ի թիւին "Նամակներ խմբագրութեան" բաժինին մէջ Վանէն ուղարկուած ընդարձակ թղթակցութիւն մը՝ "Աճէմեանի սպանութիւնը" վերնագրով։ "Արմենական մը" ստորագրուած ներածական նամակը (Մէկ. սէչուէյցէն) Գ. Աճէմեանի սպանութեան պարագաները կը մեկնաբանէր ոչ-դաշնակցական տեսակէտէ, յայտնելով, թէ թղթակցութեան հրատարակութեամբ "(...)Հարազատ աղբիւրէ մեր ստացած ճշգրիտ տեղեկութեամբ կ[']ուզենք ջրել մէկ-երկու Արմենականներու այն սխալ լուրերը, որով կ[']ուզէին կլլեցնել հասարակութեան թէ Աճէմեանի դէպքը դիպուածի արդիւնք է"։

Այս դէպքը Մահարիի վէպին մէջ ենթարկուած է գեղարուեստական մշակումի, պահպանելով ոճիր մը եղած ըլլալու տպաւորութիւնը։ Մեզի յայտնի չէ, թէ յիշեալ թղթակցութիւնը նոյն օրերուն այլուր լոյս տեսած կամ պատմաբաններու ուշադրութեան արժանացած ըլլայ։ Հետեւաբար, հայ գրականութեան "անիծեալ" այս երկին՝ "Այրուող այգեստաններ"ու նորագոյն հրատարակութեան առիթով, որպէս գրական փաստաթուղթ նոյնութեամբ կը հրատարակենք յիշեալ թղթակցութիւնը, կատարելով ուղղագրական եւ կէտադրական չնչին պատշաճեցումներ, ինչպէս եւ պարբերութիւններու բաժանումը։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

Մեր սիրելի ընկեր ողբացեալ Պ. Գրիգորի եղերական մահը անշուշտ լսած կը լինիք. նա կը թողու այրի մը 4 որբուկներով, մէկն աղջիկ, 3 մանչ։ Անշուշտ հետաքրքրական է ձեզ այն պարագաները որուն զոհ գնաց մեր ամենասիրելի ընկերն։ Գիտէք թէ անոր մեծ սենեակն խարխուլ էր եւ փլչելու վտանգ կը սպառնար, այդ առթով ընտանեօք երկու շաբաթ առաջ փոխադրուած էր իր աներոջ՝ Տիգրան Միրախոռեաննեն տուն. այդ տան մէջ, այդ օրերուն պատահեցաւ որ քանի մը անգամ օտար հիւրեր կը գտնուէին. ինքն ալ երբ կը տեսնար, թէ անոնք հոն են, չէր մնար, գիշերանց կ'անցնէր կ'երթար իր ընկեր – բարեկամներուն մօտ. եւ կը պատմէր թէ անոնք հոն էին, ես անոնց երեւան չելայ։ Մէկ օր ալ ճիշդ Լուսաւորչի Շաբաթ օրուան նախորդ երեկոյ դպրոցէն ուղղակի հոն կ'երթայ, միւս օր առաւօտ Լուսաւորիչ Շաբաթ օր մինչդեռ պէտք էր եկեղեցին գար. Սանդխտեանի օրիորդներ նորաշէն եկեղեցին լեցուցած էր, հաղորդութիւն պիտի առնէին, ինչպէս գիտէք սովորութիւն է, չեկաւ. ո՞վ կրնար կասկածիլ, մտածեցինք, թէ թերեւս գործ ունեցած է, այդ օր չտեսնուեցաւ, միւս օր Կիւրակէ առաւօտ գործն լսեցինք, թէ Գրիգոր զարնուած է, վազեցինք քով անկենդան դիակ գտանք. մէկ գնդակով վիրաւոր, ճիշդ կուրծքի կեդրոն, սրտէն զարնուած էր։ Իրենց շուրջ գտնուողներն պատմեցին, թէ ռովէլ ձեռքն առած խաղաց հետ, ինքզինքն զարկաւ, կառավարութեան քննութիւնն ալ ճիշդ այդպէս կազմած էին. մենք ի հարկէ չէինք կրնար համոզուիլ, նախ ասին ռովէլ իրենն էր, ստուգուեցաւ որ ինքը ռովէլ չունէր, կինն ալ ուղղութիւն չէր պատմեր, եւ օրէցօր պատմածներ կը փոխուէին եւ հակասութիւններ երեւան կ'ելնէին։ Կինը՝ Անոյշ, կ'ուզէր եղբայրն Տիգրան կառավարութեան պատասխանատուութենէն ազատել. շատ աշխատեցինք ստուգութիւն երեւան հանել, վերջ այսպէս խոստովանեցան, թէ ռովէլի հետ կը խաղային, Տիգրանի ձեռքէն պատահաբար վիրաւորուեցաւ եւ 2 վայրկեկան վերջ շունչ փչեց. այժմ դեռ կը տարակուսինք, թէ, եթէ պատահում էր, ինչո՞ւ ճիշդ կուրծքին կը պատահէր եւ 2 վայրկեան վերջ կը մահանար, ինչո՞ւ անմիջապէս լուրը չտարածայնեցին, 24 ժամ վերջ նոր յայտնեցին. Տիգրան իր փեսային հակառակ գաղափարներ կը յայտնէր միշտ եւ վէճեր կ'ունենային. Տիգրան կառավարութեան կողմէն ձերբակալուեցաւ եւ ամէն ջանքեր գործածուեցաւ, ոչ մի միջոց չխնայեցին, մինչեւ իսկ դրամ, եւ երեք ու կէս ամսէն վերջ ազատեցին եւ դուրս հանեցին. անշուշտ կը հասկնաք թէ այդ տեսակ փտաւոր միջոցներ ովքե՞ր կարող են ի գործ դնել. այժմ քանի որ պատմութիւնն ընդարձակօրէն նկարագրեցի, Ձեզ կը թողում եզրակացութիւն հանել, թէ այդ ցաւալի եւ անդարմանելի կորուստն ի՞նչ բանի կրնանք վերագրել, արկածի՞ թէ ոչ՝ դիտումնաւոր եղեռնագործութեան։

Այսպէս թէ այնպէս իրականութիւնը սա է, որ կորուստն շատ ծանր է մեզ համար, իսկ իր թշուառ ընտանիքն, որբերն անտէր եւ այժմէն իսկ չքաւորութեան մատնուեցան, գիտէք որ տուն չունին, իրենց տուներն Թագւորեան վերջապէս գրաւեց, թէեւ այժմ տան մէջ են, բայց վարձք պիտի տան։ Մահէն վերջ պարտքեր երեւան եկան. թէեւ Սանդխտեանի եւ Նորաշէն դպրոցներէն իր ամսականներն վճարեցին մինչեւ Յուլիսի վերջ, մահ կը պատահէր Մարտի 23ին, բայց այդ խեղճուկ գումարն իր պարտքերն չփակեց, այժմ որբեր նիւթական նեղութեան մէջ են, շատ տեղեր դիմումներ արինք, Պատրիարքարան, Ս. Էջմիածին եւ դեռ արդիւնք մը չէ եղած, մենք ընկերներս անկարող ենք կարեւոր մի բան անել։ Ահա ներկայիս Ձեզ ալ կը դիմենք, ինչ որ կարելի է, մի՛ խնայէք։

Կ. Խ.

1907 Հոկտ. 16/29

ՎԱՆ

«L'ARMENIE A L'EPREUVE DES SIECLES»

par Annie et Jean-Pierre Mahé

par
CLAUDE MUTAFIAN

Si l'on commence l'étude à l'époque où les sources sont suffisamment précises pour permettre de quitter le domaine des hypothèses, l'histoire de l'Arménie couvre environ 3000 ans. Il est clair qu'aucun historien actuel n'est spécialiste de l'ensemble de cette période. Certes, il y eut dans le passé des Tchamtchian, des Ormanian, des Adontz ou des Manandian qui pouvaient plus ou moins y prétendre, mais nous sommes entrés dans l'ère des spécialisations, incompatibles avec une quelconque envergure universaliste Dans ces conditions, si l'on veut écrire cette histoire complète on doit choisir entre deux solutions. On peut se lancer dans la confection d'un ouvrage collectif, en rédigeant soi-même les parties correspondant à son domaine d'étude et en confiant chacune des autres à un spécialiste adéquat: c'est ce que firent par exemple Gérard Dédéyan[1] et Richard Hovannisian[2]. L'avantage est bien sûr d'éviter les erreurs autant que faire se peut, mais l'œuvre peut alors accuser les inégalités entre les différents contributeurs. En revanche, lorsqu'un seul auteur décide d'écrire le tout, le danger est ailleurs: hors de sa période de compétence, il en est réduit à compiler les écrits antérieurs, avec le risque de répéter les éventuelles erreurs, souvent récurrentes. S'il ne veut pas tomber dans cet écueil, il devra systématiquement vérifier les sources utilisées et/ou faire relire chaque partie par un spécialiste correspondant: tout cela représente un énorme travail, mais c'est la seule garantie contre les erreurs. Ces remarques s'appliquent aussi bien au cas d'un ouvrage à vocation scientifique qu'à celui d'une œuvre dite «de vulgarisation». Cette dernière expression est ici employée sans la moindre trace du contenu dépréciatif qui lui est souvent abusivement attribué, mais plutôt dans le sens d'un travail qui vise à être accessible à un lectorat non connaisseur du sujet tout en maintenant la même rigueur scientifique qu'un travail de spécialiste. Ceci dit, «vulgarisation» ne signifie pas qu'on a davantage le droit à l'erreur, bien au contraire, car en l'absence d'appareil de références le lecteur n'a pas les moyens de rétablir la vérité. D'une certaine manière, la vulgarisation est un exercice plus périlleux que la science. Le «vulgarisateur» doit écrire l'essentiel, sans erreur, sans oubli et sans renvoi, en un mot il travaille «sans filet». Plus la place est restreinte, plus la tâche est ardue; plus la diffusion est vaste, plus la responsabilité est grande.

La fameuse collection **Découvertes Gallimard** est un cas typique de ce genre de travail. Les volumes y sont de taille et de format réduits, et caractérisés par l'accent mis sur l'iconographie: priorité à l'image sur le texte, ce qui, bien sûr, limite encore plus la liberté de l'auteur. La collection a une diffusion exceptionnelle et bénéficie souvent de traductions en de nombreuses langues. Ses sujets couvrent tous les domaines: art, littérature, histoire, politique, sociologie, sciences physiques, etc. La qualité en est inévitablement très inégale, le meilleur y cotoyant le pire selon la qualification des auteurs et la conscience avec laquelle le travail a été fait. Alors que le nombre de titres dépassait les 450, aucun ouvrage de la collection n'avait encore le moindre rapport avec l'Arménie. Cette lacune vient d'être comblée, mais on peut regretter que le sujet n'ait pas été fractionné en plusieurs titres: par exemple **l'Arménie médiévale,** et/ou **l'Arménie antique** et/ou encore **l'Arménie aux temps modernes.** La direction de la collection en a décidé autrement, elle a voulu publier toute l'histoire et la culture arménienne en un unique volume, une véritable gageure qu'elle a confiée à l'un des plus grand arménologues français, le plus connu et le plus titré, Jean-Pierre Mahé, avec son épouse Annie. **L'Arménie à l'épreuve des siècles** —un titre judicieusement choisi— est ainsi le n° 464 de **Découvertes Gallimard.** On n'en présente pas les auteurs. Parmi leur abondante production, citons leur remarquable traduc-tion, munie d'un appareil de notes exceptionnel, de Moïse de Khorène[3], une importante étude sur l'Eglise arménienne[4], et plus récemment une traduction de Grégoire de Narek[5]. Leur spécialité couvre essentiellement la religion et le haut Moyen Age arméniens. Vu l'exceptionnelle érudition de Jean-Pierre Mahé, latiniste, philologue, éminent spécialiste d'arménien aussi bien que de géorgien ou de copte, on pouvait s'attendre à un résultat particulièrement brillant, flattant l'œil par une riche iconographie rigoureusement selectionnée tout en donnant, en quelques dizaines de pages de texte, une image aussi complète et exacte que possible de trois millénaires d'Arménie. Pourquoi resteton sur sa faim ? Certes, il ne faut pas minimiser le caractère périlleux d'un tel exercice, d'autant plus que les auteurs ont dû, comme c'est souvent le cas, être pressés par l'éditeur. L'ouvrage comporte toutefois des affirmations discutables, des lacunes dans l'explication de certains événements, et des erreurs qui auraient pu être évitées par des vérifications de sources ou de simples relectures par des tiers.

Tout d'abord quelques remarques sur l'iconographie qui est, rappelons-le, la spécificité de la collection. Elle est abondante, le choix en est, dans l'ensemle, assez bon même si la quadrichromie trahit inévitablement des inégalités dans la qualité: ainsi, les reproductions de l'**Anahit** du British Museum (p.24) ou de la miniature extraite du **Livre des Merveilles** (p.77) sont très réussies, alors que celle de la **bataille d'Avaraïr** (p.44) est terne et dépourvue d'éclat. Les illustrations en noir et blanc, en particulier les documents d'époque (pp. 1-9, 98-119), sont en revanche toutes remarquables.

La cartographie est nettement moins heureuse. Mise à part la carte «de situation» (p.14), les quatre cartes «historiques» sont tout d'abord déficientes quant à l'orographie: la branche septentrionale de l'Euphrate, la principale, a disparu de toutes, ainsi que le seul fleuve important de l'Asie Mineure, le Halys, et l'un des deux fleuves ciliciens; sur la dernière carte, la Koura et le Tigre ont subi le même sort, tout comme les deux branches de l'Euphrate en amont de la Mésopotamie! Ces quatre cartes correspondent respectivement à l'empire de Tigrane le Grand (p.26), au partage de 387 (p.41), à la royauté bagratide au Xe siècle (p.59) et au lendemain de la Première Guerre mondiale (p.109). Il y a donc un trou de presque un millénaire entre les deux dernières !

Le résumé sur la quatrième de couverture, probablement à la charge de l'éditeur, laisse perplexe. L'Ourartou est passé à la trappe puisque tout commence **«à la fin du VIe siècle avant J.-C.»**, le christianisme devient religion d'Etat **«en 301»** alors que les auteurs euxmêmes donnent la date de 313 (pp.10 et 148); on y apprend aussi que l'Arménie ne connut que de **«brèves périodes d'indépendance»,** ce qui étonne quand le texte confirme que les dynasties orontide, artaxiade et arsacide se sont succédé sans interruption depuis environ 330 av. J.-C. jusqu'en 428, soit un total de sept siècles et demi d'indépendance continue!

On sait que l'histoire de l'Arménie jusqu'à la conquête arabe comporte plusieurs points non résolus qui font encore l'objet de débats parfois féroces. Le premier est le fameux serpent de mer de l'«origine des Arméniens», un faux problème dont la pierre angulaire est la question de la continuité Ourartou-Arménie. Se basant sur des critères linguistiques, les auteurs présentent la thèse hérodotienne de l'origine thraco-phyrgienne (pp.15-22): en gros, les **«Proto-Arméniens»** seraient passés des Balkans en Asie Mineure, s'installant à l'ouest de l'Euphrate avant de franchir le fleuve à l'occasion de la chute de l'Ourartou **«en 590 av. J.-C.».** Ces **«vainqueurs thraco-phrygiens»** auraient alors imposé **«leur langue, pourtant minoritaire, aux vaincus ourartiens»** (p.22). Dans cette optique d'affrontement, les Arméniens ne vinrent occuper le territoire ourartéen qu'après la chute du royaume, d'où une séparation presque totale entre Ourartou et Arménie, qui ressort dans le livre: la description du royaume d'Ourartou (pp.18-21) semble n'avoir aucun lien avec le reste. Cette version de l'histoire est certes défendable, mais elle est loin de faire l'unanimité. Chacun a son opinion, et si la taille du livre ne permet pas de détailler les autres théories il est toutefois regrettable que celle adoptée dans ce livre apparaisse comme une certitude historique. D'autres auteurs, et non des moindres, défendent en effet une présentation différente, dans laquelle la fusion ourarto-arménienne apparaît de manière beaucoup plus complète et continue[6]. Il est significatif que dans les premières inscriptions achéménides trilingues mentionnant «Arménie», on trouve ce mot dans l'une des langues mais, à la même place, «Ourartou» dans les deux autres[7].

Un second sujet encore discuté est celui de la chronologie de l'imposition du christianisme comme religion d'Etat en Arménie. Les dates précises données ici, **«301»** pour la fuite des vierges romaines (pp. 36 et 148) et **«313»** pour la **«conversion du roi Tiriade IV»** (pp. 10 et 148), ne peuvent être que des hypothèses: tout ce qu'on peut dire, c'est que le premier événement est antérieur à 305, date de l'abdication de Dioclétien, alors que le second lui est postérieur. Dans le même ordre d'idées, les auteurs sont, à juste raison, plus prudents sur l'invention de l'alphabet, la datant **«vers 405»** (pp. 41 et 148).

Si le problème de l'année exacte de la christianisation est somme toute mineur, il n'en va pas de même d'un troisième sujet, celui de la datation de Moïse de Khorène, pratiquement seule source arménienne concernant l'Arménie préchrétienne. Dans les pages 18-20 de l'introduction à leur traduction de 1993 précédemment citée, les auteurs évoquaient les différentes hypothèses entre les deux bornes extrêmes, V^e et IXe siècle, concluant fort judicieusement: **«Toujours aussi vif aujourd'hui qu'au début du siècle, le débat sur la date de l'historien se résoudra sans doute plus aisément quand on aura mieux fixé la chronologie de la littérature et des traductions arméniennes médiévales».** Douze ans plus tard, quel élément nouveau incite les mêmes auteurs à donner la datation catégorique du VIIIe siècle (pp. 58, 132 et 148), toujours sans rappeler l'existence d'autres hypothèses?

Le livre est, sans surprise, divisé en 5 chapitres : 1) la périoode préchrétienne, 2) depuis le christianisme jusqu'à l'occupation arabe, 3) les royaumes bagratide et cilicien, 4) depuis la fin de la royauté jusqu'au génocide et 5) les trois républiques.

Comme on pouvait s'y attendre, le meilleur chapitre est le second (pp.33-51), intitulé **«Fastes et malheurs d'une nation chrétienne»**, qui correspond précisément à la spécialité des auteurs. Les raisons de la christianisation, la lutte contre le suzerain sassanide, la rupture de Chalcédoine et l'imposition de la domination arabe sont remarquablement exposés, avec précision et dans un style fluide et accessible; l'iconographie qui accompagne le texte montre bien l'essor de l'architecture. Tout au plus peut-on regretter, à côté de l'importance, d'ailleurs méritée, donnée aux traductions, le peu d'accent mis sur l'éclosion, durant le «siècle d'or» (Ve s.), de la littérature, qui est à peine mentionnée (p. 44); il faut bien sûr tenir compte du peu d'espace disponible. Ajoutons à leur crédit que les auteurs n'hésitent pas à «prendre des risques» en adoptant la thèse de Korioun vigoureusement combattue par le nationalisme géorgien : **«Plus tard, Machtots invente deux autres alphabets, pour les Géorgiens et pour les Albaniens du Caucase»** (p.42).

Le premier chapitre est bon dans l'ensemble, mais entaché de quelques erreurs qui auraient pu être évitées par une vérification des sources. C'est le cas pour la fameuse inscription de Béhistoun (environ 520 av. J.-C.), sur laquelle on lirait **«la liste des vingt satrapies (...) de l'empire de Darius Ier»** (p. 22). Il s'agit en réalité non pas de la description d'une division administrative du royaume, mais de la liste des vingt-trois peuples soumis au roi des rois[8]; il y a ici une confusion avec Hérodote qui, environ un demi-siècle plus tard, énumérera effectivement les vingt satrapies[9]. Plus tard, en 331 av. J.-C., Alexandre le Grand remporta bien sur Darius III une victoire définitive qui marqua la fin des Achéménides, mais il est inexact d'écrire qu'il **«conquiert l'empire perse achéménide»** (p.24); plusieurs des anciennes possessions achéménides, dont précisément l'Arménie, restèrent en dehors de l'empire du Macédonien, ce qui permit justement l'émergence de la dynastie orontide. Les sources manquent pour pouvoir écrire une histoire continue de cette dynastie, et une fois de plus les dates précises de règnes qu'on trouve dans le texte (p.24) ne peuvent être scientifiquement prouvées; il vaudrait mieux en pareil cas s'en tenir à des datations plus vagues. Les circonstances du passage à la dynastie artaxiade, à la suite de la défaite séleucide de Magnésie (189 av. J.-C.), sont assez obscures. Or, les auteurs choisissent ici exclusivement la version de Moïse de Khorène[10], c'est-à-dire l'assassinat, ordonné par Artaxias, du dernier Orontide (p.25), alors que Strabon, beaucoup plus proche de ces événements, n'en souffle mot[11]. En ce qui concerne Tigrane le Grand (pp. 26-28), appelé ici **«Tigrane II»** en accord avec une tradition dépourvue de tout fondement, les commentaires accompagnant la représentation de sa monnaie sont très pertinents, mais la présentation historique mentionne à peine ses guerres contre les Romains et attribue sa défaite à la trahison de son fils, ce qui n'était certainement pas le facteur décisif: l'armée romaine était tout simplement trop forte pour l'Arménie. L'avènement de la dynastie arsacide en Arménie est bien une conséquence de l'accord romano-parthe de Rhandeia signé en 63 (p.29), mais ce même traité est, dans la chronologie finale, présenté de manière erronée: **«Romains et Parthes se partagent l'Arménie»** (p.148). Le dernier paragraphe de ce second chapitre, **«L'organisation sociale»** (pp.30-31) est, lui, excellent dans sa description des emprunts iraniens.

Le troisième chapitre, **«Le bastion arménien à l'épreuve des invasions»** (pp. 53-77), va de la dernière période d'occupation arabe à la domination turcomane du début du XVe siècle, incluant donc les deux dernières royautés, bagratide et cilicienne. Le début présente de manière très claire les problèmes religieux

●►

ainsi que la rivalité entre les Mamikonian et les Bagratouni jusqu'au couronnement du prince bagratide Achot en 884 (pp.54-59), en précisant judicieusement que **«la restauration de la royauté arménienne ne signifie pas la reconnaissance internationale de l'indépendance du pays».** Il y a toutefois une remarque à faire au sujet du nom «Azerbaïdjan», qui jusqu'au début du XXe siècle désignait exclusivement l'ancienne Atropatène, au sud de l'Araxe, alors que la région contiguë au nord du fleuve était l'Albanie du Caucase; ce n'est qu'en 1918 que les «Tatares du Caucase», créant un Etat sur le territoire de cette Albanie, lui donnèrent le nom de «république d'Azerbaïdjan» comme les auteurs le disent correctement plus loin (p.107). Il y a donc là deux concepts distincts. Si le meurtrier du roi **«Smbat Ier», «Yoûsouf»**, était bien **«émir d'Azerbaïdjan»** (p.60), au sud de l'Araxe, il est incorrect de dire que la province arabe d'Arminiya **«inclut l'Arménie, la Géorgie orientale et l'Azerbaïdjan»** (pp.54 et 148), car il s'agit ici de l'actuel Azerbaïdjan, à l'époque Albanie du Caucase. Le renouveau culturel consécutif à la fondation des royaumes bagratide du Chirak et artzrouni du Vaspourakan est bien mis en valeur (pp.60-66). Après leur annexion par Byzance et l'émigration qui en résulta, **«pour la première fois, l'aristocratie arménienne est coupée du sol ancestral»,** concluent fort justement les auteurs (p.67).

La disparition de toute entité étatique indépendante en Grande Arménie, aggravée par l'invasion turque, fut partiellement compensée à la fin du XIIe s. par deux événements à peu près simultanés: la reconquête d'une partie de la Grande Arménie par les princes Zakarian sous la suzeraineté des Bagratides de Géorgie et la fondation d'un nouveau royaume en Cilicie. Si le premier est correctement exposé (pp.68-69) dans ce chapitre 3, le second (pp.69-77) présente, au moins dans sa partie historique, de nombreuses faiblesses et inexactitudes. Tout d'abord signalons quelques erreurs factuelles: la prise de Jérusalem par les croisés n'eut pas lieu **«en 1097»** (p.69) mais en 1099; les Arméniens n'ont pas été, **«en 1098», «évincés d'Antioche»** (p.70), ville où ils n'avaient alors rigoureusement aucun rôle, mais c'est de la région du coude de l'Euphrate qu'ils furent évincés, et ceci à la fin de la seconde décennie du XIIe siècle; le **«prince Rouben»** qui est supposé avoir **«jeté les bases d'un nouvel Etat»** est en réalité un personnage dont on sait bien peu de choses, et encore par des sources très tardives, il est donc exclu de lui assigner des dates de «règne» comme celle de **«1076»** pour un hypothétique avènement (pp.70 et 148); les princes roubénides n'ont jamais épousé de **«filles des comtes d'Edesse»** (p.71), ce sont au contraire les comtes d'Edesse qui ont épousé des princesses arméniennes; la reproduction de la p.71 représente le sceau de Léon Ier et non une **«monnaie à son effigie»;** le roi Héthoum Ier n'est pas allé en Mongolie avec **«son frère le connétable Smbat»** (p.76), celui-ci ayant fait seul le voyage quelques années plus tôt. En ce qui concerne la numérotation des rois «Léon», les auteurs appellent correctement **«Léon IV»** celui qui régna de 1320 à 1341, mais le Léon suivant se trouve appelé **«Léon VI»** au lieu de «Léon V» (p.77). On possède une lettre du pape Urbain V datée de 1363 dans laquelle il suggère aux Arméniens de pallier la vacance du pouvoir à l'époque en couronnant ce prince Léon de Lusignan, mais cette lettre ne fut pas suivie d'effet: le souverain choisi fut Constantin de Néghir, et ce n'est qu'après sa mort que Léon ceignit la couronne, en 1374, avant de tomber captif quelques mois plus tard[12]. Ce dernier roi d'Arménie régna donc moins d'un an, de 1374 à 1375, et non douze ans, **«(1363-1375)»** (p.77). La ville de Sis est mentionnée comme siège catholicossal (p.71), mais jamais comme capitale du royaume, et elle ne figure pas sur la carte insérée dans le chapitre (p.59), pas plus que l'important **«port de l'Aïas»** (p.70). Dans le domaine religieux, l'idée reçue de l'acceptation, **«en 1198»** de **«l'union avec les Latins»** (p.71) ne recouvre aucune réalité, ce ne fut qu'une simulation pour recevoir la couronne, Léon déclarant à ses prélats au sujet des envoyés du pape : «Je les satisferai sur le moment par une soumission apparente»[13]; l'Eglise catholique s'en est d'ailleurs vite rendu compte, fustigeant tout au long du XIIIe siècle les Arméniens pour leur duplicité. Au XIVe siècle, l'activité des missionnaires catholiques et des Frères uniteurs arméniens n'est pas mentionnée, non plus que la création du patriarcat de Jérusalem. Du point de vue culturel, les auteurs signalent bien la qualité de l'architecture militaire (p.71), de l'orfèvrerie (p.72) et surtout de l'enluminure (pp.74-76), mais il n'est pas question de la riche littérature historiographique. Les «oublis» ici signalés ont, contrairement aux erreurs, des circonstances atténuantes: la place manque et il faut faire des choix!

Passons à **«L'Arménie à la lisière des empires»** (pp.79-103), quatrième chapitre, crucial, qui va du XVIe siècle jusqu'au génocide, une période durant laquelle l'Arménie a toujours été partagée entre des puissances rivales. Il est regrettable que ce chapitre ne comporte aucune carte. Ainsi, une telle carte aurait certainement évité aux auteurs d'écrire que le traité perso-ottoman de 1639 **«fixe la frontière sur l'Araxe»** (pp. 80, 81 et 149), alors qu'il s'agit d'une frontière nord-sud qui coupe le fleuve[14]: il y a manifestement confusion avec la frontière méridionale de l'Empire russe deux siècles plus tard. Au début du XIXe siècle (p.92), **«L'Arménie orientale»** n'était plus, depuis longtemps, **«soumise aux Safavides»,** la Perse étant alors aux mains de la dynastie kadjare, et à cette époque les Russes ont bien conquis **«la Géorgie orientale»,** mais pas **«l'Azerbaïdjan»** — une répétition de l'erreur signalée plus haut relative à ce nom. Une autre erreur classique de nom concerne la «Turquie», qui jusqu'aux années 1920 recouvrait une notion purement géographique —grosso modo l'Asie Mineure— mais aucun concept étatique; ainsi, ce n'est pas **«la Turquie»** mais l'Empire ottoman qui perdait **«inexorablement toutes ses possessions des Balkans et du Maghreb»** (p. 92). Cette confusion se retrouve plus loin (pp. 96, 97, 149). Signalons également quelques oublis, comme celui des réduits ciliciens, en particulier Hadjine et Zeïthoun, parmi les **«îlots d'autonomie»** (p.80). Malgré ces réserves, le chapitre montre bien l'évolution politique, commerciale et culturelle des Arméniens sous les divers régimes jusqu'à la Première Guerre mondiale.

En ce qui concerne le génocide, il y a en revanche des faiblesses plus graves dans ce chapitre 4. Tout d'abord, une importante erreur concerne la date à laquelle **«les Turcs se lancent à l'assaut du Caucase et exterminent la population de Kars»** (p.102); le texte place cette attaque en 1916, en pleine guerre, à une époque où l'armée ottomane était décimée, alors que, comme il est correctement dit ailleurs dans le livre (pp.93 et 110), elle eut lieu en 1920, bien après la défaite ottomane, et elle fut l'œuvre des forces kémalistes. En ce qui concerne l'Ittihad, ce n'est pas **«à Paris»** (p.95), mais à Salonique qu'elle fut fondée, et on ne trouve dans le texte, mention ni du tournant essentiel de 1913, lorsque ce mouvement se convertit en une dictature militaire, ni de la création de l'Organisation spéciale. Trois questions fondamentales restent ici sans réponse : les raisons, les responsables, les preuves. Ainsi, on ne comprend ni les massacres de 1909, présentés dans un simple contexte de **«pleine anarchie»** (p.96), ni la rafle du 24 avril à Cnstantinople, ville **«trop exposée aux regards étrangers»** (p.102). Quant aux principaux organisateurs, on ne trouve le nom du **«ministre de l'Intérieur»** Talaat qu'une fois, dans une légende de photo du **«camp de Ras ul-Aïn»** (p.101), tout comme le **«ministre de la Guerre»** Enver simplement mentionné en tant que **«beau-frère»** du **«vali de Van»** Cevded (p.102), pendant que le troisième, Djémal, est totalement absent; l'importante «Opération Nemesis» est, dans ces conditions, oubliée dans le texte. Enfin, en ce qui concerne les preuves, essentielles dans la lutte pour la reconnaissance, on reste sur sa faim. Quelles sont ces **«archives officielles turques sur la déportations des Arméniens»** qui **«commencent à être publiées»** (p.98) ? En quoi **«les documents parus à ce jour restent assez evasifs»** (p.98) ? Si les **«récits des survivants»** et les témoignages de **«la plupart des témoins étrangers»** confirment les desseins d'**«extermination de la race arménienne»** (p.103), pourquoi ne pas citer les documents d'archives et les procès, celui de Tehlirian et surtout ceux de Constantinople?

Le cinquième et dernier chapitre s'intitule **«Le peuple arménien et les trois républiques»** (pp.105-127). Il est globalement bien meilleur. La première république d'Arménie est remarquablement présentée (pp.106-111), avec son **«indépendance imposée»** (p.108) et sa dramatique et brève histoire. Signalons toutefois que le rattachement du Haut-Karabagh et du Nakhidjevan à **«l'Azerbaïdjan soviétique»** n'a pas eu lieu en **«1920»** (p. 149) mais en 1921, et que la population arménienne du second territoire n'a pas été **«évacuée vers l'Arménie»** à cette époque (p.111): une partie importante de cette population est restée sur place, et l'émigration vers l'Arménie s'étala continûment sur plusieurs décennies. Quant à la population arménienne revenue en Cilicie, ce n'est pas à la suite de **«la victoire de Mustafa Kemal»** qu'elle fut chassée **«vers la Syrie»** (p.111), mais à cause du lâchage de la France face aux troupes républicaines turques qui étaient pourtant loin d'avoir militairement partie gagnée. Après de très belles et émouvantes photographies d'époque de l'émigration arménienne (pp.112-115), on passe à l'époque soviétique, avec une bonne description d'un certain développement économique et surtout culturel (pp.119-122), qui ne fait pas oublier les problèmes de **«l'Eglise, refuge de l'identité nationale»** (pp.116-118), l'échec du «rapatriement» et les persécutions —notons toutefois (p.122) que la mention de **«la mort suspecte de Parouïr Sevak»** aurait gagné à être accompagnée de celle de Minas Avétissian, que le **«pogrom anti-arménien de Soumgaït»** a été suivi de ceux de Kirovabad et Bakou, et que **«Lévon Ter Petrosian»** était certes la figure emblématique du Comité Karabagh, mais pas son **«chef».** La fin du chapitre (pp. 122-125) est de la même qualité: la seconde indépendance avec ses **«défis»** et ses difficultés (mais sans mention de la mafia), suivie de **«La diaspora et l'arménité contemporaine».**

On trouve en annexe (pp. 130-143) un très bon choix de textes légendaires, littéraires et historiques, ainsi que des **«Témoins du génocide».** La seule réserve concerne la fameuse phrase biblique[15] ici traduite par **«l'arche se posa sur le mont Ararat»** (p.130): il s'agit en fait des «monts de l'Ararat», c'est à-dire des «montagnes de l'Ourartou» et non de cette montagne mythique que les Arméniens appellent d'ailleurs «Massis» et non «Ararat».

La dernière annexe, **«Les Arméniens en France»** (pp.144-147), est d'une autre plume. Elle s'ouvre par une phrase qui laisse rêveur : **«L'immigration individuelle des Arméniens en France remonte au XIIe siècle».** Absolument aucune source ne corrobore une telle affirmation, totalement erronée! Peu après on tombe sur une autre affirmation tout aussi catégorique et erronée : **«Léon V de Lusignan est français».** Certes, le premier roi de Chypre, Amaury de Lusignan, partit de son Poitou natal, mais cela se passait deux siècles et six générations plus tôt, il n'était donc que l'un des 64 ancêtres de Léon V à ce degré d'ascendance. Ce **«dernier souverain»** mourut bien **«à Paris»,** mais on s'étonne d'apprendre que **«son tombeau, à la basilique Saint-Denis, fait encore l'objet d'un pèlerinage».** Il fut en réalité enterré dans le couvent des Célestins, ses cendres furent dispersées à la Révolution et il ne s'agit donc ici que d'un cénotaphe, vide, qui n'a d'ailleurs jamais fait l'objet d'un quelconque pèlerinage. Quant au pauvre père Komitas, quand on sait dans quel était il est arrivé à Paris en 1919, il est pathétique de lire qu'en France il **«s'affirme comme le maître de la musique contemporaine arménienne»** (p.144) !

L'ouvrage se termine par une utile chronologie (pp.148-149). A-t-il atteint son but, qui est de rendre l'Arménie avec toutes ses facettes accessible à un large public ? En partie seulement. Si l'iconographie est exceptionnelle, si le style à la fois clair et soigné reflète la formation littéraire des auteurs, si plusieurs parties du textes sont excellentes, les faiblesses ci-dessus signalées portent préjudice au résultat final. C'est d'autant plus regrettable que ce livre est appelé, vu la vaste diffusion de la collection et le prestige mérité de Jean-Pierre Mahé, à devenir rapidement une référence pour quiconque veut s'initier à l'Arménie ou étendre ses connaissances sur ce sujet. En attendant les nombreuses traductions, habituelles dans cette collection, une seconde édition précédée de relectures permettrait de corriger les erreurs, de refaire la cartographie et de réécrire plusieurs chapitres, en particulier ceux concernant la Cilicie et le génocide.

C. M.

Annie et Jean-Pierre Mahé, *L'Arménie à l'épreuve des siècles*, coll. *Découvertes Gallimard*, n° 464, 160 pp., 12×18 cm. Paris, 2005 (13,90 Euros).

(1) Gérard Dédéyan (dir.), *Histoire des Arméniens*, Toulouse, 1982.

(2) Richard Hovannisian (ed.) *The Armenian People*, 2 vol., New York, 1997.

(3) *Histoire de l'Arménie par Moïse de Khorène*, trad. Annie et Jean-Pierre Mahé, Paris, 1993

(4) Jean-Pierre Mahé, «L'Eglise arménienne de 611 à 1066», in *Evêques, moines et empereurs*, t. IV *de Histoire du christianisme*, Paris, 1993, pp.457-548.

(5) Grégoire de Narek, *Tragédie, le Livre de Lamentation*, trad. Annie et Jean-Pierre Mahé, Louvain, 2000.

(6) Voir par exemple I. M. Diakonoff. *The Pre-History of the Armenian People*, Delmar, NY, 1984, pp. 123-130; *From Urartu to Armenia, Florilegium Gevork A. Tiratsyan*, Neuchâtel, 2003, pp. 21-22.

(7) Voir Richard Hovannisian (ed.), *The Armenian People*, t. I, p.40.

(8) Pierre Lecoq. *Les inscriptions de la Perse achéménide*, Paris, 1997, p.188.

(9) Hérodote, *L'Enquête*, III, 90-94 (pp. 259-261 dans la traduction de *La Pléiade*, Paris, 1964).

(10) Moïse de Khorène, II, 46 (p.201 dans la traduction de Mahé).

(11) Strabon, *Géographie*, XI, 14, 15 (t. VIII, p.130 dans l'édition-traduction de la *coll. Budé*, Paris, 1975).

(12) Voir Claude Mutafian, «Léon V Lusignan, un preux chevalier et/ou un piètre monarque», *Les Lusignans et l'Outre Mer*, Poitiers, 1993, pp.203-205.

(13) Kirakos de Gandzak, in *Recueil des historiens des croisades, Documents arméniens*, t. I, Paris, 1869, p.423.

(14) Voir Claude Mutafian et Eric Van Lauwe, *Atlas historique de l'Arménie*, Paris, 2001, p.63.

(15) Genèse, 8, 4.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 7
MARDI
7 JUIN
2005

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.217
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.217

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԵԼԻ Է ՁԵՂԹԵԼ

Ինչպէս կը սպասուէր, ընկերվարական կուսակցութեան թիւ 2ը՝ Լօրան Ֆապիւս վճարեց իր յաղթանակը: Այլ խօսքով, Շաբաթ Յունիս 4ին, Փարիզի Սէնժակ սրահին մէջ, Ազգային Խորհուրդը 122ի դէմ 167 ձայնով եւ 18 ձեռնպահութիւն, Տնօրէն ժողովէն վտարեց Լօրան Ֆապիւսը եւ նոյն ժողովին մաս կազմող իր ութ կողմնակիցները:

Յանցանքը պարզ էր· մինչ կուսակցութիւն ներքին հանրաքուէով վճռած էր «Այո՛» պատասխանել Սահմանադրութեան Ուխտին հանրաքուէին, Ֆապիւս «Ո՛չ»ը քարոզած էր, ինչ որ հակակուսակցական ընթացք է: Հոլանտ ճշդեց որ հարցը չի վերաբերիր հանրաքուէին "Այո"ին կամ "Ոչ"ին այլ միայն կուսակցական ըմբռնումին խախտումին: Քուէարկութիւնը սակայն, ցոյց կու տայ որ Ֆապիւս այնքան ալ առանձին չէ եւ շարքերը կը հաստատեն պառակտումի պատկերը: Կատարուածը միայն հաշուեյարդար մըն է եւ Նոյեմբեր 18ին, երբ գումարուի Հոլանտի յայտարարած «ծրագրի եւ ուղղութեան» համագումարը, ամէն բան կրնայ տարբեր դիմագիծ մը պարզել: Կասկած չկայ, որ Ֆապիւս եւ մնացեալ ձախը (Համայնավար կուսակցութիւն, Համայնավար Յեղափոխական Լիկա, եւլն.) իրենց դերը կատարած են «Ոչ»ի յաղթանակին մէջ, ուրկէ կը պարզուի, դժբախտաբար որ Շիրաք բան չէ հասկցած կամ չէ ուզած հասկնալ:

Նշանակուած նախարարապետը, կազմուած դահլիճը ցոյց կու տան որ ծուռ բան մը կայ իշխանութեան գլուխը: Հոն ալ արդէն, հաշուեյարդարները չպակսեցան: Ճամբու դրուածները չլռեցին, արտաքին նախարարը՝ Մ. Պարնիէ «դըրխտուած» որակեց իր ձգած նախարարութիւնը, զոր ստիպուեցաւ Տուսթ-Պլազիին յանձնել, նոյն դառնութիւնն ունէր կրթական նախարարը՝ Ֆիյոն, որ դառնութեամբ հաստատեց թէ ինչ որ պիտի մնայ այդ շրջանէն իր կատարած բարենորոգումներն են միայն:

Յունիս 6ին Պէ-Վէ-Ա-ի Լիպէրասիոնի համար եղած հարցախոյզ մը ցոյց կու տայ որ ընկերվարական շարքերու 71%ը դէմ է Ֆապիւսի դէմ ձեռք առնուած «պատիժին»:

Կասկած չկայ որ ձախն ալ փայլուն պատկեր մը չի պարզեր: Մարի-Ժորժ Պիւֆէ կ'ուզէ համախմբել ձախը համայնավար լիկային հետ, կանաչները եւ Շըվէնըմանթիսթներն ալ կ'ուզեն միութիւն մը կազմել, բայց, ոչ մէկ կողմ ծրագիրները յստակ են: Ֆապիւս կը սպասէ Նոյեմբեր 18ին, հաւատարիմ մնալով "իր գիծին" եւ պատրաստելով այլընտրանքը: Յաղթելն ալ ուրիշ փորձանք է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թ. ՊԼԷՐ, ֆրանսական եւ հոլանտական «Ոչ»երէն ետք, որոշեց հրաժարիլ Անգլիոյ մէջ նախատեսուած հանրաքուէէն: Արտաքին նախարարը՝ Ճէք Սթրօ յայտարարեց Յունիս 6ին երեսփոխանական ժողովին առջեւ որ Եւրոպական Սահմանադրութեան Ուխտին վերաբերող հանրաքուէն «սառած» կը մնայ: Նախարարը ընտրուած բառերով կ'արտայայտուէր, որպէսզի մահամերձ սահմանադրութիւն մը թաղողն ալ Անգլիան ըլլայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ընդդիմադիր երեք կուսակցութիւնները հանրահաւաք մը կազմակերպած են, պահանջելու համար նախագահ Ի. Ալիեւի հրաժարականը: Տասը հազար հոգի մասնակցած է, ազատութեան, ժողովրդավարութեան ձգտում արտայայտող պաստառներով:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ այն արձանին շուրջ որ, ձօնուած է Օսմանեան իշխանութեանց կողմէ դնդակահարուած ընդդիմադիրներուն եւ լրագրողներու 20րդ դարու ըսկիզբը, համախմբուած են Յունիս 5ին լրագրողները ի յարգանս Սամիր Քասիրի, որ սպաննուած էր քանի մը օր առաջ: Ընդդիմադիրները միշտ Սուրիոյ կը վերագրեն արարքը եւ կը պահանջեն նախագահ Լահուտի հրաժարականը: Որքան ալ Սուրիա ուրանայ իր մասնակցութիւնը այդ սպանութեան մէջ, բոլորը զինք կ'ամբաստանեն

ՇԱՆ ԶԷԼԻԶԷՆԵՐԸ ամբողջ օր մը (Յունիս 5) վերածուած էին հսկայ ողիմպիական մարզադաշտի մը, ուր 28 զանազան մրցումներ ալ տեղի ունեցան: Այս ամբողջը ցոյց տալու համար որ Փարիզ ի վիճակի է ողիմպիական քաղաք դառնալու 2012ին: Վերջնական ընտրութիւնը պիտի կատարուի Յուլիս 6ին Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէին կողմէ: Ճշդենք որ մրցակցութեան մէջ են 5 քաղաքներ՝ Փարիզ, Լոնտոն, Մատրիտ, Նիւ-Եորք եւ Մոսկուա: Շան զ'Էլիզէի ցուցադրութեան ներկայ եղան մօտ 700 հազար հոգի:

ՊԷՐԼԻՆԻ մէջ, շաբաթ իրիկուն, Յունիս 4ին, Շիրաք եւ Շրէօտէր զիրար մխիթարեցին եւ շեշտեցին կրկին թէ Միութեան բոլոր անդամները պէտք է արտայայտուին Սահմանադրութեան Ուխտին մասին: Երկուքն ալ տկարացած, մէկը հանրաքուէին հետեւանքով, միւսն ալ Ռենանիի տեղական ընտրութիւններէն, պնդեցին սակայն իրենց փոխադարձ հասկացողութեան վրայ:

ՖՐԷԺՈՒՍԻ փապուղին որ Ֆրանսան կը կապէ Իտալիոյ ծանր արկածի մը բեմը եղաւ Շաբաթէն Կիրակի (Յունիս 4էն5) գիշերը, երբ դէպի Իտալիա գացող բեռնատար կառք մը կրակ առած է, որուն հետեւանքով մեռած են երկու վարորդներ: Աղէտը կրնար շատ աւելի մեծ համեմատութիւններ ունենալ, եթէ օգնութեան չհասնէին արագօրէն: Փապուղին փակ պիտի մնայ այլեւս. առնուազն մինչեւ Սեպտեմբեր: Այդ փակումը պատճառ է որ բեռնատար կառքերու երթեւեկը փոխադրուի Մոն-Պլանի փապուղին, ինչ որ մտահոգիչ է խճողումի համար:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հ.Յ.Դ.Ի ՊՕՅՔՈԹԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք Մայիս 3ի մեր թիւով, Մայիս 29ին, տեղի ունեցած էր Լիբանանեան ընտրութիւններու առաջին հանգրուանը որ կը վերաբերէր Պէյրութի: «Ազդակ»ի Մայիս 30ի եւ 31 թիւերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները:

2000ին, Պէյրութի ընտրութիւններուն մասնակցած են 13.600 հայեր, մինչ 2005 Մայիս 29ին, անոնց թիւը եղած է միայն 1.950 իբրեւ հետեւանք Հ.Յ. Դաշնակցութեան հրահանգած պօյքոթին, այս մասին, «Ազդակ» կը գրէ (Մայիս 30).-

«Պէյրութի հայութիւնը, որ ժողովրդային հաւաքով արդէն Մայիս 27ին վերահաստատած էր իր հաւատարմութիւնը Հ.Յ. Դաշնակցութեան ճամբով Լիբանանեան հայրենիքին նկատմամբ, քուէարկութեան չմասնակցելու իր հաւաքական կեցուածքով բողոքեց իրեն նկատմամբ արձանագրուած անտեսումին դէմ եւ իր վստահութեան քուէն չտուաւ ընտրութիւններէն առաջ արդէն իսկ ընտրըւած սեպուած Պէյրութի հայ երեսփոխաններուն: Լիբանանահայութեան 85 առ հարիւրին կողմէ գործադրուած պոյքոթի մթնոլորտին մէջ, Մայիս 29ին Պէյրութի խորհրդարանական ընտրութիւնները տեղի ունեցան առանց ապահովութեան լուրջ խախտումներու եւ բողոքներու արձանագրութեան:

Ընտրութիւնները նկատուեցան թափանցիկ եւ «ժողովրդավար»:

* * *

Երեսփոխան Միշէլ Ֆարաոն անդրադառնալով Պէյրութի մէջ արձանագրըւած քուէարկութեան «ամչկոտ» համեմատութեան ըսած է որ պատճառը ինը թեկնածուներու ապահոված յաղթանակն էր նախքան ընտրութիւններու կայացումը, մրցակիցներու չգոյութեան պատճառաւ:

Պէյրութի մէջ, Հ.Յ.Դ. Լիբանանի կեդրոնական կոմիտէի կողմէ առաջադրըւած եւ ապա, թեկնածութիւնը յետս կոչած թեկնածու Սեւակ Տէր Պետրոսեան, պօյքոթի ենթարկած է ընտրութիւններու իր մասնակցութիւնը իբրեւ բողոք 2000ի ընտրական անարդար օրէնքին:

* * *

Պէյրութի երրորդ ընտրաշրջանին մէջ, ընտրուած են հայ կաթողիկէ համայնքի թեկնածու Սերժ Թուր Սարգիսեան, հայ առաքելական համայնքի երեսփոխան Ժան Օղասափեան, ՌԱԿի երեսփոխան Յակոբ Գասարճեան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԴՊՐԵՎԱՆՔԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ՞

Թուրքիոյ Ազգային ապահովութեան խորհուրդը եւ արտաքին գործերու նախարարութիւնը որոշած են այլեւս վտանգաւոր չնկատել Պոլսոյ Հէյպէլի կղզիի յունական դպրեվանքին բացումը: Լուրը կու տար «Մարմարա» (Յունիս 4) արձագանգելով «Ռատիքալ»ի: Ըստ այս վերջինին, Ազգային ապահովութեան խորհուրդը մինչեւ հիմա վտանգաւոր կը գտնէր այդ հաստատութեան վերաբացումը Թուրքիոյ ապահովութեան: Ներկայիս տիրող տեսակէտը այն է որ այլեւս խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ վտանգի պարագան, քանի որ Թուրքիա կարեւոր փոփոխութիւններու հոլովոյթ մը կ'ապրի ու ատիկա անտեսել պիտի ըլլայ պնդել դպրեվանքին վտանգին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համաձայն, Դպրեվանքը պիտի գործէ կրթական նախարարութեան շրջանակին մէջ ու Անգարա իր կարգին փոխադարձ քայլեր պիտի պահանջէ Յունաստանէն, ինչպէս՝ Թրքական դպրոցներու թուրք ուսուցիչներու թիւի յաւելում: Դպրեվանքին բացումի թուականը կախեալ պիտի ըլլայ Եւրոպական միութեան հետ բանակցութիւններու ընթացքէն:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարդկային իրաւունքներու միջազգային լիկան Յունիս 2ին տեղեկագիր մը հըրապարակած է Վրաստանի ազգային փոքրամասնութիւններուն կացութեան մասին: Տեղեկագիրը հիմնուած է Լիկային անդամներէն բաղկացած խումբի մը Թիֆլիսի ու նաեւ Ջաւախքի, Ծալկայի մէջ կատարած քննութիւններուն:

Խումբին հաստատումներուն համաձայն Վրաստանի փոքրամասնութիւններու հարցերը կապուած են պատմական, գաղափարական, քաղաքական, տնտեսական, իրաւական տուեալներու: Ատոր զուգահեռ, պետութեան ազգայնականութիւնը եւս հարցեր կը ստեղծէ: Խանգարող կարեւոր ազդակ են երկրին տնտեսական եւ ընկերային ոչ փայլուն կացութիւնը, ծաւալուն կաշառակերութիւնը:

Լիկան դիմելով Վրաստանի իշխանութիւններուն պահանջած է յարգել մարդկային իրաւունքներու միջազգային համաձայնութիւնները որոնք ստորագրուած են Թիֆլիսի կողմէ: Պահանջած է որ վերջ տրուի խտրութեան, փոքրամասնութեան անդամներու, կամ խումբերու ուղղուած վայրագութեան արարքները հետապընդուին, պատասխանատուները անպատիժ չձգուին, կաշառակերութեան դէմ պայքար մղուի, եւլն.:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ 2006
ԶՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ 1-2

Շաբաթ, Յունիս 4ին տեղատարափ անձրեւի մը տակ Երեւանի Հանրապետական մարզադաշտին վրայ Հայաստան-Մակեդոնիա ֆութպոլի մրցումը աւարտած է Մակեդոնիոյ յաղթանակով: Առաջին կիսախաղին 29րդ վայրկեանին փէնալթի մը մակեդոնացիներուն արձանագրել տուած է առաջին կէտը որ անախորժ անակնկալի մը յուսաբեկութիւնը պատճառած է Հայաստանի խումբին: Երկրորդ կիսախաղին սկիզբին Մակեդոնիա երկրորդ կէտ մըն ալ արձանագրած է, որմէ ետք հայկական խումբին մարզիչը Արմէն Շահգէլդեանը փոխարինած է Էտկար Մանուչարեանով որ հայկական ֆութպոլին յուսատու դէմքը կը նըկատուի: Ան 54րդ վայրկեանին որոշ չափով արդարացուցած է իրեն կապուած յոյսերը, կէտ մը նշանակելով սակայն հայկական խումբին անորոշ, ցրուած խաղը աւելիին առիթ չէ տուած ու մրցումը աւարտած է այս արդիւնքով:

Հայաստան, Չորեքշաբթի, Յունիս 8ին Գոսթանցայի մէջ կը խաղայ Ռումանիոյ հաւաքականին հետ:

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ԾԱՌԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ ՄԱՐԴԸ

Լուրը խսկոյն տարածուեցաւ թաղին մէջ, Մարզիկ Լելոն կորսուած է, ըսին: Մարզիկ Լեւոն թաղէն հեռացեր է, ըսին: Լելոն մէկ ու կէս օր է անհետացած է, ըսին: Կարօն՝ իր մանչը, Էլիզը՝ իր աղջիկը, նոյնիսկ Արան՝ իր թոռը երեւա կայելի ամէն տեղ զինք փնտռած ու չէին գտած: Կարօն էր, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ շմորած սրահարան մտաւ եւ անմիջապէս զինք բարեւողներուն հարցուց. «Հայրս տեսա՞ք, երեկ ժամը երեկոյեան 7ին տունէն դուրս ելաւ, մինչեւ սա պահուս չէ վերադարձած»:

- Անպայման ազգականներէն մէկուն տունը մնացած է պատասխանեց իր ընկերներէն մէկը:

- Վար դրած են զինք գիշերը, ուր որ է մէջտեղ կ՚ելլէ այս գիշեր կամ վաղը:

- Այո բայց գրեթէ ամէն տեղ հեռախօսով հարցուցինք, ոչ ոք զինք տեսած է երեկուընէ ի վեր, մարդ հեռախօսով լուր մը չի՞ տար, մտահոգութենէ պիտի մեռնինք:

- Ոստիկանատուն պէտք է դիմել խրատեց մէկը, անոնք շուտով լուր կ՚առնեն եթէ արկած մը պատահած է:

- Կինս ալ նոյն բանը կ՚առաջարկէ սակայն չեմ համարձակիր դեռ, յուսալով որ մէկ վայրկեանէն միւսը անպայման լուր մը կ՚ելլէ:

- Ոչ, ոչ պայման է, քանի որ ձեր կողմէն պէտք եղած փնտռտուքը ըրեր էք. ուրիշ ելք չկայ, գոնէ ոստիկանութիւնը լուրջ պրպտումի կը ձեռնարկէ, եթէ յուսամ արկած մը չէ պատահած իրեն:

Կարօն այս խօսքերէն վերջ շուտով սրճարանէն դուրս նետուեցաւ եւ ուղղակի ոստիկանատուն գնաց: Անուն, մականուն, հասցէ, տարիք, ֆիզիքական նկարագրութիւն եւ այլ մանրագնին հարցումներէն վերջ հերթապահ ոստիկանը վստահ չեշտով եզրակացուց.

- Քառասունութը ժամէ ի վեր այս նկարագրութեան համապատասխանող որ եւ է անձի ներկայութեան չենք հանդիպած ընթացիկ արկածի կամ քրէական արարքի մեր տոմարին մէջ: Մեր քաղաքին սահմաններէն հեռացած կրնայ ըլլալ կամ կամաւոր կերպով անհետացած է: Այս վերջին նախադասութիւնը Կարոյին վրայ ազդեց ելեկտրական հոսանքի մը պարպումին նման: Հայրիկը կամաւոր կերպով անհետացած ըլլայ, պահուըտած տեղ մը: Ո՞ւր եւ ինչո՞ւ:

- Եթէ քաղաքէն հեռացած է կամ կամաւոր թաքստոցի մը մէջ կը գտնուի, մեր պրպտումները երկարատեւ կրնան ըլլալ եւ դժուար թէ դրական արդիւնքի մը հասնին, չարունակեց ապահովութեան պաշտօնեան:

- Չեմ կարծեր, չեմ խորհիր ընդմիջեց Կարօն, որ եւ է պատճառ մը չունէր կամաւոր անհետանալու համար:

- Առիկա մենք չենք կրնար գնահատել պարոն, ամէն պարագայի պէտք է սպասենք գոնէ 48 ժամ եւս, լուրջ փնտռտուքներու ձեռնարկելէ առաջ: Գիտէ՞ք որ դուք միակը չէք այս տեսակ պատահարի մը գանգատը առաջադրող, վերջին երկու ամսուան մէջ պատահած 5րդ նմանօրինակ անհետացումի դէպքն է այս մէկը: Ամէն ինչ արձանագրուած է հոս: Հաճեցէք ստորագրել ձեր յայտարարութեան տակ:

Տուն վերադարձի ճամբուն, Կարօն խառն զգացումներու ենթարկուած էր: Մէկ կողմէն արագացուցած քայլերովը մեծ յոյս ունէր որ կը վերագտնէ իր հայրը տանը մէջ, միւս կողմէ ալ տարօրինակ նախազգացում մը զինք կը չարչարէր, գրեթէ վստահ ըլլալով որ չէր վերադարձած ան: Ջանաց վերլուծել պատճառները իր այս մտահոգութեան: Անդրադարձաւ պահ մը որ սկիզբը բնաւ չէր մտահոգուած նոյնիսկ պահ մը ենթադրելով որ ինչ լաւ կ՚ըլլար եթէ իրապէս արկածի մը զոհ գացած ըլլար իր հայրը: Զարհուրեցաւ պահ մը եւ սարսափ զգաց մորթին վրայ: Ուրեմն ճիշդ էր որ փափաքած էր իր հարազատ հօրը մահը: Ինք չէ՞ր որ երկուքը հեղ մը կը սաստէր զինքը անմիջապէս որ այս վերջինը կարծիք յայտնէր առօրեայ ընտանեկան որ եւ է անց ու դարձի մասին: Իսկ կնո՞ջը, զաւակներո՞ւն վերաբերումը... Անոնք՝ ալ աւելի արդար չէին իրեն նկատմամբ: Միակ անձը որ իրապէս սիրալիր վարմունք մը ունէր իր հօրը հանդէպ՝ Արան էր որ գրեթէ կը պաշտէր իր մեծ հայրը, «տէտէ»ն ինչպէս սովոր էր անուանել: Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, 67 տարու մեծ հայրիկը իրեն յաճախ կ՚ընկերանար մարզադաշտերուն մէջ ուր մրցում մը տեղի կ՚ունենար: Նախկին լեռնագնաց մարզիկ Լելոն վերջին ատիճան թեթեւաշարժ, ճկուն մարդ մըն էր: Մեծ մթերանոցի մը մէջ հաշուակալի իր պաշտօնէն հանգստեան կոչուելէն ի վեր մօտ 7 տարի է տունը օր մը առտուընէ մինչեւ գիշեր միօրինակ նստիլը պատահած չէր: Պատրուակ մը կը գտնէր փողոց նետուելու, կամ վազքի համար կամ աջ ու ձախ կարճ պտոյտներու համար, միշտ հետիոտն: Երբեք փոխադրական միջոց չէր գործածեր: Արդէն ինքնաշարժ ալ չէր վարեր: 8-10 կամ 15 քիլոմեթրնոց հեռաւորութիւնները իրեն համար որ եւ իցէ խնդիր չէին յարուցաներ:

Երբ Կարօ տուն վերադարձաւ ժամը ութը անց էր: Քոյրը Էլիզը եւ կինը Արմինէն անակնկալ հանդարտութեամբ մը զինք դիմաւորեցին: Կարօ հաղորդեց ոստիկանութեան դիմումին մանրամասնութիւնները:

- Պէտք եղածը ըրեր ես, եկուր հիմա ճաշէ ու՛ եղաւ, վաղը գործի պիտի երթաս, գոչեց կինը ամենայն պաղարիւնութեամբ:

Յաջորդ օրը կէսօրուան ժամերուն մօտ էր երբ թաղին ամէնուրեք տարածուեցաւ հետեւեալ լուրը.

- Իմացա՞ք, մարզիկ Լելոն ծառը ելեր է:

- Ի՞նչ, ծա՞ռը մի, ո՞ր ծառը, ի՞նչպէս, խենթ բաներ մ՚ըսեր:

Իրաւ է իրաւ, չուկայի հրապարակին կեդրոնը գտնուող ընկուզենիին կատարը...

-Ծառին կատարը՞ մի, ծօ 65-70 տարու մարդը ի՞նչպէս կ՚ելլայ ծառին կատարը:

- Դուն չես ճանչնար մարզիկ Լելոն, ան մարդը փետուրի նման է, եւ թէ լեռնագնաց է ինք: Զարմանալու ի՞նչ կայ, արդէն տեսնողներ կան, ես կ՚երթամ կոր, եթէ կ՚ուզես հետս եկուր:

- Շատ ապուշութիւններ իմացայ, բայց այս մէկը միւսները կը գերազանցէ, ժամավաճառ մ՚ըներ գիս:

- Դուն գիտես, ես կ՚երթամ կոր...

Արդարեւ երբ ծանօթ ընկուզենիին տակը հասան արդէն բազմութիւն մը հաւաքուած էր հրապարակը, հարիւրէն հարիւր յիսուն հոգիի շուրջ: Վկայութիւնները եւ մեկնաբանութիւնները այլազան էին.

- Եղբա՛յր ի՞նչ կեցեր էք հանդիսատեսի պէս, սա մարդը վար չիջեցնէ՞ք:

- Ինչպէ՞ս...

- Երիտասարդները ո՞ր օրուան կեցեր են, մէկը երկուքը թող մագլցին, անուշութեամբ վար իջեցնեն:

- Չեն կրնար:

- Ինչո՞ւ...

- Լուր չունիս, ուզես նէ համարձակէ փորձել, մարդը կը քարկոծէ կոր:

Կը քարկոծէ՞ կոր:

- Հապա՞... Մարդը հետը տոպրակ մը խճաքար տարեր է վեր: Ամէն անգամուն որ մէկը ծառը մագլցիլ փորձէ, քար կը նետէ ելլողին քիթին բերնին:

- Խելքին եկեր են կ՚երեւի: Այդ մարդը այդ տարիքով ի՞նչպէս յաջողեր է ծառը մագլցիլ:

- Դուն մարզիկ Լելոն չե՞ս ճանչնար. վաստակաւոր հին մարզիկ է, տարիներ մարմնամարզ եւ վազք ըրած է, դեռ վերջերս վեթերաններու վազքի մրցումը շահեցաւ:

- Ինչ ալ բարի մարդ կ՚երեւէր, մարդու վնաս չունէր:

- Հիմա վնասը որո՞ւ է:

- Իր ընտանիքին, զաւակներուն. որո՞ւ կ՚ուզես:

- Պատճառ մը ըլլալու է:

- Եղբա՛յր բան մը որ չեմ հասկնար, ծառին բունը ողորկ է ոտքերդ կը սահին, ի՞նչպէս կը մագլցիս:

-Ծառին բունին վրայ մեծ գամեր տեսեր են մօտեցողները, լեռնագնացի գամեր հաւանաբար: Մարդը վարժութիւն ունէր ապահովաբար այդ տեսակի մագլցումներու:

Իսկ ուրիշ խումբ մը մարդոց զրոյցը տարբեր բնոյթ կը ներկայացնէր: Մէկը կը հարցնէր.

- Բայց ի՞նչ է պատճառը, մարդը ինչո՞ւ ծառ բարձրացեր է...

- Պարզապէս ուշադրութիւն հրաւիրելու համար իր վրայ:

- Ի՞նչ պէտք ունէր այդ տեսակ արարքի մը, ուրիշ միջոց չկա՞ր:

Երրորդ մը կը խառնուէր խօսակցութեան.

- Մարդը հոգեկան սեղմումի մէջ է:

- Ատ ըսածդ ի՞նչ կը նշանակէ:

- Անպայման մէկու մը վշտացեր է, կ՚ուզէ թերեւս այսպէսով վրէժ լուծել:

- Բայց տղայական է իր հակազդեցութիւնը:

- Եթէ ուրիշ միջոց չէ գտեր իր ներկայութիւնը զգալի դարձնելու իր շուրջիններո՞ւն:

- Քու խելքդ կը հասնի կոր կ՚երեւի այս տեսակ խնդիրներու: Այսինքն ըսել կ՚ուզես որ շուրջինները իրեն կարեւորութիւն չէին տար, մարդու տեղ չէին դներ:

- Չեմ գիտեր, ամէն պարագայի՝ հանգստեան կոչուած, տանը մէկ անկիւնը քաշուած մարդ մը ըլլալու է: Շատեր կան իրեն նման: Ըստ իս՝ մարդը այս արարքովը ըսել ուզեր է որ "ես ներկայ եմ, կ՚ապրիմ":

- Տարօրինակ երեւոյթ, չիտակը շատ խելք հասնելիք բան չէ ըրածը...

Մտահոգութենէ աւելի հետաքրքրութենէ մղուած ամբոխին յանկարծ մօտեցաւ ոստիկանական կառք մը որմէ շուտով վար իջան երկու ոստիկաններ: Մին իր ձեռքը բռնած էր խոշոր բարձրախօս մը եւ շտապով ճեղքեց ամբոխը, հասաւ ծառին մօտերը ու գործիքը դէպի վեր ուղղելով ըրաւ հետեւեալ կոչը.

- Պարոն Լեւոն, այս կոչը ձեզի ուղղուած է. ձեզի կը յիշեցնենք որ հանրային այս հրապարակին մէջ ծառ բարձրանալը խստիւ արգիլուած է: Կը խնդրենք հետեւաբար որ շուտով ձեռնարկէք ձեր վայրէջքին: Հակառակ պարագային հարկադրուած կ՚ըլլանք օրինաւոր բռնի միջոցներու դիմելու, ձեզ վար իջեցնելու համար: Կը յիշեցնենք նաեւ որ ապահովութեան ամէն միջոց առնուած է եւ ձեր կեանքը որ եւ է ձեւով վտանգի տակ չէ: Ոչ ոք ձեզ վնաս կրնայ հասցնել. ո՛չ փողոցը, ո՛չ ալ ձեր բնակարանը:

Պահ մը լռութիւն տիրեց ամէնուրեք: Մարզիկ ալ աւելի տարուած հետաքրքրութեամբ կը հետեւէին դէպքերու զարգացումին, ներկայիս յուսալով որ Լեւոն կը սկսի իր վայրէջքը: Լռութիւնը տեւեց հազիւ մի քանի մը վայրեան, որմէ յետոյ շշուկները վերսկսան.

- Այդ մարդը վար չիջներ իմ կարծիքով...

- Պիտի վերսկսի քարկոծել մօտեցողները:

- Նոյնիսկ ոստիկաննե՞րը:

-Ինչո՞ւ չէ, մարդը խենթ է, կարող է ամէն ինչ փորձել:

Այսպէս անցաւ կէս ժամ եւս: Ոստիկանները անհամբերութեամբ կը սպասէին իրենց հրահանգին գործադրութեանը սակայն անկնյայտօրէն ոչ մէկ հակազդեցութիւն նշմարուեցաւ ծառի կատարէն:

Յանկարծ տղեկ մը արագ վազքով մօտեցաւ ծառին տակը առանց ուշադրութիւն դարձնելու ոստիկանական կառքին, ու բարձրախօսով պաշտօնեային, ոչ ալ հետաքրքիր ամբոխին: Զափազանց յուզուած երեւոյթ ունէր: Հազիւ հեւացող կուրծքը հանդարտեցուցած ուժգին ձայնով գոչեց.

- Տէտէ՛, տէտէ՛ ես եմ, ես Արան, ի՞նչ կ՚ըլլաս, վա՛ր իջիր...

Արդարեւ ինքն էր, Արան՝ Լեւոյին ինամեայ թոռնիկը որ այսպէս լալագին շեշտով կոչ կ՚ուղղէր իր մեծ հօրը:

Կրկին լռութիւն տիրեց: Ոստիկանները ու ժողովուրդը անակնկալի եկած, զարմանքով հետեւեցան Լելոյին թոռան աղիողորմ կանչին.

- Տէտէ՛, տէտէ՛ ի՞նչ կ՚ըլլայ վար իջիր, հոգիդ սիրեմ վա՛ր իջիր...

Այսպէս շարունակեց տղեկը բազմիցս: Իր ձայնը կը թրթռար, կը հեկեկար. իսկ մարմինը ուժգին ցնցումի կ՚ենթարկուէր ամէն անգամուն որ "տէտէ" կը գոչէր:

Ոստիկանները նշմարեցին որ տղեկը կուլար. մօտեցան իրեն, թեւէն բռնելով ջանացին հեռացնել: Սակայն Արամ մէկէն ի մէկ ծառին բունը բռնեց ու լալագին ձայնեց.

- Տէտէ կ՚ուզես քովդ գա՞մ...

Նոյն միջոցին վերէն տերեւներու խշրտուք մը լսուեցաւ ճիւղերուն ընդմէջէն: Մարզիկ Լելոն շարժած էր իր կառչած տեղէն: Նախ տոպրակ մը ինկաւ գետին բաւական զգալի աղմուկով, տարածելով քանի մը ափ խճաքար շուրջբոլորը: Ապա ծառին մօտ կանգնած երկու ոստիկանները եւ Արան կրցան նշմարել Լելոյին դանդաղ բայց ճկուն վայրէջքը: Կռնակը լեռնագնացի յատուկ իրեր պարունակող լաթէ պայուսակ մը կը կրէր Լելոն: Վարժ լեռնագնացի վստահ շարժումներով ան հասաւ ծառի բունին ճիւղաւորման կէտը ուրկէ փաթթուելով բունին մեծ վարպետութեամբ սահեցաւ հասնելով մինչեւ հողը:

Լելոն պահ մը դիտեց շուրջինները, ապա դարձաւ Արային որ իսկոյն իրեն վազելով փաթթուեցաւ մեծ հօրը: Այս վերջինը շոյեց թոռանը գլուխը: Առանց ուշադրութիւն դարձնելու ամբոխին, կարծես թէ ան գոյութիւն չունենար: Նոյն պահուն երկու ոստիկանները մօտեցան Լելոյին եւ ըսին իրեն.

- Վաղը ժամը ճիշդ տասնին կը ներկայանաք ոստիկանատուն, ձեր գրաւոր վկայութիւնը ստորագրելու համար: Ասան որ լսեց այս խօսքերը նետուեցաւ իր մեծ հօրը առջեւ եւ յարեց. «Lachez-le, lachez-le» - Թո՛ղ տուէք, թող տուէք: Ոստիկանները ամենայն հանդարտութեամբ յիշեցուցին տղեկին թէ օրէնքը կը կիրարկեն եւ պէտք է իր բռնանցի վկայութիւնը արձանագրեն, համոզել ջանալով որ վնաս չեն հասցներ իր մեծ հօրը:

Իսկ Լելօ բոլորովին անտարբեր իրադարձութեանց, որ եւ է հակազդեցութիւն չէր յայտներ: Ամբոխէն ալ ձայներ լսուեցան.

- Ի՞նչ կ՚ուզէք խեղճ մարդէն, թող տուէք տունը երթայ, չէ՞ք տեսներ որ իր բնականոն վիճակին մէջ չի գտնուիր, կամ,

- Պէտք է օրէնքը կիրարկել, ի՞նչ իրաւունք ունի հանրային վայր մը մարդոց անդորրութիւնը խանգարելու... նաեւ դարաւոր ծառի մը վնասելու, վրան խոշոր գամեր գամելով:

Արամ պահ մը աջ ու ձախ ճօճեց իր փոքրիկ գլուխը եւ վստահ ըլլալէ յետոյ որ մարդ իր "տէտէ"ին վնաս չի կրնար հասցնել, ամուր մը ձեռքէն բռնած իր մեծ հօրը, զայն գրեթէ իրեն քաշելով՝ գոչեց.

- Երթանք տուն, տէտէ՛, ոստիկանութիւն կայ այս գիշեր:

Այդ օրուընէ յետոյ ոչ Արան, ոչ ալ տանը մնացեալ անդամները հարցում ուղղեցին Լելոյին թէ ան ինչո՞ւ ծառ բարձրացեր էր:

ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ

Անկէ 5 տարի առաջ, Աւագ Հինգշաբթի օր մըն էր երբ հանդիպեցայ իրեն՝ Բերայի չիտակը, ձախ ձեռքը տափատին գրպանը, աջով՝ սաթէ գլանիկ մը շուրթերուն, մայթին՝ վրայ դէմը եկող ծանօթուհիներ բարեւելու փութկոտութեան մէջ: Իբր նշան ողջոյնի՝ գլուխն ինծի ալ ծռեց, եւ քովն ի վեր սկսայ քայլ փոխել: -"Ի՞նչ ըրիր դատդ" հարցուց իսկոյն:

Համառօտակի պատմեցի գլխուս եկածները, սպահականոցէ պահականոց մեր դեգերումները մինչեւ Միւտիւրիէթ, եւ հոնկէ հանուելով՝ մեր եղկելի փոխադրութիւնը Տիվանը Հարպ: -"Մա՞րդ էինք զարկեր, ի՞նչ էինք ըրեր - յարեցի վշտոտ - որ ձեռնունքին երկաթ՝ պանդոյրներու եւ ոճրագործներու թափօրի մը խառնեցին ինծի պէս պարկեշտ քաղաքացի մը որ կեանքին մէջ Ոստիկանատո՛ւնը չէր ճանչցած, սուինաւոր զօրք մըն ալ ետեւնուս":

Արեւոտ միջօրէ մըն էր. մայթերուն վրայ անվերջ եռուզեռ մը կար պչրոտ զոյգերու: Զօհրապ, կենցաղասէր մարդու իր խնդամ դրսեւորոյթին մէջ նորէն, ակնարկը չորս բոլորը ժուռ ածելով իմ յուզուած խօսքերուս ականջ տալէ վերջ՝ այսպէս աւելցուց.- Ենթադրէ որ է՛ն յարգելի մէկ բարեկամիս եւ դուն. տունս գալուդ, քառասուն կտոր կ՚ըլլամ որ քեզ ընծայելիք պատիւս մէջ չթերանամ: Բայց յանկարծ կ՚այցելես անա՛նկ օր մը որ ես սենեակիս մէջ հոգին նո՛ր աւանդած սիրելի մը ունիմ արտասուելիք, կամ, սանկ ըսեմ, ձեղնայարկես հրդեհ մըն է ծագեր զոր մարելու կը ջանամ: Արդ, կը սպասէ՞ր որ այդ պահուն հիւրասրահ առաջնորդէի զքեզ եւ թաւիշ աթոռի վրայ բազմեցնելու ձեւակերպութեամբ զբաղէի: Այսպէս ալ, բարեկամ, կառավարութեան հո՞գն էր որ ամբաստանեալ գրչի աշխատաւոր մը - ան ալ ամէն մեղքիս վրայ Հա՛յ - տարբեր լծեր է վարնոց մարդերու խումբի մը: Ան հիմա իր մեռե՛լն ունի վերցնելիք, իր կրա՛կը՝ մարելիք: Ձայնը չենք լսեր, բայց յիշէ՛ որ թնդանօթը սա պահուս կը գոռա՛յ կոր նեղուցներուն մէջ. փառք չտա՞ս որ աժան ես խալըսեր նորէն":

- Ի՞նչ կ՚ըսէք, Զօհրապ էֆէնտի, օձիքը ազատած չունիմ դեռ. պարզ "խաթըրթաւ" մըն էր կատարածնին. յետոյ արձակուեցայ՝ բուն դատավարութեան վերստին կանչուելու համար:

- Նայէ՛ որ համարձակ խօսիս, չծռիս, չքծնիս բնաւ անոնց առջեւ, պատասխանես ուղղուած հարցումներո՛ւն միայն եւ ըսես անվեհեր՝ ինչ որ տուն կու տայ քեզի բանականութիւնդ, ինչ որ թէեւ կու տայ միտքիդ՝ բռնաբարուած իրաւունքդ: Կմկմալ, վրդովիլ, քանի մը կաթիլ արցունք. ատոնցմէ մին ու միւսը դերեր մը կը խաղան՝ անպարտ արձակումիդ ի վնաս: Զոեսա՞ր աչքովդ, զինուորականներ են ամէնքն ալ. եւ զէնքի մարդուն քով գութ չէ՛ որ կայ, այլ... բռունցք:

Թաքսիմ հասեր էինք արդէն: Այազ Փաշայի իր բնակարանին ճամբան բռնեց ան. ես՝ դէպ ի վեր, գլուխս կախ, խորապէս տպաւորուած իր խօսքերէն:

Շատ չանցած՝ կոչնագիրս ստանալով կ՚երթայի տագնապիլ, ի՞նչ կ՚ըսեմ, ահաքրտնիլ այն դժոխքին մէջ որ կը կոչուէր Տիվանը Հարպը Էօրֆի եւ որուն սանդարամետն էր նոյն ինքն Նաֆըզ պէյ: Տասնապէս յարգեցի պատուէրը մեծ իրաւագէտին. անօգո՛ւտ սակայն. ածուխէն ադամանդ էր սպասածս, եւ ի՞նչ օրերու մէջ, Աստուած իմ, երբ անդին՝ Իթթիհատի օճախին մէջ կ՚անդաճուէին սեւ սեւ խորհուրդներ համայն Հայութեան համար, մինչ մեծ կաթսան եփ եփ կուգար՝ ամէն հասակէ ու դասակէ Հայ խաշելու համար անոր մէջ...: Երբ տեսայ որոշ, թէ 5 տարուան վճիռ մը պիտի բեռցնեն ուսերուս, Զօհրապի պատկերը կրկին կանգնած տեսայ աչքերուս առջեւ. եւ յեղակարծ գիւտով մը որ միտքիս մէջ կայծկլտաց, վճիռս կանխելով՝ բողոքեցի խելոյն ճուռնալին մէջ երեւցած թարգմանութեան մասին, առարկելով թէ հարազատ չէր ան: Գիտէի թէ զիս դատող 20 զինուորականներէն ո՛չ ոք կար՝ հայերէնի հմուտ: Դիտողութիւնս արդարացի նկատուեցաւ, ինչ որ ինծի շահեցուց 3 օր եւս՝ որու միջոցին առիթը կ՚ունենայի նորէն Զօհրապի եւ Քէլէկեան Տիրանի վրայ ճակատագիրս անոնց շրթունքէն կախելու: Ստուգիւ անոնց տուած խորհուրդներո՛ւն է որ կը պարտիմ 4 տարուան պատկառելի զեղչ մը՝ դատապարտութեանս 5 տարիներէն:

Ըլլալ յանդուգն ու խիզախ, չընկրկիլ քարընդոտի մը առջեւ զոր Բռնապետութիւնը գիտէ ցցել անձնիւր քայլիդ՝ թաւալգլոր անկումիդ ի սպաս, խօսիլ համարձակ, անվերապահ, առաջնորդուած իրաւունքիդ խոր գիտակցութենէն եւ խղճիդ ձայնէն. ասոնք չէի՞ն միթէ անբաղդատելի առաքինութիւնները մեծ իրաւագէտին: Ան իր ճամբան քալեց միշտ, ճակատաբաց եւ անխռով, օր մը զօրանց առա՛նց դեղեւելու:

Իր պատրաստաբանութեան եւ անկաշկանդ խօսելակերպին իբր ցցուն օրինակ՝ կ՚արժէ յիշել հետեւեալը:

... Համիտի օրերուն մէջն ենք, Սահմանադրութեան երկունքի ամիսներէն ոչ շատ հեռու: Ծանօթ Հայեր-ինչպէս "Սըսական Վարդապետ", Ջիֆթէ Սարաֆեան - կը ձերբակալուին հետզհետէ եւ Եըլտըզ կը տարուին: Կարգը Զօհրապինն է: Մասնախուցի մը մէջ (որուն կարմիր վարագոյրին ետեւ "Կարմիր Սուլթան"ը կը սպասէ՝ գաղտագողի ունկնդիր), Զօհրապ կը հարցաքննուի իր խելքին փըսո՛րն իսկ չարժող չգիտեմ ո՛ր պէյին կողմէ որ, իր կարգին, ամէն հնարագիտութիւն կը թափէ՝ ներհուն օրէնսգէտը նեղը ձգելու ճղճիմ ճիգով մը: Ձերբակալութեանը վաղորդայնին, իր գրասենեակը խուզարկուած է արդէն, եւ թուղթերուն մէջէն ձեռք ձգուած "մուզիր էվրագ" մը որ գուցէ իր դատափետութիւնն արժէր: Կնոջը՝ Փարիզէն յղած ֆրանսերէն մէկ նամակն էր այդ որ սա հատուածը կը պարունակէր մանաւանդ. "Քանիցս չգրեցի՞ քեզ որ ձգես հեռանաս այդ աղտոտ տեղէն. չո՛ւտ ել եկո՛ւր, ինչո՞ւ կը սպասես դեռ...":

-Ի՞նչ պիտի ըսէք, տեսնենք, այս նամակին, կը հարցնէ դատաւորը՝ թուղթը նետելով առջին, յաղթական ժպիտ մըն ալ շրթունքին:

Զօհրապ՝ պաղարիւն ուսերը թօթուելով. "Կնոջս պարզապէս եւ պատասխա՛ն իսկ չտուի: Կնկան մազը երկայն, խելք ալ կարճ կ՚ըլլայ. պատեհ չէ՛ առածը կրկնել հոս...

Վայրկեան մը լռութիւն: Մեղմ ծփանք մը կարմիր վարագոյրին ծալքերուն մէջ: Զօհրապ ոտքի է արդէն: Եւ յանկարծաթափ աւիւնով մը որուն եռեւեփը կը ըղձայ ներսիդին, խօսքին թելը ձեռք կ՚առնէ ձայնին մէջ ալ պատկառազդու շեշտ մը դնելով.

-... "Բայց այսօր իրաւո՛ւնք կու տամ կնոջս որ այդ տողերը գրեր էր ինծի ատենօք...: Ինծի՛ պէս մէկը - որ 30 տարիներ երեւցած է ձեր դատարաններուն մէջ՝ անունը երբէ՛ք չարատաւորած, ինծի՛ պէս մէկը որ յանուն Արդարութեան ա՛յնքան դատեր վարած է եւ որ իր կեանքին մէջ ո՛չ մէկ անգամ տեղի տուած է կառավարութեան կասկածին, - յանցապարտ մարդու մը պէս բռնուի՛ յանկարծ...": Խօսքը կը մնայ կիսաւարտ, արդէն պահանջուած ցնցումը գործած՝ իր դէմն արձանացող հարցաքննիչին եւ կարմիր վարագոյրին ետեւ ծուարած "ահաւոր ունկնդիր"ի՛ն ալ վրայ:

Այնուհետեւ ան իրա՛ւ ալ չմնաց Պոլիս: Շունչը Փարիզ առաւ չիտակ, հոն ազատ ապրելու եւ սպասելու որ բռնապետ քաղաքականութեան վերջին ամպերն ալ անհետին Թուրքիոյ թօնուտ հորիզոնէն: Այդ ամպերը փարատեցան հուսկ ուրեմն: Օսմ. Սահմանադրութիւնը հռչակուած էր: Ի՛նչ աղէտալի ու խաբեպատիր հռչակում: Ազատութեան գինովութիւնները կը թմրեցին խելոյն: Ծափերէն, ճառերէն, գիրկ գիրկի պագուտունքներէն եւ եղբայրսիրութեան կեղծապարիշտ ցոյցերէն 8 ամիս վերջ՝ Կիլիկիոյ Եղեռնը կը սկսէր, յանգելու համար՝ 7 տարի ետք՝ Հայաջինջ կոտորածի մը տիեզերասասան, որ գերեզմանոցի՛ վերածեց ամբողջ Անատոլուն:

Հայ Միրապօն՝ Մէպուսարանի սեմէն ներս ոտքը դրած օրէն մինչեւ վերջ՝ չըդադրեցա՛ւ սակայն պոռալէ, որոտալէ, պատգամելէ, եւ Օրէնքի անունով, Արդարութեան անունով՝ խաւարամիտ ընդդիմախօսներու բերանը կարկեցնելէ, այն օրերուն մանաւանդ երբ ամէն վարդագոյն երեւոյթներու տակ սեւ մը կար պահուած, եւ Թուրքիոյ ճակատագիրը կ՚ալեծուփէր անդուլ՝ իրերամարտ հոսանքներէ, մինչ Երախայ Սահմանադրութիւնը կը թուէր մսիլ եւ ոգեվարիլ իր օրրանին մէջ:

Իր արժանիքը, խելքը, օրէնսգիտութիւնն ու [illegible] պերճախօսութիւնը զորս առերեսոյթ չուներու մը պղտորութեամբ մէկ կողմ դրած էր պահեստի լաթերու պէս՝ Համիտեան Ռէժիմին, - Զօհրապ դուրս հանեց բոլորը մէկ ու ջանաց Երախան հաղուեցնել անոնցմով:

Այդ եռանդը, գործունէութիւնն ու համբաւը չտարաւ աւելի ջոլի՛ր մը միայն որ Իթթիհատ կը կոչուէր եւ որ Համիտէն շա՛տ աւելի զօրեղ այն համոզումն ունէր թէ Բիրտ Ուժն ամէն ինչ էր աշխարհի վրայ: Պէտք էր բզքտել - ի՛նչ որ ալ ըլլար հետեւանքը - գաղափարի այն լուսափայլ փունջը որ Հայութիւնը կ՚անձնաւորէր, մոնկոլեան վագրային այն եղունգով՝ որ Լոյսին թշնամի Իթթիհատինն էր: Եւ Թալէաթ, մեծեղեռն այդ դահճապետը, ցվերջ անուշ գնաց Զօհրապի հետ, իր սեւ ծրագիրը ծածկած: Մտերմութեան սահմաններն ընդլայնեց միշտ ու փայփայեց մանաւանդ անոր փառատենչիկ ցանկութիւնները. մինչ խորհուրդը կը սկսէր խռովիլ արդէն ու մխրճիլ կեղակարծութեան թանձր ծանծաղուտին մէջ:

Եւ ահա օր մը - Ապրիլ 11ի Մեծ Կարաւանէն յետոյ - Վանդալի թաթեր վերցուցին զայն մէջտեղէն՝ անշուք անշշուկ, ինչպէս հոյակապ քերթուածի մը թուղթ՝ վայրագ նոպայի մը տակ բզիկներու ճարակ, ինչպէս առասպելական կարկեհան մը՝ իր ոսկի ճանկէն քակուելով ծովամոյն, ինչպէս լուսնթա՛գ մը՝ երկնակամարէն անհետ...:

1908ի գարնան՝ Փարիզի մէջ ակամայ վտարանդի, Զօհրապ պոլսահայ գրական հանդէսի մը կ՚ուղարկէր ոտանաւոր մը, որ հակառակ "սիրային բանաստեղծութեան" իր տարազին,- քանզի Համիտեան գրաքննութիւնն արթուն էր դեռ, - մարգարէութիւն մը կը պահէր իր խորքին մէջ: Ահա՛ ատոր վերջաւորը:

փախչիլը... բոլոր երազներուս ծիրանի
Թռչուններո՛ւ խուճապ՝ սրուն
կը ժպտիմ
ժպիտով մը որ լացի շատ կը նմանի:

Ու կամքով մը հզօր՝
սիրուս հաւասար,
Ես անտրտունջ կ՚երթամ
ճամբէս զարտուղի,
Հիմա գոցուած գիշերով
թանձր ու ըստուար,
Թանձր ու ըստուար՝
վաղորդայնով մը յղի:

Կը մնար գիտնալ թէ իր «Հզօր կամք»ն ի՛նչ սայթաքումներէ ու սխալումներէ անցաւ, երբ -երէկ մէպուս, այսօր մահպուս- Վարդգէսի հետ միասին տարուեցաւ աքսոր, եւ «անտրտունջ գնաց ճամբէն զարտուղի», Անծանօթին ճամբուն վրայ անփառունակ անճիտուելու, մա՛րդ մը որ, առանց չափազանցութեան, պատի՛ւն էր բովանդակ Թուրքիոյ, որպէս մտաւորական:

Այդ «Թանձր ու ստուար գիշեր»ը ծնա՛ւ վերջապէս իր «վաղորդայնը», Հայոց Ազատագրումը: Ո՞ւր ես դուն սակայն հէ՛ք Զօհրապ:

Որը անդունդ մը կարծեց
այս տեղ, որն ալ բարձունք մը.
մէկը ծաղիկ մը դրաւ
միւսն ալ անխօս արցունք մը:

Երախտագիտութեա՛նը, այսպէ՛ս դրած էր ինք՝ բարեկամի մը վաղամեռ կնոջ իբր տապանագիր ծառայելու համար:

Իր ոսկերոտին օր մը երբ երեւան ելլէր, վայե՛լ էր որ Հայ Պանթէոնը փոխադրէինք զայն, եւ իր յուշարձանին վրայ քանդակէինք այս պարզ՝ այլ խորիմա՛ստ քառեակը: Վասն զի իր գագաթան վերելք մը չէր, այլ վիհ մը գահավէժ, եւ - ա՛յնքան մտաւորական ընկերներու նման - հոնկէ վար իր տաժանելին էջքը՝ ո՞չ ապաքէն ան բարձրացուցած եղաւ Հայութիւնը դէպ ի վճռական ազատութիւն, դէպ ի Վերածնունդ:

ԹԷՈԴԻԿ

(«Ամէնուն Տարեցոյցը», 1916-20)

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ ՄԷՋ

Գրեթէ նմանօրինակ հարցումներ ուղղեցին նաեւ մօրեղբօրս ու Կարապետին:

Այս գործողութիւնը աւարտելէ ետքը մեզ տարին ուրիշ սենեակ մը եւ դուռը վրանիս փակեցին:

Հոն կային նաեւ ուրիշ երկու արաբ բանտարկեալներ որոնց մէկը քաղքին էշրաֆներէն էր: Զինուորական պէտէլ տալ չուզելուն համար բանտարկուած էր ամիս մը ի վեր եւ որովհետեւ մեծահարուստ մարդ մըն էր, ոստիկան - պաշտօնեայ յարգանքով կը վարուէին իրեն հետ:

Այս էշրաֆը որ քօնաքի գաղտնիքներուն տեղեակ ըլլալ կը թուէր, ըսաւ մեզի.

– Գիտէ՞ք ինչու համար հոս բերուած էք:

– Տակաւին չկրցանք հասկնալ:

– Ամենածանր ամբաստանութիւն մը կայ ձեր վրայ:

– Ի՞նչ ամբաստանութիւն:

– Կեղծ թղթադրամ կը շինէք եղեր:

Սկսանք ծիծաղիլ. բայց յետոյ խորհեցանք թէ այդպիսի զրպարտութիւն մը թերեւս եղած է մեզի դէմ: Կարապետ, ինչպէս ըսի, ուղտի ոսկորէ սանտր կը շինէր եւ իր արհեստին համար զանազան առարկաներ ունէր, ինչպէս խոշոր քարեր, կաղի թէնէքէներ որոնց մէջ գունաւոր դեղեր դրած էր, ճախարակ, հերիւն, եւլն., եւլն.: Այդ գործիքները կրնային կասկած յարուցանել թէ կեղծարարութեան յատկացուած են:

Ինչ որ ալ ըլլար, այդ ամբաստանութիւնը մեզ հանդարտեցուց: Գործը քաղաքական հանգամանք չունէր ուրեմն եւ մենք վստահ էինք թէ պիտի կրնայինք մեր վրայ ծանրացած այդ անճոռնի ամբաստանութիւնը ջրել:

Դժբախտաբար էշրաֆին ըսածները որ եւ է հիմ չունէին:

Իրիկուան դէմ ոստիկան մը եկաւ ու մեզ առաջնորդեց միւթէսարրըֆի փոխանորդ Քէմալ պէյի քով:

Իրենց մօտ նստած էր քաղքին էշրաֆներէն աղա մը:

Երեքս բարեւ բռնած՝ շարուեցանք դէմը:

– Երուանդ Օտեանը դո՞ւք էք, հարցուց ամենայն քաղաքավարութեամբ խօսքը նախ ինծի ուղղելով:

– Այո՛, ես եմ, պատասխանեցի:

– Դուք ազգականութիւն ունի՞ք Գրիգոր Օտեանի հետ:

– Այո՛, հօրեղբայրս է:

– Բո՛ւն ձեր հօրեղբա՞յրն է:

– Այո՛: Իսկ եւ իսկ հօրս եղբայրը:

Քէմալ պէյ քովը նստող "Երեւելի"ին դարձաւ եւ ըսաւ.

– Գրիգոր էֆ. Օտեան նշանաւոր անձ մը եղած է. ինքն է որ Միտհատ փաշային հետ խմբագրած է Օսմ. Սահմանադրութիւնը:

Այս գնահատականը բարեգուշակ թուեցաւ ինծի եւ պահ մը խորհեցայ թէ աժան պիտի ազատէինք:

Յետոյ քանի մը հարցումներ ուղղեց նաեւ մօրեղբօրս եւ Կարապետին եւ ինծի դառնալով ըսաւ.

– Դուք մտաւորական մարդիկ էք, հետեւաբար կը սպասեմ ձենէ որ ճշմարտութիւնը խօսիք երբոր ձեզի հարցաքննեն:

– Արդէն ծածկելու բան մը չունինք, պատասխանեցի:

– Ինչ որ է, խնդիրը այն է որ ձեզի եղած հարցումներուն պատասխանէք:

– Վստահ եղէք այդ մասին, պէյ էֆէնտի:

– Տարէ՛ք էֆէնտիները, հրամայեց Քէմալ պէյ մեզի ընկերացող ոստիկանին ուղղելով:

Վերադարձանք վար կրկին քօմիսէրին սենեակը ուր այս վերջինը սկսաւ մեզ հարցաքննել:

(Շար. 68)

Տիկին Քրիսթին Չիլինկիրեան,
Տէր եւ տիկին Լօրան Միշօ եւ զաւակները,
Տիկին Շամիրամ (Սեւակ) Փոլքօ,
Տիկին Քրիսթին Սալերի եւ զաւակները (Պոլիս),
Տէր եւ տիկին Յովհաննէս Չիլինկիրեան եւ զաւակները,
Տիկին Մաննօ Խաչատուրեան եւ զաւակները (Աթէնք)
Ինչպէս նաեւ Մահտեսեան, Թոփիկ եւ Զաքեան ընտանիքները
Խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՎԱՀԱԳՆ (ՍԵՒԱԿ) ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-Ի

(ծնեալ 1912, Լօզան)

մահը որ պատահեցաւ 2005, Յունիս 2ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի, Յունիս 6, ժամը 9·30ին Chapelle des Petites Sœurs· Croix Rousse, Lyon·

ՅԱՌԱՋ·– մեր ցաւակցութիւնները տիկին Շամիրամ Սեւակի եւ տէր եւ տիկին Յովհաննէս Չիլինկիրեանի:

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին հարազատները 200 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛ՅՔ ՏՕՆԵԱՅՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏՄԱՄԲ

ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԳԻՒՏԻ ՆՇԽԱՐԱՑ ՍՐԲՈՑ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ օր 11 Յունիս ժամը 9:30-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Centre Culturel SAINT MESROB

A Paris au Centre Culturel St Mesrob Soirée culturelle et littéraire

le Jeudi 9 juin à 20 heures 30

«LA PRESENCE DES ARMENIENS EN TERRE SAINTE»
Histoire et Patrimoine LES KHATCHKARS du Couvent Saint Jacques de Jérusalem

Projection de diapositives sur le thème.

Conférence donnée par MICHEL BASMADJIAN

Présentation de KAREN SIMONIAN

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՍՏԵՓԱՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահած է Յունիս 6ի վաղ առաւօտեան:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները՝ յաջորդով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ խաչի Իսի Տ· Սերենկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Անի Տէր Պետրոսեանէ 100 Եւրօ ՆԻԿՈՂՈՍ ԷՋԱՆՍ-ի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, իր ժրաջան ընկերուհի՝ Անահիտ Տէմիրճեանի՝ իր ամուսնոյն՝ Եդուարդ Տէմիրճեանի՝ մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Սօսէ Կիրակոսեանին, զաւակին, ընկերուհին Մարի-Ժան Խաչատուրեանին ինչպէս նաեւ Ալֆորվիլի մասնաճիւղին Խորոտ Կիրակոսեան մահւան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս խղճագին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·–

Տիգրան Հէքիմեան 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Դ· Տէր Զաքարեան 30, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Համբարեան 12, Տիկին Նատին Թոփալեան-Թուշէ 30, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան 60, Պ· Սերժ Յարութիւնեան 30, Տիկին Մամբրէ Սանտալճեան 100, Տիկին Պէատրիս Փամանեան 50, Տիկին Ռոզ Տէր Սահակեան 10, Տիկին Մարի-Սոֆի Սահակեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 400, Պ· Գլօտ Քէշիշեան 200, Պ· Ներսէս Տիւրման 50, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պրիտի 50, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Սարեան 20, Օր· Մարի Տումանեան 20, Օր· Էլիզապէթ Մուսայեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գըշիկեան 150, Տիկին Իրէն Իսկէնտէրեան 30, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարեան 150, Տէր եւ Տիկին Փիէր Յակոբեան 50, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Ֆալք 30, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աբոյեան 30, Պ· Խաչատուր Մուրատեան 100:

(Շար·)

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne

Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola

Salle couverte en cas de pluie

□

Section «Archalouys Tarbossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

La Section «Agnouni» d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte (incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԱՆՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անսիի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, միացէք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04· 78· 49· 19· 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd... Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne

REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian «DIEU MERCI» mise en scène par Alain Choquart au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations. Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Grande Fête Champêtre Khrnrssor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 8
MERCREDI
8 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.218

80e ANNEE — N 21.218

«ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՉԷԻՆ, ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐՆ ԷԻՆ»...

Մուրատ Պարտաքչը «Հիւրրիյէթ»ի լրագրողներէն է. ընդհանրապէս պատմական փաստաթուղթերու վրայ հիմնուելով հին էջեր, հին անցքեր, դէմքեր կը ներկայացնէ: Ինք էր որ Հայերու տարագրութեան մասին Թալաթի նօթատետրին պարունակութենէն մաս մը հրապարակեց:

«Թարիֆալ» թերթը որ մնայուն նիւթերէն մէկը ըրած է ցեղասպանութիւնը, հարցազրոյցներ կը հրատարակէ նիւթին հետ կապ ունեցող դէմքերու հետ, ինչպէս օրինակ «Ակօս»ի խմբագիր Հ. Տինքին («Յառաջ», Մայիս 27,28/29), Յունիս 6ի թիւով պատասխանելու հրաւիրած է Մ. Պարտաքչըն:

Անմիջապէս պէտք է ըսել թէ այս մէկն ալ պաշտօնական տեսակէտին հաւատարիմ թուրք մըն է. 1915ին կատարուածը տեղափոխութիւն, տարագրութիւն է իր կարծիքով, քանի որ Հայերը վտանգ կը սպառնային Օսմանեան կայսրութեան: Անկախութեան երազ ունէին, ռուսերու կողմէ չահագործուեցան, ապստամբեցան, եւլն.:

Այսուհանդերձ, մէկ քանի հետաքրքրական նշում ունի: Նախ Թալաթի տետրակին նուիրած իր շարքին մասին. ընթերցողներուն խոստացած ըլլալով հանդերձ թէ հայկական ստացուածքին մասին եղածն ալ պիտի հարտարակէ, չէ ըրած. պատճառը այն եղած է որ յաջորդ օրն իսկ Թուրքիոյ ամէն կողմէն մարդիկ հեռաձայնած են, ըսելով. «Վարպե՛տ, այդ ստացուածքը տեսնենք»: Կ'ըսէ. «Կը կարծեն թէ Թալաթ կալուածաթուղթերը հաւաքած է ու անոնք այսօր իմ քովս են: Ոչինչ կարելի է ա՛յս աստիճան արժեզրկել: Զայրցայ, չհրատարակեցի»:

Երկրորդ հետաքրքրականը մեղսակցութեան մէջ Գերմանիոյ, Գերմանացիներու ընդգրկումն է: «Տարագրութիւնը որոշողները Գերմանացիներուն ալ խորհուրդին դիմած են: Որովհետեւ ձեռնարկելիքը որ հարիւր հազարաւորներու տեղափոխութեան կը վերաբերէր, շատ հիմնական կազմակերպութիւն կը պահանջէր: Մերինները ծրագրաւորումի փուլին առանց գերմանական զօրակցութեան, առանձին չէին կրնար յաջողիլ: Արդէն գիտէք թէ այդ շրջանին օսմանեան կարեւոր բանակներուն գլուխը Գերմանացիներ անցած էին»:

Երրորդ կէտ մը առնչուած է օսմանեան դիւաններու բաց-գոց ըլլալու պարագային: Երբ զրուցավար Ն. Տիւզէլ հարց կու տայ թէ աքսորուած Հայերէն քանի՞ հոգի մեռած, քանի՛ն փրկուած է, Պարտաքչը կը պատասխանէ. «Ոչ ոք կրնայ գիտնալ ատիկա: Թալաթի տետրակին մէջ միայն աքսորեալներուն թիւերը կային: Այս մասին հաշիւներ չեղան. ուստի չենք գիտեր թէ քանի՛ն մեռաւ, քանին հասաւ դրկուած վայրը: Որովհետեւ օսմանեան դիւաններուն այդ մասին արձանագրութիւնները չեն բացուած. ոչ ոք տեսած է զանոնք: Միայն թղթակցութիւններէ գիտենք թէ տարագրութեան տետրեր գոյութիւն ունէին»:

Չորրորդ շարունակութիւնը անգամ մը եւս կը յանգի գերմանական մեղսակցութեան. «Այսօր ոչ ոք կրնայ Թուրքիան ցեղասպանութեամբ ամբաստանել: Ընդունուած ամէնէն կարեւոր ցեղասպանութիւնը հրէականն է: Ուրկէ՞ է հայ հետազօտողներու նիւթական զօրակցութիւնը: Սփիւռքէ՞ն: Ո՛չ: Գերմանական վաքըֆներէ: Որովհետեւ Գերմանիա իր կատարած ցեղասպանութեան բաժնեկից կը փնտռէ: Թուրքիոյ ուղղուած ցեղասպանութեան ամբաստանութիւններուն ընկերը եղած են Գերմանացիները: Այս նիւթին մասին գրող շատ մը Թուրքերու նեցուկ կը կանգնին գերմանական վաքըֆները»:

Վերջին մասին մէջ զրուցավարը նիւթ կ'ընէ Աթաթիւրքի առնչութիւնը: Ըստ Պարտաքչըի «Աթաթիւրքի հայկական հարցին նայուածքին մասին միակ պատասխանը տուած ապրանքներն են: Ան Հայերու սպաննած պետական մարդոց եւ պաշտօնեաներու կարեւոր ստացուածքներ կապած է, գրաւեալ հայկական ապրանքները իր ստորագրութեամբ տուած: Թալաթի կինը կը ստանար «հայրենիքի ծառայութեան» թոշակը որ ամէնէն բարձրերէն մէկն էր: Ընդհանուր կեդրոնի (Իթթիհատ կուսակցութեան) եւ Յատուկ կազմակերպութեան (Թեշքիլաթը մախսուսա) կարեւոր անդամներուն կիները նոյն թոշակը կը ստանային: Ամէնէն բարձր վճարումը կը կատարուէր Էնվէրի այրիին»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ 1600ԱՄԵԱԿԸ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ կառավարութեան հանրապետական յանձնաժողովը երկար պատրաստութիւններէ ետք, Յունիս 2էն սկսած է Գիրերու գիւտին ու հայկական առաջին դպրոցին՝ Ամարասի հիմնադրութեան 1600ամեակները տօնել: Յունիս 3ին Արցախի համալսարանին մէջ տեղի ունեցած է միջազգային գիտաժողով մը որմէ առաջ մասնակիցները, որոնց մէջ եղած են Սփիւռքէն, արտասահմանէն հիւրեր ալ, ծաղիկներ զետեղած են Արցախեան պատերազմին զոհուած ուսանողներուն յուշակոթողին: Նոյն համալսարանի սրահին մէջ 1600ամեակի յուշատախտակի մը օծումը կատարուած է առաջնորդ Պարգեւ արք. Մարտիրոսեանի կողմէ:

Գիտաժողովին մասնակցած են Երեւանէն Մատենադարանի տնօրէն Ս. Արեւշատեան, Արցախի համալսարանի տեսուչ Հ. Գրիգորեան, Միշիկլնէն փրոֆ. Գ. Պարտաքչեան եւ ուրիշներ:

Օրուան ողջոյնի իր խօսքին մէջ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան յաճախ տարագիր դարձած հայութեան ազգային կեանքին մէջ ուծացումէն փրկող միակ ազդակ համարած է մեսրոպագիր Հայոց լեզուն: Իսկ Ս. Մեսրոպի ձեռքով բացուած առաջին դպրոցը Արցախի մէջ, ղոյապայքարի քաղաքական առաջին հիմնաքարին վայրը: «Այսօր Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութիւնում չկայ մի գիւղ, որտեղ դպրոց բացուած չլինի: Դպրոցաշինութիւնը ԼՂՀ ռազմավարական կարեւոր ուղղութիւններից մէկն է» ըսած է ան:

ՋԱՒԱԽՔԻ ԿԱՅՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Հայաստանի վարչապետը Ա. Մարգարեան Թիֆլիս այցին խորհրդարանի նախագահ Ն. Բուրջանաձէի եւ վարչապետ Զ. Նողայիդելիի հետ հանդիպումներուն արծարծած է Ջաւախքի ընկերա-տնտեսական վիճակը բարելաւելու հարցը: Առաջարկած է օգնել այդ շրջանի ճամբաներուն նորոգութեան եւ ընկերա-տնտեսական ծանր կացութիւնը մեղմելու, եթէ Թիֆլիսի իշխանութիւնները համաձայն գտնուին: Վարչապետին խօսակիցները պատրաստակամութիւն յայտնած են եղած առաջարկը ընդունելու:

ԵՐԵՒԱՆ–ՄԻՒՆԻԽ-ԵՐԵՒԱՆ ԹՌԻՉՔՆԵՐ

Գերմանական օդային գիծերու ընկերութիւնը, Լուֆթհանզա, Երեւան-Միւնիխ-Երեւան գիծ մը հաստատած է Յունիս 3ին: Նոյն օրը բացման թռիչքով Երեւան հասած են 80 ճամբորդներ: Յունիս 5ին ալ սկսած են դէպի Թիֆլիս թռիչքները, ընկերութիւնը նպատակ ունենալով աւելցնելու Ռուսաստան ու ՀԱՄ-ի երկիրներ երթուդարձերը:

ՊՈԼԻՍ

ԱԽԹԱՄԱՐԻ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑՈՎ

Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը Յունիս 4-ին Գնալըի ամարանոցին մէջ ընդունած է Վանի կուսակալը ու տեսակցութիւն մը ունեցած Ախթամարի Ս. Խաչ եկեղեցիին նորոգութեան նիւթով: Տեսակցութեան ներկայ գտնուած են նաեւ Պատմական ժառանգութեան պաշտպանութեան վաքըֆին նախագահը, Ազգային Ժողովի նախկին նախագահը, վաքըֆի անդամներ, որոնց կարգին Վերգին Արըօպա, պատրիարքարանի խրատաբաններէն Լուիզ Պաքըր:

Պատրիարքը շեշտած է թէ շատ կարեւոր է նորոգութեան աշխատանքին հայկական եկեղեցական ճարտարապետութեան քաջածանօթ հայ ճարտարապետի մը մասնակցութիւնը որպէսզի աշխատանքը չձեւազեղծէ կառոյցին պատմական ոճը:

ԿԻՆԷԱ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Հայաստանեան լրատուներ կը հաղորդէին թէ Մոսկուայէն տեղեկացած են Կինէա բանտարկուած հայ օդաչուներուն ազատ արձակման լուրին: Անոր մէջ կարեւոր դեր ունեցած է Ռուսաստանի Հայերու միութեան նախագահ Ա. Աբրահամեան որ Մարտին նախարար Վ. Օսկանեանի կողմէ լիազօրուած է զբաղելու այդ հարցով: Ա. Աբրահամեան պատասխանելով «Ազգ»ի (Յունիս 7) հարցումներուն ըսած է թէ օդաչուները որոնք 14-24 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էին, նախագահական ներումի արժանացած են, շնորհիւ Յովհաննէս Պօղոս Բ. պապին, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի տնօրէնին, Ռուսաստանի արտաքին գործերու նախարարին միջամտութիւններուն: Անոնց առողջական վիճակը լաւ է, մօտ օրէն կը վերադառնան Երեւան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐԶԱՊԵՏ Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ, Յունիս 6ին, տեսակցեցաւ սենդիքաներուն հետ, նախքան իր յայտարարութիւնը ընդհանուր քաղաքականութեան մասին (Յունիս 8, Ազգային ժողովին առջեւ): Սենդիքաներու դիրքը յստակ է, ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունին աշխատանքի օրէնսդրութեան մէջ, ոչ ալ ընկերային իրաւունքներու: Այս երկու կէտերը պատճառ են նաեւ սպառնալիքի, այսինքն փողոց իջնելու եւ ծանր այլ միջոցներու դիմելու: Միւս կողմէ, կրթական նոր նախարարը՝ Ժիլ տը Ռոպիէն որոշած է ցնոր տնօրինութիւն յետաձգել Ֆիլոն օրէնքները, որոնք մեծ վրդովում առեղծած էին աշակերտներուն եւ ուսանողներուն մօտ: Նախարարը կ'ուզէ նախ լսել սենտիքաները ապա որոշում տալ առաջ: Օրէնքը կայ, առայժմ գործադրութիւնն է որ յետաձգուած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ երկրորդ հանգրուանին (Յունիս 5) յաղթած են սուրիամէտ շիի երկու շարժումները՝ Ամալ եւ Հեզպոլլա ձեռք ձգելով շրջանին 23 աթոռները հարաւային Լիբանանի մէջ: Մասնակցութեան համեմատութիւնը 45% էր:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ կոմիտէին գնահատման յանձնախումբը առաջին զտում մը ըրած է, ինչ կը վերաբերի 2012ի խաղերու վայրի ընտրութեան եւ նախընտրութիւնը կու տայ Փարիզի եւ Լոնտոնի: Յուլիս 6ին, կոմիտէն կու տայ վերջնական վճիռը, Փարիզի կը մնայ ջանք թափել յաղթելու համար, թէեւ անգլիացիներն ալ շատ լաւատես են:

Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.ի մնայուն խորհուրդը, որու կեդրոնը Վիէննա է, Յունիս 2ին, Ֆրանսացի մը նշանակած է՝ Մարք Փէրէն տը Պրիշամպօ, որպէս ընդհանուր քարտուղար: Այս նշանակումը գործադրելի կը դառնայ Յունիս 10ին, եթէ 55 անդամներէն մէկը չընդդիմանայ մինչեւ այդ թուականը: 56 տարեկան, Ֆրանսացին, ցարդ Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարութեան ռազմաքաղաքական հարցերու տնօրէն էր: Կը յաջորդէ Սլովաք

ՄԱՀ

ՓՐՈՖ. ԱԴՐԻԱՆՕ ԱԼՓԱԿՕ ՆՈՎԷԼԼՈՅԻ

Յունիս 4ի երեկոյեան ժամը՝ 6.00ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքեց Փրոֆ. Ադրիանօ Ալփակօ Նովէլլօն:

Փրոֆ. Ալփակօ Նովէլլոյի մահով, հայ մշակոյթի ու յատկապէս ճարտարապետութեան ուսմանց իրականութիւնը կը կորսնցնէ վերջին տասնամեակներու ամենահեղինակաւոր եւ անխոնջ մշակներէն մէկը:

Ան ծնած էր 1932ին, Իտալիոյ հիւսիսարեւելեան շրջանը գտնուող Պէլլունօ քաղաքը: Մասնագիտութեամբ ճարտարապետ, վարած է ճարտարապետութեան պատմութեան, Թորինոյի եւ Միլանոյի համալսարանական ամպիոնները, իսկ աւելի ուշ՝ 1988 թուականին անցած Վենետիկի Քա Ֆոսքարի համալսարանը, ուր վարած է իսլամական ու բիւզանդական արուեստի պատմութեան ամպիոնները:

Հիմնադիրն ու վարիչը եղած է Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան ու Վաւերագրումի կեդրոնին: Իր ուսումնասիրութեանց կարեւոր մէկ մասը յատկացուցած է Քրիստոնեայ Արեւելքի ճարտարապետութեան, բազմիցս գիտարշաւներ կազմակերպելով ու վարելով Յունաստան, Հայաստան, Վրաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան:

Ան նախաձեռնած է հայ ու վրացական արուեստի միջազգային գիտաժողովներու, հայ ու վրաց ճարտարապետութեան ցուցահանդէսներու որոնք շրջած են Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ամերիկայի զանազան երկիրներն ու շրջանները, համապատասխան լեզուներով հրատարակուած բազմաթիւ գրացուցակներով: Անհամար են իր բանախօսութեանց եւ հեղինակած գիրքերու ու յօդուածներու շարքերը:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԽՈՒՐ ԹԻՒԵՐ

Հայաստանեան թերթեր արկած-ոճիրի սիւնակներուն, անկիւններուն մէջ պարբերաբար տեղ կու տան անձնասպանութեան լուրերու: Տարիքի բաւական լայն չերտաւորում մը կ՚ընդգրկեն անոնք: Շատ յաճախ միջին տարիքով – 40-50 - այրեր ու կիներ կ՚ըլլան որոնց արարքին որպէս բացատրութիւն կ՚ըսուի թէ կեանքի դժուարութիւնները, մեծ մասով տընտեսական մարզի, գիրենք մղած են այդ քայլին: Երկրորդ խումբ մըն ալ կայ, բաղկացած՝ պատանիներէ, որոնց անձնասպանութիւնն ալ յաճախ կը հիմնուի աղանդաւորական երեւոյթին վրայ: Ինչ որ ալ ըլլայ նման ծայրայեղ արարքի առաջնորդող դրդապատճառը, ենթակային տարիքը, ընկերութեան մը կեանքին ամէնէն տխուր մէկ էջը կը կազմէ անձնասպանութիւնը, երբ մանաւանդ պատահարը կը կրկնուի յաճախ կերպով:

«Հայոց աշխարհ» օրաթերթը Մայիս 14ի թիւով առաջին էջէն «Ինքնասպանութիւնների ալիք» խորագրուած նշում մը ունի, «Ի՞նչ է պատահել Հայերին» ենթախորագրով:

Առաջին տողէն ըսուածը այն է որ 2005ի թիւերը ներկայի թափով, կը գերազանցեն նախորդ տարուանները. այնքան որ «համաճարակ» բառը կը գործածուի ամենադաժան այդ երեւոյթին մասին: Ու ճիշդ այդ որակումն է որ ուշադրութեան կը յանձնէ ըսուածը: Այս տարուան առաջին չորս ամսուան մէջ Հայաստանի մէջ աւելի քան 130 հոգի անձնասպանութեան փորձ կատարած է: Անոնցմէ առաջին նշուածները անչափահասներ են. մէկը 13 տարեկան պատանի մըն է, Արագածոտնի մարզէն որ ինքզինք կախած է: Ուրիշ մը որուն անունին սկզբնատառերը միայն նշուած են, Ապրիլին թունաւոր դեղ խմած է. բարեբախտաբար այս մէկուն կեանքը փրկել կարելի եղած է: Երրորդ մը Լիլիթն է, իններորդ դասարանի աշակերտուհի, որ ճամբարակի մօտակայ Վահագն գիւղին մէջ երակները կտրած է:

Կան Վանաձորի, Իջեւանի, Գիւմրիի մէջ ու այլուր բարձր վայրէ մը նետուելով, կախուելով, մեծ քանակութեամբ դեղ կլլելով անձնասպան եղողներ:

Արթիւր Յովհաննիսեան որ գրած է էջը, կ՚ըսէ թէ անձնասպանութեան դիմողներուն մէջ կան թմրամոլներ, հոգեկան հիւանդներ, բայց անոնք գերակշիռ մասը չեն կազմեր: Կան նաեւ յուսահատական վիճակի մատնուած հիւանդներ, որոնց հիւանդութիւնը անբուժելի է, կամ իրենք այդպէս կը կարծեն եւ ի վիճակի չեն բուժման ծախքը հոգալու:

Արարքին բացատրութիւնը երբեմն կու տան յուսահատական այդ քայլին դիմողները: Իր որսորդական հրացանով կեանքին վերջ տուած մը գրութիւն մը ձգած է, ըսելով թէ հիւանդ է ու բուժումը վճարելու միջոցները չունի: Գրեթէ նոյնը եղած է պարագան Գիւմրեցի ութսունամեայ տատիկի մը որ ձախ թեւի երակները կտրելով ուզած է վերջ տալ կեանքին: Ան ալ երկտող մը ձգած է, ըսելու համար թէ շատ մը հիւանդութիւններ ունի եւ այլեւս չի փափաքիր ապրիլ:

Կայ աւելի ստեցնող պարագայ. երակները կտրելով մահուան դիմողներու խումբին մաս կազմած է 93 տարեկան Խօսրով Ա.ը որ ընկերային կացութեամբ բացատրած է քրածը:

Գրութեան վերջին մասին մէջ Ա. Յովհաննիսեան կ՚անդրադառնայ աղանդներու յարածներու անձնասպանական պարագաներուն: Կ՚ըսէ թէ այս խումբին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէ անչափահասներու ներկայութիւնը:

Տրուած բաւական «հարուստ» ցանկին մէջ կան փրկուածներու քանի մը պարագաներ ալ. բայց ոմանց համար փրկուիլը չէ նշանակած հարցին փակումը: Անոնք այլ ճամբով հասած են իրենց նպատակին:

Ա. Յովհաննիսեանի դատումը այն է որ իրաւապահ մարմիններու այս ոլորտին մէջ տարած աշխատանքը, - բացայայտելու, վերլուծելու եւ համապատասխան հետեւութիւններ հանելու-, անբաւարար մակարդակի վրայ է: Անոնք, ինչպէս կ՚ըսուի, կը մնան արձանագրողի դերին մէջ ու չի կատարուիր համակարգուած, կանոնաւոր աշխատանք:

Այս վերջին նշումը շատ հաւանօրէն տեղին ըլլալով հանդերձ, մտածել կու տայ աւելի լայն շրջանակի ազդակներու մասին: Իրաւապահ մարմինները եթէ նոյնիսկ միջոցները, տարրերը, ժամանակը ունենային աւելի մօտէն, աւելի լրջօրէն զբաղելու կարեւոր ու մտահոգիչ այս հարցով, ներկայի պայմաններու երկարաձգումով կարելի կ՚ըլլա՞ր թեթեւցնել նման թղթածրարի մը ծաւալը: Երբ ընկերային կեանքը իր անողոք օրէնքներով, տնտեսական անկարողութիւնները իրենց անխուսափելի ծանրութեամբ մահը միակ «փրկութեան դուռ» կը ձգեն, ամէնէն համակարգուած իրաւապահի աշխատանքն իսկ կրնա՞յ բան մը փոխել: Ցաւօք, շատ անգամ այս նիւթին կ՚առընչուի աղանդաւորական չարժումին բացասական դերը. բայց անհամեմատօրէն քիչ կը խօսուի, քիչ կը գրուի այդ երեւոյթին դէմ պայքարի մակերեսային բնոյթին մասին: Պայքար, ո՛չ անշուշտ կիրակնօրեայ, կամ աւուր պատշաճի քարոզներու անմէջ բառակոյտով. այլ պատճառներու ստուգումէն, այդ խմբաւորումներուն այնքան ազատ գործունէութեան գետին տրամադրելու երեւոյթէն մինչեւ հետեւանքներու պըրպըտումը, չարիքը դարմանելու միջոցներուն նախաձեռնութիւնը, անոնց հետեւողական ընթացքին հսկողութիւնը:

Չորս ամսուան մէջ Հայաստանի նման երկրի մէջ աւելի քան 130 անձնասպանութիւն, տարեկան 400էն աւելի մարդկային կորուստ կը նշանակէ: Քիչ մը չափազանց շատ չէ՞:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ԱՍՏԻՃԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ ԵՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

Շահ Մահմուտի գահակալութենէն ետք Նոր Ջուղայի հայութեան վիճակը սկսաւ բարելաւուիլ, իսկ Նասրէտտին շահի գահակալութեան ժամանակաշրջանին կրկին բարգաւաճեցաւ, զարգացան արհեստներն ու առեւտուրը եւ բացուեցան դպրոցներ: Նոր Ջուղայի վերականգնումին մէջ մեծ դեր ունեցան Հնդկաստան, Պուրմա, Ճաւա, Ռուսիա եւ այլ երկիրներ հաստատուած նոր ջուղայեցիները:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ԱՍՏԻՃԱՆԱԿԱՆ Վ.ԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ

Ֆաթհ Ալի շահին մահէն ետք (1834-ին), կեդրոնախոյս ուժեր եւ ըմբոստ ցեղախումբեր կրկին անգամ հրապարակ իջան: Առիթէն օգտուելով կազմուեցան նաեւ աւազակախումբեր, որոնք սանձարձակօրէն սկսան գործել, ահ ու սարսափ սփռելով ամէն կողմ: Նոր Ջուղա եւս բազմաթիւ անգամներ աւազակախումբերու յարձակումներու ենթարկուեցաւ, որոնք բաւական մեծ վնասներ պատճառեցին հայութեան: Հայեր ստիպուած ինքնապաշտպանութեան դիմեցին եւ Դաւիթ խան Սաղինեանի հրամանատարութեան տակ զինեալ ուժեր կազմեցին:

Այս պայմաններուն տակ գահ բարձրացաւ Մեհմէտ Միրզա շահ, որ փորձեց զսպել կեդրոնախոյս ձգտումները եւ վերջ տալ անիշխանութեան: Հայ 150 զինուորներ եւ Խօսրով խանի հրամանատարութեան տակ գործող հարիւր զինուորներ փորձեցին հակակշիռի տակ պահել Սպահանի կացութիւնը:

Սակայն հակառակ բոլոր փորձերուն Սպահան եւ շրջակայքը մնացին անհակակշռելի, մինչեւ որ շահը 1840ին ուղղուեցաւ Սպահան եւ պատժեց ու հնազանդեցուց ըմբոստները եւ վերահաստատեց կարգ ու կանոնը: Այնուհետեւ շահը Մանուչեհր խանը Սպահանի կառավարիչ նշանակեց եւ վերադարձաւ Թեհրան: Մանուչեհր խանի հովանիին տակ Նոր Ջուղայի հայութիւնը սկսաւ բոլորել խաղաղութեան շրջան մը:

Այս նոյն ժամանակ, 1840ին, Յարութիւն Արզարեանի ջանքերով Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ դպրոց բացուեցաւ: Նոյն վայրին վրայ 1843ին կառուցուեցաւ դպրոցական երկյարկանի նոր շէնք մը, որ կոչուեցաւ «Հայկեան Հայրենասիրական Ուսումնարան»: Դպրոցի աւագ դրան վերեւ, մարմարին վըրայ քանդակուած է հետեւեալ երկտողը.

«Ով ոք կամի աշակերտել ի սմա,
Ի բերանոցն հեռի առնէ տառ չա
1843»:

Նոր Ջուղա աստիճանաբար սկսաւ վերածաղկիլ եւ մասամբ վերագտնել իր երբեմնի խաղաղ ու բարօր վիճակը: Այս ժամանակաշրջանին հոն այցելած ճանապարհորդ մը Ճոն Մելքոմ կ՚ըսէ, որ Նոր Ջուղա երեք հարիւր ընտանիք բնակչութիւն ունի:

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՇԱՀԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Շահ Մահմուտի մահէն ետք, 1848ին գահ բարձրացաւ զաւակը՝ Նասրէտտին: Ան զսպեց խաներու կեդրոնախոյս ձըգտումները, վերջ տուաւ աւազակախումբերու սանձարձակ գործունէութեան եւ կարգ ու կանոն հաստատեց:

Այնուհետեւ, տնտեսութիւնը լճացած վիճակէն դուրս բերելու եւ արհեստներն ու առեւտուրը քաջալերելու նպատակով Նասրէտտին շահի կառավարութիւնը շարք մը հրամանագիրներ հրապարակեց, որոնց հիմամբ վերջ տրուեցաւ հայերու եւ ընդհանուր առմամբ քրիստոնեաներու նկատմամբ եղած սահմանափակումներուն: Արգիլուեցաւ հայերուն եւ բոլոր քրիստոնեաներուն բռնի կրօնափոխութիւնը, անոնցմէ աղջիկ փախցնելը, օրինականացան հայ եկեղեցւոյ կալուածները, իսկ գանձուող տուրքերը նըւազեցան:

Այս ժամանակ, 1856ի տուեալներով Նոր Ջուղա ունէր 371 տուն՝ 2586 բնակիչ:

ԴՊՐՈՑՆԵՐ

Նոր ջուղայեցիք արդէն մեծամասնութեամբ ցրուած ու տարածուած էին տարբեր երկիրներ ու քաղաքներ, յատկապէս՝ Հնդկաստան, Ծայրագոյն Արեւելք ու Ռուսիա, ուր անոնցմէ շատեր առեւտրականներ էին ու տնտեսապէս փայլուն դիրքերու վրայ կը գտնուէին: Անոնք մեծ դեր ունեցան Նոր Ջուղայի յետագայ զարգացման եւ հայեցի դիմագիծի պահպանման մէջ:

Օտար երկիրներ բնակող Նոր ջուղայեցիք երախտարժան դեր ունեցան յատկապէս եկեղեցաշինութեան եւ դպրոցաշինութեան մէջ: Առաջին անգամ մատրասաբնակ Գրիգոր Սամեան 1833ին քանի հազար ռուբլի կտակած էր Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գործող Ամենափրկչեան ճեմարանին, իսկ կալկաթաբնակ Յարութիւն Արզարեան Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ 1840ին բացուած դպրոցին 1843ին մեծ գումար նուիրած էր որուն շնորհիւ կառուցուած էր Հայկեան Հայրենասիրական Ուսումնարանը:

Ճաւա բնակող երկու քոյրեր՝ տիկին Մարիամ Յարութիւնեանի եւ օր. Թագուհի Մանուկեանի նիւթական միջոցներով (որոնք ժառանգութիւն ստացած էին իրենց եղբօրմէն՝ Աղա Գէորգ Մանուկեանէն) Դաւրէժ թաղի Ս. Մինաս եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ 1853ին բացուեցաւ դպրոց, որ գործեց երեսուն տարի:

Նոյն տարին ճաւայաբնակ Մարգար Սուքիասեան մեծագումար նուիրատուութիւն կատարեց Ամենափրկչեան ճեմարանին, որ իր հովանաւոր Սամեան Առեւտրական Տան սնանկութեան պատճառով փակուած էր, եւ այսպէսով վերաբացուեցաւ:

Բոլոր այս դպրոցներն ալ տղոց յատուկ էին, իսկ աղջիկներ Ս. Կատարինէ կուսանոցին մէջ գրել - կարդալ կը սորվէին:

Ս. ԿԱՏԱՐԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑ

Շահ Աբասեան բռնագաղթին ժամանակ ժողովրդային զանգուածներուն հետ կերպած էին երեք կոյսեր՝ Ռուսափանա, Թագուհի եւ Հոխիսիմէ, որոնք Նոր Ջուղայի մէջ հաստատուած էին: Լազարեան տոհմի նահապետ խոճա Եղիազար իր ծախսով անոնց համար հիմնած էր Ս. Կատարինէ կուսանոցը, համանուն փոքր եկեղեցիով:

Թեմակալ առաջնորդ Թադէոս արքեպիսկոպոս Բեգնազարեանի առաջարկով եւ ճաւայաբնակ Մանուկ Յորդանանեանի նուիրատուութեամբ 1858ին կուսանոցի շրջափակին մէջ դպրոց բացուեցաւ:

Մինչեւ այդ ժամանակ Նոր Ջուղայի մէջ աղջիկները տուներու եւ կամ Կատարինեան կուսանոցին մէջ գրել-կարդալ կը սորվէին, բայց իգական սեռին համար դպրոցի գոյութիւնը նորութիւն էր, այնպէս որ ոչ ոք յօժարեցաւ իր աղջիկը դպրոց ուղարկել: Մայրապետ քոյր Սանդուխտ տուն-տուն պտտելով հազիւ կըրցաւ քանիութիւն մեծ ու փոքր աղջիկներ արձանագրել, որոնք հաւաքուելով 10 դոստոս 1858ին բացուեցաւ իգական սեռի առաջին դպրոցը:

Նորաբաց դպրոցը մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց եւ մինչեւ այդ ժամանակ դժկամութիւն ցոյց տուող ծնողներ չուտով խրար եռեւէ իրենց աղջիկները սկըսան ուղարկել կոյսերուն մօտ: Դպրոցական երկրորդ տարեշրջանին աշակերտութեան թիւը այնքան բազմացաւ, որ 1860-ին, դարձեալ Մանուկ Յորդանանեանի նիւթական միջոցներով վանքի շրջափակին մէջ աւելցուեցան քանի մը սենեակներ, բաւարարելու համար օրուան պահանջները:

Աշակերտութեան թիւը տարուէ տարի այնքան բազմացաւ, որ վանքին սենեակները անբաւարար նկատուելով երկու սենեակներ յատկացուեցան վանքին կից գտնուող Ս. Յովհաննու եկեղեցիին կողմէ:

ՍՈՎԻ ԵՒ ՆԵՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐ

Նոր Ջուղայի շրջակայ Փերիա եւ Չարմահալ գաւառներու հայութիւնը 1860-կան տարիներէն սկսեալ սովի ու նեղութեան դժուար ժամանակաշրջան մը սկըսաւ դիմագրաւել, երբ մէյ մը երաշտի, մէյ մըն ալ առատ ձիւներու ու անձրեւներու պատճառով ցանքերը փճացան, տուները հողով լեցուեցան եւ դադրեցաւ ամէն վար ու ցանք:

Մինչ Փերիոյ մէջ ահաւոր սովը կը շարունակուէր, Չարմահալի մէջ եւս 1870ի տարեսկիզբին, ձիւն ու սառնամանիքին ժողովուրդին հացահատիկը սառեցաւ եւ հոն ալ սկսաւ ահաւոր սով մը, որ բազմաթիւ զոհեր խլեց: Շատ մը գիւղացիներ ճարահատ ձգեցին իրենց տունն ու տեղը եւ հեռացան. ոմանք ճամբայ ելան դէպի Բեազաղ գաւառի հայկական գիւղերը, հոն սնունդ գտնելու յոյսով: Սակայն ճամբան աւազակներ յարձակեցան անոնց վրայ եւ յափշտակեցին անոնց բոլոր ունեցածը եւ չնչին պաշարը:

Թշուառ գաղթականները մուրացկանութեամբ իրենց գոյութիւնը պահելով շարունակեցին ճամբան եւ հասան Բեազաղ, բայց այնտեղի հայութիւնը եւս գտան սովի ճիրաններուն մէջ: Սաստիկ սովին պատճառով գաղթականներուն մէկ մասը սովամահ եղաւ: Ոմանք մուրացկանութիւն ընելով անցան Հայաստան, ոմանք ալ ցիր ու ցան եղան պարսկական գիւղերու մէջ եւ անոնցմէ քիչեր յետագային վերադարձան Չարմահալ:

Փերիոյ մէջ սովը շարունակուեցաւ մինչեւ 1872. ժողովուրդին մեծ մասը զոհ գնաց, մէկ մասը հեռացաւ եւ գնաց Նոր Ջուղա եւ այլ շրջաններ հաստատուեցաւ, իսկ ոմանք ալ անցան Հայաստան եւ Արարատեան դաշտին Կոտայք գաւառին մէջ Բեզաքլու, Կախանով եւ Վարմազեան, իսկ Շամախի շրջանին մէջ Մա-

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

Ժ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ «ՍՐԲԱՊԱՏԿԵՐԸ»

Թատերական ընթերցումներու 20րդ շարքին Բ. ծրագիրը կազմուած էր հայաստանցի թատերագիր Ժիրայր Անանեանի "Սրբապատկեր"ով: Մայիս 29, կիրակի յետմիջօրէին այլեւս այս ներկայացումներուն մնայուն վայր դարձած Փարիզի Ուսանողական ոստանին Հայ տան սրահին մէջ Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան խումբը ընթերցումը բրաւ խիկալէս հետաքրքրական այս թատերախաղին:

Անոր նիւթը առնուած է խորհրդային օրերուն տիրած նեխած համակարգէն ուր վերադասին, փոքրադասին հանդէպ վարմունքները, ընկերային կապերը, կեղծիքը, շողոքորթութիւնը իրենց ամուր տեղը ունէին ընկերային, յատկապէս գործի շրջանակին մէջ: Յաջողութիւնը, գնահատանքը, վստահութեան ձեռքբերումը որոնք մեծապէս կարեւոր ազդակներ էին խորհրդային աշխարհին մէջ, կապուած էին ուրոյն վարուելակերպի, չափանիշներու: Մեկնելով համրայայտ այս իրողութենէն, Ժ. Անանեան յաջողած է հետաքրքրական երգիծախաղ մը գրի առնել: Նիւթը կը դառնայ սրբապատկերի մը շուրջ որ որպէս ամէնէն յարգի նուէր փոքրադաս մը օր մը կու տայ իր մեծաւորին. անկէ սրբապատկերը կ'անցնի ձեռքէ ձեռք, միշտ դէպի աւելի մեծաւորը, հասնելով նախարարին, մինչեւ որ ոստիկաններ անոր գողցուած ապրանք ըլլալու պնդումով կը սկսին ըստուգումներու: Այս պարզ կորիզին շուրջ հիւսուած, շատ յաջող կառոյցով խաղ մըն է "Սրբապատկեր"ը:

Անոր հերոսները մարմնաւորեցին Վահրամ Աժտէրեան, Յարութիւն Խաչատրեան, Արսէն Այնթապլեան, Ժիրայր Զոլաքեան, Վահան Քերովբեան, Նազարէթ Գույումճեանի, Նոյեմի Իսէֆի, Աստղիկ Շրնկլեան, Վեգա Պայլերտեան: Բեմական գործողութիւններու բայլնները կը կարդար Շուշան Քերովբեան: Փորձերը վարած էին Ժ. Զոլաքեան եւ Աբբի Յովհաննիսեան:

Ժ. Անանեան որ խորհրդայինէն անկախութեան անցքի օրերուն (1990) գրի առած է թատերախաղը, լայն ժողովրդականութեան տէր թատերագիր է Հայաստանի մէջ: Ծանօթ է գլխաւորաբար "Թաքսի, Թաքսի" թատերախաղով: Յ. Պարոնեան երաժշտական թատրոնը իր խաղացանկին մէջ յաճախ տեղ կու տայ անոր գործերուն:

Ժ. Անանեան ծնած է (1934) Շամշադինի Բերդ գիւղը, աւարտած Խ. Աբովեան հիմնարկին պատմաբանասիրական բաժինը: 1959էն աշխատած է հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի հաղորդումներուն ընկերութեան մէջ: Մահացած է 2004ին:

"Սրբապատկեր"ով փակուեցաւ նուազագոյն բեմադրութեամբ մը հայ թատերագիրներու գործերը մոռացումի խորշերէն դուրս բերելու նպատակով աշխատող խումբին 2004-2005 թատերաշրջանը: Աշնան ամիսներուն նոր շրջանի յաջորդ շարքին համար ողջունելի պիտի ըլլայ նոյն հեղինակէն այլ գործի մը ընտրութիւնը:

Ա. Թ.

«ՍԵՐԳԷՅ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ՝ ԱՆՀԱՍԱՆԵԼԻՆ»

Պելժիոյ Էլիզապէթ թագուհիի երաժշտական մրցումին քանամեայ Սերգէյ Խաչատրեան ոչ միայն լաւագոյնը հանդիսացած ու շահած է առաջին մրցանակը, այլեւ այնքան խորապէս տպաւորած է մասնագէտներ որոնք զինքը փառաբանող էջեր ստորագրած են մամուլին մէջ: Գովասանքներու հեղեղ մը կ'ուղղուի երիտասարդին անունին. ան կը նկատուի վաղուան ամէնէն սուրդ մեծագոյններէն մէկը:

Մայիս 30ի "Լը Սուար" օրաթերթին մէջ

Սերժ Մարթէն կը գրէ թէ հայ երիտասարդը Պրիւսէլ հասած է արդէն աղուոր համբաւով մը ու հաստատ նախաքայլերու անցեալով: Այն աստիճան որ ոմանք մտածած են թէ ճախողելու բոլոր պատճառները ունէր: Երաժշտական մեկնաբանը անոր մասնակցութիւնը կը նմանցնէ Ֆրանսայի շրջավազքին Լանս Արմսթրոնկի մասնակցութեան: Հայ երիտասարդին մասնակցութիւնը ընծայ մըն է մրցումներու, բայց նոյն ատեն նաեւ իր լուրջ համբաւին ճանաչումը: Ոմանք զինքը նմանցուցած են երկինքէն իջած հրեշտակի մը:

Նոյն էջին մէջ Կզավիէ Ֆրաման "Արտակարգ Հայը" կը կոչէ Ս. Խաչատրեանը: Ցայտնի գոհունակութեամբ կը յիշեցնէ թէ 2003ին արդէն "վաղուան մեծը" որակած էր զինք: Երիտասարդին հետ հանդիպում ունեցած է մրցումէն առաջ, ըսելու համար թէ վստահ է անոր յաջողութեան: Ս. Խաչատրեան այդ վստահութեան դէմ կ'ըսէ թէ իր գործավարն ալ զգուշացուցած է թէ ճախողելու պարագային կրնայ իր համբաւը արատաւորել: Բայց առիկա չէ իր մտահոգութիւնը: Մասնակցելով կ'ուզէ ինքզինք ծանօթացընել հանրութեան ու դատակազմին:

Իր նուագը անշուշտ հիմնուած է մեկնաբանուած գործերուն վրայ: Նուագելուն զուգահեռ կը կարդայ երգահաններուն մասին գրութիւններ: Յետոյ երբ բեմին վրայ է, կը պատահի բան մը որ կապ չունի տունի աշխատանքին, կամ ուսուցչի մը տարածին հետ:

Ս. Խաչատրեան կը նուագէ 1773ի Կուատանյինի մը որուն հնչականութիւնը ներաշխարհի մը ամէնէն մաքրիմ ծալքերը կը բանայ: Իրեն համար այդ ներաշխարհը սեւ է: Իր խառնուածքը յարիր է Շոսթաքովիչին, Պրահմսին: Միշտ հետամուտ է ջերմ, քաղցր հնչականութեան մը, նման Քրայսլէրին: Իր ժամանակակիցները թէքնիքէն տիրապետուած ու հոգեկանը մոռցած կը նկատէ: Ինք որ մենակատար ըլլալու համար ծնած է, կ'երազէ Գ. Քլայպըրը, կամ Գարայեանը: Ափսո՜ս որ մեռած են բոլոր ղեկավարները որոնց հետ կ'երազէր նուագել: Տ. Օյսթրախն է իր աստուածը որ առաջին օրէն ի վեր իր ներշնչումին աղբիւրն է. ան ալ երբեք ինքնաբացատրութեան մարմաջով չէ նուագած:

Նոյն մեկնաբանը գրած է նաեւ մրցումէն ետք, կրկնելով իր գովասանքը:

Էջին մէջ առ ի տեղեկութիւն նշումը կայ Ս. Խաչատրեանի խտասալերուն. մէկը "Քոնչերթօներ" խորագրուած է (Սիպելիուս եւ Խաչատրեան): միւսը՝ "Սկիզբ":

ԿԱՏԱԿ՝ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՊԱՏԵՐ ԽԾԲԾՈՂ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ ԿԸ ՆԵՐԽՈՒԺԷ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԱՄԷՆԷՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԱՒՈՐ ԵՒ ԼԱՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԱԾ ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐԸ: «ՊԻ. ՊԻ. ՍԻ.» ԿԸ ԳՐԷ.

Բրիտանացի արուեստագէտ մը յաջողած է աննկատ թափանցել Նիւ Եորքի Մեթրոփոլիթըն թանգարանը եւ պատերազմի դէմ արտայայտութիւններով գեղանկարներ կախել սրահներուն մէջ:

«Պանքսի», որ մերժած է որեւէ ձեւով բացայայտել իր ինքնութիւնը, կ'ըսէ, թէ յաջողած է իր արտասովոր մաքսանենգութիւնը կատարել օր ցերեկով, թանգարանին բաց ժամերուն:

Թանգարանին մէջ կախած անոր կարգ մը գործերը, ինչպէս՝ իր մարմնին վրայ «հեռահաս հրթիռներ» կրող «բզէզ» մը, օրերով աննկատ մնացած են:

Պանքսի նախընտրած է ներխուժել Մեթրոփոլիթըն թանգարան, սակայն որոշած է խնայել Կիւկէնհայմը:

«Պէտք էր գործս զետեղէի Փիքասոյէն երկու գործերու միջեւ,- կ'ըսէ ան:- Այնքան ալ լաւ չեն գործերս, որպէսզի աննկատ մնային»:

Նիւ Եորքի մէջ երեք այլ թանգարաններ անզգալաբար հիւրընկալած են Պանքսիի գործերը. Արդի Արուեստի թանգարանը (ՄՈՄԱ), Պրուքլինի թանգարանը եւ Բնութեան Պատմութեան թանգարանը:

Պանքսի նմանօրինակ կատակներ ըրած է անցեալին՝ իր գործերը կախելով Բրիտանիոյ Թէյթ պատկերասրահին եւ Ֆրանսայի Լուվրի թանգարաններուն մէջ:

Ան «Ռոյթըրզ» լրատու գործակալութեան յայտնած է, թէ գաղափարը յղացած է, երբ քոյրը օր մը իր գեղանկարները թափած է՝ ըսելով, որ անոնք երբեւիցէ պիտի չցուցադրուին Փարիզի աշխարհահռչակ թանգարանին մէջ:

Պրուքլինի թանգարանին մէջ անոր կախած մէկ գեղանկարը կը պատկերէր բարձրաստիճան զինուորական մը, որ ներկ սրսկող շիշ մը բռնած էր՝ պատերազմի դէմ արտայայտութիւններով խըծբըծուած պատի մը առջեւ կանգնած:

Պանքսի Բնութեան Պատմութեան թանգարանին «Կենսաբանական այլազանութեան սրահին» մէջ կախած է կատարելագործուած արհեստագիտութեամբ շինուած բզէզ մը, որուն թեւերուն «հեռահաս հրթիռներ» կապուած են:

Երբ Պանքսիի հարց տրուած է, թէ ինչպէս յաջողած է թափանցել թանգարաններուն ելեմուտին հսկող կէտերէն, ան բացատրած է թէ կեղծ մօրուք մը դըրած է եւ ունեցած է օգնականներ, որոնք շեղած են թանգարաններուն պաշտօնէութեան ուշադրութիւնը:

«Ցայտնապէս ապահովութեան հսկող պահակները աւելի ուշադիր են թանգարանէն դուրս ելած, քան թանգարան մըտած բաներուն, ինչ որ նպաստաւոր էր ինծի համար», կ'ըսէ ան:

դարասա գիւղերը հիմնեցին:

Գաւառներուն մէջ տիրող աղաւոր սովի այդ տարիներուն, ժողովուրդը փրկելու համար գիւղերու քահանաները եւ տանուտէրերը հաւաքուեցան եւ դիմեցին հայկական մօտակայ բնակավայրերու բնակիչներուն, շրջեցան շրջանները. մտան տունէ տուն եւ կարելիութեան սահմաններուն մէջ ցորեն, գարի, կորեկ, ոսպ եւ այլ ուտեստեղէն հաւաքելով բաժնեցին ժողովուրդին: Նոր Ջուղայի հայութիւնը իր կարգին օժանդակութեան ձեռք երկարեց եւ հնարաւորին չափ օգնեց գաւառներու ժողովուրդին, իսկ Նոր Ջուղա ապաստանողներն ալ ապսնջականութիւն, սնունդ եւ օժանդակութիւն ըստացան:

Ա. Մ.

(Ազդակ)

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՒ ՄԷՋ

Այս երկրորդ հարցաքննութիւնը գրեթէ առաջինին յար եւ նման էր. միայն թէ այս անգամ մեր պատասխանները գրի կ'առնուէին:

Քօմիսէրը մասնաւորապէս սա պարագային վրայ ծանրացաւ թէ ինչո՞ւ համար Պոլսէն ինծի ղրկուած դրամը Ռէժիի կամ Տ. Ումումիի միջոցաւ կուգար եւ ո՛չ թէ օսմանեան թղթաբերով:

Վերջապէս մեր իֆատէները ստորագրեցինք ու դարձանք այն սենեակը ուր արգելափակուած էին մեզ:

Քէմալ պէյի մեզի հանդէպ ցոյց տուած յարգալից վերաբերմունքը, մանաւանդ հօրեղբօրս մասին ըրած յիշատակութիւնը այն յոյսը կը ներշնչէր մեզ թէ նոյն իրիկուն իսկ ազատ պիտի արձակուէինք, մանաւանդ որ քովերնիս ո՛ր եւ է կա-կածելի կամ վտանգաւոր բան չէր գտնըւած:

Միայն պրաունինկ ըէվոլվէրը կար եւ առիկա քիչ մը մտատանջութիւն պատճառած էր մեզի, բայց զարմանալին այն է որ հարցաքննութիւններու միջոցին երբեք ակնարկութիւն չեղաւ ըէվոլվէրին որ միւս առարկաներուն հետ հո՛ն սեղանին վրայ դրուած էր:

Մութը գրեթէ կոխած էր երբ դուռը բացուեցաւ եւ ոստիկան մը ըսաւ մեզի.

– Եկէք հետս...

Եւ մեզ առաջնորդեց շէնքին խորը ուր կը գտնուի բանտը:

Հասկցանք որ ազատ պիտի չթողուէինք:

Արդարեւ մեզ մտցուցին բանտը ու դուռը գոցեցին մեր վրայ:

Բանտը որ երկրորդ յարկը սենեակ մըն էր, լեցուած էր բանտարկեալներով, այնպէս որ հազիւ թէ փոքրիկ անկիւն մը գտանք նստելու համար:

Բանտարկեալները ընդհանրապէս բոլորն ալ արաբներ էին, ոճրագործ, գող, զինուորական փախստական, եւն. ամէնքն ալ աղտոտ, զարշահոտ:

Յուսալով որ միւս օր պիտի արձակուէինք, անկողին, եւլն. չարել չտուինք ու մինչեւ առտու գրեթէ անքուն անցուցինք:

Հետեւեալ օր սակայն մեզ հարցնող փնտռող չեղաւ, ընդհակառակը ցերեկուան մօտ բանտին դուռը բացուեցաւ եւ ներս բերին Կարապետին եղբայրը՝ Մուսա, զոր փողոցը ձերբակալած էին:

– Քեզ ալ հարցաքննեցի՞ն, հարցուցինք:

– Ոչ՛, միայն անունս, տարիքս եւ ուր տեղացի ըլլալս հարցուցին:

Ժամ մը ետքը դարձեալ դուռը բացուեցաւ ու ներս մտաւ Կարապետին միւս եղբայրը Արմէն որ նոյնպէս փողոցը ձերբակալուած էր, իսկ իրիկուան դէմ բերին նաեւ կրտսեր եղբայրը, Ճէպրա (Գաբրիէլ) հազիւ 14 տարեկան տղայ մը:

Հասկցանք որ մեզ ազատ պիտի չթողէին: Տունէն բերել տուինք անկողին, վերմակ, եւն. ու տեղաւորուեցանք բանտին մէջ:

– Կ'երեւայ որ պիտի դատուինք, խորհեցանք:

Եւ սակայն որ եւ է որոշ ամբաստանութիւն չի կար մեզի դէմ, կամ գոնէ մեզի բան մը չէին ըսած:

Ի զո՛ւր մտքերնիս կը չարչարէինք մեկնութիւն մը տալու համար մեր ձերբակալութեան:

Ուշ ատեն ոստիկան մը եկաւ եւ ըսաւ.

– Պատրաստուեցէ՛ք վաղը Հալէպ պիտի երթաք:

– Այս փոքրիկ տղա՞ն ալ, հարցուցինք, Ճէպրան ցոյց տալով:

– Այո՛:

– Բայց անիկա ի՞նչ յանցանք կրնայ ունենալ:

– Միւթէսարըֆ պէյին հրամանը այս է: Բնականաբար շատ մտատանջ գիշեր մը անցուցինք:

Առտուն կանուխ մօրեղբայրս ուզեց քօմիսէրը տեսնել եւ խնդրել իրմէ որ մէկ երկու ժամ միջոց տայ որպէսզի երթայ գործերը կարգի դնէ:

Հալէպի կառախումբը կը մեկնէր կէսօրին, հետեւաբար բաւական ժամանակ ունէինք:

Քօմիսէրը քիչ մը դժուարաւ հաւանեցաւ ու մօրեղբայրս Կարապետին հետ ու երկու ոստիկանի հսկողութեամբ գացին իրենց տուները:

Մօրեղբօրս բացատրեցի թէ ո՛ւր պահած էի օրագրութեան երեք տետրակներս եւ պատուիրեցի որ զանոնք առնէ ու բնաջնջէ ընէ:

Բաւական գործ կար ընելիք: Ցորեն եւ ուրիշ ուտեստի պաշար ունէինք տանը մէջ, հարկ էր զանոնք ափյափոյ վաճառել, քանի որ հետերնիս չէինք կրնար տանիլ, վաճառել նաեւ աւելորդ կարասիները:

Չէինք գիտեր թէ ինչո՛ւ համար Հալէպ կ'երթայինք: Հո՛ն պիտի դատուէի՞նք թէ պարզապէս պիտի բանտարկուէինք:

Մօրեղբայրս եւ Կարապետ վերադարձան երեք ժամ ետքը: Կարելի եղածին չափ կարգադրած էին իրենց գործերը:

Այս անգամ Կարապետին կ'ընկերանար նաեւ քոյրը Ռսկի:

(Շար. 69)

Ժան-Ժագ եւ Սիլվիա Տամլամեան,
Ալէն եւ Ժաննա Տամլամեան
զաւակները

Սոնիա, Ատէլ եւ Գորին
թոռնիկները

Տիկիններ Եւգինէ Պօղոսեան եւ
Հայկուհի Տամլամեան,
քոյրերը, իրենց
զաւակները ու թոռները

Տէր եւ տիկին Ազատ եւ Հերմինէ
Ասլանեան,
քեռայրը, քենին եւ իրենց
զաւակները

Ինչպէս նաեւ Տամլամեան, Աբէլեան, Պապիկեան, Պատեմեան, Պիրոն, Պուրմայեան, Հիւնըման, Գափթան, Մոստիչեան, Մութաֆեան, Փարնակեան ընտանիքները

Ցաւով կը ծանուցանեն

ՍՏԵՓԱՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահած է Յունիս 6ին, 100րդ տարիքին, Գլամար (92)

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Յունիս 9, ժամը 14:45ին Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին

6 av Bourgain à Issy les Moulineaux (92)

Թաղումը կը կատարուի ժամը 16ին Գլամարի Գոմիւնալ գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

26 avenue du Bois Tardieu.

ՅԱՌԱՋ.- Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն, ինչպէս նաեւ տիկիններ Եւգինէ Պօղոսեանի եւ Հայկուհի Տամլամեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Jean-Jacques et Sylvia Damlamian
Alain et Jeanne Damlamian
ses enfants;

Sonia, Adèle et Corinne
ses petites filles;

Mesdames Yevkiné Boghossian et Haigouhi Damlamian
ses sœurs, leurs enfants et petits-enfants;

M. et Mme Azad et Herminé Aslanian
son beau-frère et sa belle-sœur, et leurs enfants;

et les familles Damlamian, Apelian, Babighian, Bademian, Biron, Bourmayan, Huneman, Kaptan, Mosditchian, Mutafian, Parnagian

ont la douleur de vous faire part du décès de

Mr Stépan DAMLAMIAN

survenu à son domicile, le 6 juin 2005, dans sa 100ème année, à Clamart (92)

La cérémonie religieuse sera célébrée le Jeudi 9 Juin 2005, à 14 heures 45 en l'église arménienne Sainte Marie Mère de Dieu,

6 av Bourgain à Issy les Moulineaux (92)

L'inhumation aura lieu à 16h dans le caveau de famille au cimetière communal de Clamart (92),
26 avenue du Bois Tardieu.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիեննաիկի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի կեդրոնի անդամներն ու բարեկամները իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն փրոֆ. Նովէլլոյի այրիին՝ Տիկին Կապրիէլլայի, զաւակներուն, թոռնիկներուն ու հարազատներուն:

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ տէր եւ տիկին Գամէր Գոչեանէ ՄԿՐՏԻՉ ՁԱՐԻՖԵԱՆԻ յիշատակին:

Maison des Etudiants Arméniens
Admissions pour l'année 2005-2006

Vous êtes un(e) étudiant(e) de nationalité ou d'origine arménien(ne) ? La Maison des Etudiants Arméniens peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 30 juin pour la Commission d'admission de juillet et le 30 août pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. Nous accueillons également les chercheurs, enseignants-chercheurs et stagiaires.

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (Licence, Master, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ: Թեկնածութիւնները պէտք է հասնին Յունիս 30էն առաջ քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30էն առաջ: Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասատուներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն:

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens — Cité Internationale Universitaire de Paris —
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice
57 boulevard Jourdan 75014 Paris
FRANCE
Tél. : 01. 44. 16. 10. 60
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛ՅՔ ՏՕՆԵԱՑՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ
ՊԱՇՏՄԱՄԲ

ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԳԻՒՏԻ ՆՇԽԱՐԱՑ
ՍՐԲՈՅ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՅ
ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ օր 11 Յունիս ժամը 9:30-ին:

(Շար. Ա. էջէն)

Եան Քիւպիսի, որ հինգ տարի է կը վարէր այդ պաշտօնը:

ՑՈՒՐԻՑԵՐԻԱ ձայներու 54,6% համեմատութեամբ, որոշեց մաս կազմել Շէնկէնի գօտիին եւ անդամակցիլ Տուպլինի դաշինքին ապաստանի պայմաններու ձեւակերպութեանց համար. Շէնկէնի համաձայնագիրը կը վերաբերի ազատ երթեւեկութեան Եւրոպական Միութեան մէջ:

ԹՈՒՆՃԵԼԻԻ (արեւելեան Թուրքիա) մէջ, քիւրտերը յարձակման անցած են Յունիս 4ին եւ չորս Թուրք զինուոր սպաննուած է, 5րդ մըն ալ վիրաւորուած:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆԻ երեսփոխանական փոխանորդը՝ Ժորժ Սիֆրէտի, Շաթընէ-Մալապրիի քաղաքապետ, յայտարարած է թէ կը հրաժարի իր պաշտօնէն թոյլ տալու համար որ Փ. Տէվէճեան վերագտնէ երեսփոխանի իր հանգամանքը, զոր կորսնցուցած էր 2002ին, երբ պատուիրակ նախարար դարձաւ:

Ա. ԷՕՃԱԼԱՆ քիւրտ պարագլուխը որ 1999էն ի վեր արգելափակուած է Մարմարայի մէկ կղզիին վրայ, չի փափաքիր որ իր դատը վերաքննուի Թրքական ատեանի մը առջեւ: Անցեալ Մայիս 12ին Մարդկային Իրաւունքներու եւրոպական ատեանը դատապարտած էր Թուրքիան որ արդար դատ մը չէր տեսած Էօճալանի հարցով ու թելադրած վերստին դատել Էօճալանը: Վերաքննութեան դիմումը հարկ է նոյնական ինք կատարէ, բայց Էօճալան կը ձգտի դատը փոխադրել Թուրքիայէն դուրս «յատուկ ատեան» մը որ կազմակերպուած ըլլայ Եւրոպայի խորհուրդին կողմէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section **«SEVAN»** de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola
Salle couverte en cas de pluie

☐

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les 16 et 17 juillet de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne: Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

☐

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte (incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ
ԴԷՊԻ ԱՆՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Զամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անսիի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04. 78. 49. 19. 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

☐

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

☐

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...

Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Possibilité de restauration légère l'après-midi.

Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne
REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian «DIEU MERCI» mise en scène par Alain Choquart au Théâtre Dejazet **le vendredi 17 juin**
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

☐

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 9
JEUDI
9 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO: 1,20 €
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

80րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 21.219
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.219

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԱՄՆ ԱՅՑԸ

Թուրքիոյ վարչապետը Թ. Էրտողան Յունիս 7ին պաշտօնական այցով մեկնած է Ուաշինկթըն: Բաւական ռազմավարական այց մը կը նկատուի, քանի որ Իրաքի պատերազմին մասնակցելու մերժումէն ի վեր, նաեւ Կիպրոսի հարցին պատճառով լարուած որոշ վիճակ մը կայ երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն մէջ:

Այսուհանդերձ, Թ. Էրտողան ճամբորդութեան ընթացքին պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ Թուրքեւամերիկեան յարաբերութիւնները մտահոգիչ որեւէ կէտ չունին: Իրեն համար առաջնային նիւթը Կիպրոսն է: Սպիտակ տան հանդիպումին գլխաւոր տեղը պիտի գրաւէ Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական շրջանին դէմ կիրարկուած մեկուսացումի քաղաքականութեան ջնջումի պահանջը: Ատոր հետ Էրտողան պիտի պահանջէ որ ԱՄՆ ճնշում բանեցնեն Եւրոպական միութեան վրայ, մանաւանդ որ մօտ ատենէն նախագահութիւնը պիտի ստանձնէ Մեծն Բրիտանիան:

Էրտողանի կազմած օրակարգին վրայ երկրորդ տեղը ունի Աֆղանիստանը ուր կը ձգտի շինարարական գործունէութիւն ծաւալել, յատկապէս Քապուլի մէջ: Ապա կայ քրտական հարցը. Իրաքի հիւսիսային շրջանէն Թուրքիա թափանցող զինեալ ուժեր միայն մտահոգութեան աղբիւր են Անգարայի համար: ԱՄՆ քանիցս խոստացած ըլլալով հանդերձ, գործնական քայլերու չեն դիմած այդ թափանցումներուն արգելք ըլլալու համար:

Ինչ կը վերաբերի Իրաքի հարցին, այսօր լոտ Թուրք վարչապետին Ուաշինկթընի հետ տարակարծութիւն չունին. անցեալը եւեւ մնացած է ու ապագան է որ կը շահագրգռէ:

Վերջին կէտը կը կազմէ Սուրիոյ հանդէպ քաղաքականութիւնը: Ուաշինկթըն շատ գոհ չէ Անգարայի այդ երկրին նըկատմամբ վարած քաղաքականութենէն, սակայն Էրտողան վստահ է թէ պիտի յաջողի իրենց արդարացիութեան համոզել Ճ. Պուշը:

Էրտողանի այցը միջազգային դէտերու հետաքրքրութեան առարկան է, յատկապէս վերջին շրջանին երկու երկիրներուն յարաբերութիւններուն կրած փոփոխութեան պատճառով: Ընդհանուր եզրակացութիւնը այն է որ նոյնիսկ եթէ Թուրքիա այսօր այլեւս առաջնային գործընկեր մը չէ Ուաշինկթընի համար, կարեւոր գործընկեր մըն է եւ ԱՄՆ բնաւ չեն փափաքիր տեսնել որ ան դուրս կու գայ իրենց ազդեցութեան գօտիէն:

ԱՆԳԱՐԱ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ ՋՆՋՈՒԱԾԻՆ ՏԵՂ ՆՈՐ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Հայկական հարցին մասին Պոլսոյ երեք համալսարաններուն կազմակերպած գիտաժողովին ջնջումը որոշակի դժգոհութիւն պատճառած է Թրքական շատ մը շրջանակներու: Ատոր մէջ անշուշտ դեր կատարած է արտասահմանի մէջ ստեղծըւած տպաւորութիւնը: Նկատի առնելով կացութիւնը, Անգարայի համալսարանին տեսուչը Ն. Աչրաս յայտնած է թէ իրենք ծրագրած են նոյն նիւթով նոր ժողով մը գումարել Յունիս 30ին: Անոր թեման պիտի ըլլայ. «Հայկական դէպքերուն մէջ պատմական ու քաղաքական ազդակները»:

Տեսուչը ցաւալի համարած է Պոլսոյ համալսարանին գիտաժողովին ջնջումը: Ըսած է թէ իրենք երկու տեսակէտներուն տեղ դէմքեր պիտի հրաւիրեն: Արդէն առաջինին ջնջումին պատճառ կը նկատէ մասնակիցներուն ինքութիւնները: Համոզուած է որ «եթէ երկու տեսակէտներն ալ արժեւորուին, այն ատեն ճշմարտութիւնը երեւան կ'ելլէ»: «Մարմարա» (Յունիս 7) արձագանգելով լուրին, կ'աւելցնէր. «Այս խօսքերը մտածել կու տան թէ Անգարայի համալսարանին կազմակերպելիք ժողովն ալ մեծ տարբերութիւն պիտի չկարենայ ունենալ նախորդներէն»:

ՊԵԼՃԻԿԱ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԲԱՐՁԻ ԹՈՂԻ ԸՐԱՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք Յունիս 3ի մեր թիւով, Պելճիոյ Ծերակոյտը Յունիս 7ին պիտի քննէր այն երկու յօդուածները որոնք կը վերաբերէին Թութսիներու 1994ի ցեղասպանութեան ժխտումին, որոնց պիտի աւելցուէր նման յօդուած մը Հայոց ցեղասպանութեան մասին:

Արդ, Յունիս 7ին, Ծերակոյտի Արդարութեան յանձնախումբը դիւրին ճամբայ մը գտած է բարձի թողի ընելով երկու յօդուածներն ալ: Այս ձեւով հարցը կը փակուի, որպէսզի «ներքին եւ միջազգային իրաւունքի առթած իրաւական դժուարութիւնները չքանան»: Յանձնախումբը լայն մեծամասնութեամբ է որ քուէարկած է այդ 2 յօդուածներու ջնջումը, ինչ որ Նաթալի Թ'Սիւքլէս «hազւադէպ կեղծաւորութեան վիճարկում» որակած է, մեղադրելով ընկերվարականները որ Թրքական գիծը ընտրած են, խընայելու համար Թուրք համայնքը: Էմ. Խոփ (Բարենորոգիչ շարժում) ներկայացուցիչը նկատի կ'առնէ նաեւ որ ընկերվարականները նկատի ունին 2006ի թաղապետական ընտրութիւնները սիրաշահելու համար Թուրք համայնքը: Արդարութեան նախարարուհին՝ Լօրէթ Օնքելինքս բուռն հակազդեցութիւն ունեցած է այս մեղադրանքներուն դէմ:

Խնդրոյ առարկայ յօդուածները զորս կը ներկայացնէին Էմ. Խոփը եւ ընապահները նպատակ ունէր պատժելու ոեւէ մէկը որ կը ժխտէր ոչ միայն Թութսիներու այլեւ Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ որոնց զօրավիգ էր նաեւ Հրեայ համայնքը:

ՊԸՐՊԷՆՔԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԸ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսը որ հովուապետական այց մը կը կատարէ ԱՄՆ-ու արեւմտեան թեմին, Յունիս 4ին օրհնութիւնը կատարած է Պըրպէնքի (Գալիֆորնիա) նոր մայր տաճարին: Արարողութեան մասնակցած են կըրօնաւորներու դասը, բարերարներ:

ՄԱՄՈՒԼ

LE FIGARO (8 juin)

GERARD CHALIAN : « Les Européens, des retraités de la grande histoire? ».

Վերոնշեալ խորագրին տակ Ֆիկառօ «Վիճարկում եւ կարծիքներ» էջին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Ժերար Շալեանի հետ, զոր կը ներկայացնէ որպէս «մասնագէտ մը քաղաքական, ռազմագիտական եւ հակամարտութեանց հարցերու» որ կ'արտայայտուի Եւրոպական Միութեան մասին խորհրդային իշխանութեան տապալումէն ի վեր:

Ժ. Շալեան կը վերլուծէ կացութիւնը, 1989էն 1991 երբ համայնավար եւրոպական սիսթէմը կը տապալէր եւ այս չնախատեսուած կացութիւնը ծնունդ կու տար շարք մը մեծ դէպքերու, զորս կը թուէ (Սերպ ազգայնականութեան ծընունդ, Քոսովօ, անկախութիւններու հռչակում, ԱՄՆ-ու նախաձեռնութիւններ Քուէյթի կցումէն ետք Իրաքի կողմէ, եւլն.): Այս պայմաններուն մէջ, Շալեան պատեհ կը գտնէ որ Սահմանադրութիւն մը չարադրուի, բայց, անկէ առաջ հարցեր կային լուծուելիք: Կը գտնէ որ Պէրլինի պատի անկումէն ետք եւ Խորհրդային Միութեան անհետացումէն, Ամերիկեան գերագահութիւնը անխուսափելի էր: Հարկ էր որ Եւրոպացին դէմ դնէր այս նոր կացութեան եւ պաշտպանութիւն մը ապահովէր:

Ինչ կը վերաբերի գլխաւորաբար Ֆրանսայի, Շալեան կը գտնէ որ յանպատրաստից վիճակի մը մէջ ենք, զոր ճառերը չեն կրնար թաքցնել: Անխուսափելի է աշխատանքի օրէնսդրութեան բարեկարգում մը կամ ճկունութիւն մը: Բաղդատմամբ մեր դրացիներուն - Հոլանտա, Մեծն-Բրիտանիա, Գերմանիա - անհրաժեշտ բարեփոխումներու մեր կարելիութիւնը շատ սահմանափակ է: Երկիր մը, ուր գործօն բնակչութեան 25%ը պաշտօնատարներէ բաղկացած է չի կրնար ուժական ըլլալ: Քննադատութիւնը չի վերաբերիր պաշտօնատարներուն, այլ՝ սիսթեմի: Ու Շալեան կ'եզրակացնէ.- «Ներկայ պայմաններուն մէջ, գլխաւոր սպառնալիքը կու գայ փոփոխութեան կամքի մը բացակայութենէն, ամէն կողմ, դանազան մարդերու պահպանողականութենէն, որոնց մէջ Պետութեան դերն ալ ամէնէն փոքրը չէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պետական պարտքը օրէ օր աւելի ծանրակշիռ բնոյթ կ'առնէ եւ Յունիս 8ին, Տ. տը Վիլըփէնի վիճակը բաւական փափուկ էր նախքան արտայայտուիլը Ազգային ժողովին առջեւ, ուր վստահութեան քուէ պիտի ուզէր, բայց, Իւ-Տէ-էֆը որոշած էր (առաջին անգամէն) չմասնակցիլ քուէարկութեան: 2005ի Ապրիլի վերջ, պարտքը հասած էր 42,25 միլիառ եւրոյի ինչ որ 2,6 միլիառով աւելի է բաղդատմամբ նախորդ տարուան նոյն շրջանին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարը՝ Եոշքա Ֆիշէր յայտարարած է Յունիս 7ին, որ բանակցութիւնները պէտք է անպայման սկսին Թուրքիոյ անդամակցութեան համար Հոկտեմբեր 3ին: Ըստ իրեն... «Այդ ծրագրին լքումը շատ մեծ վտանգ կը ստեղծէ»:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ պատուիրակ նախարարուհին՝ Գաթրին Գոլոնա Լիւքսամպուրկի մէջ կրկնեց Ֆրանսայի դիրքը «Պոլքշթայն հրահանգ»ին մասին, որ Ֆրանսայի պահանջը կը մնայ, նոյնիսկ իր տկարացած վիճակին մէջ հանրաքուէէն ետք: Գ. Գոլոնա կ'ուզէ որ 25երը ժամանակ տրամադրեն վերլուծելու համար կացութիւնը եւ հասկնալու Սահմանադրութեան Ուխտին մերժումի պատճառները: Համոզուած է որ «Պոլքշթայն հրահանգը» դեր խաղացած է: Ծանօթ է որ հարցը կը վերաբերի աշխատաւորներու ազատ երթեւեկութեան, պայմանաւ որ աշխատաւորները վճարուին իրենց երկրին աշխատավարձքերով, ինչ որ ծընունդ տուած էր «Լեհ կապարագործ»ի ընթացիկ տարազին: Մեծն-Բրիտանիա եւ Հոլանտա համամիտ են որ գործադրըւի, նաեւ Ֆինլանտան: Տիկին Գոլոնա որեւէ զիջում չէ ըրած եւ պնդած որ «Պոլքշթայն հրահանգը» պէտք է առկախուի:

ՖԼՈՐԱՆՍ ՕՊԸՆԱՅԻ եւ իր առաջնորդին առեւանգումը 154 օր է կը տեւէր Յունիս 8ին եւ յստակ որեւէ լուր չկար, եթէ նոյնիսկ նախորդ օրը, Լիպէրասիոնի տընօրէնը հաւաստիք տուած է որ հարկ է լաւատես ըլլալ, կացութիւնը աւելի կայուն է: Յունիս 7ին, պատուիրակութիւն մը դիմում մը յանձնած էր Էլիզէ, որ կը կրէր 170 հազար ստորագրութիւն որպէս զօրակցութիւն: Դիմում, ցոյց, զօրակցութեան զանազան արտայայտութիւններ տեղի կ'ունենան ոչ միայն Ֆրանսա այլեւ մերձաւոր երկիրներու մէջ:

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆ եւ Կազայի գօտիին մէջ 5 Պաղեստինցիներ եւ մէկ Չինացի սպաննուած են Յունիս 7ին, ինչ որ ամէնէն ծանր դէպքն է Յունուարի վերջաւորութենէն ի վեր, երբ հրադադարի համաձայնութիւն մը գոյացաւ: Պաղեստինեան Իշխանութեան Ներքին նախարարը՝ Նասր Եուսէֆ կոչ ըրած է որ ծայրայեղ շարժումները հանդարտին, մինչ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը իր ժամադրութիւնը Եուսէֆի հետ ջնջած է:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, նախագահ Պաշար Ալ-Ասատ Յունիս 6ին, բացումը կատարած է Պաաս կուսակցութեան 10րդ համագումարին: Հետանկարն է, ըսած է, «բարելաւել հայրենակիցներու կեանքի պայմանները եւ համիլ մատակարարութեան բարելաւման, ապահովելով աճի լաւագոյն համեմատութիւններ»:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ հանրապետութեան նախագահը պաշտօնական այցով Յունիս 7ին գացած է Անգարա: Նախագահ Ա. Ն. Սէզերի հետ հանդիպումին նիւթ եղած են ուժանիւթի մարզի գործակցութիւնը, երկաթուղիով բեռներու փոխադրութիւնը, գիտական ու թէքնոլոժիք գործակցութիւնը: Երկու երկիրներուն առեւտուրի ծաւալները 2004ին 70% յաւելում արձանագրած ու 3 միլիառ տոլարի հասած են: Երկու նախագահները ծրագրած են մինչեւ 2010 10 միլիառ տոլարի հասցնել:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ նախագահ ընտրուած է պահպանողական ընդդիմութեան թեկնածու Լասլօ Սոլիոմ, շնորհիւ կառավարական համախումբին մէջ տիրող տարակարծութեանց: Սոլիոմ սահմանադրական Ատեանին նախկին նախագահն է եւ համբաւոր իրաւագէտ: 63 տարեկան է, անկախ անձ մը կը նկատուի:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅԴՔԱՆ ՄԵԾ ՏԱՐԱԾՔ ՈՒՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Վերջին տարիներու երեւանեան կառուցումի թափէն անմասն չմնաց ԱՄՆ-ու դեսպանատունն ալ. նոր, փառաւոր շէնք մը ունեցաւ ան ուր առկէ ետք պիտի գործեն բոլոր բաժինները: Երկրի մը մէջ դեսպանատան շէնքի մը կառուցումը բնական է ոչ մէկ արտակարգ, կամ արտառոց կողմ ունի. բայց այս մէկը առաջին օրէն քիչ մը չատ յաճախ խօսեցուց իր մասին:

Ատոր պատճառը նախ գրաւած տարածքին ուշագրաւ մեծութիւնը եղաւ. ճիշդ է, Ամերիկան արձակ երկիր է ու Ամերիկացիները վարժուած են լայն տեղ ապրելու. սակայն Հայաստանի նման փոքր երկրի համար 90 հազար քառակուսի մեթր մակերես չատ ու չատ նկատուեցաւ փողոցի մարդուն ալ, մամուլի մարդուն ալ կողմէ: Ինչի՞ պիտի ծառայէր այդքան ընդարձակ շէնք մը: Այդ հարցականը այնքան միտքեր զբաղեցուց որ նոյնիսկ գրուեցաւ թէ երեւանեան դեսպանատունը աշխարհի մեծագոյնը պիտի ըլլայ ԱՄՆ-ու ունեցածներուն:

Ահաւասիկ զբաղեցնելէ ետք հանրային կարծիքը, շէնքին կառուցումը աւարտեցաւ ու լրատուները յայտարարեցին թէ բացումը կատարուած է Մայիս 6ին, «Ամերիկեան պողոտայ թիւ1» հասցէով դեսպանատան: Անշուշտ ի ներկայութեան նախագահ Ռ. Քոչարեանի, նախարարներու եւ պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններու: Հոն եղած են անշուշտ լրագրողներն ալ որոնք փոխ դեսպան Կոփրիի առընչականութիւնը վայելած են. ան պատասխանած է հարցումներու, նոր շէնքին մէջ առաջնորդած զիրենք, տեսնելու տեսնուելիքը:

Լրագրող Երանոսեան, մամուլի երջանիկներէն մէկը եղած է. «Առաւօտ»ի յաջորդ օրուան թիւին մէջ կը նկարագրէ շէնքը, կու տայ տուեալութիւնները: 90 հազար քառ. մեթր տարածքին 14 հազարին վրայ կատարուած է կառուցումը, հինգ շէնքով: Անմիջապէս հետեւած է հերքումը. Երեւանի շէնքը ճիշդ է որ իր չափերով չատ մեծ է, սակայն աշխարհի ամենամեծ ամերիկեան դեսպանատունը չէ: Բնապահական մտահոգութիւններ ալ հնչած են փոխ դեսպանին ու լրագրողներու հանդիպումին. ամերիկացիները հայաստանցի չե՛ն. անոնք վարժ են բնապահական մաքուր միջավայրի: Ուստի որոշած են իրենց փոխադրութենէն առաջ հիմնովին մաքրել Երեւանեան լիճը որուն քովն է դեսպանատունը: Մարդ կարդալէ ետք այս գովելի բծախնդրութիւնն ու հոգածութիւնը, ի՞նչպէս չափսոսայ որ Ամերիկացիները որպէս վայր չեն ընտրած Սեւանին յարող գետին մը: Բնապահական մաքուր միջավայրի իրենց բծախնդրութիւնը գոնէ Հայաստանը կը փրկէր այդ ոլորտի լրջագոյն հարցէն:

Բացումի հանդիսաւոր երեկոյթին գրեթէ բոլոր ելոյթ ունեցողները յիշեցուցած են թէ այդ կառուցման չնորհիւ Հայաստանի տնտեսութիւնը 18 միլիոն տոլարով հարստացած է: Զմաղթե՞լ որ վաղն ալ ամերիկեան դեսպանատան անձնակազմին համար ամարանոց մը, միւս օրը ագարակ մը կառուցուի:

Որպէս բարի լուր, հաղորդուած է թէ ծաւալներուն հետ մեծցած է դեսպանատան մատուցած սպասարկութիւններուն թիւն ալ: Օրինակ, ամէն կէսօրէ ետք փափաքողը կրնայ անվճար օգտուիլ դեսպանատան գրադարանէն: Կայ աւելի կարեւորը. ԱՄՆ-ու այցագիր խնդրողները այլեւս Տէր Թովիկեան դպրոցի սաներուն պէս պիտի չպարտադրուին անձրեւին կամ արեւուն տակ երկար ատեն ոտքի սպասելու հերթի մէջ որպէս դրախտ մուտքին նախորդած քաւարան: Նոր շէնքին մէջ անոնց ալ բաժին նախատեսուած է: Կայ սպասման սրահ մը: Կարեւոր նշում մըն ալ այն է որ դեսպանատան պարտէզին համար հայաստանեան ծառերը յարմար, արժանի նկատւած չեն, ծառեր բերուած են Իտալիայէն:

Գրութեան վերջին մասին մէջ դեսպանատան շէնքին ծաւալները կրկին նիւթ կ'ըլլան. լրագրողը կ'ըսէ թէ դեսպան Ճ. Էվանս հաւանօրէն յոգնած է յաճախ այդ մասին հարցում լսելէ, պատասխանելու գիրքին մէջ մնալէ: Կ'երեւի մի անգամ ընդ միշտ լռեցնելու համար Հայուն աբեւելքցիի հետաքրքրութիւնը, իր ելոյթին մէջ բացատրութիւն տուած է. շէնքը մեծ է որպէսզի կարենան իրենց աշխատակազմին ապահովութիւնը երաշխաւորել, աւելի չատ կառքեր կարենան կայանել, եւլն.:

Դեսպանը անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին ալ, ինչպէս կը գրէ «Առաւօտ»ի թղթակիցը, տալով կաղապարեալ պատասխան մը. «արդարայի լուծում, թէ՛ Բաքուին, թէ՛ Երեւանին օժանդակութիւն»: Ցետոյ քաղաքական բարենիշ մը, դրեթէ կրկին յիշեցնող Տէր Թովիկեան դպրոցը. «15 տարուան մէջ Հայաստան այնպիսի յառաջդիմութիւն արձանագրած է որ կը գոհացնէ նախագահ Պուշի «Հազարամեակի մարտահրաւէրները» ծրագրով պահանջուածը: Մանաւանդ բոլոր հիմքերը կան կարծելու որ յետագայում եւս կը պատասխանէ նոյն ծրագրին պահանջներուն»:

Հետաքրքրական է որ ոչ լրագրողը կ'անդրադառնայ, ոչ ալ դեսպանը ակնարկութիւն ըրած է քաղաքական մատ մը աւելի վեր մնացած նիւթերու. օրինակ այն մէկուն որ նոյն մամուլին մէջ տեղ գտաւ ըսելու համար թէ ամերիկեան դեսպանատունը աշխարհի այդ կէտին վրայ չատ ռազմավարական գործունէութիւն տանելու սահմանուած է. ատոր համաձայն ալ գործիքի, սարքաւորումի պէտք ունի ու միայն պարտէզին ծառերը չեն որ տեղական ապրանք չեն:

Որպէս պարկեշտ տեղեկագրող, Երանոսեան իր ստորագրած էջը աւարտած է օրհնութեան արարին նշումով. Հայ հոգեւորական մը գացած է, կամ հրաւիրուած, դեսպանատան նոր շէնքը օրհնելու: Ան նախ ողջոյնի խօսք արտասանած է անգլերէն ,ապա հայերէնով օրհնած շէնքը:

Այսուհանդերձ, դեսպանատան տարապայմանօրէն ընդարձակ տարածքին, շէնքին նիւթը յամառօրէն կ'առընչուի ռազմավարական ոլորտին: Աւելի լաւ սպասարկելու, դիմողները յարգելու, ինքնաչարժի աւելի չատ տեղ ունենալու մասին տրուած բացատրութիւնները քիչ մը չատ կը յիշեցնեն Կարմիր գլխանոցով աղջնակին պատմութիւնը. յատկապէս այն դրուագը ուր աղջնակը մեծ մօրը անկողնին մէջ պառկած գայլին հարց կու տայ. «Մեծ մայրիկ ինչո՞ւ այնքան մեծ աչքեր ունիս». ու ան կը պատասխանէ. «քեզ աւելի լաւ տեսնելու համար անուշիկս»...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՒԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐԸ ԵՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

Նոր Ջուղա ԺԹ. դարու ընթացքին աստիճանաբար վերականգնելով եւ բարգաւաճելով՝ կրկին անգամ արհեստներու կարեւոր կեդրոնի վերածուեցաւ: Կառուցուեցան նաեւ նոր դպրոցներ, որոնցմէ յատկապէս Ազգային Կեդրոնական դպրոցը եւ Գէորգ Քանանեան վարժարանը, ինչպէս նաեւ Ս. Կատարինեան օրիորդաց դպրոցը կարեւոր դերակատարութիւն ունեցան նոր սերունդներու հայեցի դաստիարակութեան մէջ:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ՝ ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Նոր Ջուղայեցիք հինէն ի վեր ճանչցուած էին իբրեւ անուանի առեւտրականներ ու արհեստաւորներ: Թէեւ անապահովութեան ու հալածանքներու պատճառով չատեր հեռացած էին եւ տնտեսութիւնն ալ մեծապէս անկում ապրած էր, սակայն ԺԹ. դարուն Նոր Ջուղա կը մնար իբրեւ Իրանի արհեստներու կարեւոր կեդրոններէն մէկը:

Ամէնէն աւելի տարածուած արհեստներէն մէկը կօշկակարութիւնն էր, որ բաւական կարեւոր տեղ ունէր ժողովուրդի տնտեսութեան մէջ: Նոր Ջուղայեցիներու տնտեսութեան մէջ կօշկակարութեան արհեստին ներկայացուցած կարեւորութիւնը նկատի ունենալով Ազգային երկսեռ դպրոցներու հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ 1905ին կօշկակարանոց բացուեցաւ, որուն համար արտասահմանէն անհրաժեշտ գործիքներ ապսպրուեցան եւ գործը դեկավարելու պատասխանատուութիւնը Կարապետ Մկրտումեանի յանձնուեցաւ: Կօշկակարանոցին մէջ ամէն տեսակ կօշիկներ կը պատրաստուէին: Կաշին ընդհանրապէս արտասահմանէն կ'ապսպրուէր, մասամբ նաեւ տեղական կաշի կը գործածուէր:

Նոր Ջուղայեցիներու տնտեսութեան մէջ կարեւոր դեր ունէր նաեւ ոսկերչութիւնը: Ոսկերիչներէն իւրաքանչիւրը ունէր իր սեփական խանութը եւ արհեստանոցը, ուր անոնք գեղեցիկ, նուրբ ու ճաշակաւոր ոսկեղէն եւ արծաթեղէն զարդեր կը պատրաստէին:

Գուլպայագործութիւնը Նոր Ջուղայի ամէնէն հին եւ տարածուած, պապենական արհեստներէն էր: Գուլպայագործութեան աշխատանքը կը կատարուէր տուներու մէջ կիներու եւ աղջիկներու կողմէ, որոնք բուրդէ եւ դերձանէ տեսակաւոր եւ գունաւոր գուլպաներ կը գործէին:

Նոր Ջուղայի շրջակայքը կային ընդարձակ այգիներ, եւ հետեւաբար գինեգործութիւնը եւս կարեւոր տեղ ունէր ժողովուրդի տնտեսութեան մէջ:

Նոր Ջուղայի մէջ կային նաեւ հացագործներ, պղնձագործներ, քանդակագործներ, քարտաշներ, բաղնեպաններ, սափրիչներ, երկաթագործներ, նկարիչներ, մսավաճառներ, ջուլհակներ, բրուտներ, սեղանաւորներ, ժամագործներ եւ այլն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Նոր Ջուղայի մէջ աշակերտութեան թիւը ԺԹ. դարու կէսէն ետք բաւական ստուարացած էր. մինչեւ այդ ժամանակ կային երեք դպրոցներ, որոնք սակայն այլեւս անբաւարար էին հետզհետէ աճող աշակերտութեան ու օրուան պայմաններուն: Հետեւաբար կարիքը կը զգացուէր նոր եւ արդիական յարմարութիւններ ունեցող դպրոցի մը:

Այդ ժամանակ Իրան-Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս արք. Յովհաննիսեան, նկատի ունենալով թաղային դպրոցներուն վիճակը եւ անյարմարութիւնները, թեմական մարմիններուն հաւանութեամբ մտածեց բոլոր դպրոցները միացնել եւ յարմարութիւններով օժտուած դպրոցական նոր շէնք կառուցել: Այս նպատակով ալ ան 1880ին ձեռնարկեց հանգանակութեան եւ հաւաքուած գումարով Ջարսու թաղին մէջ հողաչերտ մը գնեց, ուր ձեռնարկուեցաւ նոր դպրոցի շինութեան:

Դպրոցի շէնքի կառուցման համար կրկին անգամ ձեռնարկուեցաւ հանգանակութեան. Նոր Ջուղայի ժողովուրդը, ինչպէս նաեւ Հնդկաստան, Պուրմա եւ Ճաւա հաստատուած Նոր Ջուղայեցիք լիառատ նուիրատուութեամբ մասնակցութիւն բերին, որուն չնորհիւ ալ 1882ին կարելի եղաւ շինարարական աշխատանքները իրենց աւարտին հասցնել:

Շինարարական աշխատանքներու աւարտէն ետք, նոյն տարուան՝ 1882ի Դեկտեմբեր 12ին մեծ շուքով կատարուեցաւ բացման արարողութիւնը նախագահութեամբ առաջնորդ Գրիգորիս արքեպիսկոպոս Յովհաննիսեանի: Նորակառոյց դպրոցը կոչուեցաւ «Նոր Ջուղայի Ազգային Կենտրոնական Ուսումնարան»:

Պաշտօնական բացման արարողութենէն ետք Գրիգորիս արքեպիսկոպոսի կոչին վրայ երեք եկեղեցիներու շրջափակերուն մէջ գտնուող դպրոցները տեղափոխուեցան նորակառոյց դպրոցին մէջ:

Շինարարական մասնակի աշխատանքները շարունակուեցան մինչեւ 1893: Այնուհետեւ դպրոցին հիւսիսային կողմը, Սպահանի մէջ Բրիտանիոյ փոխ հիւպատոս տոքթոր Մինաս Աղանուրի նուիրատուութեամբ, ի յիշատակ իր քրոջ տիկին Լուիզա Դաւիթխանեանի, 1908ին կառուցուեցաւ երկյարկանի շէնք մը, ուր հաստատուեցաւ գրադարան եւ գրավաճառանոց ու կօշկակարանոց բացուեցան իբրեւ մնայուն եկամուտ դպրոցին:

Դպրոցը ունէր լայն շրջափակ. դպրոցական երկյարկանի շէնքին կեդրոնը գտնուող խաչաձեւ սրահի մէջ տեղի կ'ունենային դպրոցական եւ ազգային հանդէսներ, ներկայացումներ, երաժշտական ձեռնարկներ, ժողովներ, դասախօսութիւններ եւ այլն:

Ս. ԿԱՏԱՐԻՆԵԱՆ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Ազգային Կեդրոնական դպրոցի կառուցումէն ետք ձեռնարկուեցաւ Ս. Կատարինեան օրիորդաց դպրոցին նոր շէնքի կառուցման:

Արդարեւ Ս. Կատարինեան դպրոցի աշակերտութեան թիւը այնքան աւելցած էր, որ 1899ին անհրաժեշտ նկատուեցաւ դպրոցական նոր շէնք կառուցել: Առաջնորդ Մաղաքիա եպիսկոպոս Տէրունեանի ջանքերով Նոր Ջուղայի, Հնդկաստանի եւ Ճաւայի մէջ հանգանակութիւն կատարուեցաւ, որուն չնորհիւ մօտաւորապէս չորս հազար թուման հաւաքուեցաւ: Այդ գումարով 1900ին Ջարսու թաղին մէջ կառուցուեցաւ «Ս. Կատարինեան օրիորդաց դպրոց» անունով դպրոցական շէնքը: Դպրոցի կառուցման վերաբերեալ երկու արձանագրութիւններ փորագրուած են:

Դպրոցը ունի երկու բակ. արեւմտեան բակին չուրջ կը գտնուին դասարանները, իսկ արեւելեան կողմը կը գտնուի խաչաձեւ փոքր սրահ մը գմբէթով ու խաչով: Սրահին պատերու ներքին մասերը գեղեցիկ ու գունաւոր յախճապակիներով զարդարուած են:

ԳԷՈՐԳ ՔԱՆԱՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Գէորգ Քանանեան վարժարանը կը գտնուի Ջարսու թաղին մէջ, Ս. Կատարինեան օրիորդաց դպրոցին մօտ, անոր արեւմտեան կողմը: Անիկա կառուցուած է 1903ին, նուիրատուութեամբ տիկին Վառվառէ Քանանեանի, ի յիշատակ իր ամուսինին՝ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի նախկին տեսուչ Գէորգ Քանանեանի:

Նախքան դպրոցական շէնքին կառուցումը, 1901ին հիմնուեցաւ մանկապարտէզ, գլխաւորաբար առաջնորդ Բագրատ վարդապետ Վարդազարեանի ջանքերով:

Վարժարանի շէնքի կառուցման աշխատանքները սկսան 1903 Մայիս 11ին եւ աւարտեցան 1905ին: Պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ նոյն տարուան Սեպտեմբեր 25ին:

Դպրոցի շէնքի կառուցման համար ծախսուեցաւ աւելի քան եօթը հազար ռուբլի: Այդ գումարի կողքին տիկին Վառվառէ Քանանեան նուիրեց նաեւ քառասուն հազար ռուբլի, որպէսզի անոր տոկոսը յատկացուի դպրոցական ծախքերուն: Այս բոլորէն բացի ամէն տարի ալ

կին Քանանեան Մոսկուայէն որոշ գումար մը կ'ուղարկէր դպրոցին, գրենական պիտոյքներու եւ խաղալիքներու գնման համար:

1917ի Ռուսական յեղափոխութենէն ետք, քաղաքական տակնուվրայութիւններու պատճառով տիկին Վառվառէ Քանանեան տնտեսական անձուկ վիճակի մատնուեցաւ: Այնուհետեւ Նոր Ջուղայի Ազգային դպրոցներու հոգաբարձութիւնը տիկին Վառվառէ Քանանեանը իր աղջկան՝ Մարիամ Նիկիտ Ակիմեանի հետ 1931ին Մոսկուայէն փոխադրեց Նոր Ջուղա եւ իր հոգատարութեան տակ առաւ: Տիկին Քանանեան մահացաւ 23 Դեկտեմբեր 1935ին:

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶ

Նոր Ջուղայի մէջ առաջին մանկապարտէզի հիմը դրուեցաւ 1901ին, երբ Բագրատ Վարդապետ Վարդազարեան Իրանա Հնդկաստանի Թեմի դպրոցներու վերատեսուչ նշանակուեցաւ, իսկ տիկին Վառվառէ Քանանեան բաւական մեծ գումար մը յատկացուց Նոր Ջուղայի մէջ մանկապարտէզ բանալու համար:

Մանկապարտէզը նախ բացուեցաւ դպրոցներուն կից-յետոյ, երբ կառուցուեցաւ Քանանեան դպրոցին շէնքը, հոն փոխադրուեցաւ եւ առաջին յարկին չորս մեծ սենեակները յատկացուեցան մանկապարտէզին:

Տիկին Վառվառէ Քանանեան մեծ սէր ու հետաքրքրութիւն ունենալով մանկապարտէզին նկատմամբ ամէն առիթով Մոսկուայէն եւ Թիֆլիսէն մանուկներուն համար խաղալիքներ, նկարներ, գրենական պիտոյքներ եւ այրուբեն սորվելու համար փայտերու վրայ ամրացուած տառեր եւ այլ անհրաժեշտ իրեր կ'ուղարկէր:
Մանկապարտէզը ունէր երեք բաժանմունք, ուր կ'ընդունուէին չորսէն վեց տարեկան մանուկները:

Յետագային, երբ Նոր Ջուղայի ազգային դպրոցները դարձան երկսեռ եւ բացուեցաւ նաեւ միջնակարգի բաժինը, մանկապարտէզը Կեդրոնական դպրոցին շէնքին մէջ հաստատուեցաւ: Այնուհետեւ կրկին անգամ Գէորգ Քանանեան վարժարանին շէնքի մէջ հաստատուեցաւ, ուրկէ յետոյ Կեդրոնական վարժարանին կից շէնքի մը մէջ հաստատուեցաւ: Տարիներ ետք, 1972ին Զարուռ թաղին մէջ մանկապարտէզի առանձին շէնք կառուցուեցաւ, ուր տեղաւորուեցաւ մանկապարտէզը: 1977ին, երբ շէնքը "Արարատ" մարզամշակութային միութեան յանձնուեցաւ մանկապարտէզը փոխադրուեցաւ նախկին Տէր Մեսրոպեանց տունը, կոչուելով "Գէորգ Քանանեան Ազգային մանկապարտէզը":

Ա. Մ.

ՈՂԲԱԼԻ ՁԱԽՈՂՈՒԹԻՒՆ

Միջազգային մամուլին մէջ լայն տեղ գրաւած է, բնականաբար, Ֆրանսայի «Ոչ»ը եւրոպական սահմանադրութեան ուխտին հանրաքուէին: Քաղաքական մեկնաբաններ իրենց վերլուծումը ներկայացուցած են, ջանալով բուն պատճառները պարզել յայտնուած արդիւնքին:

Պելժիոյ «Լը Սուար»ը այն թերթերէն է որ «ձախողութեան» ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը կապէ Նախագահ Շիրաքի վարած քաղաքականութեան: Շեշտուածը այն է որ Ֆրանսացիները ոչ միայն մերժեցին սահմանադրութեան ուխտը, այլ նաեւ գիծ մը քաշեցին Շիրաքեան տարիներուն վրայ: Մինչդեռ նախագահը Էլիզէ մուտքէն տասը տարի ետք վերջապէս կ'ակնկալէր պատմութեան վրայ իր դրոշմը ձգելիք քայլ մը արձանագրել: Ակնկալութիւն որ հասկընալի էր, 1997ին խորհրդարանին ձախորդ լուծումով աւարտած առաջին շրջանէ մը եւ 2002ին Լը Փէնի դէմ տարուած իբրեւ թէ ջախջախիչ յաղթանակէն ետք, մինչ իրականութեան մէջ ընտրութեան երկրորդ փուլին Ժ. Շիրաքի ստացած քուէներուն համեմատութիւնը 20%ի ալ չէր հասած... Ու իր համբաւը ամրացնելու նախագահին յոյսը ողբալի ձախողութեամբ մը պսակուեցաւ:

Ժ. Շիրաք ոչ միայն եւրոպական իր դրաւը կորսնցուցած է այսօր, այլեւ անկարողութեան լման տասնամեակի մը ձախողութեան աղաղակող փաստին առջեւ կը գտնուի: 1995ին որպէս առաջնային մտահոգութիւն ներկայացուցած էր ընկերային բեկումը, պայքարի պատրաստակամութիւն ցոյց տալով. սակայն այսօր, տասը տարի ետք, ֆրանսական ընկերութեան շերտերուն միջեւ տարբերութիւնները աննախընթաց կերպով խորացած են: «Վերի արտ»ին եւ «վարի արտ»ին Ֆրանսացիները, Ռաֆարէնի այնքան սիրած ու կրկնած որակումը միայն արհամարհանք կ'արտայայտէ այդ տարբերութեան հանդէպ: Եւ արդէն ղեկավարութիւն - ժողովուրդ կապը փըրթած է:

Ֆրանսան չէ այլեւս ան որ էր, կը գրէ պելժ լրագրողուհին: Նոյնիսկ եթէ կը մնայ տնտեսական հինգերորդ մեծ երկիրը, քաղաքական առումով նոյն դերը չունի: Իրաքեան տագնապին առթիւ ԱՄՆ-ու դէմ ծառանալու երեւոյթն ալ բան չի փոխեր ըսուածէն: Վերածուած է երկրի մը ուր մարդիկ կը տառապին, դժգոհ են: 2·5 միլիոն գործազուրկ աշխատանք կը փնտռէ, անտունինները այնքան բազմացած են որ այլեւս ուշադրութիւն իսկ չեն գրաւեր:

Այս ամէնուն դէմ նախագահը ոչ մէկ ապացոյց տուաւ որ զգացած էր դժգոհութիւնները, մարդոց նեղութիւնները: Եւրոպական խնդիրն ալ երբեք զինք խանդավառող ազդակ չեղաւ, մնալով իր նըպատակներուն սատարելու ազդակ: Բայց այդ ազդակը անգամ չկրցաւ օգտագործել. չհասկցաւ թէ ոչ մէկ հանրաքուէ կրնար շահուիլ այս աստիճան ժողովրդականութենէ զուրկ կառավարութիւն մը ունենալով: Գոնէ որոշ փոփոխութիւններու պէտք էր ենթարկել զայն, քարոզչութեան ձեռնարկելէ առաջ:

Ժ. Շիրաք միակը չէր որ Եւրոպան օգտագործելու քաղաքականութիւն վարեց: Նոյնը ըրին Լ. Ֆապիուս, Սարքոզի: Արդէն Փարիզի մարդոց հոգը չէ թէ սահմանէն անդին ինչ տեղի կ'ունենայ: Եւրոպան կրնայ կառուցուիլ, կամ քայքայուիլ: Փարիզցիները ոչ մէկ կարեւորութիւն կու տան դուրսը կատարուածին: Իրենց համար կարեւոր միակ բանը Էլիզէի մրցակցութեան յաղթանակն է:
Այս ընդհանուր կացութեան մէջ Մայիս 29ի հանրաքուէն աննախընթաց հետաքրքրութիւն արթնցուց: Եւ պէտք է նշել թէ 2002 Ապրիլ 21ի ընտրութեան ցնցումէն ետք անկէ առաջին դասը քաղողները ընտրողները եղան եւ ոչ երկրին ճակատագիրը որոշողները:
Այս հաստատումներէն ետք բաւական խիստ է եզրակացութիւնը: Ժ. Շիրաք որ «հանրապետական ուխտ»ին գլխաւոր ջատագովն է, մսխած է պաշտօնավարման երկու շրջան: Հանրաքուէին արդիւնքով մսխեց նաեւ այդ շրջանները արժանաւոր կերպով փակելու առիթը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

ՀՌՈՄ (Յատուկ).- Իտալիոյ մայրաքաղաքի Հայերը տօնեցին Մայիս 28ի առաջին անկախութեան 87րդ տարեդարձը:
Հռոմի՝ Յաւիտենական քաղաքի ծանօթ Վիա Ճիւլիա կոչուած պողոտայի վրայ գտնուող՝ Ս. Վլասի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ, Շաբաթ 28 Մայիսի ժամը 18ին սկիզբ առաւ Ս. Պատարագը զոր մատոյց Հռոմի Լեւոնեան Հայ Դպրեվանքի մեծաւոր Միքայէլ վրդ. Մուրատեան:
Երգեցողութիւնը կատարեց Հռոմի Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերու եւ Լեւոնեան վարժարանի ժառանգաւորաց երգչախումբը:
Ներկայ էին Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերը, Իտալիոյ մօտ Հ.Հ. դեսպան Ռուբէն Շուգարեանի կողակիցը տիկ. Լիլիթ Շուգարեան եւ դեսպանատան ներկայացուցիչ՝ Գէորգ Պետրոսեան եւ կինը, Հայաստանի հիւպատոսը Օր. Անահիտ Սիրունեան ու նաեւ Հայ եւ Իտալացի հաւատացեալներ ինչպէս նաեւ ԱՄՆ-էն եկած Հայեր:
Յաւարտ Պատարագին եկեղեցւոյ խորանին վարագոյրը գոցուելէն ետք, մինչ Հայ երախայ մը Հայաստանի եռագոյնը բարձր բռնած էր ներկաները յոտնկայս երգեցին «Մեր Հայրենիք» քայլերգը որմէ ետք սկիզբ առաւ Հռոմի հայ գաղութի խորհուրդի կողմէ կազմակերպուած տօնակատարութիւնը:
Ներկաները ողջունեց Ռոպէր Աթթարեան եւ հրաւիրեց Հայր Ղեւոնդ վրդ. Քէնտիրճեան, Լեւոնեան Հայ վարժարանի փոխ մեծաւորը խօսք առնելու՝ Հայր Ղեւոնդ թէ հայերէն եւ թէ իտալերէն իր խօսքին մէջ վեր առաւ հայ հերոսներու կամքն ու կորովը եւ հանրապետութեան անկախութեան մեծ քայլը, «Շնորհիւ անոնց թափած արեան այսօր մենք ունինք մեր ազատ եւ անկախ հայրենիքը» ըսաւ ան:
Գեղարուեստական յայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերին Անարատ Յղութեան Հայ քոյրերու ընծայացուները եւ Լեւոնեան վարժարանի նորընծաները արտասանութիւններով եւ հայկական ազգային երգերով:
Ապա խօսք առաւ Հ.Հ. դեսպանատան ներկայացուցիչը՝ Պրն. Գէորգ Պետրոսեան որ շնորհաւորելէ ետք ներկաները այս տօնին առթիւ, իր ուրախութիւնը յայտնեց «որ Հայերը ամէնուրեք կը նշեն 28 Մայիսը եւ հպարտ են իրենց պատկանելութեամբ ազատ անկախ հայրենիքին»:
Հուսկ բանքը արտասանեց Հռոմի Լեւոնեան վարժարանի մեծաւոր՝ Հայր Միքայէլ վրդ. Մուրատեան որ իր խօսքը եզրափակեց մաղթելով. «Օր մը Եռագոյնը ծածանի Արարատի գագաթին»:
Սարդարապատի երգով վերջ գտաւ գեղարուեստական բաժինը որմէ ետք ներկաները ուղղուեցան եկեղեցւոյ քովնտի սրահը ուր պատրաստուած էր կոկիկ ընդունելութիւն մը:

Ս.Ն.Ժ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ի ԽՆԴԻՐ
ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ
ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՀՈԹՈՅԵԱՆ

Թորոնթօ (Գանատա) 2005

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱԻ ՄԷՋ

Խեղճ աղջիկը չէր ուզած բաժնուիլ իր եղբայրներէն ու ինքզինք անոնց հետ տարագիր ընել յանձն առած էր:
Ամէնքս, եօթը հոգի, հաւաքուեցանք քոմիսէրին սենեակը:
Ի զո՜ւր փորձեցինք իրմէ տեղեկութիւն մը քաղել մեր մասին:
- Երբ որ Հալէպ երթաք կը հասկնաք, ըսաւ:
Մեր բեռները կառք մը դրինք ու ղըրկեցինք կայարան, իսկ մենք ոստիկանի մը հսկողութեամբ ոտքով պիտի երթայինք:
Մէկ երկու բարեկամներ համարձակած էին գալ մեզ տեսնել մեր մեկնումէն առաջ, իսկ շատերը չէին համարձակեր նոյնիսկ հեռուէն մեզ դիտելու:
Մօրեղբայրս կրկին հրաման ուզեց վերջին անգամ երթալ քանի մը մարդ տեսնելու եւ անոնց հետ ունեցած դրամական խնդիրները կարգադրելու համար: Այդ արտօնութիւնը շնորհուեցաւ իրեն թէեւ միշտ ոստիկանական հսկողութեան ներքեւ:
Երբ վերադարձաւ ճամբայ ելանք դէպի կայարան: Ոստիկան մը մեզի հետ պիտի գար մինչեւ Հալէպ:
Մօրեղբայրս ինծի ըսաւ թէ՝ իր քաղած տեղեկութիւններուն համեմատ՝ մեզի մատնած կամ աւելի ճիշդը զրպարտած էր Թադէոս Մանուէլեան անուն իզմիրցի երիտասարդ մը որուն հետ խնդիր մը ունեցած էին մօրեղբայրս եւ Կարապետը:
Այդ Թադէոսը որ Համայի մէջ Տիգրան Վարդանեան կը կոչուէր, վերջին տարիներս Քէմալ պէյի ծառայութեան մէջ էր եւ լսած էինք թէ մէկ քանի աղտոտ գործեր ըրած էր, բայց չէինք հաւատացած:
Մեր մեկնումի օրն ալ, առտուն կանուխ բանտ եկած էր ու մեր չուրջը կը սլքտար:
Ճամբան երբ շուկայէն կ'անցնէինք, դարձեալ դէմերնիս ելաւ ծիծաղկոտ դէմքով մը:
Ոստիկանը որ քովերնէս կ'երթար, զայն մատնանշելով ըսաւ եւ ըսաւ մեզի.
- Կը տեսնէ՞ք կոր սա սրիկան, ա՛ն է ձեզի մատնողը:
- Վստա՞հ ես հարցուցինք:
- Այո՛, ըսաւ, ինքն է ձեզի դէմ ժուռնալ տուողը:
Հասանք կայարան ու կառախումբը արդէն կեցած էր:
Ոստիկանին հրամանով յատուկ փուլկօն մը տրամադրուեցաւ մեզի: Հոն տեղաւորեցինք մեր գոյքերը:
Ոստիկանը իր հետ ունէր երկու խոշոր ծրարներ, որոնք կը պարունակէին մեր եւ Կարապետին տունէն, խուզարկութեան պահուն առնուած գիրքերն ու թուղթերը: Գիրքերն էին աշխարհաբար Աստուածաշունչ մը, կարդինալ Մասիէի ժամանակակից հոգեբանութիւնը եւ հոգեբանութեան դասընթաց մը, Ռընանին Յիսուսի կեանքը, Տիքընսէն երկու հատոր վէպ, Լաուիլէ Ֆլէօռիի բառարանը եւ ուրիշ մէկ քանի ֆրանսական վէպեր, բոլորն ալ անվնաս բաներ:
Այդ տարրականներուն մեզ հետ միասին տանելէն հետեւցուցինք թէ Հալէպի մէջ պիտի դատուէինք ու ասիկա գոհ թողուց մեզ, որովհետեւ կը յուսայինք մեր անմեղութիւնը դիւրաւ ապացուցանել:
Անգամ մը որ շոգեկառքը ճամբայ ելաւ կերցուցինք, խմցուցինք մեզի ընկերացող ոստիկանին ու շուտով բարեկամացանք հետը:
Ատանացի թուրք երիտասարդ մըն էր ինք, որ առաջին անգամ Հալէպ կ'երթար եւ շատ գոհ էր այս ուղեւորութենէն: Մեր տունը խուզարկելու եկող ոստիկաններէն մէկն էր ինքն ալ:
Հարցուցինք թէ ինչ եկած էին փնտըռելու մեր տունը:
- Կը կարծէինք թէ ռումբա պահած էք, ըսաւ:
Եւ աւելցուց.
- Ամբողջ գիշերը անքուն անցուցինք պահականոցին մէջ, կը խորհէինք թէ ինչպէ՞ս պիտի կարենայինք անվտանգ մօտենալ ձեզի պէս վտանգաւոր չարագործներու... կը վախնայինք որ թերեւս զէնքով դիմադրէիք մեզի:
Յետոյ, երբ քիչ մըն ալ բարեկամացանք հետը եւ նուէր մըն ալ սահեցուցինք ձեռքը, մեզի ցոյց տուաւ մեր մասին գրուած տեղեկագիրը, գրուած Համայի ոստիկանութեան կողմէ եւ ուղղուած Հալէպի ոստիկանութեան:
Այդ տեղեկագրին մէջ նշանակուած էին մեր սենեակներէն գտնուած գիրքերը եւ նամակները, իրենց պարունակութեամբ:
Համա գտնուած միջոցիս շատ անգամ մէկ քանի բարեկամներ կը հաւաքուէինք ու ժամանցի համար թուղթ կը խաղայինք:
Խաղին հաշիւները ընդհանրապէս ես կը գրէի սեւ թուղթի կտորի մը վրայ:: Խուզարկութեան ատեն այդ տեսակ թուղթ մըն ալ գտնուեցաւ թուանշաններով լեցուած:
Այդ թուղթին համար տեղեկագիրը կ'ըսէր թէ՝ ծածկագրութեան բանալի մըն էր հաւանօրէն...
Նամակներուն մէջ ո՛ր եւ է կարեւորութիւն ունեցող բան մը չէին գտած: Նոյնպէս գիրքերուն մասին յիշատակութիւն մը չկար:
Վերջապէս շատ թեթեւ էր տեղեկագիրը: Կարապետին տունէն գրաւուած էին մէկ քանի գիրքեր, աղօթագիրք ու երգարան: Երգարանը յաջողեցանք վերցնել տոպրակին մէջէն, այն միջոցին ուր ոստիկանը կը քնանար, եւ դուրս նետել վակոնէն:
Թէ ինչո՛ւ համար Թադէոս Մանուէլեան մեզ մատնած էր իբրեւ պօմպաճի, կ'արժէ երկու բառով պատմել:

(Շար. 70)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս խղագին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Լուսաբաց Աճէմեան՝ 200, Տիկին Շաքէ Օզանեան՝ 50, Պ. Յարութիւն Ջուլհակեան՝ 100, Տիկին Իմէ Պէտէրեան՝ 15, Տիկին Մելինէ Նահապետեան՝ 100, Տէր եւ Տիկին Պէրքլէսի Զալտըրաքօղլու՝ 60, Տէր եւ Տիկին Ռաֆայէլ Կարրիկեան՝ 310, Պ. Ժան Թորոսեան՝ 30, Տէր եւ Տիկին Աչըքկէօզեան՝ 20, Օր. Ժերմէն Վարդանեան՝ 20, Տիկին Նելլի Միսիրլեան՝ 30, Տէր եւ Տիկին Նուպար Եռնճալի՝ 20, Խօժէն Շաղուկեան՝ 16, Տիկին Կիւմիւշկէրտանեան՝ 15, Պ. Ժորժ Յակոբեան՝ 30, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան՝ 150, Պ. Ժագ Այճեան՝ 100, Օր. Էմիլի Նարկիզեան՝ 40, Տիկին Ժեամէն Թէրլէմէզեան՝ 30:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ
Եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ECOLE BIHEBDOMADAIRE SAMUEL - MOORAT

ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հայ Գիրերու գիւտի 1600ամեակին առիթով
Dans le cadre du 1600ème anniversaire
de l'invention de l'alphabet arménien

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
աշակերտներուն կողմէ

REPRESENTATION THEATRALE
par les élèves de l'Ecole

«ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ»
«MESROB MACHTOTS»

Auteur : **Vatché AKAEREN**, élève de l'Ecole

Samedi 11 Juin
à 14 heures et à 16 heures

au COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26 rue Troyon 92310 SEVRES
(Métro: Pont de Sèvres)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛Յ՛Ք ՏՕՆԵԱՑՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏՄԱՄԲ

ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԳԻՒՏԻ ՆՇԽԱՐԱՑ ՍՐԲՈՑ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ օր 11 Յունիս ժամը 9:30-ին:

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette 75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— MONTMORENCY (Val d'Oise) ☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise) ☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var) ☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԱՆՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին:

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անսիի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04· 78· 49· 19· 44:

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը:

☐

Section «DIROUHI MISSAKIAN»
de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES,
PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...
Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...
Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :
Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Un hommage sera rendu à **HOVIV** disparu le 28 mai, par **Ara Krikorian**

———

Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.
Entrée libre

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne
REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com
Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle
de Narek Dourian
«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart

au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise, déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny

P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

☐

Section **«SEVAN»** de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a
Salle couverte en cas de pluie

☐

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « L A S O U R C E »
à THOLLON LES MEMISES (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses)
(Voyage organisé en sus)

CONTACT:
Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

☐

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette **Paris 9e - Métro Cadet;**
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

☐

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte (incluant: croisière, repas boisson et animation).
Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

Assemblée Générale

Association Arménienne d'Aide Sociale

L'Assemblée générale de l'A.A.A.S. aura lieu le **Jeudi 16 Juin 2005** à 20h30 au Siège de l'Association : 77 rue La Fayette 75009 PARIS

☐

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.

Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

Inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 10
VENDREDI
10 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.220 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.220

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՎԻԼԸՓԷՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ՎՃՌԱԾ Է ՀՐԱՀԱՆԳՈՎ ԳՈՐԾԵԼ

55 վայրկեան տեւող ելոյթով մը, Ֆրանսայի նոր Նախարարապետը պարզեց քաղաքական իր ծրագիրը, որուն շնորհիւ 100 օրէն պիտի փրկուի Ֆրանսան: Յայտնեց թէ Ֆրանսան դուրս պիտի հանէ անաշխատութենէն: Արդի ժողովրդավարութեան մը մէջ, կ'ըսէ, վիճաբանումը չի կայանար ազատականին եւ ընկերայինին միջեւ, իրականին մէջ, ան կը գտնուի անշարժութեան եւ գործունէութեան միջեւ, ինք գործունէութիւնը կ'ընտրէ: Այլ խօսքով, Ռաֆարէնի օրով, Ֆրանսան անշարժ էր, տեղ քայլ կ'ընէր, հիմա ճամբայ պիտի ելլէ:

Ծրագիրը կեդրոնացած է հետեւեալ կէտերու վրայ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔ.- 2007ին, գործատէրերուն տուրքերը կրնան ջնջուիլ (ընկերային ապահովագրութեան): Սեպտեմբեր 1էն, աշխատանքի պայմանագրութեան նոր տեսակ մը կը հաստատուի, 2 տարուան համար, փոխանակ 3 ամսուան փորձի շրջանի մը համար: Այլ խօսքով, գործատէրը 2 տարուան ընթացքին կրնայ ճամբու դնել աշխատաւորը: 1000 եւրոյի պարգեւ մը կը տրուի ռեւէ գործազուրկի (տարիէ մը աւելի) որ աշխատանքի կ'անցնի: Մասնաւոր դիւրութիւններ կը շնորհուին 25 տարեկանէն վար երիտասարդներու, եթէ աշխատանքի անցնին դժուար մարզի մը մէջ, կրնան 1000 եւրոյի տուրքի վարկէ մը օգտուիլ: Նախարարապետը կը ջանայ մասնաւորաբար օգնել փոքր եւ միջին ձեռնարկներուն, կ'ուզէ որ Պետութեան հանրային շուկաներու մէկ մասը անոնց յանձնուի:

Նախորդ կառավարութեան նախատեսած, կամ նոյնիսկ որոշած, շարք մը բարենորոգումներ կամ օրէնքներ բարձի թողի կ'ըլլան: Այսպէս, կրթական գետնի վրայ, տը Վիլըփէն կը դիմէ նախարարին, որպէսզի օրէնքը գործադրուի երկխօսութեան սկզբունքին վրայ կրթական հասաքականութեան հետ:

Նախարարապետին ծրագրին կարգ մը որոշումները արդէն գոյութիւն ունէին Ռաֆարէնի օրով եւ մեծ արդիւնք մը չէին տուած եւ այդ իսկ պատճառ է որ նոյնիսկ իր կուսակցութեան շարքերը շատ խանդավառ չըլլան, աւելի ճիշդ թերահաւատ ըլլան, անոնց տալիք դրական արդիւնքներուն մասին: Ձախը բոլորովին դժգոհ է, կը գտնէ որ աշխատանքի պայմանները աւելի խախուտ կը դառնան: Դժգոհ է մանաւանդ անոր համար որ Վիլըփէն որոշած է հրամանագրով գործել, այսինքն խորհրդարանէն շանցնիլ, թէեւ Սահմանադրութեան թիւ 38 յօդուածը կը նախատեսէ որ Խորհրդարանին շնորհած այդ թոյլտուութիւնը ի զօրու է սահմանափակ շրջանի մը համար:

Տ. տը Վիլըփէն Ազգային Ժողովի վստահութիւնը ստացաւ 178ի դէմ 363 ձայնով: Իւ. էմ. փէի կարգ մը երեսփոխաններ չեն մասնակցած քուէարկութեան, Իւ-Տէ-էֆը նոյն դիրքը բռնեց. ինչպէս նախապէս յայտարարած էր Ֆր. Պայրու, բացի 9 երեսփոխանէ 31ի վրայ: Պայրու, յանուն իր խումբին, բուռն ելոյթ մը ունեցաւ, սկիզբին դիտել տալով "Ձեզ ընտրել, կը նշանակէր շարունակականութիւնը ընտրել, ամէնէն մօտ գործակիցն էք նախագահին 10 տարիէ ի վեր եւ Ն. Սարքոզիի հետ վերջին 3 կառավարութեան երկու սիւներէն մէկը: Կարելի՞ է սիսթեմէն դուրս ելլել մարդոցմով որոնք սիսթեմը հաստատեցին: Ձեմ կարծեր":

Ընկերվարական պարագլուխն ալ, Ֆր. Հոլանտ գրեթէ նոյն կարծիքն ունի եւ Վիլըփէնի մէջ կը տեսնէ "վախճանեալ սիսթեմի մը արտադրանքը":

Ֆ. տը Վիլիէ չի ծածկեր իր յուսախաբութիւնը: Ըստ իրեն, Ֆրանսա չի կրնար կենսունակութեան, ինքնութեան եւ գերիշխանութեան կորուստով ապրիլ, ցորչափ երկիրը վերագրած չըլլայ իր ազատութեանց տիրապետումը:

Համայնավարներուն համար, Տ. տը Վիլըփէն կ'անգիտանայ ժողովուրդին որոշումը: Կրկին ազատական քաղաքականութեանց շարունակութիւնն է, զոր Ֆրանսացիները մերժեցին ընտրութիւններով եւ ցոյցերով:

Ինչպէս միշտ, իշխանութեան կուսակցութիւնը գոհ կ'ըլլայ եւ ընդդիմութիւնը՝ դժգոհ, այս անգամ սակայն իշխանութեան կողմնակիցներուն իսկ թերահաւատ են եւ ընդհանուր մթնոլորտը յաւատեսութեան չի մղեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ ոճրափորձ եւ առեւանգում դադար չունին: Յունիս 8ին ալ 14 իրաքցիներ սպաննուած են, թակարդ կառք մը պայթած է Պաղտատի հիւսիսը որու զոհ գացած են Քիւրտ երեսփոխան Ապտիլ Քատէրի երկու թիկնապահները: 22 զինուորներ ալ, հարաւային շիի շըրջանէն առեւանգուած են Պաղտատէն 250 քիլոմեթր արեւմուտք՝ Ռաւայի մէջ:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ ձայնասփիւռի Էռ-Թէ-Էլ կայանէն յայտարարած է որ "Խորհրդարանական մեծամասնութեան մեծ անապատին մէջ, Նիքոլա Սարքոզի լոյս մը կը ներկայացնէ": Նախկին պատւիրակ նախարարին համար Տոմինիք տը Վիլըփէն նախագահին մարդն էր, Սարքոզի, ինք, մեծամասնութեան մարդն է:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ Ժան-Լիւք Մելանշոնի համար, որ բուռն ջատագովն էր "Ոչ"ի, Ֆր. Հոլանտի ախտաճանաչման մէջ, ամէն ինչ սխալ է: Փոլիթիս շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած իր հարցազրոյցին մէջ Էսոնի ծերակուտականը կը գտնէ որ "հանրաքուէին արդիւնքին պաշտօնական վերլուծումը, զոր կատարած է ընկերվարական կուսակցութեան տնօրէնութիւնը հիմնովին թերի է: Ֆր. Հոլանտի համար "Ոչ"ի քուէն վախի, տգիտութեան քուէ մըն էր որ կապ չունէր Սահմանադրութեան հետ":

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ 2006
ՋՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3-0

Գոսթանցայի մէջ, Յունիս 8ին, Ռումանիա յաղթած է Հայաստանին 3-0: Կէտերը նշանակուած են 29րդ, 40 եւ 80րդ վայրկեաններուն:

Դասաւորման գլուխն է Հոլանտա 22 կէտով, կը յաջորդեն Չեխիա (21), Ռումանիա (16), Ֆինլանտա (9), Մակեդոնիա (8), Հայաստան (4) եւ Անտորա (4):

Հայաստանի յաջորդ մրցումը տեղի կ'ունենայ Հոլանտայի դէմ, Սեպտեմբեր 3ին, Երեւանի մէջ:

ՃԱՓՈՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՂԱՒԱՐԸ

Հայաստանի վարչապետը Ա. Մարգարեան որ պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ Ճափոն գացած էր, Յունիս 7-ին բացումը կատարած է համաշխարհային ցուցահանդէսին հայկական տաղաւարին, Թոքիոյի մէջ: Նոյն օրը "Հայաստանի օր" յայտարարուած է ցուցահանդէսին համար: Վարչապետը գոհունակութիւն յայտնած է որ կովկասեան երեք հանրապետութիւնները խմբուած են "Կովկաս" խորագրուած միակ տաղաւարի մը մէջ:

Այցին ընթացքին Ա. Մարգարեան հանդիպում ունեցած է Ճափոնի շարք մը ղեկավարներուն հետ, երկու երկիրներուն միջեւ գործակցութեան մարզերու, ձեւերու նիւթով: Պատուիրակութիւնը արդէն վերադարձած է Երեւան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐՈՎ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԱԾ

ԱՄՆ-ու արտաքին գործերու նախարարութիւնը աւելի վճռական ու հետեւողական ըլլալու հրաւիրած է Հայաստանը, մարդկային առեւտուրի մարզին մէջ: Երկիրը գետեղուած է այդ ամբաստանութեան տակ ինկածներու ցանկին մէջ ուր կան Ազրպէյճանը, Ուզպեկիստանը, Ուկրանիան, Սլովաքիան:

Հայաստանի ուղղուած ամբաստանութիւնը հիմնուած է յատկապէս Արաբական էմիրութիւններ ու Թուրքիա սեռային շահագործումի նպատակով ղրկուած երիտասարդուհիներու կարեւոր թիւին վրայ:

Հետաքննող լրագրողներու խումբէն Է. Պաղտասարեան շեշտած է այս առնչութեամբ որ ինք վկայութիւններ ունի այդ առեւտուրին զոհերէն այն մասին թէ դատախազութեան դրասենեակի աշխատաւորներ կաշառք կ'առնեն Տուպայի միջնորդներէն: Տուած է Արիստակէս Երեմեանի անունն ալ, բայց ենթական մերժած է ամէն ամբաստանութիւն: Մաքսանենգութեան դէմ պայքարի կառավարական յանձնախումբին նախագահը Վ. Մկրտումեանի արժեւորումով՝ մարդկային առեւտուրի մարզին հսկելի երկիրներուն ցանկեն վրայ տեղ գտնել Հայաստանի համար յետքայլ կը նշանակէ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋԱՆԱԼՈՒ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ ՊԷՐԼԻՆ

Անգարայի համալսարանին տեսչութիւնը ազդարարութեան նամակ մը ղրկած է գերմանացի երեսփոխաններուն որոնց մասին լուրեր կը շրջին թէ կը պատրաստուին ճանչնալու ցեղասպանութիւնը: Նամակը կ'ազդարարէ եւ կենալ նման քայլէ, քանի որ "պատմական դէպքերու մեկնաբանութիւնը պատմաբանի գործ է եւ ո՛չ քաղաքագէտի":

Նամակով յիշեցումն ալ կ'ըլլայ թէ երկրորդ աշխարհամարտին Թուրքիան ապաստան տուած էր Գերմանիոյ նացիական հալածանքներէն խոյս տուած գերմանացի գիտնականներուն, թէ հին բարեկամութիւն կայ երկու երկիրներուն միջեւ, թէ քաղաքական բարոյականին յարիր չէ ոչ բոլորովին յաւատեղեակ մարդոց քուէին յղել նիւթ մը: Ըսուած է տակաւին թէ ճանաչումի որոշում մը պիտի վնասէ թուրքեւգերմանական բարեկամութեան, փոխադարձ շահերուն:

Նամակէն օրինակներ ղրկուած են Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, երեսփոխաններուն եւ ներկայի ընդդիմութեան ծանօթ դէմք Անկելա Մէրքելին:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՆՈՐ ԴԱՏԸ ՀԲԸՄ-Ի ԴԷՄ

Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը որուն Մելգոնեան վարժարանի փակումին նիւթով Բարեգործական ընդհանուր միութեան դէմ Գալիֆորնիայի մէջ բացած դատը մերժուած էր ատեանին կողմէ, նոր դատ մը բացած է, այս անգամ Կիպրոսի մէջ: Նոր դատը բացուած է ՀԲԸՄ-ի Նիւ Եորքի կեդրոնին ու Լօզանի գրասենեակին դէմ:

Կիպրական հեռատեսիլը անդրադարձած է նոր դատին. հաղորդումին մասնակցած են ՀԲԸՄ-ի փաստաբաններն ալ ու պաշտպանած այն տեսակէտը թէ ժամանակները փոխուած են, Հայաստան այլեւս անկախ երկիր է ու Մելգոնեանը պէտք է հոն փոխադրուի:

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Յունիս 8ին Վիէննայի մէջ հանդիպում մը ունեցած է Մինսկի խումբի նախագահներուն հետ: Օրակարգին վրայ գտնուած են Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին առնչուող շարք մը հարցեր: Վիէննայէն Վ. Օսկանեան մեկնած է Ուաշինկթըն, ուր ծրագրուած էին հանդիպումներ ԱՄՆ-ու արտաքին գործերու նախարարին, ու նախագահին ազգային ապահովութեան հարցերու խորհրդականին հետ:

Իսկ Յունիս 17ին Վ. Օսկանեան Փարիզի մէջ հանդիպում կ'ունենայ Ազրպէյճանի իր պաշտօնակիցին՝ Է. Մամէտեարովի հետ: Այդ հանդիպումին առնչութեամբ Ազրպէյճանի նախարարը յայտարարած է թէ Երեւան եւ Բաքու բանակցութիւններ կը տանին Հայաստանը Ղարաբաղի կապող Լաչինի անցքին ու Ազրպէյճանը Նախիջեւանին կապող ճամբաներուն մասին: Բանակցութիւններու նիւթ է, ըստ նոյն աղբիւրին, կառուղիներուն եւ երկաթուղիներուն բացումը:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՀԱՆՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նոր աշխուժացում մը նկատելի է հարաւային ամերիկեան երկիրներու մէջ, ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղութեամբ: Ուրուկուէյի խորհրդարանը հանրագրութեան մը ձեռնարկած է, կոչ ուղղելու համար Եւրոպական միութեան որ Թուրքիոյ վրայ ճնշում բանեցնէ 1915ի իրականութիւնը ընդունելու: Նման նախաձեռնութեան դիմած են Արժանթինը, Պրազիլիան եւ Փարակուէյը:

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԵՐԹԱՆ

Կարսի, Պալըքէսիրի, Անգարայի, Ուշաքի երեսփոխաններէն բաղկացած խումբ մը Երեւան կը մեկնէր, մասնակցելու Երեւանի համալսարանին մէջ կազմակերպըւած համաժողովի մը: Թուրք երեսփոխանները կարեւոր կը համարէին առիթը ունենալ յայտնելու թէ Թուրքիա բարեկամ է իր դրացիներուն հետ: Շեշտուած էր թէ այցը պաշտօնական բնոյթ չունի, Թուրք երեսփոխանները հայեւթուրք յարաբերութիւններու մասին հարցումներու պիտի պատասխանեն պարզապէս:

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ԱՐՄԷՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Գրեթէ մէկ դար է անցել Մեծ Եղեռնից։ Սակայն այսօր էլ այդ հրէշաւոր հարուածի հետեւանքները կրում են Հայաստանը, հայ ազգը եւ մեզանից իւրաքանչիւրը։ Հայաստանի եւ հայութեան կաղդուրումը դեռ շատ երկար ժամանակ է պահանջելու։ Ի՞նչ էր ցեղասպանութիւնը հայ ազգի ապագայի համար, ի՞նչ են նշանակում մեր տուած կորուստները, ինչպէ՞ս է ցեղասպանութիւնն անդրադառնում մեր այսօրուայ իրականութեան վրայ։ Այս հարցերը, որքան էլ զարմանալի է, մեզանում ըստ արժանւոյն չեն քննուած։ Աւելի ճիշդ՝ այս հարցերին մենք տուել ենք հիմնականում յուզական պատասխաններ, թերանալով գնահատել Հայոց ցեղասպանութիւնն ու նրա հետեւանքները քաղաքական եւ ռազմավարական չափանիշերով։

Համառօտաբար ուրուագծենք ցեղասպանութեան պատճառած զոհերն ու կորուստները եւ դրանց երկարաժամկէտ՝ մինչեւ այսօր զգացնել տուող հետեւանքները։

ԿԵՆՍԱՏԱՐԱԾՔԻ ԿՈՐՈՒՍՏ

Մինչեւ 1915 թ. հայ էթնոսի հինգհազարամեայ գոյատեւման տարածքն ընդգրկում էր ամբողջ Հայկական լեռնաշխարհը, այսինքն՝ պատմական Հայաստանը։ Աշխարհառազմավարական առումով, այս մեծ՝ աւելի քան 350.000 քառ. քմ. ունեցող տարածքը նմանւում է մի հսկայ բերդի, որն ունի մի շարք պաշտպանական շրջաններ, որոնցից իւրաքանչիւրն ի վիճակի է ինքնուրոյն ապահովել իր պաշտպանութիւնը։ Պաշտպանական շրջաններից մէկի կամ մի քանիսի գրաւումը օտար զաւթիչի կողմից չէր նշանակում Հայաստանի գրաւում, քանի որ մէկ ուրիշ շրջանում կամ շրջաններում կենտրոնացած հայկական ուժերը միշտ ի վիճակի էին լինում վերախմբաւորուել ու, յարմար առիթը որսալով, հակայարձակման անցնել եւ վերատիրանալ Հայաստանի զաւթուած տարածքին։

Աւելի ուշ՝ ամենածանր 15–19րդ դարերում, երբ Հայաստանի պետականութիւնը կործանուել էր, իսկ հայկական զինուած ուժերը հիմնականում ոչնչացուել էին ու վերացուել ասպարէզից (մանր զօրամիաւորումներ էին պահպանուել միայն առանձին լեռնային շրջաններում), Հայաստան երկրի գոյատեւման գլխաւոր առհաւատչեան ժողովրդագրական գործօնն էր՝ նրա տարածքում հայկական տարրի մեծամասնութիւն կազմելը։ Երբ մոնղոլական ու թիւրքմէնական արշաւանքների կամ թուրք-պարսկական պատերազմների հետեւանքով Հայաստանի որեւէ մաս աւերւում էր (երբեմն գրեթէ անմարդաբնակ դառնում) շատ չանցած Հայաստանի միւս մասերում ապաստանած հայութիւնը, կարծես մագնիսական ձգողականութիւն ունենալով հայրենի, պապենական հողի նկատմամբ, դարձեալ վերադառնում էր, միշտ յուսալով, որ հայրենիքը վաղ թէ ուշ ձեռք է բերելու ազատութիւն, անկախութիւն, տնտեսական եւ ռազմական հզօրութիւն։

Հայաստանի նահանգներն ու գաւառները սոսկ տարածք չէին, այլ հինգհազարամեայ կենսատարածք ու հայրենիք։ Ցեղասպանութեան առաջին ահաւոր հետեւանքն այն է, որ Հայերին օտարացրել եւ անջատել են իրենց կենսատարածքից։ Ռազմավարական առումով՝ կենսատարածքի կորուստը զրկել է Հայերին պաշտպանական մի քանի շրջան ունենալու նախկին հնարաւորութիւնից. մնացել է մի բուռ Հայաստան՝ ընդամէնը մի վերջին միայնակ ամրոց։ Նա այլեւս նահանջելու, ուժերը վերախմբաւորելու տեղ չունի։ Հայաստանն այլեւս ռազմական ոչ մի պարտութեան իրաւունք չունի։ Այլապէս՝ դա կը լինի Հայաստանի ու, հետեւաբար, հայ ազգի վերջը։

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

Անթիւ եւ անհամար են մեր մշակութային կորուստները։ Դրանք ոչ միայն առանձին ու անջատ եկեղեցիներ են, ճարտարապետական զանազան անկրկնելի շինութիւններ ու կոթողներ, այլեւ՝ հինգ հազար տարուայ ընթացքում այդ հողի վրայ ստեղծուած ամրոցներ, քաղաքներ ու գիւղեր, այլեւ՝ տասնեակ հազարաւոր մատեաններ, որոնցում ամփոփուած է եղել ժողովրդի հանճարն ու գիտելիքը։ Միայն մէկ խօսուն փաստ. այսօր ամբողջ աշխարհում կայ մօտաւորապէս այնքան հայերէն ձեռագիր մատեան, որքան ոչնչացուել է Եղեռնի ժամանակ։ Անգին տեղեկութիւններ ու գաղտնիքներ են ոչնչացուել, կորել գնացել, մեզ զրկելով մեր նախնիների ստեղծած հոգեւոր ժառանգութիւնից, մեզ կտրելով նրանց մտքից ու ոգուց։

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ

Ցեղասպանութեան ենթարկուած արեւմըտահայութեան ամբողջ ունեցուածքի եւ գոյքի բռնագրաւումն ու թալանն սփիւռք վերապրած զանգուածներին տասնամեակներ շարունակ զրկում էր ոչ թէ ազգային հաւաքական կեանք հաստատելու եւ ամրապնդող ստեղծագործ աշխատանքով, այլ չարքաշօրէն, անջատ-անջատ ճգնել իրենց ընտանիքների տարրական ֆիզիքական գոյութիւնն ապահովելու համար։

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՎՆԱՍՈՒԱԾՔ

Հոգեբանական առումով՝ կենսատարածքի կորուստը զրկել է Հայերին բնական ու ձեռավերտ ազգային խորհրդանիշների հետ ամէնօրեայ շփումից, դրանով իսկ վերացնելով հայ ազգի բնականոն հոգեւոր զարգացման հնարաւորութիւնը։ Միաժամանակ՝ ցեղասպանութիւնը շատ Հայերի մէջ առաջացրել է թերարժէքութեան բարդոյթներ, ազգի ապագայի նըկատմամբ թերահաւատութիւն, որոշ դէպքերում նոյնիսկ ինքնատեացութիւն՝ ազգային շահերի եւ արժէքների մերժում եւ օտարադաւանութիւն։

ԺՈՂՈՎՐԴԻ՝ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ, ԿԱՌՈՅՑՆԵՐԻ ԵՒ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՈՉՆՉԱՑՈՒՄ

Հայոց ցեղասպանութեան ընթացքում ոչնչացուեցին ոչ թէ սոսկ մարդկային զանգուածներ, այլ ժողովուրդ, որը համախմբուած եւ կազմակերպուած էր իր դարաւոր կառոյցներու շուրջը։ Ոչնչացուեցին համայնքները, եկեղեցիները, դըպրոցները, բազմաթիւ ու զանազան հայկական կառոյցներն ու կազմակերպութիւնները վերջապէս՝ հայ ազգի ղեկավարութիւնը, ներառեալ՝ քաղաքական, մտաւորական ու մշակութային ընտրանին։ Մարդկային զանգուածներն առանց իրենց համախմբող կառոյցների այլեւս ժողովուրդ չեն, այլ անհատներ։ Ցեղասպանութիւնից յետոյ աշխարհով մէկ ցրուելով, սփիւռքահայութեան ընդամէնը մի փոքր հատուածը կարողացաւ վերահամախմբուել ազգային նորաստեղծ կառոյցների շուրջը։ Սրտերկրում ապաստանած հայութեան միւս մասը ներգրաւուեց օտար կառոյցների մէջ եւ աստիճանաբար ձուլման ենթարկուեց։ Խորհրդային Հայաստանում հայութիւնը նոյնպէս կազմակերպուեց ոչ-ազգային կառոյցների եւ գաղափարախօսութեան շուրջը եւ մշակութապէս զգալի չափով ապահայացաւ (յատկապէս քաղաքական եւ մտաւորական վերնախաւը)։

Հայկական աւանդական կառոյցների ոչնչացումն այն կարեւոր օբյեկտիւ գործօններից էր, որ թոյլ չտուեց օտարութեան մէջ յայտնուած հայութեան բեկորներին կազմակերպուել սփիւռքը միաւորող մէկ միասնական կառոյցի մէջ։

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ (20ՐԴ ԴԱՐՈՒՄ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ)

Հասկանալու համար հայութեանն այսօր հետապնդող խնդիրները, անհրաժեշտ է նաեւ պարզօրէն պատկերացնել ոչ միայն Մեծ Եղեռնի, այլեւ վերջին հարիւրամեակում մեզ պատուհասած շարունակական աղէտների ահաւոր հետեւանքները։ Այդ աղէտների պատճառած մարդկային կորուստներն ազդել են ոչ միայն մեր ազգի քանակի, այլեւ նրա հաւաքական որակի վրայ (մասնաւորապէս՝ հայ զանգուածների մէջ արմատաւորելով այսպէս կոչուած «վերապրելու հոգեբանութիւնը»՝ անհատի համար իր եւ ընտանիքի անձնական շահի ամէն ինչից վեր դասումը)։

1894 թ. մինչեւ 1922 թ. չորս փուլով իրագործուած հայկական ցեղասպանութիւնը, բնաջնջելով հայկական քաղաքակրթութիւնն իր բնիկ տարածքի մեծ մասից, խլեց աւելի քան 2.000.000 Հայերի կեանք (շուրջ 300.000 հայ ոչնչացուեց 1894-96 թ.թ., 30.000՝ 1909 թ. 1,5 միլիոն՝ 1915-16 թթ., շուրջ 300.000՝ 1918-1922 թթ.)։

1920–1921 թթ. Արեւելեան Հայաստանի կենտրոնական մասում հռչակուած Հայկական խորհրդային փոքրիկ հանրապետութիւնը, վայելելով յարաբերական խաղաղութեան եւ կայունութեան 70ամեայ մի շրջան՝ կարողացաւ արձանագրել տնտեսական - մշակութային լուրջ առաջընթաց։ Բայց, ի յաւելումն ցեղասպանութեան պատճառած մարդկային կորուստների, Հայերը մեծ զոհեր տուեցին նաեւ Խորհրդային Հայաստանում. 1920-21 թթ. ոչնչացուեց անկախութեան շրջանում ազգային ոգով կոփուած գրեթէ ողջ հայ սպայակազմը, իսկ 1930ական թթ. բոլշեւիկեան խաւարամոլութեան զոհ գնաց հայ մտաւորականութեան ծաղիկը՝ հազարաւոր շարքային քաղաքացիների հետ։ 1941-45 թ.թ. պատերազմին մասնակցութիւն բերած շուրջ 600.000 Հայորդիներից զոհուեց շուրջ 300 հազարը։ Պատկերացնելու համար, թէ սա ինչ ահաւոր թիւ է փոքրաքանակ հայ ազգի համար, բաւական է սոսկ, որ Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմում Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները եւ Մեծ Բրիտանիան տուել են գրեթէ ճիշդ նոյնքան ըսպաննուած՝ համապատասխանաբար 291.558 ու 357.116 զինուոր։

1949 թ. Հայաստանից կազմակերպուած բռնագաղթը հազարաւոր նոր զոհերի պատճառ դարձաւ։ Կայուն ու տնտեսական զարգացման աննախադէպ բարենըպաստ ժամանակահատուած էին 1954ից մինչեւ 1988 թ. ընկած տարիները։ Սակայն սկսած 1988 թ.՝ Հայաստանի այս վերջին բեկորում հայ ազգի գոյատեւումը դարձեալ հարցականի տակ առնուեց. 1988 թ. Սպիտակի երկրաշարժը խլեց 25-30 հազար կեանք եւ ամբողջութեամբ աւերեց Հայաստանի մօտ մէկ երրորդը, ներառեալ Երեւանից յետոյ ամենամեծ հայկական քաղաքները՝ Գիւմրին ու Վանաձորը։ Դրան հետեւած ղարաբաղեան պատերազմում զոհուեցին եւս շուրջ մէկ տասնեակ հազար Հայեր։ Այս ամէնին ուղեկցած արտագաղթը, որը կանգ չի առել ու շարունակւում է, Հայաստանից արդէն տարել է 1-1,5 միլիոն մարդ։

Ցաւօք, ցեղասպանութեանը հետեւեց մի երկարատեւ շրջան, որի ընթացքում հայութեանը պարտադրուեց արգելուեց ազատօրէն անդրադառնալու իր կորուստներին, մտածելու ապաքինման ուղիների մասին։ Ամենակարեւորն այն է, որ Խորհրդային Հայաստանը հայկական պետականութեան ձեւ չէր (որքան էլ փորձեն դրան այդպիսի գործառոյթներ վերագրել), այլ ազգային արժէքներին ու նըպատակներին խորթ, գաղափարապէս գաղութացուած գուազի-պետական վարչական միաւոր էր, հզօրագոյն կայսրութեան մի մասնիկը՝ իր մշակութապէս հետզհետէ ռուսականացող կուսակցական եւ մտաւորական վերնախաւերով։ Խորհրդային Հայաստանն ի վիճակի չէր ու բնաւ էլ կոչուած չէր յաղթահարելու ցեղասպանութեան հետեւանքները, ներառեալ ամենակարեւորը՝ հայկական բնիկ տարածքներին, կամ դրանց գոնէ մի մասին վերատիրացումը (լինի Արեւելեան եւ Արեւմտեան Հայաստանում), որը եւ միայն կարող էր ապահովել հայ ազգի անվտանգ զարգացումը Խորհրդային կայսրութեան հնարաւոր փըլուզման դէպքում։ Չլուծուեց եւ չէր կարող լուծուել նաեւ ցեղասպանութեան միւս՝ շարունակականաբար ուժաթափող հետեւանքը՝ Սփիւռքում մշտապէս ընթացող ու այժմ էլ աւելի արագացած ձուլումը՝ «սպիտակ ջարդը»։

Ազգային իրաւունքների վերականգնման ուղղութեամբ հնարաւոր եղաւ կազմակերպուած պայքարի դիմել շատ աւելի ուշ՝ միայն 1960ական թթ. սկսած։ Ժամանակի այդ կորուստը եւս թանկ նստեց. այդ ընթացքում տասնեակ հազարաւոր հայեր զոհ գնացին սպիտակ ջարդին, իսկ թշնամին է՛լ աւելի ամրապնդեց իր նուաճած դիրքերը։

Շատ բնական ու հասկանալի է, որ այսպիսի աներեւակայելի տարածքային, հոգեւոր, մշակութային, նիւթական ու մարդկային կորուստները պէտք է ազդէին նաեւ ազգի ընդհանուր մտաւոր ու բարոյական ներուժի վրայ։ Սակայն, հէ՛նց այս նոյն ցաւալի փաստերը մեզ պէտք է նաեւ ուժ ու հաւատ ներշնչեն։ Որովհետեւ, թերեւս ոչ մի ազգ չէր դիմանայ այսպիսի հարուածների եւ բառիս բուն իմաստով կ՚անհետանար աշխարհի երեսից։ Ուրեմն մեր ազգն ունի նաեւ անօրինակ տոկունութիւն եւ ապրելու կամք, որը եւ պէտք է շուտափոյթ գործի դնել՝ ի հեճուկս պարտուղականութեան, երբեմն էլ՝ անկախութիւնից կամովին հրաժարուող քարոզող բոլոր ուժերի եւ տրամադրութիւնների։

«ՈՒ ԵՍ Կ՚ԵՐԹԱՄ...»

ԿԻՐՎԱՍ ԳԻՒՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

ՇԱՒԱՐՇ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸՄԵԱՆ

21 Յուլիս 1964, Երեքշաբթի

Մէկ օրուայ աշխատանքի ընթացքին հազիւ կրցեր էինք մէկ մեթր խորութեան իջնել, յաջորդ օրը նոյն աշխատանքին վերսկսեր էինք։ Ես մէկ կողմէ պեղումներու աշխատութեանց կը հսկեմ, եւ միւս կողմէ ծանօթութիւն հաւաքելու կ՚աշխատիմ։

Իմացայ որ վանքին արեւմտեան կողմը գտնուող Կիրվաս (Կուարս) գիւղին մէջ վանքին փառքի օրերը ապրած ութսունամեայ ծերունի մը կայ եղեր. հրաւիրակ մը ղրկեցինք, որպէսզի իրմէ լրացուցիչ տեղեկութիւններ առնենք. եկած պատասխանը, վշտակոծ հոգիի մը բողոքն էր.

- Դուք վանքէն ի՞նչ ձգեցիք որ ինծմէ ի՞նչ կը սպասէք...։

Պատի մը տակ նստած, խորհրդածութեանց տարուած եմ։ Քիւրտ երիտասարդ մը քովս մօտենալով հետս մտերմութիւն հաստատելու կ՚աշխատի։ Խօսակցութեան միջոցին երիտասարդը ինծի կը յայտնէ թէ Կիրվասի մէջ Սուրբ Կարապետէն տարուած քար մը կայ։ Պէտք է այդ քարը տեսնեմ։ Անմիջապէս ճամբայ կ՚ելլեմ։

Հակառակ մարդուն պնդումներուն, չեմ ուզեր ձի նստիլ եւ հակառակ անոր որ ես հետիոտն կ՚երթամ, միշտ ես յառաջապահ եմ։ Ձեռքս մէջքէս կախուած ատրճանակի վրայ, միշտ պատրաստ... եւ ականջս ալ ետեւէս եկողներուն խօսակցութեան կը հետեւի։ Ձիս հրաւիրող քիւրտին արտայայտութենէն յայտնի կ՚ըլլայ թէ խնդրոյ առարկայ քարը ինծի ծախել կ՚ուզէ, եւ որպէսզի ես չհասկընամ, խօսակցութիւնը քրտերէն տեղի կ՚ունենայ։

Երկու ժամեր լեռներ ու ձորեր մաղալով, կը քալեմ։ Մեր տեսած ամէն մէկ ակէն ու աղբիւրէն ումպ մը ջուր կը խմեմ. մեծ սարի մը ստորոտը կը կենամ եւ ուղեկիցներուս ալ կը պարտադրեմ, որպէսզի անոնք ալ դադար առնեն։ Այստեղ էր որ մեծ քուրմը Արձան պատերազմեցաւ Տրդատի մեծ հրամանատարը

Անգեղ (տան) իշխանին հետ: Աւանդութեան հաւատարիմ մեծ քուրմին աղաղակները սարերն ի վեր կ'արձագանգեն: Պարենական հաւատքին ծնունդն էր՝ ու ես կ'երթամ....:

Քրտինքս սրբելով, հին յիշատակարանը տեսնելու եւ նօթագրելու կ'աճապարեմ: Ամէն մէկ դարձուածքին կը կարծեմ տեսնել գիւղը: Ա՛խ, ժամերը կ'անցնին, ճամբան չի լմննար: Արդեօք այդ յիշատակարանը փորագրող վարդապետը ինծի չափ սիրտ մաշեցուցած եւ յոգնա՞ծ էր: Հին գետակը ցաւերով բեռնաւոր, չարաճճի հովը հասկերուն հետ կը կատակէ. ես ալ Կիրվաշի բարձունքը կանգնած, հինն ու Նորը կ'երազեմ: Որբ, որ՝ գաւառ եւ տարագիր յիշատակարանը կը բարբառի.

«Հասին ի մեզ խնդամ տեսու սուրբ.
«Բացաւ մեզ դրունք երկնից կամար.
«Յամէ գթութեան կաթուած շողշողուն.
«Բարեխօսութեամբ Մեծին Մկրտչի.
«Նորոգիլ հիմանց կանգնիլ պարսպի.
«Հանդերձ սենեկօք ի վերնայարկի.
«Յառաջ՛որդութեան Տեառն
Յարութեան.
«Սրբազան Արիին եպիսկոպոսի:
«Բազմաշխատ երկօք նորին յաջորդի.
«ՏէՐ ԶԱՔԱՐԻԱ Հայր Վարդապետի.
«Համայն ուխտիս միաբանութեան.
«Որք աշխատեցան յայս իսկ գործ
բարեաց.
«ի փառս ԱՍՏՈՒԾՈՅ եւ յօգուտ
ազգիս.
«Տրօք արդեամբ Հայկազեան սեռի.
«Պատիւ Մեծի Սրբոյն ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ.
«Հազար ութ հարիւր երեսուն ութի.»

Կիրվաշ գիւղին մէջ, 28 թիւ տան բակը աթոռակի մը վրայ նստած այս յիշատակարանը ընդօրինակելու զբաղած եմ: Գիւղացի մը քովս նստող ծերունի մը մատնանշելով.

- Քուկինդ եկաւ... կ'ըսէ.

Ակնարկութիւնը հասկնալու դժուարութիւն չեմ կրեր. ծերուկ հայը պէտք էր ըլլար: Անմիջապէս աշխատանքս դադրեցնելով, յիսուն տարիներ կարօտ մնացած բարբառովը զինքը կը բարեւեմ.

- Ողջոյն ձեզ...

Քիչ մը քէնոտած, քրտերէն կը պատասխանէ.

- Նըզանիմ (չեմ գիտեր...):

Այս անգամ ես արաբերէն, քրտերէն կը խօսիմ.

- Նաւեդէ չիյէ (անունդ ի՞նչ է...):

- Նաւեմը Հասան (անունս Հասան է):

- Ցլաֆի նաւեդէ չիյէ (հայկական անունդ ի՞նչ է):

- Ցլաֆի նաւեմը Նահապետ... կը կակազէ:

Այս վերջին վանկերը արտասանած միջոցին, տեսայ որ աչքերուն կոպերէն արցունքի կաթիլներ կը կաթէին: Այդ կաթիլները Նահապետ աղային սրտին մէջ կուտակուած ծովացած ցաւերուն ծորումն էր: Այրող սրտերու խորերը՝ ու ես կ'երթամ...:

Գիւղին մէջ ուր որ կ'երթամ, Նահապետ աղան քովէս չի բաժնուիր եւ իր նայուածքները երեսէս չի զատեր: Յիսուն տարիներ վերջ եկեղեցական մը տեսած ըլլալուն ուրախութիւնը մասամբ տեսողութիւնը կորսնցուցած աչքերուն մէջ կը փայլի: Մեր հոգիները կարօտով կը համբուրուէին: Այս կարօտի համբոյրը հազարաւոր հոգիներու բաշխելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Հակառակ անոր որ խոստացեր էին վերադարձին ինծի ձի մը տրամադրել, վերջին պահուն իրենց խոստումը չյարգեցին, ու ես քալելով վերադառնալու պարտաւորուեցայ:

Հրաժեշտի պահուն, Նահապետ աղային ականջին փսփսացի. «Ծխախոտ կը ծխե՞ս»: Ծերունին դողդղալով «Ո՞ւր է...» հառաչեց: Վերջապէս հայերէն խօսք մը լսեցի վերապրող Նահապետ աղային բերնէն: Երբ թղթադրամ մը պլլորելով Նահապետ աղային ափին կը տեղաւորէի, տեսայ որ ան բոլոր մարմինով կը դողար: Ես ալ արցունքներս յայտնի չընելու համար արագ շարժումով մը կռնակս դարձայ ու ձորն ի վեր ճամբայ ելայ: Երբ սարը պիտի մտնէի, վերջին անգամ ետին նայեցայ: Նահապետ աղան պատի մը տակ ճիտը ծուռ, յուզումով ետեւէս կը նայի...:

Շ.Ք.Պ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Մայիս 27ին, նախաձեռնութեամբ Էսաեան լիսէի, տեղի ունեցած է միջ-լիսէական թատերական մրցում մը, որուն մասնակցած են հինգ լիսէներու թատերական խմբակներ: Էսաեանի, Կեդրոնականի, Մխիթարեանի, Սահակեան-Նունեանի եւ Դպրեվանքի աշակերտները իրերայաջորդ կերպով ներկայացուցած են Ա. Ջեխովի մէկ պատմուածքին վրայ հայազգի թատերագիր Կապրիէլ Արութի կողմէ գրուած կարճ թատերախաղ մը՝ «Ակռայի ցաւը»: Ձեռնարկը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է: Դատակազմի անդամները եղած են հայ եւ թուրք արուեստագէտներ: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Էսաեանի ուսուցչուհիներէն՝ Այտա Պօլանեան: Նախքան արդիւնքներու յայտնումը խօսք առած է Մարմարայի խմբագիրը՝ Ռ. Հատտէճեան, որուն «Թատերախաղերը» հատորը նուէր կը տրուէր բեմադրիչներուն եւ դերակատարներուն, որ շեշտած է թէ որքան կը սիրէր թատրոնը եւ «հանճարեղ գիւտ» որակած է կատարուած մրցումը: Ապա, յայտարարուած են արդիւնքները: Լաւագոյն թատերախումբը հռչակուած է Սահակեանը, լաւագոյն բեմադրիչը՝ Նաթալի Պաղտասով (Կեդրոնական):

ՊՈԼՍՈՅ «Տէրվիշ Էրօղլու» սրահին մէջ, Մայիս 27ին, «Սայաթ Նովա» մանկանց երգչախումբը համերգ մը տուած է, խմբավար Շուշան Գալաթաչի ղեկավարութեան ներքեւ: Երգչախումբը բաղկացած է 5-14 տարեկան մանուկներէ: Բացման խօսքը արտասանած է երգչախումբի անդամներէն՝ Թամթիանա Թումանեան, որ յիշեցուցած է թէ մանկանց երգչախումբը 16 տարի է իր ձայնը լսելի դարձուցած է Պոլսոյ մէջ: Ապա, երգչախումբը գործադրած է յայտագիրը: Աւարտին, հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք, որ դրուատած է երգչախումբի անդամները, ընդգծած որ մանուկներու դաստիարակութիւնը տունէն կը սկսի, ուստի ամէն հայ ընտանիք ազգային պարտականութիւն պէտք է նկատէ հայեցի դաստիարակութեամբ կրթելու իր զաւակները:

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ս. Գէորգ եկեղեցիին մէջ, Մայիս 27ին, համերգ մը տուած է Սահակեան Դպրաց Դաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեւան Ակօշեանի: Եկեղեցիին մէջ իրենց ձայնը հնչեցուցած են, 150 մեծեր եւ փոքրիկներ իրականացնելով գունագեղ յայտագիր մը հոգեւոր ու ժողովրդական երգերու: Նախ, Թաղային խորհուրդէն Խաչիկ Սարըըր ողջունած է ներկաները եւ յարգանքի տուրք մատուցանած է Հայոց Գիրերու գիւտի 1600ամեակի առթիւ: Բացատրութիւններ ալ տուած է կատարուած աշխատանքներու մասին: Համերգը իր աւարտին հասած է, երբ երգչախումբը երգած է «Երեւան-Էրեբունին» եւ Արա Պարթեւեանի «Հայոց լեզու» կտորները:

ԱՐԱԲ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Իսրայէլ կիրարկութեան դրած է հրովարտակը որ առժամապէս կ'արգիլէ երկրին արաբ քաղաքացիներուն ամուսնութիւնը օտարերկրացիներու հետ: Նպատակը խոչընդոտել է դուրսէն Արաբներու ամուսնութեան ճամբով Իսրայէլի քաղաքացի դառնալը: Ու ատիկա ընելու միջոցին մարդկային իրաւունքներու յարգանքը պահել քիչ մը դժուար կը թուի: Ամէն օրէնք որ խտրութիւն կ'ընէ մեծամասնութիւն կազմող համայնքին եւ միւսներուն միջեւ, ոտնակոխում է մարդկային իրաւունքներու:

Իսրայէլի մէջ կայ խումբ մը որ բուռն կերպով ջատագով է արաբ իսրայէլացիներուն քաղաքացիական իրաւունքներուն ջնջումին: Եւ այդ նոյն խումբն է որ նաեւ 1967ի վեց օրուան պատերազմով գրաւուած հողերուն կցումին կ'աշխատի ոգի ի բռին: Բնական է որ անոնց միտքէն անցած բան չէ պարպել Արեւելեան Երուսաղէմը, վերադառնալ 1967ի սահմաններուն: Լրագրող Եարոն Լոնտոն որ գրած է այս մասին, չի հասկնար թէ այդ հողերուն հետ 400 հազար Արաբի կցում ինչ օգուտ կը բերէ Իսրայէլին որ ամէն բան կ'ընէ անոնցմէ քանի մը հազարին քաղաքացիութեան իրաւունք չտալու համար:

Ան հակասութիւնը կը բացատրէ վերադարձի վախով: Իսրայէլի հրեայ համայնքը կը վախնայ իր մեծամասնութիւնը կորսնցնելէ: Ատոր համար է որ անարդար այդ օրէնքը ոչ-հրեաներու քաղաքացիութեան իրաւունք կու տայ այն պայմանով որ իրենց նախորդող երկրորդ կամ երրորդ սերունդին մէջ հրէական ծագումի հետք մը փաստեն: Մինչդեռ միակ լուծումը հրեայ քաղաքացիներու ամբողջութեան շահերէն մեկնած քաղաքացիութեան նոր օրէնքի մը հաստատումն է: Յանդուգն եւ դրական արարք մը պիտի ըլլայ ընտանեկան կապեր նկատի առնող քաղաքացիութեան օրէնք մը. օրէնք մը որ թեկնածուէն պահանջէ որոշ պատասխանատուութիւն, ինչպէս զինուորական ծառայութիւնը:

Զինացիին, Նիժերիացիին եւ Արաբին ալ տրուելիք քաղաքացիութեան իրաւունքը միմիայն կրնայ հիմնուիլ հաւասարութեան սկզբունքին վրայ ու նպաստաւոր ըլլալ հրեայ համայնքին: Փոխադարձ յանձնառութեամբ տրուած քաղաքացիութիւնը, ըստ հրեայ լրագրողին, ոչ մէկ անպատեհութիւն կը ներկայացնէ Արաբներու պարագային ալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱՄԱՅԻ ՄԷՋ

Այդ երիտասարդը իբրեւ զինուոր կը գտնուէր Դամասկոս ուր չկրնալով հանդուրժել կրած տառապանքներուն խոյս տուած էր զինուորական ծառայութենէն եւ սուրիացի կնոջ մը տունը ապաստանած: Հոնկէ լուր ղրկած էր քրոջը որ կը գտնուէր Համա: Քոյրը գնաց Դամասկոս եւ յաջողեցաւ զայն բերել Համա, բայց որովհետեւ չէր կրնար իր տան մէջ պահել խնդրեց մեզմէ որ մեր տունը պահենք զինքը, մինչեւ որ յարմար տեղ մը գտնուի: Այսպէս, Թադէոս երկու շաբաթի չափ մնաց մեզի մօտ ու յետոյ մեր ձեռքով տեղաւորուեցաւ սամսոնցի կնոջ մը՝ Տիկին Էլիզ Խտշեանի քով: Մեր յարաբերութիւնները՝ բարեկամական, շարունակուեցան: Գրեթէ ամէն օր կ'այցելէր մեզի ու ժամերով կը մնար:

Օր մը հին կօշիկ մը ուզեց ծախել: Կարապետ, որ այն ատեն մեզի հետ կը բնակէր յիսուն ղրշ. տուաւ կօշիկին: Թադէոս հաւանեցաւ, դրամը առաւ եւ խոստացաւ կօշիկը բերել հետեւեալ օրը:

Բայց հետեւեալ օր յաջողած էր լաւագոյն գինով մը ծախել կօշիկը եւ դրամը վերադարձուց, այս առթիւ մէկ քանի վիրաւորիչ ակնարկութիւններ ընելով Կարապետին որ իբր թէ զինքը խաբել ուզած եւ կօշիկը աժան առնել փորձած էր:

Կարապետ բարկացաւ եւ ըսաւ թէ իր վրէժը պիտի լուծէր: Ոչ ոք կարեւորութիւն ընծայեց այդ սպառնալիքին:

Բաւական ժամանակ յետոյ Թադէոս առտու մը վրանիս եկաւ դող ելած: Հայերէն գրուած նամակ մը ստացած էր սա իմաստով:

"Մենք գիտենք քու փախստական զինուոր մը ըլլալդ, եթէ անմիջապէս Համայէն չհեռանաս՝ ոստիկանութեան իմաց պիտի տանք" եւն.:

Նոյն միջոցներուն Համայի մէջ մէկ քանի փախստական արաբ զինուոր կախուած էին եւ բնական էր որ երիտասարդը չափազանց յուզուէր այս նամակէն: Գիրը քննեցինք բայց չկրցանք հասկնալ թէ ո՛վ գրած էր: Միայն յայտնի կ'երեւար որ տգէտ ու անվարժ մէկու մը գիրն էր: Թադէոս քանի մը օր ուրիշ տեղ մը գնաց ապաստանեցաւ, յետոյ վերադարձաւ իր նախկին տեղը: Մէկ երկու օր ետքը երկրորդ նամակ մը ստացաւ նոյն իմաստով ու աւելի սպառնական: Թադէոս խուզարկութիւններու սկսաւ, կրցաւ նամակը տուն ձգողին հետքը գտնել եւ անկէ տեղեկութիւններ քաղել նամակը տուողին մասին: Այդ տեղեկութիւնները կասկած յարուցին թէ նամակագիրը Կարապետն էր: Թէեւ ինք գրել չէր գիտեր, բայց կըրնար ուրիշի մը գրել տալ:

Թադէոս բացէ ի բաց կ'ամբաստանէր Կարապետը:

Ես եւ մօրեղբայրս հարցափորձեցինք Կարապետը որ նախ բացարձակապէս ուրացաւ, բայց ի վերջոյ ըսաւ թէ նամակը ինք գրել տուած չէ, բայց կը ճանչնայ գրողը:

Իրեն ըսինք թէ որքան վատ եւ ստորին գործ մըն էր այդ եղածը: Խոստացաւ նամակագիրը գտնել եւ իրմէ խոստում առնել որ սպառնալիքը ի գործ չդնէ:

Վերջապէս եկաւ ըսաւ որ եթէ Թադէոս քանի մը ոսկի տայ, մարդը պիտի հրաժարի իր սպառնալիքը գործադրելէ: Սակարկութեան մտանք եւ մէկ ոսկիով գործը լմնցուցինք: Թադէոս դրամը վճարեց եւ խնդիրը փակուեցաւ:

Բայց երիտասարդը միտքը այնպէս դըրաւ թէ Կարապետ մօրեղբօրս դրդումովը ըրած է այս բանը:

Ի զո՛ւր ջանացի զինքը համոզել թէ անհեթեթ ենթադրութիւն մըն էր ըրածը: Զուզեց համոզուիլ եւ նոյնիսկ այս առթիւ բուռն վէճ մը ունեցաւ մօրեղբօրս հետ:

Բնականաբար այս դէպքերուն վրայ մեր յարաբերութիւնները խզուեցան, թէեւ ես անձնապէս կը շարունակէի հետը տեսնուիլ, սակայն առաջին օրերու մտերմութիւնը չունէինք:

Ամիսներ յետոյ երբ Քէմալ պէյ յաջորդեց Խայրի Ձէրուզան պէյի ու Թադէոս անոր քով իբրեւ մատակարար, եւն. մըտաւ, չէր վարանած այսպիսի ծանր զըրպարտութիւն մը ընելու մեր վրայ եւ պատճառ ըլլալ որ եօթը հոգի, որոնց մին տղայ մըն էր եւ միւսը կին մը, մինչեւ Տէր-Զօր աքսոր ղրկուին:

Յետոյ իմացայ որ այդ տխուր արարածը նմանօրինակ ուրիշ մատնութիւններ ալ ըրեր է Համայի մէջ:

Հիմա դառնանք մեր պատմութեան:

Ժամուան մը ճամբորդութենէ ետքը, գիշերը ժամը 9ին միջոցները հասանք Հալէպ:

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Մեզի ընկերացող ոստիկանը ուզեց անմիջապէս մեզի բանտ առաջնորդել: Բայց ի վերջոյ հաւանեցաւ որ գիշերը օթել մը անցընենք ու հետեւեալ օր տանի մեզ յանձնելու:

Այս հաւանութիւնը երկու պայմանով տուաւ. նախ դրամական նուէր մը պիտի տայինք իրեն. յետոյ օղի պիտի առնէինք ու միասին խմէինք:

Հետեւեալ առտուն դարձեալ զինքը համոզեցինք որ մեզ անմիջապէս ոստիկանատուն չտանի՝ այլ թոյլ տայ որ քանի մը ծանօթներ տեսնենք եւ ի փոխարէն խոստացանք Հալէպը ցոյց տալ իրեն:

Արդէն այդ օրը ուրբաթ էր եւ բարձր պաշտօնեաները բացակայ էին:

Մինչեւ իրիկուն ազատօրէն շրջեցանք եւ եթէ ուզէինք ամէնքս ալ կրնայինք փախչիլ ու մէյմէկ տեղ ապաստանիլ, որովհետեւ ոստիկանը կատարեալ վստահութիւն ունէր մեր վրայ. ինք սրճարանը կը նստէր, նարկիլէ կը ծխէր ու մեզ թոյլ կու տար որ ուզած տեղերնիս երթանք:

(Շար. 71)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Արփի եւ Տիգրան Շահապեանի եւ իրենց ընտանիքին՝ Յակոբ Շահապեանի մահուան առիթով։

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛Յ՛Ք ՏՕՆԵԱՑՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏՄԱՄԲ

ՅԻՇԱՏԱԿՆ ԳԻՒՏԻ ՆՇԽԱՐԱՑ ՍՐԲՈՑ ՀՕՐՆ ՄԵՐՈՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ

Շաբաթ օր 11 Յունիս ժամը 9:30-ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս խղճմիտ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Ժան Լըքօք 20, Տիկին Փոլէթ Աքեան 100, Տիկին Մարի-Լուիզ Արսեան 20, Տիկին Մարի Առաքելեան 20, Տէր եւ Տիկին Ռոպէռ Բարսեղեան 100, Պ. Ժան Տադէոսեան 30, Տիկին Աշխէն Սըվաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Րոպէր Վարդանեան 20, Տիկին Անահիտ Սվաճեան 20, Տիկին Եսագուլ Խալիլ 15, Երեմեան ընտանիք 20, Տէր եւ Տիկին Ֆիէռ Մասարօ, Տիկին Այտա Քըրքփէսէլլի 50, Տիկին Նատին Տէր Յակոբեան 10, Տէր եւ Տիկին Բաղրատ Քոսէմ 40, Տէր եւ Տիկին Գեղամեան 50, Տիկին Օտէթ Օհան 15, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան 30, Տիկին Արփինէ Սերոբեան 50։

(Տար.)

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « LA SOURCE »
à THOLLON LES MEMISES (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses) (Voyage organisé en sus)

CONTACT:
Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԻՕՐԵԱՅ ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ԱՆԸՍԻ

Կազմակերպուած՝ Կապոյտ Խաչի Տէսինի "Արշակ Ջամալեան" մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի, Յունիս 12ին։

Եթէ կ'ուզէք վայելել Էքս-լէ-Պէնի ծաղկաւէտ տեսքը, Մոն Ռըվարի անտառները, Պուրժէի լիճի եւ "Կատուի ատամ"ի երկնամերձ տեսարանները եւ Անըսի քաղաքի նկարչագեղ փողոցները, միացէ՛ք մեզի, արձանագրուելու համար հեռաձայնելով Ռոզին՝ 04. 78. 49. 19. 44։

Մասնակցութեան գինն է 45 Եւրօ, ներառեալ կէսօրուան ճաշը։

□

Section «Archalouys Tathéossian» de Paris

Spectacle de Fin d'Année

POUR LES GRANDS ET LES PETITS
Dimanche 12 juin
de 14h30 à 18h
à la Salle Rossini
6 rue Drouot 75009 Paris

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
- 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
- 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
- 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Agnouni»** d'Asnières organise une

Croisière gourmande et musicale

à bord du bateau «Rivière Seine»
le 12 juin
Embarquement à 11h30
au port autonome de Paris (Bercy)
Participation: 50 Euros par adulte (incluant: croisière, repas boisson et animation).

Réservations :
— Araksi Nevrouz : 01. 48 41. 54. 23
— Archo : 06. 62. 46. 31. 06.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.

Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

AVANT DE PARTIR EN VACANCES, PENSEZ A L'ESSENTIEL !
C'EST L'ETE AVANT L'HEURE...

Samedi 11 juin à partir de 16 h
à la Maison de la Culture Arménienne
Achetez vos livres pour l'été...
Expositions — Ventes de livres, cd, dvd...

Dédicaces d'auteurs
Avec la participation de :

Bardig Kouyoumdjian, photographe, auteur de «Deir-es-Zor, sur les traces du génocide arménien de 1915»,
Ara Krikorian, éditeur, auteur du «Dictionnaire de la Cause Arménienne»,
Anahid Sarkissian, auteur d'ouvrage pour les enfants (sous réserve)
Un hommage sera rendu à **HOVIV** disparu le 28 mai, par **Ara Krikorian**

Possibilité de restauration légère l'après-midi.
Clôture de l'après-midi à 19h30 par un apéritif.

Entrée libre

**

Dimanche 12 juin à partir de 12h30
à la Maison de la Culture Arménienne
REPAS CONVIVIAL AUTOUR D'UN BARBECUE
La vente de vos livres pour l'été continuera en présence de certains auteurs de la veille !
Tombola

P.A.F.

Renseignements et réservations :
01. 43. 83. 87. 68 ou **06. 82. 96. 66. 19**
E-mail : mcasevranlivry@aol.com

Week-end organisé par la Croix Bleue des Arméniens de France section Sevran-Livry-Gargan et la Maison de la Culture Arménienne de Sevran-Livry-Gargan et des environs : 17 rue Charles Péguy — 93190 Livry-Gargan.

**

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian
«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart

au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : 01. 43. 83. 87. 68

**

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR A AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise, déjeuner au restaurant et visite de l'exposition Edgar Chahine du Musée d'Aubigny

P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

Section **«SEVAN»** de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « ANI »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
Buffet
Buvette
Ambiance arménienne
Tombola
Salle couverte en cas de pluie

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO: 1,20 €
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.221
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.221

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՔՈԶԻ, Յունիս 9ին, պարզեց գաղթի մասին իր որոշումները: Չգործածելով հանդերձ քոթա բացատրութիւնը վճռած է ձեռք առնել կացութիւնը, սահմանափակել գաղթողներու, մանաւանդ գաղտագողի մուտքը, դասաւորելով դաս առ դաս, նկատի առնելով արհեստները, պայմանները: 50% համեմատութեամբ ալ կ'ուզէ վտարել անբաղձալիները: Շեշտած է նաեւ «եթէ սքիզոֆրէն չեմ, հարկ է որ գալիք 22 ամիսներու ընթացքին տէրը մնամ յանձնառութիւններուս»:

ՍԱՄԱՐԻԹԷՆԸ, Փարիզի մեծ վաճառատուներէն ամէնէն առասպելականը, որ կը գտնուի Սէնի ափին, Փոն Նէօֆի դիմաց, կրնայ փակուիլ քանի մը տարուան համար խոհեմութեան նպատակով: Հինամաշ, ան կրնայ, հրդեհի պարագային, եօթը վայրկեանէն հրոյ ճարակ ըլլալ ըստ մասնագէտներու ներկայացուցած տեղեկագրին: Երկու լուծում կը նախատեսուի՝ ամբողջական փակում մը վեց տարուան երկայնքին կամ մասնակի փակումներ առանց փակելու վաճառատունը: Արդէն, վիճակը փայլուն չէ: 2001էն ի վեր վաճառումները 40% նուազում արձանագրած են եւ բացերը կը գլորուին:

ԻՐԱՆԻ նախագահական ընտրութիւնը կը կատարուի Յունիս 17ին: Ութ թեկնածուներ կան, որոնք կը ջանան սիրաշահիլ ընտրողները, քանի անոնք կը նախընտրեն ձեռնպահ մնալ, որովհետեւ յուսախաբ են Խաթամիի բարենորոգումներէն եւ չեն կրցած ձեռք ձգել աւելի թափանցիկ տնտեսական դրութիւն մը: 2001էն ի վեր բանտարկուած այլախոհը՝ Աքպար Կանճի, օգտուելով ելքի կարճ արտօնութենէ մը, կոչ ըրած է որ նախագահական ընտրութիւնը պոյքոթի ենթարկուի:

ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԷՋ սիւննիներ համագումար մը կազմակերպած են եւ այդ առթիւ պահանջած որ աւելի մեծ համեմատութեամբ ներկայացուին այն յանձնախումբին մէջ, որու պաշտօնն է Սահմանադրութիւնը շարադրել: Ցարդ իրենց թիւը 13 էր, բայց, կ'ուզեն որ 25էն վար չըլլայ: Միւս կողմէ, Ամմանի մէջ ալ գաղտագողի հանդիպումներ կան սիւննի կեռիլլային եւ Ամերիկացիներուն միջեւ: Իրաքցիները չեն ուզեր նաեւ ընդունիլ Ամերիկեան առաջարկը՝ Սեպտեմբեր 15ին, երկրէն քաշուելու եւ միայն զինուորական չորս կայան պահելու: Խօսակցութեան հետեւող մը կ'ըսէ թէ դէմ են օտար ուժերու մնալուն ու կ'աւելցնէ.- «Բայց, ամերիկացիք չեն ուզեր ամբողջովին քաշուիլ եւ այդ պարագային, իրենց լաւ անակնկալ մը կը պահենք»:

ՀԱՅՐ ԼԷՈՆ ՏԸՀՈՆԻ երանացման հարցը բաւական խնդրոյ առարկայ դարձած է, հակառակ անոր որ Յովհաննէս Պօղոս Բ.ի վախճանումէն առաջ, 19րդ դարու ընկերային կաթողիկէութեան Ֆրանսացի այս դէմքին երանացման արարողութիւնը նախատեսուած էր Ապրիլ 24ին համար: Պատճառն այն է, որ Ֆրանսական եպիսկոպոսապետութիւնը երեւան հանած էր հակահրէական գրութիւններ եւ տեղեկացուցած էր Վատիկանի: Նորընտիր Պապը՝ Բենեդիկտոս ԺԶ. յանձնախումբ մը կազմած է հարցը քննելու համար եւ խօսակցութեան նիւթ ալ պիտի ըլլար Յունիս 9ին, երբ Պապը ընդունէր հրէական միջազգային կազմակերպութեանց 5 ներկայացուցիչներ: Փարիզեան մամուլն ալ կը ծանրանայ հարցին վրայ, մէջբերումներ ընելով վարդապետին գրութիւններէն: Ան գրած է, ի մէջ այլոց, որ Հրեայ ժողովուրդը «ոսկիի ծարաւն ունի եւ Քրիստոսը որպէս թշնամի կը նկատէ», Հայր Տըհոնը դեռ կը գտնէ որ «ծածկամտութեան եւ տիրապետութեան» ոգիի տէր է: Այս գրութիւնները 1898ի թուականը կը կրեն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Թրքական լրատուիչները յայտնի դժգոհութեամբ կը հաղորդեն Ծերակոյտին Գաղթի ու համարկումի յանձնախումբին կողմէ պատրաստուած հատորի մը որուն խորագիրն է. «Հայերը եւ Պերլինը - Պերլինի Հայերը»: Խմբագիրն է Թեսա Հոֆման. 104 էջնոց հատորին մէջ լայն տեղ տրուած է ցեղասպանութեան, Թուրքիոյ բացայայտ ամբաստանութեամբ: Հատորը Յունիս 13ին մամուլի ասուլիսով մը հանրութեան պիտի ներկայացուի, ապա ցրուի:

Պերլինի փոքրամասնութիւններն ու անոնց մշակոյթները ծանօթացնելու նպատակով պատրաստուած հատորը մաս կը կազմէ շարքի մը ուր կայ «Պերլինի Թուրքերը» խորագրուած մըն ալ: Անոր մէջ ալ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն յատկացուած էջերով ըսուած է թէ Ա. աշխարհամարտին երբ Հայերէ մաս մը Ռուսերու հետ գործակցեցաւ, Թուրքիա կանոնաւոր կոտորածներով մաքրագործեց Հայերը եւ անոնց մշակոյթը:

ԾԱՂԿԱՁՈՐԸ ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Առեւտուրի եւ տնտեսական զարգացման փոխնախարար Ա. Պետրոսեան յայտարարած է թէ մինչեւ 2007 Ծաղկաձորը զբօսաշրջութեան միջազգային կեդրոնի կը վերածուի: Այդ նպատակով պետական պիւտճէէն կը յատկացուի 1.6 միլլիառ դրամ, միջազգային կազմակերպութիւններէ ու յատուկ նախաձեռնողներէ ալ 70 միլիոն կ'ակնկալուի: Ծրագիրը կ'ընդգրկէ նոր ճոպանուղիի մը կառուցումը, ենթակառոյցներու բարելաւումը: Նպատակն է զարկ տալ յատկապէս ձմեռնային զբօսաշրջութեան ու Հայաստանը վերածել բոլոր եղանակներուն զբօսաշրջութիւնը կարելի ընող երկրի մը: Կ'ակնկալուի ատով տարեկան 20-25 հազար աւելի զբօսաշրջիկ ունենալ:

Ա. Պետրոսեանի տուեալներով 2004ին մօտ 260 հազար այցելու ունեցած է երկիրը. իսկ այս տարուան առաջին երեք ամիսներուն՝ 39 հազար: Ատիկա 30% աւելի է անցեալ տարուան նոյն շրջանէն:

ԳԼԵՄԱՆԹԻՆԱ ԳԱՆԹՈՆԻ, իտալուհի պատանդը որ առեւանգուած էր Մայիս 16ին Քապուլի (Աֆղանիստան) մէջ, ազատ արձակուեցաւ Յունիս 9ին եւ յանձնուեցաւ Աֆղան իշխանութեանց, որոնք ապահովութիւն տուած են որ ոչ մէկ փրկագին վճարուած է: Ենթական կ'աշխատէր ոչ կառավարական մարդասիրական Քէր կազմակերպութեան մէջ: Իտալիոյ Արտաքին նախարարը՝ Ճիանֆրանքօ Ֆինի յայտարարած է որ առեւանգումը ոչ մէկ կապ ունէր ահաբեկչութեան կամ քաղաքականութեան հետ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԾԱԳՈՒՄՆԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆ Է» Կ'ԸՍԷ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Թուրքիոյ Ազգային ժողովի նախագահը Պ. Արընչ Արարատեան մշակոյթի ու արուեստի փառատօնին առիթով յայտարարած է թէ «ցեղային ծագումներու բազմազանութիւնը Թուրքիոյ հարստութիւնն է եւ ոչ թէ կռիւի պատճառ»: Ան աւելցուցած թէ Տօղու Պէյազիտն ու Արարատը (ինք գործածած է բնականաբար «Աղրը» անուանումը) անցեալին ահաբեկչութեան պատճառով մեծ ցաւեր կրած շրջաններ են, սակայն այլեւս խաղաղութեան շրջանն է ու նոյն հողերուն վըրայ հազար տարուան եղբայրութեան տէր մարդիկ չեն կրնար ահաբեկչութեան հետ կապ ունենալ: «Մենք Թուրքիոյ արեւելքովն ու արեւմուտքով, ամէն անկիւնի մէջ հաւասար իրաւունքներու տէր առաջին կարգի հայրենակիցներ ենք: Զաւակներն ենք պատմութեան մը որ Թուրքիոյ մէջ համակեցութեան ամէնէն գեղեցիկ օրինակները տուած է»:

Լրատուութիւնը չէր նշած թէ նոյն գօտիին մէջ տակաւին մնացող հազարաւոր քրտական գիւղերու աւերակները, կամ իրենց կատարներուն վրայ «Երանի անոր որ Թո՛ւրք եմ կ'ըսէ» արձանագրուած բլուրները ինչ թօնի վրայ արձագանգած են այդ խօսքերուն. ծիծաղելի՞ն, թէ ողբերգականին:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ - ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ

Թրքական լրատուիները կ'արձագանգեն այն տագնապին որ յայտնուած է Զուիցերիա - Թուրքիա յարաբերութիւններուն մէջ, Թուրք պատմութեան հիմնարկին նախագահ Ե. Հալաչօղլուի դէմ բացուած դատով: Ծանօթ է որ Հալաչօղլու հայկական ցեղասպանութիւնը ժխտած ըլլալու ամբաստանութեամբ դատական հետապնդումի ենթակայ յայտարարուած էր զուիցերական իշխանութիւններուն կողմէ: Ներկայիս անոր դէմ բացուած դատը դիւանագիտական տագնապին խորացման նշան կը համարուի:

Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրի նախարարը պահանջած է որ ջնջուի Զուիցերիա - Թուրքիա գործի ժողովը որ տեղի պէտք է ունենար Յունիս 22-24ին, Ցիւրիխի ու Պէրնի մէջ: Ջնջուած է նաեւ Զուիցերիոյ տնտեսութեան նախարարին Սեպտեմբերին Անգարա կատարելիք այցը:

ԷՐՏՈՂԱՆ ՅՈՒՍԱՑԱԾԸ ՉԷ ԳՏԱԾ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ

Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանի Ուաշինկթըն այցը չէ արդարացուցած իր ակնկալութիւնները. այս է ամերիկեան մամուլին ընդհանուր տպաւորութիւնը: Էրտողան յատկապէս յուսացած էր ամերիկեան շօշափելի զօրակցութիւն ունենալ քիւրտ զինեալ խումբերու դէմ տարուած պայքարին, ձգելով ԱՄՆ-ու հետ զինուորական գործակցութեան. Նախագահ Պուշ չէ ընդառաջած այդ ակնկալութեան: Այնքան որ «Ուաշինկթըն Թայմզ»ի մէջ ըսուած է թէ եթէ Ուաշինկթըն շարունակէ անտեսել Թուրքիոյ պահանջները, շատ հաւանական է այդ երկրին մէջ հակամերիկեան տրամադրութիւններու շեշտումը. նաեւ Անգարա կրնայ Իրաքի մէջ հաստատուած քիւրտ զինեալ խմբաւորումներու դէմ առանձին շարժման անցնելու դիրքին մէջ մնալ:

Թուրքիոյ ընդդիմութիւնն ալ խստիւ քննադատած է Էրտողանի ապարդիւն այցը. ըսուած է որ ան ծառայեց միայն գանգատելու ընդդիմադիր ճակատէն: Տրուած արժեւորումը այն է որ լեռը մուկ մը ծնած է...

ԱՐԱՄ Ա.Ի ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԹՈՒՐՔ ԴԱՍԱԽՕՍԻՆ

Ժընեւի մէջ միջկրօնական միջազգային համագումարի մը ուր դասախօսած է Արամ Ա. կաթողիկոսը, Թուրք դասախօս մը իրեն դիմելով ըսած է. "Կրօնքները պէտք չէ նոր սերունդները ուրիշ ազգերու նկատմամբ ատելութեամբ դաստիարակեն":

«Ճիշդ է պատասխանած է, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսը, սէրը, փոխադարձ հասկացողութիւնը, յարգանքը պէտք է բոլոր կրօնքներուն դաստիարակութեան հիմը կազմեն: Սակայն պէտք չէ մոռնանք ժողովուրդի մը հաւաքական յիշողութիւնը: Պէտք չէ մոռնանք կատարուած չարիքը: Պէտք չէ անտեսենք արդարութեան ու մարդկային իրաւանց բռնաբարումը: Նման մօտեցում մը առողջ դաստիարակութիւնը երբեք պիտի չընդունի: Յաճախ մենք երեւոյթներու մասին կը խօսինք, զանոնք կը քննադատենք, սակայն կ'անտեսենք անոնց տուն տուող պատճառները: Յաճախ կը խուսափինք «ինչո՞ւ» հարցումին պատասխան տալէն: Ինչո՞ւ ատելութիւնը, ինչո՞ւ ժխտական մօտեցումը: Այս հարցումներուն պատասխանը պէտք է գտնենք, նայելով պատմութեան, քրքրելով մեր հաւաքական յիշողութիւնը: Հետեւաբար հաւաքական յիշողութիւնը դաստիարակութեան մէջ կարեւոր տեղ ու դեր ունի»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՐՏԵՍԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 9ին Երեւանի մէջ սկսած է Հայաստանի քաղաքացի Անդրէյ Մազինի դատավարութիւնը. ան ամբաստանուած է Ազրպէյճանի ի նպաստ լրտեսութեամբ, բնակչութիւնը ահաբեկելու նպատակով արարք ծրագրելով, պետական, քաղաքական գործիչի սպանութիւն նախապատրաստելով: Ամբաստանեալը ընդունած է բոլոր ամբաստանութիւնները:

Ստուգուած է որ ան գումարներ ստացած է Ազրպէյճանի Ազգային ապահովութեան նախարարութենէն, անոնց յանձնած Երեւանէն ռազմավարական արժէքով բազմաթիւ լուսանկարներ, յատկապէս Զուարթնոց օդակայանի շրջանակէն:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՈՂՋ ԱՌՈՂՋ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ինչպէս յայտարարուեցաւ, Ազնաւուր Մայիսի վերջին 3-4 օրուան այց մը կատարեց Հայաստան։ Գարնան արեւուն տակ զեղեցկացած Երեւանը, կարօտներ Մայիս 28ի տօնախմբութիւնը, աննախադէպ համազգային շուրջպարը Արարատի շուրջ, կրնային մէկ-մէկ Հայաստան մեկնումի դրդապատճառ ըլլալ։ Բայց երգիչին համար կար յաւելեալ պատճառ մը որ կենսագրական իր հատորին արեւելահայերէն թարգմանութեան հրատարակութիւնն էր։ «Անցած օրեր» խորագիրով լոյս տեսած գործը արդէն մինակը կ՚արդարացնէր նման ճամբորդութիւն։ Մանաւանդ Հայաստան այն երկիրն է ուրուն ժողովուրդը կարեւոր առկոսով մը հակառակ առօրեայի բուռ՛ր նեղութիւններուն, տրամադրութիւն կը գտնէ գուրգուրանքով դիմաւորելու աշխարհահռչակ իր ազգակիցը, միշտ պատրաստ անոր հպարտանալու։ Մանաւանդ որ «Ազնաւուր» անունը հայրենակիցէ, երգիչէն զատ, բարերարի շուք մըն ալ կը պատցնէ իր հետ, հայաստանցիին համար։

Այցին որպէս առաջին արձագանգ հասան նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ անոր հանդիպումին մանրամասնութիւնները. նուէրներու փոխանակում, մեծարանքի խօսքեր, ապա Հայաստանի հանրապետութեան բարձրագոյն պարգեւը՝ Հայրենիքի շքանշանը որ որպէս հայ ժողովուրդին սիրոյ ու երախտիքին խորհրդանիշը, նախագահը յանձնած էր Ազնաւուրին։ Երգիչն ալ իր կարգին «հաճելի զարմանք» յայտնած էր Երեւանի փոփոխութիւններուն, տիրող աշխուժութեան։ Անշուշտ չէր ակնկալուէր որ նիւթ ըլլէր այդ փոփոխութիւններուն, սիրոյն քանդուող պատմութիւնը, մարդոց կրած զանոււթիւնները։

Բայց ի՞նչ ըսել որ այցին փակկաւարական, սիրալիր այս փակալիծը երկար չէ տեւած ու Ազնաւուրի Մայիս 27ի օրուան նկարագրականները լեցուն են «դայթակղութիւն», «ամօթալի ու խայտառակ պատկեր», «խայտառակութիւն» եւլն. որակումներով։ Այդ օրը Ազնաւուրի ժամանակացոյցին մէջ տեղ ունեցած է իր հատորին ստորագրութեան ժամադրութիւնը։ Զայն կազմակերպած է Համահայկական երիտասարդական հիմնադրամը։ Վայր ընտրուած է «Մոսկուա» շարժանկարի սրահին «նեղլիկ, օձապտար, անյարմար ճեմասրահը» ուր պարզ է, խուժած ու խռնուած է հազարաւոր բազմութիւն մը։ Ատիկա, հակառակ որ կազմակերպիչները, ինչպէս արդարօրէն կը գրէր «Հայկական ժամանակ»ը (Մայիս 28), հետապնդած են կարելի առաւելագոյն թիւով գիրք ծախելու նպատակը, յայտարարելով որ Ազնաւուր կը ստորագրէ գնուած բոլոր հատորները եւ թէ առանց գիրքը գնելու (շուրջ 12 տոլար) ոչ ոք կրնայ սրահ մտնել։ Այսքան ակներեւ կերպով շուկայական մակարդակի իջեցնել եաք Ազնաւուր-ժողովուրդ հանդիպումը, աւելո՞րդ էր ակնկալել որ գոնէ յարմարաւէտ պայմաններ ստեղծէին։ Սակայն, յայտնի է թէ ժողովուրդին գրեթէ ընդհանրապէս բաժին հանուած արհամարհանքէն զերծ չէ պահուած հիւրն ալ, անզիտակցաբար ստանձնելով կարթի դերը։

Բազմութեան, ստեղծուած խրախանցումին մէջ ոստիկաններն իսկ անզօր եղած են կարգ-կանոն հաստատելու, -ո՛ւր մնաց պահել-, ու շուրջ երեք քառորդ ժամ հարկաւոր եղած է ճամբայ մը բանալու, որպէսզի կարելի ըլլայ Ազնաւուրը ներս մտցնել ու հասցնել մինչեւ սեղանին գլուխը։

«Բայց այն տեղը որը նախատեսուած էր նրա համար, թեւերի տակ մի քանի գիրք առած, արդէն հասցրել էին զբաղեցնել մշակոյթի նախարար Յովիկ Յովէեանը, նրա կուսակից իրաւանախորդ Թամար Պօղոսեանը, Վազգէն Խաչիկեանը՝ փոխնախարար տիկնոջ հետ, Ազգային ժողովի պատգամաւոր Հրանոյշ Յակոբեանը եւ եւս մի քանի նման կարգի դէմքեր» կը գրէ նոյն թերթը։ Երբ հիւրը կը հասնի, այնպիսի վայնասուն մը կը բարձրանայ, հրմշտուքը ընդհանուր բնոյթ կ՚առնէ որ կը տապալին դրուած պատնէշները, ոստիկաններն ալ մէկդի կը հրուին։ Ազնաւուր կը յաջողի ստորագրել քանի մը հատոր միայն որոնք անշուշտ կը պատկանէին վերոնշեալ անուններուն ու հաւանօրէն ոտքի կոխան ըլլալու վախով «այլայլուած ու վրդովուած» գրեթէ կը նետէ գրիչը ու եաեւի դռնէ մը մորթը կը փրկէ։

Կ՚արժէ յաւելեալ մանրամասնութիւն մըն ալ արձանագրել, կարելի առաւելագոյն թիւով գիրք ծախելու կազմակերպիչներուն նպատակը շրջանցող աչքբացութիւնն ալ անտես չառնելու համար։ «Հայոց աշխարհ»ի մէջ Կիմա Եղիազարեան կ՚ըսէ թէ «գրքի վաճառքը վաղուց էր դադարեցուել, քանզի ակնթարթօրէն «թռցրել» էին նրա գրքերը»։

Հասկնալի է որ Ազնաւուրի մեկնումով հպարտութիւնը, սպասումը, համբերութիւնը ցասումի կը վերածուին։ Մարդիկ կը սկսին «խայտառակութեան կազմակերպիչը» փնտռել, եղած չահադիտութիւնը դատապարտել, պայքարել։ Այդ խուճապին մէջ կայ պատասխանատուութեան ապացոյցն ալ. «ժողովուրդ, այս մարդուն ցոյց տուէք որ մենք մարդ ենք, ոչխարի հօտ չենք» կ՚աղաղակէ մէկը երբ «Երեւան» պանդոկին մէջ Ազնաւուր պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հատորները ստորագրելու, բայց անկարելի կ՚ըլլայ բազմութիւնը շարք կենալու պարտադրել, որպէսզի առանց խրախանցումի գործը կատարուի։ Ի վերջոյ Ազնաւուր կրած ցնցումէն գրեթէ հիւանդացած, ստիպուած կ՚ըլլայ սենեակը ելլելու եւ պառկելու։

«Հայկական ժամանակ»ի թղթակիցը այդ առիթով կը յիշեցնէ նոյն առաւօտուն Ֆրանսական համալսարանին մէջ կատարուած ձախաւերութիւնը։ Ազնաւուր հոն գացած է ուսանողութեան հետ հանդիպում ունենալու. հաստատութեան ղեկավարները երկարօրէն պատմած են տարուող գործունէութիւնը, յետոյ երբ հարկ եղած է հիւրը 6րդ հարկ բարձրացնել լսարան մը ցոյց տալու, պարզուած է որ բանալին չկայ ու նոյն խրախանցումին, հրմշտուքին մէջ պարտաւոր եղած են ձեւով մը զինք վար իջեցնելու եւ ճամբելու։

«Առաւօտ»ը առաջին էջի խմբագրականով անդրադարձած էր նոյն պարագաներուն։ «Նոյն պատմութիւնը» խորագրուած գրութիւնը Ազնաւուրի կենսագրական հատորէն դրուագ մը կը մէջբերէ, ըսելու համար որ 1964ին երբ առաջին անգամ Հայաստան կ՚երթայ Ազնաւուր առաջին անգամ կը տեսնէ իր հարազատ տատիկը. բայց այս վերջինը, ինչպէս միւս հարազատները, չեն կրնար ներկայ գտնուիլ իրենց ազգական երգիչին համերգին, քանի որ սրահը լեցուած էին «բարձրաստիճան կուսակցական չինովնիկներն ու նրանց ընտանիքները»։

Քառասուն տարի առաջուան այդ պատահարին մասին խմբագիրը կը գրէ թէ եթէ կազմակերպիչներուն նպատակն էր հայ ժողովուրդին սիրոյ, գնահատանքին փաստը տալ, յաջողեցան։ Սակայն նաեւ ցոյց տուին որ «Թքած ունին ժողովրդին վրայ»։ Այսօրուաններուն ալ պարագան շատ տարբեր չէ։

Ինչ կը մնայ «Հայաւարի» այս հանդիպումէն իրեն՝ Ազնաւուրին, պաշտօնական դէմքերուն, միամիտ բազմութեան ու չահաւէտ այլ անկարող կազմակերպիչներուն։ Առաջինին վստահաբար մօրը սիրոյն ուժգնութենէն խեղդուած արջուն ձագին սարսափը, անկէ փրկուած ըլլալուն գոհունակութիւնը, պաշտօնական դէմքերուն՝ դրադարանի ցուցադրական զարդ մը, բազմութեան՝ չահագործումի ա՛յս տեսակին ալ զոհ ըլլալու փորձառութիւնը, իսկ կազմակերպիչներուն՝ հետապնդուած շահը...

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՃԸ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐՈՒ ԿԸ ՀԱՍՆԻ...

Պատրաստեց՝ ՆՈՐԱ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Երկրագունդին վրայ բնակչութեան թիւին մեծ աճը արաբական եւ միջազգային աշխարհին դիմագրաւած գլխաւոր, լուրջ հարցերէն են։ Ընկերաբաններ եւ մասնագէտներ այս պարագան լաւ սերտելէ ետք առաջարկած են միջազգային համագումար մը կայացնել բոլոր երկիրներուն մէջ բնակչութեան կացութիւնը սերտելու համար, մանաւանդ հոն, ուր ծնունդները կը շրջանցեն 2,5 առ հարիւրը։ Բնակչութեան մեծ եւ անկազմակերպ աճը հակակշիռի տակ առնելու համար պէտք է անհատական սահմանափակումներ կատարուին, ինչպէս նաեւ համապատասխան ծրագիրներ մշակուին եւ իրականացուին, որպէսզի կարելի ըլլայ ընկալել այդ թիւը եւ դիւրութիւններ ստեղծել մեծ թիւով բնակիչներուն համար։ Այս աճը մեծ բեռ է երկիրներու տնտեսութեան, արտադրողականութեան ծրագիրներուն, սննդամթերքի, առողջութեան, կրթութեան, փոխադրամիջոցներու ապահովման առումով։ Մեծ թիւով բնակիչներ ունեցող քաղաքներուն մէջ կ՚աւելնան նաեւ ոճրային արարքները, գողութիւնները, բռնութիւնները եւ այլն։

Ի՞նչ են բնակչութեան աճի առընչութեամբ եղած ուսումնասիրութիւններուն վերջին արդիւնքները եւ ի՞նչպէս կարելի է հակակշիռի տակ առնել զայն։

Մինչ մեծ պետութիւններն ու անոնց իշխանութեան գլխուն գտնուողները կը պայքարին կարելի եղածին չափ մեծ ուժով օժտուելու, այլ երկիրներու վրայ տիրապետելու համար, աշխարհը կը դիմագրաւէ մեծ հարցեր եւ դժուարութիւններ, որոնք ձիւնագնդակի պէս օրէ օր կը մեծնան, սակայն ոչ ոք կը հետաքրքրուի անոնցմով եւ լուծումներ գտնելով։

Այս հարցը յատկապէս տիրական է զարգացման ընթացքի մէջ եղող եւ աղքատ պետութիւններուն մէջ, որովհետեւ անոնք արտադրութիւններ արտածելու եւ գումարներ շահելու մեծ կարելիութիւններ չունին։ Այս հարցը քննարկելու եւ լուծումներու մասին մտածելու համար վերջերս 68 ընկերաբաններ եւ տնտեսագէտներ բարձր մակարդակի համագումար մը կայացուցին։ Այս պարագան հանրային կարծիքի ու մասնագէտներու հետաքրքրութեան եւ մտահոգութեան առարկան դարձած է, որովհետեւ ան իր ուղղակի ազդեցութիւնը ունի երկիրներու ընկերային, տնտեսական, քաղաքական եւ ապահովական չափանիշներուն վրայ։

Պարզ է, որ կարգ մը պետութիւններու մէջ ծնունդներու թիւը աւելի բարձր է, քան՝ այլ երկիրներու մէջ։ Օրինակ՝ Եգիպտոս, Ալժերիա, Մարոք, Պանկլատէշ, Փաքիստան, Չինաստան, Հնդկաստան շատ աւելի մարդաշատ են եւ կը շարունակեն այդպիսին ըլլալ մեծ թիւով ծնունդներուն պատճառով։ Այս աճը հարցերու դուռ կը բանայ, որովհետեւ գոյութիւն չունի ուղղութիւն տուող եւ խնդիրները լուծող ծրագիր մը, որուն գործադրութեամբ կարելի ըլլայ բարդութիւններու եւ տագնապներու առաջքը առնել։ Նոր սերունդներու ֆիզիքական, մտային եւ հոգեկան բնական աճի նկատմամբ անտարբերութիւն գոյութիւն ունի։ Զաւակները այս կամ այն ձեւով կրցած են ապրուստի ու գոյատեւման միջին եզր մը գտնել ու հաշտուիլ իրենց կացութեան հետ, սակայն նոյնը չէ պարագան նորածիններուն, որոնք կախեալ են իրենց մեծերէն ու ծնողերէն։ Մարդաշատ քաղաքներուն մէջ ընդհանրապէս այդ նորածիններուն իրաւունքը կ՚ոտնակոխուի եւ անոնց անհրաժեշտ սնունդ, ապրուստի պայմաններ եւ կրթութիւն չապահովուիր։ Նշեալ երկիրներուն մէջ պետութիւնները եւս անկարող են հարցերուն լուծումներ գտնելու, որովհետեւ անոնց նիւթական կարելիութիւնները սահմանափակ են եւ անոնք ընդհանրապէս հարուստ ու զարգացած երկիրներ չեն։ Այս առումով, մասնագէտները դիտել կու տան, որ միջազգային ընտանիքը եւ մարդկային իրաւունքներու պաշտպան յանձնախումբերն ու մարմինները պէտք է գործի լծուին եւ ծրագիրներ մշակեն ու հոգան անոնց իրականացման ծախքերը, որպէսզի երկրագունդին վրայ ապրող մարդոց տրուի իրենց նուազագոյն իրաւունքները։

Բնակչութեան թիւի աճը նաեւ տնտեսական եւ ընկերային մեծ տագնապներու դուռ կը բանայ։ Մարդաշատ քաղաքներուն մէջ աղքատութեան, անօթութեան եւ անապաստան մնալուն պատճառով կ՚աւելնան գողութիւնները, սպանութիւնները, անօրինական աշխատանքները, թմրեցուցիչի առեւտուրը, զէնքերու գաղտնի արտածումն ու ներածումը, ինչպէս նաեւ՝ զանազան տեսակի անօրէնութիւններն ու զեղծարարութիւնները։ Այս մէկը բնական է, որովհետեւ աշխատանքի չգոյութիւնը բնակիչները պիտի մղէ «իրենց ձեւով» ապրուստ ճարելու եւ իրենց օրուան հացը ապահովելու։ Ասոր վրայ կ՚աւելնայ այն, որ աղքատ ու զարգացման ընթացքի մէջ եղող երկիրներուն մէջ ապահովութեան հսկող համակարգը նոյնքան զօրաւոր եւ խիստ չըլլար եւ մարդոց դիմաց անօրէնութիւններ կատարելու յաւելեալ առիթներ կը ստեղծուին։

Տարուէ տարի կացութիւնը աւելի կը բարդանայ, հարցերը կը դիզուին, իսկ լուծումները կը բացակային։

Իշխանաւորները միշտ տարուած են քաղաքական հարցերով ու պայքարներով եւ ընդհանրապէս ուշադրութիւն չեն դարձներ ընկերային այս հարցերուն, որոնք կրնան բարդանալ այնքան, որ քաղաքական համակարգին մէջ եւս խանգարիչ դերակատարութիւն կրնան ունենալ։ Մարդաշատ երկիրներու մէջ կայ դպրոցներու, հիւանդանոցներու, աշխատանոցներու թիւի պակաս եւ անոնց թիւը ոչ մէկ ձեւով կը համապատասխանէ բնակչութեան թիւին։

Արաբական աշխարհին մէջ աւելի քան 80 միլիոն անձեր իրենց ապրուստի տարրական կարիքները չեն ստանար. այս երկիրներուն մէջ մարդկութեան աճին միջին տոկոսը 2.9 առ հարիւր է, իսկ համաշխարհային առումով այդ աճը կը հասնի 1.7-1.8 առ հարիւրի։

ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԱՃ

Եթէ բնակչութեան աճը նոյն տարողութեամբ շարունակուի, այս կը նշանակէ, որ 2010 թուականին աշխարհի բնակչութեան թիւը պիտի հասնի 8 միլիառի։ Վտանգաւորը այն է, որ ասոր զուգահեռ արտադրողականութիւնը, կրթական, առողջապահական եւ աշխատանքային կեդրոնները կը մնան այնպէս, ինչպէս որ են, եւ անոնք անկարող կը դառնան մարդկութեան պահանջը բաւարարելու։ Կան նաեւ փոխադրութեան, ապահովութեան հսկողութեան եւ բնակչութիւնը հակակշիռի տակ առնելու հարցեր եւ դժուարութիւններ։ Եթէ աճը տեղի ունենայ նախատեսուածին պէս, այս կը նշանակէ, որ մարդոց շուրջ 68 առ հարիւրը պիտի մնայ առանց սնունդի, դպրոցի, աշխատանքի եւ հիւանդանոցային խնամքի։

Համագումարին մասնակիցները դիտել տուին, որ ծրագիրներու մշակումը մեծ ծախքեր չենթադրեր, սակայն անհրաժեշտ է հետեւողական եւ մնայուն աշխատանք տանիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ բնակչութեան թիւի աճին հետ զարգացնել համապատասխան կեդրոններն ու հաստատութիւնները, որոնք անոնց կարիքները պիտի հոգան եւ աշխատանքի նորանոր առիթներ պիտի ստեղծեն։

Բնակչութեան թիւի աճին պատճառով է նաեւ, որ վտանգաւոր հիւանդութիւն-

ԻՐԱՔՑԻՆԵՐԸ ՄԱՀԱՄՊԱՏԻԺԻ ԴԷՄ ՉԵՆ

Իրաքի մէջ վերջերս մահապատիժ տըրւեցաւ ոճրագործներու, որոնք երկրին ապահովութեան դաւած, տասնեակներով անմեղներ սպաննած էին։ Ժողովուրդը որ երկար տառապած է վեր վճռական ու խստագոյն միջոցներ կ'ակնկալէր այդ չարագործներուն դէմ, գոհունակութեամբ հանդիպեց։ Երկար տառապած է վեր ջաւալը սպաննուած մայրեր, ծնողքը սպաննուած որբեր կը սպասէին, որ արդարութիւնը վերահաստատուի, ոճրագործները կարելի ծանրագոյն պատիժը ստանան, որպէսզի իրենց վիշտին սպեղանի ըլլայ։

Անոնք անտեսելով չեն որ այդ պատիժը հակառակ ըլլալով, դաշն մերժող երկիրներ կան. մարդկային իրաւունքներու յարգանքը, արդի քաղաքակրթութիւնը այդ մերժումի պատճառներն են։ Սակայն Իրաքի մէջ գործուած ոճիրները չտեսնելու ձեւացող չեն, որպէսզի անոնց հեղինակները անպատիժ մնան։

Ալ-Սապահ թերթը հարցախոյզ մը կ'ընէ այս նիւթին մասին, տեսնելու համար թէ ինչպէս մարդուն հակազդեցութիւնը։ Շարժմանց ալ, ճարտարարուեստ ալ, երեսփոխան ալ, ծերակոյտ ալ, Համաձայն գտնուած են պատիժին վերահաստատումին։ Օրինակ, ճարտարապետ Կրած. «Մահապատիժին վերահաստատումը իմաստուն արարք է, ինչպէս կը յայտնէ Գուրանը։ Հոն գրուած է. «Որպէս պատիժ, կեանք մահացնել»։ Այն բոլոր երկիրները ուր մեզի պատահածը պիտի կրկնուի պէտք է հետեւին Գուրանի յորդորին»։

Համակարծիք գտնուած է նոյնիսկ Մարդկային իրաւունքներու լիկային ներկայացուցիչը, վաւերացնելով մահապատիժին վերահաստատումը։ Ան ալ դիմած է Գուրանին պատուիրանին։ Կ'ըսէ. «Մահապատիժ արձակելու պատուիրանը ոչ միայն Գուրանին մէջ կայ, այլեւ ամբողջեան երկիրներու օրէնսդրութեան։ Ան կը տարհամողէ անմարդկային ոճիրներու հեղինակները որոնք չեն ջլատուիր նոյնիսկ բանտարկութեան ամէնէն ծանրակշիռ պատիժներով»։ Երբ իրեն հարցուած է թէ ըստ իր ինչպէս կը հաշտեցնէ մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան հետ, պատասխանած է. «Ան որ անմեղ մը սպաննած է վայրագօրէն, իր զոհին մարդկային ոչ մէկ իրաւունքը յարգած է։ Նման մէկը պաշտպանել, պիտի նշանակէր ոճրագործին ու ոճիրին զօրակից ըլլալ»։

Լրագրողը կ'եզրակացնէ թէ կարգ մը միջոցներ որքան ալ ծանրակշիռ ըլլան, պէտք է ձեռք առնուին որպէսզի պարկեշտ մարդը կարենայ ապահով միջավայրի մը մէջ ապրիլ եւ ոչինչ խանգարէ յառաջդիմութեան եւ վերակառուցման թափը։

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՌԱՖԱՐԻՆԱՏՆԵՐ

Վերոնշեալ բառը շինուած է Ֆրանսայի նախորդ վարչապետին՝ Ժան-Փիէր Ռաֆարէնի անունով, առաւելաբար ոգեկոչելու համար անոր կարգ մը յայտարարութիւնները, որոնք կատակի բնոյթ ունին, բայց, լրջօրէն ըսուած են։ Իր քաշուելէն ի վեր, համացանցի վրայ կը յիշուին անոնցմէ ոմանք։ Օրինակները չեն պակսիր

- Քաղաքացին Հանրապետութեան հետիոտն քաղողն է.

- Այրիները աւելի երկար կ'ապրին քան իրենց ամուսինները։

- Երիտասարդները կոչուած են չափահասներ դառնալու.

- Ոչս ոչէն աւելի է։

Եւ մանաւանդ գլուխ գործոցը -

The yes needs the no to win against the no (այոն ոչին պէտք ունի յաղթելու համար ոչին դէմ)...։

ներ կը յառաջանան եւ կը տարածուին, որովհետեւ մարդիկ չեն գտներ առողջ կերպով բնակելու վայրեր, անհրաժեշտ սնունդ չեն ստանար եւ առողջական խնամք չի տրուիր անոնց։

Մարդաշատ երկիրներուն մէջ կը տարածուին նաեւ անգործութիւնը, անուսութիւնը, աղքատութիւնը, զեղծարարութիւնն ու անօրէնութիւնները, կ'աւելնայ արտագաղթը, փախստական ճամբորդութիւնները եւ այլն։ Կը խախտին մարդկային բոլոր չափանիշները եւ մարդիկ կը դադրին իբրեւ մարդ ապրելէ։

Տագնապալի հարց մը, որ ուրիշ շատ խնդիրներու նման լուծման կը սպասէ։

Ն. Բ.

«Ազդակ»

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան գոլէժի սրահին մէջ, Ապրիլ 29ին, դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նիւթ ունենալով՝ «1915ի ցեղասպանութիւնը եւ Հայ գրականութեան կրած կորուստը»։ Օրուան դասախօսը եղած է Երեւանի պետական համալսարանի դասախօս փրոֆ. Նուրի Խաչատրեան։ Բացման խօսքով դասախօսը ներկայացուցած է Սարգիս Կիրակոսեան։ Փրոֆէսորը ընդհանուր գիծերու մէջ, անդրադարձած է 1915ի ցեղասպանութեան եւ մանրամասնօրէն ծանրացած է Հայ գրականութեան կրած մեծ ու անդարմանելի կորուստին վրայ։ Ան յիշած է Գր. Զոհրապը, Երուխանը, Դանիէլ Վարուժանը, Ռուբէն Սեւակը եւ այլք։ Փակման խօսքը արտասանած է հիմնարկի տնօրէնը՝ Երուանդ Փամպուքեան։ Խօսք առած է նաեւ արուեստաբան Շահէն Խաչատրեան։

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Բ.Ը.Մ.եան Արմէն-Բէպ էքՍլեզ Մանուկեան վարժարանին «Արշաւիր եւ Նատիա Կէօնճեան» սրահին մէջ, Մայիս 14ին տօնուած է միաժամանակ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ գնման եւ Արմէն-Բէպէք Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեան վարժարանի հիմնադրութեան 35ամեակը։ Օրուան խօսնակը եղած է հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթ. Էտի Եղիայեան, որ կատարած է եկեղեցւոյ եւ դպրոցին հակիրճ պատմականը։ Յիշած է որ եկեղեցւոյ պարագային այդ օրերու առաջնորդական փոխանորդ Վաչէ եպիսկոպոս Յովսէփեան աշխոյժ աշխատանք տարած է Մոնրէալը օժտելու համար գեղեցիկ տաճարով մը, իսկ ՀԲԸՄ. Ամէնօրեայ մանկապարտէզի ծնունդը արդիւնք է տոքթ. Կէօնճեանի եւ զինք շրջապատող չորս հոգինոց անձնակազմին ջանքերուն։ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոսը շնորհաւորական օրհնութեան գիր մը ղրկած է զոյգ տարեդարձներուն առթիւ։ Հուսկ, տոքթ. Կէօնճեան խօսք առած է եւ անդրադարձած 1970ական թուականներուն գաղութին տագնապալից շրջանին, եկեղեցւոյ գնման պայմաններուն ու վարժարանին պատմութեան։ Կարկանդակի հատման պահէն ետք, արտայայտուած է առաջնորդ Բագրատ եպիսկոպոս Գալստանեան, որ գնահատանքի իր խօսքը ուղղած է բոլոր ներկաներուն։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ երիտասարդական կեդրոնի Համազգայինի թատերասրահի մէջ, Մայիս 19ին, տեղի ունեցած է գարնանային հանդէս մը, ՀՕՄ-ի Պապայեան մանկապարտէզի բողբոջ եւ կոկոն դասարաններուն, նուիրուած մայրերու եւ մեծ մայրերու։ Բացման խօսքը արտասանած է մանկապարտէզի վարիչը՝ Վերժիկ Սաֆարեան - Աբրահամեան, որ շեշտած է թէ ազգի մը ապագան մայրերուն ձեռքն է։ Ապա, տիկին Աբրահամեան ներկայացուցած է մանկապարտէզի ուսուցչական կազմը եւ աշխատանքներուն կամաւոր ներկայութիւն ցոյց տուող տիկինները։ Աշակերտները գեղարուեստական յայտագիր մը ապահոված են։

ՀԱՄԻԼԹԸՆԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին Վարդանեան սրահին մէջ, Մայիս 7-ին տօնուած է ՀՕՄի Օրը։ Հանդիսութիւնը վարած է Նաթալի Մանուկեան, ապա խօսք առած է Հ.Յ.Դ. Վռամեան կոմիտէի ներկայացուցիչը՝ Պօղոս Սէֆէրեան, որմէ ետք Նայիրի Շահինեան խօսած է ՀՕՄի առաքելութեան մասին, հայրենիքէն Սփիւռք եւ նշած է անոր 95 տարիներու ազգանուէր գործունէութիւնը։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ «Աւթա Սքուէր» պատկերասրահին մէջ, Ապրիլ 28էն Մայիս 29, ցուցադրուած են պոլսահայ ծանօթ լուսանկարիչ Արա Կիւլէրի նկարները։ Թիւով 20, արուեստագէտին կողմէ սեւճերմակ նկարները առեղծուած են 1950-1960 շրջանին։

ՀԱԼէՊԻ Ս.Օ. Խաչի պատսպարանը, Մայիս 11ին, թեմին առաջնորդը՝ Շահան եպիսկոպոս Սարգիսեան բացումը կատարած է «Գարնանային Գոյներ» ցուցահանդէսին, զոր կազմակերպած էր Համազգայինի Ն. Աղբալեան մասնաճիւղը, մինչ Սուրէն արք. Գաթարոյեան կը կարէր եռագոյն փունջիկները զսպող թելը։ Ցուցադրուած են աւելի քան 67 աշակերտաշակերտուհիներու գործերը։ Կերպարուեստի յանձնախումբի ատենապետուհին Սոնիա Գաբրիէլեան իր խօսքին մէջ ցուցահանդէսի վայրին ընտրութիւնը դուգորդած է չէնքին հնագիտական նշանակութեան, ինչպէս նաեւ մանկական արուեստի կենսարար թարմ շունչով պատսպարանի առօրեային մասնակից դարձնելու ցանկութեան հետ։

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ երիտասարդական կեդ-

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Բայց մենք բնաւ մտքէ չանցուցինք փախչիլ, որովհետեւ միշտ լաւատես էինք։ Կը կարծէինք որ մեր դատը Հալէպի մէջ պիտի տեսնուէր, թէ երաշխաւորութեամբ պիտի կրնայինք ազատ թողուիլ եւ դառներնիս շահելով վերադառնալ տեղերնիս։ Մեզի ընկերացող ոստիկանն ալ նոյն համոզումը ունէր, կամ գոնէ այնպէս ցոյց կու տար։

Շարաթ, ցորեկին եաքը, ոստիկանը մեզ ժողվեց ու գացինք միւտիրիէթ որ կը գտնուի Հէնտէք կոչուած մեծ փողոցին վրայ։

Հոն մեր խսկութիւնը ստուգեցին, անուննիս արձանագրեցին եւ ըսին որ Սարայ պիտի երթանք ուր մեր մասին որոշում պիտի տրուէր։

Նոյն միջոցին Հալէպի վալին հրաժարեցուցուած էր եւ նոր վալին տակաւին չէր եկած, ուստի վալիին կը փոխանորդէր ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը։

Մեզ ոստիկանին հետ անոր մօտ տարին։ Մարդը հարեւանցի ակնարկ մը նետեց մեր մասին գրուած տեղեկագրին վրայ, յետոյ գրիչը առաւ քանի մը տող գրեց թուղթին մէկ ծայրը ու զայն տուաւ ոստիկանին։

Երբ սենեակէն դուրս ելանք հետաքրքրիր հարցուցինք թէ ի՞նչ գրած էր։

- Տէր Զօր պիտի երթաք, ըսաւ ոստիկանը։

Լախտի հարուածի մը պէս այս բառերը իջան մեր գլխին։

Ոստիկանը մեզ տարաւ ժանտարմաներու խուցը եւ մեզ յանձնեց հոն գտնուող տասնապետին ու ինք «մնաք բարով» ըսելով մեկնեցաւ։

Ա՛լ ամէն յոյս կորած էր մեզի համար։ Պիտի երթայինք այնտեղ որուն անունը, երկու տարիէ ի վեր, ամէն Հայ սոսկումով կ'արտասանէր։

Խախուցին մէջ մնացինք քանի մը ժամ մինչեւ որ ժանտարմաներու պետը եկաւ մեր անունները արձանագրել տուաւ եւ հրամայեց որ մեզ նէզարէթ կոչուած բանտը տանին որ կը գտնուի Սարային մէջ։

Գետնայարկին վրայ երկու մեծ խուցերէ բաղկացած է այս բանտը որուն դուռը կը բացուի մեծ բակի մը վրայ։ Այդ բակին մէջտեղը կայ աւազան մը շուրջը հովանաւոր ծառերով։ Բանտարկեալները, օրը երկու անգամ առտուն եւ իրիկունը, արտօնութիւն ունին այդ բակին մէջ մէյ մէկ ժամ պտտելու։

Երբ եկանք բանտ, ճիշդ պտոյտի ժամանակն էր ու բոլոր բանտարկեալները դուրսը կը գտնուէին։

Բանտին մէջ աղտոտութիւնը զարշահոտութիւնը անտանելի էր։ Գետինը հող, ամէն տեսակ աղբիւններով լեցուած էր, բանտարկեալները յաճախ իրենց բնական պէտքը կը գոհացնէին հո՛ն եւ ճէմիշի հոտ մը կու գար ամէն կողմէ։

Հազիւ թէ ներս մտանք՝ զարշանքով դուրս նետեցինք ինքզինքնիս։

Ի՞նչպէս պիտի անցընէինք գիշերը այդ աղտոտութեան մէջ։

Հիմա Տէր Զօրը մոռցած ատիկա կը խորհէինք։ Բանտարկեալներուն մեծ մասը աղտոտ արաբներ, զինուորական փախստականներ, գողեր, աւազակներ, ամէն մէկը մէյմէկ ոջիլի բոյն եւ այնքան ալ շատ էին որ պիտի ստիպուէինք կողք կողքի սեղմուած նստիլ անոնց հետ։

Մերունի, մաքուր հագուած բանտարկեալ մը զոր նախ թուրք կարծած էինք, մեր շփոթութիւնը տեսնելով մօտեցաւ քովերնիս։

- Բարի եկաք ըսաւ։

- Բարի տեսանք։

- Ուսկի՞ց կու գաք։

Քանի մը բառով պատմեցինք մեր պատմութիւնը։

- Մենք ալ Տէր Զօր կ'աքսորուինք կոր, ըսաւ ծերունին, ես զաւակս եւ ուրիշ հինգ հոգի... միասին պիտի ճամբորդենք։

- Այո՛, բայց այս բանտին մէջ ի՞նչպէս կարելի է մնալ։

- Անկարելի բան է, պատասխանեց։

- Դուք ի՞նչպէ՞ս կ'ընէք կոր։

- Մենք դուրսը բակին մէջ կը պառկինք։

- Ի՞նչպէս կարելի է այդ բանը։

- Պարզապէս բանտապետը կաշառելով։

Խնդրեցինք իրմէ որ մեր կողմէն այս մասին բանակցի անմիջապէս բանտապետին հետ։

Հաւանեցաւ ու քիչ յետոյ եկաւ ըսաւ թէ մէկ գիշերուան համար յիսուն զրուշ, արծաթ վճարելով պիտի կրնայինք դուրսը մնալ ու բակը պառկիլ երեք հոգի, այսինքն ես, մօրեղբայրս եւ Կարապետ։ Իսկ այս վերջնոյն երեք եղբայրները եւ քոյրը զատ բանտ մը տարած էին։

Մերունի եաթմասունը անգած մարդ էր, բնիկ Քիլիսցի Գէորգ Քէչիշեան կամ Քէչիշօղլու անունով, ագարակատէր, որ պատերազմի միջոցին փայլի միւթահիտ եղած էր։

Իր գործի տեղն է եղեր Իսլահիէէն քիչ մը անդին գտնուած էքպէշ Մէյտանի կոչուած կայարանը։ Թշնամիներ զինքը կ'ամբաստանեն իբրեւ Հնչակեան կուսակցութեան գանձապետ եւ միանգամայն օգնող եւ կերակրող նոյն միջոցին Իսլահիէի կողմերը ասպատակող հրոսապետ Թոփալ Յակոբի ու իր ընկերներուն։

(Շար. 72)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սիրարփի Փափազեանի մահուան առիթով, Շէն Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընկերոջ Մարսել Փափազեանի եւ իր ընտանիքին բոլոր անդամներուն:

Շէն կազմակերպութիւնը նաեւ կ'ողբայ ծաղրանկարիչ Հովիւի մահը: Ան իր մասնակցութիւնը բերած էր քանի մը տարին ի վեր Շէնի տարեկան տօնավաճառին: Միութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընտանիքին:

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens
depuis 1890

Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛ՑՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԼԻ ԱՌԱԻՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱՒՔ

Հինգշաբթի օր, 16 Յունիս, ժամը 9-ին

ՅԻՇԱՏԱԿՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ՝
ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ՝

«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՔ ՄՏԱՑ»՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէսի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները տիկին Ռոզէթ Տէր-Գրիգորեանի մահուան առթիւ.-

Պ. Տիգրան Տէվէճեանէ 200 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Լուսար Վարդանեանէ 50, Տիկին Անահիտ Նիկողոսեանէ 25, Տէր եւ Տիկին Հիսայեանէ 30, Պ. Լեւոն Մուրատեանէ 50, Պ. Սերժ Հիսայեանէ 100:

Մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ ողբացեալին ընտանիքին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆԻՍ 19ԻՆ
Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ
անուանակոչութեան տօնը:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les 16 et 17 juillet de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne.

Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
inscrivez-vous sur le site
www.croixbleue-france.org

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle
de Narek Dourian
«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

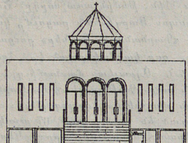
⁂

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise,
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny

P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

Eglise Evangélique Arménienne

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

COMMUNIQUE

L'Union Chrétienne des Jeunes Arméniens d'Issy les Moulineaux présente **la 8ème édition du tournoi « S P O R T — F O I — A R M E N I T E »**

samedi 18 et dimanche 19 juin

plus de 200 jeunes des associations de jeunesse arménienne de la région parisienne réunis autour d'épreuves sportives: football, volley-ball, tennis de table, pétanque.

Stade Alain Mimoun — rue Rabelais, Issy les Moulineaux — Entrée libre

• au programme: compétitions, stands de présentation des associations buvette, keuftés, animation musicale, grand tirage avec de nombreux lots.

samedi 18 juin à 19h00, dans le cadre de la Fête de la musique, repas-concert avec Sako Baroudjian, en plein air au stade Alain Mimoun.

— dimanche 19 juin à 11h00: Culte spécial animé par les jeunes, en l'église évangélique arménienne d'Issy — 28 avenue Bourgain.

dimanche 19 juin à 14h00: Finales, remises des prix et Grand tirage. 1er prix: un billet d'avion Paris-Erevan A/R, offert par Saberatours.

Renseignements, inscriptions, photos: http://sfa.ucja.org et www.ucja.org
☎ 06 89 68 43 44

ARMENIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours Sevan Voyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE Armavia Արմավիա

Studio VICKEN 2005/2

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր այդ ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագիծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « L A S O U R C E »
à THOLLON LES MEMISES (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses)
(Voyage organisé en sus)

CONTACT:

Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 14
MARDI
14 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·222

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·222

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ֆ. ՕՊԸՆԱ ԵՒ Հ. ՀԱՆՈՒՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒՄԸ 158 ՕՐ ՏԵՒԱԾ ԷՐ

Ազատագրումը յատուկ լրատուութեամբ հաղորդուեցաւ Կիրակի առտու, Յունիս 12ին, հեռատեսիլէն թէ ձայնասփիւռէն: Օրուան երկայնքին լուրերը իրարու յաջորդեցին եւ մանրամասնութիւններ ալ տրուեցան մինչեւ ժամը 19·10, երբ Ֆլորանս Օպընան փոխադրող օդանաւը, ուր իրեն կ'ընկերանային Լիպերասիոնի խմբագրապետը Սերժ Ժիւլի եւ Արտաքին նախարար Ֆ. Տուսթ-Պլազի, էջք կը կատարէր Վիլաքուպլէի օդակայանը: Ֆլորանս Օպընա եւ իր առաջնորդը Հիւսէյն Հանուն ազատ արձակուած էին նախորդ օր, Յունիս 11ին, եւ 80 քմ·ի վտանգաւոր անցք մը կատարած էին Պաղտատ, մինչեւ որ յանձնուած էին Ֆրանսական իշխանութեանց: Ապա, Ֆլորանս Օպընա օդանաւով նախ կը հասնէր Կիպրոս, մինչ իրաքցի իր առաջնորդը կը նախընտրէր Պաղտատ մնալ իր ընտանիքին մօտ: Այս ազատագրման մէջ մեծ դեր ունեցած է Տի· Ժի· էՍ· Է·ն (Արտաքին Ապահովութեան Ընդհանուր Տնօրէնութիւն), բայց բուն մանրամասնութիւնները կը պակսին, հակառակ Լիպերասիոնի Յունիս 13ին տրամադրած 20 էջերուն:

Ժամը 19·10ին, Ֆլորանս Օպընայի ընտանիքը եւ Հանրապետութեան նախագահը դիմաւորեցին Ֆլորանսը, որ հա-

(Շար.ը Գ. էջ)

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՏՐՈՒԱԾ, ԵՏ ԱՌՆՈՒԱԾ ՄՐՑԱՆԱԿԸ

Ըստ "Ուաշինկթըն Փոսթ" թերթին տեղեկատուութեան, "Քրիսթիան Ա. Հերթըր" մրցանակը որ կը տրուի "չինիչ քննադատութեան" մը, այս տարի տրուած է ԱՄՆ-ու Երեւանի դեսպան Ճ. Էվանսին, ապա ետ առնուած: Դեսպանը Հայկական Ցեղասպանութեան մասին ունեցած արտայայտութիւններուն համար արժանի նկատուած է մրցանակին: Ան ըսած էր թէ Ցեղասպանութիւնը պատմական իրողութիւն է, թէ ամերիկեան իշխանութիւնները հարկ է աւելի համարձակ քաղաքականութիւն վարեն այդ մարզին մէջ: Դեսպանի մը կողմէ նման բանացի արտայայտութիւն անգամ թոյլատրելի չըլլալով, Էվանս իր երկրին Արտաքին գործերու նախարարութեան գրութմով պարտաւորուած էր յետս կոչում ընելու եւ չեշտելու թէ միայն իր անձնական կարծիքն է յայտնածը... Նոյն նախարարութիւնը անպատեհ նկատելով մրցանակին տուչութիւնը, այն ալ Թուրքիոյ վարչապետին Ուաշինկթըն գտնուած օրերուն, թելադրած է ետ առնել զայն: Ինչ որ կատարուած է անչուշտ:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԿԻՆ ԳՈՆԿՐԷՍԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

"Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչում"ի նոր բանաձեւ մը կը սպասուի որ գալ չաբթու Գոնկրէսին Արտաքին գործերու յանձնախումբին օրակարգին վրայ տեղ գտնէ: Բանաձեւը կը յայտարարէ որ ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը կը ճանչնայ Հայկական Ցեղասպանութիւնը: Քուէարկութիւնը տեղի կ'ունենայ երեք փուլով. նախ բանաձեւը կը յղուի ենթայանձնախումբի մը քուէարկութեան, հոն ընդունուելու պարագային կ'անցնի յանձնախումբին, ապա Գոնկրէսին:

Բանաձեւին հեղինակը Ա. Շիֆըր (հանրապետական) վերջին պահուն ընդունած է բանաձեւէն ետ քաշել երկու յաւուածներ, մէկը կը վերաբերէր հայկական, հրէական, ռուանտական եւ գամպոճեան ցեղասպանութիւններու մասին ամերիկեան բացատրութիւններու տեղեկագրի մը, երկրորդը կը դատապարտէր Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ կիրարկած շրջափակումը:

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Տեղեկացուցած էինք թէ Թուրքիոյ իշխանութեան եւ ընդդիմութեան երեսփոխաններէ բաղկացած չորս-հինգ հոգինոց խմբակ մը Երեւան պիտի երթար զանազան հանդիպումներ ունենալու, հարցումներու պատասխանելու նպատակով: Սակայն միայն իշխանութեան կուսակցութենէն մէկ երեսփոխան գացած է Երեւան: Մայրաքաղաքին համալսարանին մէջ խօսած է հայեւթուրք յարաբերութիւններուն մասին, չեշտելով թէ Թուրքիա կ'ուզէ բարեկամական կապեր ունենալ բոլոր դրացիներուն հետ: Օրինակ տալով Արդահի կատարը մագլցած հայ եւ թուրք լեռնագնացներու միասնութիւնը, մաղթած է որ քաղաքական մարդիկն ալ հետեւին այդ պատկերին:

Պատասխանելով 1915ի մասին ուսանողներու հարցումներուն, Թուրհան Չէօմէզ ըսած է. "Որպէս բժիշկ ու գաղթականի զաւակ, կրնամ ըսել թէ անկարելի է ցաւ չզգալ իրենց կեանքը կորսնցուցած մեր հայրենակիցներուն համար, բայց այս տառապանքներէն փրկուելու համար պէտք է ապագային դառնան մեր հայեացքները եւ ոչ թէ անցեալին":

Իրեն հարցում ուղղուած է նաեւ վերջերս Ցեղասպանութեան նիւթով ընդհատուած գիտաժողովին մասին. Թուրք երեսփոխանը ըսած է թէ ան անպայման տեղի պիտի ունենայ: Այսուհանդերձ, նոյն օրուան Թրքական լրատուները կը տեղեկացնէին թէ Անգարայի համալսարանին կողմէ ծրագրուած նման ձեռնարկ մըն ալ յետաձգուած է: Պատճառը այն է որ պաշտօնականներէն տարբեր տեսակէտի տէր հրաւիրեալներ, ինչպէս՝ Է. Մահչուպեան, Պ. Օրան, ըսած են թէ մինչեւ որ Պոլսոյ ընդհատուած գիտաժողովը տեղի չունենայ, իրենք ուրիշ ձեռնարկի մը չեն մասնակցիր:

Երեւան գացող միակ երեսփոխանը Թ. Չէօմէզ երեք քառորդ ժամուան հանդիպում մըն ալ ունեցած է Ազգ. Ժողովի Նախագահ Ա. Պաղտասարեանի հետ: "Մարմարա" (Յունիս 11) Թուրք մամուլէն քաղուած տուեալներու հիմնուելով կը գրէր թէ Ա. Պաղտասարեան յիշեցուցած է Թուրք երեսփոխանին թէ Հայաստան Թուրքիայէն հողային պահանջ չունի, թէ Հայաստանի իշխանութիւնները որոշ դժուարութիւններ կ'ունենան Սփիւռքին հետ: Չէօմէզ ալ բնականաբար կրկնած է հարցը պատմաբաններուն ձգելու տեսակէտը, կարեւոր նկատած հողային պահանջի բացակայութիւնը: Ան հանդիպում ունեցած է նաեւ Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Հ. Գիմիի ու Հ.Յ.Դ.ի պատասխանատուներէն Կիրօ Մանոյեանի հետ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Յունիս 11ին, Տրոմ նահանգի Վալանս քաղաքը քանի մը ժամուան համար դարձաւ ձեւով մը "Ֆրանսահայութեան մայրաքաղաքը": Ֆրանսայի հարաւը գտնըւող այս քաղաքը ժամանած էին երկրի հայաշատ շրջաններէն հարիւրաւոր "ծանօթ" եւ "նուազ ծանօթ" Հայեր մասնակցելու համար "Հայկական ժառանգութեան կեդրոն"ի բացման արարողութեան: Դէպքը յիրաւի կ'արդարացնէր նման զանգուածային տեղաշարժ քանի որ առաջին անգամ ըլլալով բացումը կը կատարուէր Հայոց նուիրուած թանգարանի մը, աւելի ճիշդ հայկական յիշողութեան ու հետազօտմանց նուիրուած կեդրոնի մը որ իսկապէս եզակի է ոչ միայն Եւրոպայի այլեւ ամբողջ Սփիւռքին մէջ:

Հաստատութեան հիմնադրութիւնը կը պարտինք տեղւոյն հայ համայնքի անդամներուն, յատկապէս Քաղաքային Խորհուրդի հայազգի անդամներուն, եւ Վալանսի իրերայաջորդ երկու քաղաքապետներու՝ Փաթրիք Լապոմի եւ Լենա Պալզանի որ ջանք չխնայեցին այս բացառիկ ծրագիրը իր աւարտին հասցնելու համար: Ծրագիր մը որ երկար երկունքի մը արդիւնք պէտք է սեպել քանի որ 1998-ին եւ 1999ին աւարտին առաջին քայլերը կ'առնուէին այս կեդրոնը ստեղծելու համար: Երկար բանակցութիւններէ եւ նախապատրաստական գիտական լուրջ աշխատանքէ մը յետոյ, ամբողջ գաղութի մը երազանքը կ'իրականանար վերջապէս:

Առաւօտեան ժամ 10էն սկսեալ կեդրոնի հոյակերտ շէնքը հազարէն աւելի ներկաներուն միացած էին շրջանի բարձրագոյն պաշտօնատարները գլխաւորութեամբ նահանգապետ Հանրի Մասի, Շրջանային Խորհուրդի նախագահ՝ Պ. Կիյոմ, երեսփոխան Փաթրիք Լապոմ (նախկին քաղաքապետ), քաղաքապետուհի Տիկ. Լենա Պալզան, Քաղաքային Խորհուրդը գրեթէ իր ամբողջ կազմով, հոգեւոր առաջնորդները՝ Ռոն-Ալփի Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Գրիգորիս Եպիսկ. Կապրոյեան, պատուելի Գրիգոր Խայիկեան, Վալանսի կաթողիկէ թեմի առաջնորդը, Նարեկ եւ Անդրանիկ քահանաները, ֆրանսական եւ հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Փարիզէն ժամանած էին նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան լիազօր դեսպան Պ. Էտ. Նալպանտեան, Արցախի Հանրապետութեան ներկայացուցիչը եւ նախկին նախարար Ժագ Թուպոն "Քաղաքականութեան պատմութեան ազգային տուն" հիմնարկութեան նախագահ (Cité nationale de l'histoire de l'immigration):

Ժամը 11ին նախ դերասան Սիմոն Աբգարեան կը կարդար կարճ բնագիր մը ներկայացնելու համար կեդրոնի հիմնադրութեան դրդապատճառները, հուսկ Տիկին Լենա Պալզան եւ դեսպան Նալպանտեան միասնաբար մուտքի ժապաւէնը կը կտրէին: Խօսք կ'առնէին քաղաքապետուհին, Շրջանային Խորհուրդի նախագահը, Ժագ Թուպոն, դեսպան Նալպանտեան: Բոլորն ալ կ'արտասանէին բովանդակալից ճառեր: Վերջին բանախօսը եղաւ նահանգապետ Մաս չեշտելով այս վայրին եզակիութիւնը ամբողջ Եւրոպայի մէջ, փափաք յայտնելով որ ան ոչ միայն հայկական ցեղասպանութեան յիշողութեան այլեւ Թուրքերու հետ երկխօսութեան վայրը դառնայ: Յետոյ բոլոր ներկաները մուտք կը գործէին Իրաւարանութեան նախկին համալսարանի շէնքը որ այսուհետեւ պիտի կոչուի «Centre du patrimoine arménien»: Տիկին Ռոմի-Գուլաքսըզեան, Թաղային խորհուրդի անդամ եւ կեդրոնի պատասխանատու, հիւրերը կ'առաջնորդէր կեդրոնի սրահները իւրաքանչիւր բաժանմունքի մասին տալով պատշաճ տեղեկութիւնները:

Սովորութեան համաձայն բացման արարողութեան կը յաջորդէր ճոխ հիւրասիրութիւն մը:

Կէսօրէ ետք նորաստեղծ կեդրոնը ներկաներուն կ'առաջարկէր հարուստ յայտագիր մը՝ լուսանկարիչ Անթուան Ակունեանի գործերու ցուցադրութիւն, բեմադիր Սերժ Աւետիքեանի վերջին ժապաւէններու ներկայացում, եւ մանաւանդ վիճաբանական սեղան մը՝ "Ֆրանսայի Հայերը" նիւթին շուրջ: Այս ձեռնարկին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին պատմաբաններ Գլէր Մուրատեան եւ Յարութիւն Գէորգեան, Ժան-Լիւք Հիւար (Պատմութեան դասախօս), Էմիլ Թէմին (Էքոլ տէ Օթ զ'Էթիւտ ան Սիանս սոսիալ) Մարթին Յովհաննէսեան, Ֆրանսուա Փորթէ (Ռոն-Ալփի մշակութային գործերու շրջանային վարչութեան անդամ): Յարակից դպրոցի բակը հայկական միութիւնները կը ներկայացնէին իրենց կազմակերպած ցուցահանդէսը Վալանսի հայութեան եւ Ցեղասպանութեան նուիրուած: Օրուան հանդիսութիւնները կը փակուէին "Շէյրամ" նուագախումբի համերգով:

Տեղական լրատուական միջոցները լայնօրէն անդրադարձան պատմական այս դէպքին. նախորդ օրը, "Տոֆինէ Լիպէրէ" օրաթերթը ամբողջ էջով մը, իսկ բացման դիշերը Ֆրանս-3 հեռատեսիլի կայանը բովանդակալից ռըփորթաժով մը:

Յետագային յատուկ յօդուածով մը կը ներկայացնենք նորաստեղծ կեդրոնը որ իրօք բացառիկ հաստատութիւն մըն է:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Հասցէն՝
CENTRE DU PATRIMOINE ARMENIEN
14 rue Louis Gallet
26000 VALENCE

Tél. : 04 75 80 13 00
Fax : 04 75 80 13 01
Courriel: info@patrimoinearmenien.org
web : www.patrimoinearmenien.org

Աշխատանքի օրերը՝ Երեքշաբթիէն Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 2·30էն մինչեւ 6·30:

Մ Ո Ս Կ Ո Ւ Ա

ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԱԾ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Կինշայի մէջ բանտարկուած ու Ռուսաստանի Հայերու միութեան նախագահ Արա Աբրահամեանի ջանքերով ազատ արձակուած հայաստանցի վեց օդաչուները Յունիս 11ին հասած են Մոսկուա: Նոյն երեկոյեան մամուլի ասուլիս մը տուած են ուր ներկայ գտնուած են նաեւ Ա. Աբրահամեան եւ Կինշայի դեսպանը: Այս վերջինը շնորհակալութիւն յայտնած է Ա. Աբրահամեանին, յատկապէս ներդրումի խոստումներուն համար իր երկրին մէջ: Օդանաւի հրամանատար Աշոտ Կարապետեան իր եւ ընկերներուն կողմէ շնորհակալութիւն յայտնած է իրենց ազատագրումին համար բոլոր աշխատողներուն:

«ԱՐՄԷՆԻԱ ՀՈ՚ՂԸ»...

Երեւանեան կառուցումներուն դըժգոհութիւնները չեն պակսիր տեղական մամուլէն: Պատճառը երկճիւղ երեւոյթ մըն է. կայ քաղաքին նոր դիմագիծ տալու եւ այդ թափին շնորհիւ դրպան ու պայուսակ լեցնելու ձգտումը եւ չկայ մշակոյթի այն դիծը որ հին մէջ արժէքը նշմարել կու տայ, զայն պահպանելու թելադրանքով: Ու շինել-քանդելու չփոթ մը իր գլանին տակ կը հարթէ ամէն բան, առանց կարելի-անկարելիի, շիտակ - սխալի զանազանութեան: Տնօրինողները նոյնիսկ փոյթ չեն ըներ մտածելու թէ արդէն չունեցած «հին»էն զըրկուած մայրաքաղաքը պիտի չամչնա՞յ իրեն պարտադրուած դիմագիծէն, մինչ երդեր կը փառաբանեն անոր մօտ երեք հազարնոց տարիքը:

Նիւթը բազմազան տուեալներով, արտայայտուած մեծ, արդար դժգոհութեամբ, ամէն օր մամուլին մէջ տեղ ունի: Մարդիկ կը բողոքեն, կը խնդրեն, ուշադրութիւն ու խիղճ-միղճ կ՚ակնկալեն, որպէսզի չահադիտական թափը կանգ առնէ, անդարմանելիին ընթացքը խոչընդոտուի: Ժողովրդային դժգոհութեան, բողոքին միացան մտաւորական դէմքերու բազմակի դիմումները, խընդրանք-պահանջները, սակայն հարցը կարաւանին շունին պատկերէն անդին չանցաւ:

Մայիս 18-20ի թերթերը այդ ընթացքին մէջ բաւական ցնցիչ հանգրուանի մը կը տեղեկացնեն: Ճիշդ է որ Երեւանէն վերջին շաբաթներուն եկողներ, վերադարձողներ խօսած էին այդ մասին, բայց հաւատալը այնքան դժուար էր որ...

Ըսուածը այն է թէ Ազգային պատկերասրահի եւ Պատմութեան Թանգարանի շէնքը չահադիտական ախորժակներու ցանցին մէջ ինկած է ու գլխուն գալիք կայ: Ինչպէս կը գրէ «Հայկական ժամանակ»ը (Մայիս 18), «Դատելով նախագծից, պատկերասրահը կը դառնայ մի մեծ առեւտրի եւ սպասարկումների կենտրոն»: Ծրագրին ինքնատպութիւնը այն է որ առեւտուրին, սպասարկումներուն հետ համակեցութեան մէջ պիտի ըլլան Թանգարանն ու պատկերասրահը: Ծրագիրը արժանացած է կառավարութեան հաւանութեան: Աւելորդ է ըսել որ միակ նպատակը շատ եկամուտ ապահովելն է: Ատոր համար ալ բնական է որ Թանգարանին, պատկերասրահին տարածքէն տեղ յատկացուի սրճարաններու, ճաշարաններու, պանդոկի բաժինի մը, բակին մէջ ինքնաշարժ լուալու սարքերու, եւայլն...:

Նախագիծով եղած երկու նշումի պարագայի կ՚անդրադառնայ թերթին յօդուածագիրը Հայկ Գէորգեան. առաջինով ըսուած է որ Թանգարանի շէնքին հըսկողութիւնը պիտի կատարէ «պաշտպանութեան նախարարութեան կողմից տրամադրուած պաշտպանների խումբը»: Լըրագրողը կ՚եզրակացնէ. «Սա բնական է, քանի որ այն, ինչի վերածուելու է թանգարանը կարիք է ունենալու խստագոյն պաշտպանութեան, գուցէ նաեւ զրահատեխնիկայով»:

Երկրորդ նշումը հեռանկարի մը առընչուած է. հեռանկար որ տեղ գտած է նախագծի մէջ ու կ՚ըսէ. «Թանգարանը կը դառնայ հոմանիշ Հայաստան բառի հետ»: Հ. Գէորգեան կ՚աւելցնէ. «Աւելի ճիշդ համեմատութիւն դժուար է գտնել. այն ինչի կը վերածուի թանգարանը իրենից իրօք ներկայացնելու է ներկայի Հայաստանի փոքր մոտէլը»:

Առանց որեւէ խղճահարութեան, յարգանքի ամէն բան քանդող ու Թանգարան-պատկերասրահը սրճարան - ճաշարան եկամտաբեր նախաձեռնութեան վերածող մտայնութիւնը մեր ժամանակակից պատմութեան կարեւոր գլուխներէն մէկուն վերածուած է: Եւ մանաւանդ ուշագրաւ է Ներս-դուրսի համերաշխ ընթացքը:

Մէկը Մելքոնեան կը փակէ, ազգապատկան կալուածը հօրենական ժառանգութեան պէս ծախելու մտադրութեամբ ու արդէն կը խօսուի փարիզեան մշակոյթի կեդրոնի մը, մինչեւ իսկ Նուպարեան մատենադարանին համար վճռուած նոյն ճակատագրի մասին. միւսը անդին ակադեմիայի, համալսարանի, թանգարանի, պատկերասրահի շէնք կը տրամադրէ սրճարան, ճաշարան, պանդոկ, հանդըստավայր ու չես գիտեր ինչ կառուցելու: Գոնէ այս՝ - քանդել, ծախել, թալանելու մարզին մէջ այնպէս կը թուի թէ ապահովուած է Հայաստան-Սփիւռք միասնութիւնը:

Սխալ է կարծել որ երեւանեան կալուածային շահարկումը միայն հանրապետական շէնքերով կ՚ըլլայ: Երկու օր ետքի «Հայոց Աշխարհ»ը (Մայիս 20) առաջին էջէն նիւթ կ՚ընէր բակ-պարտէզի մը գլխուն իջնելիք հարուածը: Խօսքը Տիգրանեան ու Սամիկոնեանց փողոցներու մէկ հատուածին վրայ (Արաբկիրի համայնք) բնակելի շէնքերու միջեւ բակ-պարտէզի մը կը վերաբերի: Այլ խօսքով՝ «ազատ» տարածքի մը ուր կրնայ մէկ-երկու շէնք շինուիլ ու օրէ օր բարձրացող կալուածի գիներով լիզոտ պատառ մը ապահովել նախաձեռնողին: Որո՞ւն հոգը թէ այդ բակ-պարտէզը խաղավայրն է պզտիկներուն, երկու շունչ օդ քաշելու անկիւնը անոնց մեծերուն: Շրջակայ շէնքերու բնակիչները նոյնիսկ հոն թափուած ասֆալթը քլունգներով ծակած, բացած, ծառ տնկած են. յետոյ մինչեւ վերի յարկերէն ջուր կրած ու ջրած, խընամած տունկերը: Օր մըն ալ Իրանէն մէկը գացած է հոն, ոչ թէ մէկ, այլ երկու շէնք կանգնելու վճռակամութեամբ:

Հոս ալ կրկնուած է շունին ու կարաւանին պատկերը. բնակիչներուն բողոքագրին վրայ Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետը փոխանակ կատարուածէն ու կատարուելիքէն ետք կենալու տրամադրութեան, պաշտօնապէս տեղեկացուցած է թէ խնդրոյ առարկայ տարածքը բնակելի շէնք կառուցելու նպատակով աճուրդով տրամադրուած է հիմնարկի մը եւ քաղաքացի Ա. Զիթչեանին: Ըսուած ալ է որպէս մխիթարութիւն որ ամէն բան օրէնքին, քաղաքաշինութեան չափանիշներուն համաձայն է... նաեւ՝ թէ շինուելիք ինը յարկնոց շէնքերուն շինարարները պիտի պարտադրուին յարակից տարածքը կանանչապատել, բարեկարգել:

Արմէն Յակոբեան որ գրած է այս մասին կ՚ըսէ թէ նշուած բակին տրուած հըրապոյրն ակնարկ մը խոկ կը բաւէ տեսնելու որ հոն ինը յարկնոց (ան ալ եթէ 12 չըլլան) երկու շէնք շինել կը խեղդէ շըրջակայ շէնքերը, անոնց մեծ մասը օրուան լոյսէն կը զրկուի: Շատ հետաքրքրական կը գտնէ ըսուածն ալ թէ շինողը պիտի պարտադրուի յարակից տարածքը բարեկարգելու, կանանչապատելու: Ո՞ր յարակից տարածքը, հարց կու տայ. բակին նեղ անցքե՞րը, շէնքերուն տանիքնե՞րը, թէ պատերը: Այլ խօսքով՝ ազատ տարածք չի մնար որ կանաչապատուի, բարեկարգուի:

Կացութիւնը հոն հասած է որ լրագրողը ոչ մէկ յոյս ունենալով օրէնքներէ, իշխանութիւններէ, բարեբախտութիւն կը նկատէ բնակիչներուն վճռակամութիւնը, իրենց բակ-պարտէզը պահպանելու: Կը մէջբերէ տարեց բնակիչ կնոջ մը արտայայտութիւնը թէ. «Եթէ որոշել են բոնի կերպով փոքրիկ այգին վերացնել, թող իմաց անեն. մենք էլ ուժի գնով այս տարածքը պահելու ենք: Եթէ շատ են ուզում, ստիպուած ենք լինելու պուլտոզէրով նախ մեր վրայով անցնել, նոր յետոյ հասնել ծառերին»:

Մենք ենք մեր սարե՞րը, ես իմ անոյշ Հայաստանի՞, թէ «վերջը լաւ կը լինի»...

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՆՋՐՊԵՏԸ ՏԵՍՆԵԼ ԱՅՆՇԹԱՅՆԻ ԱԿՆՈՑՆԵՐՈՎ

13 միլիոն աստղահոյլերու եւ 200 հազար քուէյզարներու ուսումնասիրութիւն մը օգտագործած է Այնշթայնի ձգողականութեան տեսութիւնը՝ հաստատելու համար գոյութիւնը անջրպետին մութ կողմին:

Մեզի հասնելու համար միլիոնաւոր լոյս տարիներ ճամբորդող լոյսը կը ծռի իր ուղիին վրայ գտնուող նիւթի համախմբումներու պատճառով:

Ալպէր Այնշթայն, որ այս տարի յատկապէս կը յիշուի 1905էն ի վեր գիտական իր անհաւատալի ներդրումներուն համար նախատեսած է այդ երեւոյթը՝ ըսելով, թէ ձգողականութեան յատկանիշը տարածութիւն-ժամանակ կորացումն է:

Նորագոյն յայտնաբերումները կը հաստատեն, թէ աստղահոյլերը, որոնք ոսպնեակներու նման կը փարուին հեռաւոր քուէյզարներու համար, տեսնուածէն շատ աւելի բան կը պարունակեն:

Աստղահոյլերուն մէջ լոյս արձակող նիւթ բաւարար չէ՝ բացատրելու անոնց մեծցնելու կարողութիւնը:

Պէտք է յաւելեալ ծաւալ գոյութիւն ունենայ մութ նիւթի ձեւին տակ, ըսած են մասնագէտներ վերջերս:

Նորագոյն գնահատումներուն համաձայն, անջրպետին մէջ մօտաւորապէս 10 անգամ աւելի մութ նիւթ գոյութիւն ունի, քան՝ «բնական» նիւթ, որ աստղերը, կազերը եւ մոլորակները կը բաղկացնէ:

ՈՍՊՆԵԱԿԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ոսպնեակի ձգողական ազդեցութիւնը հասկնալու ձեւերէն մէկը անջրպետը երեւակայել է իբրեւ ձգախէժէ թերթիկ մը: Թերթիկը կը ձեւափոխուի կամ կոր կը դառնայ, երբ ծանր բան մը զետեղուի անոր վրայ: Երբ բան մը անոր քովէն կ՚անցնի, անոր ուղին կը փոխուի:

Այդ փոփոխութիւնը տեղի կ՚ունենայ նաեւ լոյսի պարագային: Երբ կը նայինք հսկայ մարմինի մը, ետեւէն եկող լոյսը կրնայ կեդրոնացած կամ տարածուած ըլլալ: Այս ձեւով աստղահոյլերը, որոնք մեր արեւէն միլիառաւոր անգամներ աւելի կը կշռեն, կը ձեւազերծեն «ետին» գտնուող անջրպետը:

Ապագային աստղագէտներ կ՚առաջադրեն ոսպնեակի այդ ազդեցութիւնը օգտագործել գտնելու համար, թէ ճիշդ ինչպէս մութ նիւթը բաժնուած է աստղահոյլերու միջեւ:

Քուէյզարները հազուագիւտ տեսակի աստղահոյլեր են, անոնք ձափազանց փայլուն կը դառնան տաք կազի ճամբով, որ կ՚իյնայ կեդրոնական հսկայ սեւ ծակի մը մէջ:

ԱՍՏՂԱԴԻՏԱԿ ՄԸ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՍՏՂԵՐՈՒ ԼՈՅՍԸ ԿԸ «ՆԿԱՏԷ»

Աստղագէտները տեսած են անջրպետին մէջ փայլած առաջին աստղերէն մէկ քանիին լոյսը:

Անոնք կ՚ըսեն, թէ այդ հին մարմինները հաւանաբար ծնունդ առած են Պիկ Պէնկէն հազիւ 600 միլիոն տարի ետք:

Յայտնաբերումը, որուն մասին յայտարարուած է Ապրիլին, կրնայ ցոյց տալ, թէ աստղահոյլերու եղափոխութիւնը սկսած է նախապէս ենթադրուածէն շատ աւելի առաջ:

Բրիտանիոյ Լեսթըրի համալսարանին մասնագէտներէն տոքթ. Անտրու Պանքըրի բրիտանական - ամերիկեան խմբակը օգտագործած է անջրպետային Հապըլ աստղադիտակը եւ հարաւայիններուն մէջ գտնուող Քէք դիտարանը՝ փնտռելու եւ նկարագրելու համար ցարդ գտնուած հեռաւոր աստղահոյլերը:

Խմբակը օգտագործած է նաեւ անջրպետային Սփիցըր աստղադիտակը, որ ենթակարմիրի իր սարքերով, Հապըլէն տարբեր տեղեկութիւններ կրնայ ապահովել:

Աստղագէտ Լօրընս Այլզ ըսած է, թէ Հապըլի նկարները «մեզի կ՚ըսեն նոր ծնած աստղերուն մասին, սակայն Սփիցըրի առած ենթակարմիր նոր նկարները մեզի յաւելեալ տեղեկութիւններ կու տան հեռաւոր աստղահոյլերու մէջ գտնուող հին աստղերէն եկած լոյսին մասին»:

Մասնագէտները կարելի կը նկատեն, որ Սփիցըրի տեղեկութեանց մէջ տեսնուած աստղերը մաս կը կազմեն առաջին բնակչութեանց, որոնք վերջ տուած են «Մութ դարերուն»:

Այս անունը կը վերաբերի տիեզերային պատմութեան, այն ժամանակամիջոցին, երբ Ջրածինի եւ Հելիոմի հիւլէները կազմըւած էին, սակայն անոնք տակաւին խտանալու եւ աստղերու վերածուելու առիթ չէին ունեցած:

Ոչ ոք գիտէ, թէ այս ժամանակաշրջանը որքան տեւած է եւ անոր վերջ տըւող տիեզերային աղբիւրներուն մանրամասն ուսումնասիրութիւնը ներկայիս գլխաւոր թիրախներէն է:

ԱՆՏՐՈՄԷՏԸ ԱՍՏՂԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄՆԵՐ ՈՒՆԻ

Ծիր Կաթինի դրացի Անտրոմէտ աստղահոյլին մէջ վերջերս գտնուած են հին աստղերու արտասովոր համախմբումներ, որոնք հարիւր հազարաւոր աստղեր կը պարունակեն, եւ որոնք շատ աւելի հեռաւոր վայրեր տարածուած են, քան ինչ որ ներկայիս կարելի է բացատրել:

Բրիտանացի գիտնականներու համաձայն, այդ համախմբումները կարելի չէ տեսնել Ծիր Կաթինին մէջ, ուր կան շուրջ 12 միլիառ տարեկան աստղերու համախմբումներ: Սակայն Անտրոմէտի համախմբումները, որոնք նոյնպէս շատ հին աստղերէ բաղկացած են, նուազ խիտ են ու տարածուած՝ քանի մը հարիւր լոյս տարուան վրայ:

Հետազօտողներու կարծիքով, անոնք կրնան մնացորդները ըլլալ թզուկ աստղահոյլերու, որոնք անցեալին Անտրոմէտի կողմէ «սպառուած են» եւ ներկայիս գանդաղօրէն իրարմէ կը հեռացուին:

Պատրաստեց՝ Ս. Ա. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Լիւթֆիւ Գըրտար համերգասրահին մէջ, Մայիս 30ին, երգուպարի Դալար խումբը ներկայացում մը տուած է, որ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է: Հանդիսութեան ներկայ եղած են Մեսրոպ պատրիարք, Մխիթարեան հայրեր եւ հոծ բազմութիւն մը: Օրուան խօսնակը եղած է դերասան Հերման Օզինեան, որ շեշտած է թէ Մխիթարեան երդիքին տակ կազմուած այս խումբը իր ներկայացումը կը ձօնէ Գիրերու Գիւտի 1600ամեակին եւ Մխիթարեան վարժարանի հիմնադրութեան 180ամեակին: «Դալար»ն ու փոքրիկներու «Դալարիկ»ը մէջ ընդ մէջ ներկայացուցած են ժողովրդական պարեր: Յայտագրին երկրորդ մասին մէջ ալ, թատերային պատկերներով ներկայացուած է «դնչուհիներու պարը», բեմադրութեամբ Արամ Կոստանեանի, որու յաջորդած է երգերու նոր բաժին մը: Աւարտին, բեմ բարձրացած է Մխիթարեանի հիմնադիր՝ Ռազմիկ Մեզիրճեան եւ բեմ հրաւիրած Մ. Սարըկիւլն ու վարդէն Պարըճը եւ գրուատած է անոնց ներդրումը իրենց աշխատանքի մէջ եւ յուշանուէրներ յանձնած անոնց:

ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿԻ ԶԱՒԱԿԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Փոքր էր թիւը այն Լիոնցիներուն, որոնք տեղեակ էին թէ բացառիկ հռետոր, գրող ու բանաստեղծ, Դանիէլ Վարուժանի հետ նահատակուած Ռուբէն Սեւակի որդին՝ Լեւոնը իրենց քաղաքին մէջ կը բնակէր: Ծնած էր Լօզան՝ 1 Օգոստոս 1912ին, ու մկրտուած 19 Յունիս 1915ին՝ Կ.Պոլսոյ Բանկալթը թաղի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ, անմահն Կոմիտաս Վարդապետի կնքահայրութեամբ: Քանի մը օր ետք իր հայրը կ'աքսորուէր, եւ ի վերջոյ կը միանար իրմէ առաջ Չանղըրը զրկուած մտաւորականներուն, որոնք ձերբակալուած էին 24 Ապրիլ 1915ին: Զուիցերիոյ մէջ բժշկութիւն ուսանած Ռուբէն Չիլինկիրեան, որ Սեւակ գրչանունը որդեգրած էր, հնարաւորութիւնը ունեցաւ իր արուեստը կիրարկելու ի նպաստ տեղւոյն Թուրք բնակչութեան, ու դարմանեց հիւանդ աղջիկը Իթթիհատ կուսակցութեան գործակալներէն՝ կապտանպետ Իսմայիլի: Բուժուած օրիորդը կը սիրահարի Ռուբէնի, եւ անոր հայրը կ'առաջարկէ որ մահմեդական դառնալով աղջկան հետ ամուսնանայ, որպէսզի կեանքը փրկէ: Բայց արդէն երկու զաւակի տէր բժիշկը բացարձակապէս կը մերժէ, իր բախտակիցներէն մէկուն յայտարարելով. «Կա՛մ պէտք է գրական անունս պէս հոգիս ալ սեւցնեմ, եւ կամ՝ մեռնիմ: Ուխտած եմ մեռնիլ, բայց երբեք հոգիս չսեւցնել»: Ու քանի մը օր ետք, մինչ Այաշի բանտը կը փոխադրուէր չորս հայ ընկերներու հետ, իրենց կառքը յարձակում կը կրէ նոյն ինքն Իսմայիլի միջոցաւ վարձուած տասնեակ մը ոճրագործներու կողմէ, որոնք զիրենք մօտակայ ձորակին մէջ դաշոյններով կը խողխողեն՝ աննկարագրելի տանջանքներու ենթարկելով...:

Երբ Լիոնի Հայոց եկեղեցին իմացաւ թէ Ֆրանսացի կաթողիկէ մայրապետներու խնամքին յանձնուած Լեւոնը իր հոգին աւանդած է ու յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի անոնց հաստատութեան կից մատրան մէջ, փութաց արարողութեան ներկայ գտնուիլ, յարգանքի տուրք մատուցանելու իր քրիստոնէական հաւատքին համար մարտիրոսացած Ռուբէն Սեւակի՝ յանձին իր որբացած որդւոյն: Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց, եւ Իսահակ Աւագ քհնյ. Հէքիմեան, Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Հայոց, դիմեցին պատարագող վարդապետին, եւ անոր հաւանութիւնը ստանալով՝ յուղարկաւորութեան աւարտին դագաղին գլուխը անցան, որպէսզի հանգուցեալը չթաղուի առանց Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ ծիսակատարութեան: Լեւոնի օտար բարեկամները հիացումով ունկնդրեցին մեր հոգեզմայլ շարականները, եւ խոստովանեցան թէ իրենք զիրենք մասնակից կը զգային Առաջին դարու քրիստոնեաներու մատուցած պատարագի մը: Արդէն՝ յուղարկաւորութեան կարգի սկիզբը՝ հմայուած էին լսելով «Տէ՛ր, Ողորմեա՛»ի նորագոյ եղանակաւորումը, յօրինուած Կլենտէյլ հաստատուած երաժիշտ Անահիտ Ծըրլոբեան-Սեդրակեանի կողմէ, որուն երգանակը հայթայթուած էր Լեւոնի միակ զաւակին՝ Տիկին Բրիժիթ Միշօ-Չիլինկիրեանի կողմէ:

Մինչ Ռուբէն Սեւակի կենդանի նշխարը, իր իննսունամեայ աղջիկ՝ Շամիրամը, նահատակին եղբօրորդին եւ անոր կողակիցը՝ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Չիլինկիրեան, ու մատրան մէջ գտնուող հայորդիները յուզումով կը լսէին Նորվան Եպիսկոպոսի սրտաբուխ արտայայտութիւնները՝ ուղղուած ընտանիքի անդամներուն, ան իր հոգիով կը փոխադրուէր այն ձորը՝ ուր կատարուած էր քստմնելի ոճիրը, ու կը համակուէր այն զգացումով՝ թէ հայկական ծէսով կը կատարուէր յուղարկաւորութեան կարգը մարտիրոս բանաստեղծին եւ իր անբախտ ընկերներուն, որոնց յօշոտուած մարմինները անշիրիմ մնացած էին: Ներկաները բաժնեկից դարձան իր ներաշխարհի անբառբառ զգացումներուն, յատկապէս երբ քահանայ հօր հետ կ'երգէր "Ի վերին Երուսաղէմ"ն ու «Տէ՛ր Ողորմեա՛»ն, կ'արտասանէր Դաւիթ Մարգարէին Սաղմոսները եւ «Հոգւոց»ը, ու կ'եզրափակէր հայկական ծէսով կատարուած սոյն բացառիկ յուղարկաւորութեան յուզիչ պահը՝ «Քրիստոս Որդի Աստուծոյ» աղօթքով եւ «Հայր Մեր»ի երգեցողութեամբ:

Եթէ Լիոնի Հայերէն քիչեր տեղեակ էին Լեւոն Սեւակի ներկայութեան՝ իրենց քաղաքին մէջ, անոր հօր յիշատակը յաւերժացած է աշխարհի զանազան վայրերուն մէջ: Նախ 1985ին հիմնուեցաւ Ռուբէն Սեւակի տուն-թանգարանը, Նիսի անմիջական արուարձան Քաներ-սիւր-Մեր բնակող Յովհաննէս Չիլինկիրեանի բնակարանին կից յարկաբաժնի մը մէջ: 23 Ապրիլ 1994ին, Պէյրութի վաստակաւոր Սահակեան-Լեւոն Մկրտիչեան Գոլէճին մէջ բացումը կատարուեցաւ Ռուբէն Սեւակ Մատենադարանին, ի ներկայութեան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Երջանկայիշատակ կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի եւ նահատակին աղջկան: Տարի մը ետք՝ Երեւանի թիւ 151 միջնակարգ դպրոցը Ռուբէն Սեւակի անունով կոչուեցաւ, ու բակին մէջ զետեղուեցաւ անոր կիսանդրին՝ ուղղուած դէպի ձիւնապատ Արարատը: Իսկ վերջերս՝ նոյն վարժարանին մէջ հաստատուեցաւ Շամիրամ Սեւակ դրադարանը: Հետեւաբար անդերեզման մարտիրոսին յիշատակը սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի վերածնեալ Հայաստանի մէջ, եւ իր հոգին կը խայտայ ի տես մայր հայրենիքին մէջ ստացող ամէնօրեան յարգանքին՝ «իր» ուսումնատենչ աշակերտներուն կողմէ:

ԱՐԻ ԹՕՓՈՒԶԽԱՆԵԱՆ

Լիոն

ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳ-ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պուլկարիոյ գահաժառանգ Սիմէոն Բ. որ աքսորեալի կեանք կ'ապրէր, 1996ին վերադարձաւ երկիր: Ստանձնեց վարչապետի պաշտօնը, շատ մը հարցականներու ծնունդ տալով միտքերու մէջ: Մարդիկ կ'ուզէին վստահ ըլլալ որ վերադարձը միապետութիւնը վերահաստատելու նպատակով չէր, կառավարութեան մաս կազմելը դէպի գահ անցքի միջոց մը չէր անոր համար: Մինչեւ իսկ պնդողներ եղան որ իր ուզածը պուլկարական պետութեան քանդումն էր ու իր ետին կար Քա-Կէ-Պէ-ն: Ինք ընտրապշաւի ամէն ելոյթի կը կրկնէր թէ շատ թափանցիկ ընթացքի տէր ու նեղացուցիչ մէկն է ու շրջանառութեան մէջ դրած բոլոր թեզերը երեւակայութեան արդիւնք են: Իր տեսակէտն էր հարցերուն դրական կողմը տեսնել ու գործնապաշտ ըլլալ: Առակի կարգ անցած է «ամէն բան յարմար ժամանակին» ըլլալու իր սկզբունքը:

Յունիս 25ի ընտրութեան նախօրեակին պնդողներ կան որ ան շրջան մը եւս կը պաշտօնավարէ. ուրիշներ համոզուած կը յայտնեն որ հրաժեշտ կ'առնէ այլեւս ու կը հեռանայ քաղաքական կեանքէն: Կը հեռանայ առաքելութիւնը կատարած մէկուն հանդարտութեամբ, ինչ որ շատ կարեւոր կը նկատէ: Այսօր պուլկարական պատմութեան մէջ իր անունին արժանաւոր տեղ ապահոված է: Նախկին համայնավարներուն հայրօրէն մեկնած ձեռքը անցեալի զոհին գերագոյն ներողամտութեան փաստն էր զինք չարչարողներուն հանդէպ: Ներողութեան աննախադէպ ժեսթ մըն էր ան հանդէպ համայնավար կուսակցութեան ժառանգորդներուն ուղղուած. անոնց, որոնք ծաղր ու ծանակի առարկայ ըրին հօրը յիշատակն ու անշունչ մարմինը: Սիմէոն Բ.ի մեկնած ձեռքը նոյն ատեն հաշտութեան խորհրդանիշ էր ազգին համար որ երկար ատեն ի վեր պառակտումներու պատկեր մը կը պարզէր: Արդէն Պուլկարիա վերադարձէն ի վեր նպատակը եղած էր հաշտեցնել, միաւորել ժողովուրդը որ բաժան բաժան եղած էր քաղաքական մարդոց եւ իր անցեալին պատճառով: Իր պաշտօնավարութեան ամբողջ շրջանին ան հետեւեցաւ «սպանական օրինակ»ին որով խաղաղ անցք մը կարելի եղեր Ֆրանքոյական մենատիրութենէն դէպի սահմանադրական միապետութիւն: Ու այսօր փաստը տրուած է որ օրինակը յաջողութիւն արձանագրեց նաեւ Պուլկարիոյ պարագային:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ վանէին մէջ, Մայիս 29ին նշուած է Դպրեվանքի աւանդական «Լուրիայի օրը»: Առաւօտուն իսկ, Դպրեվանքի հին ու նոր սաները, Խնամակալութեան ատենապետը, թաղականներ, վարժարանի տնօրէն Հայկ Նշան եւ խումբ մը ուսուցիչները այցելած են Ս. Խաչ Դպրեվանքի հիմնադիր Երջանկայիշատակ Գարեգին Խաչատուրեան պատրիարքի եւ Դպրեվանքի երանաշնորհ միւս հիմնադիրներու շիրիմները, որմէ ետք անցած են Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցին, ուր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր Դպրեվանքի հանգուցեալ ուսուցիչներուն, բարերարներուն եւ խնամակալութեան անդամներուն յիշատակին: Արարողութենէն ետք, ներկաները համախմբուած են վարժարանին սրահը սարքուած սեղաններու շուրջ: Բացման խօսքը արտասանած է Խնամակալութեան անդամներէն Պարոյր Քէպապճը: Խօսք առած են, նաեւ վարժարանի տնօրէնը՝ Հայկ Նշան եւ ուրիշներ:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Այսպիսի ծանր ամբաստանութիւն մը կրնար զինքը մինչեւ կախաղան բարձրացնել. բարեբախտաբար ինք ու իր զաւակը Անդրէաս Տէր Զօր աքսորի դատապարտուելով ազատած էին, ինչ որ մեծ բարեբախտութիւն մը կը համարէին:

Իրենցմէ զատ Տէր Զօր աքսորի դատապարտուած էին ուրիշ երկու Քիլիսցիներ, Ալի Րիզա եւ Թէվֆիք, երկուքն ալ իսլամացած Հայեր, ուրիշ Քիլիսցի բողոքական մը Սիմոն անունով որոնք նոյնպէս ամբաստանուած էին իբրեւ յեղափոխական եւ հրոսախումբերու օժանդակ:

Յետոյ կար Հալէպցի երիտասարդ մը Ստեփան Կարիկեան անունով: Այս անձը տարի մը առաջ ձերբակալուած էր ուրիշ 80-100 անձերու հետ որոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ առաջնորդական փոխանորդ Տ. Յարութիւն քահանան: Ասոնք ամբաստանուած էին թէ՝ դրամ հաւաքելով զէնք գնած են Հայ չէթէական խումբեր կազմելու համար: Իրենցմէ մեծ մասը մահուան դատապարտուած էին բայց պատիժը չէր գործադրուած, մէկ մասն ալ տարի մը բանտարկուած մնալէ ետքը իբրեւ անմեղ ազատ թողուած էին, այս վերջիններէն է եղեր Ստեփան որ ազատ թողուելէ քիչ յետոյ կրկին կը ձերբակալուի եւ Տէր-Զօր զրկուելու որոշում կը տրուի:

Կար նաեւ խեղճ աղքատ մարդ մը, արհեստով ոսկերիչ, Յակոբոս անուն որ իբրեւ զինուորական փախստական ամբաստանուած էր, թէեւ ծառայութեան տարիքը անցուցած որ նոյնպէս Տէր Զօր պիտի զրկուէր: Այսպէս ուրեմն մեր կարաւանը կը բաղկանար 14 հոգիէ:

Հետեւեալ օրը, կիրակի, ժանտարմայի չաւուշ մը եկաւ եւ ըսաւ թէ պատրաստութիւննիս պէտք էր տեսնէինք երկուշաբթի ճամբայ ելլելու համար:

Տասնըչորս հոգիի համար առնուազն հարկ էր երեք կառք վարձել:

Ոստիկանները կառապան մը բերին որպէսզի հետը սակարկութիւն ընենք:

Երեք կառքի համար 90 ոսկի թղթադրամի համաձայնեցանք: Միայն թէ խնդիրը այն էր որ մեր մէջ կային մէկ քանիներ որոնք նիւթապէս անկարող էին կառքի վարձք վճարելու:

- Մենք կառքի դրամ չունինք ոտքով կ'երթանք, կ'ըսէին:

Մենք ալ չաւուշին ըսինք որ դրամ ունեցողները թող կառք նստին իսկ միւսները զատ խումբ մը կազմեն ու ոտքով երթան:

- Չըլլար, ըսաւ չաւուշը, կա՛մ ամէնքդ ալ կառքով կ'երթաք կամ ամէնքդ ալ ոտքով:

- Ուրեմն ինչպէ՞ս ընենք:

- Թո՛ղ դրամ ունեցողները վճարեն նաեւ չունեցողներուն բաժինը:

Փորձառութեամբ գիտէինք որ ընդդիմութիւն կամ վիճաբանութիւն անօգուտ էր, ուստի գլուխ ծռեցինք:

Հիմա կը մնար ափյափոյ ճամբորդութեան պատրաստութիւններ տեսնել:

Գէորգ աղա Քէչիշեան յանձնարարեց շատ բեռ չառնել հետերնիս.

- Ճամբաները ապահով չեն, ըսաւ, հաւանական է որ կողոպտուինք, ասկէ զատ բեռը մեր վրայ ուշադրութիւն կը հրաւիրէ: Մեզի ընկերացող ոստիկաններն ալ երբոր տեսնեն թէ բեռներով կը ճամբորդենք, պիտի ենթադրեն թէ շատ դրամ ունինք ու պիտի ուզեն մեզ շահագործել:

Հետեւեցանք իր տուած խորհուրդին ու միայն անհրաժեշտ գոյքերնիս առինք մնացածը թողուցինք իբրեւ աւանդ Հալէպցի բարեկամի մը Պ. Ռուբէն Սեթեանի քով որ եկած էր բանտին մէջ մեզ տեսնելու:

Գէորգ աղա գիտել տուաւ նաեւ որ եւրոպական տարազով ճամբորդելն ալ կրնար ուշադրութիւն գրաւել, ուստի ես եւ մօրեղբայրս մէյմէկ արաբական ճէլէպիէ գնեցինք ու հագանք, մեր միւս ընկերները արդէն տեղական տարազ կը կրէին, բացի Ստեփանէն որ երկաթուղիի պաշտօնեայի համազգեստը ունէր ընկերութեան նախկին պաշտօնեայ:

Բոլոր այս պատրաստութիւնները կը տեսնուէին հոգեկան ընկճուած դրութեան մէջ:

Հալէպցի մէկ քանի բարեկամներ, որոնք եկած էին բանտ, կը ջանային մեզ մխիթարել, ըսելով որ այլեւս ջարդերը վերջ գտած են եւ թէ մեծ հաւանականութիւն կար ողջ հասնէինք Տէր-Զօր:

Նոյն միջոցին, քանի մը ամիսէ ի վեր, Պաղտատ ինկած էր Անգլիացիներուն ձեռքը:

Իբրեւ յոյսի յետին նշոյլ կը խորհէինք որ Տէր Զօր հասնելէ ետքը թերեւս յաջողէինք ինքզինքնիս Պաղտատ նետել ու միանգամ ընդմիշտ ազատիլ մեր մղձաւանջային կեանքին:

Երկուշաբթի առտու կազմ ու պատրաստ կը սպասէինք ճամբայ ելլելու համար:

Բայց կառքերը դեռ չէին եկած: Վերջապէս ոստիկանները գացին ու բռնի բերել տուին կառքերը. կ'երեւայ թէ կառապանները լաւագոյն յաճախորդներ գտած էին:

Մեր գոյքերը տեղաւորեցինք ու մենք ալ բազմեցանք կառքերուն մէջ որոնց երկուքը զսպանակաւոր էին ու վրանին մոմլաթով մը գոցուած, իսկ մին մեծ սայլակ մըն էր:

Մեզի պիտի ընկերանային վեց հեծեալ ոստիկան:

Ժանտարմաներու չաւուշը մեզ պաշտօնապէս յանձնեց հեծեալ ոստիկաններու տասնապետին:

- Պէտք է որ ձեռքերնին ճէճէֆչէ անցընենք, ըսաւ այս վերջինը, եթէ ո՛չ ես պատասխանատուութիւն չեմ ստանձներ:

- Ասիկա քու գիտնալիք բանդ է, պատասխանեց չաւուշը:

Ի զո՛ւր խնդրեցինք որ այդ աւելորդ տանջանքը խնայէին մեզի:

- Թէ որ փախչիք՝ ես ի՞նչ պիտի ընեմ կ'ըսէր:

(Շար. 73)

(Շար. Ա. էջէն)

կառակ արդելափակման շատ ծանր պայմաններուն, ժամանակ եւ լաւ տրամադրըւած ,ընտանիքին հետ գիրկընդխառնուելէ ետք, քանի մը խօսք ալ լսաւ մամուլին համար, յայտնելով թէ լաւ կը զգայ ինքզինքը եւ աւելի երկար մամուլի ասուլիս մը կու տայ Յունիս 14ի առաւօտուն: Հ. Համոնի հետ ապրած են նկուղի մը մէջ, աչքերը, ձեռքերը, ոտքերը կապուած եւ այդ տաժանելի կեանքէն ետք, Ֆ. Օպընայի գլխաւոր խօսքն էր՝ "Մերսի":

Պարզ է որ ուրախութիւնը մեծ էր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ եւ հինգ ամիսներու երկայնքին, ոչ զօրակցութեան կոմիտէները պակսեցան, ոչ ալ ամէն տեսակի աշխատանք, նոյնիսկ երկրէն դուրս: Յունիս 12ի իրիկունը շուրջ հազար հոգի հաւաքուած էին Հանրապետութեան հրապարակը, ուր պաշտպան կոմիտէն կը լուծուէր եւ պատանդներու նկարները վար կ'առնուէին: Ապահովութիւն կը տրուէր որ ոչ մէկ փրկագին վճարուած էր, բայց պարզ է որ փոխանակութեան պայմաններ եղած են, որոնք ցարդ ծանօթ չեն: Լիպերասիոն կը խօսի միջնորդի մը մասին զոր "Անիծողը" մկրտած է եւ որ առաջին օրերէն անընդունելի եւ չափազանցեալ պայմաններ առաջարկած է: Յունիս 5ին է միայն, որ յոյս մը կը ծագի: Այս ազատագրման համար ամիսներու տքնաջան աշխատանք տարած էին Ժ.-Փ. Ռաֆարէն եւ Արտաքին նախարար Միշէլ Պարնիէ եւ այսօր, դէպքերու բերմամբ, Ֆ. Տուսթ-Պլազին է որ պտուղը կը քաղէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՄԵԾ ՊԱՆԴՈԿԻ մը մէջ, Յունիս 11ին, Իւ. ԷՄ. Փէ.ի գատրերը լսած են Տ. տը Վիլըփէնը եւ Նիքոլա Սարքոզին, որ իրարու մասին այնքան ջերմ արտայայտութիւններ ունեցած են, որ կրնար անհաւատալի իսկ թուիլ: "Սիրելի Տոմինիք", "Սիրելի Նիքոլա" փոխանակութիւններէն զատ, իրենց ելոյթներուն մէջ գիրար գոված են ընտրուած ածականներով: Այս սիրալիր յարաբերութիւնները կ'ըլլան փաստելու համար որ յանուն միասնականութեան ամէն ինչ կարելի է, մանաւանդ կեղծաւորութիւն: Տը Վիլըփէնն է որ ըսած է "Բախտն ունինք կառավարութեան մէջ ունենալու եռանդուն, տաղանդաւոր մարդ մը: Նիքոլա Սարքոզիին հետ, հաւասարակաց կամք մըն է, ընդհանուր շահուն համար ծառայելու եւ մի խաբուիք, սրտի ու փոխադարձ գնահատման կապ մը": Նոյնքան ջերմ է Նիքոլա Սարքոզի որ կրկնակ պարկեշտութեան արտայայտութիւններ ունի, միշտ յանուն միասնականութեան: Յետոյ, անուն չի տար, բայց կը շեշտէ. "ղեկավարի մը դերն է համոզել, եռանդ տալ, յոյս ներշնչել: Բայց, չէ՛ լռել, վախնալ եւ պահպանողական մնալ: Քաղաքական ընտանիքի մը հարցը մրցակցութիւն չէ, այլ՝ համախմբուիլ մէկ անձի շուրջ եւ ղեկավար մը որ կը վախնայ, ղեկավար մը չէ որ յաղթանակի կը տանի": Նկարագրութիւնը այնքան յստակ է որ Շիրաքի անունը տալը այլեւս աւելորդ է: Տը Վիլըփէն ալ Շիրաքի անունը չի տար: Սարքոզի յայտարարած է նաեւ որ Իւ. ԷՄ. Փէ.ն համագումար մը կը կազմակերպէ 2007 Յունուարին, նշանակելու համար նախագահական իր թեկնածուն, որ "լաւագոյնը" պիտի ըլլայ, ինչպէս ինք կը նկարագրէ եւ այդ նկարագրութիւնը ուրիշ բան չէ քան "ինքնանկարագրութիւն" մը:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացած է կերպասեղէնի արտածման շուրջ: Փեքին ընդունած է սահմանափակել իր արտածումները 12 ապրանքի վրայ, մինչեւ 2007: Այս արդիւնքը ձեռք ձգուած է չինացի նախարարին եւ Եւրոպայի պատասխանատուին միջեւ տասը ժամուան վիճաբանութիւններէ ետք:

ԺԱՔ ՇԻՐԱՔ, Լիւքսամպուրկի մէջ կոչ ըրած է Մեծն Բրիտանիոյ որ ընդունի զեղչ մը հաւասարակշռ պիւտճէին մէջ, այսինքն իր մասնակցութիւնը յաւելում կրէ: Թ. Պլէր անմիջապէս մերժողական պատասխան մը տուած է, շեշտելով. - "Մեծն Բրիտանիա արդէն բան մը ըրաւ, որովհետեւ վերջին տասը տարիներուն երկու ու կէս անգամ աւելի օժանդակեցինք Եւրոպայի քան Ֆրանսա": Շիրաք երբ տուգած էր վերջ տալ "Պուքըշթայն հրահանգին" ըսած էր նաեւ որ վերջ կը տրուի տարեկան հինգ միլիառին որ կը վերադարձուի Անգլիոյ: Ներկայս Թ. Պլէր իր վրէժը կը լուծէ:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ երեսփոխանական ընտրութեան երրորդ հանգրուանին, որ կը վերաբերէր Մոն-Լիպանի եւ Պեքաայի արեւելեան շրջանին, յաղթեց Միշէլ Աուոնի ցանկը: Քրիստոնեայ այս շրջանը տէրն է երեսփոխանական աթոռներու կէսին (58) եւ տիւրզի ղեկավարը՝ Վալիտ Ճումպլաթ ընդունելով Աուոնի յաղթանակը, յայտարարած է որ "ծայրայեղ քրիստոնեաները յաղթած են չափաւորներուն": Մասնակցութեան համեմատութիւնը 54% եղած է:

Տիկին Սիրանոյշ Քիպարեան,
Տէր եւ Տիկին Վռամշապուհ եւ Հռիփսիմէ Քիպարեան,
Տէր եւ Տիկին Աղասի Քիպարեան եւ զաւակը Անոյշ,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Քիպարեան եւ զաւակները Կրեկորիօ եւ Գա.Ժերին...,
Գազանճեան ընտանիքը եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԱԲԵՐ ՔԻՊԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 12ին, 98 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յունիս 15, ժամը 14ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լա Կաւէն-Գոլոմպի գերեզմանատունը, ժամը 15.30ի շուրջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

"ՅԱՌԱՋ". – Մեր ցաւակցութիւնները Քիպարեան եւ Գազանճեան ընտանիքներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛ՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏՄԱՄԲ

Հինգշաբթի օր, 16 Յունիս, ժամը 9-ին

ՅԻՇԱՏԱԿ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ՝
ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ՝

«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՔ ՄՏԱՑ»՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑՍ

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ մասնակցելու Յունիս 19ին Կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10ին եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ հոգեճաշ Վիրոֆլէյի «au Pavillon d'Elvire — Parc du Bon Repas» սրահին մէջ:

Յերեկոյթը կ'աւարտի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի աշակերտներուն պզտիկ ներկայացումով եւ վիճակախաղով մը ի նպաստ եկեղեցւոյ:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցւոյ կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին: 01 47 09 23 18

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Յունիս 16,
ժամը 20:30-ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԴՐՕՆ՝ Հանրապետութեան վերջին սպարապետը եւ Եղիշէ ՉԱՐԵՆՑԻ «Խմբապետ Շաւարշը».

Կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris **5ème**
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian «DIEU MERCI» mise en scène par Alain Choquart au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

⁂

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise, déjeuner au restaurant et visite de l'exposition Edgar Chahine du Musée d'Aubigny

P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces "années Bellefontaine" et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ
ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրեն

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
L'ASSOCIATION
DES PARENTS D'ELEVES

vous invitent

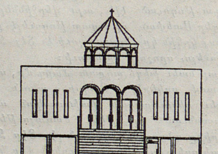
ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
à la Fête Champêtre traditionnelle

Dimanche 19 Juin à partir de 12 heures

Animation arménienne avec **Marten Yorgants** et son Orchestre
Chants et Danses par les enfants de l'école
Khorovadz — Buffet — Buvette
Jeux — Tombola

Réservation des tables: Karine ☎ 01 47 20 99 13
— Grand parking —
Tout est prévu en cas de pluie.

au COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26 rue Troyon 92310 SEVRES
(Métro: Pont de Sèvres)

Eglise Evangélique Arménienne
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

L'Union Chrétienne des Jeunes Arméniens d'Issy les Moulineaux présente **la 8ème édition du tournoi « S P O R T — F O I — A R M E N I T E »**
samedi 18 et dimanche 19 juin
plus de 200 jeunes des associations de jeunesse arménienne de la région parisienne réunis autour d'épreuves sportives: football, volley-ball, tennis de table, pétanque.
Stade Alain Mimoun — rue Rabelais, Issy les Moulineaux — Entrée libre
• au programme: compétitions, stands de présentation des associations buvette, keuftés, animation musicale, grand tirage avec de nombreux lots.
samedi 18 juin à 19h00, dans le cadre de la Fête de la musique, repas-concert avec Sako Baroudjian, en plein air au stade Alain Mimoun. — dimanche 19 juin à 11h00: Culte spécial animé par les jeunes, en l'église évangélique arménienne d'Issy — 28 avenue Bourgain.
dimanche 19 juin à 14h00: Finales, remises des prix et Grand tirage.
1er prix: un billet d'avion Paris-Erevan A/R, offert par Saberatours.
Renseignements, inscriptions, photos: http://sfa.ucja.org et www.ucja.org
☎ 06 89 68 43 44

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 15
MERCREDI
15 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.223 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.223

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ֆ. ՕՊԸՆԱՅԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ԿԸ ՄՆԱՆ

Մինչ Յունիս 14ին Ֆ. Օպընա կը պատրաստուէր մամուլի ասուլիս մը տալու ժամը 16ին, մամուլը եւ բոլոր լրագրողները ընդհանրապէս, հետաքրքրուեցան թէ ճայնափիւռէն, բազմաթիւ հարցումներ ունէին որոնց պատասխանները կրնան նոյնիսկ չտրուիլ, ըստ պետական դէմքերու, թէեւ ընկերովարականները լուսաբանութիւններ կը պահանջէին :

Առաջին հարցումը կը վերաբերի առեւանգողներու ինքնութեան : Ո՞վ էին, ինչո՞ւ առեւանգեցին : Ֆ. Օպընայի առաջնորդը՝ Հիւսէյն Հանուն հարցազրոյցով մը Մոնտի (Յունիս 14) հակիրճ կերպով կը պատմէ արգելափակման պայմանները : Երկուքն ալ նոյն նկուղին մէջ գտնուած են 157 օր, ամէն մէկը անկիւն մը : Հլու-հնազանդ եղած է, հողիով պինուորական մը ըլլալով (նախկին օդաչու է իրաքեան բանակին մէջ) : Ըստ իրեն առեւանգողները հակամերիկացի չիի սալաֆիստ խլամապաշտներ էին, որոնց համար կարեւորը կրօնքը չէր այլ՝ ԱՄՆ-ու թշնամի ըլլալը : Երախտապարտ է Ֆրանսացիներուն, որոնք զբաղած են ընտանիքով : Առայժմ, չուզեր Ֆրանսա գալ, թէեւ հրաւիրուած է Լիպերասիոնի կողմէ, կը նախընտրէ ընտանիքին մօտ մնալ. հայր է չորս զաւակներու :

Շաբաթ, Յունիս 11, առաւօտեան ժամը 11ին է, երբ նկուղին դուռը կը բացուի եւ հրահանգ մը կը տրուի՝ "Թիւ 5 եւ Թիւ 6" : Արգելափակման երրորդ ամիսը այս թիւերը տրուած են Ֆ. Օպընայի եւ Հ. Հանունի : Այս անգամ կը փոխադրուին սենեակ մը, ուր իրենց կը վերադարձուին իրենց իրերը : Ֆլորանսին նուէր ալ կը տրուին երկու մատանիներ եւ անուշահոտութեան շիշ մը : 157 օր է այդ օրուան կը սպասէին երկուքն ալ : Յետոյ կը մեկնին : Առեւանգողներ իրենց կը բացատրեն թէ ինչպէս օդակայան պիտի հասնին, անցնելով ամերիկեան եւ իրաքեան չէք-փոյնթները, որոնք բազմաթիւ են ճամբուն վրայ եւ շատ վտանգաւոր պայմաններու տակ է որ Ֆ. Օպընա օդակայան կը հասնի, ընկերակցութեամբ Տէ. Ժէ. ԷՍ. Ը.ի պաշտօնատարի մը : Յետոյ, հակառակ աննպաստ օդին, ուսպախտոն հովին, կը յաջողին օդակայան հասնիլ եւ Կիպրոս մեկնիլ, հոսկ՝ Փարիզ :

Ըստ ռումանացի լրագրողներուն, նոյն նկուղին մէջ գտնուած են, թէեւ ժամանած օրը Ֆլորանս հերքած էր : Բայց, կը կարծուէր որ աւելի ուշ կրնար ընդունիլ : Կը թուի որ ֆրանքեւռումանական գործակցութիւն մըն ալ դեր խաղացած է առեւանգումին այս -յապաղած- բայց, յաջող արդիւնքին համար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐ. ԱՌՆԻ ընտրական յաղթանակը Յունիս 12ին վերջնապէս հաստատուեցաւ քրիստոնեայ շրջաններուն մէջ, ընտրութեան երրորդ հանգրուանին : Մեթնի շրջանին մէջ եօթը աթոռ ձեռք ձգած է, որոնց կարգին Հ.Յ.Դ. կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ Յակոբ Բագրատունի : Մինչ երկու նախորդ ընտրութիւններուն արդիւնքները ծանօթ էին ի յառաջագունէ, այս անգամ ժողովրդավար խիկական քուէարկութիւն մը տեղի ունեցած է լայն մասնակցութեամբ :

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Յունիս 12ին, յաջորդական ռմբարձակներ գործուած են նախագահական ընտրութենէն քանի մը օր առաջ : Նոյն առաւօտուն, ռմբարձակ մըն ալ գործուած էր Ահվազ, Պարսկաստանի հարաւը եւ երկու հոգի մեռած էին : Արարքները թիրախ ունէին պետական շէնքեր : Յունիս 13ին արդէն իշխանութիւնները յայտարարած են որ ձերբակալած են խումբ մը կասկածելիներ : Ապահովութիւն ալ տուած են որ ընտրութիւնները (Յունիս 17) տեղի կ'ունենան կանոնաւոր կերպով եւ թէ ռմբարձակները "արտասահմանի հետ կապ ունեցող տարրերու գործն է", ինչ որ Իրաքի եւ Ֆրանսայի մուտահետարինները կը հերքեն :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ, բժշկական օժանդակութեամբ բեղմնաւորումը որ հանրաքուէի նիւթ էր Յունիս 12 եւ 13ին ձախողեցաւ, աւելի ճիշդ ջնջուեցաւ, մասնակցութեան, համեմատութիւնը շատ ցած ըլլալով (25,9%) : Այս երեւոյթը յաղթանակ մըն է Վատիկանի եւ նորընտիր Պապին համար, որոնք ձեռնպահութեան հրահանգ տուած էին : Ամուլ կիները պարտին կրկին արտասահման երթալ, մասնաւորաբար այն երկիրները, ուր արտօնուած է :

ՔԷՐՔԻՒՔԻ մէջ (Իրաք) ռմբարձակ մը գործուած է Յունիս 14ի առաւօտուն, ոստիկանատան մը առջեւ : Առաջին հաշուեկշիռ մը համաձայն 16 մեռեալ կար եւ 53 վիրաւոր :

ՍԱՄԱՐԻԹԷՆԻ փակման հարցը բաւական աղմուկ հանած է եւ զանազան շըշուկներ կան բուն պատճառներուն մասին : Աշխատաւորները ցոյցի դիմած էին արդէն Յունիս 10ին սեփականատիրոջ շէնքին առջեւ (Էլ. Վէ. ԷՄ. ԱՇ.), բողոքելու համար կարգադրութեան դէմ : Վաճառատան հնամաշ վիճակը եւ հրդեհի վտանգը նոր չեն, 2001ին արդէն մասնագէտներ աճագանգ հնչեցուցած էին : Ներկայիս կասկածն այն է, որ տիրոջ եւ Փարիզի քաղաքապետարանին միջեւ համաձայնութիւն մը կայ, որպէսզի վաճառատան տեղ առեւտրական կեդրոն մը հաստատուի, պանդոկներ եւ ճաշարաններ ի լուր 2012ի Ողիմպիականին, եթէ... : Սամարիթէն կը փակուի Յունիս 15ին :

ՄԵՀՄԷՏ ՈՒԼՈՒՍՕՅ, Թուրք բեմադիրը որ իր կեանքին մեծ մասը Ֆրանսա անցուցած է, մեռած է Փարիզ, գոհ սրտի սուր տագնապի մը, ուր կը խնամուէր թոքի խլիրդի համար : Ծնած էր 1942ին կովկասցի մեծ կալուածատէրերու ընտանիքի մը ծոցը : Երիտասարդ տարիքին բեմադրած է Գոգոլի "Խաղամոլը", 60ական թուականներուն եկած է Ֆրանսա, ապա կրկին 1971ին, երբ զինուորական պետական հարուածը պատահած է : Առաջինը եղած է որ բեմադրած է Նազըմ Հիքմէթի բանաստեղծութիւնները :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ, ՊՐԱԶԻԼ, ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆ, որոնք թեկնածու են մնայուն աթոռի մը համար Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, կրկնած են այդ թեկնածութիւնը Յունիս 8ին, հրաժարելով վէթոյի որեւէ իրաւունքէ, որպէսզի ներկայ "5"երու ժխտողական դիրքը վերնայ : Այս հինգերն են՝ Չինաստան, ԱՄՆ, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա եւ Ռուսաստան, որոնք վէթոյի իրաւունք ունին : Զանք կը թափուի որ ներկայի 15 անդամներու թիւը բարձրանայ 25ի :

ՄԱՅՔԸԼ ՃԷՔՍԸՆ, ռոքի համբաւաւոր երգիչը, որ Յունուարէն ի վեր կը դատուէր Գալիֆորնիոյ Սանթա Մարիա դատարանին առջեւ, անպարտ հռչակուեցաւ դատակազմի 32 ժամերու խորհրդակցութիւններէ ետք : Անգամ մը եւս ամբաստանուած էր սեռային 10 մեղադրանքներով մանուկներու վրայ : Մանկամոլութենէն զատ, ոգելից ըմպելի խմցուցած էր, երախաները ծոցը առած, արգելափակումներ կատարած եւ կրնար մինչեւ 20 տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ, բայց Յունիս 13ին, փանէրուն ծափահարութիւններուն տակ ազատ անկախ դուրս ելաւ դատարանէն : 46 տարեկան արուեստագէտը իր անպարտ արձակումը կը պարտի իր պաշտպան փաստաբանին, որ չէ փորձած ուրանալ ամբաստանութիւնները, այլ վարպետօրէն ամէն փաստ կասկածելի դարձուցած է :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԱՄՆ-ՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Ճ. Պուշի վերընտրութենէն ի վեր Ուաշինկթըն կատարած առաջին այցին հանդիպում ունեցած է պետական բազմաթիւ դէմքերու հետ : Անոնց կարգին եղած է իր պաշտօնակիցը Գ. Ռայս որուն հետ տեսակցութեան նիւթ եղած են երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն զարգացումը, Հայաստանի ներքին կացութիւնն ու ժողովրդավարական բարեկարգումներու ընթացքը : Գ. Ռայս գոհունակութիւն յայտնած է Իրաքի մէջ ահաբեկչութեան դէմ պայքարին ու վերակառուցումին Երեւանի մասնակցութեան : Վ. Օսկանեան հանդիպում ունեցած է նաեւ Նախագահ Պուշի ազգային ապահովութեան մարզի խորհրդականին, Գոնկրէսի Հայկական հարցերու խումբին անդամներուն, Հայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ :

ԼՂՀ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՀԱՇՈՒԵՓԱԿԸ

Յունիս 8ին Ազգ. Ժողովի նախագահը Օլեգ Եսայեան Յունիս 19ի ընտրութեան նախօրեակին մամուլի ասուլիսով մը ամփոփած է երրորդ հնգամեայի աշխատանքը : Խորհրդարանը որ կ'աւարտէ իր աշխատանքի շրջանը, բազմակուսակցական էր. ունէր ԺԱՄ կազմակերպութեան, ՀՅԴ-ի, Արցախի արմենական, Սոց. Դեմոկրատ կուսակցութեան անդամ երեսփոխաններ եւ անկուսակցականներ : 33 երեսփոխաններու 32ը բարձրագոյն կրթութեան տէր էին, անոնցմէ միայն երկուքը՝ կիներ : Տարիքի միջինը 40-44 տարեկան էր : Կը գործէին վեց մնայուն յանձնաժողովներ : Խորհրդարանին մէջ կար երկու խմբակցութիւն (ԺԱՄ-ը 19 անդամով, իսկ ՀՅԴ-ն՝ 8) : Նախագահութիւնը կը բաղկանար Ազգ. Ժողովի նախագահէն, փոխնախագահէն, մնայուն յանձնաժողովներու նախագահներէն եւ երեսփոխանական խմբակցութիւններու ղեկավարներէն :

Օ. Եսայեանի տեղեկատուութեամբ, այս հնգամեակին Ազգ. Ժողովի 300 նիստ գումարուած է, ընդունուած 330 օրէնք : Սերտացած է ԼՂՀ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարաններուն կապը, այլ երկիրներու հետ գործակցութիւնը : Քուէարկուած օրէնքները կանոնակարգած են քաղաքական ու տնտեսական դաշտը, փոփոխութիւններու մղած հանրային եւ ընկերային մարզերը :

"Այն, ինչ մենք չենք արել, մաղթում ենք յաջորդ խորհրդարանին" ըսած է Օ. Եսայեան, աւելցնելով որ 12 տարուան երեսփոխանի իր անցեալը, ութ տարուան նախագահութիւնը բաւ կը նկատէ իբր որպէս քաղաքական կեանքի գործունէութիւն եւ մտադիր է զբաղելու այլ աշխատանքով :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ԱՖՓ-ԻՆ

Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդին կողմէ նամակ մը ղրկուած է ԱՖՓ-ի նախագահին, վրդովում յայտնելու համար Հայկական Ցեղասպանութեան առընչութեամբ գործակալութեան ցաւալի մօտեցումին : Խնդրոյ առարկան Թուրք երեսփոխաններու Երեւան այցի լուրն է որուն մէջ գործածուած է "Հայերը իրենք զիրենք ցեղասպանութեան մը զոհ կը նկատեն" արտայայտութիւնը :

Նամակը կը յիշեցնէ թէ Ֆրանսա 2001 Յունուար 29ին "Հայկական Ցեղասպանութիւնը հրապարակաւ ճանչցած" երկիր է, ինչպէս 25 այլ երկիրներ : Կ'ըսուի նաեւ թէ առաջին անգամը չէ որ հաստատումը կ'ըլլայ ԱՖՓ-ի կողմէ Հայկական Ցեղասպանութեան նկատմամբ նման մօտեցումի :

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԱՍՈՆՆԵՐԸ Կ'ԱՌԱՐԿԵՆ ԹԱԼԱԹԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Թուրք Ազատ Որմնադիրներու խումբ մը կը պատրաստուի Գերմանիոյ դէմ Մարդկային իրաւունքներու միջազգային ատեանին դիմել, խնդրականացնելով Թալաթ փաշայի դատին ընթացքն ու արդիւնքը : Լուրը հաղորդած է Թուրք լրագրող Մ. Պարտաքչը ("Հիւրրիյէթ", Յունիս 12) : Ան գրած է թէ Թալաթ փաշա մասոններու առաջին մեծաւորներէն էր ու այդ պատճառով իրեն այսօրուան հետեւորդները չարժման անցած են : Անոնք կը պատրաստուին առարկել Ս. Թեհլիրեանի պաշտպանողականին, պնդելով որ սուտ վկայութիւն ըրած էր դատավարութեան, քանի որ 1915ի դէպքերուն Թուրքիա չէր գտնուեր :

Թուրք լրագրողը բացատրութիւն մըն ալ տուած է Օսմանեան կայսրութեան կարեւոր դէմքերուն մէջ Մասոններու ուշագրաւ համեմատութեան մասին. կ'ըսէ թէ ըստ շատերու վկայութեան, Աբտիւլ Համիտի օրով մեծ վախ կար լրտեսուելէ, գաղտնի ոստիկաններէ որոնք միայն Ազատ Որմնադիրներու օթեակները չէին կրնար մուտք գործել. ուստի կարեւոր մարդիկը կը նախընտրէին անդամակցիլ այդ կազմակերպութեան :

ՀԱՅ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԾՈՎԱՀԱՅԵԱՑ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանէն ու Ադրբեջանէն անկախ լրագրողներ Պոլսոյ մէջ շարք մը հանդիպումներ ունեցած են : Վոսփորի վրայ պտոյտներով համեմուած հանդիպումներուն երբեմն մասնակցած են Թուրք լրագրողներ ալ : Տեղական մամուլը անդրադառնալով ինը տարուան այդ սովորութեան, կը գրէր թէ երկու երկիրներուն լրագրողները կը ջանան փոխյարաբերութիւններու մէջ մամուլին ժխտական կեցուածքին վերջ տալ : Հայաստանէն գացած են Բ. Նաւասարդեան (Մամուլի ակումբի նախագահ), Է. Պօղոսբէկեան, Ս. Սէյրանեան, Մ. Յարութիւնեան :

ՆՈՐԷՆ «ԱԶԳԱԿԱՆ» ՓՆՏՌՈՂ ՄԸ

«Մէհտի Տաւուտ» ստորագրուած ու «Ազգականներս կը փնտռեմ» վերտառութեամբ երկու տասնեակ տողնոց նամակ մը տեղ գտած հայկական թերթի մը մէջ («Ակօս», Յունիս 3), ի՞նչ տպաւորութիւն կը գործէ: Այլեւս գրեթէ ոչ մէկ. նախընթացները պէտք եղած ճամբան հարթած են որպէսզի բնական երեւոյթ համարուին այդ կարգի կոչերը: «Ակօս»ի այդ նոյն սիւնակներուն մէջ արդէն քանի՛ նման յայտարարութիւն - նամակ խնդրանք լոյս տեսած են մինչեւ այսօր, աստիճանաբար մեղմելով զարմանալու ներուժը:

Այս մէկուն տարբերութիւնը այն է որ Թուրքիայէն ղրկուած ըլլալով հանդերձ բուն մեկնակէտը Սուրիան է: Նամակագիրը երիտասարդ ուսանող մըն է Պոլսոյ բժշկական ֆաքիւլթէին: Լսած է որ Ճէյթունցի հայ ազգականներ ունի ու դրդուած է զիրենք գտնելու ձգտումով:

Ահա իր նամակը.

«Անունս Մէհտի Տաւուտ է: Պոլսոյ բըժշկական ֆաքիւլթէին ուսանող եմ: Ծընած եմ Սուրիա: Տեղեկացայ թէ անցեալին Զէյթունի Աֆագուլ գիւղին մէջ ապրող հայ ազգականներ ունիմ: Գիտցած չափովս կը գրեմ անոնց անունները ու մականունները. միակ փափաքս է որ ձեր թերթին ընթերցողներէն եթէ ազգականներս ճանչցող եղ ըլլան, ձեր միջոցով զիս գտնեն:

Մեծ հօրս անունը Փանոս Սարգիս Ֆարթիեան է. անոր մօրը անունը՝ Մարիամ Օվանեան. մեծ հօրս եղբայրը կը կոչուէր Համբարձում Ֆարթիեան որուն մէկ մեծ եղբայրն էր Մանուէլ Սարգիս Ֆարթիեանը. մեծ հօրս մեծ մօրեղբայրը կը կոչուէր Կարապետ Օվանեան, փոքրը՝ Օվին Օվանեան:

Անոնց ազգականները եղած են Ճիմճիրեան ու Վարդավառ ընտանիքները: Գիւղին երեւելի երէն էին Հաճըրանամա եւ Ֆէնտէ Զավուշ: Այս անունները եթէ բան մը կը յիշեցնեն ձեզի, կը փափաքիմ որ տեղեկացնէք հասցէիս»:

Նամակագիրը տուած է հասցէն ալ.

Ordek Kasap mah. Selim Sabit sok. 10. 7/1 CAPA

Հետաքրքրական երկու պարագայի կ'առընչուին այս կարգի կոչ-նամակները: Առաջինը տրուած ընտանիքներուն, անձերուն ծանօթ գտնուիլ-չգտնուելու հարցն է. մարդ մնացա՞ծ է տակաւին Զէյթունի մէկ գիւղին բնակիչ Ֆարթիեանները յիշող: Ի՞նչպէս պէտք է բացատրել երեւոյթը որ այսօր Թուրքի, արաբի անունով ապրող Զէյթունի չառաւիղ երիտասարդի մը իր մեծ հօրը մասին տեղեկութիւն տուողը անորոշ բաներ կ'ըսէ միայն ու Մէհտին Փանոս անուն մեծ հօրը ընտանիքին հասնելու համար հրապարակային կոչ ուղղելէ ուրիշ միջոց չի գտներ: Ֆարթիեանի թոռը Մէհտի Տաւուտի վերածող պարագաները գաղտնիք չունին: Օրինակը ոչ առաջինն է, ոչ ալ բնականաբար վերջինը: Բայց ո՞ւր, ո՞ր կէտին վրայ կը փրթի թելը, մէկ-երկու սերունդ առաջուան մասին միայն անորոշ, կցկտուր տեղեկութիւններ ձգելով: Կարծէք ամէն բան արմատախիլ ընելու, խանչտկելու ծրագրուորուած քաղաքականութիւնը հակառակ ամբողջ զօրութեանը, չէ կրցած չէզոքացնել յամառող թել մը. ան քաոսին մէջ աջէն ձախ, ձախէն աջ հազար անգամ զարնուելով, մաշելով հանդերձ, չէ անհետացած ու դիմադրելով ժամանակին, մոռցնելու հսկայական ջանքին, կը յայտնուի ամէնէն անսպասելի պահուն:

Հետաքրքրութեան երկրորդ պարագայ մըն է փնտռողը գործի մղող ազդակը: Հայկական թերթի մը գրելով հայ մեծ հայրիկ, մեծ մայրիկ ու մնացեալը գտնելու ձգտող երիտասարդ մը ի՞նչպէս ծըրագրած է յաջորդական հանգրուանները: Այն ենթադրութեամբ որ հայաշխարհին անծիր տարածութեան մէկ անկիւնէն կը յայտնուի զէյթունցի Ֆարթիեանները ճանչցող, յիշող մը, Մէհտիները ի՞նչպէս պիտի դիմագրաւեն շշուկներուն խրականութեան վերածումը: Վերադարձի տրամադրութիւն մը կա՞յ փնտռտուքի արարքին մէջ: Մէհտի Տաւուտ-Ֆարթիեան համակեցութիւնը ի՞նչպէս կ'ըլլայ. կը յաջողի՞, նախաձեռնութեան համար գլխո՞ւմ կը պատճառէ տիրող:

Մինչեւ հիմա Թուրքի, Քիւրտի անունով հայ պապեր փնտռողներու երեւոյթը պաշտօնական ժխտումին ուղղուած հերքումի տուեալներ կը նկատուէր: Անոնց բազմացումը մտածել կու տայ այլեւս կոչը գրի առնողներու խումբին մասին:

Շատ մը անծանօթներով նոր թղթածրար մը կը բացուի այս որոնումներով: Թղթածրար որ հետազօտութեան հարուստ գետին կը տրամադրէ, չահեկան արդիւնքներու խոստումով:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ՈՒ ԵՍ Կ'ԵՐԹԱՄ...»

ԲԱԼՈՒ

21 Օգոստոս 1966, Կիրակի

Առաւօտեան կանուխ ժամերուն Բալու երթալու կը պատրաստուիմ: Հիմա եկեղեցիներու զանգակները հաւատացեալները աղօթքի կը հրաւիրեն. մինչ ես, կոչնակները լռած, կամարները սրբազան երգի մրմունջներուն կարօտ, որբ մնացած տաճարներուն մէջ աղօթելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Կպրուղիէն մեր կառքը կը սուրայ: Նոր զարթնող բնութեան թովչութեան մէջ, նստարանիս վրայ՝ լուռ կը խոկամ: Ժամանակի գլանը կը թաւալի, իր ներքեւ կը ճզմէ ամէն ինչ եւ կը ձեւափոխէ: Անյեղլի օրէնք է այս: Բայց ես՝ ձեւափոխուած նորին մէջ հինը, հարազատը որոնելու, եւ կարօտով կուրծքիս սեղմելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Ժամանակի անիւը կը թաւալի: Ան մշտաշարժ կը գործէ, հինը կ'աւերէ եւ նորը կը կերտէ: Ես՝ հինին սիրահար, աւերակներու մէջէն մնացող ծուխին առջեւ ծնրադրելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Արեւը լեռներու կատարներէն նոր ժըպիտով մը մեզ կ'ողջունէ: Ամէն կողմ ոգեւորութիւն մը կը սկսի, երէկը կը մոռցուի, նոր կեանք մը կը ծնի. բայց հինը իմ մէջս կ'ապրի: Աւերակներու մէջ հին ու հարազատ երգեր երգելու ու ես կ'երթամ...:

Կէս ճամբան կերակուրի դադար կը տրուի: Առուակի մը մօտ, ծառերու շուքին ներքեւ, բացօթեայ գիւղական պարզուկ ճաշարանին կերակուրը ախորժակով կը ճաշակեմ: Եւ ապա առուակին հետ մտերիմ, գլուխ գլխի մենք զրոյցի կը սկսինք: Անոր ալիքներուն մէջ թաղուած յուշերը կը զարթնուն. տխուր պատմութիւններ...: Երբեմն ալ ուրախ երգի ձայներ զիս կ'օրօրեն: Ան կը պատմէ, ես կու լամ: Ան կ'երգէ, ես կը պարեմ... երգ ու պարով, եւ մերթ լալով: Ան կը շտապէ իր վիշտերը ովկէանի խորերը թաղելու, ես ալ սարերու մաքուր օդով շունչըս նորոգելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Փոշոտ ու անկանոն ձորերու եւ կիրճերու անձաւներէն Բալու կը թեքուինք: Երբեմն չոր ու խոպան, երբեմն ալ կանանչ ու ծաղկաւէտ պարտէզներու եւ անտառներու մէջէն կ'անցնինք: Կէսօրուան մօտ Բալու կը հասնինք:

Օդը տաք է, ես ալ չափազանց յոգնուած եմ. բայց հանգչելու ո՛չ համբերութիւն եւ ոչ ալ ժամանակ ունիմ: Կէսօրուան մէկին վերադառնալիք օթօպիւսին պէտք է հասնիմ:

Հին Բալու երթալու համար բաւական երկար ճամբայ մը կայ: Միջավայրը ինծի ծանօթ չըլլալուն պատճառով, երիտասարդ մը որպէս ուղեցոյց կը վարձեմ:

Դէպի վերի Բալու՝ վազելու արագութեամբ կը շտապեմ: Ուղեկիցս Ալին կ'ըսէ.

-Ամճա՛, հակառակ մեր գիւղացի ըլլալուն, դուն մեզմէ աւելի արագ կը քալես:

Երիտասարդը մազերուս սպիտակութեան եւ մօրուքիս նայելով զիս ծեր կը կարծէ. եւ իրաւ ալ իմ թէ՛ տարիքս եւ թէ կազմուածքիս տարողութենէն գերիվեր աշխուժութիւնը, սրտիս խորը ծրարուած կարօտի պոռթկումն է: Բարձր սարերու զուլալ ջուրերովը զովանալու եւ վիրաւոր սիրտս ալ մխիթարելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Բալուի մեծ բերդին խրոխտ ու փառաւոր տեսքին կը զմայլիմ: Վարը անոր ոտքերուն քծնելով պլլուող Եփրատը երբեմն կը կայտռէ, երբեմն ալ գլխիկոր մտածկոտ է: Լեռնային քարոտ ճամբայէ մը, գրեթէ մագլցելով Բալու կը մտնենք:

Փողոցները ամայի, բակերու պատերը փլած, կիսափուլ ու անմարդաբնակ տուներու առջեւէն կ'անցնինք: Հին փողոցներէն արագ քայլերով՝ ու ես կ'երթամ...:

Բարձունքի մը վրայէն հոյակապ եկեղեցիի մը կմախացած պատերը կը տեսնըուին: Կարօտաբաղձ սրտով ուխտաւորի մը սպասող սրբավայրին մէջ աղօթելու՝ ու ես կ'երթամ...:

Եկեղեցիին բոլորտիքը շրջող մարդիկ, իմ յայտնուելովս անյայտացան: Եկեղեցիին առջեւի պատն ու կաթողիկէն ամբողջութեամբ փլած են. միայն կամարները ու խորանի մասը կանգուն կը մնան: Խորանին ճակատը գրուած գոհար շարականը կը բացուի.

«Խորան սրբութեան կանգնեցաւ Սուրբ Եկեղեցի, եւ Քրիստոս թագաւորն ի սմա պատարագեալ. Եկայք հաւատացեալք երգեսցուք Քրիստոսի երգ նոր»:

Կործանած սեղանին առջեւ բազկատարած, ես կ'աղօթեմ: Պատերուս փափաքին համաձայն երգեր կ'երգեմ: Երբեմնի Բալուցիներու յիշատակին իմ աղօթքներս կիրակնօրեայ տօնմիկ պատարագ մըն են, պատարագ մը՝ մենաւոր եւ սուրբ:

Երբ տաճարին շուրջը կը շրջէի, տեսայ որ գիւղացիներ եկեղեցիին խորանին տակը վրան լարեր են: Զիս իրենց բնակատեղին հրաւիրելով թէյ հրամցուցին: Խօսակցութեան միջոցին յայտնի եղաւ թէ հոն գանձ փնտռելու համար եկեր են եւ նիւթական գանձ փնտռելու նպատակով, իսկական գոհար գանձերը կը կործանեն:

Տաճարին հարաւային պատին հիմերուն տակ փորուած տեղ մը, քարի մը վրայ հին արձանագրութիւններ տեսայ: Ասոր նման գրութիւններ Մշոյ Սուրբ Կարապետի վանքին փլատակներուն մէջ ալ տեսեր, նօթագրեր էի: Ասոնք պատմական իրողութեանց ապացոյցներն են: Հին մեհեանները կործանելով, եկեղեցիներու վերածուեր էին: Այսօր ալ եկեղեցիներուն կործանումովը առ յաւէտ կորսուած կարծուող հին հայերէն նշանագրեր մէջտեղ կ'ելլեն: Այս մասին տեղին է վերյիշել հայկական առածը.

«Զկայ չարիք, որ չբերէ բարիք»:

Ես կ'ենթադրեմ որ այս հատուակտոր նշանները հին հայկական նշանագրերու նմոյշներն են: Եւ արդէն անոնցմէ մէկ քանիին իմաստը գտած եւ գաղտնիքը լուծած եմ:

Տաճարին գտնուած բարձունքին տակէն, Եփրատը գլխիկոր ու ամօթահար կը սողոսկի: Մեծկակ քար մը իր գլխուն կը նետեմ: Քարին անկումէն պատառուած ջուրերուն տակէն բիւր հազարաւոր աղաղակներ կը լսուին: Իրենց հոգիներուն աղօթելուս համար, անհետացողներու հոգիները կը ցնծային...:

Վերադարձիս՝ Ղոչմար օղլի Գարեգին էֆէնտիին բնակարանը այցելեցի: Երբեմըն հիւրերու օթեւան, զարիպներու հանգստարան այս նահապետական օճախին ծխնելոյզէն մուխ չէր ելլեր: Ես ալ գլխիկոր դացի դեռեղերքը, հանգստանալու համար ժայռի մը վրայ նստայ:

Վարը գետին մէջտեղը խոշոր քար մը կայ, որուն վրան մըջիւնի բոյն ըլլալը գիւղացիները կը վկայեն: Իսկ անտառներու եւ այգիներու մէջ թաքնուած Մէզրէն, Հաւիկը, Վարդենիկը, Արփունքը, Ղոչմարը եւ այլ վայրեր դիտելով, հին փառքերու վայելքը կը վերապրիմ:

Վերադարձի օթօպիւսը արդէն մեկներ էր: Երեկոյեան ժամը չորսուկէսի շոգեկառքին սպասելու պատրաստուած էի: Գիւղական սրճարանի առջեւ հայրենակիցներու հետ մտերիմ խօսակցութիւններով ժամանակ կ'անցընենք:

Արեւը մայրամուտին է մօտեցեր: Սեւ ծածկոցը հանդարտօրէն կը տարածուի: Ուրախութիւնները տրտմութեան կը փոխուին. ես ալ տխուր յիշատակներով, դէպի Էլազըղ՝ ու ես կ'երթամ...:

ՇԱՒԱՐՇ ՔՀՆՑ. ՊԱՐՄԵԱՆ

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԵՐԳԱՀԱՆ ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԻ «ՍԻՐՈՅ ՅՈՒՇԵՐ» ԽՏԱՍԱԼԻԿԸ

ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՃԵԱՆ

Վերջերս ստացանք Պոլսահայ յայտնի երգահան Ս. Գարամանուկի «Սիրոյ Յուշեր» անուանեալ խտասալիկը, որ կը բաղկանայ երկու մասերէ եւ կը բովանդակէ 58 երգեր եւ ռոմանսներ: Խտասալիկը պատրաստուած է Երեւան, 2003-2004 տարիներուն, արժէքաւոր դաշնակահար Շ. Արծրունիի անմիջական գործունէութեամբ եւ մասնակցութեամբ:

Ս. Գարամանուկ այս երգերու ստեղծման ակունքը սնած է եկեղեցական հինաւուրց մեղեդիներէն, շարականներէն, աշուղական սրտախօսիկ երգերէն, ժողովրդական հարազատ մելոտիներէն: Իր այս երգերուն մէջ յստակօրէն կը զգանք Ռ. Շումանի «լիտ»երու, ռուսական ռոմանսներու, հայ դասական ռոմանսի ըստեղծող Ռ. Մելիքեանի, յատկապէս հայ երաժշտութեան առաքեալ եւ դպրոցի հիմնադիր Կոմիտասի ազդեցութիւնը: Սակայն Ս. Գարամանուկի «Սիրոյ յուշեր»ը ո՛չ Մելիքեան, ո՛չ Շումանեանը ո՛չ ռուսական եւ ո՛չ ալ Կոմիտասեան կրնանք անուանել: Անոնցմէ ներշնչուած եւ ուժեղօրէն ազդուած ան կառուցած է իր երգերուն սքանչելի, հոյակապ շէնքը, շնորհիւ իր խւրայատուկ ոճին գեղեցկութեան, երաժշտական ստեղծման ինքնեկ տաղանդին: Տաղանդ, զոր միացնելով դաշնագիտութեան իր հմտութեան, յօրինողի իր բծախնդրութեան, իրաւ արուեստագէտի լրջութեան, ծնունդ տըւած է այս քաղցրալուր, կենսուրախ, սրտայոյզ մեղեդիներուն բոլորն ալ նուրբ եւ քնքոյշ զգացումներով, ազգային երանգաւորումներով ներթափանցուած:

Ինչպէս շատ մը իր ուրիշ ստեղծագործութեանց՝ «Սիրոյ Յուշեր»ուն մէջ եւս Ս. Գարամանուկ ունեցած է ազնիւ գաղափարը, հայ բանաստեղծութեան բազմաթիւ գոհարները տարածելու նուիրական աշխատանքը, երգի ճամբով: Իր այս երգերուն ներշնչման աղբիւրը եղած են հայ գրականութեան արժէքաւոր բանաստեղծները, ինչպէս՝ Վ. Թէքէեան, Սիպիլ, Ա. Իսահակեան, Դ. Վարուժան, Մ. Մեծարենց, Մ. Զարիֆեան, Ե. Դուրեան, Ի. Աճէմեան, Գ. Թրենց, Կ. Ճանճիկեան, Ն. Զարեան, Զահրատ, Խըրախունի, Ռ. Հատտէճեան, Ի. Սարըսալան, Ս. Կիւլպէնկեան, Ա. Թերզեան, Ե. Սիմքէշեան:

Կ'արժէ ընդգծել թէ՝ Ս. Գարամանուկ սքանչելի կերպով ստեղծած է ներդաշնակութիւն եւ (չափազանցութիւն չըլլար եթէ ըսենք) կատարեալ միաձուլում մը, երաժշտութեան, բանաստեղծութեան եւ դաշնամուրի բաժիններուն միջեւ: Շատ կենսական դեր խաղացած է Շահան Արծրունիի մը նման իւրաքանչիւր ձայնանիշի ոգի տուող, երկերու ոճական առանձնայատկութիւններու դրսեւորման բացառիկ ձիրք ունեցող դաշնակահարի մը

ԴԵՂՕՒԹԻ ԴԵՂՕՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Ապրիլ 30 - Մայիս 1 չաբաթավերջին Համազգայինի «Արեգ» թատերախումբը ներկայացուցած է Յովհաննէս Թումանեանի «Անուշ»ը, որ բեմականացուած է Հայաստանցի բեմադիր Դաւիթ Յակոբեան:

ՀԱԼԷՊԻ մէջ, Մայիս 8ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Ն. Աղբալեան մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն, տօնուած է Սարդարապատ պարախումբին 25ամեակը: Ցայտագիրը մեծ տպաւորութիւն գործած է: Աւարտին, առաջնորդը գնահատանքի իր խօսքը ուղղած է մասնաճիւղի վարչութեան եւ պարախումբի անձնակազմին:

ՊՈԼՍՈՅ Նշանթաշը Ըշըք լիսէի մէջ, Յունիս 2ին, էսաեանցիները համախմբուած են հետեւելու համար վարժարանի հիմնադրութեան 110ամեակին առթիւ սարքուած համերգին, որուն մասնակցած են էսաեանի չրջանաւարտ երգիչ-երգչուհիները: Օրուան բացումը կատարած է էսաեանցի տիկին Մարիամ Տրամէրեան. որ ներկայացուցած է երգիչներն ու նուագածուները: Հանդէսը բաղկացած է երկու մասերէ: Վերջաւորութեան, բեմ հրաւիրուած է էսաեանի երաժշտութեան ուսուցիչ՝ Յակոբ Մամիկոնեան, որուն դաշնակի ընկերակցութեամբ երգուած է էսաեանի քայլերգը, Սիպիլի բառերուն վրայ Ս. Գարամանուկի կողմէ դաշնաւորուած:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԻՆ ԱՊՕՐԻՆԻ ԶԱՒԱԿԸ

Մէկպէպ Ապէպէ-Վէլտէ թաքսիի վարորդ է Ատիս Ապապայի մէջ. քիթէն խնկածի չափ յար եւ նման է Եթովպիոյ անկեալ կայսրին Հայլէ Սելասիէի. ունի նոյն սրածայր կզակը, նոյն քիթը: Շարժուձեւերը վերջին ծայր շնորհալի են, ոչինչով յարիր սովորական վարորդի մը: 33 տարեկան է, կը վարէ համեստագոյն կեանք մը, Եթովպիոյ խռնուած բնակչութեան տէր մայրաքաղաքին մէջ:

Անոր ընկերները, բարեկամները զինք «Իշխան» կը կոչեն, խոնարհելով կը բարեւեն ամէն հանդիպումի: Շատեր կը մտածեն որ ան կայսրին հարազատ զաւակն է, թէեւ ապօրինի: Կայսրը որուն մահով միապետութեան վերջ տրուեցաւ 1975ին, ինքզինք կը ներկայացնէր Սողոմոն արքային մէկ շառաւիղը: Ապէպէ կ'ապրի քաղաքին անշուք անկիւններէն մէկուն մէջ. հոն բամբասանքներ կը շըրջին իր մասին, մարդիկ զինք մատնացոյց կ'ընեն, երբեմն ալ կը պարտաւորուի ականջալուր ըլլալու վերջին կայսրին հասցէին ամենախիստ քննադատութիւններու: Գրեթէ աւելորդ է ըսել որ մերժուած մըն է Հայլէ Սելասիէի օրինաւոր ընտանիքէն:

Ինք փորձած է որ զինք ճանչնան: Առաջարկած է որ Ա-Տէ-էն-ի քննութիւն մը կատարուի, ստուգելու համար իր պատկանելիութիւնը այդ գերդաստանին: Արհամարհանքով դիմաւորած են առաջարկը: Ինք կը պնդէ որ այդ ձգտումը նիւթական ակնկալութիւններէ չէ մղուած, այլ կ'ուզէ ընդունուիլ իրեններէն: Արդէն կայսերական ընտանիքը ճիշդ է որ լաւ կ'ապրի այսօր, սակայն անոր անհաշուելի հարստութեան հիմնական մասը գրաւուած է պետութեան կողմէ: Թէեւ, բնականաբար, մերժուած վարորդը պիտի ուզէր արտասահման ճամբորդել, համալսարան յաճախել, աւելի լաւ բնակարան մը ունենալ, եւլն.:

Ապէպէի պատմութիւնը սկսած է մօրը եւ կայսրին մէկ յարաբերութենէն. մայրը Սելասիէի անհամար աղախիններէն մէկը եղած է: Կայսրին կնոջ մահէն ետք պատահական արկածախնդրութիւն մը ունեցած է անոր հետ ու յղի մնացած: Իր ամուսինը ամուսնալուծուած է երբ տեղեկացած է պատահածին: Ապէպէ եօթը տարեկանին կորսնցուցած է մայրը ու որդեգրուած կայսրին մօտիկ զօրավարի մը կողմէ: Կայսրին ծառայողներէն սենեկապան մը որ թանգարանի վերածուած անոր պալատներէն մէկուն մէջ կ'աշխատի, երբ հանդիպած է Ապէպէին, զարմանքէն քարացած է: Մեծ յուզումով խոնարհած է անոր առջեւ, ձեռքը սեղմած, ապա ըսած միայն. «Անցեալը անցած է»:

Երիտասարդ վարորդը շատ բան կարդացած է Սելասիէի մասին որ 1930-ին գահ բարձրացած, 1974ին զինուորականներու կողմէ գահընկեց եղած, սպաննուած է: Իրեն յաջորդած է գնդապետ Մէնկիսթու, անցնելով համայնավար իշխանութեան մը գլուխը: Հրամայած է որ կայսերական ընտանիքէն շատեր սպաննուին, ինչպէս նաեւ նախարարներ եւ զօրավարներ որոնք ծառայած էին կայսրին:

Մէնկիսթուի օրով նոր սերունդը մեծցած է Սելասիէի արհամարհանքով. սորվեցուցած են թէ ան աւատապետ մըն էր, անմիտ ու եսասէր մէկը, սարսափելի մենատէր մը որ պատասխանատու է Եթովպիոյ բոլոր ցաւերուն:

1991ին Մէնկիսթուի անկումով արժեւորումը սկսած է քիչ-քիչ փոխուիլ: Միշտ տիրական է տեսակէտը թէ Սելասիէի մեծութեան բարդոյթէն տառապող մըն էր որ ազգային հարստութիւնը մսխած է անձնական փառքին համար: Կան մարդիկ ալ որոնք կը յիշեցնեն թէ ան հիւանդանոցներ ալ կառուցած է, պալատներէն մէկը վերածած երկրին առաջին համալսարանին, եւլն.:

Արժեւորումի փոփոխութեան կարեւոր մէկ արտայայտութիւնը այն եղած է որ 2000ին Սելասիէի աճիւնը փոխադրուած է Ս. Երրորդութեան մայր տաճարին գետնայարկը, թաղուելու համար կնոջը քով. տեղի ունեցած է մեծաշուք արարողութիւն մը որուն մասնակցած են հազարաւոր Եթովպիացիներ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՌԻԳԱՅԻ ՄԷՋ

«Հայոց ցեղասպանութիւնը - Հայեացք ԻԱ. դարից» խորագիրով գիտաժողով մը տեղի ունեցաւ Պալթեան երկիրներէն Լատվիոյ մայրաքաղաքին՝ Ռիգայի մէջ, Մայիս 27ին: «Հաւատքի կազմակերպութեան ու «Եւրոպական համագումար»ին միասնական ջանքով կազմակերպուած գիտաժողովին մասնակցութիւն բերին Լիթուանիայէն, Էստոնիայէն, Շուէտէն, Գերմանիայէն եւ եւրոպական այլ երկիրներէ մշակութային, հոգեւոր, քաղաքական գործիչներ: Նպատակն էր երկրին հանրութեան ներկայացնել 90 տարի առաջ գործուած ոճիրը զոր Թրքական իշխանութիւնները յամառօրէն կը ժխտեն, կը խեղաթիւրեն պատմական փաստերը:

Մասնակցութիւն բերին Շուէտէն պատմաբան Տ. Կառնիթ, Գերմանիայէն պատմաբան Տ. Միւլլէր, Լատվիոյ կրթութեան եւ գիտութեան նախարար Ինա Տրուպիէտէ, ակադեմիայի փիլիսոփայութեան հիմնարկէն Մայա Գուլէ, կաթողիկէ հոգեւորական Ա. Փրիէտէն, Լիթուանիայէն երեսփոխան Վ. Շգիլ, Էստոնիայէն տոքթ. Ա. Դաւթեանց, Ռաֆֆի Խարաջանեան եւ ուրիշներ: Վերջաւորութեան ելոյթ ունեցաւ Շուէտի հայկական միութիւններու կեդրոնին նախագահը Կ. Յակոբեան:

Գիտաժողովին կողմէ կոչ մը ուղղուեցաւ երկրին կառավարութեան որ ճանչնայ ու դատապարտէ Հայոց ցեղասպանութիւնը: Կոչ ուղղուեցաւ նաեւ Եւրոպական միութեան եւ հանրութեան որ միջամտեն կասեցնելու համար Թուրքիոյ կողմէ գործուած մշակութային ցեղասպանութիւնը որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր:

Երկրորդ մասին մէջ ցուցադրուեցաւ «Հոն ուր մարդկութիւնը փրկուեցաւ» փաստագրական ժապաւէնը որ պատրաստուած էր Վիլնիւսի հայկական համայնքին նախագահ Օլէգ Իսայեւի կողմէ: Բացուեցաւ ցուցահանդէս մըն ալ, Հարաւային Կովկասի ու Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հայկական ճարտարապետական յուշարձաններուն վիճակը ցոյց տալու:

մասնակցութիւնը այս խրախճանքի փայլուն յաջողութեան մէջ: Տ. Արծրունի շատ մօտէն ճանչնալով Ս. Գարամանուկի գեղագիտական մօտեցումը, երաժշտական նախադասութիւններու կառուցման տրամաբանութիւնը, ոճային առանձնայատկութիւնները, ճարտարօրէն մեկնաբանած է «Միրոյ յուշեր»ը եւ ընկերակցած Հայաստանի երգիչ-երգչուհիներուն՝ Հրաչուհի Խումարեանի-սոփրանօ, Աննա Շիրոյեան-սոփրանօ, Իրինա Զաքեան-սոփրանօ, Լիլիթ Գրիգորեան-մեծօ, Կարէն Միրզոյեան-թէնոր, Յուրէն Նուրիջանեան-թէնոր, Սուրէն Զուրաբեան-թէնոր, Գոռ Յարութիւնեան-պարիթոն, Վահան Մակվեցեան-պաս որոնք բոլորն ալ կատարած են յաջողութեամբ իրենց վստահուած երգ-ռոմանսները:

Սրտանց կը շնորհաւորենք բազմավաստակ երգահան Սիրվարդ Գարամանուկը, որ տասնեակ տարիներէ ի վեր, նիւթական թէ բարոյական զոհողութիւններու ընդմէջէն, առանց վհատելու, առանց որեւէ ջանք վանալու կը շարունակէ ստեղծագործական իր ուղին, հարստացնելով հայ երաժշտութեան գանձը:

Խ. Ե.

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

- Բայց ինչպէ՞ս կրնանք փախչիլ վեց զինեալ ոստիկաններուն մէջէն:

- Զըլլար, պէտք է քէլէփէճ դրուի:

Եւ հրամայեց որ երթան տասներկու քէլէփէճ բերեն: Տասնապետը կը հաւանէր քէլէփէճ չանցնել մեզ հետ աքսորուող կնոջ ու ձէպրային՝ որ 14 տարեկան տղայ մըն էր:

Քիչ յետոյ ոստիկանը եկաւ հետը բերելով երեք քէլէփէճ:

- Ի՞նչ է աս, գոչեց տասնապետը բարկութեամբ:

- Աւելի ուրիշ քէլէփէճ չի կայ եղեր, պատասխանեց միւսը:

Եւ որովհետեւ կարելի չէր 12 հոգիի համար երեք քէլէփէճ գործածել, տասնապետը ստիպուեցաւ հրաժարիլ իր մտադրութենէն:

- Վա՜յ եթէ փախչելու փորձ ընէք, սպառնաց մեզի ու հրամայեց որ կառքերը ճամբայ ելլեն:

Ոստիկանները ցատկեցին իրենց ձիերուն վրայ: Ամէն մէկ կառքին քովէն կ'երթային երկու ոստիկան հրացանները կազմ ու պատրաստ ծունկերնուն վրայ դրած, իբր թէ ամէնքս ալ վտանգաւոր ոճրագործներ ըլլայինք:

Հանդիսաւոր թափօրը այսպէս անցաւ Հէնտէք կոչուած մեծ փողոցէն: Կէս օրի մօտ էր եւ անցորդները բազմութիւն էին: Ամէնքը կեցած՝ հետաքրքիր կը դիտէին մեր անցքը: Նշմարեցինք քանի մը ծանօթ Հայերը որ մեզ ճանչցան ու գլուխնին անդին դարձուցին, թերեւս վախնալով որ զիրենք կը բարեւենք կամ իրենց խօսք մը կ'ուղղենք:

Կէս ժամ ետքը արդէն իսկ քաղաքէն դուրս ելած էինք ու բաց դաշտին մէջ կը յառաջանայինք ծառաշատ պարտէզներուն մէջէն:

Հետզհետէ ամայութիւնը կը տիրէր մեր շուրջը, Հալէպ աներեւոյթ կ'ըլլար մեր աչքերէն, միայն մինարէներն էր որ տակաւին կը շարունակէինք տեսնել:

Իրիկուան դէմ հասանք արաբական գիւղ մը ուր պիտի գիշերէինք:

Մեզի տարին աղտոտ սենեակ մը ու դուռը վրանիս գոցեցին:

Յետոյ մեզի ընկերացող ոստիկաններէն մէկը եկաւ եւ ըսաւ.

- Տասնապետը, Օսման էֆ. ըսաւ որ վեց մէճիտիէ պիտի տաք:

- Ի՞նչ բանի համար:

- Ձիերու գարիի դրամ:

- Բայց ինչո՞ւ մենք պիտի վճարենք ձեր ձիերուն դրամը:

- Կանոնը այսպէս է, Օսման էֆ. անանկ ըսաւ, եթէ չէք ուզեր տալ, աղէկ, երթամ իրեն ըսեմ:

Եւ պատրաստուեցաւ դուրս ելլելու:

- Կեցի՛ր, ո՞ւր կ'երթաս, գոչեցինք:

Ու անմիջապէս մէջերնիս հաւաքեցինք վեց մէճիտիէ ու տուինք ոստիկանին:

Այսպէս փակուեցաւ խնդիրը:

Հետեւեալ առտու կանուխ, արշալոյսին, ճամբայ ելանք եւ ուշ ատեն հասանք Մէսքէնէ, Եփրատի եզերքը, զին. կայան մը աւազուտ անապատի մը մէջ:

Գետին եզերքը կ'երեւային Հայ տարագիրներու բազմաթիւ վրաններ:

Նորէն մեզի տարին սենեակ մը եւ փակեցին:

Ոստիկանը, յանուն տասնապետին, դարձեալ ձիերուն գարիին համար վեց մէճիտիէ առաւ մենէ: Այս տուգանքը ըստիպուեցանք վճարել մինչեւ Տէր Զօր:

Առտուն կանուխ մէկ քանի Հայ տարագիրներ մօտեցան մեզի եւ կրցանք քանի խօսք փոխանակել:

- Քանի՞ հոգի մնացած էք հոս, հարցուցի:

- Առաջ շատ էինք, բայց հիմա հազիւ 1500 հոգի կանք, պատասխանեց:

- Ո՞ւր գացին միւսները:

- Մէկ մասը յաջողեցաւ փախչիլ եւ դառնալ Հալէպ, իսկ մեծ մասը քշուեցաւ դէպի Տէր Զօր իսկ մեծագոյն մասն ալ հոս հիւանդութենէ ու խեղճութենէ մեռաւ:

- Դուք ինչպէ՞ս մնացիք:

- Մենք ճամբու շինութեան կ'աշխատինք, անոր համար արտօնուած ենք հոս մնալու:

- Իսկ երբ ճամբու շինութիւնը աւարտի՞:

- Չենք գիտեր ի՞նչ պիտի ըլլանք, հաւանօրէն մենք ալ Տէր Զօր պիտի ղրկուինք, բայց ճամբու շինութիւնը երկար կը տեւէ, որովհետեւ մէկ կողմէն կը շինենք միւս կողմէ կ'աւրուի:

Խօսակից ըսաւ նաեւ որ հայ փաստաբանները, հացագործներ ու նպարավաճառներ ալ կը գտնուին Մէսքէնէ, որոնք կա՛մ կաշառքով կամ ո եւ է միջոցաւ յաջողած են հոն մնալ:

Շատ կանուխ ճամբայ ելանք ու մեր ուղեւորութիւնը շարունակեցինք Եփրատի եզերքէն:

Յերեկուան մօտ կանգ առինք գետեզրը եւ երեք ժամ հանգիստ տուինք ձիերուն:

Այս դադարէն օգտուելով՝ մէկ քանիներս գացինք Եփրատի մէջ լողնալու: Օրերէ ի վեր յոգնած ու աղտոտած՝ այս լողանքը հեշտալի բան մը եղաւ մեզի համար եւ կազդուրեց ու զուարթացուց մեզ: Թէեւ տակաւին Մայիսի սկիզբն էինք, բայց տաքերը սկսած էին այդ կողմերը եւ ցերեկը շատ կը նեղուէինք, բարեբախտաբար միշտ Եփրատը ունէինք մեր քովը որուն ջուրերուն զովութիւնը կ'ամոքէր արեւուն տապը:

Շատ մեծ հաճոյք մըն էր նաեւ ըմպել Եփրատի ջուրէն: Այս ջուրը թէեւ պղտոր, հողէ ամաններու մէջ քիչ մը հանգչելէ ետքը ջինջ ու վճիտ կը դառնար:

Արեւը իր զօրութիւնը կորսնցնելէ ետքը, ճամբայ ելանք եւ ուշ ատեն հասանք խան մը ուր գիշերեցինք:

Ճամբորդութիւնը այդ նախնական կառքերով անտանելի էր պարզապէս ջարդ ու փշուր կ'ընէր մեր ոսկորները: Մեր կառքերուն մէջ հազիւ չորս հոգի կրնայինք նստիլ, այն ալ սեղմուած վիճակի մէջ, բայց դժբախտաբար պարտաւոր էինք տեղ տալ, եւ լաւագոյն տեղը, երկերկու ոստիկաններու, որովհետեւ ասոնք իրենց ձիերը չյոգնեցնելու համար մեր կառքերը կը նստէին: Եւ յետոյ կառքին մէջէն, պէտք էր բռնել նաեւ ձիերուն սանձը որպէսզի չփախչին: Յաճախ առտուները եւ իրիկունները մանաւանդ, երբ արեւին տաքութիւնը մեղմ էր, կը նախընտրէին ոտքով երթալ քան թէ կառք նստիլ:

(Շար. 74)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ստեփան Տամլամեանի յիշատակին Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 100 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին:

Նոյն առիթով, Արմէն եւ Մարի Մութաֆեան 100 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը կ'ողբայ
ՓՐՈՖ. ԱՏՐԻԱՆՕ ԱԼՓԱԿՕ ՆՈՎԵԼԼՕ-յի մահը, մեր ազգի եւ մեր մշակոյթի այնքան ճշմարիտ բարեկամը եւ հմուտ մշակը, վերյիշելով իր բեղուն եւ թէպէտ արագ եւ սիրալիր մասնակցութիւնը իր կազմակերպած զանազան ցուցահանդէսներուն եւ հրատարակութիւններուն:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Յունիս 16,
ժամը 20:30-ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԴՐՕՆ՝ Հանրապետութեան վերջին սպարապետը եւ Եղիշէ ՉԱՐԵՆՑԻ «Խմբապետ Շաւարշը».
Կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ
10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture

DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch» au Vatican
par **KAZAN** — **Khatchig Kazandjian**

EXPOSITION DE DOCUMENTS
PROJECTION DE FILM
les samedi 18 et dimanche 19 juin
de 14h30 à 19h
Kazan, professeur en titre de l'atelier dessin de la MCA sera présent le dimanche
— Entrée libre —

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire: N° 55935

Ա. ՑՈՒԼԱՅԱՆՃԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵԿԱ՛ՅՔ ՏՕՆԵՍՑՈՒՔ...

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՇՏԱՄԲ

Հինգշաբթի օր, 16 Յունիս, ժամը 9-ին

ՅԻՇԱՏԱԿՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑՆ ՄԵՐՈՑ՝
ՍԱՀԱԿԱՅ ԵՒ ՄԵՍՐՈՊԱՅ՝

«ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉՔ ՄՏԱՑ»՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑՍ

ՇԱՒԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ [illegible] Յունիս 19ին կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10ին եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ հոգեճաշ Վիրոֆլէյի «au Pavillon d'Elvire — Parc du Bon Repas» *սրահին մէջ:*

Ցերեկոյթը կ'աւարտի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի աշակերտներուն պզտիկ ներկայացումով եւ վիճակախաղով մը ի նպաստ եկեղեցւոյ:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին: 01 47 09 23 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

Organisation d'un départ d'autocar pour assister au spectacle de Narek Dourian «DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

⁂

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
À AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise,
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
L A G R A N D E F E T E
du DIMANCHE 17 JUILLET

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er
Tél. : 04 91 50 15 09
04 91 66 45 33

Dîner du 29e Anniversaire

Samedi 18 juin
à partir de 20 heures
Salle «DARON»
et Salle «VASBOURAGAN»

Orchestre « E R E V A N »

A n i m a t i o n
a r t i s t i q u e

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

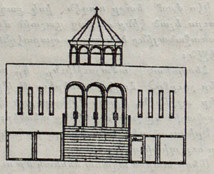
Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

D I S T R I B U T I O N D E S P R I X

B u f f e t —
B r o c h e t t e s —
B a r

T o m b o l a • J e u x & C o n c o u r s d i v e r s

ECOLE TEBROTZASSERE
1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

Eglise Evangélique Arménienne

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

L'Union Chrétienne des Jeunes Arméniens d'Issy les Moulineaux présente **la 8ème édition du tournoi « S P O R T — F O I — A R M E N I T E »**
samedi 18 et dimanche 19 juin
plus de 200 jeunes des associations de jeunesse arménienne de la région parisienne réunis autour d'épreuves sportives: football, volley-ball, tennis de table, pétanque.
Stade Alain Mimoun — rue Rabelais, Issy les Moulineaux — Entrée libre
• au programme: compétitions, stands de présentation des associations buvette, keuftés, animation musicale, grand tirage avec de nombreux lots.
samedi 18 juin à 19h00, dans le cadre de la Fête de la musique, repas-concert avec Sako Baroudjian, en plein air au stade Alain Mimoun.
dimanche 19 juin à 11h00: Culte spécial animé par les jeunes, en l'église évangélique arménienne d'Issy — 28 avenue Bourgain.
dimanche 19 juin à 14h00: Finales, remises des prix et Grand tirage.
1er prix: un billet d'avion Paris-Erevan A/R, offert par Saberatours.
Renseignements, inscriptions, photos: http://sfa.ucja.org et www.ucja.org
☎ 06 89 68 43 44

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « L A S O U R C E »
à THOLLON LES MEMISES (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses)
(Voyage organisé en sus)

CONTACT:
Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 16
JEUDI
16 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – 21.224 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.224

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԼ. ՕՊԸՆԱ մամուլի ասուլիս մը տըւաւ Յունիս 14ին եւ մանրամասնօրէն նըկարագրեց 157 օրերու իրենց կեանքը Հիւսէյնի հետ։ Ապրած են չորս մեթր երկարութեամբ եւ երկու մեթր լայնքով նկուղի մը մէջ, որուն բարձրութիւնն ալ մէկ մեթր յիսուն էր եւ ուրեմն ոտքի չէին կրնար կենալ, լոյս եւ մաքուր օդ չկար, օրը երկու անգամ միայն կրնային բաղնիք երթալ, խօսելու իրաւունք չունէին եւ անգամ մը ծեծ ալ կերած է այն մեղադրանքով որ խօսած է, ինչ որ սխալ էր։ Յամառօրէն կը մերժէ հաստատել որ ռումանացի երեք լրագրողներն ալ նոյն նկուղը բերուած ըլլան, մինչ անոնցմէ մէկը հարցազրոյց ալ տուած է այս մասին։ Ազգային Ժողովին առջեւ, Տ. տը Վիլըփէն շնորհակալութիւն ալ յայտնած է Ռումանիոյ։ Ֆրանսայի Պաղտատի դեսպանը կոչ կ'ընէ որ այլեւս Ֆրանսացի ոչ մէկ լրագրող Իրաք երթայ (այժմ դեռ հոն է Իւմանիթէի թղթակիցը)։ Գանար Անշէնէ (Յունիս 15) չի ծածկեր որ Ֆըրանսացի պատանդները շատ սուղ կ'արժեն, քանի Ֆրանսա ամէնէն բարձր փըրկագինները կը վճարէ հակառակ հերքումներուն։ Դեռ կան բազմաթիւ այլ ծախքեր, միջնորդները, արբանեակներու օգտագործում, հեռաձայնի ունկնդրութիւններ, ճամբորդութիւններ եւլն.։ Կ'ըսուի թէ Ֆլ. Օպընայի համար պահանջը 20 միլիոն տոլար էր, որովհետեւ "Ֆրանսացիները աւելի լաւ կը վճարեն"։

ՊՐԻՒՍԷԼԻ վեհաժողովէն առաջ (Յունիս 16–17) Թոնի Պլէր Փարիզ եկաւ Յունիս 14ին եւ ընդունուեցաւ Շիրաքի կողմէ։ Տեսակցութեան աւարտին կըրկնեց որ "տարակարծութիւնը սուր է"։ Արդարեւ, Շիրաք պնդած է որ Անգլիա հրաժարի այն զեղչէն որմէ կ'օգտուի, որովհետեւ այլեւս չարդարացուիր, բայց Թոնի Պլէր տեղի չէ տուած։ Երկու ղեկավարները համաձայն չեն նաեւ Սահմանադրութեան դաշինքին շուրջ։ Անգլիա դադար մը կ'ուզէ, Շիրաք կ'ուզէ որ հետապնդումը շարունակուի հանրաքուէով կամ այլ միջոցներով (Խորհրդարան)։ Վեհաժողովը բաւական բարդ կրնայ ըլլալ եւ բանալին Մեծն Բրիտանիոյ ձեռքն է։

ԻՐԱՔԻ մէջ միշտ կը շարունակուին բիրտ արարքները եւ միայն Յունիս 14ին մեռեալներու թիւը 40 էր, որոնց քսանը՝ Քէրքիւք, անձնասպանական արարքի մը ընթացքին։ Այլ ահաբեկչական արարքներ ալ եղած են երկրին հիւսիսը։ Ամերիկեան բանակն ալ յայտարարած է որ երկու զինուոր կորսնցուցած է Իրաքի արեւմտեան շրջանը, ինչ որ 1693ի կը բարձրացնէ Իրաքի մէջ ամերիկեան կորուստները յարձակումէն (2003) ի վեր։

ԻՒ. ՏԷ. ԷՖ.ը կուսակցութենէն արտաքսած է Ժիլ տը Ռոպիէնը, որ հակառակ կուսակցութեան որոշումին ընդունած էր մասնակցիլ կառավարութեան եւ այժմ Կրթական նախարար է։ Սկիզբը, Ֆր. Պայրու ըսած էր որ անձնական նախաձեռնութիւն մըն է եւ պատիժ չէր նախատեսուած, բայց Յունիս 14ին տարբեր որոշում տրուած է միաձայնութեամբ։ Կուսակցութեան բանբերը՝ Ֆր. Սօվատէ յայտարարած է այս առթիւ. "Ժիլ տը Ռոպիէնի անձնական ընտրութիւնն է։ Իւ. Տէ. Էֆ.ը որոշած էր չմասնակցիլ կառավարութեան մը որ շարունակականութիւն մըն է, մինչ պէտք է խըզում մը ըլլար։ Ժիլ տը Ռոպիէն համաձայն չէ, պէտք է ստանձնէ հետեւանքները"։ Կուսակցութեան մէկ ուրիշ անդամը հեգնանքով աւելցուցած է. "Ժ. տը Ռոպիէն պէտք է հեռու մնայ կուսակցութենէն, ժամանակ կ'ունենայ իր նախարարութիւնով զբաղելու"։

ԺԽՏՈՂԱԿԱՆ ԹԵԶԵՐՈՒ ԿԱՅՔԷՋԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Փարիզի պատժական ատեանը Յունիս 13ին համացանցի մը կայքէջը դատապարտած է վերջ տալու Շոայի եւ Հայկական Ցեղասպանութեան հանդէպ ժխտողական իր ընթացքին։ Խնդրոյ առարկայ կայքէջը "Պատերազմի եւ Ողջակէզի պատումներու նախկին սիրողներու ընկերակցութեան" կը պատկանի. անոր դէմ դատի դիմած էին բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, ինչպէս "Ժ'ագիւզ", "Մէմուար 2000", եւլն.։

Կայքէջին վրայ քննապաշտական կամ հակասեմական 230 նիւթ կը տրամադրուէր, ինչպէս Ռ. Ֆորիսոնի եւ Ժ. Փըլանթէնի աշխատութիւնները։ Կայքէջը որ կը գտնուի ԱՄՆ-ու մէջ, անցեալ Ապրիլին հաստատած էր "Հայկական էջեր" ալ ուր կը ժխտուէր Ցեղասպանութիւնը, որպէս իրականութիւն կը ներկայացուէին Թուրք կառավարութեան թեզերը եւ կասկածի կ'ենթարկուէին Վ. Տատրեանի, Ի. Թէրնոնի, Ռ. Յովհաննէսեանի նման պատմաբաններու տեսակէտները։

Արձակուած վճիռը նշուած կայքէջին Ֆրանսայի սփռումները ստանձնած տասը ընկերութեան (Ֆրանս Թէլէքոմ, Ֆրի, ԱՕԼ Ֆրանս, Թէլէ 2 Ֆրանս, Նէօֆ Թէլէքոմ, եւլն.) հրահանգած է տասը օրուան ընթացքին դադրեցնել յանցաւոր կայքէջին սփռումները։

Դատը եւ վճիռը նախընթաց մը կը կազմեն ժխտողական կայքէջներու դէմ պայքարին մէջ. այսուհետեւ անոր հիմով կարելի պիտի ըլլայ դատական հետապնդումի դիմել համացանցով կատարուած ուրացման, քննապաշտական երեւոյթներու դէմ։

ՏՈՄՍ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Մտահոգիչ։

Այս է կացութիւնը ներկայիս Հայաստանի մշակութային հիմնարկներուն։ Ո՛չ, չկարծէք որ հարցը պիւտճէի, վերանորոգումի, անձնակազմի կը վերաբերի։ Անոնք բոլորովին "երկրորդական" են։ Այլ պարզապէս անոնց գոյութեան։ Լսեր եմ. "Հայաստանը կը սկսի Աբովեանի 1–էն"։ Այսինքն՝ Հայաստանը թիզ առ թիզ վաճառելի է, սկսեալ մայրաքաղաքի ծանօթ պողոտայի առաջինէն։ Իսկ այդ առաջինը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Պետական պատկերասրահի շէնքը, անոր ետին՝ Զարենց Գրականութեան եւ արուեստի թանգարանը։ Հանրապետութեան հրապարակին վրայ գտնուող այս համալիրը ինչո՞ւ չվերածել առեւտուրի մեծ կեդրոնի, ո՞վ պէտք ունի թանգարանի, որ իր սահմանումով իսկ շահաբեր չէ։ Ուստի՝ օ՛ն, սկիզբ առնուրդի, մաս առ մաս, անաղմուկ։ Ահա ձեզի մըշակոյթի, ներեցէ՛ք, կուլտուրայի՝ քաղաքականութիւն։

Ըստ երեւոյթին՝ Մշակոյթի նախարարութիւն ըսուած բան մը գոյութիւն ունի Հայաստանի մէջ, որուն հիմնական գործը դարձած է նայիլ շուրջը թէ ի՞նչ շէնք ու կառոյց կայ ծախելիք, ի՞նչ հիմնարկներէ կարելի է "ձերբազատիլ", վաճառել սա կամ նա դրամատիրոջ, նախընտրաբար Սփիւռքէն եկող, պարարտ գրպան ունեցող սնափառներուն, անոնց որոնք պատրաստ են ով գիտէ ինչպէս շահուած դրամագլուխներով շէնք գնել, առանց մտահոգուելու թէ ինչ էին իրենց գնածները նախապէս։ Մշակոյթի նախարարութիւնը ոչ միայն արգելք չի հանդիսանար, այլեւ նեցուկ կը թուի կանգնիլ այս առուծախին, գուցէ նաեւ մասնակից է գործառնութեան։ Մի՛ խորհիք որ թանգարանները պիտի պահպանուին այլ տեղ։ Ի՞նչ պարզամտութիւն։ Անոնց բովանդակութիւնն ալ կարելի չէ՞ փոխադրել սա կամ նա նախարարին տունը, դրասենեակը կամ պարզապէս անձնական որեւէ հաւաքածոյ, Երեւանի Վերնիսաժը կամ արտասահման։ Մշակոյթի գործը ինչպէ՞ս կ'ըլլայ հապա։

Եղածը աւազակային քաղաքականութեան մը ամէնէն տպաւորիչ օրինակն է անկասկած։ Ծրագրուած, կազմակերպըւած, կիրարկուող, կէտը կէտին, առանց որեւէ հակակշռի, սանձարձակ եւ անպատիժ։ Կը սխալի՞մ։ Նոյն Մշակոյթի նախարարութիւնը չէ՞ որ կը կազմակերպէ 1700ամեակներ, 1600ամեակներ, փառաւորելու, պանծացնելու համար մեր... հազարամեայ պատմութեան, սա կամ նա փէթիշացած դէպքը։ Երկար-բարակ մըտածելու հարկը չկայ։ Եղածը ոչ թէ միայն կեղծիք է, այլեւ ողբերգական աճպարարութիւն։ Աչքի փոշի։ Թող, ինչպէս կ'ըսեն։ Ձեւացնել այնպէս որ իբր թէ նախարարութիւն մը բանի մը կը ծառայէ, անոր պաշտօնեաները կը կատարեն ուրիշ բան քան կոփել։ Յայտնի չէ՞, որքան մշակոյթի անունը հոլովեն մարդիկ այնքան ազատօրէն կրնան անոր յենարանները քայքայել։ Ահա տեղի ունեցողը։

Մտահոգիչ կացութիւն, ըսի։ Ոչ անոր համար որ իսկական տնտեսական քաղաքականութիւն մը հիմնելու տեղ, հեռանկար դրուած է պզտիկ Հայկական Մոնաքոյի մը ստեղծումը, – սպառողական քաղաքակրթութեան այդ գլուխ գործոցը–, այլ անոր համար որ մշակոյթի պահպանումը (աւանդ, յիշողութիւն) կը դառնայ անկարելի այլեւս։ Իսկ երբ պետութիւն մը յայտնօրէն չուզեր իր մշակութային հիմնարկները պահպանել ու զօրացնել, ընդհակառակն կը թուի քաջալերել անոնց քանդումը, այն ատեն ոչ ստեղծումին, ոչ արուեստին, ոչ ալ գրականութեան տեղ կը մնայ։

Անապատ սփռել շուրջը ու վերածուիլ անմշակոյթ ժողովուրդի. ահա՛ թերեւս ազատ տնտեսութեան մէկ հայկական տարբերակը...։

ԳՐԻԳՈՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՀ ՍԱՂԱԹԷԼ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

"Հայաստանի Հանրապետութիւն"ը (Մայիս 27) կը հաղորդէ գրող, մշակութային գործիչ Ս. Յարութիւնեանի մահը, 84 տարեկանին։

Ծնած էր 1921ին, Բամպակաշատ գիւղին մէջ. աւարտելէ ետք Երեւանի մանկավարժական հիմնարկը, սկսած էր աշխատիլ որպէս ուսուցիչ։ Բանաստեղծութիւններու առաջին հատորը "Իմ ձայնը" խորագրուած է (1947). յետագային ծանօթ անուն դարձած է որպէս թատերագիր եւ մանկապատանեկան գրականութեան հեղինակ։ Իր թատերգութիւնները ներկայացուած են հայաստանեան թատրոններուն մէջ։ 1956–69 տարիներուն Ս. Յարութիւնեան եղած է մանկապատանեկան "Պիոնէր" ամսաթերթին խմբագիրը, օգնելով որ երեւան գան շատ մը ծանօթ գրողներ։

Իր ծանօթ թատերգութիւններէն են "Միայն մարդն է ուղիղ քայլում", "Դատաւորը"։ 1984ին Պուտափէշթի մէջ բեմադրուած "Եթէ քո աչքը պարզ է" թատերախաղը արժանացած է "Տարուան լաւագոյն ներկայացում" մրցանակին։

Ս. Յարութիւնեան 1968 – 78 տասնամեակին խմբագրած է "Գրական թերթ"ը, 1978 – 94 բազմաթիւ անգամներ ընտրըւած է Գրողներու միութեան վարչութեան քարտուղար։ Արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու, շքանշաններու։

ԼՂՀ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Կեդր. Ընտրական յանձնաժողովի նախագահ Սերգէյ Նասիրեան Յունիս 10ին մամուլի ասուլիսի մը ներկայացուցած է տարուած նախապատրաստական աշխատանքը։ Շեշտած է թէ բոլոր նախադըրեալները կան ժողովրդավարական սկզբունքներով, թափանցիկ, արդար ընտրութիւն ակնկալելու։ Հանրապետութեան մէջ կան 274 ընտրական տեղամաս. հատ մըն ալ պիտի գործէ Երեւանի ԼՂՀ մըշտական ներկայացուցչութեան շէնքին մէջ, Հայաստան բնակող Ղարաբաղցիներուն քուէարկելու կարելիութիւն տալու համար։

Մեծամասնութեան կարգով ընտրութեան կը մասնակցին 106 թեկնածուներ։ Որպէս դիտորդ ներկայ գտնուելու դիմում կատարուած է տարբեր երկիրներէ։ Կը կարծուի որ 120–130 կ'ըլլայ անոնց թիւը։ Ներկայ կ'ըլլան նաեւ Հայաստանէն ու տարբեր երկիրներէ լրասփիւռներու ներկայացուցիչներ։ Աշխատանք կը տարուի Կեդր. ընտրական յանձնաժողովի մամուլի կեդրոն կազմակերպելու։

Պատասխանելով Յունիս 19ի երեսփոխանական ընտրութեան Բաքուի արձագանգին մասին հարցումի մը, Ս. Նասիրեան ըսած է թէ այդ արձագանգը միշտ ապօրինի նկատել եղած է Ղարաբաղի որեւէ ընտրութիւն։ Բայց հարկ է միջազգային հանրութիւնը իրազեկ պահուի որ ԼՂՀ ինքնուրոյն միաւոր է, բոլոր ստորոգելիներով կայացած պետութիւն է։ Ս. Նասիրեան յիշեցուցած է թէ Ղարաբաղի ընտրութիւններուն միջազգային դիտեր միշտ ներկայ եղած են եւ միշտ ունեցած դրական եզրակացութիւններ։

Նախագահ Ա. Ղուկասեան եւս ապահովութիւն տուած է որ իշխանութիւնները ամէն բան կ'ընեն որպէսզի արդար, անաչառ ու թափանցիկ ընտրութիւն տեղի ունենայ։

ՄՈՆԹԷ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՈԳԵԿՈՉՈՒԱԾ

Մահուան 12ամեակին, Յունիս 13ին, Մարտունիի շրջանային կեդրոնին մէջ ոգեկոչումի արարողութիւն մը կատարուած է Ղարաբաղի առասպելականացած հերոս Մոնթէ Մելքոնեանի յիշատակին։ Ներկայ գտնուած են նաեւ արտասահմանէն բազմաթիւ հիւրեր։ Անոնք Ղարաբաղի իշխանութեան դէմքերու, հանրային գործիչներու, Պաշտպանութեան նախարարութեան ներկայացուցիչներուն հետ հաւաքուած են հերոսին արձանին շուրջ։ Տեղական երիտասարդական խումբեր գրական-երաժշտական յօրինումներով հանդէս եկած են, իրեն ձօնուած երգեր երգած, բանաստեղծութիւններ արտասանած։

Մոնթէն ծնած էր Գալիֆորնիա. 1991 Հոկտեմբերին որպէս կամաւոր գացած էր Ղարաբաղ, ինքնապաշտպանութեան մարտերուն մասնակցելու։ Զինուորական գործունէութիւն ունեցած էր Փուզուլիի, Մանաշիդի, Իրքէջի, Շահումեանի մարտերուն ընթացքին։ Յետոյ Մարտունիի շրջանին պաշտպանութեան հրամանատար կարգուած էր։

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔ ԻՄ ԱՆԿԻՒՆԷՍ

ՎԱՂԸ Ի՞ՆՉ ԵՒՐՈՊԱ

Այսպէս, երեք օրերու հետեւողութեամբ, Ֆրանսա եւ Հոլանտա ժողովրդավարական երկու հանրաքուէով «Ո՛չ» ըսին Եւրոպական սահմանադրական դաշինքին, հաստատելով շաբաթներէ ի վեր շրջող հարցախոյզները: Ոչեր անառարկելի ծանրակշիռ մեծամասնութիւններով (55 եւ 63%), նաեւ արձանագրուած ընտրողներու պատկառելի մասնակցութիւններով (71 եւ 62%): Եւ այս հակառակ պետական ղեկավարներու կոչերուն, դրացի երկիրներու պարագլուխներու հետ համատեղ սարքուած «դերասանութիւններու» ուժի պարապային յայտնութենական (ափոքալիփթիք) վաղորդայններու սպառնալիքին եւ մասամբ նոյնին:

Մայիս 29ի եւ Յունիս 1ի վաղորդայններուն արեւը սակայն դարձեալ արեւելքէն ծագեցաւ երկնակամարին վրայ, եւ եթէ եղան ալեբածութիւններ, անոնք միայն քաղաքական վերնախաւին եղան, մանաւանդ Ֆրանսայի մէջ: Ցնցումներու ալիքը հասաւ անշուշտ Եւրոպական Միութեան վարչական կեդրոնները Պրիւսէլ եւ Սթրազպուրկ, այն վախով որ այդ երկու «Ոչ»երը կրնան վարակիչ դառնալ յաջորդիւ նախատեսուած այլ հանրաքուէներու համար եւս. Լիւքսամպուրկ Յուլիսին, Դանիա Սեպտեմբերին, յետոյ Չեխիա, Լեհաստան եւ Մեծն-Բրիտանիա, ուր ըստ հարցախոյզներու եթէ օրերս տեղի ունենար հանրաքուէն, ոչը կը ստանայ 75էն 82 տոկոս: Նենգամիտ Ալպիոն որ միշտ Եւրոպայի հանդէպ սկեպտիկ եղած է, քթին տակէն խնդալ, լռելեայն իր յաղթանակը համարելով այդ երկու ոչերը, եւ իր հանրաքուէն առկախեց ցնոր անօրինութիւն. այսպէսով խոշոր փուշ մը հանած ըլլալով իր ոտքէն:

Ժողովրդավարութիւնը, որու մասին ամէն օր եւ ամէն տեղ մարդիկ կը ճառեն անդադար (եւ մինչեւ Իրաք իսկ արտածելու համար չեն վարանիր երկիրներ քար ու քանդ ընել տասնեակ հազարաւոր անմեղներու կեանքն ալ խլելով) ունի կիրառման երկու ձեւ միայն: Մին, պատուիրակութեամբ է (ֆորմ տէլէկաթիֆ) երբ քաղաքացին կ'ընտրէ իր երեսփոխանը եւ այսպէսով զայն կը լիազօրէ իր անունով հարկ եղած բոլոր որոշումները տալու (անշուշտ այնուհետեւ առանց իր կարծիքը առնելու): Այսպէս, ուրիշ մի քանի պետութիւններու կարգին, Գերմանիոյ խորհրդարանի երկու պալատները գրեթէ միաձայնութեամբ վաւերացուցին Սահմանադրական դաշնագիրը, երբ հանրային կարծիքը արմատապէս հակառակ էր, եւ հանրաքուէի մը պարագային, առնուազն 70 տոկոսով զայն պիտի մերժէր...: Ինչ որ կը հաստատէ թէ յաճախ խորունկ վիհ մը գոյութիւն ունի կառավարող շրջանակներու եւ ժողովուրդին միջեւ:

Ժողովրդավարութեան երկրորդ ձեւը ուղղակին է (ֆորմ տիրէքթ) որ հնուց անոր կը գործադրուի, օրինակ Զուիցերիոյ մէջ: Քաղաքացին կը հրաւիրուի ուղղակի իր քուէով սա կամ նա բանին այո կամ ոչ ըսելու: Սակայն սա կ'ենթադրէ կարգ մը նախապայմաններ. քաղաքացին հարկ է ըլլայ որոշ ուսման ու առողջ դատողութեան տէր, ունենայ քաղաքացիական գիտակցութիւն եւ քաղաքական մտքի հասունութիւն, որպէսզի տայ ճիշդ պատասխանը հարցումի մը որմէ կախեալ է ամբողջ հաւաքականութեան մը ապագան:

Հոս կարելի է հարց տալ թէ քուէատուի ներկայացուցիչներուն քանի՞ տոկոսը նախապէս «ձանձրութիւնն» յանձն առաւ իրեն ուղարկուած 190 էջնոց «տոքումէնթը» կարդալ, մարսել 400է աւելի յօդուածները... վստահաբար շատ քիչ. թերեւս ոմանք ալ սկսան ընթերցումը, եւ խրթին ու դժուար հասկնալի գտնելով՝ կէս ձգեցին:

Ֆրանսացիները տարբեր պատճառներով «Ոչ» քուէարկեցին, բայց անոնց միջեւ կայ հասարակաց յայտարար մը որ պիտի կոչենք ՎԱԽ:

Վախ դիմացինէն, վախ ապագայի անորոշութիւններէ, ազգային դիմագիծի կորուստէ: Իսկ պէտք է ըսել որ կարգ մը դէպքեր ալ եկան ոչ աւելի ամրապնդելու, ինչպէս «Պոլքըշթայն հրահանգը», Եւրոյի պատճառաւ սղաճը, ապատեղակայումները եւայլն:

Ֆրանսացիին «ոչ»ը շատ մը ոչերու գումարը, կեդրոնացումն էր, -որոնց մէջ կաթիլ մը ջուր - Ֆրանսահայերու մի քանի տասնեակ հազար ոչերը Թուրքիոյ անդամակցութեան գործընթացը խոչընդոտելու համար գլխաւորաբար: Ֆրանսացին քուէարկեց ներքին թէ արտաքին հարցերը միախառնելով, աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել շփոթելով:

Ու նախքան խորհրդածելը վաղուան մասին, հարց տանք թէ ինչու ի տես այս արդիւնքներուն, մինչեւ Յունիսի վերջ Եւրոմիութեան նախագահող՝ Լիւքսամպուրկի վարչապետը սա արտայայտութիւնը ունեցաւ.- «Եւրոպա այլեւս երազել չի տար»:

Տողերս ստորագրողը ոչ քաղաքագէտ է, ոչ ալ տնտեսագէտ. այլ պարզ քաղաքացի մը որ միշտ ջանացած է քաղաքականութեան հետեւիլ եւ զայն հասկնալ (եթէ հնար է այդ, քանի քաղաքականութիւնը,- նաեւ դիւանագիտութիւնը - սառցակոյտ մըն է որու միայն մէկ-տասներորդը երեւելի է, իսկ ինը տասներորդը ջրասո՛յզ):

Անցնող հինգ տասնամեակներու ընթացքին, Եւրոպական կերտումի հոլովոյթը անցաւ ոչ միայն բարդ ու քաոսային ճանապարհով, այլ անոր մէջ ի սպառ բացակայեցաւ Եւրոպական քաղաքացիութեան տեսլականը: Մարդիկ նայեցան միմիայն իրենց տան առջեւ անցած-դարձածը, չուզեցին դրացիէն օրինակուիլ, իսկ անդամակցող վերջիններս ուղղակի տնտեսական ակնկալութիւններով, կենսամակարդակի բարելաւումի հեռանկարներով է որ մտեցան Եւրոմիութեան: Յայտնի դարձաւ որ տասներկու աստղով կապոյտ դրօշ մը, միաձեւ անցագրեր, նաեւ հասարակաց դրամ անբաւարար են, ազգային գծուծ շահերը, մէկին կամ միւսին առանձնաշնորհները զոհելու, կամ ենթարկելու անստոյգ ընդհանուրի մը: Քանի անցնող տասնամեակներուն ոչ մէկ երկարաժամկէտ յստակ ծրագիր մշակուեցաւ, կառուցման հանգրուաններ չճշդուեցան. ոչ ալ ըսուեցաւ թէ Եւրոպական Միութեան սահմանը ո՞ւր կրնայ վերջանալ:

Ի՞նչ Եւրոպա վաղը: Հանրաքուէներէն յետոյ օրերով վիճաբանումներ եղան հեռատեսիլի ամէն մէկ ալիքի վրայ: Ոմանք, նոյնիսկ պետական ղեկավարներ վաւերացման ներկայացուած նախագիծը վերջացած, թաղուած նկատեցին: Չեխիոյ նախագահ Վասլաւ Գլաուս առաջինը ըլլալով յայտարարեց թէ հարկ է աւելի թեթեւ ու ճկուն օրէնսդրութիւն մը խմբագրել, դիւրաւ ընդունելի: Անշուշտ Յունիս 15 եւ 16ի վեհաժողովը փոթորկալից պիտի ըլլայ, բայց ստիպուած է նոր ճամբաներ որոնելու սկսիլ անյապաղ:

Ի՞նչ Եւրոպա վաղը: Դէպի զօրաւոր համադաշնակցութի՞ւն մը որ կ'ըլլայ ունենայ այս համաշխարհայնացումի դարուն դէմք բռնելու մէկ կողմէ Միաց. Նահանգներու, միւս կողմէ ալ վաղուան միահսկան երեւցող Չինաստանի. եւ ոչ միայն տնտեսապէս, այլ քաղաքականապէս: Չըսենք ռազմականօրէն, ինչ որ պիտի ենթադրէր թէ Եւրոպա դուրս գար Ատլանտեան ուխտէն: Իսկ եթէ այսօր ոչերը յաղթեցին, մէկ պատճառն ալ «Լեհ կապարագործն» է, որ կու գայ կէս գինով արեւմտեան Եւրոպա աշխատելու: Իսկ չմոռնանք որ արեւելեան երկիրներու ընդգրկումը կատարուեցաւ ուղղակի Անքըլ Սամի ազդեցութեամբ, քանի այդ ութ երկիրները -նաեւ թեկնածու Ռումանիա եւ Պուլկարիա- նախ առնուեցան Ատլանտեան Ուխտին մէջ:

Ի՞նչ Եւրոպա վաղը. երբ խիստ տարբեր են երկիրներու օրէնքները ու բարքերը, կենսամակարդակները որ կը տարբերին մէկէ չորս կամ հինգ, հարկային եւ ընկերային վիճակները եւ այլն: Մինչեւ իսկ ճանապարհային արգելութեանց սահմանափակումները:

Ի՞նչ Եւրոպա վաղը. երբ «հիմնադիր» մեծ պետութիւնները անարգել կը խախտեն պիւտճէներու մասին Պրիւսէլի տնօրինութիւնները, եւ այս տարիներով: Լիւքսամպուրկի յառաջիկայ հանրաքուէին «Ոչ»ի մէկ կարեւոր պատճառն ալ այն է որ այդ երկրի պիւտճէն ոչ մէկ ատեն բաց չէ ունեցած, եւ Լիւքսամպուրկի հանրային պարտք չունի մինչ Ֆրանսայինը կը հասնի 1000 միլիառ Եւրոյի աստղաբաշխական գումարի մը, Իտալիայինն ու Գերմանիայինն ալ հեռու չեն:

Ի՞նչ Եւրոպա վաղը. երբ Մեծն-Բրիտանիոյ մէջ «ձախակողմեան», Աշխատաւորական կուսակցութեան մը կառավարութիւնը ձերբազատած մարքսեան կաղապարներէ յաջող ազատական քաղաքականութիւն կը վարէ չորս տոկոս անգործներով, եւ Ֆրանսայի «աջակողմեան» կառավարութիւնը անկարող է երկիրը կաշկանդող ընկերվար կարգերէ դոյզն իսկ չափով չարժել...:

Երկրի մը կամ համադաշնակցութեան մը սահմանադրութեան նպատակն է քաղաքական եւ վարչական մարզը տնօրինել. ոչ մէկ պարագայի տնտեսական ու ընկերայինը, ինչ որ փորձուեցաւ վիժածին մէջ. նաեւ բացարձակապէս զանցել բացատրութիւններ, որոնք շատ էին մերժուածին մէջ:

Դաս կը քաղե՞ն եւրոպացի ղեկավարները պատահածէն. Նախ Եւրոպայի սահմանները յստակ գծելով:

Ի՞նչ Եւրոպա վաղը. Աստուած գիտէ կամ սատանան, որովհետեւ տողերս ստորագրողին, շատ համեստ կարծիքով, իսկական եւրոպական տեսիլքի մը իրագործումը առնուազն մէկ սերունդ կը պահանջէ տակաւին:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԱՐՁԱԾ ՈՍՊՆԵԱԿՆԵՐԷՆ

Ֆրանսայի մէջ Եւրոպական սահմանադրութեան ուխտին հանրաքուէին արդիւնքը, իշխանութեան փոփոխութիւնը, եւրոպական շրջանակներու ուշադրութիւնը գրաւած են բնականաբար: Քաղաքական լուրջ մեկնաբանութիւններու քով, ոչ արհամարհելի տեղ ունին երգիծական ոճով շարադրուած էջերն ալ որոնք թիրախ առած են մեծ մասով Ֆրանսայի ազնուական, բանաստեղծ վարչապետը:

Մատրիտի Էլ Մունտօն կը շեշտէ տը Վիլըփէնի նախագահ Շիրաքի հանդէպ մեծ հաւատարմութիւնը. զինք կը նկատէ նաեւ կարգապահ ու քիչ մը [illegible]: Կը հեգնէ անոր վայելչութիւնը ու չափուած-ձեւուած ձեւերը: Ան ոչ մէկ ընտրութեան թեկնածու եղած է, ո՛չ Մարսէյլի կէթթօները, ոչ ալ Լիլի արուարձանները կը ճանչնայ: Անոր աշխարհը փարիզեան սալոններ են. լաւ թէնիս խաղացող մըն է ու կը սիրէ նկարել: Լրագրողը կ'աւելցնէ թէ ան միջակ բանաստեղծ մը ու բազմարդիւն գրող մըն է որ հնարոյր արժէք մը ունի, քիչ մը քնարական եւ ուռուցիկ: Իր գրութիւնները փոխաբերութիւններով ու հակասութիւններով լեցուն են: Համեստ անձ մը չէ վարչապետը, ան ալ ունի ֆրանսական նարկիսականութիւնը:

Բոլոր անոնք որոնք տը Վիլըփէնի անձին մէջ յաջող լուսանկարներու քաղաքական դէմք մը կը նշմարեն, կը սխալին: Ան կ'ուզէ նախագահ ըլլալ ու այդ ուղղութեամբ ցոյց տուած է որ գիտէ տեղին համաձայն խորամանկ, վճռակամ ըլլալ, պատրաստակամութեան ոգի ունենալ: Այն պահէն երբ Սարքոզի հրապարակաւ զինք մատնացոյց ըրաւ որպէս թիւ մէկ թշնամի, Վիլըփէն լծուած է քուլիսային ճակատումներու. կ'ըսուի նոյնիսկ որ ինք է հանրաքուէին նախօրեակին Սարքոզիի ընտանեկան խնդիրներուն մասին տարածայնողը: Արդէն կը բաւէ Ուաթըրլոյի ճակատամարտին նախորդող 100 օրերուն մասին իր կոթողային ուսումնասիրութիւնը թերթատել, տեսնելու համար թէ միայն գրական յաւակնութիւններով մնած մէկը չէ:

Սպանացի լրագրողը տակաւին Ֆրանսայի վարչապետին մօտ կը նշմարէ նափոլէոնեան բարդոյթը որ քաղաքական դէմքերուն յատուկ է, մանաւանդ ԷՆԱ աւարտածներուն: Յստակ գաղափարական մը չունի եւ այնպէս կը թուի թէ տրամադիր է յանուն իշխանութեան, գործնական չարաշահումները անդիտանալու, երբ այդ իշխանութիւնը իրեն է, կամ Ֆրանսայինը: Արժէքներու անոր դասաւորումին շատ վերերը զետեղուած չեն անհատական ազատութիւններու պաշտպանութիւնն ու բաց, զօրակցութեան սկզբունքով շարժող Եւրոպա մը: Աւելի առաջնային են հոն բնազդը, կամքի ուժը եւ հրամայելու կիրքը: Ապա՝ Ֆրանսան մի՛շտ Ֆրանսան: Վիլըփէն ֆրանսացի ազգայնամոլ մըն է որուն եզրակացութիւնը այն է թէ իր երկիրը միայն տագնապի ու ողբերգութեան պայմաններուն մէջ կը յառաջդիմէ. այսինքն, երբ Եւրոպան կը նահանջէ:

Միայն սպանացի լրագրողը չէ, բրիտանական, գերմանական թերթեր ալ քննադատական տողեր ունին Ֆրանսայի նոր կառավարութեան մասին: «Ֆրանքֆուրթըր Ալկէմայնէ ցայթունկ»ը գրած է թէ Վիլըփէն-Սարքոզի զոյգին անակնկալը թերեւս ատեն մը կը քօղարկէ վիճակը Ելիզէի տանտիրոջ որ չի գիտեր թէ ո՞ւր կը դիմէ: Սակայն Ֆրանսացիները պէտք է պատրաստուին քաղաքական բեմադրութեան մը զոր Փարիզ արդէն օփերա պուֆ որակած է:

«Ինտիփէնտընթ» կ'երգիծէ գրելով. «Երբ ամբողջ երկիր մը ըմբոստացած է փարիզեան ու պրիւսէլեան ընտրանիին դէմ, անոր պէտք է բանաստեղծ-փիլիսոփայ-վարչարար, տանտի, ազնուական վարչապետ մը որ ընտրուած ալ չըլլայ»: Ապա կը շարունակէ. «Նման ընտրութիւն գրգռութեան բնոյթով կը ներկայանայ: Ան ազնուական-վարչարար դասակարգին պատասխանն է անվարտիքներու որոնք համարձակեցան «ոչ» քուէարկել: Այս անգամ անոնց չըսուիր. "Թող պրիոշ ուտեն", այլ՝ "Թող բանաստեղծութիւն կարդան"...»:

Արտաքին գործերու նոր նախարարը Տուսթ-Պլազի ալ անխնայ չէ մնացած եւրոպացի լրագրողներէն. «դիւանագիտական ո՞ր ձեռնհասութեամբ կրնայ պարծենալ նոր նախարարը» հարց կու տայ «Ֆրանքֆուրթըր Ռունտշաու»: Վստահ չէ թէ ենթական անգամ յստակ պատասխան ունի հարցումին, բացի թերեւս իշխանութեան ու իր անձը արժեւորելու ձգտումէ մը: Ու օրաթերթը խորագրով իսկ «Շատ խեղճի նախատեսութիւն» կ'որակէ Տուսթ-Պլազիի յարմարադրոյն պաշտօն. Տ. տը Վիլըփէնի ու Պէռնատէթ Շիրաքի կողքին յայտնութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐԳԱՐԻՏՆԵՐ
ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ
ՔՆԱՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ
(խտասալիկ)

Կ'արտասանէ ՍԱԼԲԻ ՏԱՐԱԳՃԵԱՆ

Հալէպ, 2005

Հ Ն Ա Գ Ի Տ Ա Կ Ա Ն

ԹՈՒԹԱՆԽԱՄՈՆԻ ԴԷՄՔԸ ԿԸ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԻ

Գիտնականներ առաջին անգամ ըլլալով վերականգնած են հնադարեան Եգիպտոսի ամէնէն հռչակաւոր թագաւորին՝ Թութանխամոնի դէմքը:

Դիտղնութեան մարզին մէջ աշխատող ֆրանսացի, եգիպտացի եւ ամերիկացի արուեստագէտներ գծած են իրարմէ անջատ, սակայն իրարու նման դէմք մը: Անոնք օգտագործած են թագաւորին գանկին սքէները առնուած լուսանկարները: Ֆրանսացի եւ եգիպտացի արուեստագէտներէ բաղկացած խումբերը գիտէին, թէ որո՛ւն դէմքը կը վերատեղծէին: Սակայն Ամերիկացիք չէին գիտեր, թէ գանկը ուրկէ կու գար:

Պատանի թագաւորը մեռած էր 3300 տարի առաջ: Անոր վերստեղծուած դէմքը կ'արտացոլէ լեցուն այտերով եւ կլոր ծնօտով երիտասարդ տղամարդու մը դիմագիծերը:

Վերստեղծուած դէմքերը շատ կը նմանին այն դիմակին, որ կը ծածկէր Թութանխամոն թագաւորին մումիայի վերածուած դէմքը: Հնագէտ Հաուըրտ Քարթըր զայն յայտնաբերած էր 1922ին, հնադարեան այլ դիմանկարներու հետ:

"Դէմքին եւ գանկին ձեւը շատ կը յիշեցնեն Թութանխամոնի մանկութեան հռչակաւոր դիմանկարը, որուն մէջ ան պատկերուած է իբրեւ արեւ աստուածը, որ արշալոյսին կը բարձրանայ լոտոսի կոկոնի մը մէջէն", կ'ըսէ Եգիպտոսի Հնութիւններու Գերագոյն Խորհուրդին ընդհանուր քարտուղարը՝ Զահի Հաուաս:

ՔԷԹ սքէնով առնուած բարձր տրամի լուսանկարներ օգտագործելով՝ ամերիկացի արուեստագէտներուն խումբը յաջողած էր բնորոշել գանկին ծագումը՝ զայն տեղադրելով հիւսիսային Ափրիկէի մէջ:

Եգիպտացիներուն խումբը աշխատած էր ուղղակի սքէնըրի օգնութեամբ, որուն միջոցով կարելի է զանազանել կակուղ միսի եւ կարծր ոսկորի տարբեր խտութիւնները:

"Երեք խումբերուն աշխատանքին արդիւնքը յար եւ նման էր Թութանխամոնի դէմքին հիմնական ուրուագիծին, աչքերուն չափին, ձեւին եւ տեղադրումին, ինչպէս նաեւ գանկին համեմատութիւններուն մէջ, - կ'ըսէ Հաուաս: - Գլխաւոր տարբերութիւնները քիթին ծայրին եւ ականջներուն ձեւին մէջ էին":

Ֆրանսացիներուն եւ Ամերիկացիներուն գծած դիմանկարներուն մէջ Թութանխամոնի քիթին ու ծնօտը շատ կը նմանէին իրարու: Սակայն Եգիպտացիներուն խումբը գծած էր շատ աւելի չեչտուած քիթ մը:

Առաջին անգամ է, որ ՔԷԹ սքէն կը կատարուի եգիպտական մումիայի մը վրայ: Անցեալ Յունուարին տեղի ունեցած քննութիւնը ցոյց տուաւ, թէ թագաւորը 19 տարեկան մանրակազմ, սակայն առողջ երիտասարդ մըն էր մեռնելէն առաջ: Շատ հաւանաբար ան մեռած է կոտրած ոտքի մը յարուցած բարդութիւններուն պատճառով եւ ոչ թէ սպաննուած է, ինչպէս կը կարծուէր երկար ժամանակ:

Երբ 1968ին Քէ. ճառագայթով նկարուած էր Թութանխամոնի մարմինը, ոսկորի կտոր մը յայտնաբերուած էր անոր գանկին մէջ, ինչ որ մտածել տուած էր թէ ան սպաննուած է ծանր հարուածով մը:

Շատ բան յայտնի չէ Թութանխամոնի իշխանութեան 10 տարիներուն վերաբերեալ: Ան յաջորդած է Ախենաթէն թագաւորին, որ լքած էր Եգիպտոսի աստուածները եւ նախընտրած էր միաստուածութիւնը:

Կարգ մը պատմաբաններ վիճած են թէ Թութանխամոն սպաննուած է, որովհետեւ փորձած է վերահաստատել բազմաստուածութիւնը:

Ուրիշներ կը հաւատան, թէ ան ահաբեկուած է Ն. Ք. 1352ին իր յաջորդին՝ Այի կողմէ, որ փոխ հրամանատար էր:

Սակայն Հաուաս համոզուած է, որ Թութանխամոն չէ սպաննուած:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՕՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Ուրբաթ, Յունիս 3ին, Փարիզի Ազգ. ժողովի հիւրասրահին մէջ, Իսի-լէ-Մուլինոյի երեսփոխան քաղաքապետը Անտրէ Սանթինի Պատուոյ Լեգէոնի Ասպետի շքանշան յանձնած է "Մանուշեան խումբ"ի երկու անդամներու՝ Անրի Գարայեանի եւ Արսէն Չաքարեանի, յատուկ ընդունելութեան մը ընթացքին:

Արարողութեան մէկ մասը ներկայացուեցաւ հեռատեսիլի Գ. կայանէն, նոյն իրիկունը:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄԵԾՆ ՊՈՍԹԸՆԻ Հայ Մշակութային Ցանձնախումբին կազմակերպութեամբ, գրական երեկոյթ մը նուիրուած է Գրիգոր Քէօսէեանի ուսումնասիրութեամբ վերջերս լոյս տեսած Շահան Շահնուրի "Նամականի"ի երկրորդ հատորին, Ուրբաթ, Յունիս 10ին, Ուաթըրթաունի մէջ: Գիրքը հանդամանօրէն ներկայացուցած է տոքթ. Գրիգոր Վրդ. Մաղտուտեան, վեր առնելով "Նամականի"ին փաստաթղթային յոյժ կարեւորութիւնը շահնուրագիտութեան համար: Իսկ մխիթարեան Հ. Ռափայէլ Անտոնեան առաւելաբար ներկայացուցած է Գր. Քէօսէեանը, անոր հրատարակած չորս հատորներուն ընդմէջէն, յիշելով որ անոր հետ իր ծանօթութիւնը կ'երկարի մինչեւ Փարիզ, այն օրերուն երբ "Յառաջ" օրաթերթը կը սկսէր հրատարակել իր մշակութային ամսաթերթը՝ "Միտք եւ Արուեստ", որուն առաջին աշխատակիցներէն եղած են երկուքն ալ: Օր. Նարինէ Պապալեան հատուածներ կարդացած է Շահնուրի կարգ մը նամակներէն: Հուսկ՝ իր շնորհակալական խօսքը ըրած է Գր. Քէօսէեան, ըսելով թէ նման շնորհահանդէսներ կ'իմաստաւորուին այն համեմատութեամբ, որքան որ յաջողին գրական – մշակութային շահագրգռութիւն ստեղծել հանրութեան մօտ:

ՊՈԼՍՈՅ Խաչեան Սանդուց Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 3ին, վարժարանին լիսէի բաժնի աշակերտներուն կողմէ ներկայացուած է Անտոն Չեխովի "Ամուսնութեան առաջարկ" թատերախաղը: Ներկայացումէն առաջ խօսք առած է լիսէի Բ. դասարանի աշակերտ Ժալիտ Էրտողան, որ ամփոփ խօսքերով ներկայացուցած է Ա. Չեխովի կեանքը, ապա բեմ մը թողած չորս աշակերտներու, որոնք զանազան դրուագներ ներկայացուցած են Չեխովի կեանքէն: "Ամուսնութեան առաջարկ"ին դերակատար աշակերտները շատ յաջող խաղ մը գլուխ հանած են:

ՊՈԼՍՈՅ "Ըլլըրզ Քէնթէր" համերգասրահին մէջ, Յունիս 1ին "Սայլորդ" համերգ մը տուած է խումբի նախագահ Արթօ Չալըքի եւ գեղարուեստական ղեկավար Արման Պօհչալեանի հսկողութեան տակ: "Սայլորդ" հայկական էթրատային նուագախումբ մըն է զոր հիմնած են Արթօ Չալըք, Աւագ Էրկիմէչ եւ Արա Դարակէօզեան, 1996ին: Այս համերգը կը բաղկանար երկու բաժիններէ եւ յայտագիրը ունէր գլխաւորաբար հայաստանեան ժողովրդական երգեր:

ՊՈԼՍՈՅ իրենց ակումբի նոր շէնքին մէջ, Թաքսիմ մարմնամարզական միութեան վարիչները, Յունիս 1ին ճաշ մը կազմակերպած են բարերարներու, թաղականներու եւ Միութեան անդամներու ի պատիւ: Ճաշի ընթացքին, Ակումբի վարչութեան ատենապետը Կարօ Համամճըօղլու բացատրութիւններ տուած է նոր շէնքի իրագործելի ձեռնարկներուն մասին, յայտնելով թէ ինչ նպատակի պիտի գործածուի ամէն մէկ յարկ: Ասոնց կարգին, Գ. յարկը պիտի դրուի Դպրեվանքցիներու տրամադրութեան տակ եւ այդ առթիւ Պ. Համամճըօղլու շեշտած է. "Այս շէնքը Թաքսիմի մարմնամարզական միութեան կը պատկանի, սակայն մեր դռները բաց են համայնքին առջեւ": Ատենապետը նաեւ յուշապնակ մը յանձնած է Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգաբարձութեան նախկին ատենապետ Սեդրակ Թոքատի, անոր բերած ծառայութիւններուն համար համայնքին: Ճաշը շարունակուած է խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ:

ՊՈԼՍՈՅ Պէզճեան մայր վարժարանի երդիքին տակ, Յունիս 3ին տեղի ունեցած է միջվարժարանային գիտական խրախճանք մը: Մրցումէն առաջ ելոյթ ունեցած են Պէզճեան մայր վարժարանի տնօրէն Սինայիր Ըլլտըզ եւ փոխ տնօրէն Սինան Սավաշ, որոնք մատնանշած են որ այսպիսի ձեռնարկներով ազգային վարժարաններու տղաքը կը մէկտեղուին, իրարու հետ կը ծանօթանան: Այս գիտական խրախճանքին իրենց մասնակցութիւնը բերած են տասը վարժարաններ եւ սեղանատան մէջ ցուցադրութեան դրուած են աշակերտներու ձեռամբ պատրաստուած եւ գիտութեան առընչուող աշխատութիւններ եւ փորձեր: Աւարտին, բոլոր մասնակից աշակերտները բոլորուած են Գազազ Ամիրա սրահին մէջ պատրաստուած սեղաններու շուրջ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են:

Ն Ո Ր Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Հայաստանի "Գրաբեր" հրատարակչականը "պետական պատուէրով" լոյս ընծայած է "Արշիլ Կորքի Ադոյեան – Նամակներ" հատորը, 500 տպաքանակով: Խմբագրած է Սէդրանուհի Գեղամեան, յառաջաբանը ստորագրած է Շահէն Խաչատրեան:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

Ե Ր Ո Ւ Ա Ն Դ Օ Տ Ե Ա Ն

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Այդ պարագային՝ ստիպուած էինք կառքին շատ մօտէն քալել, որպէսզի ոստիկանները կարենային մեր վրայ հսկել իրենց նստած տեղէն:

Չորրորդ իրիկունը հասանք Համմամ, միշտ Եփրատի եզերքը եւ առաջնորդութեամբ խան մը զոր Հայ տարագիրներ շինած էին:

Գիտէինք որ բաւական թիւով Հայեր կային հոն, տուներու մէջ եւ վրաններու ներքեւ, բայց ինչպէ՞ս հետերնին տեսնուիլ:

Ըստ սովորութեան մեզ տարին վերնայարկի սենեակ մը եւ դուռը վրանիս գոցեցին: Պատուհանը սակայն փողոցին վրայ կը նայէր: Օգտուեցայ այդ պարագայէն ու պատուհանին առջեւ գացի, յուսալով որ ծանօթ դէմք մը կը նշմարեմ:

Քանի մը երիտասարդներ, վարը կեցած, պէշ պէշ դէպի մեր պատուհանը կը նայէին. յայտնի էր որ Հայ տարագիրներ էին:

Իրենցմէ մին գլխ ճանչցաւ.

- Երուանդ Օտեա՞ն ես, հարցուց:

- Այո՛, պատասխանեցի:

- Ո՞ւր կը տանին ձեզ:

- Տէր Զօր...

Երիտասարդը տխրութեամբ գլուխը օրօրեց:

- Քանի՞ հոգի էք:

- Տասը չորս հոգի, որոնց մէկը կին է:

Դեռ խօսակցութիւնը պիտի շարունակէինք անշուշտ, երբ դուռը բացուեցաւ, տասնապետը ներս մտաւ ու տեսնելով որ պատուհանէն կը խօսակցիմ, վրաս խուժեց ու կատաղաբար թեւէս քաշելով տարաւ սենեակին անկիւնը, եւ հրամայեց անդէն չշարժիլ:

Յետոյ կանչեց խանին տէրը եւ ըսաւ որ պէտք էր փայտ բերել ու պատուհանը գոցել բոլորովին: Հրամանը գործադրուեցաւ իսկոյն:

Հետեւեալ առտու կառքերը նստած ճամբայ պիտի ելլէինք, բայց ոստիկանները աղին անդին ցրուած էին, մէկը միայն կը հսկէր մեր վրայ:

Այս ալ չեմ գիտեր ի՛նչ պատճառաւ պահ մը հեռացաւ մեր քովէն:

Այն ատեն քիչ մը հեռուն կեցող մէկ քանի երիտասարդներէն երկուքը վազեցին եկան իմ կառքիս մօտ: Նոյն միջոցին, կառքին մէջ նաւկիլէ ծխելու զբաղած էի:

- Բարեւ, Օտեան, գոչեցին երկուքն ալ իրենց ձեռքերը երկարելով:

Նախ չճանչցայ զիրենք, այնքան փոխուած, նիհարցած ու սեւցած էին:

- Հայկ Կօչկարեանն եմ, ըսաւ մին:

- Սահակ Մեսրոպն եմ, ըսաւ միւսը:

- Ի՞նչ կ'ընէք այստեղ, հարցուցի:

- Ես տարիէն աւելի է որ հոս եմ, պատասխանեց Հայկ, իսկ Սահակ Մեսրոպ նոր եկաւ:

Երկուքն ալ վաղեմի բարեկամներ էին: Հայկ Կօչկարեան գրավաճառ հրատարակիչ էր որ Կիլօն կը հրատարակէր եւ որ իմ ալ մէկ քանի գործերս հրապարակ հանած էր:

Տարագրութեան մէջ անգամ մը հանդիպած էի իրենց Հասանպէյլի, բայց անկէ ի վեր որ եւ է տեղեկութիւն չունէի իրենց մասին:

Իսկ Սահակ-Մեսրոպի աքսորուիլը չէի իմացած եւ զինքը Պոլիս կ'ենթադրէի:

– Իցի՛ւ թէ երէկ գիշեր կարենայինք քեզի տեսնել, ըսաւ Մեսրոպ, թերեւս կը յաջողէինք քեզ ազատել ու հոս վար դընել:

– Ի՞նչ կերպով...

– Սուտ հիւանդ կը ձեւացնէիր, ճամբորդելու անկարող վիճակի մէջ, բնականաբար գիմնուորական բժիշկը պիտի կանչէին քեզ տեսնելու համար... բժիշկը մեր բարեկամն է, մեր ուզածին պէս տեղեկագիր մը կ'առնէինք իրմէ:

– Հիմա փորձէ՛ յանկարծ հիւանդանալ, խորհուրդ տուաւ Հայկ Կօչկարեան:

Բայց նոյն միջոցին բնա՛ւ հիւանդի երեւոյթ չունէի: Կառքին մէջ բազմած նաւկիլէ կը ծխէի:

Արդէն նոյն վայրկեանին իսկ ոստիկանները հասան ու մեր խօսակցութիւնը վերջ գտաւ:

– Փորձէ՛ փախչիլ Տէր Զօրէն եւ հոս գալ: Այս եղաւ բարեկամներուս ինծի ուղղած վերջին խրատականը:

Գեղեցիկ խրատ արդարեւ բայց գործադրութիւնը դժուար:

Համմամ գտնուող Հայերը որոնք իմացած էին Հայ աքսորականներու անցքը, եկած խռնուած էին խանին առջեւ գտնըւած հրապարակը եւ հետաքրքիր ու տրխուր մեզ կը դիտէին:

Կառքեր ճամբայ ելան: Ոստիկանները կ'ուզէին կարելի եղածին չափ արագ քշել կառքերը նոյն իրիկունն իսկ հասնելու համար Զիպնէ որ Տէր-Զօրի սահմանագլխին ծայրը, Եփրատի եզերքը փոքրիկ քաղաք մըն է: Հո՛ն պիտի վերջանար իրենց պաշտօնը, մեզի պիտի յանձնէին Զօրի ոստիկանութեան եւ իրենք պիտի վերադառնային Հալէպ: Այս պատճառաւ կառքերը գրեթէ վազն ի վազ կ'ընթանային, ջարդ ու փշուր ընելով մեր ոսկորները:

Յերեկը հազիւ մէկուկէս ժամ հանգիստ ըրինք ու յետոյ նոյն արագութեամբ ճամբանիս շարունակեցինք:

Հազիւ թէ Զիպնէի երկու ժամ մնացած էր ոստիկանները կառքերը կեցուցին: Յետոյ Մուսթաֆա, որ զրամական խնդիրներու մասին մեզի հետ բանակցող ոստիկանն էր, մօտեցաւ մեզի եւ ըսաւ.

– Վեց ոսկի պիտի վճարէք:

(Շար. 75)

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ յառաջիկայ Յունիս 19ին կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10ին եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ հոգեճաշ Վիրոֆլէյի «au Pavillon d'Elvire — Parc du Bon Repas» սրահին մէջ:

Ցերեկոյթը կ'աւարտի «Լեւոն Շանթ» դպրոցի աշակերտներուն պզտիկ ներկայացումով եւ վիճակախաղով մը ի նպաստ եկեղեցւոյ:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին: 01 47 09 23 18

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :

100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Conférenciere :
Mme ANNE DASTAKIAN

Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er
Tél. : 04 91 50 15 09
04 91 66 45 33

Dîner du 29e Anniversaire

Samedi 18 juin
à partir de 20 heures
Salle «DARON»
et Salle «VASBOURAGAN»

Orchestre « E R E V A N »

A n i m a t i o n
a r t i s t i q u e

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture

DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur
de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch» au Vatican
par **KAZAN — Khatchig Kazandjian**
EXPOSITION DE DOCUMENTS
PROJECTION DE FILM
les samedi 18 et dimanche 19 juin
de 14h30 à 19h
Kazan, professeur en titre de l'atelier dessin de la MCA sera présent le dimanche
— Entrée libre —

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE

Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

- **Prix :** 1300 Euros pour 12 jours.
- **Le Prix comprend:** Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.
- **Le prix ne comprend pas :** Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.
- **Formalités :** Passeport en cours de validité et visa.
- **Santé :** Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.
- **Climat :** Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.
- **Monnaie :** La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.
- **Décalage horaire :** En été + 3 heures.
- **Heures de vol :** Environ 5 heures.
- **Courant électrique :** 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a
Salle couverte en cas de pluie

□

Section «DIROUHI MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan

Organisation d'un départ d'autocar
pour assister au spectacle
de Narek Dourian
«DIEU MERCI»
mise en scène par Alain Choquart
au Théâtre Dejazet
le vendredi 17 juin
Inscrivez-vous vite au : **01. 43. 83. 87. 68**

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
L A G R A N D E F E T E
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Յունիս 16,
ժամը 20:30-ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԴՐՕՆ՝ Հանրապետութեան վերջին սպարապետը եւ Եղիշէ ՉԱՐԵՆՑԻ «Խմբապետ Շաւարշը».
Կը ներկայացնեն՝
Արտաշէս ՈՍԿԱՆԵԱՆ
եւ
Կարէն ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5ème
Métro Cardinal Lemoine, Monge

Մուտքը ազատ է

Maison des Etudiants Arméniens
Admissions pour l'année 2005-2006

Vous êtes un(e) étudiant(e) de nationalité ou d'origine arménien(ne) ? La Maison des Etudiants Arméniens peut vous accueillir. Vous y trouverez un hébergement en plein Paris dans un cadre agréable, des rencontres avec d'autres Arméniens originaires du monde entier, un environnement international propice aux échanges intellectuels et artistiques. **Les dossiers de candidature doivent être déposés au plus tard le 3 0 j u i n pour la Commission d'admission de juillet et le 3 0 a o û t pour la Commission d'admission de septembre.** L'hébergement s'effectue du 1er octobre au 30 juin. Nous accueillons également les chercheurs, enseignants-chercheurs et stagiaires.

Փարիզի Միջազգային Ուսանողական Ոստանի Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի ամէն տարի Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունիս հայ երիտասարդներ որոնք բարձրագոյն ուսումներու (Licence, Master, Doctorat) կը հետեւին Փարիզեան համալսարանի մը մէջ: Թեկնածութիւնները պէտք է հասնին Յունիս 30էն առաջ քննիչ յանձնախումբի առաջին նիստին համար, իսկ երկրորդ նիստին համար՝ Օգոստոս 30էն առաջ: Հայ Ուսանողներու Տունը կ'ընդունի նաեւ համալսարանականներ, դասախօսներ եւ այցելուներ ամառնային ամիսներուն:

Pour recevoir un dossier de candidature :
Maison des Etudiants Arméniens — Cité Internationale Universitaire de Paris —
Mme Dzovinar Kévonian, Directrice
57 boulevard Jourdan 75014 Paris
FRANCE
Tél. : 01. 44. 16. 10. 60
E-mail : maison.armenie.ciup@free.fr

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE
1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 17
VENDREDI
17 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.225
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.225

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նոր վարչապետը՝ Տ. տը Վիլբբէն, Յունիս 15ին, Ազգ. Ժողովին առջեւ խօսած է գլխաւորաբար Եւրոպայի մասին, առաջարկելով նաեւ որ "խորհրդածութիւն" մը ըլլայ Եւրոպայի ընդլայնումին մասին, բայց ի բաց Թուրքիոյ անունը չտալով: Այդ առթիւ, ըսած է.– "Գիտենք որ ընդլայնումին արագութիւնը եթէ նոյնիսկ կը համապատասխանէր պատմական իսկական հրամայականի մը, խռովեց մեր հայրենակիցներէն շատեր: Այդ զգացումը արտայայտուեցաւ Մայիս 29ին. պէտք է նկատի ունենանք": Միւս կողմէ, "Ոչ"ի ջատագովները անընդունելի կը գտնեն, ձախ թէ աջ, որ վճարկումէն դուրս կը մնան: Բուռն բողոք կը բարձրացնեն նաեւ Ին. ԽՄ. Փէ.ի 14 երեսփոխանները որոնք "Ոչ" քուէարկած են: Խոնի երեսփոխան Նիքոլա Տիւփոն–Էնյան գիտել կու տայ. "Ֆրանսացիք այն տպաւորութիւնն ունին որ եւրոպական կառուցումը կոչուած է ընդլայնելու անդադար երկիրներով, որոնք բնաւ չեն նմանիր Ֆրանսայի: Իրաց այս կացութեան մէջ, յաւակնիլ անդամակցութեան բանակցութիւններ բանալ Թուրքիոյ հետ Հոկտեմբերին, այնպէս ձեւացնելով որ ոչինչ պատահած է, գրգռութիւն մըն է: Եւ կը դադրինք զօրաւոր ըլլալէ կառավարութեան":

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, դիպուածով ազատ արձակուած է աւստրալիացի պատանդ մը: Յունիս 15ի առաւօտուն, "յայտնաբերուած է" երբ ամերիկացի եւ իրաքցի զինուորներ սովորական գործողութեան մը ձեռնարկած էին Պաղտատի արեւմտեան թաղամասը: Տըկլաս Վուտ, 63 տարեկան, լաւ վիճակի մէջ գտնուած է: Առեւանգուած էր Մայիս 1ին եւ առեւանգողները պայմանաժամ մը տուած էին Աւստրալիոյ, որպէսզի իր զօրքերը քաշէ, ինչ որ մերժուած էր:

ՀԻՒՍԷՅՆ ՀԱՆՈՒՆ, Ֆլ. Օպընայի առաջնորդը Փարիզ եկաւ Յունիս 16ին իր կնոջ եւ զաւկին հետ: 44 տարեկան, 18 ամիս է առաջնորդի (նոր բացատրութեամբ՝ ֆիքսէօր) դեր կը կատարէր Լիպերասիոնի համար, այլեւս հրաժարած է այդ գործէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը Եւրոպական Միութեան երկիրներուն դեսպանները հրաւիրած է ընթրիքի մը որուն ընթացքին չորս կէտով ամփոփուած քննադատութիւններու թիրախ եղած է. իրեն ըսուած է որ ձեռնարկուած բարենորոգումները կիրարկելու անկեղծ տրամադրութիւնը կը պակսի, հարաւ–արեւելեան շրջանին հարցը միայն զինուորական լուծում չի կրնար ունենալ, կառավարութիւնը հոն աւելի զգալի ներկայութիւն պէտք է ունենայ, կառավարութիւնը այն տպաւորութիւնը կը գործէ որ Եւրոպական Միութեան հմայքը չէ պահած:

ԱՄՆ-ՈՒ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԻ յարաբերութիւնները բաւական պաղած են, որովհետեւ Իսրայէլ զէնք ծախած է Չինաստանի, դեռ լրտեսական հարց մըն ալ կայ ԱՄՆ-ու եւ Իսրայէլի միջեւ: Ամերիկեան Պաշտպանութեան նախարարութեան բարձրաստիճան մասնագէտ մը մեղադրանքի տակ է, որովհետեւ Պարսկաստանի վերաբերեալ յատուկ տեղեկութիւններ փոխանցած է իսրայէլամէտ խմբակ ամերիկեան լոպիին եւ դիւանագէտի մը: Իսրայէլ հերքած է որ որեւէ դեր ունեցած ըլլայ այդ հարցին մէջ, թէեւ Իսրայէլ քանիցս բռնուած է նման պարագաներու համար: Անցեալին ալ լրտեսական հարցերու համար մեղադրուած է ԱՄՆ-ու մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, Չինաստանի զէնքի վաճառքի հարցը աւելի մեծ աղմուկ հանած է, թէեւ Իսրայէլ կը ջանայ չվշտացնել Ամերիկան, որ նիւթական եւ քաղաքական գլխաւոր նեցուկն է, բայց եւ այնպէս շատ չափազանցուած կը գտնէ ամերիկեան դիտողութիւնները: Բարձրաստիճան պատասխանատու մը յայտարարած է "Ետիոթ Ահրոնոթ" օրաթերթին. "Ատենն է վարչապետին համար հասկցնելու Ամերիկացիներուն ամէնէն բարձր խաւին որ շատ հեռու գացած են, գերիշխան պետութիւն մըն ենք, ոչ թէ խամաճիկներու թատրոն մը":

ՍԻՒԶԱՆ ՖԼՈՆ, ֆրանսական թատրոնի եւ շարժանկարի "մեծ տիկինը" մեռաւ Յունիս 15ին, 87 տարեկանին: Պարզ, բայց այնքան տաղանդաւոր, Սիւզան Ֆլոն վերամուտին պիտի խաղար Տիւրասի "Սաւաննա Պայ"ը եւ նոր վերջացուցած էր "Ֆօթէօյլ տ'օրքեսթր"ը: Բոլոր դերերուն մէջ անփոխարինելի եղած է, ինչպէս օրինակ Ա. Մալաքեանի "Կայծ մը ձմրան" ժապաւէնին մէջ, ուր Կապէնի կինն էր: Ասպարէզը սկսած է դիպուածով եւ Էտիթ Փիաֆի մղումով որու քարտուղարուհին էր 1947ին: Թատրոնի մէջ ալ շատ դեր խաղացած է Անույլէն, Ռուսէնէն եւ արժանացած երկու "Մոլիէռ"ի:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ վարչապետուհին՝ Իուլիա Տիմոշէնկօ, որ պաշտօնական այցելութեամբ Փարիզ եկած էր, կրկնեց որ իր երկիրը կ'ուզէ անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան: Հակառակ բացասական քուէներուն, վստահ է որ Եւրոպայի դուռը փակ չէ Ուկրանիոյ առջեւ: Մինչ այդ, գործակցութեան 11 պայմանագրեր ստորագրուած են Ֆրանսայի հետ զանազան մարզերու մէջ: Ի. Տիմոշէնկօ ցաւ յայտնած է որ Ֆրանսայի ներդրումները շատ քիչ են իր երկրին մէջ (80 միլիոն տոլար):

ՇԻՐԱՔ Փարիզ հրաւիրած է Իսրայէլի վարչապետը խօսելու համար իսրայէլեան ուժերու քաշուելուն մասին Գազայի գօտիէն: Շարոն ընդունած է հրաւէրը, յայտնելով սակայն թէ չի կրնար անմիջապէս գալ:

ԳԱՌԼՕ ՄԱՐԻԱ ՃՈՒԼԻՆԻ, Ի. դարու նուագախումբի մեծագոյն ղեկավարներէն մէկը, մեռաւ Միլանօ 91 տարեկանին: Քաշուած կեանք մը կ'ապրէր, ուր կը դասաւանդէր: Բծախնդրութեամբ հետեւած է Ֆիւրթվէնկլէրի, Թոսքանինիի, Վալթէրի օրինակին: Կը սիրէր կրկնել՝ "Հոս եկած չեմ ղեկավարելու համար, այլ միասին երաժշտութիւն ընելու":

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը Քոֆի Անան հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Յունիս 16) ուր նախ կը բացատրէ բարենորոգումներու մեծ ծրագիրը, զոր օրակարգի նիւթ ըրած է Սեպտեմբերի ագդաժողովին (ՄԱԿ-ի 60ամեակի) ու նաեւ կը խօսի այն մեղադրանքներուն մասին, որոնք դեռ կ'ըլլան իր մասին ալ "քարիւղ սնունդի փոխարէն" ծրագրին կապակցութեամբ: Հարցը կը վերաբերէր Գոթեքնա զուիցերական ընկերութեան ուր կ'աշխատէր իր տղան, որ ձեռք ձգած էր տասը միլիոն տոլարի պայմանագիր մը ապրանք եւ դեղ ղրկելու համար Իրաք: Քոֆի Անան միշտ հերքած է որ տեղեակ եղած էր, բայց ընկերութեան մէկ նախկին փոխնախագահը հակառակը կ'ըսէ: Կը պնդէ որ Քոֆի Անան տեսակցութիւն մը ունեցած է 1988ի վերջ, Փարիզ, ափրիկեան Պետութեանց 20րդ վեհաժողովին:

Հ.Յ.Դ. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆԸ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ

Հ.Յ.Դ. երիտասարդներու չորս հոգինոց խումբ մը կը մասնակցի Ընկերվար երիտասարդներու միջազգային միութեան Պոլսոյ համաժողովին (Յունիս 16–19), որուն մասնակցութիւն կը բերեն սեւծովեան անդամ երկիրներու պատուիրակութիւններ Պուլկարիայէն, Վրաստանէն, Մոլտովայէն, Ռումանիայէն, Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, Թուրքիայէն, Ազրպէյճանէն: Հայկական պատուիրակութիւնը կազմուած է Ֆրանսայէն Հայաստանէն, Լիբանանէն մասնակիցներով:

Համաժողովին օրակարգի նիւթերէն են Եւրոպայի փոքրամասնութիւնները, միջազգային համաձայնութիւններ, անցեալի քաղաքականութիւններ: Սեմինար մըն ալ կազմակերպուած է Միջին Արեւելքի աշխարհաքաղաքականութիւններուն մասին:

ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՍՏՈՒՄ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Խրուաթիոյ մէջ լրագրողներու հետ հանդիպումին Ազրպէյճանի նախագահը անդրադարձած է Ղարաբաղի հակամարտութեան: Անգամ մը եւս կրկնած է թէ Բաքու պատրաստ է ինքնավարութեան ամէնէն բարձր մակարդակի կարգավիճակ տալու Ղարաբաղին ու երաշխաւորելու անոր ապահովութիւնը: Շեշտած ալ է թէ ատիկա առաւելագոյնն է զոր կրնար ընդունիլ հակամարտութեան լուծումին համար:

Խրուաթիոյ ու իր երկրին միջեւ նմանութիւններու մասին խօսելով Ի. Ալիեւ ըսած է թէ երկուքն ալ արտաքին յարձակումներէ շատ տառապած են, ապա աւելցուցած է թէ իրենց կրած յարձակումներուն հեղինակները Հայերն էին որոնք պատրուակ ըրին ազրպէյճանաբնակ Հայերու ապահովութիւնը. "Մինչդեռ անոնք արտաքին պաշտպանութեան պէտք չունէին, քանի որ 150 տարիէ ի վեր կ'ապրէին Ազրբէջանի մէջ ու ոչ մէկ հարց ունեցած էին... Հետեւաբար որոշ է որ իրենց բուն նպատակը ազրբէջանական հող գրաւել էր ու յաջողեցան, շնորհիւ արտաքին զօրակցութեան եւ օժանդակութեան"...:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԴԱՏԱՐԱՆԸ ԱՐԳԻԼԱԾ Է ԿԱԼՈՒԱԾԻՆ ՎԱՃԱՌՔԸ

Կիպրական ատեանը որուն առջեւ Մելգոնեան վարժարանի նիւթով Պոլսոյ Մեսրոպ Պատրիարքը նոր դատ մը բացած էր Հ.Բ.Ը. Միութեան դէմ, որոշած է Յունիս 7էն արգիլել կալուածին ամբողջութեամբ կամ մասնակի կերպով վաճառքը կամ որեւէ ձեւի շահագործումը:

Վարժարանին նախկին սաներու Կիպրոսի Միութիւնը հաղորդագրութեամբ մը ողջունած է որոշումը որով "արդարութիւնը յաղթանակած է": Այս զարգացումը յոյս կը ներշնչէ որ վարժարանը կարենայ կ'ըլլայ փրկել ու բաց պահել 2005–2006 տարեշրջանին:

Միութեան ատենապետ Շ. Պոհճալեան ըսած է թէ շատեր կը ձգտէին դպրոցին կալուածը շահարկել առեւտրական նպատակներով, սակայն այլեւս հարկ է մոռնան իրենց ծրագիրները: Նոյն միութեան փոխնախագահ Մասիս Տէր Բարթող ալ ըսած է թէ իրենք չհաւատան բոլորին կ'ազդարարեն իրենց ձեռքերը հեռու պահել Մելգոնեանէն. յիշեցուցած է Կիպրոսի իշխանութիւններուն մինչեւ այսօրուան որոշումները դպրոցը փակելու տրամադրութեան դէմ որ "Թշնամական արարք" նկատուած էր Կիպրոսի դէմ:

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՆԻՒԹՈՎ ՋՆՋՈՒՄԷՆ ՓՐԿՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ

Հայկական Հարցին նիւթով ծրագրուած գիտաժողովներու ջնջումէն, տասը յարուցած աղմուկէն ետք, Պոլսոյ Փասթարանական կաճառին կողմէ կազմակերպուած ձեռնարկ մը տեղի ունեցած է, ինչպէս կը հաղորդէր "Մարմարա" (Յունիս 15), "Հայկական պնդումներու եւ ցեղասպանութեան յանցանքին իրաւական կողմերը" թեմայով: Ատենախօսները պաշտպանած են այն տեսակէտը թէ ցեղասպանութեան հարցը յարուցուած է քաղաքական պատճառներով: Կազմակերպիչ կաճառին նախագահը բացման խօսքին մէջ ըսած է թէ Սփիւռքը խեղաթիւրած է հարցը որ Կարսի, Գիւմրիի եւ Լօզանի համաձայնագրերով պատմութեան փոխանցուած է:

Համագումարին մասնակցողներէն նախկին Արտաքին նախարար փրոֆ. Միւմթազ Սոյսալ ալ ըսած է որ թէեւ 1915ի պատահարները առաջին ակնարկով կը նմանին Ցեղասպանութեան Ուխտին մէջ նկարագրուած դէպքերուն, թէ 1915ին Հայեր մեռած են, բայց Թուրքերը Հայերը սպաննելու մասնաւոր դիտաւորութիւն մը չունէին: Սոյսալ ապա պաշտպանած է հետեւեալ քիչ մը դժուար հասկնալի տեսակէտը.

«Հիմա մեզմէ կ'ուզեն որ ըսենք. "Ոչ, Թուրքերը չըրին, Քիւրտերը ըրին" բայց մենք այդպիսի բան պիտի չըսենք»:

Սոյսալ ի վերջոյ ըսած է որ Հայկական Ցեղասպանութեան հարցը փակուած է Լօզանի դաշնագրով:

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՑՈՅՑ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԷՄ

Թուրքիոյ վարչապետը Ռ.–Թ. Էրտողան ձեռնարկած է Լիբանանի այցի մը. հոն տեղի կ'ունենայ Արաբական տնտեսական 11րդ փորումը: Այդ այցին դէմ Լիբանանահայերը բողոքի ցոյց մը ըրած են Յունիս 15ին, յիշեցնելով երկրին ղեկավարութեան թէ Լիբանան Հայկական Ցեղասպանութիւնը ճանչցած երկիր է ու Թուրքիոյ հետ հաստատելի յարաբերութիւններուն մէջ պէտք է նկատի ունենայ այս կէտը:

Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած ցոյցը տեղի ունեցած է Պուրճ Համուտի մէջ ուր որպէս բողոքի արարք ժամ մը փակուած են Հայերու խանութները:

Յոյն օրթոտոքս, կաթողիկէ, բողոքական եկեղեցիներու վերին մարմինն ալ հաղորդագրութեամբ մը Լիբանանի ղեկավարներէն պահանջած է որ յիշեցնեն Թ. Էրտողանի թէ իր երկիրը 1915ին ցեղասպանութիւն գործած է: Պահանջուած է նաեւ որ Թուրքիա ընդունի մարդկային իրաւունքները ոտնակոխած ըլլալու իրողութիւնը:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԴԷՄ ՅԱՆԴԻՄԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90-ԱՄԵԱԿԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԻՆ 1600-ԱՄԵԱԿԻՆ

Տոքթ. ԱԳԱՊԻ ՆԱՍԻՊԵԱՆ-ԷՔՄԷՔՃԵԱՆ (*)

Ազգովին նշեցինք 90ամեակը Հայկական Ցեղասպանութեան եւ վերանորոգեցինք մեր ուխտը՝ վճռականութեամբ հետապնդելու մեր արդար պահանջները. վերադարձը ոճիրով խլուած հայրենական մեր հողերուն ու հատուցումը մեր կորսնցուցած մշակութային հարստութեան: Ու միաժամանակ վերահաստատեցինք մեր յանձնառութիւնը՝ հաւատարիմ մնալու մեր նահատակներու ազգային իտէալներուն:

Ազգովին պիտի տօնենք, նաեւ, 2005ի ընթացքին, փառապանծ 1600ամեակը Հայ Գիրերու Գիւտին ու հաւաքաբար պիտի խոնարհինք վաստակին առջեւ Հայերէն լեզուի եւ հայ դպրոցի մեր առաջին Ուսուցիչ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի: Որովհետեւ Ա.Բ.Գ.-ով մարմնաւորուած Հայոց Լեզո՛ւն է որ մեզի համար եղաւ մեր ազգային ինքնութեան, արժանապատուութեան ու ազգային միասնականութեան երաշխիքը: Անո՛վ դիմակայեցինք ուծացման, օտարացման եւ անէացման վտանգները ու պատմութիւն չդարձանք:

... Եւ ափսոս, ազգովին ականատես պիտի ըլլանք, դարձեալ 2005ին, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան անդրանիկ կրթարանին, «Անմահ լուսոյ» տաճար Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան խափանումին, անոր 80ամեակի շեմին: Պիտի փակուի սփիւռքի հայապահպանման մեծագոյն կեդրոններէն մէկը, հայակերտումի սրբազան դարբնոց մը:

Բայց որքա՛ն անյարիր, խոտոր ու հակասական են մեր Ցեղասպանութեան 90ամեակի եւ Գիրերու Գիւտին 1600ամեակի նշումի, եւ, միւս կողմէն, Մելգոնեան Հաստատութիւնը փակելու գաղափարները:

Իր ծնունդով ու առաքելութեամբ Մելգոնեանը եղաւ սփիւռքի որեւէ կառոյցէ աւելի՝ յանձնառու մեր Ցեղասպանութեան չարիքի յաղթահարման: Իմաստուն ու հեռատես Կարապետ Մելգոնեանի փափաքն էր որ իր դպրոցը լուծէր Թուրքին «վրէժը» եւ պատրաստէր «մեր նոր մեծեր»ը (Յուշարար, Մայիս 15, 1982, էջ 5): Արդարեւ, Մելգոնեանը եղա՛ւ մեր Ցեղասպանութեան ազնուագոյն վրէժը: Բարձրագոյն հնչեցին հոս մեր մեծասքանչ լեզուն ու հոգեթով երգերը, իսկ խրոխտ դոփիւնը մեր հայկական պարերուն հնչուն վկայութիւնը եղաւ Ցեղասպանութեան դէմ մեր տարած յաղթանակին: 2005, Ապրիլ 20ին, Հաստատութեան մէջ Մեծ Եղեռնի 90ամեակի ոգեկոչման յաջող երեկոյին, երկու ուսանողներ, Տէնիցա Սթոյչեւա եւ Մարթին Սիրաքով, օտարացած թոռները Ջարդերու ժամանակ Արեւմտահայաստանէն փախած ու Պուլկարիա ծուարած Հայերու, գնահատելի բայց եւ յուզիչ հայերէնով տուին պատմութիւնը Մելգոնեանի շնորհիւ իրենց վերագտած հայութեան:

Մելգոնեանը մինչեւ այսօր կը մնայ անդրին յուշակոթող մը, սփիւռքի վերապրումի սրտառուչ մեր ճիգին խորհրդանիշը: Առաջին հայ որբերու որբ ձեռքերով տնկուած ծառերը, արդէն ուռճացած, լուռ վկաներն են այս յաղթանակին:

Մելգոնեանը եղած է նաեւ, միշտ, ըսփիւռքացած մեր ժողովուրդին խճանկարը, ապրող ու կենդանի թանգարան մը: 2005, Ապրիլ 8ին, աշակերտական վերջին «Երգ ու Պարի Երեկոյ»ի յայտագիրներուն վրայ տեղ գրաւած էին՝ զանազան երկիրներէ եկած, իբրեւ Մէկ ժողովուրդի զաւակները միասին ապրած, բայց մօտալուտ բաժանումի ցաւը հոգեխռով ճիչի վերածած ուսանողներուն մի քանի տողերը·

«Ախր ուրիշ տեղ աշխարհի հազար
անկիւնից եկած.
Մի տան մէջ ապրող այսքան Հայ չկայ.
Ախր ուրիշ տեղ Հային թեւ տուող,
Հայ չունի տուող,
Հային Հայ պահող Մելգոնեան չկայ»:

Հաստատութեան հանդիսասրահը լեցուցած ներկաները հեռացան արտասուալից:

Ինչո՞ւ փակել հայկական դպրոց մը եւ մասնաւորաբար Մելգոնեանի նման կրթական հաստատութիւն մը, երբ մեր սփիւռքը որեւէ ատենէ աւելի պէտք ունի այս կրթօճախին:

Տրուած հակասական պատճառաբանութիւններէն ՈՉ ՈՔ տակաւին հասկցած է թէ ինչո՞ւ կը գոցուի Մելգոնեանը: Աշակերտական թիւի, որակի եւ պիւտճէի պատճառաբանութիւնները համոզիչ չեն թուիր: Ու միշտ կը հարցուի թէ եթէ թերութիւններ կային, կամ թերացումներ եղան, ինչո՞ւ ժամանակին չսրբագրուեցան անոնք: Այսօր, ինչո՞ւ անտեսել Կիպրոսի մէջ Մելգոնեանին վայելած բացառիկ առաւելութիւնները՝ կրթութեան ազատ պայմաններ, հայախօս համայնք, աշխարհագրական կեդրոնական դիրք եւ նիւթական շատ կարեւոր օժանդակութեան խոստում տեղւոյն բարեացակամ պետութեան կողմէ:

Տարիներու իր փորձառութեամբ իմաստնացած Ալեք Մանուկեանի համոզումն էր թէ «Որեւէ կրթական օճախի խափանում ազգային աղէտ մըն է մեզի համար»: Եւ իրապէս, ազգային աղէտ է Մելգոնեանը փակելու որոշումը: Շաբաթօրեայ դպրոց, ճամբար, գիտահետազօտական կեդրոն կամ ցուցահանդէս, խիստ օգտակար նախաձեռնութիւններ ըլլալով հանդերձ, չեն կրնար ԵՐԲԵՔ փոխարինել հայկական երկրորդական վարժարանը, մանաւանդ Մելգոնեանի նման համապարփակ գիշերօթիկ կրթօճախը, հայ սերունդներու պատրաստութեան մէջ: Արդարեւ, իր լեզուին, պատմութեան եւ մշակոյթին գիտակից հայ սերունդին պատրաստութիւնը պէտք է նկատուի որեւէ միութեան առաջնահերթ մտահոգութիւններէն մէկը: Առանց հայ զգացող ու հայօրէն ապրող մեր նոր սերունդին, Հայը կը վերածուի օտարը կապկող եւ օտարէն կախում ունեցող արարածի. Հայ Դատը չունենար իր ամրակուռ պահանջատէրը եւ Հայրենի հողն իսկ կրնայ վերածուիլ սոսկ տարածքի:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան նման կրթօճախի մը փակումը մահացու հարուած մը պիտի չըլլա՞յ Սփիւռքի հայեցի կրթութեան գաղափարին: Կիպրոսի մէջ շատ մը ծնողներ կ՚ըսեն արդէն. "Եթէ գիտնայինք որ Մելգոնեանը պիտի գոցուէր, առաջին օրէն յունական վարժարան կը ղրկէինք մեր զաւակները: Ի՞նչ պէտք կայ հայկական նախակրթարանի":

Տակաւին, Սփիւռքի մէջ որոշ թիւով հայ ուսանողներ, բայց մանաւանդ Մելգոնեանցիներ, ներշնչուած իրենց ուսուցիչներէն, հայագիտութիւն ուսանեցին, մեր լեզուին ու գրականութեան հանդէպ պաշտամունքի հասնող նուիրումով: Մելգոնեանին տրուած այս հարուածէն ետք Սփիւռքի մէջ պիտի ունենա՞նք հայագիտութիւնը իրեն ասպարէզ ընտրել փափաքող ուսանող: Հայերէն թերթ ու գիրք կարդացողներ եւ հայերէն գրող հեղինակներ պիտի գտնուի՞ն:

Կարելի է հոս յիշատակել արդիւնքը 1996ին, Մելգոնեանի 70ամեակին առթիւ կատարուած պզտիկ հետազօտութեան մը թէ՝ Հաստատութիւնը 47 հեղինակ եւ 237 անուն գիրք պարգեւեր էր մեր ժողովուրդին: Իրագործում մը որով պիտի կարենար արդարօրէն հպարտանալ որեւէ կրթօճախ աշխարհի վրայ:

Ճիշդ է ականջալուր ըլլալ կեանքի փոփոխութեանց եւ քայլ պահել ժամանակին հետ: Բայց կան արժէքներ որոնք անժամանցելի են եւ այդպիսի արժէք մըն է մայրենի լեզուն: Եւրոպայի Խորհուրդին եւ Մարդկային Իրաւանց մարմիններուն կողմէ կազմակերպուած "Փոքրամասնութիւններու լեզուական իրաւունքներ"ուն նուիրուած միջազգային գիտաժողովին (Ռովանիէմի, Ֆինլանտա, 1991 Մայիս 30 – Յունիս 1), Աւստրիոյ Արտաքին գործերու նախարար տօքթ. Էտոա Ռաէխսի խօսքը թէ "Մայրենի լեզուն անհատի մը եւ ժողովուրդի մը արժանապատուութիւնն է", կը հնչէ տակաւին անմոռանալի:

Երբ նկատի ունենանք թէ Եւրոպայի, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու եւ Ռուսաստանի մէջ տեղական լեզուներ այնքան գերիշխող դարձած են եւ օտարախօսութիւնը՝ համատարած, որ գոյութիւն ունեցող սակաւաթիւ հայկական վարժարանները գրեթէ անզօր կը մնան ուսուցանելու մեր մայրենին, Մելգոնեանի գոյութիւնը կը դառնայ անփոխարինելի: Ան բացառիկ կարելիութիւնները ունի (ամբողջութեամբ հայախօս գիշերօթիկ հաստատութիւն) մի քանի ամսուան մէջ հայերէն չգիտցող ուսանողները անգամ հայախօս դարձնելու եւ յետոյ ալ զանոնք հաղորդելու մեր ոսկեղինիկ Արեւմտահայերէնին:

Ճիշդ է նաեւ որ մեծ թիւով ծնողներ, նոյնիսկ Միջին Արեւելքի մէջ, ներկայիս կը նախընտրեն օտար վարժարանները: Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, սակայն իբրեւ մեր իրականութեան մեծագոյն ազգապահպան կազմակերպութիւններէն մէկը, կրնա՛յ ուղեցոյց ըլլալ եւ առաջնորդել մեր ժողովուրդը դէպի մեր ազգային արժէքները: Հոսանքին ի վար չէ որ պիտի սահի ան: Տակաւին, կրնայ Սփիւռքի հայեց դաստիարակութիւնը զօրացնել, նախաձեռնելով հայերէն դասագիրքերու եւ հայ ուսուցիչներու պատրաստութեան:

1915ին առաւելաբար Արեւմտահայութիւնն է որ հայրենազրկուեցաւ. հետեւաբար, Սփիւռքահայութիւնն է բարոյապէս ժառանգորդը Արեւմտահայաստանին: Սփիւռքահայութի՛ւնն է որ տէր պիտի կանգնի յարաբերաբար մաքուր ու ճշգրիտ Արեւմտահայերէնին: Մեր պա՛րտքն է Մելգոնեանի նման կրթօճախներուն մէջ պահպանել եղերաբախտ մեր նահատակ գրողներուն՝ Դանիէլ Վարուժանի, Զօհրապի եւ այլոց անդրին ժառանգութիւնը լեզուի եւ գրականութեան, ու փոխանցել նոր սերունդներուն:

Ակնկալելի է որ Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակը եւ Հայ Գիրերու գիւտին 1600ամեակը առաւել միացնէին ու ամրապնդէին մեր ժողովուրդը այս տարի: Այդպէս չեղաւ սակայն:

Ի Սփիւռս աշխարհի ցրուած Մելգոնեանցիներ ցաւած ու պարզապէս ընդվզումի մէջ են: Հ. Բ. Ը. Միութեան անդամակցութիւնը, մասնաւորաբար Միջին Արեւելքի մէջ, կարծէք կորսնցուցած է իր հաւատքը Միութեան նկատմամբ ու յուսախաբ է: Իսկ Կիպրոսի՞ մէջ – ողբերգական կացութիւն մը կայ: Մասնատուած ու բաժան-բաժան եղած է ան:

Կիպրոսի տեղական բոլոր թերթերը լեցուն են զանազան վարժարաններու եւ կրթական հաստատութիւններու վերամուտի յայտարարութիւններով: Իսկ Մելգոնեանը կը գոցէ իր դուռները: Անգլիացիներ, յոյն Կիպրացիներ, պետական պաշտօնեաներէն եւ առեւտրականներէն մինչեւ կրպակներու տէրեր, բոլորը կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ պիտի փակուի Մելգոնեանի նման փառաւոր հաստատութիւնը որ կղզիին մշակութային կեանքին մէջ այնքան ուշագրաւ եղած է: Ու ՈՉ ՈՔ գիտէ պատասխանը: Հայութիւնը վիրաւորուած ու վարկաբեկուած է հոս:

Տեղական անգլիական ու յունական թերթերը եւ հեռատեսիլի կայանները կը շարունակեն իրենց հետաքրքրութիւնը Մելգոնեանի տագնապին առընչութեամբ: Փոլիտիս թերթը (2005 Ապրիլ 6, էջ 46) վերարտադրած էր լրատուութիւն մը Էլէֆթէրիա թերթէն (1924 Սեպտ. 29), գրուած Մուշեղ Սերոբեանի Կիպրոս ժամանումին առթիւ: Որոշուած էր Հայկական Որբանոց մը բանալ Նիկոսիոյ մէջ, եգիպտաբնակ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեան եղբայրներու 650.000 ոսկիի նուիրատուութեան եկամուտով: Հողատարածքը գնուեր էր, մօտաւորապէս 70 տէօնիւմ, Լիմասոլի ճամբուն վրայ, 400 ոսկիի: Շինութիւնը պիտի արժէր 15 – 20.000 ոսկի: Որբերուն թիւը պիտի հասնէր 500ի, աղջիկ եւ մանչ, Կիպրոսէն եւ արտասահմանէն, եւ շրջանաւարտները պիտի ղրկուէին անգլիական ու ամերիկեան համալսարաններ, բարձրագոյն ուսման համար:

Իսկ Մելգոնեանի այժմու ուսանողները, շփոթած, ընդվզած ու հոգեպէս ընկճուած, պիտի կարենա՞ն երբեք մոռնալ այս տարեշրջանը: Կրցա՞ն անոնք կեդրոնանալ իրենց դասերուն ու պատրաստուիլ Արտաքին քննութեանց: Վերջին երկու տարիներուն անոնք չմասնակցեցան նաեւ Պէյրութի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնի Մշակութային Յանձնախումբին կազմակերպած Բանաստեղծական յօրինումի մրցանքին, որուն կը ներկայանային "ստուար թիւով" ու կը խլէին "առիւծի բաժինը" մրցանակներուն, համաձայն Խօսնակի Պէյրութի թղթակիցին (Խօսնակ, Հոկտ.–Դեկտ. 2004, էջ 34):

Որոշուած է որ այս տարի Շրջանաւարտից Հանդէսը տեղի ունենայ Մելգոնեանէն հեռու՝ Հիլթըն Փէլէս պանդոկին մէջ: Ուրեմն զեղչուա՞ծ է Բարերարներու Դամբանին առջեւ տեղի ունեցող աւանդական պաշտամունքը – աղօթք, ծաղկեփունջերու զետեղում եւ երկու շրջանաւարտներու կողմէ խորհրդանշական "լուսոյ" ջահերու փոխանցում ուսանող երկու Մելգոնեանցիներու (շրջանաւարտներու թիւ 2005ին՝ 23, 2004ին՝ 32, 2003ին՝ 27):

Կարգադրութիւն եղած է որ ուսանող Մելգոնեանցիներ իրենց ուսումը շարունակեն Նիկոսիոյ Ամերիքըն Աքատէմիի մէջ, ուր առաջնորդուած են տեսնելու իրենց "նոր" դպրոցը: Անոնք վերադարձած են Մելգոնեան լալով ու ըմբոստացած. "Ինչպէ՞ս կրնան մեզ դուրս շպրտել մեր տունէն ու ղրկել դպրոց մը որ Մելգոնեանի հոգին չունի", գրած է ուսանող մը: "Կը վայլէ՞ Հ. Բ. Ը. Միութեան որ մեր զաւակները առաջնորդէ օտար վարժարան" ինծի հարցուց մայր մը:

Ամէնէն շատ ցաւողները, սակայն, պիտի ըլլան, անտարակոյս, հոգիները Մելգոնեան բարերարներուն: Կարապետ Մելգոնեանի բացայայտ փափաքն էր որ իր դպրոցը վերապրէր, նոյնիսկ եթէ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը լուծարուէր: Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը լիազօրութիւն պիտի ունենար նշանակելու յանձնախումբ մը որ պիտի կարենար դրամատուներու մէջ աւանդ դրուած գումարին եկամուտներով մատակարարել հաստատութիւնը (Մէթր Գ. Տէրտէրեան, "Եաթաղանը որ կը շարունակէ հնձել", Զարթօնք, 2004 Օգոստ. 29. տե՛ս. նաեւ Լիբանանահայ Գրական Շրջանակ, "Օրացոյց – Ուղեցոյց", 2005 Հոկտ.):

Անդրին գրութիւն մը, ստորագրուած բարերար Կարապետ Մելգոնեանի կողմէ, 1924 Յունուար 29ին, Աղեքսանդրիա, նմանապէս բացորոշ կերպով կ՚արտայայտէ կամքը բարերարին, որուն փափաքն էր որ Մելգոնեանը տեւէր "դարէ դար", որուն մշտատեւ գոյութիւնը ան հոգացեր էր իր իշխանական նուիրատուութեամբ: "Յիշատակարան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւններու Անդրանիկ Հիմնարկութեան" գրութեան մէջ, բարերարը կ՚ըսէ. "Կը փափաքիմ որ Մելգոնեան Կրթական այս Հաստատութիւնները տեւեն դարէ դար, եւ ըլլան լուսաւորութեան վառարաններ, տալու համար հայ ազգին, հայ հայրենիքին եւ մարդկութեան օգտակար եւ պարկեշտ նկարագրով անդամներ":

Նոյն գրութիւնը ցուցադրուած էր Հ.Բ. Ը. Միութեան Նիկոսիոյ Մշակութային Յանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած "Կիպրահայ անցեալը լուսանկարներով" ցուցահանդէսին մէջ, 1991 Նոյեմբեր 29ին, Միութեան Նիկոսիոյ կեդրոնին մէջ:

Ինչո՞ւ ուրանալ ուրեմն բարերարին փափաքը: Ինչո՞ւ կոխկռտել հազարաւոր Մելգոնեանցիներու, Հ. Բ. Ը. Միութեան հաւատաւոր անդամներու եւ Կիպրահայերու զգացումները:

Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակին եւ Գիրերու Գիւտին 1600ամեակին առիթով կարելի չէ՞ որ Միութեան Կեդրոնական ժողովը վերատեսութեան ենթարկէ Մելգոնեանը փակելու իր որոշումը եւ զայն վերակազմակերպելէ յետոյ վերաբանայ՝ ի յարգանս մեր բիւրաւոր նահատակներուն ու հայերէն լեզուի եւ հայաշունչ դպրոցի Առաջին Ուսուցի-

(*) Տիկ. Ագապի Նասիպեան-Էքմէքճեան եղած է Մ.Կ.Հ.ի վարժապետանոցի շրջանաւարտ, ապա նոյն կրթական հաստատութեան ուսուցիչ, նաեւ տնօրէնուհի: Պատմութեան եւ միջազգային յարաբերութիւններու տոքթորայի իր աստիճա՛նը ստացած է Օքսֆորտի համալսարանէն:

«ՈՒ ԵՍ Կ'ԵՐԹԱՄ...»

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՂԱՅԻՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՇԱՒԱՐՇ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸՄԵԱՆ

21 Յունուար 1967, Շաբաթ

Սուրբ Սարգիսի պահքին երրորդ օրն է: Երիտասարդները երեքօրեայ ծոմապահութիւնը Սրբութիւնով լուծելու համար հաւաքուած են: Իրենց ուրախութիւնը կըրկնապատկուած է: Այս տարի իրենց բերանը հաղորդութիւնով պիտի բանան: Անոնց ուրախութեան պատճառն ու մեծութիւնը ես գիտեմ ու կը հասկնամ: Անոնց սրտերուն մէջ, հաւատքի կայծն է որ կը բոցավառի: Խաւարած սրտերու խորերը, որպէս ճրագ կայծկլտալու՝ ու ես կ'երթամ...:

Պարզուկ սեղանի մը առջեւ կանգնած կ'աղօթենք: Աշտանակներ չունինք: Մեծկակ աւազի մը մէջ մոմերը կը վառին: Այդ լոյսի ողողումին մէջ խղճեր կը ճենճերին: Աղօտ լոյսով լուսաւորուած սենեակի մը մէջ, խոր լռութիւն կը տիրէ: Մեծ ու պզտիկ մարդիկ կանգնած, կ'աղօթեն: Աչքերու մէջ բոցեր կը կայծկլտան: Մոմերու լոյսով դէմքերը զուարթուններու են փոխուած: Երկնային քաղաքացիներու հիւրընկալ՝ ու ես կ'երթամ...:

Եւ ահա, բոլորը ծունկի եկած կը խոստովանին: Կանոնավոր բանաձեւին ամէն մէկ հատուածին «Ամէն» ըսելով կը մասնակցին: Այդ պահուն 80ամեայ ծերունի մը դողդղալով ինծի կը մօտենայ: Ան կը սկսի հանուիլ. կիսով մերկանալէ վերջ վզին վէրքը ինծի ցոյց կու տայ: Տասարի հետքը հոն կը տեսնուէր: Եւ ան կը պատմէ.

- Տէր հայր, օր մը մենք աւազակներու յարձակումին ենթարկուեցանք: Անոնք տապարներով ու բիրերով մեր վրայ խոյացան եւ անգթօրէն խողխողեցին: Մեզմէ շատեր մեռան, բայց մենք երկու ընկեր ողջ մնացինք: Անօթի ու ծարաւ եւ վիրաւոր՝ օրերով քարի մը տակ մնացինք: Վերջապէս բարի հովիւ մը հանդիպեցաւ եւ մեզի մեղքնալով քանի մը հաց տուաւ: Ես, այդ հացերէն մէկ հատը պահելով գաղտնաբար կերայ: Արդեօք հիմա հաղորդութեան արժանի՞ եմ:

Խեղճ մարդը յիսուն տարիներ այս վիշտը սրտին, խղճի խայթով կը տառապէր: Ուստի գայն իր խղճի խայթէն պէտք էր ազատել. ծռեցայ ու իր վէրքը համբուրեցի: Եւ...

- Գարեգին աղա, դուն արդէն քու ապաշխարանքդ քաշեր ես, եթէ Աստուած քեզի չներէ, քու մեղքիդ պատասխանատուութիւնը ես իմ վրաս կ'առնեմ: Դուն հաղորդութեան կարօտ մի մնար. թերեւս անգամ մըն ալ քահանայի մը չես հանդիպիր...:

Աչքերէն կայլակներ թափելով Սրբութիւնը ճաշակեց:

Ես այլեւս բան մը չէի տեսներ, շուրջս մշուշ էր պատեր: Մատներս բացուող բերաններու մէջ փշրանքներ կը դնէին: Մօրուքիս թելերէն ցօղեր կը մաղուէին: Հազար ու մէկ մեղքերու բեռը շալկած՝ ու ես կ'երթամ...:

Մարդիկ կ'այլակերպին. հոգիները կը կերպարանուին: Պայծառ քողրիկը եղածներէն անտեղեակ, իր քովը կեցողին կը հարցնէ.

- Ասոնք քահանային առջեւ ինչո՞ւ կը ծնրադրեն: Եւ ան ալ անոնց բերանը ի՞նչ կու տայ:

Պայծառ քողրիկը երկար տարիներ օտարութեան մէջ մնացեր է: Եկեղեցի, օրէնք, կրօնք ու սովորութիւն իրեն համար տեղծուած է: Ան միայն մէկ բան գիտէ.

Ես հայ եմ:

Գիւղացիները՝ տարիներէ ի վեր Սուրբ Սարգիսի ծոմը կը բռնեն ու տօնը կը տօնեն. բայց անոնք այս տարի Սուրբ Սարգիսը տեսան ու ճանչցան...: Ես ալ անոնց հետ մօրմէս իմացած երգը կը կակղեմ.

Սուրբ Սարգիս,
Սուրբը սրտիս,
Բռնէ գօտիս,
Ջնջէ հոգիս...:
Սուրբն է ձիաւոր,
Ճամբաներէն հեռաւոր,
Կու գայ կ'իջնէ մօտը մեր,
Կը վառէ մոմերը բոլոր...:

Այդ օրը երիտասարդներու մեծագոյն տօնն է: Սեղաններու շուրջ բոլորուած, խուրջինները տեսած երազները կը պատմէ: Ծերերը իրենց երիտասարդութեան յիշատակները կը վերյիշեն, Սուրբ Սարգիսի հրաշքներու վկայութիւններ կու տան:

Բայց ես Գարեգին աղային դէմքին արտայայտութիւնները դիտելով կ'ուրախանամ: Ան իր մեղքերէն ազատուած, վերստին է ծնած: Ան երիտասարդ է, ես ծեր...: Ան սրբացած է, ես մեղաւոր... եւ սակայն մենք մտերիմներ ենք...:

Ո՜հ ինչ անոյշ է մեղաւորը ուրախացնել, սգաւորը մխիթարել, մերկը հագուեցնել, անօթին կշտացնել, հիւանդին այցելել, բանտարկեալին իր խուցին մէջ մտերմանալ: Մեղքերս սրբելու մկրտարան մը որոնելու՝ ու ես կ'երթամ...:

ԳԵՐՄԱՆՈՒՀԻՆ ՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԱՉՔԻՆ ՓՈՒՇՆ Է

Գերմանիոյ քաղաքական շրջանակին մէջ Թուրքիոյ դէմ հոսանքին պարագլուխն է Անկելա Մերքէլ: Ռեննանիի վերջին ընտրութեան վարչապետ Կ. Շրէօտէրի պարտութենէն ի վեր ան կը նկատուի վարչապետութեան ամենահաւանական թեկնածուն: Այնպէս կը թուի թէ Սեպտեմբերի ընտրութեան քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութեան յաղթանակի պարագային այդ թեկնածութիւնը ստոյգ բանի մը պիտի վերածուի:

Այդ հեռանկարը լուրջ մտահոգութեան աղբիւր է Թուրքերուն որոնց Եւրոպա մուտքին բուռն ընդդիմադիր է ան ու այդ կեցուածքը կ'արտայայտէ ամէն առիթով:

Մերքէլ 51 տարեկան է. ծնած է Արեւելեան Գերմանիա, մեծցած՝ Պրանտէնպուրկ: Բողոքական պատուելիի զաւակ է, բնագէտ: Դաստիարակուած է քրիստոնեայ արեւմուտքին, եւ ոչ թէ Արեւելեան Գերմանիոյ արժէքներով: Բնագիտութիւնը ընտրած է, որովհետեւ նոյնիսկ Ձ. Հոնէքէր չէր կրնար անյայտացնել մաթեմաթիկը եւ բնութեան օրէնքը: Երիտասարդ ամուսնացած է, քանի մը տարի ետք ամուսնալուծուած: Ուսումը աւարտած է Լայփցիկի մէջ:

1989ին երբ պատը փուլ եկաւ, Անկելա ուզեց քաղաքական ասպարէզ մտնել: Ազատ ըլլալ: Այդ ուղղութեամբ առաջին քայլերէն Հ. Գոհլ նշմարած է զինքը ու միշտ կոչած՝ «աղջիկս»: Իրեն յանձնած է Կիներու նախարարութիւնը, օգնած որ Քրիստոնեայ դեմոկրատ կուսակցութեան մէջ կարեւոր դիրքերու տիրանայ: Արագօրէն կը հասնի փոխ նախագահի աթոռին: Ցետոյ կը նշանակուի շջապատի նախարար, ապա կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար կը կարգուի: Գերմանական քաղաքականութիւնը վերլուծելու գիտնականի անոր պատրաստութիւնը հըրաշալի արդիւնքներ կու տայ. իրեն օգնած է ամէնուն կողմէ միշտ թերագնահատուած ըլլալ. ատոր պատճառները մէկէ աւելի են. ինք արեւելքէն է, կին է, կուսակցական այրերը միշտ արկածի մը արդիւնք նկատած են անոր յառաջդիմութիւնը: Իր մասին յաճախ ըսած են թէ աշխատասէր է, համարձակ, բայց դըժբախտաբար անկարող: Ինք բնաւ չի սիրեր համեմատուիլ տիկին Թաչըրին հետ: Իր համոզումը այն է որ քաղաքական ասպարէզը ընտրած կին մը միշտ պէտք է գիտնայ թէ կին ըլլալու հանգամանքը հարցերուն քիչ մը տարբեր բնոյթ կու տայ: Նաեւ պէտք չէ բնաւ հպարտանայ հրապարակաւ, մանաւանդ գանգատի:

Ուշագրաւ են Մերքէլի լուսանկարներն ալ. ան երբեմն կը յայտնուի տխուր, ինքնիր վրայ ամփոփուած, կախ դէմքով մը: Կան լուսանկարներ ալ ուր անկաշկանդ, ազատագրուած, ուրախ է դէմքը: Վարչապետութեան ամէնէն հաւանական թեկնածու յայտարարուելէն ի վեր շրջանառութեան մէջ գտնուողները այս երկրորդ խումբին կը պատկանին: Անոր ճառագայթող դէմքն է որ տեղ կը գտնէ թերթերու, պարբերականներու առաջին էջին վրայ: Եւ քանի որ երկար ատեն թերագնահատուած է, այսօր բնական կը համարուի քիչ մը գերագնահատել զինքը. առնուազն անցեալի արժեւորումը մոռցնելու համար:

ՔԱՂՀԱՆ

չին: Ի փառս նաեւ Հայակերտումի նուիրուած մեծ Միութեան, այս կերպով վերաշահելով հաւատքը իր անդամակցութեան:

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան վերջին քսան տարիներու ամէնէն փայլուն շրջանաւարտներէն մէկը, համալսարանական, հայկական բոյն կազմած եւ հայախօս ու հայախօս երկու փոքրիկներու հայր մը, որ ներկայիս կ'ապրի ովկէանոսներէն անդին ու իր ազատ ժամերը կը տրամադրէ հայերէնի ուսուցման տեղւոյն Շաբաթօրեայ դպրոցին մէջ, իր վերջին նամակով մաղթած էր "կրկին հանդիպիլ Մելգոնեանի սուրբ յարկին տակ": Ջերմեռանդ փափաք մը զոր կը բաժնեն հազարաւորներ:

Հիմնաւոր ի՞նչ պատճառ կայ որ չիրականանայ այս մաղթանքը:

Ա. Ն.-Է.

Լիմասոլ,
2005 Մայիս 31

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Զմռնամ յիշելու թէ՝ ամէն անգամ որ ոսկիի խօսք կ'ընեմ պէտք է հասկնալ հնչուն ոսկեդրամ եւ ո՛չ թէ թղթադրամ, որ գործածական չէր ո՛չ Հալէպի եւ ո՛չ ալ Զօրի մէջ: Թղթադրամ ունեցողը պէտք էր որ զայն վերածէր հնչուն դրամի ու յետոյ գործածէր:

- Ի՞նչ դրամ է այդ, հարցուցինք զարմացած:

- Ձեզի ողջ առողջ մինչեւ հոս բերինք՝ միթէ պէտք չէ՞ որ մեզ նուէր մը տաք:

Ծերունի Քէչիչօղլու որ ազահ ու միանգամայն համարձակախօս եւ յամառ մարդ մըն էր պատասխանեց.

- Ձեր պարտականութիւնն է այդ:

- Ի՞նչ պարտականութիւն գոչեց Մուսթաֆա, եթէ ձեզ ճամբան սպաննէինք՝ ո՞վ մեզմէ հաշիւ պիտի պահանջէր:

- Անշուշտ պիտի պահանջէին պնդեց ծերուկը:

- Կրնայինք ըսել որ Էնէզի արաբները յարձակեցան ու ձեզ սպաննեցին, կամ փախչիլ փորձեցիք ու մենք ալ ստիպուեցանք ձեզ հրացանի բռնել, կը կարծէք որ 10-15 հայու համար մեզմէ հաշի՞ւ պիտի պահանջէին... երկար մի՛ ընէք տուէ՛ք սա վեց ոսկին ապա թէ ո՛չ ետքը դէշ կ'ըլլայ:

Լեռներու մէջ ամայի տեղ կը գտնուէինք: Կարելի չէր ռեւէ ընդդիմութիւն:

Ծերուկը լռեց եւ հանգանակութեան սկսանք:

- Ձիերուն գարիի դրամը զատ է, դիտել տուաւ Մուսթաֆա:

Վեց մեճիտիէ եւս ձիերուն համար վըճարեցինք եւ ազատեցանք:

Կառքերը ճամբայ ելան: Արեւը մարը մտած էր երբոր հասանք Զիպնէ:

Հիմա Զօրի սահմանը մտած էինք:

Ուղղակի գացինք Սարա, այսինքն մէկ քանի աղտոտ սենեակներէ բաղկացած շէնք մը, խոշոր բակով մը որ բարձր պատերով շրջապատուած է:

Հալէպէն մեզի ընկերացող ոստիկան տասնապետը պաշտօնապէս մեզի յանձնեց Զիպնէի ոստիկաններու յիսնապետին:

Մեր ինքնութիւնները մէկիկ մէկիկ քննուեցան, յետոյ տասնապետը յանձնեց նաեւ գրքերու եւ թուղթերու ծրարը որ Համայէն մեզի հետ կը ճամբորդէր:

Այդ ծրարը ենթադրել կու տար թէ մեր գալը թերեւս Տէր-Զօրի մէջ պիտի տեսնուէր: Հակառակ պարագային ի՞նչ հարկ կար բեռ ընել զանոնք Համայէն մինչեւ Տէր-Զօր:

Պաշտօնական ձեւակերպութիւնները աւարտելէ ետքը, մեզի ընկերացող ոստիկանները հեռացան, իսկ մեզ տարին թիմեցին ամենազզուելի փոքրիկ բանտ մը որ արդէն լեցուած էր աղտոտ, կիսամերկ արաբներով: Բայց ա՛լ վարժըւած էինք այդ կեանքին ու միջավայրին: Առանց շատ պզզուելու հոն տիրող գարշութենէն, փրփինիս փռեցինք գետինը ու դէշ աղէկ քնացանք մինչեւ արշալոյս:

Առտուն կանուխ մեզ բանտէն հանեցին ու քով քովի շարեցին:

- Սպասեցէ՛ք, ըսին, հիմա առողջապահութեան պաշտօնեան պիտի գայ ձեզ քննելու:

Կէս ժամ սպասելէ ետքը, վերջապէս եկաւ այդ առողջապահութեան պաշտօնեան որ ողորմելի ու թափթփած մարդ մըն էր: Հարեւանցի քննութենէ մը ետքը, ուզեց մեզ պատուաստել Թիֆիւսի եւ քօլէրայի դէմ:

Ուզեցինք ընդդիմանալ, վախնալով որ սխալ բան մը կ'ընէ ու գլուխնուս փորձանք մը կը բանայ, բայց ժանտարմայի հրամանատարը որ հո՛ն ներկայ էր, սպառնացաւ մեզ ծեծել տալու եթէ անմիջապէս տեղի չտայինք:

Ու ահա մէկիկ մէկիկ պատուաստուեցանք:

Հազիւ թէ այս գործողութիւնը աւարտած էր, խոկոյն մեզ կառք դրին ու ճամբայ ելանք:

Այս անգամ միայն ձիաւոր հեծեալ ոստիկան տասնապետ մը եւ ոստիկան մը կ'ընկերանային մեզի:

Ցերեկը Թիպնէ կոչուած գիւղը երկու ժամի չափ հանգստանալէ ետքը, կրկին ճամբանիս շարունակեցինք եւ ուշ ատեն հասանք Տէր-Զօր:

Քաղաքը, հեռուէն լաւ տպաւորութիւն մը ըրաւ վրանիս, շուրջը ամբողջ ծառաշատ պարտէզներով շրջապատուած էր որ մեզ կը յիշեցնէր Համան: Լայն պողոտայէ մը մտանք ներս, առաջին շէնքը զոր նշմարեցինք խոշոր զօրանոց մըն էր, քարաշէն ու բաւական նոր, յետոյ կու գար Թաղապետական հիւանդանոցը, պարտէզի մէջ, աւելի նոր շէնք մը, յետոյ անցանք զինուորական իշխանութեան շէնքին առջեւէն, հարուստ Ասորիի մը մասնաւոր տունը զոր պատերազմի առթիւ գրաւած էին:

Անցնելէ ետքը քաղաքապետարանէն, որ նոյնպէս նոր շէնք մըն էր մեծ պարտէզով մը, որուն մէջտեղ սրճարան մը շինուած է դարաստափով մը, հասանք շուկան ու դէպի ձախ դառնալով եկանք սարայ ուր կը գտնուէին բանտը եւ ոստիկանութիւնը, այսինքն ամբողջ թրքական իշխանութիւնը:

Սարայը ընդարձակ, քառակուսի շէնք մըն էր, մէջտեղը շատ խոշոր բակով մը ուր քանի չափ ծառեր կային, ցիրուցան:

(Շար. 76)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ.— Պ. Կ. Զրբաշեան 100 Եւրօ առ ի գնահատութիւն "Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ"ի:

ՓԱՐԻԶ. – Աստղիկ Քէօսէեան 70 Եւրօ:

ՄՈՄԱՆԵԸԻ. – Րաֆֆի Պալըզճեան 45 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս խղալին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Ժան Ցակոբեան 30 Եւրօ, Պօղոսեան ընտանիք 20, Պ. Փօլ Աւետիսեան 30, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 70, Տէր եւ Տիկին Փիէր Զափալեան 20, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Եղիազարեան 50, Պ. Ժան–Յովհաննէս Ղազարեան 250, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Փանոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Զիտէճեան 30, Փրոֆ. Պերնար Անդրէասեան 200, Տիկին Գոհարիկ Գէորգեան 40, Պ. Ժան Օհաննէսեան 60, Պ. Հէրվէ Նալպանտ 25, Տէր եւ Տիկին Ժերար Աստուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարաֆեան 25, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Ցակոբեան 30, Պ. Փօլ Մելքոնեան 80, Աննի Փաստրմաճեան 20, Տիկին Ամալիա Գէորգեան 50, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գարանֆիլեան 40:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը եւ հոգաբարձութիւնը ուրախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ խանդավառ Յունիս 19ին կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10ին եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին:

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ Վիճակիս Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, բարերարներու եւ հոգաբարձուներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ հոգեճաշ Վիրոֆլէյի «au Pavillon d'Elvire — Parc du Bon Repas» *սրահին մէջ:*

Ցերեկոյթը կ'աւարտի «Լեւոն Շանթ» վարժարանի աշակերտներուն պզտիկ ներկայացումով եւ վիճակախաղով մը ի նպաստ եկեղեցւոյ:

Տեղերը ապահովելու համար դիմել եկեղեցի կամ հեռաձայնել հետեւեալ թիւին: 01 47 09 23 18

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile — Marseille 1er
Tél. : 04 91 50 15 09
04 91 66 45 33

Dîner du 29e Anniversaire

Samedi 18 juin
à partir de 20 heures
Salle «DARON»
et Salle «VASBOURAGAN»

Orchestre « E R E V A N »

A n i m a t i o n
a r t i s t i q u e

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir
de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture

DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur
de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch» au Vatican
par **KAZAN — Khatchig Kazandjian**
EXPOSITION DE DOCUMENTS PROJECTION DE FILM
les samedi 18 et dimanche 19 juin
de 14h30 à 19h
Kazan, professeur en titre de l'atelier dessin de la MCA sera présent le dimanche
— Entrée libre —

Depuis 1977 et sans discontinuer
la M.C.A. poursuit ses activités.
Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence
de **René ROUQUET**,
député-maire d'Alfortville
le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes,
rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemble des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle
et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «SEVAN» de Vienne

Grande Fête Champêtre Annuelle

Animée par l'Orchestre « A N I »
Dimanche 19 juin à partir de 12 heures
Au parc de Gemens
Avec la prestation «Chants et Danses» des enfants de l'Ecole arménienne
B u f f e t
B u v e t t e
A m b i a n c e a r m é n i e n n e
T o m b o l a
Salle couverte en cas de pluie

□

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny

P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
L A G R A N D E F E T E
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ
ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը հրաւիրեն

L'UNION DES ANCIENS ELEVES
L'ASSOCIATION
DES PARENTS D'ELEVES

vous invitent

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ
à la Fête Champêtre traditionnelle

Dimanche 19 Juin à partir de 12 heures

Animation arménienne avec **Marten Yorgants** et son Orchestre
Chants et Danses par les enfants de l'école
Khorovadz — Buffet — Buvette
Jeux — Tombola

Réservation des tables: Karine ☎ 01 47 20 99 13
— Grand parking —
Tout est prévu en cas de pluie.

au COLLEGE ARMENIEN SAMUEL-MOORAT
26 rue Troyon 92310 SEVRES
(Métro: Pont de Sèvres)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

C O N F E R E N C E

Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :

100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Conférenciere :
Mme ANNE DASTAKIAN

Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

Colonie de Vacances

COLONIE DE VACANCES « L A S O U R C E »
à THOLLON LES MEMISES (près d'EVIAN)

— Altitude: 1000M — Dans un cadre agréable, de beaux locaux ambiance arménienne et chrétienne

Oranisée par l'Eglise Evangélique Arménienne

POUR LES ENFANTS, garçons et filles de 7 à 12 ans

DATES: du 8 au 28 juillet

PRIX: 505 euros (Réductions familles nombreuses)
(Voyage organisé en sus)

CONTACT:
Viguène ARMENIAN — ☎ 01 46 42 94 29
Pasteur Joël MIKAELIAN — ☎ 01 47 36 02 50

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.226 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.226

Գ Ե Ր Մ Ա Ն Ի Ա

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Գերմանիոյ խորհրդարանը Յունիս 17ին օրակարգին վրայ ունէր ու քուէարկութեան դրաւ հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւը: Անով կ'ըսուէր թէ երիտթուրքերու կառավարութիւնը բնաջնջած է հայ ժողովուրդին գրեթէ ամբողջութիւնը. նաեւ ցաւ կը յայտնուէր կատարուածին մէջ գերմանական պատասխանատուութեան: Բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ:

Բանաձեւը տակաւին կը շեշտէ այս նիւթով բանավէճին Թուրքիոյ մէջ անկարելիութիւնը, քանի որ բոլոր անոնք որոնք յանձնառու կ'ըլլան այդ մասին աշխատելու, արտայայտուելու, պատժական հետապնդումի սպառնալիքին տակ են:

Ուշագրաւ պարագայ մըն է որ գերմանական բանաձեւին մէջ «ցեղասպանութիւն» բառը փոխարինուած է «զանգուածային կոտորած»ով, «բնաջնջումով», «տեղահանութիւն ու տարագրութեամբ». բառը գործածուած է հոն ուր թուումը եղած է երիտթուրքերու կիրարկած ցեղասպանական հոլովոյթին մանրամասն նկարագրութեան:

Յատկանշական կէտ մըն ալ ինքնաքննադատութեան խիզախութիւնն է զոր ցոյց տուին գերմանացի խորհրդարանականները, մատնանշելով «Ռայխի այպանելի դերը», երբ որպէս Թուրքիոյ դաշնակից ըլլալ կանեցնելու համար Հայերու կազմերին կասեցնելու համար Հայերու կազմակերպուած արտաքսումն ու բնաջնջումը:

Գերմանիոյ խորհրդարանը ընդգծեց նաեւ Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն բնականոնացման օժանդակ ըլլալու իր պարտքը:

Հայաստանի արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ըսած է թէ իրենց գնահատականը դրական է. առնուածը կարեւոր քայլ է ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումին ուղղութեամբ: Ան «հրջադարձային» կոչած է Գերմանիոյ խորհրդարանին որոշումը, քանի որ տարիներով այդ երկիրը կը խուսափէր ցեղասպանութեան նիւթէն ու աւելի հակում կը ցուցաբերէր լռելու, կամ ժխտելու:

Ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկութեան նիստին Թուրքիոյ նիւթով խիստ բախում մը ունեցած են վարչապետ Շրէօտէր եւ ընդդիմութեան գլխաւոր դէմքը Անկելա Մերքէլ: Առաջինը կրկնած է թէ 40 տարի սպասելէ ետք, իրեն պարտադրուած չափանիշները յարգելու, Կիպրոսի առընչուած հարցերը հարթելու պայմանով Թուրքիա կրնայ Եւրոպայի մաս կազմել: Մերքէլ ծանօրէն քննադատած է Շրէօտէրի կառավարութեան Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը: Ըսած թէ մինչեւ բանակցութիւններու սկիզբի Հոկտ. 3 թուականը Անգարա պարտի Հայաստանի ու Կիպրոսի հետ իր խնդիրները կարգաւորել: Շեշտած է նաեւ թէ Ֆրանսայի ու Հոլանտայի հանրաքուէներուն ժխտական արդիւնքը լայն չափով Թուրքիոյ անդամակցութեան մտավախութեան հետեւանք էր:

Թ Ր Ք Ա Կ Ա Ն
Հ Ա Կ Ա Զ Դ Ե Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը

Գերմանիոյ նման երկրի մը կողմէ այս անուղղակի ճանաչումը Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան գրաւոր հակազդեցութեան պատճառ եղած է. հոն ըսուած է. "Ցաւով կը դիմաւորենք Գերմանիոյ խորհրդարանին որոշումը ու խստիւ կը դատապարտենք": Ըսուած է նաեւ թէ Անգարա բազմիցս իր տեսակէտները փոխանցած է Գերմանիոյ իշխանութեան դէմքերուն, անոնց ուշադրութեան յանձնած "բանաձեւին միակողմանի բնոյթը, սխալները, տեղեկութեան պակասները. նաեւ նման բանաձեւ մը ընդունելու պարագային միշտ բարեկամ եւ դաշնակից նկատուած երկրի մը կողմէ թուրք ժողովուրդին վիճակելիք վիրաւորանքը ու երկու երկրին փոխյարաբերութիւններուն վրայ ժխտական ազդեցութիւնը":

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը բանաձեւին միաձայնութեամբ քուէարկումը կը մեկնաբանէ երկրին ներքին քաղաքականութեան հաշիւներով. "անպատասխանատուութեան ու ենթադրութեան" փաստ կը համարուի նման փափուկ հարցի մը այդ նպատակով շահարկումը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՏԿԱՐԱՑԱԾ ՇԻՐԱՔԻ ՅԵՏՔԱՅԼԸ

Պրիւքսէլի վեհաժողովը չսկսած, բոլորը համաձայն էին որ ան մեծ ձախողութիւն մը պիտի արձանագրէր: Տագնապը սուր էր մանաւանդ Շիրաքի եւ Թոնի Պլէրի միջեւ. առաջինը կը պնդէր որ Անգլիա ընդունի առաջարկուած զեղչը, մինչ որ կը մերժուէր վճռականօրէն երկրորդին կողմէ: Շիրաք ալ չէր ուզեր որեւէ զիջում ընել Հողագործական հասարակաց քաղաքականութեան (ՓԱՔ) մէջ: Բայց, գլխաւոր հարցը կը վերաբերի Շիրաքի, որ աւելի քան երբեք տըկարցած է եւ ոչ մէկ յարգանք կը վայելէ: Փորձած է տպաւորել իր ելոյթով, բայց ան ալ օգուտ չէ ունեցած: Յատկ է որ Շիրաք յետքայլ կ'ընէ նոյնիսկ Թուրքիոյ վերաբերեալ (Ֆիկառօ, Յունիս 17-ին կը խորագրէր՝ Turque: le virage de Chirac) անունը չտալով հանդերձ, այլ ծանրանալով միայն Եւրոպայի ընդլայնումին վրայ:

Անկախ այս հարցէն, Մեծն Բրիտանիա յաջողեցաւ պարտադրել իր տեսակէտը Սահմանադրութեան ծրագրին շուրջ, եթէ նոյնիսկ ժողովը չհամարձակեցաւ վերջնականապէս թաղել զայն: Եւրոպական Միութեան հերթապահ, Լիւքսեմպուրկի վարչապետը՝ Եունքըր միջին ճամբայ մը առաջարկած է արտօնելով որ այն երկիրները, որոնք կը փափաքին կրնան առկախել վաւերացումի գործընթացը, անոնք որոնք կը նախընտրեն փորձել վաւերացում մը, այն ալ կրնան ընել: Ի վերջոյ, կարգադրութիւնը այն է, որ Սահմանադրութեան դաշինքը "սառնարան" կը դրուի մէկ ու կէս տարի, պայմանաժամն ալ 2006էն երկարաձգուեցաւ 2007ի:

Ինչ կը վերաբերի ընդլայնումին, Ֆրանսայի դիրքին փոփոխութիւնը բացայայտ է: Շիրաք ըսած է.– "Եւրոպական Միութիւնը կրնա՞յ շարունակել ընդլայնուիլ, երբ դեռ չունինք հարկ եղած հիմնարկները, որոնք արդիւնաւոր ձեւով կրնան գործել այդ ընդլայնուած Միութեան մէջ: Կը մաղթեմ որ բոլորս կարենանք խօսիլ այս կարեւոր հարցին մասին: Զայն պէտք է ընենք մեր յանձնառութիւնները յարգելով": Շիրաքի շրջապատն ալ կ'առարկէ որ Անգարայի հետ բանակցութիւնները պէտք է տարուին "խստութեամբ" եւ ստուգել որ պահանջուած բարենորոգումները կը գործադրուի՞ն: Արդէն, բոլորը կը հաստատեն որ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը աւելի քան խնդրական դարձած է:

Թուրք մամուլը կրակ կը ժայթքէ Ֆրանսայի դէմ. այն աստիճան որ "Հիւրրիյէթ" (Յունիս 17) Ա. էջի ամբողջ լայնքով խորագրած էր. "Ա՛լ կը բաւէ" (ֆրանսերէն): Գլխաւոր թիրախը վարչապետն է որ Եւրոպայի բոլոր դռները փակած է Թուրքիոյ դէմ: Զայրոյթի պատճառ է յատկապէս որ Վիլփէնի Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ անդամակցութեան նպաստաւոր կեցուածքը, իսկ Թուրքիոյ պարագային՝ Մայիս 29ի հանրաքուէին արդիւնքները լրջօրէն նկատի ունենալու բծախնդրութիւնը:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌ մուտք գործեց, առաջին անգամ ըլլալով, ալժերական ծագում ունեցող գրագիտուհի մը՝ Ֆաթիմա-Զոհրա Իմալայէն աւելի ծանօթ Ասիա Ճեպար անունով: Ծնած է Ալժերիա 1936ին, մահմետական է, բայց, միշտ ֆրանսերէն գրած է: Ընտրուած է Յունիս 16ին, 11ի դէմ 16 ձայնով Ժորժ Վետէլի աթոռին: Իր առաջին վէպը հրատարակած է 1958ին՝ «Ծարաւը» խորագրուած, բայց, համբաւ շահած է գլխաւորաբար պատմուածքներու հատորի մը շնորհիւ. «Ալժէի կիներ իրենց յարկաբաժնին մէջ»: Իր գիրքերը թարգմանուած են շուրջ 20 լեզուներու:

ՀԻՒՍԷՅՆ ՀԱՆՈՒՆ, կինը ու փոքրիկ մանչը Փարիզ հասան Յունիս 16ին եւ ընդունուեցան Ֆլ. Օպընայի եւ Լիպէրասիոնի տնօրէնին կողմէ: Մամուլի ասուլիս մը տուաւ անմիջապէս եւ յայտնեց թէ կարելիութիւն ունեցած է փախուստ տալու, բայց, չէ ուզած Ֆլորանսը մինակ թողուլ նկուղին մէջ: Շնորհակալութիւն յայտնած է նաեւ Ֆրանսայի, հաւանական է որ երբեք շաբաթ Ֆրանսա մնայ հանգստանալու համար, ապա, կ'ուզէ արաբական երկիր մը ապրիլ, բացի Իրաքէն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Արդարադատութիւնը տարի սպաննուած ամերիկացի լրագրողը՝ Փօլ Քլեպնիքով, սպաննուած է "օճրային չէչէն խումբ"ի մը կողմէ: Լրագրողը կը վարէր Ֆորպէս պարբերականի ռուսական տարբերակը: Ան 2003ին, հրատարակած էր խօսակցութիւններու հատոր մը չէչէն Հոճ-Ահմետ Նուխայեւի հետ, խորագրուած «Խօսակցութիւն բարբարոսի մը հետ»: Ըստ Ռուսերուն, ենթական այնքան բարկացած է որ «խումբ մը վճարած է որպէսզի սպաննեն Քլեպնիքովը»:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան ազգային քարտուղարը՝ Մարի-Ժորժ Պիւֆէ շեշտած է որ «մեր ժողովուրդին ձեռքէն պէտք չէ գողնալ իր յաղթանակը» արդարացնելու համար կազմակերպուած ցոյցերը: Մէկը տեղի ունեցաւ Յունիս 16ին Ռեփիւպլիքէն Պաստիլ, եւրոպական վեհաժողովին բացման օրը: Կը մասնակ-

(Տար.ը Դ. էջ)

ԲՈՂՈՔԻ ԱՐՇԱՒ «ԹԱՅՄ»Ի ԴԷՄ

Հայ Դատը Ֆրանսայի, Եւրոպայի եւ ԱՄՆ-ու իր թեւերով Յունիս 13էն բողոքի միասնական արշաւ մը ձեռնարկած է Թայմի դէմ: Պատճառը Յունիս 6ի թիւով ցրուած ժխտողական Տէ. Վէ. Տէ.ով մը Թուրքիոյ ուրացումին ձայնակցելու երեւոյթն էր. այդ երկրին զբօսաշրջական ներուժը ծանուցանելու քօղին տակ ժխտողական քարոզչութեան նպատակով պատրաստուած ժապաւէնը եօթը լեզուի թարգմանուած եւ 485 հազար օրինակով ցրուած է:

Վերոյիշեալ հայկական կազմակերպութիւնները կոչ կ'ընեն բողոքի նամակներ յղելու Թայմի հրատարակութեան տնօրէն Ճ. Կէրիի, օրինակը առնելով Հայ Դատի կայքէջէն (www.eafjd.org):

Հայ Դատի Եւրոպայի դաշնակցութիւնը իր կարգին նամակով մը դիմած է պարբերաթերթին, հանդիպում մը պահանջելով որ առիթ տայ խնդրին առընչուած յետագայ քայլերուն մասին թերթին եւ վերոնշեալ հայկական կազմակերպութիւններուն արժեւորումները սեղան բերելու:

Հայ Դատի նամակին մէջ ըսուած է թէ թրքական պետական քարոզչութեան տըրուած այս արձագանգը այնքան անընդունելի է, որքան յարումը նացիական, կամ Ափարթհայտի կողմնակից գաղափարականի մը: "Ժխտողականութիւնը ոչինչով կ'առընչուի արտայայտութեան ազատութեան. մարդկային արժանաւորութեան ուղղուած ծանրակշիռ յարձակում մըն է ան" ըսած են նամակագիրները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹԸ Թ. ԷՐՏՈՂԱՆԻ ԼԻԲԱՆԱՆ ԱՅՑԻՆ

Թուրքիոյ վարչապետին դէմ Հայերու Պէյրութի մէջ կատարած բողոքի ցոյցէն ետք այդ մասին հարցումներ ալ ուղղուած են իրեն ու Լիբանանի վարչապետին: Այս վերջինը ըսած է թէ Հայկական հարցը պատմական նիւթ է, պէտք է պատմաբաններուն ձգել: Իսկ Էրտողան ազատութիւններու տեսանկիւնէն "շատ լուրջ ժխտական մօտեցում" որակած է իրեն դէմ կատարուած բողոքի ցոյցը: Կրկնած է թէ Հայաստան, Սփիւռքը եւ հայկական լոպիները հարկ է հետեւին իրենց օրինակին ու արխիւները բանան: "Առանց փաստի, տեղեկութեան ցեղասպանութեան պնդումը ոչ մէկ հիմ կ'ունենայ: Հայաստան այնքան ատեն որ կը խուսափի ասկէ, միշտ կորսնցնող կողմը կ'ըլլայ":

Որպէս իր երկրին բարենիշ, ան կրկնած է Երեւան – Պոլիս օդային երթեւեկը, Ախթամարի եկեղեցին նորոգելու որոշումը, եզրակացնելու համար "Մենք այս աստիճան դրական մօտեցում ցոյց տանք, անոնք շարունակեն անցեալով զբաղիլ: Ապագան ոխի ու ատելութեան վրայ չի կրնար հիմնուիլ":

ՆՍՏԻՄ ԳԻՐԿԴ, ՓԵՏԵՄ ՄՕՐՈՒՔԴ

Կարելի՞ է Նպատակին հասնելու համար սատանային հետ ալ գործակցելու քաղաքականութենէն տարբեր մեկնաբանութիւն տալ Թուրք երեսփոխանին Երեւան այցին: Մանաւանդ որ սկիզբը բուածէն տարբեր բան պատահեցաւ ու փոխանակ թէ՛ իշխանութենէն, թէ՛ ընդդիմութենէն դէմքերով կազմուած խումբի մը, իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան պատկանող միայն մէկ երեսփոխան գնաց Երեւան: Հարցականն իսկ աւելորդ է երբ նկատի առնուի որ արդէն մեկնումէն առաջ իսկ յատակ-յատակ բուած էր նըպատակը. երեսփոխան Թ. Ջէօմէզ (որուն մականունը կը նշանակէ «հետեւորդ», «փոքրաւոր»...) կ'երթար պատասխանելու հայաստանցիներու, յատկապէս ուսանողութեան հարցումներուն: Պարզ է որ հարցումները Անգարայի օդին, կամ Ջուրին մասին պիտի չըլլային, իսկ «պատասխանել»էն հարկ էր անշուշտ հասկնալ՝ «համոզել»:

Այս պայմաններով, մանաւանդ որ այցին տրուած էր ոչ մէկ պաշտօնական բընոյթ, այնքան ատեն որ Թուրք երեսփոխանի մը հետ հանդիպումի, անոր հարցում ուղղելու, պատասխանը մտիկ ընելու տրամադրութիւն կար, որեւէ հարց չէր ստեղծեր Թ. Ջէօմէզի մը այցը: Սակայն, անոր հանդիպումը Ազգային ժողովի նախագահին հետ, այս վերջինին ընդունելութիւնը, արդէն որոշ պաշտօնականութիւն մը տուաւ այցին: Ու այդ պաշտօնականութեան մէջ ա՛լ աւելի ուշագրաւ կը դառնան Թ. Ջէօմէզի ստանձնած առաքելութեան մանրամասնութիւնները:

Մեր տեսած Թուրք մամուլը գրեթէ միայն այլասէր, բարեկամութեան ոգիէն դրդուած Թուրքի մը պատկերը տուաւ այդ այցէն. պատկերներ հրատարակեց ուր Ջէօմէզ կ'երեւէր երեւանցի երախաներու հետ, անոնց հանդէպ ակներեւ կերպով սիրալիր կեցուածքով: Այն տպաւորութիւնը կար որ ամէն մանրամասնութիւն մտածուած էր Թուրք երեսփոխանին այցէն հաշտարար, սիրալիր պատկեր մ'ը տալու համար:

Այս «ցուցափեղկ»էն անդին նորութիւն չկայ. բացի այն «լայնախոհութենէն» որ երեւանցի ուսանողն ալ, իշխանութեան դէմքն ալ,- յատկապէս այս վերջինը -, ցոյց տուած են Թուրք երեսփոխանին Թուլթակարանութեան: Ան պահպանելով ցուցափեղկային մակերեսը, թէ՛ ուսանողներուն, թէ՛ Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Բաղդասարեանի հետ հանդիպումներուն կրկնած է «անցեալը մոռցուկ»ի ազգային իրենց գաղափարականը: «Այո՛, այո՛, ցաւալի էին եղածները, բայց այսօր ապագան է կարեւորը». եղբայրութիւն, բարեկամութիւն, դրացնութիւն — մրացնութիւն, ապա «մոռցէք ու հաշտուինք»ի գաղըրելի յանկերգը: Պէտք չէ մոռնալ «եղածը ցեղասպանութիւն չէր»ի չեշտումն ալ որ ամենայն հանդարտութեամբ եղած է ոչ թէ Անգարայի, Պոլսոյ մէջ, այլ՝ Երեւանի:

Բուածին լաւագոյն ամփոփումը տըուած էր Յունիս 12ի Թրքական «Զաման» օրաթերթը, տեղ տալով Ջէօմէզի ու Հայաստանի ամէնէն ծանօթ գործի մարդուն Խ. Սուքիասեանի (որ երեսփոխան է նոյն ատեն) խօսակցութեան: Ցայտնապէս քաջալերուած մինչ այդ իրեն եղկարած ականջներուն բարի կրաւորականութենէն, ինքնակոչ հիւրը կ'առաջարկէ. «Մեր խորհրդարաններուն մէջ յայտարարութիւններ ըլ ենք սահմաններուն բացումին ու ցեղասպանութեան պնդումներուն մէկդի ձգուելուն մասին»: Այսինքն, Ջէօմէզ յանդգնած է Երեւանի մէջ հայ երեսփոխանի մը ընելու. «Ես երբ Թուրքիոյ Ազգային ժողովին մէջ Հայաստանի սահմանին բացումին ձիւթով ելոյթ կ'ունենամ, նոյն ժամերուն դուք ալ ձեր խորհրդարանին մէջ ելոյթով մը յայտարարեցէք թէ 1915ի դէպքերը ցեղասպանութիւն չէին, այս նիւթերը հարկ է պատմաբաններուն ձգել, թէ կը յարգէք Թուրքիոյ միասնականութիւնն ու հողային ամբողջականութիւնը»:

Ցանցաւորի, «գող՝ սիրտը դող»ի բարդո՞յթն է որ այս աստիճանի համարձակութիւն կու տայ Ջէօմէզի, թէ Թուրքիոյ քով փոքր Հայաստանի հանդէպ արհամարհանքը: Որն ալ որ ըլլայ պարագան, կը փաստէ մէկ բան. թէ Թրքական քաղաքականութիւնը նոր հանդրուան մը նուաճած է, ժխտողականութեան, արհամարհանքի սահմանները ընդլայնելով մինչեւ Երեւան:

Իսկ տրուած հակազդեցութի՞ւնը. Թըրքական մամուլին կողմէ Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Բաղդասարեանի վերագրուած «հողային պահանջ չունենալու» արտայայտութիւնը մէկդի ձգած, Ջէօմէզի երեսփոխան - գործարար խօսակիցը Խ. Սուքիասեանի պատասխանը կ'ըլլայ. «Այս տեսակի հարցերը չարհամարհենք» ու կրկնութիւնը «առանց նախապայմանի յարաբերութիւն հաստատել»ուն: Այս վերջինը կ'ըսէ նաեւ. «երբ մէկուն ոտքին կոխէք, ներողութիւն կը խնդրէք»: Թուրք երեսփոխանը նման ակնարկութիւններէ ազդուելու նպատակ ունեցողը չէ: Նաեւ յայտնի է որ պաշտպանողական պայուսակը լաւ պատրաստըւած է. անմիջապէս անկէ կը քաշէ «Հայ հրոսախումբերուն 1915ին ըրածներուն, աճաբեկիչ Ասալայի Թուրք դիւանագէտներուն դէմ կիրարկած մահափորձերուն» Թըլթածրարը, անշուշտ բոլորովին անտարբեր համեմատութեան եզրերուն: Խ. Սուքիասեան ուրիշ բան չի գտներ ըսելիք, քան այն որ այդ բաները անցեալ են, իրարու պէտք չէ վնասել այլեւս: Խօսակիցը այդքանով ալ բաւարարուած կը թըւի, քանի որ կ'ըսէ թէ երկխօսութեամբ հարցերը ետ կը մղուին ու շատ կարեւոր է այդ պահուն կատարուած խօսակցութիւնն անգամ:

Գոնէ այսքանով աւարտէր... կարելի էր մխիթարուիլ, օրինակ մտածելով որ Խ. Սուքիասեանի պարագային գործի մարդը քաղաքական անձնաւորութենէն առաջ անցած է Թուրքին դիմաց, եւլն.: Սակայն նոյն տեղեկութիւնը կ'ըսէ թէ Ջէօմէզ ցեղասպանութեան պնդումներուն «անհիմն» բնոյթին մասին քարոզ կարդացած է նաեւ այն ընթրիքին ուր գտնուած են Ա. Բաղդասարեան ու իշխանութեան այլ դէմքեր:

Եթէ Ջէօմէզի այցը նախաքայլն է Թըրքական քաղաքականութեան նոր մէկ դարգացումին, Երեւան բաւական ատեն ժխտողականութեան, ամբարտաւանութեան նոր ոլորտը ըլլալու կոչուած է: Ատոր ենթադրելի բոլոր ազդակներով. Թրքական տեսակէտին կրկնութենէն մինչեւ հայ քաղաքական դէմքերու խուսափուկ պատասխանները, կամ «եօլա երթալ»ու իմաստութիւնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱՄԱՅ ԵՒ ԿԱՄԱՒՈՐ ԿՈՐՈՒՍՏԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

Ցեղասպանութենէ փրկուած բայց հայրենահանուած Հայերը, մասնաւորաբար անոնց ժառանգները, երկրորդ, երրորդ, չորրորդ սերունդները, ազգային-քաղաքական յաջորդական ալեկոծութիւններու պատճառով, կը կորսնցնեն լեզուն որ հաւաքական յիշողութեան շտեմարան է, կը կորսնցնեն քաղաքի մը կամ գիւղի մը պատկանած ըլլալու գիտակցութիւնը, չեն ըսեր որ մշեցի են, խարբերդցի են, բաղէշցի են, հուսկ կը յայտարարեն որ "ծագումով հայ" են, այս տեղատուութիւնն ալ կը համարինք բարձրամակարդակ քաղաքականութիւն: Դեռ յիսնամեակ մը առաջ ազգային ղեկավարութիւնը հայրենահանուածներով ազգի հատուած համայնքներ պահելու քաղաքականութիւն կը վարէր, վերադարձի առաջադրանքով, որ կ'արտայայտուէր զանազան ձեւերով. ներգաղթ, դէպի երկիր:

Ի՞նչ կը բանինք այսօր:

Հայաստանի 1988ի երկրաշարժը, հայրենահանուածներուն եւ անոնց ժառանգներուն համար հանդիսացաւ էլէքթրօշոք մը, որ ծանծաղեցաւ բարեսիրական անվաղորդայն իրագործումներու մէջ, նեբազգային տխուր մրցակցութիւնները հոն փոխադրուեցան, անմիջական օգնութիւնը անհեռանկար եւ մնայուն դարձած բարեսիրութեան վերածուեցաւ եւ քաջալերուեցաւ: Այդ ցնցումը չօգտագործուեցաւ նոր եւ ուժական միասնականութիւն ստեղծելու: Այդ ուժական միասնականութեան ճամբան խափանուեցաւ նաեւ Հայաստանի վերանկախացումէն ետք տեղի ունեցած դէպքերու, հալածանքներու, մերժումներու պատճառով: Ինչպէս յաճախ նկատել տուած եմ, Հայաստանէն տեղի ունեցած վայրադ արտագաղթը հարուածեց Սփիւռքի ողեկանութեան մաս կազմող վերադարձի նշանախօսքը: Յաճախ կը յիշեմ Հայ հրապարակագրութեան մեծ դէմքերէն Շաւարշ Միսաքեանի այնքան դիպուկ խօսքը՝ որ Հայրենիքը պանդոկ չէ...

Բռնագրաւեալ հայրենի քաղաքի կամ գիւղի պատկանելու և տէր կանգնելու գիտակցութեան նահանջին վրայ որպէս ծըխածածկոյթ իջան Ցեղասպանութեան ճանաչման աշխատանքները եւ այդ գծով ձեռք բերուած յաջողութիւնները: Անոնք աստիճանաբար ականապերծուեցան բռնագրաւեալ Հայաստանի ազատագրութեան պայքարէն, հայրենահանուած ազգը առաջնորդելով ցեղասպանութեան ճանաչման բարոյական մխիթարութեան: "Ծագումով Հայ"ու կացութիւն ընդունելով, չփոթելով քաղաքացիութիւն ու ազգային պատկանելիութիւն, յիշողութեան ակամայ կամ կամաւոր կորուստ, ազգային լեզուի եւ մշակոյթի նկատմամբ խորթացում, կը փաստենք որ դադրած ենք իրատեսօրէն ազգային հեռանկարային քաղաքականութիւն հետապնդելէ: Աւելին. այս հարցերը համայն ազգի մակարդակին քննութեան առարկայ չեն, ինչ որ ենթադրել կու տայ որ հանրային կարծիքը ընդարմացած է, կամ զայն ընդարմացուցած ենք, թերեւս այլ կերպ ալ չի կրնար ըլլալ երբ ազգային գիտակցութեան եւ խորքի պատուանդան լեզու եւ մշակոյթ ստուերի կը վերածուին: Զարմանալի է որ հայ մտաւորականութիւնը, այս զառիթափէն սահող կացութեան առջեւ ահազանգ չի հնչեցներ, կը բացակայի հրապարակէն, ատով իսկ նպաստելով ճահճացման: Թէեւ, արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել, որ ընդունուած մտածումներէն շեղիլ դաւաճանութիւն կը համարուի: Ո՞վ կրնայ համարձակիլ ըսելու որ Կիպրոսի Մելգոնեան հաստատութիւնը փակել, կալուածը վաճառել եւ փոխարէն Հայաստանի մէջ դպրոց հիմնել կ'ապակայանացընեն հայրենահանուածներու Սփիւռքը, կ'աճեցնեն "ծագումով Հայեր"ու անդիմագիծ զանգուածը: Եւ կը պատահի ինչ որ սահմանուած է ՄԱԿ-ի ցեղասպանութեան համաձայնագրով, մշակութասպանութիւն, որ իր արդիւնքով, որպէս ազգի համրանքի կորուստ եւ անհետացում, տեսակարար (սփէսիֆիք) տարբերութիւն չունի միւս ցեղասպանութենէն, որուն համար կ'աղմկենք:

Ազգային գաղափարախօսութեան տեսանկիւնէ, այս անտեսումները, տեղատուութիւնները, զանոնք արդարացնելու խուսանաւումները, այլ հաշիւներով, ինչ ալ ըլլան անոնք, չխրտչեցնելու միտող հաճոյակատարութիւնները, ոչ թէ կացութիւնը կը բարուքեն, այլ կը շեշտեն մեր օտարումը, ալիէնասիոնը: Հայրենիքը սիրել, նպաստել անոր վերականգնման, բնական է, պարտականութիւն է: Բայց այսօր անմիջական օրակարգ պէտք է ըլլայ Սփիւռքի վերականգնումը՝ իր ազգային իրաւ եւ անխարդախ ինքնութեամբ, որ լեզու, մշակոյթ է, բռնագրաւուած հայրենիքի ազատագրում: Զանգուածները հարկ է դուրս բերել կըրաւորականութենէ, անոնց ներշնչել իրենց կացութեան գիտակցութիւնը, իրաւունքներուն տիրութեան զգացումը եւ մղել իրաւ յանձնառութեան, տեղական — տեղայնական յուզումներէ եւ զանազան առիթներով կրկնուող կարգախօսներէ անդին:

Ինչո՞ւ ըսել որ բռնագրաւուած Հայաստանի ազատագրութեան պահանջը իրատես չէ, ինչո՞ւ ըսել որ այդ հողերուն վրայ ոչ ոք կը վերադառնայ: Ի վերջոյ, ի՞նչ բանի կը ծառայեն մտաւորականութիւնը եւ ղեկավարութիւնը, որոնք չեն կոչուած տեղատուութիւնները անտեսելու:

Ե՞րբ պիտի դադրինք քաղցենի նուագողով հաւաքականութիւն առաջնորդելու անհեթեթութենէն:

Յ. ՓԱԼԵԱՆ

Պէյրութ, Յունիս 6

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան Սանուց Միութեան սըրահին, ապա վարժարանին պարտէզին մէջ տեղի ունեցած է աւանդական բաժակի պահը (Յունիս 4ին), որ այս տարի կը զուգադիպէր վարժարանին հիմնարկութեան 110ամեակին: Եկած էին նաեւ Էսաեանցիներ զանազան երկիրներէ (ԱՄՆ, Հոլանտա, Գերմանիա, Ֆրանսա, Զուիցերիա) եւ բաժակի պահը դարձած է 30-40 տարի հեռու մնացած ընկերուհիներու համախմբումի առիթ քանի մը օրուան համար: Նախ տեղի ունեցած է հանդէսը Միութեան սրահին մէջ: Օրուան խօսնակը եղած է Մարիամ Տրամէրեան, որ հաւաքոյթը բացած է ողջունելով հաւաւորիմ սանուհիները եւ անոնց այժմու ուսուցիչները: Իր եւ տնօրէնուհի Սաթենիկ Նշանի ողջոյնի այդ խօսքերէն ետք, բեմ հրաւիրուած են 25ամեակի յոբելեար դասարանի սանուհիները եւ Տիկին Մ. Տրամէրեան ներկայ ու բացակայ սանուհիներուն անուններուն կցած է նաեւ անոնց կենսագրութեան գլխաւոր հատուածները, ինչ որ կրկնուած է 40 եւ 50ամեայ յոբելեար դասարաններու պարագային: Մ. Պ. Յակոբեան իր դասընկերներուն անունով խօսած է իրենց երբեմնի ուսուցիչներուն ու կրթական մշակներուն մասին: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Նիւ-Եորքէն ժամանած Սրբուհի Մարք, որ իր ելոյթի ընթացքին կարդացած է նաեւ Իրմա Աճէմեանի որդւոյն տնտեսագէտ Տարօն Աճէմօղլուի ողջոյնի նամակը: Խօսք առած է Այխս Թիւթիւնճեան եւ բոլորն ալ իրենց խօսքը վերջացուցած են «Կեցցէ՛ Էսաեանը, կեցցէ՛ Էսաեանցին» նշանաբանով: Հանդիսութենէն ետք, հաւաքոյթը շարունակուած է պարտէզին մէջ, սեղաններու առջեւ: Օրուան պատուոյ հիւրը եղած է Գոլորատոյէն ժամանած Աննա Գափաֆեան: Հօս ալ հաւաքոյթը բացուած է Էսաեանի քայլերգով, որմէ ետք ելոյթներ ունեցած են Սաթենիկ Նշան եւ նախակրթարանի տնօրէնուհի Աննիկ Գալփաքճեան: Ուղերձ մը կարդացած են Աննա Գափաֆեան, ապա Պաքըրգիւղի փոխ քաղաքապետ Ժագլին Քէօսէ: Հանդէսի աւարտին, բոլոր ներկաները նուէր մըն ալ ստացած են: Յաջորդ օրն ալ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Պէյօղլուի Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ մէջ Էսաեանի վարժարանի հիմնադիրներուն և հանգուցեալ մշակներուն յիշատակին:

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԸ ՆՇՈՒԵՑԱՒ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տունը նշեց Հայ Գրերու Գիւտի 1600ամեակը, Յունիս 4, Շաբաթ երեկոյ, Լիոնի Ազգային Տան սրահին մէջ:

Օրուան բանախօսն էր ԻՆԱԼՔՕ-ի հանրածանօթ դասախօս, թարգմանող, գրող եւ բանաստեղծ Գրիգոր Պըլտեան, որ մանրամասնօրէն բացատրեց Մաշտոցի հանճարին մասին: Իր սահուն եւ բանաստեղծական ոճով տարբեր կախարդուած ներկաները, Հայերու, Յոյներու, Ասորիներու, Պարսիկներու հետ համեմատելու հինգերորդ դարուն ընդմէջէն, հասնելով մեր օրերը:

Բարձր մակարդակի բանախօսութիւն մը տեղի ունեցաւ:

Լիոնի մէջ հաղուագիւտ է որ համայնքին վարիչները մեր պատմութեան եւ գրականութեան հիմնական նիւթերէն Գիրերու Գիւտի նման նիւթ մը ընտրեն:

Երբ Գիրերու Գիւտի 1600ամեակը աշխարհի բոլոր հայաշատ կեդրոններուն մէջ կը տօնուէր, ինչպէս Ամերիկա, Գանատա, Լիբանան, Պոլիս ու Հայաստանի մէջ զանազան մշակութային ձեռնարկներով ու սրահներ կը լեցուէին, դժբախտաբար Լիոնի Ազգային Տան սրահին աթոռները պարապ մնացած էին այդ իրիկուն:

Վարդէն Խաչիճեանի Մաշտոցի բարբառով արտասանած բանաստեղծութիւնները կ՚արձագանգէին սրահին մէջ:

Բանախօսութիւնը վերջ գտաւ հետաքրքրական հարցումներով, որոնց սիրով պատասխանեց բանախօսը:

Երեկոյթին աւարտին տեղի ունեցաւ համեստ ընդունելութիւն մը:

Երբ սրահին դռները փակուեցան եւ կ՚ուղղուէի դէպի ինքնաշարժս հազարումէկ խոկումներով, հարց կու տայի ինքզինքիս. եթէ քանի մը տասնեակ տարի յետոյ սփիւռքէն բոլորովին անհետանար հայերէնը եւ հայ մշակոյթը, արդեօք սփիւռքի Հայ ղեկավարներն պիտի կարենայի՞նք ընտրել լեցնելով սրահ մը հազարի մօտ անձերով...:

Գնահատանքի արժանի են Վիլէօրպանի Հայ մշակոյթի տան նախագահ Մկրտիչ Մախսեան եւ վարչութեան եռանդուն անդամները, որոնք անվհատ աշխատելով կը շարունակեն սփռել հայ մշակոյթը, կազմակերպելով բարձր որակի նման ձեռնարկներ, որոնց շարքը պիտի շարունակուի 2005/2006 տարեշրջանին եւս:

Յաջողութիւն կը մաղթենք այս երիտասարդ եւ աշխոյժ կազմին:

ԵՒՓԻՄԷ ԳԱՍԱՊԵԱՆ

ԲԺՇԿՈՒՀԻ ԻԶԱՊԷԼ ԳՈՒՍԻՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Սիտայի դէմ պայքարի Բ. համագումարին, Յունիս 3ին, Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ Երիտասարդ հետազօտողներու գիտական մրցանակին արժանացած է բժշկուհի Իզապէլ Գուսինեան, հիւանդութեան մասին կատարած պրպտումներով: Իրեն յանձնուած է նաեւ մրցանակի 2500 Եւրոյի չէքը:

Ի. Գուսինեան 31 տարեկան է, մասնագիտացած կենսամաթեմաթիկի ճիւղին մէջ: Ներկայիս կ՚աշխատի Փիէր, Մարի Քիւրի համալսարանին մէջ (Փարիզ 6րդ): Իրեն տրուած մրցանակը վկայութիւնն է տարած գիտական աշխատանքին ներկայացուցած արժէքին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ
ՃՈՊԻՏ

Ապարանցին զանգում է եղբօրը.

– Սերօժ, էրէկ դժբախտութիւն պատահեց...

Մեր հերը բարձրացաւ ծառը՝ խնձոր հաւաքելու... Սերօժ, սարսափելի բան էղաւ... Ընկաւ էդ անիծուած ծառից... (Լռութիւն): Մի խօսքով, Սերօժ, կորցրի՛նք մեր հօրը...

Երկար լռութիւն է տիրում, այնուհետեւ՝ Սերօժի ձայնը.

– Լսի՛ր, Վաղօ, իսկ ծառի տակ լա՞ւ էք նայէ...

●

Ապարանցի Սերօժին տանում են աշխարհի լաւագոյն համակարգչի մօտ, որն ամէն ինչի պատասխանը գիտի:

– Ըլնելու բան չի, – ասում է Սերօժը, – ըտենց բան անհնար ա:

Այնուամենայնիւ, փորձելու համար, համակարգչին հարց է տալիս. "Որտե՞ղ է այժմ իմ հայրը"... Պատասխան. "Ձեր հայրը հիմա ստուգում է ձեր հարեւանի էլեկտրական հաշուիչի ցուցմունքները":

– Ըհը, տեսաք, իմ հերը՝ Սաշիկ Սերօժի Գասպարեանը, արդէն երկու տարի ա, մեռած ա:

Ստիպուած եմ լինում հարցը համակարգչին տալ այլ կերպ. "Որտե՞ղ է իմ հայր Սաշիկ Գասպարեանը": Հետեւում է պատասխանը. "Սաշիկ Սերօժի Գասպարեանը մահացել է երկու տարի առաջ, իսկ Ձեր հայրը հիմա ստուգում է ձեր հարեւանի էլեկտրական հաշուիչի ցուցմունքը"...:

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Թուրքերը ջարդեցին նախ մեր մեծերը, մեր վարիչները, ապա մեր ամբողջ անտէր ազգը: Իմ դպրոցս պէտք է մեր վրէժը լուծէ, այդ ուր ձագուկները պէտք է իրենք հօրենական տունը նորէն չինեն եւ անոնցմէ պէտք է պատրաստենք մեր նոր մեծերը»:

Անմահ բարերար՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ

2001 թուականին Մ. Կ. Հ. 75ամեակին առթիւ Ողջոյնի Գիրերէն հատուածներ..

«Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը, Սփիւռքի թէ Հայաստանի մէջ, մեր լաւագոյն դպրոցներէն մէկն է, ուր աշխարհատարած մեծ հռչակ կը վայելէ շնորհիւ իր շրջանաւարտներուն: Ակադեմական բարձր մակարդակը եւ շրջանաւարտներուն փոխանցուած զօրաւոր ազգային ժառանգութիւնը վարժարանին հանդէպ բարձր յարգանք պարտադրած են բոլորին:

Այս յիշատակելի առիթով ես դարձեալ կը շնորհաւորեմ ձեզ եւ կը մաղթեմ, որ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը աւելի եւս բարգաւաճի եւ շարունակէ իր լաւագոյն աւանդութիւնը՝ իր դռները բաց պահելով ապագայ չատ սերունդներու առջեւ»:

ՌՈԲԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆ
Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ

«Իր գոյութեան 75 տարիներու ընթացքին Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը հետեւողական մեծ ծառայութիւն մատուցած է Կիպրոսի հայկական համայնքին եւ Սփիւռքին: Մելգոնեանը Սփիւռքի ամէնէն կարեւոր կրթական կեդրոններէն մէկն է: Մելգոնեանի դերը՝ իբրեւ Սփիւռքի հետ կարեւոր կապ մը, ընդունուած է բոլորին կողմէ: Իր շատ մը շրջանաւարտները աշխարհի հայ համայնքներուն մէջ եղած են տիրապետող դէմքեր:

Յաջողակէս նոր դար մտած ըլլալով, կը հաւատանք թէ Մ.Կ.Հ. նոր մարտահրաւէրներուն պիտի ընդառաջէ, որոնք վստահ եմ, որ զինք պիտի առաջնորդեն աւելի մեծ իրագործումներու, իբրեւ աշխարհի հայութեան կրթական ու մշակութային կեդրոն»:

ԿԼԱՖՔՈՍ ՔԼԵՐԻՏԷՍ
Կիպրոսի Հանրապետութեան Նախագահ

«75 տարուան իր ծառայութեան ընթացքին փաստուած է, որ (Մ.Կ.Հ.) եղած է ուսման խնկական փարոս մը: Ան հանդիսացած է նաեւ հայ ազգային աւանդութեանց եւ քաղաքակրթութեան ամէնէն կարեւոր կեդրոններէն մէկը»:

ՈՒՐԱՆԻՈՍ ԻՈՆԻՏԷՍ
Կիպրոսի Կրթութեան եւ Մշակոյթի Նախարար

Եւ ամէնէն կարեւորը..

«Այսօր, 75 տարի յետոյ, Մելգոնեան Հաստատութիւնը, աշխարհատարած հայութեան կրթութեան միջնաբերդն է, ուր 23 երկիրներէ եկած ուսանողներ կրթութեամբ եւ մշակոյթով զօրացած՝ կը վերադառնան իրենց համայնքներուն, նոր սերունդներուն տալու համար իրենց ծառայութիւնն ու առաջնորդութիւնը:

Դպրոցին առաջադրանքները եւ ինքնավստահ նայուածքը ապագային՝ կ՚արդարացնեն Հ.Բ.Ը. Միութեան տուած բարոյական եւ նիւթական նեցուկը: Պատմական այս պահուն անգամ մը եւս կը խոնարհինք յիշատակին առջեւ Գրիգոր եւ Կարապետ Մելգոնեանի, որոնք իրենց մեծ երազը իրագործեցին կրթութեան միջոցով: Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան՝ այս արտակարգ դպրոցին ջահը թող յաւերժ անմար մնայ»:

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Հ.Բ.Ը.Մ. Կեդրոնական Վարչութեան Նախագահ
Մելգոնեանի 75ամեակին առթիւ ճառէն հատուած, (2001 թուական)

Վերոյիշեալ յայտարարութենէն երեք տարի ետք, Պերճ Սեդրակեան եւ Կեդրոնական Վարչութեան անդամները Մ.Կ.Հ.-ի փակումը յայտարարեցին, այն հիման վրայ, որ «Հայաշխարհի ներկայ իրականութեան մէջ ան այլեւս չի կատարեր իր առաքելութիւնը»:

Մտատանջող հարցումը կը մնայ..
Ի՞նչ փոփոխութիւն տեղի ունեցաւ երեք տարուան մէջ, որ «Կրթութեան Միջնաբերդը» վերածեց «Ձախորդութեան» խորհրդանիշի մը:

«Հորիզոն», Յունիս 13

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ
1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Կառքերը կեցան ժանտարմըրիի յարկաբաժնին առջեւ ուր վար իջանք ու մեր բեռներն ալ իջեցուցինք:

Մեզի ընկերացող ոստիկաններու տասնապետը մեզ յանձնեց քոմիսէր մուավինին որ ամէն մէկերնուս ինքնութիւնը ստուգելէ յետոյ, ըսաւ որ առ անժամ հոն պիտի մնայինք, այսինքն բակը, բաց օդին, հողին վրայ:

- Ա՛ս տեղէն չշարժիք հրամայեց, եթէ բնական պէտք մը ունենաք իմաց տուէ՛ք ձեր վրայ հսկող ոստիկանին:

Արդարեւ մասնաւոր պահակ մը հրացանը ուսը, եկաւ մեր մօտ հսկողութեան:

Մութը բոլորովին պատած էր մեր չուրջը: Մեր անկողինները փռեցինք գետին, քիչ մը բան կերանք ու երկնցանք մեր անկողիններուն վրայ:

Վեցօրեայ կառքով ուղեւորութիւնը, ամենայոռի պայմաններու մէջ, մեզ չարաչար յոգնեցուցած էր:

Երիտասարդ ոստիկան մը որ յաճախ կ՚անցնէր, կը դառնար մեր քովէն, անգամ մը ըսաւ Հայերէն լեզուով.

– Մի՛ վախնաք, բան չկայ, հոս պիտի մնաք...

Այս բառերը ոստիկանի մը կողմէ եւ հայերէն լեզուով արտասանուած, բաւական սրտապնդեցին մեզ: Կը զարմանայինք թէ ի՞նչպէս Տէր Զօրի մէջ հայ ոստիկան մը կը գտնուէր:

Երբ ուրիշ անգամ մը կրկին կ՚անցնէր՝ զինքը մեր մօտ հրաւիրեցինք ու սիկառէթ հրամցուցինք:

– Դուն Հա՞յ ես, եղաւ մեր առաջին հարցումը:

– Չէ՛, պատասխանեց, Թուրք եմ բայց հայերէն գիտեմ:

Եւ բացատրեց թէ Այնթապցի ըլլալով հոն Հայերու մէջ շատ ապրած էր ու կրցած էր սորվիլ մեր լեզուն:

– Ինչո՞ւ կ՚ըսես թէ հոս պիտի մնանք...

– Որովհետեւ ա՛լ սէվքիաթը վերջացած է, ձենէ առաջ եկող աքսորեալներն ալ հոս մնացին: Նոր միւթէսարրըֆը որ Այնթապցի է, լաւ մարդ մըն է:

– Ե՞րբ մեզի կ՚արձակեն:

- Հաւանաբար վաղը, երբոր Սէր քոմիսէրը գայ:

– Դիւրաւ տուն կրնա՞նք գտնել քաղքին մէջ:

– Տուն չա՛տ, ուզածնուդ չափ:

Վերջապէս մեզի հետաքրքրող կարգ մը տեղեկութիւններ տուաւ մեզի ու մեկնեցաւ:

Այս տեսակցութիւնը, որքան ալ աննըշան, սփոփանք մը եղաւ մեզի համար ու հանգիստ քնացանք այդ գիշերը, ապագային համար լաւատես, որչափ որ մեր վիճակին մէջ գտնուող մէկը կրնայ լաւատես ըլլալ:

Հետեւեալ առտու մեզի փոխադրեցին դիմացի կողմը, աւերակ շէնքի մը մէջ որ ձեղուն եւ պատուհան չունէր, ուր սակայն քիչ մը պատսպարուած էինք արեւէն, բայց ասոր փոխարէն ճիշդ մօտը կը գտնուէին ճեմիշներուն ուրկէ սարսափելի գարշահոտութիւն մը կը բուրէր:

Իրիկուան դէմ ոստիկան մը եկաւ եւ ըսաւ որ ամէնքս Սէր քոմիսէրին պիտի ներկայանայինք: Մեր 14էն զատ նոյն օրը մեզի մօտ բերուած էին նաեւ մէկ քանի կիներ, տղաք եւ երկու մարդիկ: Կարծեմ Ռաքքայէն կուգային:

Սէր քոմիսէրը իր դրասենեակին դրան առջեւ կեցած էր, քովը մուավինը եւ մէկ քանի ոստիկաններ:

Գիտէինք որ ինքն էր, նախորդ միւթէսարրըֆին հետ, Տէր Զօրի ահաւոր ջարդերը կազմակերպողը:

Այնթապլը Մուսթաֆա պէյ, այս էր իր անունը, քառասուն տարեկան ըլլալ կը թուէր: Արտաքին կերպարանքը չէ, մասնաւորներքին հրէշը. ընդհակառակը կարելի էր զինք գեղեցիկ մարդ մը համարել:

Մի առ մի հարցաքննեց ամէնքս: Կարգը եկաւ ինծի:

– Անունդ ի՞նչ է:

– Ազիզ Նուրի, պատասխանեցի:

– Ո՞ւր տեղացի ես:

– Պոլսեցի:

– Թէսքէրէ ունի՞ս:

– Ահաւասիկ:

– Իսլամ ես եղեր հա՞, ըսաւ քմծիծաղով մը:

– Այո՛, ամէնքս ալ եղած ենք, պատասխանեցի:

– Է՛յ, ըսաւ Սէր քոմսէրը հեգնօրէն, իսլամութեան պայմանները քանի՞ հատ են:

– Հինգ հատ, պատասխանեցի:

– Որո՞նք են...

– Ուխտագնացութիւն, աղօթք, ողորմութիւն... ուրիշ երկու հատ ալ կայ, բայց միտքս չի գար կոր:

– Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ չես գիտեր:

– Ի՞նչ ընեմ, չսորվեցուցին որ գիտնամ:

Յետոյ ուշադրութեամբ դէմքիս նայելով ու պեխերուս ակնարկելով որոնք կարճ կտրած էի, աւելցուց.

– Ո՞ր գիրքին մէջ գրուած է որ պեխերդ այդպէս կտրես... Ինճիլը Շէրիֆի՞ն մէջ:

– Վերջին անգամ երբոր Էնվէր փաշա Համայէն անցաւ, տեսայ որ պեխերը կտրած էր, ես ալ իրեն օրինակին հետեւեցայ, պատասխանեցի:

(Շար. 77)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վերժերան եւ գործօն ընկերուհի Արփինէ Մանթաշեանի մահուան առթիւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ իր ընտանեկան պարագաներուն եւ Լիոն-Վիլէօրպանի մասնաճիւղին:

(Շար. Ա. էջէն)

ցէին շուրջ 30 կազմակերպութիւններ ձախի «Ոչ»ի զանազան հոսանքներէն:

ԱԼ-ՔԱՒՏԱՅԻ Իրաքի մասնաճիւղին պետին Ալ-Զարքաուիի աջ բազուկներէն մէկը՝ Ապու Թալհա ձերբակալուած է Մուսուլ: Ամերիկեան ուժերը յայտնած են որ հանդարտօրէն յանձնուած է:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, Իւ-էմ-փէի նախագահին քաղաքական խորհրդականը, յայտարարած է որ Շիրաք դժուար թէ կարենայ ներկայանալ 2007ին, շատ տկարացած է, Իւ-էմ-փէի ծոցը, կ'ըսէ վերածընունդի թեկնածու մը ունինք, Նիքոլա Սարքոզին է:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO LITTERAIRE»

(16 juin)

ILS SONT TOMBES EN INVOQUANT LEUR DIEU

KRIKOR ZOHRAB: LA SUBLIME PORTE VA SE REFERMER

Ֆիկառոյի գրական յաւելուածը գրեթէ ամբողջական էջ մը նուիրած է վերջերս լոյս տեսած երկու հատորներու: Դրական երեւոյթ մըն է նաեւ որ Ցեղասպանութեան 90ամեակին առթիւ լոյս տեսած շարք մը հատորներ լայնօրէն նպաստած են Հայոց Ցեղասպանութեան ծանօթացման ֆրանսական մամուլին մէջ:

Այս առնչութեամբ, Սթեֆան Պուարոն լայնօրէն կ'անդրադառնայ Ժագ Ռեթորէի գիրքին (տե՛ս. "Յառաջ", Մայիս 3, Նազարէթ Թօմաճեանի գրախօսականը) «Les Chrétiens aux bêtes», ու գնահատանքով կը խօսի հեղինակին վկայութեան մասին:

Առանձին յօդուածով մըն ալ, Սեպաստիէն Ֆիւմարոլի կը գրախօսէ Փարանթէզ հրատարակչականին լոյս ընծայած Գր. Զօհրապի նորավէպերու հատորի թարգմանութիւնը՝ "Կեանքը ինչպէս որ է": Շեշտելով թէ Գրիգոր Զօհրապ, Օսմանեան Խորհրդարանի երեսփոխան, ճանչցուած որպէս "մեծագոյն փաստաբանը ու հրապարակագիրը Պոլսոյ", քաղաքական առաջին զոհերէն եղաւ Հայոց Ցեղասպանութեան, յօդուածագիրը կը ծանրանայ Զօհրապի գործերուն վրայ, զորս կը նկատէ յուզիչ ճամբորդութիւն մը օսմանեան ընկերութեան վերջին երջանիկ օրերուն մէջ:

Առաջին յօդուածին կցուած է Ապտիւլ Համիտի մէկ ծանօթ նկարը ուր իր նայուածքը միայն այնքան սարսափ կ'առթէ, որ լաւ վիզա մըն է Եւրոպա մուտք գործելու համար...:

Նոյն օրուան Լիպերասիոնին մէջ յօդուած մը ունի Ժագ Ամալրիք Եւրոպական Միութեան մասին, ուր կ'անդրադառնայ նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ կ'ըսէ թէ տիրող տպաւորութիւնն այն է որ Թուրք ղեկավարները այլեւս չեն հաւատար Թուրքիոյ անդամակցութեան վարկածի մը, արտաքին թէ ներքին պատճառներով: Ներքիններու կարգին կը յիշէ Հայոց Ցեղասպանութեան վերաբերող գիտաժողովին ջնջումը, անոր կազմակերպիչները ամբաստանուած էին Արդարութեան Նախարարին կողմէ որ "Թուրքիան կռնակէն կը դաշունահարեն":

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Արտաշէս Զարդարեանի յիշատակին.– Տէր եւ Տիկին Ռընէ Նշանեան 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Անանեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Աքեպա, Տիկին Շատեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան, Տէր եւ Տիկին Պառաւեան, Տիկին Նատիրեան – Գեւոնեան 30ական, Մինասեան ընտանիք 150, Տիկին Գերգրեւ, Պ. Փիէր Նատիրեան 15ական, Տիկին Տէր Յակոբեան 25, Տիկին Վազ 60, Տէր եւ Տիկին Ադաշեան 50, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան 35:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture

DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch» au Vatican
par **KAZAN** — **Khatchig Kazandjian**
EXPOSITION DE DOCUMENTS
PROJECTION DE FILM

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités. Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence de **René ROUQUET**, député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes, rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemble des élèves de guitare
Classes de danse arménienne — classique, traditionnelle et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

ARMÉNIE
Vols Directs
PARIS › EREVAN › PARIS
Séjours à la Carte
Circuits Guidés de 8 Jours et de 12 Jours

Saberatours
SevanVoyages

SABERATOURS
11, rue des Pyramides 75001 Paris
tél 01 42 96 10 10
fax 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
48, cours de la Liberté 69003 Lyon
tél 04 78 60 13 66
fax 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
67, La Canebière 13001 Marseille
tél 04 95 09 30 60
fax 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
32-38, rue Hanrabedoutian Erevan
tél 52 55 55
fax 56 40 30
sabera@armincom.com

www.saberatours.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AERIENNE
Armavia
Արմավիա

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère sous la direction de HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE
1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս խղճահին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպաքանեան 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Գարմոն 30, Տիկին Անահիտ Գափթան 30, Տիկին Մարի Պօղոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 50, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սէտէֆ 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Խաչմանեան 20, Տիկին Նիքոլ Ֆրէնկեան 100, Տիկին Ժորժէթ Երկանեան 20, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Մագըրմեան 30, Օր. Վիրժինի Ասատուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պասմաճեան 75, Օր. Սոնա Բարէլեան 30, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեան 200, Պ. Ժերար Զաքկարեան 70, Օր. Սըրբուհի Կէօվճեան 30, Տէր եւ Տիկին Էլվիօ Փանտուոթօ 70, Տէր եւ Տիկին Էտկար Շահվէզիրեան 80, Պ. Ռեմոն Փարիսէ Զապու 150, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Կիւմիւշեար 15, Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Թուղլուեան 50, Օր. Մարի Դերձակեան 20, Տէր եւ Տիկին Հ. Սուքիասեան 20, Տիկին Սէլի Պապայեան 25, Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր Յակոբեան 200:

(Շար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre d'**Anne DASTAKIAN** et **Claire MOURADIAN** récemment paru aux éditions Tournon :
100 REPONSES SUR... ...LE GENOCIDE DES ARMENIENS
Conférencière : Mme ANNE DASTAKIAN
Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

- **Prix** : 1300 Euros pour 12 jours.
- **Le Prix comprend**: Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.
- **Le prix ne comprend pas** : Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.
- **Formalités** : Passeport en cours de validité et visa.
- **Santé** : Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.
- **Climat** : Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.
- **Monnaie** : La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.
- **Décalage horaire** : En été + 3 heures.
- **Heures de vol** : Environ 5 heures.
- **Courant électrique** : 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseignements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 21
MARDI
21 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (E-Mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Անձնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

80րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 21.227
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.227

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

Ո՞Վ Է ՁԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

ՇԻՐԱՔԻ ՈՒԱԹԸՐԼՕՆ

Եւրոպական Միութեան վեհաժողովին ձախողութիւնը մեծ է եւ ըստ կողմերու պատասխանատուն կը փնտռուի: Մէկ կէտ յստակ է սակայն, որ հանրաքուէով տկարացած Շիրաք մը, Թոնի Պլէր մը, Թուականն ու վայրի զուգադիպութեամբ մը, Յունիս 18-ին ունեցաւ իր Ուաթըրլօն (1815, Յունիս 18): Հակառակ նախօրեակին էլիզէ իր այցելութեան, ապա ընկերակիցներու պնդումներուն, Թ. Պլէր ոչ մէկ զիջում ըրաւ ինչ կը վերաբերի ակնկալուած զեղչին, որպէսզի 2007-2013ի պիւտճէն փրկուի: Իր տեսակէտն այն է որ իր վայելած պայմանները չեն կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ ցորչափ Եւրոպա կը շարունակէ իր կարելիութիւններուն մեծ մասը տրամադրել ՓԱՔ-ի (Գիւղատնտեսական Հասարակաց Քաղաքականութիւն): Հոս ալ Շիրաք տեղի չի տար, թէեւ օգուտ ալ չունեցաւ հանրաքուէին առեն, երբ հողագործները ո՛չ քուէարկեցին:

Մինչեւ վերջին վայրկեանը, Եւրոպական Միութեան հերթապահը՝ Լիւքսանպուրկի վարչապետը Ժան-Գլօտ Եունքէր ջանք չխնայեց կացութիւնը փրկելու համար, բայց, անօգուտ: Այնքան անօգուտ եղան իր ջանքերը, որ չվարանեցաւ ըսելու "Ամչցայ, երբ լսեցի մէկը միւսին ետեւէն, աղքատ բոլոր երկիրները, որոնք համաձայնութեան մը սիրոյն յայտարարեցին թէ պատրաստ են հրաժարելու դրամական իրենց տրուելիք նպաստին մէկ մասէն...":

Արդարեւ, բուն հարցը հոնկէ ծագած է: Եւրոպայի ընդլայնումը տասը նոր երկիրներով, կը պարտադրէ նոր պիւտճէ մը, որու չուզեր մասնակցիլ Մեծն Բրիտանիան, հրաժարելով իրեն եղած զեղչէն, եթէ նոյնը չըլլայ ՓԱՔ-ի համար: Թ. Պլէր յամառօրէն դէմ է այն նպաստին զոր Ֆրանսա կը ստանայ այդ ուղղութեամբ: Եունքէր քանիցս կրկնած է որ կ'ամչնայ տեսնելով որ աղքատ երկիրները լաւ դաս մը տուին հարուստներուն: Ամէն պարագայի մէջ, Եւրոպա շատ ծանր տագնապի մը մէջ է այլեւս: Եւ ընդլայնումը, թէեւ դեռ Թուրքիոյ անունը բացէ ի բաց չի տրուիր, բայց բոլորին մտքին մէջ է, մեծ դեր կը խաղայ: Ներկայիս, ո՞վ է յանցաւորը. "Թոնի Պլէր" կ'ըսեն Շիրաք, Շրէօտէր, "Ժագ Շիրաք" կ'առարկէ Թ. Պլէր: Մնաց որ Շիրաք վերջին հարցախոյզին համաձայն (ԻՖՈՓ-ժի.Տի.Տի.) Յունիս 17ին, ամէնէն ցած մակարդակին հասած էր ժողովրդականութեան (28%):

ՊՈԼՔԸՇԹԱՅՆԻ 7 ԽՐԱՏՆԵՐԸ

ՁԲԱՆԱԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ժուռնալ տիւ Տիմանշի (Յունիս 19) հիւրն էր Ֆրից Պոլքընշթայն որ եօթը խրատներ կու տար, որպէսզի Եւրոպա կէս ճամբան չմնայ: Ահանք են.–

ա) Այդ դաշինքը Սահմանադրութիւն չանուանել, որովհետեւ Սահմանադրութիւն չէ: Սահմանադրութիւնը պետութիւն մը հիմնադրելու կու տայ, երբ անկախ է: Միութիւնը անկախութեան չէ եկած եւ Պետութիւն չէ:

բ) Ձգել հիմնական իրաւունքներու ուխտին առաջարկը: Արդէն մարդկային իրաւանց պայմանագրութիւն մը կայ, որ իր առեանը ունի Սթրազպուրկ:

գ) Հիմնարկի պէտք չէ վերածուիլ: Պէտք եղածին չափ կայ.– Եւրոպական Խորհրդարան, Արդարութեան Ատեան, Նախարարաց Խորհուրդ, Եւրոպական Յանձնախումբ:

դ) Քաղաքացիներու քաղաքական հաւասարութիւնը գոյութիւն ունի միայն պետութեան մը մէջ: Հաւասար չեն դաշնակցութեան մը մէջ: Եւրոպական Միութիւնը դաշնակցութիւն մը չէ եւ պիտի չըլլայ:

ե) Արտաքին քաղաքականութիւնը: Սոլանա, արտաքին քաղաքականութեան Միութեան բարձրագոյն ներկայացուցիչը տեղեկատուութիւն կը կատարէ Խորհուրդին, որդ շատ ձայն չհանեց Իրաքեան տագնապին առեն: Իր յանցանքը չէ, որուն սահմանէ անդին չի կրնար երթալ:

զ) Բանակցութիւն չբանալ Թուրքիոյ հետ: Անդամ երկիրներու առնուազն 12 ընտրական խումբեր իրենց մեծամասնութեամբ դէմ են այդ անդամակցութեան: Այդ մերժումը հասկնալի է.– Թուրքիա շատ մեծ է, շատ աղքատ եւ շատ տարբեր: Իր անդամակցութիւնը կը մղէ նաեւ Ուկրանիոյ, Բելառուսիոյ, թերեւս Վրաստանի եւ Հայաստանի անդամակցութեան: Աւելցուցէք Պալքաններու արեւմուտքը եւ երեւան կ'ելլէ 40 պետութիւններու Եւրոպական Միութիւն մը: Այդ պարագային Եւրոպական Միութիւնը կը վերածուի հազիւ թէ պարզ շուկայի մը: Ինչ որ Բրիտանացիներու ուզածն է. անոնք երբեք չեն սիրած Միութիւնը եւ միշտ ուզած են ջրամոյն ընել: Ճիշդ է, մերժել Թուրքիան հաճոյք չի պատճառեր Միացեալ Նահանգներուն, բայց իրենց մտքէն անցա՞ծ է Մեքսիքան ԱՄՆ-ու 51րդ նահանգը ընել: Բանակցութիւններ սկսիլ Թուրքիոյ հետ, պիտի նշանակէր ապտակել Ֆրանսացի եւ Նեըլանտացի ընտրողները: Մի՛ ընէք:

է) Պիւտճէին համար, համեստութեան ժամն է: Ներկայիս, Եւրոպական Միութիւնը կը ծախսէ բոլոր պետութեանց արտադրութիւններուն գումարին 1%էն պակաս: Պահպանել այդ համեմատութիւնը պիտի նշանակէր ազգային արտադրութեան համեմատ եւրոպական պիւտճէին յաւելում մը: Յանձնախումբը կ'առաջարկէ երթալ մինչեւ 1,27%, չափազանցուած է: Երբ անդամ պետութիւնները պէտք է խնայողութիւն ընեն համապատասխան ըլլալու համար կայունութեան եւ աճին դաշնագրի չափանիշներուն, յանձնախումբն ալ պէտք է. հետեւի: Ամէնէն հարուստ երկիրները պէտք չէ օգտուին շրջանային հիմնադրամներէն: Բրիտանացիները պէտք է մէկ կողմ դնեն իրենց հպարտութիւնը եւ զեղչերը: Նեըլանտացիները դժգոհ են որ ամէնէն մեծ օժանդակողներն են, երկու անգամ աւելի վճարելով մարդ գլուխ, քան Դանիացիները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՐՑԸ

Խուսափում մը կայ անունը տալէ, բայց Թուրքիան միշտ ներկայ է: Շիրաքի յստակը ծանօթ է, մինչ Գերմանիոյ Արտաքին Նախարարը՝ Ֆիշէր կը զգուշացընէ.– "Կարելի է Թուրքիոյ առջեւ դուռը գոցել, բայց վճարելիք գինը շատ սուղ կ'ըլլայ":

Թուրքիոյ մէջ շեշտը կը դրուի Ֆրանսայի կղզիացման եւ Շիրաքի տկարացման վրայ: Մնաց որ Վոսփորի ափին ալ սկզբնական խանդավառութիւնը չկայ:

Նիքոլա Սարքոզի նոր ելոյթով մը (Յունիս 18) կրկին արտայայտուած է Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ:

Ֆիկառոյէն ետք, (Յունիս 18), Լիպերասիոն ալ (Յունիս 20) սիւնակ մը նուիրած է Թուրքիոյ, որ այլեւս ընաւ վստահ չէ որ բանակցութիւնները կրնան սկսիլ Հոկտ. 3ին: Թուրք մամուլին ալ արձագանգելով, Ֆրանսական թերթերը կը յիշեցնեն Հիւրրիյէթի Յունիս 17ի ֆրանսերէն խորագիրը՝ "Ռա լը պոլ":

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու Նախարարութեան յայտարարութենէն ետք վարչապետ Թ. Էրտողան ու Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլ խիստ ելոյթներով հակազդած են Գերմանիոյ Խորհրդարանին Ցեղասպանութեան մասին քուէարկութեան:

Վարչապետը ըսած է թէ "շատ սխալ ու շատ տգեղ" կը նկատէ որոշումը: Ապա աւելցուցած է թէ պատմութիւնը գիրենք ամօթով պիտի ձգէ: Յետոյ նոյն վերջարանը. Թրքական արխիւները բաց են, թող պատմաբանները, իրաւաբանները քննեն, եւլն.: Էրտողան խիստ քննադատական մըն ալ ուղղած է Գերմանիոյ վարչապետին որուն Թրքամէտ կեցուածքը տարբեր բան ակնկալել կու տար Անգարայի: Ակնարկելով Կ. Շրէօտէրի անվճռական քաղաքականութեան, Թուրք վարչապետը ըսած է թէ ինք "ողնայար ունեցող, ուղղուտ քաղաքականութիւն կը սիրէ":

Ա. Կիւլի բացատրութիւնը այն եղած է որ Գերմանացիները Հրեաներու իրենց ըրածին բեռան տակ են ու իրենց բախտակից կը փնտռեն: Ըսած է նաեւ թէ ցեղասպանութեան նիւթով քուէարկութիւնը քաղաքական խաղ էր, թէ Գերմանացիները Հայկական Ցեղասպանութեան մասին երբեք նախադասութիւն անգամ չեն կրնար քով քովի դնել: Իր եզրակացութիւնը այն է որ ամէն բան կ'ընեն Թուրքիան մղելու որ ինք հրաժարի Եւրոպայի անդամակցելու փափաքէն:

Պերլինի Թրքական կազմակերպութիւններն ալ Յունիս 17ին բողոքի հանրահաւաք մը կազմակերպած են "Ա՛լ կը բաւէ" գոչելով: Իսկ վերջին հարցախոյզի մը արդիւնքներով՝ Գերմանացիներու 66%ը դէմ է Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ նախագահական ընտրութիւնը երկու շրջան պիտի ունենայ, ինչ որ աննախընթաց է երկրին մէջ: Արդարեւ, ան որուն ընտրութիւնը կասկած չէր վերցներ, հարկ եղած մեծամասնութիւնը ձեռք չձգեց: Պաշտօնական արդիւնքներուն համաձայն ընտրողներու թիւը 29 միլիոն 317.042 էր, այլ խօսքով 62,66%ի համեմատութիւն մը: Ռաֆսանճանի ստացած է ձայներու 21%ը եւ ծայրայեղ պահպանողական Մահմուտ Ահմատինճատ ալ, որ Թեհրանի քաղաքապետն է, 19,47%ը: Թեհրանի ցուցարահի մը տնօրէնուհին կ'ըսէ այս առթիւ "Կացութիւնը կարելի է բաղդատել Շիրաքի Լը Փէնի դէմ կացութեան: Պիտի եր-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԲԱՔՈՒ-Ի ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Խորհրդարանի 33 աթոռներուն նոր տէրեր որոշելու ընտրութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 19ին: Կար 185 թեկնածու:

Նախօրեակին նախագահ Ա. Ղուկասեան Յունիս 17ին ժողովուրդին դիմելով ըսած է թէ ընտրութիւնը միջազգային կարեւոր նշանակութիւն ունի, քանի որ Ղարաբաղցիները ընտրութեան նկատմամբ իրենց վերաբերումով աշխարհին փաստը պիտի տան երկրին մէջ ժողովրդավարական զարգացումներուն անշրջելի բնոյթին եւ առով նպաստեն միջազգային ճանաչումին: Այդ նպատակով Ա. Ղուկասեան ժողովուրդը հրաւիրած է գործօն մասնակցութիւն բերելու. իսկ թեկնածուներուն թելադրած է քաղաքացիական եւ քաղաքական հասունութիւն ցոյց տալ, համակուիլ երկրին ապագային համար պատասխանատուութեամբ եւ վերջնական ընտրութիւնը ձգել ժողովուրդին:

Ընտրութիւնը, ինչպէս անցեալին, մերժումի ու բողոքի հակազդեցութեան մըղած է Բաքուն: "Ղարաբաղի ազատագրման կազմակերպութիւնը" յայտարարութեամբ մը մտահոգութիւն յայտնած է Ազրպէյճանի իշխանութիւններուն եւ միջազգային կազմակերպութիւններու կրաւորական կեցուածքին: Կոչ եղած է վերաքննել յարաբերութիւնները բոլոր այն երկիրներուն հետ որոնք դէտ ուղարկած են Ստեփանակերտ:

Այդ երկիրները բաւական բազմաթիւ են, քանի որ շուրջ 100 դէտ ներկայ գտնուած է տեղւոյն վրայ. գացած են Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, ԱՄՆ-էն, նախկին խորհրդային երկիրներէն:

ՕՍԿԱՆԵԱՆ - ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի ու Ազրպէյճանի Արտաքին գործերու նախարարները Յունիս 17ին հանդիպում մը ունեցան Փարիզի մէջ: Մասնակցած են Մինսկի խումբի նախագահները: Երկու նախարարները քննարկած են հակամարտութեան կարգաւորումին ներկայի փուլին առնչուած հարցեր:

ԳԻՐՔԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՆԽՈՒԱԾ

Թուրքիոյ քաղաքացիի մը Երեւանէն Պոլիս Թիֆլիսի պահուն պայուսակին մէջ ԺԷ.–Ի. դարերուն հրապարակուած հատորներ յայտնաբերուած եւ գրաւուած են: Հատորները պատմամշակութային, կրօնական, բժշկական եւ պատմաաշխարհագրական ու հայկական կուսակցութիւններու վերաբերեալ են: Մաքսանենգը կը կոչուի Է. Թիւրքէըլմազ, ծնած է 1972ին, Պոլսոյ բնակիչ է եւ ուսանող ԱՄՆ-ու Հիւսիսային Գարոլայնայի մէկ համալսարանին: Նախաքննութիւն բացուած է իրեն դէմ:

ԻՐԱ՛Ւ, ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐ...

Ա.

Ամէն առիթով, նաեւ երբեմն առանց առիթի, ներսէն ու դուրսէն ջատագովական արտայայտութիւններ կը հնչեն Հայաստանի ժողովրդավարութեան, մանաւանդ անոր յառաջդիմութեան հասցէին: Ներսինները, հասկնալի է, կը պատկանին իշխանութեան, իշխանամերձ տարրերու, իսկ դուրսինները՝ անոնց որոնց ձեռնտու է երկրին ներկայի վիճակը: Ըսուածին մէջ գնահատանքի կամ քննադատականի որեւէ չեշտ փնտռելու հարկ չկայ: Այսպէս եղած է միշտ ու շատ հաւանաբար այսպէս ալ շարունակուի: Հետաքրքրականը թերեւս «ժողովրդավարութիւն» կոչուած ապրանքին տրուած իմաստը, կամ չափանիշը կ՚ըլլար: Գիտնալ, օրինակի համար թէ «ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ յառաջդիմութիւն» ըսելով ինչ կը հասկնան, կամ աւելի՝ ի՛նչ կ՚ուզեն հասկցնել իշխանութիւններն ու իշխանամերձները ու ի՛նչ չափանիշով նոյն եզրակացութեան յանգած ըլլալ կը թուին արտասահմանէն դէմքեր, կազմակերպութիւններ:

«Ժողովրդավարութիւն» բառը որ իր զուտ բառարանային իմաստէն բաւական թեթեւցած է նոյնիսկ առանց այլեւայլի որպէս այդ ընկալուած արեւմտեան երկիրներու մէջ, միջազգային քաղաքական շուկային առաջնային նորոյթին վերածուած է. բան մը որուն կը ձգտի իբրեւ թէ մէկն ու միւսը: Բան մը որուն անունով ամէնէն աներեւակայելի միջամտութիւնները կ՚ըլլան, ամէնէն զազրելի ոճիրները կը գործուին, հզօրներէն մէկուն յարմար դատած պարագային, յարմար նկատուած անկիւնին մէջ: Ու միշտ լուսանցքային գոյութիւններ կ՚ըլլան «Թագաւորը մերկ է» գոչելու համարձակութեան տէրերը:

Այդ դիրքը ընդհանուր անուանումով «ընդդիմութիւն» կը կոչուի ամէն երկրի մէջ: Սկզբունքով՝ իշխանութեան սխալին ու ճիշդին, ինքնագոհութեան ու մենատիրական շեղումներու վտանգին հակակշիռ ներկայացնող, այդպէս ըլլալու սահմանուած ներկայութիւն է ան: Ու անոր ներկայացուցած ուժը, այլընտրանքի արժէքը, ժողովրդավարութեան հիմնական չափանիշ ընդունուած բաներ են այդ յատկանիշին իսկապէս տէր երկիրներու մէջ: Այս առումով՝ առողջութեան իւրովի չափանիշ է նոյնիսկ հանրային կարծիքին կշիռը, երբ օրինակ, առանց քաղաքական սխալի, մասնագիտական անկարողութեան փաստին, մամուլի հրապարակում մը կ՚առաջնորդէ մինչեւ նախարարի մը հրաժարականին: Ըսուածին թարմ օրինակը ունեցաւ Ֆրանսան քանի մը ամիս առաջ:

Ի՞նչ է պատկերը ընդդիմութեան Հայաստանի մէջ: Երկիրը որ առաջին քայլերը կ՚առնէ (եւ անոնք ամէնէն դժուար առնուելիքներն են) ժողովրդավարութիւնը բառի մակարդակէն գործի վերածելու դժուար ընթացքին մէջ, ունի՞ այդ կարեւոր ազդակը: Ընդդիմութեան պիտակին տակ խմբուած կուսակցութիւններ, կուսակցականներ, գործիչներ կան անշուշտ: Բայց չոր գոյութիւնը մեծ իմաստ չի ներկայացներ եթէ զուրկ է նկատի առնուելու, ազդելու կշիռէն: Ի վերջոյ տրտունջներու, քննադատականներու ամէն մարդ վարժուած է, ականջ իսկ չկախելու աստիճան: Անկէ անդի՞ն...

Յունիս 3ի հայաստանեան թերթերու մէջ լոյս տեսած տեսակցութիւններ մղեցին պահ մը կեդրոնանալու այդ երեւոյթին վրայ: Գոհունակութիւն պատճառող էր ընդդիմութեան գոյութիւնը յիշեցնելու արարքը:

Առաջինը «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդի նախագահ Արամ Սարգսեանի հետ «Հայկական ժամանակ»ի մէջ Նայիրա Զոհրաբեանի կատարած հարցազրոյցն է: Բացայայտ կերպով չըսելով հանդերձ, որոշ է որ լրագրողուհին ալ հետաքրքրուած է ընդդիմութեան մասնուածութեամբ: Հարց կու տայ որ կուսակցութեան համագումարէն ի վեր տիրող լռութիւնը քիչ մը երկար չէ՞: Առաջին պատասխանին առաջին տողերէն Ա. Սարգսեան կը յայտնէ քիչ մը հռետորական բաւական մակերեսային բնոյթի գործիչ: Երբ կ՚ըսէ օրինակ. «Մենք իրաւունք չունենք անել քայլեր, սկսել գործընթաց, որի ելքը յաղթանակը չի լինելու», կամ «Այսօր կուսակցութեան աշխատանքն արտաքինից նկատելի չէ, որովհետեւ աւելի շատ խորքային գործընթացներ են ընթանում», ընդդիմութիւն կոչուածէն, ակնկալուածին ուղղութեամբ գրեթէ բան չկայ իր մօտ: Կ՚ըսէ նաեւ թէ կուսակցութիւնը ամէն բան կ՚ընէ «անխուսափելի գործընթացներին պատրաստ լինելու եւ այս անգամ ժողովրդին յուսախաբ չանելու համար»: Յետոյ պատասխանելով յաջորդ հարցումին, կը հասկցնէ թէ «անխուսափելի գործընթաց»ը կը վերաբերի «ժողովրդավարական յեղափոխութեան»: Ատոր համար ալ բնաւ անհրաժեշտ չի նկատեր ընտրութիւններ, եւլն., իր համոզումով՝ երկրին ներքին լարուած կացութիւնը այնպիսի մակարդակի է որ «անգամ առաջին հայեացքից մանր թուացող քայլից կարող են անշրջելի գործընթացներ սկսուել»: Իրենք ժողովուրդը կը պատրաստեն համաժողովրդական շարժումի: Եւ ամէն բան կ՚ընեն որ ատիկա տեղի ունենայ օր առաջ:

Այդ գործընթացին մէջ դուրսի ազդակներուն մասին հարցումին պատասխանը թէ՛ առիթ կ՚ըլլայ իշխանութեան ուղղուած սլաքներու, թէ՛ կը մատնէ իր-իրենց նախընտրութիւնը: Ժողովրդավարութեան չափանիշներուն խախտումին պատասխանատու իշխանութիւնները ըլլալով, անոնք քաղաքակիրթ աշխարհին համար այլեւս ժամանակավրէպ գործիչներ են. չեն ներկայացներ ժամանակակից աշխարհի շահերը: Այդ պայմաններուն մէջ «Արեւմուտքի վարած քաղաքականութիւնը շատ աւելի ընդունելի է, քան ռուսակա՛ն, քանզի Արեւմուտքը պաշտպանում է ժողովրդի ընտրութիւնը»:

Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութեան մտող քայլերու տէր գործիչ կը նկատէ Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Բաղդասարեանը: Անոր անձին մէջ կը տեսնէ մինչեւ իսկ «իշխանութեան իրաւայաջորդ»ը: Բայց այդ դիրքին համար կը բացառէ պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի տարբերակը: Իր պատկերացումով՝ նախ ներկայի վարչակարգը անպայման պէտք է հեռանայ, ապա նոր ընտրութիւն տեղի ունենայ:

Ա. Սարգսեան բաւական ինքնավստահ է այս մասին: Երկրին մէջ ակներեւ կը նկատէ «յեղափոխական գործընթացը». անոր զուգահեռ ալ «ընտրաշրջան»ը: «Երբ հասնի ժողովրդական շարժման կուլմինացիոն պահը», համոզուած է որ կուսակցութիւններու միաւորումներ պիտի ըլլան, նորովի ձեւաւորելով գոնէ ընդդիմութեան քաղաքական դաշտը:

Բոլոր ըսուածներուն մէջ հետաքրքրականն է այն որ Ա. Սարգսեան միշտ կը ծանրանայ ժողովուրդը հաւաքելու, անոր վրայ հիմնուելու հարկին վրայ: Բան մը որ իշխանութեան հեռացում պարտադրելու համար անհրաժեշտ է անշուշտ. բայց նոյն ատեն մտածել կու տայ այդ ազդակին բնոյթին ընթացքին մասին: Ընդդիմութեան կազմակերպած վերջին շրջանի ցոյցերը, որոնց նպատակը եթէ ոչ իշխանութիւնը մեկնելու պարտադրելը, գոնէ քաղաքական նկատելի կշիռ մը ցուցադրելն էր անոր հանդէպ, ակնկալուած խտութեան չհասան: Երեւոյթը միակ մեկնաբանութիւն մը կրնար ունենալ. թէ զանգուածը պարզ հետաքրքրութենէ աւելի բան չունէր հրամցնելու զինք հրապարակ հրաւիրողներուն:

Որպէսզի Հայաստանի ընդդիմութիւնը հասնի ժողովրդավար կարգերու տէր երկրի անհրաժեշտ քաղաքական գործօնի մակարդակին, ամէն բանէ առաջ պէտք է փնտռէ ժողովուրդէն լուրջի առնուելու ճամբան. իշխանութեան թերացումները, զանգուածներու արդար դժգոհութիւնները, նոյնիսկ տրտունջները արարքի վերածելու անոնց տրամադրութիւնը չեն բաւեր հիմնական փոփոխութիւն ծրագրելու, այնքան ատեն որ ժողովուրդը զինք գլխաւորելու դերին մէջ չի տեսներ ընդդիմութիւնը: Մինչեւ այսօր ըսուածին հակասող փաստ չտուաւ Հայաստանի իրականութիւնը: Այն տպաւորութիւնը կայ որ իշխանամերձ շրջանակներ մէկդի ձգելով, մնացածը յոգնած, հրաժարած է հաւաքական ջանքով դրական մը ձեռք ձգելու հեռանկարներէն: Կը տիրէ անհատական փրկութեան մտայնութիւնը որ օրէ օր կը մեծցնէ քաղաքական դաս-ժողովուրդ միջոցը: Ու այդ միջոցին մէջ շուարուն թափառիկի կը նմանի ընդդիմութիւնը, միշտ արդար հետաքրքրութեան շրջանակին մէջ ձգելով հարցումը թէ այդքան լայն դժգոհութեան պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս պէտք է բացատրել անոր կրաւորական, անզօր բնոյթը:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՇՈՒՐԹԵՐԻՆ

ՓԱՐԻԶԻ "ՄԱՇՏՈՑ" ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐՈՒՄ · 2004 – 2005 ՈՒՍՏԱՐԻ

Արդէն երրորդ տարին է՝ Փարիզի "Մաշտոց" հայ լեզուի պաշտպանութեան միութեան հոգածու վերաբերմունքի շնորհիւ Հայաստանի տարբեր վարժարաններում Երեւանի "Սփիւռք" Գիտաուսումնական Կենտրոնի հետ միասին իրականացւում է արեւմտահայ լեզուի ու գրականութեան փորձնական մէկամեայ կրթական միջազգային ծրագիր: Առաջին տարում (2002–2003) ծրագիրն իրացրին Երեւանի երկու դպրոցներ, երկրորդում՝ չորս, իսկ այս տարի՝ արդէն վեց դպրոցներ:

Ընդ որում էապէս ընդլայնուեց դասընթացների աշխարհագրութիւնը: Եթէ անցեալ տարի Երեւանին միացան Արարատի ու Արմաւիրի մարզերից դպրոցներ, ապա այս տարի արդէն Ստեփանաւանի, Վանաձորի, Գիւմրիի ուսուցիչները՝ նախապէս անցնելով երկամսեայ տարբեր հիմնաւոր դասընթացներ եւ յաղթելով 2004թ. ամառային գրաւոր մրցոյթում, նուաճեցին մէկ տարով փորձնական դասընթացն իրացնելու իրաւունք՝ Արարատի մարզի եւ Երեւանի դպրոցների լաւագոյն ուսուցիչների հետ:

Այս ուսումնական տարում՝ 2004 – 2005 թթ., դասընթացներն անցան Արտաշատի թիւ 6 (ուսուցչուհի Հռիփսիմէ Մուրադեան), Գիւմրիի թիւ 20 (ուսուցչուհի Արմենուհի Եկմալեան), Երեւանի թիւ 199 (ուսուցչուհի Թերէզ Վարդանեան), Մասիսի թիւ 3 (ուսուցչուհի Թերէզ Գրիգորեան), Ստեփանաւանի թիւ 2 (ուսուցչուհի Յասմիկ Մովսիսեան), Վանաձորի թիւ 5 (ուսուցչուհի Նայիրա Ղումաշեան) դպրոցների իններորդ դասարաններում:

Կենտրոնը, խորհրդակցելով Փարիզի "Մաշտոց" հայ լեզուի պաշտպանութեան միութեան հետ՝ նշանակեց դասընթացների երկու վերատեսուչներ. ուսուցիչ եւ արձակագիր Ալիս Յովհաննիսեանը (Հայաստան) եւ Սօսէ Պետրոսեանը (Իրաք), որոնք իւրաքանչիւր ամիս այցելում էին բոլոր դպրոցները, ստուգում դասընթացների ուսումնական, կարգապահական ընթացքները, մեթոդական անհրաժեշտ ցուցումներ տալիս, նշանակալի չափով օգտակար լինում գրական հանդիսութիւնների նախաձեռնման եւ կազմակերպման գործում:

Հիմնարար ուսումնական նպատակները իրագործուած են. ուսուցիչները կատարել են ծրագրերը, Սեպտեմբերից սկսած խորացուած ուսուցանել են շաբաթական երկուական ժամ արեւմտահայերէն, նոյնքան ժամաքանակում մանրամասն ներկայացրել արեւմտահայ եւ ժամանակակից հայ Սփիւռքի նշանակալի դէմքերին: Ուրախութեամբ արձանագրում ենք, որ աշակերտներն այսօր ճանաչում են քերականական եւ շարահիւսական ինքնուրոյն համակարգի նրբութիւնները, վարժ տիրապետում են ուղղագրական իւրայատկութիւններին, գրում են թելադրութիւններ, կատարում են փոխադրութիւններ: Գրականութեան դասերին նրանք ծանօթացան դասական գրական դոհարների, իսկ նոր հեղինակները բերեցին գեղարուեստական ճանաչողութեան նոր սահման:

Բառի ենթաշերտերը, պատկերների շքեղութիւնը, ազգային եւ համամարդկային իմաստների արժեւորումը, անտարակոյս, մեծացրին ու հարստացրին գրականութեան դերի ու նշանակութեան իրենց ըմբռնումների պաշարը:

Դա արդէն նկատելի էր ինը ամիս ձգուած դասերին, սակայն առանձնապէս ընդգծուեց դպրոցական հանդիսութիւններին եւ մասնաւորապէս 2005 թ. Մայիսի 29ին, երբ լաւագոյն երեքական աշակերտներ դպրոցներից՝ ուսուցիչների եւ տնօրէնների առաջնորդութեամբ եկան ու հիւրընկալուեցին "Սփիւռք" Գիտաուսումնական Կենտրոնում, ուր կայացաւ աւարտական շքեղ հանդէս: Աշակերտները փայլեցին իրենց գրագիտութեամբ, իմացութեամբ հաճելի եւ անակնկալ նախաձեռնութիւններով՝ իւրովի փայլեցնելով սիրելի ուսուցիչների աշխատանքը:

Այսպէս, Մասիսի երեխաների մօտ զգացւում էր ուսուցչից ածանցուած հակւածութիւնը դէպի ֆրանսահայ գրական արժէքները:

Գիւմրեցիները շարունակում էին հմայուած մնալ հոգեբուխ Ռուբէն Սեւակով ու փխրուն, բայց տոկուն Եաննիով, որի դերակատար սեւակն աղջնակ Նուպարը, ծնուած 89ի Օգոստոսին, հօրը չէր տեսել երկրաշարժից յետոյ, պարզապէս պահում էր նրա բանաստեղծութիւնների տետրակը, ուր գրական ուսուցիչներից յիշատակուած էր Ռ. Սեւակը, ու հիմա հոգեպէս հօրը մերձենալու քայլ էր տեսնում աղջնակը՝ իր մէջ Եաննին մարմնաւորելով:

Արտաշատցիներին գերել էր պոլսահայ նորագոյն դպրոցը՝ Զահրատը, Զարեհ Խրախունին, Ռոպէր Հատտէճեանը: "Նոր ներթափանցում հին տարրերի մէջ", – այսպէս բնութագրեցին աշակերտները իրերի այն խորհուրդները, որոնք վերջին ժամերին բացայայտել էր իրենց առջեւ ուսուցչուհին պոլսահայ ժամանակակից բանաստեղծների երկերի շնորհիւ:

Վանաձորի դպրոցի աշակերտները դասընթացին զուգընթաց յանդուգն քայլ արեցին՝ տարուայ մէջ երեք անգամ հրատարակելով "Եղբայր եմք մեք" պարբերաթերթը եւ այն էլ՝ դասակա՛ն ուղղագրութեամբ, որոնցից մի մի օրինակ խմբագիրներ Անուշը, Հեղինէն եւ Անին խնդրեցին ուղարկենք "Մաշտոց" միութիւն:

Ստեփանաւանում շատերն էին զարմանում թէ, ուսուցչուհին ինչպէս է կարողացել ոչ միայն իր աշակերտներին, այլ նաեւ կեանքի բերումով իրենց դպրոց ընկած վրացի Գիային ներշնչել, որ արեւմտահայերէն թելադրութիւնից բարձր նիշ ստանալը կամքի ստուգութեան վկայութիւն է, եւ ինքը պարզապէս իրաւունք չունի ետ մնալու իր հայ համադասարանցիներից: Եւ Գիան, որ ծոյլ աշակերտի համբաւ ունէր, այս անգամ ուժ էր գտել յաղթահարելու իր աւանդական ծուլութիւնը եւ փարուելու արեւմտահայերէնին:

Հանդիսութեան եզրափակիչ օրը "Սփիւռք" գիտաուսումնական կենտրոնի տնօրէն, փրոֆ. Սուրէն Դանիէլեանը բարձր գնահատեց ուսուցիչների աշխատանքը, աշակերտների ջանասիրութիւնը: Սահմանուած էին երկու առաջին մրցանակ, որոնք նուաճեցին Վանաձորի եւ Արտաշատի դպրոցի աշակերտները ուսուցչի հետ միասին, որոնք ստացան քսան հազարական ՀՀ դրամ, 15 հազար ՀՀ դրամ ստացան երրորդ տեղը նուաճած ստեփանաւանցիները: Գիւմրիից աշակերտուհի Նուպարը ստացաւ "Մեծ համակրանք" յատուկ մրցանակը, իսկ Երեւանի թիւ 199 դպրոցը պարգեւատրուեց "Արեւմտահայ լաւագոյն դասասենեակի" համար յատկացուած մրցանակով, որի շնորհահանդէսին Ապրիլի սկիզբին մասնակցում էին հիւրեր նախարարութիւնից, Ակադեմիայից, մարզերի մրցակից դպրոցներից եւ ի հա՛րկէ, Մանկավարժական համալսարանի "Սփիւռք"

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՍՈՒՍԱՆՆԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ԽՏԱՍԱԼԻԿԸ

Թէեւ այլեւս անծանօթ մը չէ Ս. Գրիգորեանը երաժշտասէր հասարակութեան, սակայն միտքերը թարմացնելու համար նախ տանք տեղեկութիւններ իր մասին: Ան ծնած է 1968ին Երեւան: Եօթը տարեկանին ընդունուած է Մոսկուայի արտակարգ ընդունակութիւններով օժտուած երախաներու համար Գնեսիններու երաժշտական դպրոցը: 1986ին կը յաճախէ Մոսկուայի Չայքովսքի երաժշտանոցը: 1991ին գերազանց գնահատականներով կ'աւարտէ Պետական Երաժշտանոցը: 1993ին կը մտնէ Փրակայի Մոցարթեան Ակադեմին եւ կը նուագէ բազմաթիւ յայտնի երաժիշտներու հետ: 1994ին կ'ընդունուի Գերմանիոյ Քէօլն քաղաքի երաժշտանոցը, ուր կ'ապրի մինչեւ այսօր: Արդէն ուսանողական տարիներուն Ս. Գրիգորեանը կը դառնայ առաջին ջութակահարը Մոսկուայի երաժշտանոցի սենեկային՝ եւ ապա ռուս-գերմանական երիտասարդական նուագախումբերու, ուր կ'աշխատի Զ. Մետան, Մ. Ռոսթրոբովիչի նման հանրածանօթ ղեկավարներու հետ: 1992-2000 թուականներուն Ս. Գրիգորեանը կը նշանակուի առաջին ջութակահար «Ազգերու Ֆիլհարմոնի» նուագախումբի: Այդ տարիներուն ելոյթներ կ'ունենայ առանձին եւ խումբերու հետ, աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ: 1992ին կու տայ համերգներ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ հայ ֆիլհարմոնիայի նուագախումբի հետ, Լ. Ճգնաւորեանի եւ Լ. Գրիգորեանի ղեկավարութեան տակ: Ան կը մասնակցի նաեւ միջազգային «Շլեզվիգ-Հոլշտայն» փառատօներուն, Չայքովսքի եւ Մոցարթի համերգներուն, հեռատեսիլային գրանցումներով ZDF (Գերմանիա), այնուհետեւ համերգներ՝ Քէօլնի WDR եւ «Պրեմէնի ռատիօ» ձայնագրութիւններով: Ս. Գրիգորեանը իր մասնակցութիւնը կը բերէ մենահամերգներով նաեւ Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մէջ կայացած փառատօներուն: 2003ին «Ազգերու Ֆիլհարմոնիա» նուագախումբի՝ (Ս. Պետերբուրգ), ինչպէս նաեւ Անգլիոյ Լոնտոնի Ֆիլհարմոնիայի, Քովընթ Կարտըն արքայական օփերայի, Պի.Պի.Սի. սիմֆոնիկ նուագախումբերու հետ ալ կը նուագէ որպէս առաջին ջութակահար:

Ս. Գրիգորեանը արժանացած է Գերմանիոյ (Պատէն-Պատէն) Գարլ Ֆլեշի Ակադեմիայի Մոցարթի, Ֆրանսայի Քըրիսթիան Ֆերրի եւ Փիէր Պարպիզէի յիշատակին նուիրուած միջազգային մրցումներու առաջին, իսկ Իտալիոյ Վիոտտի մրցութեան երրորդ մրցանակներուն:

Ս. Գրիգորեանը պատրաստած է իր այս խտասալիկը համաշխարհային եւ ազգային երաժշտութիւնները սքանչելիօրէն միաձուլած յօրինող Ա. Խաչատրեանի, հայ երաժշտական դպրոցի հիմնադիր՝ Կոմիտասի (միայն Կռունկ), Երեւան ծնած տաղանդաւոր դաշնակահար-յօրինող Էտուար Պաղտասարեանի, բազմակողմանի յայտնի յօրինող Էդուարդ Միրզոյեանի գործերէն, դաշնակի ընկերակցութեամբ Շուշան Քոչարեանի, որ դափնեկիր է Սամօ Բաբաջանեան մրցոյթի:

Ս. Գրիգորեան այս խտասալիկի ստեղծագործութիւնները կը մեկնաբանէ գեղագիտական սկզբունքներու բարձր ճաշակով: Ան ունի մեկնաբանութիւններու բացառիկ անհատականութիւն, կատարման զգայնութիւն, հնչիւնի թարմութիւն, էնթոնասիոնի մաքրութիւն, տարբեր յօրինողներու երկերու ոճական առանձնայատկութիւնները դրսեւորելու ձիրք եւ աչքառու թէքնիք, որոնց շնորհիւ ունկնդիրներու համար գործերը կը դառնան գեղարուեստական թարմ եւ ինքնատիպ հրապոյրներով լի ստեղծագործութիւններ:

Կ'արժէ քաջալերել Ս. Գրիգորեանը եւ իրեն նման արժէքները, որոնք հայրենիքէ հեռու, տարբեր տարբեր քաղաք-երկիրներու մէջ բարձր կը պահեն ոչ միայն իրենց անունները, այլ նաեւ փառքը կը հիւսեն հայ երաժշտութեան:

ԽԱՉԻԿ ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

կենտրոնից: Ցատուկ մրցանակները երկու դէպքում էլ կազմեցին տասը հազարական ՀՀ դրամ:

Ջերմ շնորհակալական խօսքերով հանդէս եկան տնօրէնները, ուսուցչուհիները եւ աշակերտները, որոնց երախտագիտութեան հասցէն առաջին հերթին Փարիզն էր, այն նուիրաբերումը, որ տարիներ շարունակ անտեսանելի հոգածութեամբ ցուցաբերում են "Մաշտոց" հայ լեզուի միութեան անդամներն ու նրա համանախագահները, մասնաւորաբար՝ տոքթ., փրոֆ. Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեանը, որի մասնագիտական կարելիութիւնները, կազմակերպական շնորհը այս պարագայում գործնականօրէն են ծառայում Հայաստանում արեւմտահայ կրթամըշակութային համակարգի ամրապնդմանը, որն ուղղորդւում են իրենց մշտական բարեկամների՝ "Սփիւռք" գիտաուսումնական կենտրոնի աշխատակիցների հետ համատեղ:

ՅՈՎԻԿ ԵՂՈՅԵԱՆ
"Սփիւռք" Գիտաուսումնական
Կենտրոնի
տեղեկատուական բաժին

Երեւան, Յունիս 11

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄ ԹԷ ԱՅԼ ԲԱՆ

Արտադրիչներ, լրագրողներ, հետազօտողներ, ռաբբիներ եւ շատ ուրիշներ երբ որոշեցին տօնել Արեւմտեան Երուսաղէմի "ազատագրումը", "Երուսաղէմի օր" որակեցին ճշգուած թուականը: Սակայն որակումը շատ ալ յարիր չէր, քանի այդ ազատագրումը կը նշանակէր քաղաքին արաբ բնակչութեան ենթարկումը, բնակչութեան մէկ երրորդին համար սուգի թուականը: Ուրեմն, աւելի յարմար դատուեցաւ "Երուսաղէմի վերամիացման օր"ը, մինչեւ որ ինթիֆատան այդ պատրանքը փշրեց: Այսօր "Երուսաղէմի օր"ը ամէնէն հասարակ կոչումն է, բայց կը պարտէ ատելութեամբ, օտարատեացութեամբ, մեծազմուկ հայրենասիրութեամբ եւ ազգայնական, կրօնական առասպելաբանութիւն մը: Այսօր, մօտ 40 տարի ետք, յայտնի կ'ըլլայ թէ աշխարհավար սիոնականութեան "Ոսկեայ Երուսաղէմ" փառերգը պարքեան փոլքլորէն առնուած է, տօնակատարութեան մասնակցող լարք միակ շարժումն ալ սկաուտական շարժում մըն է: Ի՞նչպէս տօնել անցեալ մեծութիւնը քաղաքի մը որ այսօր թշուառութեան վայր մըն է:

Քաղաքէն յատկապէս լաիք ու որակեալ երիտասարդներուն մեկնումները ամէն օր կ'աւելնան: Իսկ քաղաքական պատասխանատուները մեկնումներուն արգելք ըլլալու համար շատ բան չեն կրնար, չեն գտներ ընելու. միայն քաղաքին սահմանները կ'ընդարձակեն, որպէսզի ոչ կրօնական արուարձանները որոնք փախստականներու կողմէ կառուցուած են, մէջը առնուին:

Այդ արուարձանները տարբեր ձեւերով կը կցուին: Քաղաքին արեւմտեան կողմը որ խորայէլեան շրջան է, կցումը եղած է քաղաքապետական որոշումով: Իսկ արեւելեանը, այսինքն՝ Այսրյորդանանը, ընդարձակուած է ի հաշիւ պաղեստինեան հողերու: Հոն է որ ներկայիս պարիսպ մըն ալ կը բարձրանայ, պաղեստինեան քաղաքին քաղաքաշինական համակարգը տակնուվրայ ընելով եւ ձեւազերծելով հասարակաց շրջաններու կառոյցը:

Այս ընթացքը գերիշխանութեան վայրագ ու մշտական պայքար կը նկատուի նոյնիսկ հրէական որոշ թերթերու կողմէ որոնք անհեթեթ կը գտնեն կատարուածը: Անհեթեթութիւն որ չի կրնար ամէնէն ծայրայեղական խմբակներուն եւ ամէնէն ազգայնամոլ Հրեաներուն ուշադրութիւնը գրաւել: Ասով դժուար պիտի ըլլայ սպասել քաղաքին առասպելական նկարագրին անհետացումին: Ու օր մը "Ս. Քաղաք" յորջորջումը պիտի վերապահուի միմիայն հին քաղաքին:

Երուսաղէմ անունը կրօնական մոլեռանդութեան կամ ազգայնական սահմանափակումներու ծառայեցնել ի վերջոյ դատապարտուած է ձախողութեան, որովհետեւ քաղաքին բնակիչներուն մեծամասնութիւնը այլեւս ոչ մէկ միթի կը հաւատայ: Իսկ ծայրամասի թաղերը դատապարտուած են ընկերային, միջհամայնքային լարուած կացութիւններու, զորս մեղմել դիւրին պիտի չըլլայ:

Այսուհանդերձ, Իսրայէլի վարչապետը Երուսաղէմի օրուան հանդիսութիւնները փակած է. "Երուսաղէմը յաւիտեան մերն է ու այլեւս երբեք օտարներուն պիտի չպատկանի" յայտարարելով, քաղաքին արաբական գօտիին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴՈՂԱՑԻԹԷ ԴՈՂԱՑԻԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղին, Մայիս 26ին տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, որու ընթացքին բանասէր, ուսուցիչ Էլիզա Զաքմաքճեան ներկայացուցած է Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի կողմնակից ողբացեալ Լեւոն Միրիջանեանի "Մեր Մեծասքանչը" (1933-2004): Լ. Միրիջանեան, Հրաչեայ Աճառեանի, Ռաֆայէլ Իշխանեանի, Պարոյր Սեւակի, Բաբգէն Ջուգասզեանի շարքին կողմնակից էր նախա-Աբեղեանական ազգային ուղղագրութեան: Հատորը, ինչպէս նշած է դասախօսը, կը մէկտեղէ հեղինակին 1997-2004 գրած հրապարակային զեկուցումները, ելոյթները, հրատարակուած եւ անտիպ յօդուածները, որոնք կը լուսաբանեն Հայաստանի մէջ ազգային ուղղագրութեան վերականգնումի անհրաժեշտութիւնը: Է. Զաքմաքճեան յիշած է այդ առթիւ, որ արդէն լոյս տեսած են ռուսերէնէ հայերէնի թարգմանուած (Կարէն Սիմոնեանի կողմէ) այն գաղտնի փաստաթուղթերը, որոնք կը բացայայտեն ազգային լեզուներու մասին խորհրդային իշխանութեան ծրագիրը: Ներկայացուած է նաեւ Միրիջանեանի բծախնդիր մօտեցումը՝ ցոյց տալու խորհրդային ուղղագրութեան պաշտպաններու սխալներն ու անհիմն ու կոյր ընթացքը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏ

– Հնարաւո՞ր է՝ մէկ ուղեգրով հանգըստանայ ընտանիքը:

– Կարելի է, եթէ զոքանչին այդ ուղեգրով ուղարկէք հանգստանալու:

●

– Ի՞նչն է Հայաստանում մշտական:

– Ժամանակաւոր դժուարութիւնները:

●

– Ո՞ր կինը կարող է միշտ ստոյգ ասել, թէ որտեղ է իր ամուսինը:

– Այրին:

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

- Հիմա սա խալամութիւնը մէկ կողմ դիր եւ հին անունդ ըսէ տեսնենք:
- Երուանդ Օտեան:
- Արհեստդ ի՞նչ է:
- Լամպաճի:
- Ինչպէ՞ս լամպաճի, դուն խմբագիր չէ՞ս, ժամանակ թերթին խմբագիրը:
- Երբեմն կը գրէի ժամանակին մէջ, քէյֆի համար, բայց բո՛ւն արհեստս լամպաճիութիւն է:
- Տեղդ գնա՛:

Եւ ուրիշ մը կանչեց: Ամէնուն ալ հարցաքննութիւնը գրեթէ նոյն ձեւով տեղի ունեցաւ:

Յետոյ Սէր քոմիսէրը մտաւ սենեակ. քոմիսէր մուավինին ու ոստիկանները քիչ մը նախատեցին մեզի:

- Ձեր ողջ մնալը յանցանք է դուք ամէնքդ ալ խայիններ էք, ձեր գլուխը ջախջախելու է...

Ու ասոնց նման մէկ քանի քաղցրաբանութիւններէ ետքը մեզի վերադարձուցին մեր տեղերը:

Հետեւեալ օրը կրկին հաւաքեցին բակը.

- Միւթէսարըֆ փաշային պիտի երթաք, ըսին:

Թէեւ միւթէսարըֆին պաշտօնատեղին Սարային մէկ յարկաբաժինն էր, բայց որովհետեւ շէնքը շատ հին էր, ինք նախընտրած էր պաշտօնատեղին փոխադրել պզտիկ էւէն որ նոր շէնք մըն էր:

Քիչ յետոյ մէկ քանի ոստիկաններու հսկողութեան ներքեւ ճամբայ ելանք:

Երբ պէլէտիէ հասանք փաշան հոն չէր, մեզ տարին վերի յարկը դարատափ մը եւ հոն քով քովի շարեցին:

Կը զգայինք որ մեր մասին վճռական որոշում մը պիտի տրուէր, բայց ի՞նչ:

Երկու օրէ ի վեր շատ կը կասկածէինք որ մեզ Տէր-Զօր վար պիտի չղնէին ու աւելի հեռուները պիտի ղրկէին եւ այս բանը սարսափ կ'ազդէր ամէնուս:

Եթէ Տէր-Զօր վար դնելու ըլլային պէտք էր որ մինչեւ հիմա մեզ արձակէին, կը մտածէինք:

Իսկ աւելի հեռու՞ ո՞ւր պիտի ղրկէին:

Հաւանօրէն դէպի Մուսուլ... "Մուսուլ եօլու" ինչպէս կ'ըսէին, այսինքն դէպի անխուսափելի մահը:

Հոգեկան այս տրամադրութեան մէջ էինք ահա՛ երբոր միւթէսարըֆ փաշան եկաւ:

Առանց մեզ հարցափորձելու նախ աչքով քննութենէ մը անցուց, յետոյ սկըսաւ մէկ քանիները հարցափորձել, մասնաւորաբար կը հարցնէր ծննդավայրը եւ արհեստը:

Պահ մը ինծի ալ մօտեցաւ:
– Դուն ո՞ր տեղացի ես...
– Պոլսեցի, պատասխանեցի:
– Անունդ ի՞նչ է:
– Ազիզ Նուրի:
– Իսլա՞մ ես:
– Միւհտէտի:
– Հին անունդ ի՞նչ է:
– Երուանդ Օտեան:
– Ձեր մէջը խմբագիր մը կայ եղեր, ո՞վ է ան:
– Չեմ գիտեր... ես լամպաճի եմ,
– Խմբագիրը ո՞վ է:
– Թերեւս ինծի համար ըլլայ, որովհետեւ երբեմն թարգմանութիւններ ըրած եմ թերթերու մէջ ... ռոման կը թարգմանէի, պատասխանեցի, տեսնելով որ կարելի չէր ուրանալ, բայց մնայուն խմբագիր չեմ եղած:
– Քու դէմքդ ծանօթ կ'երեւար կոր ինծի, ըսաւ ուշադիր երեսս նայելով:
– Թերեւս Պոլիս տեսած էք:
– Ոչ, ուրիշ տեղ:
– Ուրեմն Համա, պատասխանեցի:
– Չէ, հոն ալ չէ:

Յետոյ գնաց ուրիշի մը քով հարցուփորձը շարունակելու:

Երբ մեկնելու կը պատրաստուէր, ծերունի Գէորգ աղա Քէշիշ օղլու իրեն մօտեցաւ եւ սկսաւ լալագին ձայնով խընդրել որ զինքը աւելի հեռուն չքշեն, որովհետեւ իր տարիքը, եօթանասունէն աւելի, կարող չէր յոգնութիւններուն տոկալու, եւն., եւն.:

Միեւնոյն ժամանակ կը խնդրէր որ իր զաւակն ալ չբաժնէին իրմէ, որովհետեւ առանց անոր օգնութեան չէր կրնար ապրիլ:

Փաշան մտիկ ըրաւ ծերունիին խօսքերը, յետոյ ըսաւ.

– Սիզ պուրտա քալաճաքսընըզ (Դուք հոս պիտի մնաք):

Քէշիշ օղլու կարգ մը աղօթքներ ընելով իր երախտագիտութիւնը յայտնեց:

Իսկ մենք երկմտութեան մէջ մնացինք: "Դուք հոս պիտի մնաք"ը միմիայն Քէշիշ օղլուի ու իր զաւկի՞ն համար էր թէ ամէնուս համար էր, քանի որ մին միւսէն աւելի յանցաւոր չէր:

(Շար. 78)

Տէր եւ Տիկին Արման Անտոնեան եւ զաւակները,
Պ. Ֆրէտէրիք Անտոնեան,
Տէր եւ Տիկին Զարեհ Տէյիրմէնճի,
ինչպէս նաեւ Տէյիրմէնճի եւ Կարապետեան ընտանիքները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, փեսատակարգ

ԶԱՐՈՒՀԻ ԱՆՏՈՆԵԱՆ-Ի
(ծնեալ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 18ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յունիս 22, ժամը 14·30ին Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին

31-33 rue Saint Just
Arnouville-lès-Gonesse

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղագին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան 25 Եւրօ, Տիկին Ալիս Գալէնտէրեան 40, Տէր եւ Տիկին Ռիշար Նաճարեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալիօզեան 300, Տէր եւ Տիկին Ռիշար Ժերանեան 30, Տիկին Սոնիա Մելքոնեան 30, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Գանայեան 20, Տէր եւ Տիկին Թէքնէզեան 200, Տիկին Սվեթլանա Իշխմէճեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժան Տիլան 100, Պ. Պօղոս Ֆէսճեան 30, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Կիւրիւնեան 50, Օր. Մակի Անանիկեան 30, Տիկին ԵոլանտՍտեփանեան 30,49, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Տէփանեան 100, Տիկին Ռեժին Քիլիճեան 50, Պ. Յովսէփ Զիլինկիրեան 25, Տիկին Շաքէ Կիրակոսեան 30, Պ. Ժան Գարակէօզեան 250, Տէր եւ Տիկին Եղիսեան 40:

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները խորով Կիրակոսեանի մահուան առթիւ.– Վաչէ եւ Սօսէ Կիրակոսեան 125 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ագաշեան 50, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան 35, Տէր եւ Տիկին Գուստիկեան 115, Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան 100, Տոքթ. Փափազեան 150, Պ. Յակոբ Արթինեան, Պ. Իվ Արթինեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Զերչեան 100, Տէր եւ Տիկին Պառոյեան 30, Տիկին Վազ 60:

(Շար. Ա. էջէն)

թամ Ռաֆսանճանիի ի նպաստ քուէարկել":

ԼԻԲԱՆԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութեան չորրորդ եւ վերջին հանգրուանը տեղի ունեցաւ Յունիս 19ին հիւսիսային Լիբանանի վերջին երկու ընտրաշրջաններուն մէջ, որ ճակատագրական բնոյթ ունէր: Յունիս 20ի առաւօտուն, վերջնական արդիւնքները ծանօթ չէին, բայց ապահով կը թուէր որ Հարիրիի զաւկին՝ Սաատ Հարիրիի հովանաւորած ցանկերը յաղթած են: Եթէ այդ լուրերը հաստատուին, Լիբանանի Խորհրդարանին մէջ Հարիրիի զաւկին համախմբումը մեծամասնութիւն մը կազմէ:

ՊԱՂՏԱՏԻ ճաշարանի մը առջեւ քամիքազի մը անձնասպանական ոճրափորձէն 23 հոգի մեռած է, Յունիս 19ին: Ճաշարանը կը յաճախէին գլխաւորաբար ոստիկանները: Արարքին տէր եղած է Ալ-Քաիտա, որուն տեղւոյն ղեկավարն է Ալ-Զարքաուի:

ԲԱՔՈՒԻ մէջ, Յունիս 17ին, մօտ քսան հազար հոգի ցոյց մը ըրած են, բոլորն ալ նարնջագոյն հագուած, պահանջելով խորհրդարանական "ազատ" ընտրութիւններ Նոյեմբերին եւ Նախագահ Ալիեւի եւ իր կառավարութեան հրաժարումը:

ՔԱՐԻՒՂԻ գինը կը շարունակէ աճիլ օր յաւելում կրել եւ Յունիս 20ին, տակառը հասած էր 60 տոլարի, որ մրցանիշ մըն է:

ՄԱՏՐԻՏԻ փողոցներուն մէջ, հազարաւոր Սպանացիներ ցոյց մը ըրած են Յունիս 17ին, բողոքելու համար միասեռականներու ամուսնութիւնը եւ զաւակ որդեգրելու արտօնութիւնը տուող օրէնքին դէմ: Ցուցարարներու թիւը 166 հազար կը նկատուի, բայց կազմակերպիչներու համաձայն մէկ միլիոն էր: Սպանիոյ ընկերվարական կառավարութեան եւ Վատիկանի միջեւ յարաբերութիւնները վատթարացած են:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ստեփան Տամլամեանի թարմ յիշատակին, Պ. Վահէ Տամլամեան 100 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին:

HAMAZKAYIN FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան
արձակուրդի
ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթուան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն
- Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու
- Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ
- Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին
- Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր
- Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը
- Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի համերգ-հանդէս մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:

Մասնակցութեան սակ. –
(առանց ճանապարհածախսի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ

Հայդաս Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ միօրեայ վարժարանի բացումը Մոնմորանսիի մէջ: Դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 14ին (14-17), 5էն 12 տարեկան փոքրերու համար:

Ծրագիրը կը բաղկանայ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան եւ երգեցողութեան պահերէ: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Մոնմորանսիի Հանգըստեան Տան նոր սրահին մէջ:

Տեղեկութեան համար դիմել՝
Պ. Արթօ Քիլիմլի՝ 06· 09· 02· 04· 54
Արձանագրութիւնը անվճար է:

Une belle urgence pour aider l'Arménie

Pour soutenir son action humanitaire et culturelle en Arménie et au Karabagh, Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA), vient de créer avec la Maison Hermès, un carré de soie nommé **Les jardins d'Arménie**. Réalisé par le dessinateur Karen Petrossian, ce carré a pour thème l'histoire de l'arche de Noé, du déluge et du mont Ararat, avec un foisonnement de fleurs et de fruits et une foule d'animaux multicolores. Edité dans un coloris rouge exclusif, ce carré de 90 cm sur 90 est disponible seulement par souscription auprès de SPFA, jusqu'au 30 juin.

Le prix de ce carré Hermès est de 250 Euros, qu'il faut régler par chèque libellé à l'ordre de SPFA.

Le président de SPFA, le pasteur Samuel Sahagian, remercie le directeur d'Hermès, Jean-Louis Dumas, pour ce geste beau et généreux, puisque les bénéfices de cette vente exceptionnelle seront consacrés en totalité aux actions humanitaires engagées par SPFA dans les secteurs de la santé et de l'éducation, en Arménie et au Karabagh.

Les commandes sont reçues par SPFA jusqu'au 30 juin, et les carrés seront envoyés par SPFA en octobre 2005. S'adresser à
SPFA, 1 rue Cabanis 75014 Paris
Tél. : 01 47 35 30 23.

Par ailleurs, si le voyage en Arménie et au Karabagh, organisé par SPFA du 24 octobre au 3 novembre 2005 vous intéresse (1.300 Euros), un programme détaillé vous sera envoyé sur demande.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

La M.C.A. a le plaisir de vous inviter

Exposition de Dessin et Peinture

DES ELEVES
du samedi 18 au jeudi 23 juin
de 14h30 à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.V. Couturier
Alfortville (près de la Mairie)
dans le cadre et en l'honneur de l'œuvre réalisée
«Krikor Loussavoritch» au Vatican
par **KAZAN** — Khatchig Kazandjian
EXPOSITION DE DOCUMENTS PROJECTION DE FILM

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités. Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence de **René ROUQUET**, député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes,
rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemble des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre d'**Anne DASTAKIAN** et **Claire MOURADIAN** récemment paru aux éditions Tournon :

100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Conférencière :
Mme ANNE DASTAKIAN
Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE

1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 22
MERCREDI
22 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.228
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.228

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Լ Ի Բ Ա Ն Ա Ն

ՀԱՐԻՐԻԻ ՑԵՑ ՄԱՀՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՆՈՐ ՄԱՀԱՓՈՐՁ ՄԸ

Սաատ Հարիրի, որ պէտք է կարենայ փաստել թէ միայն հօրը տղան չէ, յաղթելով Լիբանանեան ընտրութեան չորրորդ հանգրուանին, ապահովեց գրեթէ մեծամասնութիւն մը Խորհրդարանին մէջ եւ բացաւ Լիբանանի յետ-սուրիական շրջանը: Կացութիւնը այնքան ալ ապահով չէ սակայն, քանի 128 աթոռի վրայ իր ակնկալած 90ի տեղի ձեռք ձգեց միայն 72 աթոռ: Սուրիամէտ Շիի Ամալ եւ Հըզպալլա կուսակցութիւնները 35 աթոռ կը գրաւեն, մինչ Միշէլ Աուն գլուխն է 21 երեսփոխաններու խումբի մը:

Վալիտ Ճումպլաթ յաջողած էր ամրապնդել իր զինակցութիւնը Սաատ Հարիրիի հետ, ինչ որ սկսած էր հօրը հետ, բայց Ռ. Հարիրիի սպանութենէն ետք, համախմբումը պառակտուած էր սուրիական զօրքերու մեկնումէն ետք:

Լիբանանեան ուժերը, որոնց պետը՝ Սամիր Ճաճա 11 տարի է բանտն է որովհետեւ մերժած էր սուրիական կարգուկանոնը Լիբանանի մէջ, ինչպէս նաեւ Քորնէթ Շեհվանը (մարոնի պատրիարքին հովանաւորութիւնը վայելող համախմբումը) միացեալ ցանկեր կազմած էին Հարիրիի եւ Ճումպլաթի հետ, բայց Միշէլ Աուն նախընտրեց առանձին շարժիլ: Իր առարկութիւնը այն էր որ ընդդիմութեան իր ընկերակիցները հարկ եղածին չափ չէին գնահատած իր ժողովրդականութիւնը: Ընտրութեան երրորդ հանգրուանին, յաջողեցաւ երկու անգամ աւելի աթոռ ձեռք ձգել քան ինչ որ համախմբումը առաջարկած էր իրեն հասարակաց ցանկերուն մէջ:

Վերջին հանգրուանին սակայն, հիւսիսային շրջանը յաջողութիւն չարձանագրեց: Սիւննիներու դիմաց քրիստոնեաները չդիմացան: Հարիրի ջանք չէր խնայած եւ ամբողջ շաբաթ մը իր "սպայակոյտը" հաստատած էր մեծ պանդոկի մը մէջ, իր ընտրապայքարը տանելու համար տեղւոյն վրայ: Իր հակառակորդները ամբաստանած են զինքը որ հսկայ գումարներ մսխած է եւ նոյնիսկ ձայներ "գնած է": Ինք, ընդհակառակն, յաջողութիւնը կը վերագրէ իր ժողովրդականութեան եւ լոզունգներուն՝ "Ազգային հաշտութիւն", "Փոփոխութիւն": Այս "փոփոխութիւն"ը իրեն համար կը նշանակէ Խորհրդարանէն դուրս ընել սուրիական շրջանի դէմքերը: Սաատ Հարիրիի համար, թիրախները միայն Դամասկոսի "ստեղծած" դէմքերը չէին, այլեւ անձնաւորութիւններ ինչպէս՝ Ս. Ֆրանժիէ կամ Օմար Քարամէ (Ներքին նախարար եւ վարչապետ իր հօր սպանութեան ատեն): Ասոնց համար, Հարիրի եւ Ճումպլաթ 15 տարի գլխաւոր դաշնակիցները եղած են Սուրիոյ եւ այսօր ալ կը զինակցին սուրիամէտ այլ կուսակցութիւններու (Ամալ, Հըզպալլա) հետ: Ներկայիս, ամէն պարագայի մէջ, բուն պարագլուխը Սաատ Հարիրին է, որ կրնայ նաեւ վարչապետ ըլլալ (այդ պաշտօնը սիւննիի մը կը սահմանուի) եւ այն ատեն "պարտի փոփոխութիւնը կիրարկել:

Լիպերասիոնի մէջ (Յունիս 21) Պէյրութէն իրաւաբանութեան փրոֆ. Շիպլի Մալաթ կը վերլուծէ ընտրութիւնները: Ըստ իրեն, ընտրութիւնները լաւ անցած են, բռնութիւն չպատահեցաւ, բայց խորքին մէջ քաղաքական դասը չէ փոխուած եւ ժողովրդավար յեղափոխութեան կը սպասուի, կարելի չէ իսկական վերանորոգում մը ակնկալել, քանի "Մայրիներու յեղափոխութեան" գլխաւոր դէմքերը՝ Ճումպլաթ եւ Հարիրի ընտանիքը քաղաքական բեմը կը գրաւեն տարիներէ ի վեր: Վախ ունի նաեւ որ նախագահը եւ Խորհրդարանի նախագահը (Լահուտ եւ Պէրրի) անփոփոխ մնան, բայց եւ այնպէս լաւատես կը մնայ, եթէ կարելի ըլլայ որոշ եռանդ մը ստեղծել Խորհրդարանի նոր նախագահով մը եւ Հանրապետութեան նոր նախագահով մը:

Երեքշաբթի, Յունիս 21ի առաւօտուն, Սուրիոյ ընդդիմադիր քաղաքական դէմք մը՝ Ժորժ Աուի սպաննուած է իր թակարդուած կառքին պայթումէն, Վաթա Մուսաթպէյ թաղամասը:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՓԱՐԻԶԻ Լա Գուրնէօվ արուարձանին մէջ է, որ Կիրակի, Յունիս 19ին կը սպաննուէր 11ամեայ տղեկ մը՝ Սիտի Ահմէտ "վրիպած փամփուշտ"ով մը, ինչպէս կ՚ըսուի: Երախան հօրը կառքը կը լուար ժամը 15ի շուրջ, երբ զոհ գացած է երկու մրցակից խումբերու կռիւին ու տեղն ու տեղը մեռած, փամփուշտ մը ստանալով գանկին: Յունիս 20ին, Ներքին նախարարը՝ Նիքոլա Սարքոզի գամերաներու եւ լրագրողներու ընկերակցութեամբ փութացած է տեղւոյն վրայ եւ գէշ ընդունելութեան մը բախած: Համայնավար քաղաքապետն ալ կը քննադատէ իշխանութիւնները, որոնք խօսքէն գործի չեն անցած եւ չեն իրագործած իրենց խոստումները: Սարքոզի խոստացած է կրկին որ վայրը պիտի "մաքրէ" լակոտներէն, մարդասպաններն ալ յառաջիկայ ժամերուն պիտի ձերբակալուին: Շրջանը մրցակից խմբակներու ձեռքն է, ուր զէնք, թմրեցուցիչ, բռնութիւն մաս կը կազմեն ամէնօրեայ կեանքին, սարսափ տարածելով բնակիչներուն մօտ:

ՄԷԹԻՆ ՔԱՓԼԱՆ, ճանչցուած նաեւ "Քէօլնի խալիֆան" անուան տակ, ցըկեանս բանտարկութեան դատապարտ-

(Շար.ը Դ. էջ)

Փ Ր Ա Կ Ա

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՑՈՅՑ

"Ձայն յանուն Եւրոպայի" կազմակերպութեան կոչով Յունիս 20ին ցոյց մը տեղի ունեցած է Փրակայի թրքական դեսպանատան առջեւ. մասնակցած են Հայ համայնքի ներկայացուցիչներ ալ: Ընթերցումը եղած է Թուրքիոյ վարչապետին ուղղուած նամակի մը ուր ըսուած է թէ այդ երկիրը իր քաղաքական ու մշակութային յատկանիշներով Եւրոպայի անդամակցութեան պատրաստ չէ: Նաեւ անընդունելի համարուած է մարդկային իրաւունքներու տեւական ոտնակոխումը, Հայկական Ցեղասպանութեան յամառ ուրացումը, Կիպրոսի հարցին մէջ Անգարայի ընթացքը:

Յունիս 20ի ցոյցով սկիզբ դրուած է Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ շաբթուան որու ընթացքին զանազան նախաձեռնութիւններ կ՚ըլլան երկրին այլ քաղաքներուն մէջ ալ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Յունիս 19ի խորհրդարանական ընտրութեան առաջին արդիւնքներուն մասին ԼՂՀ Փարիզի ներկայացուցչութենէն Յունիս 20ի յետմիջօրէին ունեցանք հետեւեալ արդիւնքները. մասնակցութեան մեծ համեմատութիւն–աւելի քան 78%– արձանագրուած է շուրջ 67 հազար քուէարկողներով: Երկրորդ՝ ուրախալի պարագայ է, յատկապէս միջազգային շրջանակին ու Բաքուի տրտունջներուն նկատառումով որ այն դէտերը որոնք մինչ այդ յայտարարութիւն ըրած էին, կը շեշտէին ընտրութեան արդար, ազատ եւ թափանցիկ բնոյթը:

Ծանօթ է որ կային կուսակցութեան ցանկերով ու անձնական նախաձեռնութեամբ մասնակցած թեկնածուներ. առաջիններէն գլխաւոր դիրքի վրայ է ԺԱԿ-ը (նախկին ԺԱՄ՝ Ժողովրդավար Արցախ Միութիւն որ վերածուած է կուսակցութեան). ստացած է 22.393 քուէ որ թարգմանի Խորհրդարանին մէջ հինգ աթոռ: Կը յաջորդէ նոր կազմաւորուած Ժողովրդավար Արցախը 16 հազար քուէով ու երեք աթոռով. երրորդ տեղը ունի ՀՅԴ-ն որ Շարժում 88ի հետ միասնական ճակատով մասնակցած էր. ապահոված է նոյնպէս երեք աթոռ:

Ստորեւ անունները այն 22 ընտրեալներուն որոնք մասնակցած են անհատական նախաձեռնութեամբ.–

Արմէն Աբգարեան – Անկուսակցական
Ժաննա Գալստեան – ԺԱԿ
Վալերի Յարութիւնեան – Ազատ Հայր.
Արայիկ Յարութիւնեան – Ազատ Հայր.
Մաքսիմ Միրզոյեան – Անկուսակցական
Արարատ Դանիէլեան – Անկուսակցական
Սերգէյ Սէյրանեան – Անկուսակցական
Գագիկ Պետրոսեան – Ազատ Հայրենիք
Սամուէլ Յակոբեան – ԺԱԿ
Բենիկ Բախշեան – ԺԱԿ
Իվան Աւանէսեան – Անկուսակցական
Արմէն Օհանեան – Անկուսակցական
Ռուդիկ Մարտիրոսեան – Անկուսակ.
Ռուդիկ Ուսունց – Անկուսակցական
Սէյրան Օհանեան – ԺԱԿ
Գրիգորի Գասպարեան – Ազատ Հայր.
Գառնիկ Միրզաբէկեան – Անկուսակ.
Արթիւր Թովմասեան – Ազատ Հայր.
Օլեգ Գրիգորեան – Ազատ Հայրենիք
Վահրամ Աթանէսեան – ԺԱԿ
Արծուիկ Սարգսեան – Անկուսակցական
Կարէն Գրիգորեան – ԺԱԿ

Այսպէս, ԺԱԿ-ը կ՚ունենայ ընդհանուրը 11 երեսփոխան, Ազատ Հայրենիքը 9, Անկուսակցականները 10, ՀՅԴ-ն 3:

ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻԻՆ ԴԷՄ ՆՍՏԱՑՈՅՑ

Երեւանի Հիւսիսային եւ Գլխաւոր պողոտաներուն բնակիչները Յունիս 20ին նստացոյցի դիմած են նախագահական շէնքին մօտ. նպատակը գործնապէս բողոքել է այն կոպիտ վարուելակերպին դէմ որուն թիրախ կ՚ըլլան այդ պողոտաներուն եւ մայրաքաղաքին այլ շրջաններուն մէջ ապասեփականացուած կալուածներուն տէրերը: Ծանօթ է որ ամիսներէ ի վեր մարդոց իրենց տուներէն արտաքսումի տգեղ ընթացք մը կը շարունակուի, շինարարական պատճառաբանութեամբ: Ու մինչեւ այսօր կատարուած բազմակի դիմումները, խնդրանքները, բողոքները ոչ մէկ արդիւնք տուած ըլլալով, մարդիկ դիմած են այս միջոցին: Արդար զայրոյթ կը պատճառէ յատկապէս ծայր աստիճան չհաշուառական նպատակներով ապասեփականացումը որ կը կատարուի, ինչպէս բողոքարկուները գրած են Ռ. Քոչարեանի ուղղուած նամակին մէջ: Իրաւազուրկ բնակիչները յայտնած են նաեւ թէ իրենց իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար դիմած են Մարդկային իրաւունքներու եւրոպական ատեանին ու ՄԱԿ-ի Ժընեւի գրասենեակին:

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ԱԶԱՏԵԼ ԻՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ

Երեւանի Զուարթնոց օդակայանին մէջ հնատիպ արժէքաւոր հատորներ երկրէն հանելու պահուն հսկողութեան տակ առնուած Թուրքիոյ քաղաքացիին ազատ արձակումը ապահովելու համար Անգարա գործի լծուած է: Ե. Թիւրքէըլմազի արտօնուած էր Հայաստանի դիւաններուն մէջ աշխատիլ եւ այդ արտօնութեան տէր առաջին թուրք քաղաքացին էր ինք:

Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւն չըլլալով, Անգարա Թիֆլիսի թրքական դեսպանատան ճամբով ձեռնարկած է իր քաղաքացին ազատ արձակելու գործին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(21 juin)

UN MUSEE SUR LE GENOCIDE ARMENIEN A VALENCE

Թերթին թղթակիցը լայնօրէն կ՚անդրադառնայ Հայոց ժառանգութեան կեդրոնին, որու բացումը կատարուեցաւ Յունիս 10ին (տե՛ս. "Յառաջ", Յունիս 14):

Մանրամասնօրէն կը նկարագրէ կեդրոնը, կը յիշէ նախաձեռնողները, ապա կ՚անդրադառնայ 1915ի Ցեղասպանութեան, ներկայացուած վկայութիւններուն եւ վերապրողներու գաղթին դէպի Ֆրանսա, սկսելով Մարսէյլէն:

ALAIN ALEXANIAN toqué du Bio

Նոյն օրաթերթը, Յունիս 18ի իր թիւին մէջ երկար յօդուածով մը կ՚արտայայտուէր Ալէն Ալեքսանեանի մասին "ծագումով հայ լիոնցի խոհարարապետը", որ մէկ աստղ ունի Միշլէնի մէջ եւ ուսանողներուն համար ճաշարան մը բացած է: Ապա, մանրամասնօրէն կը խօսի 47ամեայ Ալեքսանեանի մասին, որու համար խոհանոցը փիլիսոփայութիւն մը եղած է: Յօդուածագիրը կը պատմէ նաեւ թէ ինչպէս Ալեքսանեան ձեռնարկած է արագ "պիօ" ճաշարանի մը, ուսանողներուն համար:

ԻՐԱ՛Ւ, ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐ...

Բ.

Յունիս 3ի Հայաստանեան մամուլին մէջ ընդդիմութեան ղեկավար դէմքի արտայայտութիւններուն տեղ տուած երկրորդ թերթը «Առաւօտ»ն է: Այս անգամ էջը արձագանգ մըն է «Արմատ» կազմակերպութեան հիմնադիր նախագահ, Ազգային Ժողովի նախկին նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի նախորդ օրուան արտայայտութիւններուն: Ան մամուլի ազգային ակումբի հրաւիրեալը եղած է ու նոյնպէս նիւթ ըրած Հայաստանի մէջ ժողովրդավարութիւնը, յեղափոխութեան հեռանկարը, ընդդիմութեան հանդէպ գոյութիւն ունեցող լուրջ սեղմումները, սահմանադրութեան փոփոխութիւններու ծրագիրը եւ Ղարաբաղի հարցը:

Առաջին մասին մէջ նիւթ կ'ընէ ժողովրդավարացման հոլովոյթին անհրաժեշտութեան համոզումը: Ամբողջ աշխարհ կը բաժնէ զայն յետխորհրդային վարչակարգերու տէր երկիրներուն համար: Բայց Հայաստանը այդ ամբողջութեան մէջ այլ վիճակ կը ներկայացնէ. «ի տարբերութիւն աշխարհի համար ընդունակալից Ուկրաինիայի եւ Վրաստանի, Հայաստանը քիչ հետաքրքիր է»: Այս դատումը հիմնուած է այն հաստատումին վրայ որ Հայաստանը թէ՛ քաղաքական, տնտեսական, եւ թէ մշակութային ու հոգեւոր զարգացումներէն դուրս ձգուած է: Աշխարհը այնքան ալ հետաքրքրուած չէ թէ ժողովրդավար երկիր կ'ըլլա՞յ, թէ ոչ: «Կը լինի՝ լաւ, չի լինի՝ ոչինչ»:

Կը յաջորդէ Ա. Սարգսեանի բառերուն հակադրուող տեսակէտը. Հայաստանի պարագային «գունաւոր յեղափոխութիւնը չի երեւում հորիզոնում»: Պատճառը այն է որ ատոր համար հարկաւոր է նաեւ հանրային պահանջ: «Արտաքին միջամտութիւնը կարող է նպաստել, բայց որոշիչ դեր չի կարող խաղալ, եթէ հասարակութիւնը չունի ազատութեան ու ժողովրդավարութեան պահանջ» կ'ըսէ ան, ամբողջովին անզօրացնելով ժողովուրդը հասունցած յեղափոխութեան պատրաստելու կոչումով հրապարակ իջնողներու թեզը, ինչպէս՝ Ա. Սարգսեանինը: Տեղին է տրուած օրինակը թէ Խորհրդային միութիւնը միլիոններ կը ծախսէր իր գաղափարաբանութիւնը արտածելու համար, բայց արդիւնք չտուաւ:

Տեսակէտներու, դատումի տարբերութիւնը «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան ղեկավարին եւ իր միջեւ, անդրադառնալ կու տայ այն երեւոյթին թէ «Արմատ»ը, ինչպէս ՀՀՇ-ն, որմէ անջատուած խումբի մը շարժումն է առաջինը, ընդդիմութիւն ըլլալով հանդերձ, ընտրութիւններուն չեն միացած միւս կուսակցութիւններուն, դաշինքներուն: Արդէն յեղափոխութեան հեռանկարին մասին հակոտնեայ տեսակէտներու գոյութիւնն ալ որոշ չափով կը բացատրէ միաւորումին բացակայութիւնը:

Մելանիա Բարսեղեան որ ստորագրած է Բ. Արարքցեանի ասուլիսին թղթակցութիւնը, վինքը "բարեացակամ" գտած է ընդդիմութեան հանդէպ: Ան թուած է այն սահմանափակումները, արգելքները որոնք կը դրուին ընդդիմութեան դէմ. հեռատեսիլէն արտայայտութեան առիթ չի տրուիր անոնց, նոյնիսկ փոքր հաւաքոյթները կը խոչընդոտուին: Քաղաքական գործունէութեան համար պայմանները 1988էն ալ աննպաստ նկատած է, քանի որ այդ օրերուն ճիշդ է, հալածանք կար, մամուլը փակ էր, բայց եւ կար հանրահաւաք ընելու կարելիութիւն: Այսօր ֆիզիքական ուժը ամենազօր ազդակի վերածուած է: Իսկ "չես կարող բողոքին ստիպել որ գնաս մահակների դէմ ու մի քանի օր անցկացնես բանտում":

Այս պայմաններուն մէջ է որ կը պատրաստուին Սահմանադրութեան փոփոխութիւնները: Տեղին կը գտնէ անոնց դէմ ընդդիմութեան ունեցած ընթացքը: Ցայտարարութիւն հրապարակած են, Ազգային Ժողովի նիստեր պոյքոթի ենթարկած:

Նոյն փոփոխութիւններուն մասին բաւական սուր են Բ. Արարքցեանի մատնանշումները: Առաջին բանը այն է թէ ամբողջութեամբ նոր Սահմանադրութիւն պատրաստելու պէտք չկար: Կը բաւէր առանձին կէտեր փոփոխութեան ենթարկել: Բայց, ինչպէս կ'ըսէ. "Այստեղ քաղաքական հարց է լուծւում": Ապա կը բացատրէ. Սահմանադրութեան լծակին շնորհիւ նպատակը Ռ. Քոչարեանին անգամ մը եւս ընտրուելու առիթ ապահովելն է: "Կ'ասեն նոր Սահմանադրութիւն է, նոր ժամկէտներ, Սահմանադրական դատարանը կը տայ իր դրական եզրակացութիւնը, եւլն.": Կը թուէ նաեւ հոն տեղ գտած լիազօրութիւնները որոնք պիտի պատկանին Հայաստանի նախագահին եւ "որոնց մասին աշխարհի որեւէ նախագահ չէր էլ կարող երազել":

Բ. Արարքցեանի արտայայտութիւններուն մէջ ամէնէն ծանրակշիռը Ղարաբաղի նիւթին մասին բառերն են: Ան կը հրահանգէ "ըլլիւզիաներ չունենալ": Թէեւ որեւէ փաստաթուղթ չկայ առայժմ, բայց սկզբունքով հարցը լուծումի յանգած է: Խօսքերուն դառն-հեղնական շեշտը բաւական է հետեւցնելու որ լուծումը մեր ակնկալութիւններուն հետ կապ ունեցող տեսակէ չէ: Կ'աւելցնէ թէ ներկայի կացութիւնը կարելի է տակաւին երկար ատեն պահպանել, "միայն ի հաշիւ Հայաստանի զարգացման": Այլ խօսքով՝ կը կրկնուի տեսակէտը թէ Ղարաբաղի հարցին վերջնական լուծումին ձգձգումը վնասող միայն ազդակ է Հայաստանի տնտեսութեան:

Հեգնական շեշտը ապա կը միանայ քննադատականին երբ Բ. Արարքցեան կ'եզրափակէ. "Ի՞նչ է եղել որ, տարածաշրջանով կ'անցնեն նաւթամուղեր, գազատարներ, երկաթգծեր, բոլորը կը շրջանցեն Հայաստանին, մենք էլ դրա դէմ կը դնենք մեր միասնութիւնը, մեր շուրջպարը, կ'երգենք, կը պարենք":

Քիչ մը ծիծիին ու Մըջիւնին առակը յիշեցնող այս վերջաբանը չափազանցուած չէ՞ Հայաստանը մեկուսացումի մղող ծանրակշիռ ազդակներուն ու ազգային շուրջպարին հակադրութիւնը: Մանաւանդ որ առաջինին մէջ զգալի է Ղարաբաղի հարցին Հայաստանի համար ժխտական ազդակի հանգամանքին ակնարկութիւնը: Ո՞ր չափով հիմնական է ան, ճակատագրական նկատուելու աստիճան: Ըսուածը փաստացի հիմեր ունի՞, թէ առաւելաբար քաղաքական չահարկումի նիւթ է: Եւ ամէնէն կարեւորը. Հայաստանի ժողովուրդին ո՞ր տոկոսը տակաւին մտածելու, բանավիճելու նիւթ կ'ընէ քաղաքական մարդոց թեր ու դէմ կարծիքները:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ՇՈՒԿԱՆ

Ֆլորանս Օպընայի ու իր թարգմանին վերջապէս ազատ արձակումը ուրախութիւն եւ սփոփանք պատճառեց շատ շատերու: Անոնց ազատ արձակման պայմանները, ինչպէս եւ պատանդ մնալու երկար շրջանը չեն կրնար դիւրին դիւրին անտարբեր ձգել, երբ ամէն մարդ գրեթէ վստահ է որ այդ պարագաները ազդեցութիւն պիտի ունենան այլ պատանդներու ճակատագրին վրայ, կամ նոյնիսկ մինչեւ ապագայի պատանդներու: Հաւանօրէն շատ դիւրին պիտի չըլլայ տեղեկանալ անոնց ազատագրումին համար տարուած բանակցութիւններուն, եղրակացութեան, սակայն որոշ է որ գինը բաւական բարձր եղած է: Իսկ առեւանգող ահաբեկիչները բնականաբար մտածած են թէ որքա՛ն տեղին արարք մը գործած են առեւանգելով օտար լրագրողուհի մը որ մաս կը կազմէ փարիզեան մեծ թերթի մը խմբագրութեան:

Պատանդներուն ամիսներով ցոյց տըրուած զօրակցութիւնը հիանալի երեւոյթ էր անշուշտ. ան վստահօրէն օգնած է լրագրողուհիին ու իր թարգմանին: Նաեւ Ֆրանսական իշխանութիւնները մղած է անոնց կեանքին ապահովութեան ու ազատագրումին համար աշխատելու: Սակայն նոյն ատեն զօրակցութեան ու ճնշումի բացառիկ այս երեւոյթը հացին իւղ քսած է առեւանգողներուն, քաջալերելով մարդկային կեանքին հետ խաղալով գումարներու տիրանալու անոնց նպատակը: Այդ քաջալերով անոնք որոշ է որ աւելի պահանջկոտ պիտի ըլլան:

Ներկայացած երկընտրանքն ալ սուր է. նախ հարցը կը ներկայանայ Իրաք լրագրող ղրկելու-չղրկելու: Երկրորդ, առեւանգումի պարագաները վտանգը կը ներկայացնեն կատարեալ կեռիլլայի շարժումի վերածուելու: Իրաք երթալ պիտի նշանակէ փոխանակումի միջոց ըլլալու վտանգին ենթարկուիլ: Իսկ չերթալ՝ բոլորովին հակակշիռէ դուրս պիտի ձգէ ամէնօրեայ վայրագութիւնն ու կողմնակալութիւնը:

Օպընայի եւ Հանունի ազատութեան վերադարձը ընդհանուր խանդավառութեան պատճառ եղաւ թէ՛ Ֆրանսայի, թէ այդ հարցով հետաքրքրուած այլ երկիրներու համար: Բայց այդ խանդավառութիւնը պէտք չէ պահ մը իսկ քօղարկէ պատանդ մնացած այլ բազմաթիւ անձերու տխուր ճակատագիրը. մանաւանդ անոնց որոնց մասին ամէն օր յիշեցում չեն ըներ թերթերը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱԿԱՆԸ

Այսպէս, Շառլ Ազնաւուր, Մայիսի վերջին օրերուն, եռօրեայ ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Հայաստան(*): Սակայն, հարկ է խոստովանիլ որ իր ծրագիրներէն քիչերը յաջողութեամբ պըսակուեցան:

Այս այցելութեան նպատակներէն մէկն էր իր ծանօթ յուշագրական գիրքին «Le temps des avants»ի հինգ հազար տպաքանակով հայերէն թարգմանութեան ձօնագրութիւնը: Ինչպէս "Յառաջ"ի ընթերցողները տեղեակ են, այդ դէպ կազմակերպուած նախաձեռնութիւնը ամբողջութեամբ ձախողեցաւ եւ երգիչին հազարաւոր երկրպագուները որոնք "Անցած օրեր"ը գնած էին, պարտաւորուեցան յուսախաբ տուն վերադառնալու, առանց երգիչին մակագրութեան:

Մայիս 28: Այդ պատմական օրը, Արագած լերան շուրջ աւելի քան 200.000 Հայեր ձեռք ձեռքի շուրջպար բռնեցին: Նախագահ, կառավարութեան անդամներ, եւ ողջ ժողովուրդը մինչեւ հաշմանդամներ՝ բազմած իրենց սայլակներուն վըրայ, մասնակցեցան այս աննախընթաց միջոցառումին բայց... Ազնաւուր, պատրուակելով իր տարիքը ու յոգնութիւնը, հեռու մնաց այս բացառիկ տօնախմբութենէն:

Ազնաւուրին յայտագրին մէջ էր նաեւ այցը հօրենական Ախալցխա, ուր անպայման կ'ուզէր պապենական իր տունը յայտնաբերել: Այդտեղ ալ յուսախաբութի՛ւն. տունը քանդուեր էր առանց հետքի: Տեղւոյն վրայ քանի մը անձեր, հին ընտանեկան լուսանկարներ ձեռքերնին, իր առջեւ կը ներկայանան իբր Ազնաւուրեաններու շառաւիղներ բայց... մեր երգիչը այդ դիմողները կը հեռացնէ, յայտարարելով որ "ստախօսներ են":

Բարեբախտաբար, Ազնաւուրին ճամբորդութիւնը միայն ձախողութիւններ չարձանագրեց. իր ժամանումին առաջին օրը, Ռոպէր Քոչարեանի հետ հանդիպման ժամանակ, երբ նախագահը իրեն "Ազգային հերոս"ի կոչում կը շնորհէր, մեր աշխարհահռչակ երգիչը անոր յանձնեց հայկական հազուագիւտ ձեռագիր մատեան մը որ գնած էր Փարիզի "Տրուօ" աճուրդի սրահէն: Ձեռագիր, որ խկոյն Սէն Արեւշատեանի միջոցաւ փոխանցուեցաւ Մատենադարանին:

Այս ազգային արժէքին տուն վերադարձը ինքնին բաւարար է մոռցնելու այս այցելութեան բոլոր ձախող կողմերը: Կը մնայ մեր արուեստագէտին մաղթել որ ուրիշ այսպիսի նորանոր ճամբորդութիւններ:

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

(*) Տ'ես. "Յառաջ" 2005 Յունիս 11-12, Արփի Թոթոյեանի յօդուածը:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՀԱԼԷՊԻ Քրիստափոր Ուսանողական Միութիւնը համագործակցութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանին, կազմակերպած է հայկական մշակոյթի մէկ շաբթուան գործունէութիւն Մայիս 15-19, հովանաւորութեամբ տոքթ. Ահմատ Արհին Հըպոյի եւ Հալէպի համալսարանի Պաաս կուսակցութեան մասնաճիւղին: Բացումը տեղի ունեցած է Մայիս 15ին "Արուեստի ցուցահանդէս"ով համալսարանի կեդրոնական գրադարանին դահլիճին մէջ: Երկրորդ օրը, համալսարանին բժշկական բաժանմունքի սրահին մէջ "Արեւելեան ուսումնասիրութիւններ" անուան տակ, ելոյթ ունեցած է տոքթ. Ահմատ Հըպօ, դասախօս սեմական լեզուներու եւ Արեւելքի հին պատմութեան, որու նիւթը եղած է "արեւելագիտութիւն" բառի հասկացողութեան բացատրութիւնը, ապա, նոյն վերնագրին շուրջ թեմին առաջնորդը՝ Շահան Եպիսկ. Սարգիսեան արաբերէն ներկայացուցած է իր դասախօսութիւնը մեկնելով հայկական ուսումնասիրութիւններէն: Յաջորդ օրերուն տեղի ունեցած են դասախօսութիւններ, համերգ ու ելոյթ: Մայիս 17ին ալ, զրոյց - դասախօսութիւն մը ներկայացուցած է Ուալիտ Իխլասի, "Սուրիական մշակոյթը" վերնագրով: Զրուցավարը եղած է Ճորճ Պապեան: Յաջորդ օրն ալ, Ժիրայր Ռէյիսեան խօսած է "Արեւելեան երաժըշտութիւնը" նիւթին շուրջ: Տեղի ունեցած են նաեւ Զուարթնոց երգչախումբի համերգը եւ Սարդարապատ պարախումբին ելոյթը:

ՀԱԼԷՊԻ Ընկերաբժշկական Կեդրոնի "Գ. Համալեան" սրահին մէջ, Մայիս 12-ին Ս. Օ. Խաչի դաստիարակչական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նիւթ ունենալով՝ "Ցեղասպանութիւն եւ Հայ Դատ": Յանձնախումբին անունով Արփի Ալընեան անդրադարձած է Ցեղասպանութեան 90ամեակի հանդիսութեանց, որու իր մասնակցութիւնը բերած է Ս. Օ. Խաչը, ապա, ամփոփ գիծերով ներկայացուցած է դասախօսը՝ տոքթ. Նորա Արիսեան, հեղինակ երեք հատորներու՝ ա) "Հայոց արհաւիրքը սուրիական մըտքին մէջ", բ) "Հայկական ցեղասպանութեան արձագանգը սուրիական մամուլին մէջ", գ) Յ. Պարոնեանի "Քաղաքավարութեան վնասները" (արաբերէն):

ՍՏԱՑՈՒԱԾ

ԴԱՐԸ ՄԵՐ ՄԷՋ, ՄԵՆՔ՝ ԴԱՐԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Երեւան, 2004

ՃԱՌԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. կաթողիկոս հովուապետական այցելութիւն մը տուած է հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան թեմին Յունիս 1-10ը:

Ամենայն Հայոց Հայրապետը Յունիս 1ին ժամանած է Լոս Անճըլըս, շքախումբով մը՝ որուն մաս կազմած են Ներսէս Արք. Պօզապալեան, փաստաբանակիր Գեղարդ Արղ. Վահունի, Սուրէն Տէր-Գրիգորեան, երգահան Ռուպէր Ամիրխանեան, Վրէժ Մարկոսեան, բժշկական համալսարանի վերատեսուչ Տօքթ. Վիլէն Յակոբեան եւ Կորին քհնյ. Տէվէճեան: Օդակայանին մէջ Հայրապետը դիմաւորած են թեմին առաջնորդը՝ Յովնան Արք. Տէրտէրեան, արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան, Վաչէ Արք. Յովսէփեան, հոգեւորական դասը, թեմական եւ այլ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Ընդունելութենէն ետք Հայրապետը ուղղուած է Փասատինայի «Ռից Գարլթըն» պանդոկը, ուր, երեկոյեան տեղի ունեցած է ճմթրիք մը, ընդունելութեան յանձնախումբին հետ:

Յունիս 4ի առաւօտեան, Ամենայն Հայոց Հայրապետը կատարած է առաջնորդանիստ Մայր տաճարի հիմնարկէքը Պըրպէնքի մէջ: Արարողութեան ընթացքին գնահատանքի խօսք ուղղած է Հայրապետը Առաջնորդին, բարերարներուն եւ հաւատացեալներուն, Մայր տաճարի կառուցման համար: Ապա, Հայրապետը իր շքախումբով այցելած է Հայկական հիւպատոսարան: Նոյն օրը, երեկոյեան, «Սենչըրի փլազա» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են նաեւ պետական պաշտօնատարներ: Բացման խօսքը արտասանած են Լիլի Պալեան եւ Ֆլօրա Տունայեանց: Յայտագիրը վարած է իրաւաբան Յովսէփ Կանիմեան: Խօսք առնելով Լոս Անճըլըս գաւառի վերակացու Մայք Անթոնովիչ նշած է թէ գաւառը բաղկացնող 10 միլիոն բնակչութեան, 88 քաղաքներու եւ 134 համայնքներու մէջ, Հայ համայնքը՝ օրէնսդրական իր դէմքերով, հանրային գործիչներով, դաստիարակներով, գործարար մարդոցմով կը կազմէ պատկառելի ներկայութիւն մը գաւառին մէջ: Սրտի խօսքով հանդէս եկած են արեւելեան եւ արեւմտեան թեմերու առաջնորդները՝ Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Յովնան Արք. Տէրտէրեան: Հայրապետը սուրբգրական «Ո՛վ հաւատաց տիրոջ եւ ամօթով մնաց» խօսքը բնաբան առնելով, շեշտած է որ հաւատքի լոյսին կառչած Հայ ժողովուրդը արժանացած է աստուածային ողորմութեան. այդ հաւատքով է որ Գրիգոր Լուսաւորիչ հիմնեց Ս. Էջմիածինը, այդ հաւատքով կատարուեցաւ Մեսրոպեան տառերու գիւտը եւ այդ հաւատքի շնորհիւ է որ դարեր շարունակ Հայ ժողովուրդը պահեց եւ ամրացուց իր գոյութիւնը:

Կիրակի, Յունիս 5ի կէսօրէ ետք ժամը 3:30ին, Լոս Անճըլըսի քաղաքամէջի կաթողիկէ Մայր տաճարին մէջ հայրապետական պատարագ մատուցանած է Գարեգին Բ. կաթողիկոս, աղօթերակայութեամբ արեւելեան եւ արեւմտեան թեմերու առաջնորդներուն: Հարիւր հոգինոց միացեալ երգչախումբը ղեկավարած է Ստեփան Սրկ. Կէօզիւմեան: Պատարագին ներկայ եղած են 3.500 հոգի, որոնց կարգին՝ տասնեակ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ: Ներկայ եղած է նաեւ Լոս Անճըլըսի կարդինալ Ռոժէ Մահոնի, որ սիրայօժար տրամադրած է Մայր տաճարը, հայրապետական պատարագի համար: Իր քարոզին մէջ Հայրապետը նշած է թէ այս տարին յիշելով 90ամեակը Հայոց ցեղասպանութեան, բազմաթիւ երկիրներու ճանաչումին արժանանալէ ետք, օր մըն ալ կ'արժանանայ այս հզօր երկրի ճանաչումին: Քարոզին անգլերէնը կարդացած է Կորին քհնյ. Տէվէճեան: Պատարագի ընթացքին Հայրապետը յատուկ պանակէ մը նուիրած է առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեանին, իսկ հայկական լանջախաչ մը՝ կարդինալ Մահոնիին:

Յունիս 6ի երեկոյեան, Ամենայն Հայոց Հայրապետը կատարած է պաշտօնական բացումը արեւմտեան թեմի «Առաքել եւ Շաքէ Աղասարգսեան» գրադարանին, որ կառուցած են Աթլանթայէն Յարութիւն եւ Սարգիս Աղասարգսեան եղբայրները, ի յիշատակ իրենց ողբացեալ հօր եւ ի յարգանքս իրենց մօր: Արարողութենէն ետք ընդունելութիւն մը տրուած է յարակից «Գալայճեան» սրահին մէջ:

Յունիս 8ի առաւօտեան, Պըրպէնքի առաջնորդարանին մէջ տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ներկայ եղած են հայկական կարգ մը թերթերու եւ հեռատեսիլի կայաններու թղթակիցներ: Բացման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան: Հայրապետը ըսած է թէ Լոս Անճըլըս եկած է Եղեռնի 90 եւ Գիրերու Գիւտի 1600 ամեակներուն առիթով իր օրհնութիւնը բերելու գաղութին եւ խնդակից ըլլալու անոր ձեռքբերումներուն, աւելցնելով որ այս առիթով կ'ուզէ իր հայրական յորդորները եւ քաջալերանքը տալ գաղութին, որպէսզի աւելի փարի եկեղեցիին, փորակցի հայրենիքին, ուր այս տարիներուն, անկախացումէն ետք, վերընթաց կ'ապրի նաեւ հոգեւոր կեանքը:

Լայն եղած է հարցումներու ծիրը: Կիլիկեան Աթոռին հետ յարաբերութիւններուն վերաբերող հարցումի մը պատասխանելով Հայրապետը ըսած է թէ այսօր մեր եկեղեցիէն ներս գոյութիւն ունի երկփեղկում մը եւ նախորդ Կաթողիկոսները միշտ փորձած են լուծում գտնել այս "անցանկալի եւ անբնական վիճակին" եւ ինք եւս, իր գահակալութեան սկիզբէն ի վեր, ձգտած է "երկխօսութեան միջոցով լուծման առաջնորդել այս տխուր կացութիւնը": Ուրախութիւն յայտնած է որ Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա. եւս նոյն մօտեցումը ունի: Հայրապետը անդրադարձած է Ս. Էջմիածնի ընկերային առաքելութեան, տալով տեղեկութիւններ որբախնամ ծրագիրներու, ծերանոցներու, հիւանդանոցներու եւ դարմանատուներու մասին: Խօսած է Վատիկանի հետ յարաբերութիւններու, հայրենաբնակ ժողովուրդի հոգեւոր կարիքներու, Հայց. Եկեղեցւոյ կանոնադրութեան եւ Վրաստանի մէջ Հայ Եկեղեցւոյ դիմագրաւած դժուարութիւններուն մասին: Ասուլիսի աւարտին տրուած է ճաշ մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՀՈՒՆՉ ԱՌԱԿՆԵՐ

ՆՌՆԵՆԻՆ ԵՒ ԹԶԵՆԻՆ

Նռենին եւ Թզենին կամեցան սիրով վարուել միմեանց հետ ու երդուեցին շաղկրութեամբ, բայց Նռենու թթուութեան պատճառով ձանձրացաւ Թզենին, եւ նրանց դաշինքը խախտուեց:

Առակիս իմաստն այն է, որ սիրողները նախ պէտք է փորձեն միմեանց բարքերը, թէ բոլոր կողմերով նմա՞ն են իրար, իսկ եթէ ոչ՝ հեշտութեամբ կը խախտուի սէրը:

ԴԵՂՁԸ ԵՒ ՍԵՐԿԵՒԻԼԸ

Ատեանում մէկ անգամ դեղձը յանդիմանել սկսեց սերկեւիլին՝ ասելով.

– Տեսքով գեղին ես ու մարդկանց համար դժուարուտելի: Իսկ ես բարետես եմ ու դիւրաճաշակ:

Եւ նա ասում է.

– Կեղծաւոր ես ամենեւին եւ մարդկանց խաբող, ճաշակելիս քաղցր ես երեւում, բայց մտնելով որովայն, շատ վնասներ ես գործում: Իսկ ես դեղին եմ, քանի որ տեսակցութեան գնալով եւ հիւանդութիւնը վերացնելով, ցաւակից եմ դառնում հիւանդներին, եւ ոչ թէ քեզ պէս մերժուած եմ նրանցից:

Պարզ է միտքը առակիս. կեղծաւորները միշտ ճշմարիտներին յանդիմանում են վարքով կոպիտների, եւ ներկայացնում իրենց քաղցրաբարոյ եւ վշտակից: Սակայն ճշմարիտ խօսքերը մարդկանց դեղ են, թէեւ առաջին հայեացքից հակառակ են երեւում եւ ցաւակցելով նրանց՝ վերացնում են հիւանդութիւնները:

ԱՆՄԻՏ ՄԱՐԴՆ ՈՒ ՅՈՒՆԱՊԻ ԾԱՌԸ

Մի անմիտ մարդ յունապի ծառը դըժնիկ կարծելով՝ հանեց արմատից: Ծառը գայրանալով ասաց.

– Ո՛վ անագորոյն, ծառը պտղից պէտք է ճանաչել եւ ոչ թէ տեսքից:

Առակս վերաբերում է անմիտ դատողներին՝ թագաւորներին, իշխաններին, դատաւորներին եւ եկեղեցու առաջնորդներին, յանդիմանելով, որ անվարժ են դատում, որով եւ բազում վնաս են գործում, բարուն իբրեւ չարի խոշտանդելով:

ԱՌԻՒԾԸ ԵՒ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԸ

Առիւծը, կոտրելով ոտքը, տրտնջում էր բոլոր կենդանիների վրայ.

– Իմ հպատակներն էք, քանի որ կենդանիների իշխանն եմ ես, բայց ինչո՞ւ այժմ ընծայ չէք բերում որ առողջանամ:

Պատասխանում են.

– Դու երբեք չպաշտպանեցիր մեզ ոչ արջից, ոչ գայլից եւ ոչ էլ ուրիշ գազանից: Նոյնիսկ դու ինքդ մեզ չխնայեցիր: Մենք Աստծուն պիտի ընծայ մատուցենք, որ այդպիսի չարիքի մէջ ես ընկել:

Առակիս միտքը յայտնի է. աշխարհիկ եւ եկեղեցական չար առաջնորդները, տանջելով հպատակներին, չեն պահպանում նրանց ուրիշների վտանգից:

ԾՈՎԻ ԳՈՐՏԵՐԸ

Ծովի գորտերը, խորհուրդ անելով, ասացին.

– Ինչո՞ւ ենք տգած փորերով ու դեղնած մաշկով խեղդւում ջրերում, դուրս գանք ցամաք ու ապրենք ուրիշների պէս:

Ծերերից մէկն ասում է.

– Հայրս պատուէր է տուել ինձ, որ ծովի ապաստանը չթողնեմ, որովհետեւ բնութեամբ երկչոտ ենք, գուցէ դուրս գանք ու սարսափելով եւ դառնանք եւ ցոյց տանք մեր երկչոտութիւնը:

Զլսեցին խորհուրդը եւ դուրս եկան, բայց ոտնաձայն լսելով՝ փախան ու կրկին խորասուզուեցին ծովը:

Առակիս մէջ իմաստութիւն կայ. Նախ պէտք է սեփական կարողութիւնը ճանաչել եւ ապա տեղը կամ գործը փոխել:

ԱՌԻՒԾԸ, ԱՐՋԸ ԵՒ ԳԱՅԼԸ

Առիւծը, արջը եւ գայլը ընկերանալով ասում են.

– Ինչո՞ւ չլինենք համակեր, բռնենք մի մարդ, որ իրենց սովորութեան համաձայն որսից մեզ համար կերակուր պատրաստի:

Եւ բռնելով մէկին՝ դարձրին իրենց խոհարար:

Մարդը սրամտելով մտածեց ազատուելու մասին: Ճեղքելով մի մեծ փայտ, իւրաքանչիւր կողմում դրեց սեպեր, եւ առիւծին ու միւսներին ասաց.

– Օգնեցէք ինձ կիսելու փայտը, դրէք ձեր ձեռքերը ճեղքի մէջ եւ ձգեցէք:

Եւ երբ դրեցին, դուրս քաշեց սեպերը, ու գազանները մնացին բռնուած: Ապա վերցնելով կացինը՝ սկսեց ջարդել նրանց՝ ասելով.

– Սկսենք առիւծից:

ՈՍԿԻՆ ԵՒ ՑՈՐԵՆԸ

Թագաւորելու ժամանակ ոսկին պահանջում էր, որ բոլոր նիւթերը գան երկրպագեն իրեն: Նա իր անձը թագաւոր էր կոչում, որովհետեւ թագաւորի պատկեր կար վրան, ու դրանով պոռոզամտում էր արծաթագործների եւ ուրիշների վրայ եւս:

Եւ բոլորն եկան. չեկաւ միայն ցորենը՝ ասելով.

– Թո՛ղ նախ ինքը գայ ինձ երկրպագելու:

Առակս ցոյց է տալիս, որ բոլոր նիւթերը միաժամանակ մեծարանքի չեն արժանանում: Սովի վտանգի պատճառով բոլորը խոնարհում են ցորենի առջեւ:

ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Փաշան յետոյ հարցուփորձեց հայ կառապան մը որ Խարբերդցի երկու կիներ եւ երկու տղաք Ռաքքայէն ճամբայ հանած էր Հալէպ փախցնելու համար ու ճամբան ձերբակալուած ժանտարմաներու կողմէ:

Խեղճ մարդը կ'ուրանար եւ կ'ըսէր թէ ինք փախցնելու մտքով չէր եկած, այլ պարզապէս զանոնք Համմամ պիտի տանէր ու վերադարձնէր Ռաքքա:

– Դուն Մուսուլ պիտի երթաս, վճռեց փաշան:

Մարդը, լալահառաչ ինկաւ միւթէսարըֆին ոտքերը, խնդրելով որ խնայէր իր երիտասարդութեան:

– Ո՛չ, Մուսուլ պիտի երթաս, կրկնեց փաշան ու հեռացաւ:

Ոստիկանները մեզ վերադարձուցին Սարայ:

Այսպէս ուրեմն մեր ճակատագիրը կը մնար նոյն անստոյգ վիճակին մէջ:

Հետեւեալ օրը, առտուն, դարձեալ Սէր քօմիսէր Մուսթաֆա էֆէնտի մեզ կանչեց իր սենեակը:

Տրտում տխուր գացինք շարուեցանք իր առջեւ:

Կը խորհէինք թէ այս անգամ վերջնական վճիռը պիտի տրուէր մեր մասին:

– Ձեզի բարի լուր մը ունիմ հաղորդելիք, ըսաւ.

Ամէնուս դէմքին վրայ յանկարծ ուրախութիւնը շողաց:

- Միւթէսարըֆ փաշան որոշեց որ հոս մնաք, աւելցուց:

Քէչիշ օղլու, ամէնուս կողմէ օրհնենքներ կարդաց միւթէսարըֆին, սուլթանին, օսմ. պետութեան, բանակին, եւն. համար:

- Ձեզի պաշտօն ալ պիտի տրուի, շարունակեց Սէր քօմիսէրը, պէլէտիյէի մէջ:

Նոր աղօթքներ, նոր շնորհակալութիւններ:

- Միայն թէ պէտք է որ հանդարտ մընաք, ուշադիր ձեր գործին նայիք, խընդիր չհանէք, հակառակ պարագային ձեզ աւելի հեռուները կ'աքսորենք:

- Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր գործը հարցուց Քէչիշ օղլու:

- Քիչ ետքը կը հասկնաք, պատասխանեց Մուսթաֆա:

Յետոյ, չարաշուք ժպիտով մը աւելցուց.

- Մինչեւ հիմա իբրեւ աղա ապրեցար, քիչ մըն ալ իբրեւ «ուշախ» կ'ապրիս:

- Ես միշտ պատրաստ եմ պետութեան ծառայելու, ըսաւ ծերունին:

Սէր քօմիսէրը մեզի ընկերացող ոստիկաններուն դարձաւ եւ ըսաւ.

- Տարէ՛ք ասոնք պէլէտիյէ եւ նախագահին յանձնեցէ՛ք:

Եւ մեզ տարին ոստիկաններու հսկողութեան ներքեւ, պէլէտիյէ, բայց «րէիզ»ը կամ նախագահը չէր եկած տակաւին, սպասեցինք բաւական մինչեւ որ եկաւ: Տեղացի էշրաֆ մըն էր, մեծ փոր, ճարպոտ մարդ մը:

Ոստիկան մը մօտեցաւ իրեն եւ ցած ձայնով բաներ մը ըսաւ:

- Հա՛, ասոնք են, պոռաց նախագահը, աղէ՛կ, աղէ՛կ...

Յետոյ հոն կեցող դեղին պեխերով մէկու մը, որ ձեռքը խարազան մը բռնած էր, ըսաւ.

- Թո՛ղ գործի սկսին, Մէհմէտ չավուշ:

– Գլխուս վրայ, պէյս:

Ու նախագահը մտաւ իր սենեակը:

- Հետս եկէ՛ք, ըսաւ մեզի խարազանակիր չավուշը:

Հետեւեցանք իրեն ու գացինք պարտէզ: Հո՛ն պատի մը տակ դիզուած էին բահեր, փողոցի աւելներ եւ կլոր սաճեր:

(Շար. 79)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տոքթ. Վիգէն եւ Տիկին Շնորհիկ Կարապետեան եւ զաւակները, Կարապետեան գերդաստանին բոլոր պարագաները (Երուսաղէմ, Լիբանան եւ Միացեալ Նահանգներ) հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, մեծ հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՏՈՔԹ. ԿԱՐՕ Յ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի

(սրտաբան եւ բանաստեղծ ԱՆԵԼ)

մահուան Դ. տարելիցին առթիւ:

Հոգեհանգստեան պաշտօնը կը կատարուի Կիրակի, Յունիս 26ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités. Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence de **René ROUQUET**, député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes, rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemble des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

(Շար. Ա. էջէն)

ուած է Պոլսոյ ոճրային ատեանին կողմէ: Ամբաստանուած է որ ուզած է տապալել սահմանադրական կարգուկանոնը Թուրքիոյ մէջ: Արտաքսուած էր Գերմանիայէն անցեալ Հոկտեմբերին եւ կը դատուէր Դեկտեմբերէն ի վեր:

"ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՋԻՆԱՍՏԱՆԸ" խորագրուած յօդուածով մը Ֆիկարոյի տնտեսական յաւելուածը (Յունիս 21) կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ տնտեսական վերելքին, Ռընոյի նախկին նախագահին՝ Լուի Շվայցէրի այցելութեան առթիւ: Ան ուրախութիւն ալ պատճառած է Տնտեսութեան նախարարին՝ Ալի Պապաճանի, ըսելով.– "Շատ երկիրներ չեմ ճանչնար, որոնք կարենան 10%ի տնտեսական աճ մը ունենալ, միաժամանակ 10ով բաժնելով դրամահոսութիւնը":

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերային Ապահովութեան բացը, հակառակ տրուած յոյսերուն, նոյնքան մեծ է եւ հասած է 11 միլիառ 600 միլիոն Եւրոյի:

ՇԻՐԱՔ շատ ծանր մեղադրանքներու թիրախ է օտար մամուլին մէջ եւ իտալական թերթերն ալ ետ չեն մնար այդ ուղղութեամբ: Եւրոպայի վեհաժողովին նախօրեակին իսկ "Իլ Սոլէ 24 Օրէ" (ելմըտական օրաթերթ) իր խմբագրականով իսկ կը գրէր՝ "Եւրոպական Միութեան թշնամին Շիրաքն է" եւ կը թելադրէր որ հրաժարի: Լա Ռեփուպլիքա նոյնքան խիստ է եւ շատ տխուր դիմագիծ մը կը գծէ.– "Կը բաւէ երեսը նայիլ. նայուածքը մելամաղձոտ է, բերանը կը ծռի ռիքթիւսով մը: Իր տկարութիւնը զինք վերածած է Եւրոպայի կաղ ղեկավարի մը":

ԱՍՈՐԻ-ՔԱՂԴԷԱՑԻՆԵՐՈՒ ոչ նախանձելի կացութեան մասին Թուրքիոյ մէջ, յօդուած մը ստորագրած է պատմաբան, փիլիսոփայ Ժոզէֆ Եաքուպ (Ֆիկարօ, Յունիս 21) զոր խորագրած է "Թրքական պատմութեան մէկ անտեսուած էջը": Երկարօրէն կը նկարագրուի այդ համայնքին ճնշուած վիճակը, կրած զրկանքները (մէկ եկեղեցի միայն Պոլսոյ մէջ) եւ ապարդիւն դիմումները: Յօդուածը կը ծանրանայ այս հարցին վրայ Թուրքիոյ անհրաժեշտ ... թեամբ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր մօրեղբօր՝ Ստեփան Տամլամեանի յիշատակին Սիլվի Մութաֆեան 100 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR à AUVERS SUR OISE

Au programme :
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

**

La Section **«Astrig»** d'Arnouville organise son

GALA ANNUEL
DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le Vendredi 1er juillet
à partir de 20 heures 30

à la salle «Charles Aznavour» à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը Սիրարփի Փափազեանի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Ազաչեան, Տէր եւ Տիկին Անանեան, Տէր եւ Տիկին Պառաւեան 50ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան 35, Տէր եւ Տիկին Վազ 80, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 100, Տիկին Յումանեան 30, Տիկին Տէր Յակոբեան 25:

Une belle urgence pour aider l'Arménie

Pour soutenir son action humanitaire et culturelle en Arménie et au Karabagh, Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA), vient de créer avec la Maison Hermès, un carré de soie nommé **Les jardins d'Arménie**. Réalisé par le dessinateur Karen Petrossian, ce carré a pour thème l'histoire de l'arche de Noé, du déluge et du mont Ararat, avec un foisonnement de fleurs et de fruits et une foule d'animaux multicolores. Edité dans un coloris rouge exclusif, ce carré de 90 cm sur 90 est disponible seulement par souscription auprès de SPFA, jusqu'au 30 juin.

Le prix de ce carré Hermès est de 250 Euros, qu'il faut régler par chèque libellé à l'ordre de SPFA.

Le président de SPFA, le pasteur Samuel Sahagian, remercie le directeur d'Hermès, Jean-Louis Dumas, pour ce geste beau et généreux, puisque les bénéfices de cette vente exceptionnelle seront consacrés en totalité aux actions humanitaires engagées par SPFA dans les secteurs de la santé et de l'éducation, en Arménie et au Karabagh.

Les commandes sont reçues par SPFA jusqu'au 30 juin, et les carrés seront envoyés par SPFA en octobre 2005.

S'adresser à
SPFA, 1 rue Cabanis 75014 Paris
Tél. : 01 47 35 30 23.

Par ailleurs, si le voyage en Arménie et au Karabagh, organisé par SPFA du 24 octobre au 3 novembre 2005 vous intéresse (1.300 Euros), un programme détaillé vous sera envoyé sur demande.

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE

1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը որպէս իւղագին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Հերման Նեվրուզ 50 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Միքայէլեան 50, Տէր եւ Տիկին Հանրի Գանճեան 200, Տէր եւ Տիկին Գազանճեան 5, Տիկին Արաքսի Թերճանեան 10, Տիկին Գաթրին Պօտրիֆիլօ 40, Օր. Նաւրին Լէյլոզեան 500, Տիկին Սիրարփի Փէչիմէնեան 20, Տիկին Մարի-Հանրիէթ Ժընըվէ 50, Տէր եւ Տիկին Ահարոն Պօյաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Արման Զուհաճեան 75, Օր. Լուիզ Հիթիէ-Ժորժէսքու 50, Տիկին Անայիս Տամլամեան 50, Տէր եւ Տիկին Անթուան Խօզկլիւլիւ 50, Պ. Փիէր Գոնտազեան 55, Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Սերժ 60, Օր. Եւա Մկրտիչեան 100, Տիկին Թէրէզ Տէր Աբէլեան 30, Օր. Լինտա Տէմիր 10, Տիկին Վարդուհի Սթեֆանօ 50, Պ. Գոնթի Պահատուրեան 20 եւ Տիկին Տէրփիլ Թրքաթոռ 100:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE

Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :

100 REPONSES SUR... ...LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Conférenciere :
Mme ANNE DASTAKIAN

Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un

Voyage en Arménie et au Karabagh

DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE

Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

- **Prix** : 1300 Euros pour 12 jours.
- **Le Prix comprend:** Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.
- **Le prix ne comprend pas :** Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.
- **Formalités :** Passeport en cours de validité et visa.
- **Santé :** Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.
- **Climat :** Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.
- **Monnaie :** La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.
- **Décalage horaire :** En été + 3 heures.
- **Heures de vol :** Environ 5 heures.
- **Courant électrique :** 220 volts à l'hôtel, prises à la française.

Pour tous renseignements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 23
JEUDI
23 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՁՕՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.229 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.229

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Տնտեսական նախարարը՝ Թիէրի Պրըթոն ահազանգ հնչեցուց Յունիս 21ին, շատ յոռետես պատկեր մը գծելով երկրին վիճակին: Ըստ իրեն, Ֆրանսացիները իրենց ունեցած միջոցներէն շատ աւելի վեր կ'ապրին եւ 25 տարի է հոկայ բացեր դիզուած են: Նախարարը կը գտնէ որ Ֆրանսացիները պէտք է աւելի աշխատին, հակառակ պարագային այլեւս կարելի չըլլար ապահովել "մեր ընկերային մոտէլը": Պրըթոն ճշդած է նաեւ որ նախատեսուած 2,5%ի աճը պէտք է 2%ի իջեցնել լաւագոյն պարագային: Աղէտալի է հանրային ելմըտական կացութիւնը: Պարտքին տոկոսներու հատուցումը ամէն տարի քառասուն միլիառ Եւրօ կ'արժէ, այսինքն Ֆրանսացիներու վճարած եկամուտի տուրքերու ամբողջութիւնը, ամէն տարի: Նախարարը չի վարանիր ըսելու նաեւ որ երկրին պարտքը փտանգուած է եւ այսօր "ամէն ծնող մանուկ 17.000 Եւրոյի պարտքով կը ծնի":

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Յունիս 21ին սպաննըւած քաղաքական դէմքը՝ Ժորժ Աուի, նախկին ղեկավարն էր Համայնավար կուսակցութեան: Մահափորձը գործուած էր թակարդ կառքին միջոցաւ, որ կը գըտնուէր իր բնակարանին մօտ: Այս մահափորձը կը յիշեցնէ երկու նախորդները՝ Հարիրի եւ հրապարակագիր Սամիր Քասիր: Ժողովրդական թաղամասի մէջ գործուած արարքը, որ մեծ խուճապ ստեղծած է, կրնար շատ աւելի զոհեր խլել: Վարորդն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած է: Արդարութեան նախարարը ամբաստանած է տեղեկատուութեան սպասարկութիւնները եւ Իսրայէլը: Վերջին տարիներուն խիստ քննադատութիւններու ձեռնարկած էր Դամասկոսի դէմ եւ այդ խսկ պատճառով Ուաշինկթըն պատասխանատուութիւնը կը թողու Սուրիոյ վրայ, որ անգամ մը եւս հերքեց ոեւէ դեր: Աուի կը պատրաստուէր ժամադրութեան մը երթալ դեմոկրատ ձախի նախագահին՝ Էլիա Աթալլահի հետ: Սուրիոյ ընդդիմադիր համախմբումը կրկին կը պահանջէ Նախագահ Լահուտի հրաժարականը: Ան Սուրիոյ "վերջին բերդը" կը համարուի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանակներու Փարիզի դատարանը, Յունիս 21ին դատած է Ֆրանսայի 12 զինուորներ, որոնք ամբաստանուած են գողութեան համար Մանի մէջ, Գոթ տ'Իվուարի արեւմտեան շրջանը, 2004 Մայիսին: Ընդհանուր ձեւով 220 միլիոն Ֆրանք (337.000 Եւրօ) կողոպտած են, մինչ իրենց պաշտօնը այդ դրամատան պահպանութիւնն էր: Աւելորդ է ըսել որ դէպքը բաւական վարկաբեկած է Ֆրանսայի դերը միջազգային բեմին վըրայ: Ամբաստանեալները ընդունած են իրենց յանցանքը: Գող-աւազակի տիպարներ չեն եւ կը թուի որ պարզապէս մոլորուած են ի տես այդ դրամին եւ դիւրութեամբ գրպանած են: Պատիժը մէկ տարի բանտարկութիւն եղած է գողերուն համար եւ չորսէն ութ ամիս՝ մեղսակիցներուն: Պաշտպանութեան նախարարուհին՝ Մ. Ալիօ-Մարի թեթեւ գտած է պատիժները: Պաշտպան փաստաբաններուն համար, բանակին վերի խաւը պէտք է ստուգած ըլլար որ դրամ չէ մնացած դըրամատան արկղերուն մէջ, բայց դատախազը առարկած է.– "Պէտք է ուրեմն յանձնարարել արհեստաւոր զինուորներու, որոնք պաշտօնով արտասահման կ'երթան, որ պէտք չէ գողութիւն ընեն"...:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ յայտարարեց Յունիս 21ին, որ կը յետաձգէ Եւրոպայի Սահմանադրութեան ծրագրին վաւերացումը, որ տեղի պիտի ունենար հանրաքուէով, Հոկտեմբերին: Այդ թուականին նաեւ տեղի պիտի ունենայ նախագահական ընտրութեան Ա. շրջանը: Արտաքին նախարարին համար Սահմանադրութիւնը մեռած չէ եւ Լոնտոնի առկախման որոշումը բան չի փոխեր: Յունիս 27ին, Վարշաւա պիտի ընդունի Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարները լուծում մը գտնելու համար տագնապին: Ժամադրութիւնը հինէն նախատեսուած էր:

ԻՒՄԱՆԻԹԷի Իրաքի թղթակիցը՝ Ան-Սոֆի Լը Մոֆ արտաքսուեցաւ երկրէն իրաքեան իշխանութեան հրահանգով: Ներքին նախարարը ճշդելէ ետք որ ամէն ինչ կանոնաւոր է, ըսած է իրեն որ Ֆրանսայի դեսպանատունը ըսած է Իրաքի իշխանութեան որ արտաքսումի ձեռնարկէ: "Առանց Սահմանի Թղթակիցներ" կազմակերպութիւնը կը դատապարտէ այս որոշումը, առարկելով որ Ֆրանսական իշխանութեանց չի մնար որոշել թէ ո՞ր լրագրողը կրնայ մնալ կամ ոչ:

ԱՊՊԱՍ – ՇԱՐՈՆ հանդիպումը Յունիս 21ին ապարդիւն եղած է եւ պատճառ դարձած որ մերձաւոր կարգադրութեան մը յոյսերն ալ ի դերեւ ելլեն: Խիստ պաշտպանութեան տակ է որ Մահմուտ Ապպաս պաշտօնական իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Շարոնի, Երուսաղէմ: Աւարտին, հասարակաց ոչ մէկ յայտարարութիւն տուաւ Շարոնի, Երուսաղէմ: որ Պաղեստինեան իշխանութիւնը պէտք է "պայքարի ահաբեկչութեան դէմ", իր կարգին ալ Ապպաս պահանջած է որ պաղեստինցի բնակչութեան դէմ եղած սեղմումները վերնան: Ինչպէս դիտել տըւաւ Պաղեստինեան իշխանութեան Փարիզի ներկայացուցիչը, Իսրայէլ ալ պարտի վերջ տալ իր թիրախ ունեցող սպանութիւններուն եւ թէ կարելի չէ ապագինել պաղեստինեան զինուած խմբակները ցորչափ գրաւումը կը շարունակուի:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը՝ Վիկտոր Իուշչենկօ Փարիզ եկած է, ուր կը կատարէ պաշտօնական իր առաջին այցելութիւնը: Կ'ուզէ անպայման "ռազմագիտական կապ մը ստեղծել Ֆրանսայի հետ", զիտակցելով հանդերձ թէ Ֆրանսա միշտ նախընտրութիւն մը ունեցած է "Հիւսիսի մեծ ցարին" հանդէպ:

ՏՈՄԻՆԻՔ ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ, Ազգ. Ժողովին առջեւ (Յունիս 21) շատ խիստ արտայայտութիւններ ունեցած է Մեծն Բրիտանիոյ նկատմամբ, Թոնի Պլէրը ամբաստանելով որպէս "Նախկին վարչակարգի" տիպար մը: Ան, կ'ըսէ Ֆրանսայի նախարարապետը, քաղաքական նոյն մակարդակին վրայ ուզեց դնել ՓԱՔ-ը (Հողագործական Հասարակաց Քաղաքականութիւն) եւ անգլիական դրամատոմսը, մինչ այս երկու հարցերը ոչ մէկ կապ ունին: Անգլիական դրամատոմսը, կ'ըսէ Տոմինիք Կալուզօ տը Վիլըփէն "անցեալի ժառանգութիւն մըն է, հինցած, աւելորդ": Նախարարապետին այս արտայայտութիւնները բուռն քննադատութիններու բախած են նոյնիսկ իր շար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՍԼՕ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Ցեղասպանութեան նիւթով Գերմանիոյ հետ ստեղծուած տագնապը չփակուած, Թուրքիա նոր հարցի դէմ յանդիման է, այս անգամ Նորվեկիոյ մայրաքաղաքին մէջ բացուելիք թանգարանի մը պատճառով: Օսլոյի մասնաւոր վաքըֆներէն մէկը ծրագրած ու պատրաստութեան ձեռնարկած է Ցեղասպանութեան թանգարանի մը ուր հայկական բաժին մըն ալ պիտի գտնուի: Անգարա անմիջապէս գործի լծուած է արգիլելու համար հայկական բաժինը. սակայն Նորվեկիոյ պետական նախարար Քիմ Թրաավիք որուն յայտնուած են Թուրքիոյ դժգոհութիւնները, պատասխանած է թէ թանգարանը պետական հովանաւորութիւն չի վայելեր, մասնաւոր նախաձեռնութիւն է ու որպէս կառավարութիւն, միջամտելու ոչ մէկ լծակ ունին:

Թանգարանին նախաձեռնողներէն է Պէրկէնի համալսարանի պատմութեան դասախօս Օ. Պ. Ֆիւրէ. բացումն ալ պիտի կատարուի Օգոստոս 30ին որ Թուրքիոյ Յաղթանակի տօնն է, կը նշէ 1922ին երկրին "թշնամիներ"էն ազատագրումը:

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ Թրաավիքի հետ հանդիպում մը ունեցած է, ըսելու համար թէ խնդրոյ առարկայ թանգարանին մէջ հրէական Ողջակէզին քով Հայկական Ցեղասպանութեան տրուած տեղը մեծապէս վիրաւորական կ'ըլլայ Թուրք ժողովուրդին համար: "Կը սպասենք որ արգիլէք ըլլաք" չեշտած է Թուրք նախարարը, որուն եւս նոյն պատասխանը տուած է Նորվեկիացի դիւանագէտը, ըսելով որ մասնաւոր նախաձեռնութիւններու միջամտել կառավարութեան գործը չէ:

Յունիս 22ի Թուրք մամուլը տեղեկացնելով այս մասին, կը գրէր թէ վարչապետ Թ. Էրտողանի Օսլօ այցին առթիւ նետուած հաւկիթներու անախորժ միջադէպէն ետք ստեղծուած անհաճոյ մթնոլորտին կը յաջորդէ Ցեղասպանութեան թանգարանին ստեղծած դժգոհութիւնը:

ԼՈՆՏՈՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Լոնտոնի մէջ Յունիս 15ին Խորհրդարանի բրիտանահայ խմբակը երեք տարբեր ձեռնարկով ոգեկոչած է Ցեղասպանութեան զոհերը եւ կառավարութեան յիշեցուցած որ Բրիտանիա մինչեւ այսօր չէ ճանչցած Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Նախ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Ուէսթմինսթըրի Ս. Մարկարէթ եկեղեցիին մէջ, պարոնուհի Գոքսի գլխաւորութեամբ, բրիտանացի պաշտօնական դէմքերու ներկայութեան: Հայկական պատուիրակութիւն մըն ալ ներկայ գտնուած է, իր կազմին մէջ ունենալով Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանը, Գանատայէն նախկին երեսփոխան Սարգիս Ասատուրեանը եւ Ֆրանսայէն Հայերու մեծ բարեկամ Ֆ. Ռոշպլուանը:

Կրօնական արարողութենէն ետք Լորտերու պալատին մէջ պարոնուհի Գոքս տեղին վերլուծումով մը անդրադարձած է Հայկական Ցեղասպանութեան բրիտանական կառավարութեան կողմէ մինչեւ հիմա ընդունուած չըլլալուն: Վ. Օսկանեան իր ելոյթով ծանրացած է Թրքական կառավարութեան ուրացումի քաղաքականութեան վրայ: Իսկ Ս. Ասատուրեան եւ Ֆ. Ռոշպլուան խօսած են այն աշխատանքին մասին զոր տարած են իրենց երկիրներուն մէջ, ճանաչումը ապահովելու նպատակով:

Ելոյթներ եղած են Հոլոքոսթին եւ Ռուանտայի ցեղասպանութիւններուն նիւթերով:

Ներկայ գտնուած են բրիտանացի երեսփոխաններ, դիւանագէտներ, քաղաքական այլ դէմքեր, լրագրողներ, ակադեմականներ, տեղւոյն հայ համայնքէն անդամներ:

Ելոյթներուն հետեւած է հարցումներու բաժին մը:

Կէսօրուան ճաշէն ետք պատուիրակութիւն մը գացած է վարչապետարան, Ցեղասպանութեան ճանաչում պահանջող հանրագրութիւնը յանձնելու:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

ԼՂՀ

ԱԶԱՏ, ԱՐԴԱՐ, ԹԱՓԱՆՑԻԿ

Խորհրդարանական ընտրութեան վազորդայնին ամերիկացի դէտերու խումբը Յունիս 20ին մամուլի ասուլիս մը տուած է: Խումբին պետը Ճ. Հիւպէր նախ շնորհակալութիւն յայտնած է Ղարաբաղցիներուն ջերմ ընդունելութեան համար, շեշտելով որ մեծ ուրախութեամբ կրկին կ'երթան Արցախ: Ապա ընտրութիւնը որակուած է "ազատ, արդար եւ թափանցիկ": Ըսած են թէ այցելած են 22 ընտրատարածք եւ արտառոց ոչինչ արձանագրուած է: "Փոքր պետութիւնները երբեմն կարող են մեծ արդիւնք տալ" ըսած է խումբէն Փ. Ուիլիըմս:

Ամերիկացի դէտերը համոզում յայտնած են որ ԼՂՀ երեսփոխանական ընտրութիւնները դրական ազդեցութիւն կ'ունենան Մինսկի խումբին կողմէ տարուած աշխատանքին վրայ:

Արցախի ընտրութիւնը տեղի ունեցած է նաեւ Երեւանի ԼՂՀ դեսպանատան շէնքին մէջ: 129 ընտրողներէն 98ը մասնակցած են մինչեւ կէսօր, լրացուցիչ ցուցակներով ալ քուէարկած են զանազան հանգամանքներու բերումով այդ օրը Երեւան գտնուող Ղարաբաղցիներ: Ընտրողներու ընդհանուր թիւը եղած է 149: Անոնցմէ 111ը քուէարկած է ի նպաստ ԺԱԿ-ի 20ը՝ "ՀՅԴ – Շարժում 88" դաշինքին, 14 հոգի ալ Ազատ Հայրենիքին: Համայնավարները 1 քուէ ստացած են, ընտրող մըն ալ քուէարկած է բոլորին դէմ:

1915 - 2005
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ – ՄԱՌԻՈԹ ՊԱՆԴՈԿ
ԱՊՐԻԼ 20 ԵՒ 21

Հ. Յ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Հայաստանի Երրորդ Հանրապետութեան ձեռնարկած միջազգային համագումարներուն, ամէնէն յաջողը կարելի է համարել այս մէկը, իր պատրաստութեան լուրջ և անթերի մօտեցումով, կազմակերպութեան բարձր մակարդակով, որակաւոր բանախօսներու եւ քննարկողներու մասնակցութեամբ որոնք երկու օրերու ընթացքին հանգամանօրէն խօսեցան մարդու իրաւունքներու եւ ցեղասպանութեան մասին։

Երեւոյթը այնքան ուրախալի էր որ նոյնիսկ ուշացումով, արժէ անդրադառնալ, վերլուծել եւ ամփոփել հիմնական տեսակէտները, յատկապէս միջազգային համբաւ վայելող բանախօսներուն, որոնց ներկայութիւնը ցոյց կու տար որ երկար տասնամեակներ անտեսուած Հայոց Ցեղասպանութիւնը դարձած է համամարդկային վիճարկումներու նիւթ եւ ցաւօք սրտի որպէս զէնք ալ կը գործածուի Թուրքիոյ հանդէպ համակրանք ու հակակրանք արտայայտել ուզող պետութիւններուն...։

Հանդուցեալ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը որ այլեւս պաշտօնապէս դարձած է ՄԱՌԻՕԹ, մայրաքաղաքի միակ հաստատութիւնն է որ նորոգումէն վերջ ի վիճակի է մի քանի հարիւր հրաւիրեալներու ենթակառուցային պահանջները գոհացնել, եւ պէտք է ըսել որ սկիզբէն մինչեւ փակման պահը, ամէն ինչ արեւմտեան մեծ պետութեան մը կազմակերպչական մակարդակով ընթացաւ, շնորհիւ Արտաքին Գործոց Նախարար՝ Պ. Վարդան Օսկանեանի եւ իր աշխատակազմին տարած ջանքերուն։

Չորեքշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 20ին բացման խօսքով հանդէս եկաւ Նախագահ Քոչարեան յիշեցնելով որ ոչ միայն յարգանքի տուրք մըն է մեր մատուցածը, այլեւ պայքար մը կատարուած ոճիրին միջազգային ճանաչում տալու եւ առ այդ Հայաստանի Հանրապետութեան գոյութիւնը «...Լաւագոյն երաշխիքն է մեր արդար շահերի պաշտպանութեան ճանապարհին յաջողութեան հասնելու գործում»։

Ռ. Քոչարեան աւելցուց որ հակառակ ներկայ ժամանակներու գիտարուեստական բոլոր տուեալներուն, ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի կայաններուն, տեղի ունեցան նոր ցեղասպանութիւններ Սումգայիթէն, մինչեւ Բաքու, Գանձակ, մինչեւ Ռուանտա եւ Եուկոսլաւիա... ուրեմն պէտք է «աւելացնել միջազգային հանրութեան ջանքերը, պէտք է ճանաչել ցեղասպանութիւնը եւ դատապարտել»։

Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր դիրքորոշումը յստակ արտայայտած է, աւելցուց Քոչարեան, «Ցեղասպանութեան ճանաչումը կարեւոր է Հայ-Թրքական յարաբերութիւնների համար, քանի որ կը տայ մեր երկու ժողովրդների միջեւ առկայ բազմաթիւ հարցերի պատասխաններ եւ հնարաւորութիւն կ'ընձեռի նայել դէպի ապագայ»։

Դժբախտաբար, սակայն Թուրքիան ոչ միայն անցեալին իրեններուն կատարած ցեղասպանութիւնը կը մերժէ, այլեւ չարացած՝ շրջափակումի ենթարկած է Հայաստանի երիտասարդ Հանրապետութիւնը։

Հանրապետութեան նախագահը վստահ է որ ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը «Կ'օգնի Թուրքիային հաշտուել իր իսկ անցեալի հետ, յաղթահարել մի բարդոյթ որ սերունդէ սերունդ փոխանցուելով նորանոր կնճիռներ է առեղծում հարեւան մեր ժողովրդների յարաբերութիւններում»։

Հանրապետութեան նախագահի ամփոփ, իմաստալից ելոյթէն յետոյ բեմ բարձրացաւ Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ յետ ողջունելու ներկաները լաւատեսութեան կոչ ըրաւ, քանի «Այսօր մի շարք պետութիւնների կողմից Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումն ու դատապարտումը, իբրեւ մարդկութեան դէմ գործուած մեծագոյն ոճիր, վստահութիւն է ներշնչում մեզ, որ այն պիտի գտնի համընդհանուր ճանաչում ու արդար գնահատական»։

Գարեգին Բ.ի համաձայն նոր դար մը կը սկսի եւ պիտի սկսի նոր մտածողութեամբ, բռնութիւնն ու ոճիրը մերժող եւ մարդասիրական արժէքները հաստատող։

«...Թուրքիայի համար նոյնպէս Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը պիտի դառնար մարդկային իրաւանց եւ ժողովրդավարութեան իրական նուաճում, առանց որի Թուրքիան պիտի դժուարանայ կառուցել ազատ, արժանապատիւ եւ երջանիկ կեանք»։

Երրորդ խօսք առնողը եղաւ Պ. Խուան Մենտէս, Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան կողմէ, ցեղասպանութիւններու կանխարգելման հարցերու Գլխաւոր քարտուղարի խորհրդական։

Ան իր տիտղոսի երկարութեամբ եւ միջազգային դիւանագէտներու երկդիմի լեզուով երկար, շատ երկար գրութիւն մը կարդաց, ոչ մէկ յստակ տեսակէտ առաջարկելով...։

Հինգ երկար էջեր կարդալէ վերջ, ուր լաւ յորդորներ կը տրուէին վրիժառու չըլլալ, ատելութիւն չսերմանել, ներկաները չկրցան հասկնալ թէ 1915ի Եղեռնը ցեղասպանութի՞ւն էր թէ ցաւալի սպանդ... հիմնական տեսակէտն այն էր որ Հայոց տխուր պատմութիւնը կրնայ լաւ օրինակ ծառայել ապագայ ցեղասպանութիւններ կանխելու։ Պարզ բառերով հասկցուց որ իր պաշտօնը չէ սահմանել թէ կատարուածը ցեղասպանութիւն է կամ ոչ, այլ միայն կանխարգիլել եւ համապատասխան միջոցներ ձեռք առնել։

Խուան Մենտէսի ելոյթէն յետոյ վայրկեանի ընդմիջում տրուեցաւ. կարծիքներու փոխանակութիւններու առեն, յայտնի կերպով կը զգացուէր անոր երկդիմի արտայայտութիւններու հանդէպ ընդհանուր դժգոհութիւն։

Ժամը ուղիղ 11ին տեղի ունեցաւ առաջին նիստը նիւթ ունենալով մարդու իրաւունքներու ոտնահարումը. անցեալին եւ ներկայիս։

Ուիլլիամ Շապաս, մարդու իրաւունքներու Իրլանտական կեդրոնի տնօրէն, փրոֆ. Իրլանտայի ազգային համալսարանի, եղաւ առաջին խօսք առնողը «Ցանցագործութիւնները մարդկութեան դէմ եւ միջազգային իրաւունքը» նիւթով։

Բանախօսը իրաւաբանի մը ճշգրտութեամբ բացատրեց թէ ինչպէս 1948ի դեկտեմբերին ցեղասպանութեան յանցանքի կանխարգելման եւ պատիժի համաձայնութեան մէջ ցեղասպանութեան ձեւակերպում տրուեցաւ եւ տարիներ շարունակ մնաց անփոփոխ, սակայն վերջերս միջազգային քրէական դատարանի վերջին որոշումները, յատկապէս Եուկոսլաւիոյ եւ Ռուանտայի վերաբերեալ, որոշակի պարզեցումներ մտցուցած են նման խնդիրներու վերաբերեալ։

Շապասի յաջորդեց Ալֆրէտ Տէ Զայաս, Զուիցերիայէն, ՄԱԿի մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովի նախկին քարտուղար, PEN կեդրոնի գլխաւոր քարտուղար եւ իրաւունքի փրոֆէսոր։

Ան խօսեցաւ «Մարդու իրաւունքները, Միջազգային իրաւունքը եւ Հայոց Ցեղասպանութիւնը» նիւթին շուրջ։

Իր միջամտութեան հիմնական կէտերը կը դառնային մարդու իրաւունքներու հաւասարութեան գաղափարին շուրջ։ Քաղաքականօրէն չկան արհամարհելի մարդիկ կամ արդար զոհեր։ Բոլոր զոհերը, ներառեալ Հայոց ցեղասպանութեան վերապրածները իրաւունք ունին պահանջելու զոհի կարգավիճակ։ Չկան երկիրներ որ դուրս են միջազգային օրէնքէն վեր կամ բարձր. ցեղասպանութիւնը տեղական եւ միջազգային օրէնքներու համաձայն միշտ յանցանք է եւ կը պահանջէ ըլլայ պետութիւններու, ինչպէս նաեւ անհատին պատասխանատուութիւնը։ Կարելի չէ ընդունիլ սահմանափակումներով օրէնքներ ցեղասպանութեան մասին։ Օրէնքը խախտող պետութիւնը կամ անոր ժառանգորդը պարտաւոր են մեղայել եւ պատժել պատասխանատուները նման յանցանքի համար և փոխհատուցումի միջոցներ գտնել զոհերուն եւ անոնց ժառանգորդներուն համար։

1948ի ցեղասպանութեան մասին եղած համաձայնութիւնը ա՛լ աւելի ընդգծելով հանդերձ Հայոց պահանջները, իրաւունքներ չի ստեղծեր, պարզ յայտարարութեան բնոյթ ունենալով։ Լահէյի արդարութեան միջազգային դատարանը պէտք է խորհրդատուական կարծիք տայ Հայոց ցեղասպանութեան օրինական հետեւանքներու վերաբերեալ։

Իսրայէլ Չարնին սպասուած անուն մըն էր. վերջերս ներկայ է Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած գրեթէ բոլոր համագումարներուն։ Որպէս Երուսաղէմի Հոլոքոսթի եւ ցեղասպանութեան հիմնարկի տնօրէն խօսեցաւ «Ցեղասպանութեան ժխտումը որպէս մարդու իրաւունքներու շարունակական ոտնահարում» նիւթին շուրջ։

Անդրադարձուց որ Թրքական մերժումի դէմ քաղաքականութեան պայքարը լուրջ յառաջխաղացում արձանագրած է որու ապացոյցն է կարգ մը Թուրք մտաւորականներու կողմէն Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը։ Այժմ ականատես ենք - ըսաւ - Թուրքերուն յուսահատ հակայարձակումներուն, որոնք գիտնալով հանդերձ որ պիտի պարտուին ուշ կամ կանուխ, սակայն չեն ուզեր ընդունիլ. այս ժխտումը պիտի մնայ իրենց հասարակութեան եւ արգելք պիտի հանդիսանայ զարգացումի։

Հուսկ մաղթեց որ Հայերը, միացած Հրեաներու, մոռնան զոհի մտածելակերպը զայն փոխարինելով ցեղասպանային ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու ունակութեամբ։

Միջանկեալ յիշեցուց որ Իսրայէլի կառավարութիւնը իր քաղաքական սերտ կապերուն պատճառով Միացեալ Նահանգներու եւ Թուրքիոյ հետ, դժուար թէ ճանչնայ Հայոց ցեղասպանութիւնը Միաց. Նահանգներէն առաջ, հակառակ իրեն նման մտաւորականներու անդադար միջամտութիւններուն։

Իւրաքանչիւր նիւթի աւարտին, ընդհանրապէս հինգ անձերէ կազմուած խումբի մը յանձնուած էր ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԻ պաշտօնը. անոնք թիւով 25 հոգի էին եւ քննարկելէ աւելի իրենք ալ իրենց կարգին նիւթի մը շուրջ կ'արտայայտուէին, ան յաճախ կապ ունէր խօսուածներու հետ, երբեմն ալ բոլորովին նոր նիւթ մըն էր որ մէջտեղ կը դրուէր։

Քննարկումի անձերը ընտրուած էին ամէն երկրէ եւ զանազան հոսանքներու պատկանող անհատներէ։ Մի քանի անուններ – Հրանդ Տինք (Պոլիս – Ակօս խմբագիր), Վիգէն Չէթիրեան (Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք), Ժիրայր Լիպարիտեան (Միչիկանի համալսարան), Մարչէլլօ Ֆլորէս (Սիէննայի համալսարան), Հ. Լ. Զէքիեան (Վենետիկի համալսարան), Արսինէ Խանճեան (դերասանուհի), Կիրօ Մանոյեան (ՀՅԴ), Աշոտ Մելքոնեան (ՀԳԱ. պատմութեան հիմնարկի տնօրէն), Միքէլէ Վէկներ (Արմին Վ.ի որդին), Թեսսա Հոֆման (Պերլինի ազատ համալսարան), Հիրոշի Սեւակա (Ճափոն-իրաւունքի փրոֆէսոր), Գէորգ Պարտաքճեան (պատմաբան Միչիկան), Ռոնալտ Սինի (Շիքակոյի համալսարան), Պասքըն Օրան (Անգարայի համալսարան), Տիգրան Գույումճեան (Ֆրէզնօ), եւայլն...։

Կէսօրին երկու ժամուան ընդմիջում մը տրուած էր եւ քովընտի տարածութեան մը մէջ առատ սեղան, որմէ ամէնքն ալ սիրով օգտուեցան։

(Շար 1.)

ՀԱՅ ՄԵԾ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆՆԵՐ

ՊՌՈՇԵԱՆՆԵՐՈՒ (ԽԱՂԲԱԿԵԱՆ) ՏՈՀՄԸ. ԱՐՑԱԽԻ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆ ՀԻՆ ՏՈՒՆԵՐԷՆ

ԽԱԶԵՆԷՆ՝ ՎԱՅՈՑ ՁՈՐ

Հայ հին ազնուական տոհմերէն են Պռոշեանները կամ Խաղբակեանները, որոնք դարեր շարունակ կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած են Հայաստանի քաղաքական կեանքին մէջ, Արցախի Խաչէն գաւառի մէկ մասին, այնուհետեւ՝ Վայոց Ձորի մէկ մասին եւ այլ գաւառներու մէջ իշխանութիւն հաստատած են եւ երախտարժան գործունէութիւն տարած են իբրեւ եկեղեցաշէն իշխաններ ու մշակոյթի սպասարկուներ։ Պռոշեաններ տուած են նաեւ եկեղեցական գործիչներ ու վանահայրեր։ Տոհմի ականաւոր ներկայացուցիչներէն էր նաեւ հայ ազատագրական շարժման ռահվիրայ Իսրայէլ Օրի։ Գառնիի շրջանին մէջ կեդրոնացած Պռոշեան տան շառաւիղները յետագային Աշտարակի մէջ բնակութիւն հաստատեցին, ուր սկիզբը Տէր Առաքելեան ազգանունով ճանչցուեցան եւ յետոյ վերակոչուեցան իրենց բուն՝ Պռոշեան ազգանունով։

Նշենք, որ տոհմը սկիզբը կոչուած է Խաղբակեան, յետոյ, ԺԳ. դարուն, Պռոշ Մեծ իշխանին անունով վերակոչուած է Պռոշեան։

ՊՌՈՇԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Պռոշեանները կամ Խաղբակեանները հայ ամէնէն հին ազնուականութեան ներկայացուցիչներէն են եւ պատմական տուեալներու համաձայն, Արցախի Առանշահիկներու նախարարական տոհմէն սերած են։ Պատմութեան մէջ յիշուած տոհմին ամէնէն հին ներկայացուցիչն է Բակ իշխան, որ ապրած է Ե. դարուն եւ մասնակցած՝ Վարդանանց պատերազմին։ Հաւանաբար Բակի անունով տոհմը կոչուած է Խաղբակեան։ Աւանդութեան մը համաձայն, տոհմը անցեալին կոչուած է Վարդանանք, հաւանաբար Բակ իշխանին Վարդանանց շարժման մասնակիցներէն եղած ըլլալուն պատճառով։

Աւարայրի ճակատամարտէն ետք Բակ եւ այլ իշխաններ ամրոցի մը մէջ ապաստան գտան։ Պարսիկներ պաշարեցին ամրոցը, իսկ Բակ գիշերով փախուստ տուաւ եւ գնաց ու ամրացաւ Արցախի լեռները։

Տոհմին մասին հաւաստի տեղեկութիւնները եւ գրաւոր վկայութիւնները կը սկսին Խաղբակ իշխանին անունով, որ ապրած է Ժ.-ԺԱ. դարերուն, Արցախի Խաչէն գաւառին մէջ։ Տոհմական աւանդութեան համաձայն, ան ներքին Խաչէնի տէր Վախթանգեաններէն էր։ Խաղբակի գաւակը՝ Դլէն իշխան իր հայրենի բնօրրանէն դուրս կալուածներ գնեց նաեւ Սիւնիքի մէջ։ Անոր կալուածներէն էին՝ Հաբանդ գաւառի Խոտ գիւղը, Միս Բաղք (Քաշունիք) գաւառի Վժանիս գիւղը եւ Ծղուկ գաւառին մէջ՝ Բոլորքարը եւ Նորիք գիւղը։

Սիւնեաց պատմիչ Ստեփանոս արքեպիսկոպոս Օրբէլեան կ'ըսէ. "Իշխան մի Դլեն անուն, որդի Խաղբակայ, տայ յիւր հայրենի ժառանգութենէն զԽոտ գիւղն եւ զխոտագետոյ մեծ այգին եւ ի Վժանիս զԾաղիկ, որ է տեղի բազում անդաստանաց, վասն իւր հոգւոյն ի տէր Յովհաննէս եւ ի սուրբ նշանն... ի թուիս Հայոց 495 (1046)"։

Յովհաննէս եպիսկոպոսի յաջորդը՝ Տաթեւի Գրիգոր եպիսկոպոս Տաթեւի վանքին համար Դլեն իշխանէն գնեց Բոլորաքարը։

Խաղբակեաններուն բնօրրանը ներքին Խաչէնի Մեծառանք գաւառն էր, կեդրոնը՝ Գեռաքար գիւղը եւ շրջակայքը։ Անոնք կալուածներ ունէին նաեւ Ֆաչենագետի աջ ափին եւ Կարկառի հովիտին մէջ։

Խաղբակեաններու տոհմի բնօրրանին մասին վկայութիւն կու տայ նաեւ Վանենի իշխանուհի Խաղբակեան, որ երկաթագիր ու նկարազարդ երկու Աւետարաններ պատրաստել տուած է յիշատակարաններով միասին, ուր ի մէջի այլոց կ'ըսէ. "Ի սուրբ մենաստանն, որ կոչի Հաւապ-

տուկ, որ է շինեալ յանուն սրբոյն Աստուածածնին, եւ է բնակեալ տուն եւ շիրիմ Ջաջռոյ իշխանի եւ նախնեաց իւրոց, եւ է ի գաւառին Արցախոյ, եւ է հանդէպ ամրոցին որ կոչի Խաւխանաբերդ, ի տէրութիւն երից հարազատացն բարեպաշտ իշխանացն Ջալալին, Զաքարիայի, Իւանէի":

Հաւապտուկ եւ Խոխանաբերդ կը գտնուին Խաչէն գետի ափերուն, Գանձասարի վանքին մօտակայքը, անտառախիտ միջավայրի մէջ: Հաւապտուկ բլուր մըն է, որուն գագաթին շինուած է համանուն վանքը: Վանքի եկեղեցին կառուցուած է 1163ին, Խաղբակեաններուն կողմէ:

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ
ԵՒ ՎԱՆԱՀԱՅՐԵՐ

Խաղբակեան տան ներկայացուցիչներ ԺԲ. - ԺԳ. դարերուն եպիսկոպոսական աթոռի եւ Հաւապտուկի վանքի վանահայրութեան ժառանգական իրաւունք ձեռք ձգեցին Արցախի մէջ: Տոհմի ներկայացուցիչներէն Գրիգոր Մեծարանց տան եպիսկոպոս եղած է: Հաւապտուկի վանքին մէջ իրմէ 1167 թուականի արձանագրութիւն մը պահուած է, ուր կ'ըսուի. "Թւին ՈԺԶ էր. Ես տր Գր կանգնեցի ըզխաչս ի տապանի եղբաւր իմայ Յուսուփայ, որ երկրպագէք յաղաւթս յիշեցէք":

Գրիգոր եպիսկոպոսի յաջորդեց եղբօրորդին՝ Յակոբոս արքեպիսկոպոս: Իսկ Յակոբոս արքեպիսկոպոսի վախճանումէն ետք անոր յաջորդեց եղբայրը՝ Սարգիս եպիսկոպոս, որ 1223ին խաչ մը կանգնեց իր եղբօր՝ Յակոբոս արքեպիսկոպոսի շիրիմին վրայ, իսկ 1225ին ալ երկրորդ խաչ մը իբրեւ բարեխօսութիւն:

Հաւապտուկի վանքին առաջին վանահայրը եղաւ Յոհան. ան վանքի եկեղեցւոյ մէջ 1163 թուականի արձանագրութիւն մը պահած է, ուր կ'ըսուի. "Թւին ՈԺԲ էր. յիշխանութե Հասանա որդո Վախտանգա եւ ամուսնո Տորա Մամքա-նա ես Յոհան քվեր որդի տր Գրիգորո եւ Գերգ եղբաւր որդի եւ այլ միաբանքս շինեցաք զեկեղ··· քսի փրկութի հոգոց մերոց որք կարդ··· շեց":

Իսկ Գրիգոր եպիսկոպոսի նուիրուած արձանագրութեան մը մէջ Յոհան վանահայր կ'ըսէ. "Ես Յոհան առաջնորդ սբ ուխտիս շինեցի զեկեղեցիքս եւ կարգեցի: Բ: աւր պատարագ տէր Գրիգորի ի տաւնջն կատարիչք գրոյս աւրհնին յայ ամեն":

Իբրեւ վանահայր տէր Յոհանի յաջորդեց Գրիգոր եպիսկոպոսի եղբօրորդին՝ Գերգ. 1163ի արձանագրութեան համաձայն ան վանական էր միայն, յետոյ դարձաւ վանահայր:

ՋԱՋՌՈՒՌ Ա.Ի ՍԵՐՈՒՆԴԸ.
ՍՐԱՀԱՆԳ, ԽԱՂԲԱԿ Բ.
ԵՒ ԱՆՈՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐԸ

Խաղբակեան տոհմի ներկայացուցիչներէն նոյն ժամանակաշրջանին, ԺԲ. դարուն անուանի դարձան Ջաջռու Ա. եւ անոր զաւակները՝ Խաղբակ Բ. եւ Սրահանգ: Անոնցմէ Սրահանգ Հաւապտուկ լերան հիւսիսային լանջին, Վանք գիւղէն դէպի Հաւապտուկի վանք տանող ճամբուն վրայ 1173ին խաչքար մը կանգնել տուաւ: Նոյն վայրին վրայ ան երկրորդ խաչքար մը կանգնել տուաւ իր հօր յիշատակին:

Խաղբակ Բ.ի զաւակներն են Հասան, Արուս, Վասակ, Գրիգոր եւ Ջաջռու Բ.: Հասան հաւանաբար Բաղաց Գրիգոր թագաւորին փեսան էր. անոր կեդրոնը Գեռաքարն էր Հաւապտուկի հարաւ-արեւելեան լանջերուն: Ան խաչքարի մը վրայ 1184ին արձանագրութիւն ձգած է. խաչքարին վրայ քանդակուած է մօրուսաւոր ձիաւոր մը՝ սաղաւարտը գլուխին, աջ ձեռքով բռնած է նիզակը, ձախ ձեռքով՝ սանձը, իսկ կողքին կախուած է սուրը:

Արուս մահացաւ երիտասարդ տարիքին եւ եղբայրը Վասակ անոր յիշատակին տապանին վրայ խաչքար կանգնել տուաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ
ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄԷՋ

Վրաստանի Թամար թագուհիին հովանաւորութեամբ եւ հայ իշխաններ Զաքարէ ու Իւանէ եղբայրներուն հրամանատարութեամբ ԺԲ. դարու վերջաւորութեան սկսաւ հայկական հողերու ազատագրական պայքարը թրքական ցեղերուն դէմ, որոնք ԺԱ. դարէն ի վեր նուաճած եւ իրենք իրենց մէջ բաժնած էին հայկական եւ յարակից երկրամասերն ու բնակավայրերը, իշխանութիւններ կազմած էին եւ կամայական ծանր տուրքերով, հուրով ու սուրով, տեւական յարձակումներով, ջարդելով ու առեւանգումներով ու բազմապիսի բռնութիւններով ծանր վիճակ ստեղծած էին:

Այս պայմաններուն տակ Խաղբակ Բ.ի զաւակները՝ Վասակ, Ջաջռու Բ. եւ Գրիգոր եւ Վասակի զաւակները՝ Պապաք, Մկդէմ և Հասան Պռոշ, Զաքարեաններուն մղած ազատագրական պայքարին մասնակցելու համար իրենց զօրքերուն գլուխը անցած 1201ին Խաչէնէն անցան Սիւնիք եւ Այրարատեան աշխարհ եւ Իւանէ աթաբէկի ընդհանուր հրամանատարութեան տակ գործող բանակի շարքերուն մէջ գործօն մասնակցութիւն բերին կռիւներուն: Անոնք նուաճեցին Վայոց Ձորի ամէնէն կարեւոր ամրութիւնը՝ Հրասեկայ բերդը, Եղէգեաց ձորի ամրոցները եւ մասնակցեցան Բջնիի ու շրջակայքի ազատագրութեան համար մղուած ճակատամարտներուն: Վայոց Ձորի նուաճումը ճամբայ բացաւ Դուինի ազատագրման, որ իրականացաւ 1203ին:

Իբրեւ վարձատրութիւն Խաղբակեաններու քաջագործութեանց Իւանէ աթաբէկ 1201-1203ին Վասակ իշխանի նուիրեց Վայոց Ձորի մէկ մասը, Գառնին եւ Բջնիի արեւելեան շրջանը՝ Կեչառուաց (Կեչառիս, Կեչառոյք) վանքով եւ դայն նշանակեց կողմնապահ կամ կուսակալ "ի Գառնոյ մինչեւ ի Բարգուշատ"՝ ժառանգական իրաւունքով:

Նշենք, որ Գառնիէն մինչեւ Բարգուշատ տարածուող շրջաններուն մէջ բաժին ունէին նաեւ Օրբէլեանները, մասամբ ալ՝ Շահունեցիք եւ Մեհեւանեանները, իսկ Մամիկոնեանները կալուածներ ունէին Վայոց Ձորի եւ Գառնիի մէջ, Վեդի գետի ակունքներուն:

Խաղբակեան նոր իշխանութեան կեդրոնը դարձաւ Վայոց Ձորի Սրկղոնք գիւղը, որ ամրացուեցաւ ու վերաշինուեցաւ: Ցետագային կառուցուեցաւ Բոլորաբերդը, որ իշխանանիստ կեդրոն դարձաւ:

Վասակ իշխան 1214ին կառուցեց Կեչառուաց վանքին Կաթողիկէ եկեղեցին եւ զայն խաչերով ու սպասներով զարդարեց: Իբրեւ դանձագին վանքին նուիրեց գիւղ մը, Երեւանի մէջ այգի մը, այլ այգի մըն ալ Նորաշէնի մէջ: Կինը՝ Մամա իր կարգին վանքին այգի մը նուիրեց Երեւանի մէջ:

Վասակի եւ Մամայի զաւակները՝ Պապաք, Մկդէմ եւ Հասան Պռոշ յիշուած են իբրեւ "արք քաջ եւ անուանից, որ յաղէ նոցա դողայր ամենայն զօրն տաճկաց": Պապաք նահատակուեցաւ դիւցազներու դէմ մղուած 1222ի Գանձակի պատերազմին: Մօտաւորապէս նոյն ժամանակաշրջանին կամ աւելի առաջ մահացաւ նաեւ Մկդէմ: Վասակ իշխան մահացաւ 1223ին կամ 1224ին:

ԱՇՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ
"Ազդակ"

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Օտար ու յաճախ առանց արտօնութեան աշխատող բանուորներու հարցը լուրջ նեղութեան պատճառ է Եւրոպական միութեան երկիրներուն համար:

Ցայտնապէս, պարագան նոյնը չէ Լեհաստանի որ Թուրքիոյ անդամակցութենէն սարսափող Ֆրանսայի մը, կամ իրենց լեհ կապալագործները ամէն չարիքի արմատ համարող Գերմանիայի մը օրինակին չի հետեւիր:

Լեհական կառավարութիւնը վախ չունի արեւելքէն հասնող բանուորներէ. վերջերս Կիեւի հետ բանակցութիւններ անցամ վարած է, ուկրանացի բանուորներու աշխատանքը կանոնաւորելու նպատակով: Արդարեւ, հակառակ երկրին մէջ 20%ի հասած գործազրկութեան, արեւելեան սահմանէն թափանցող գաղտնի աշխատաւորներու հարցին. եւ ըսել որ միայն այս վերջիններուն թիւը 500 հազար կը տրուի: Կատարուած հարցախոյզեր ցոյց տուած են որ ժողովուրդը (56%) դէմ չէ աշխատանքի շուկային ազատականացման:

Ամէնէն լայնախոհը երիտասարդներն են որոնց կարծիքով՝ ոչ մէկ սահման պէտք է դնել Ուկրանացիներու Լեհաստանի մէջ աշխատելուն:

Այս լայնախոհութեան գլխաւոր պատճառը կը նկատուի այն որ ուկրանացիներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կը ստանձնէ այնպիսի գործեր որոնցմէ կը խուսափի տեղացին: Ցետոյ օտար բանուորներուն բոլորն ալ մնացողներ չեն: Կան անցողակի գաղթողներ որոնց նպատակը քիչ մը դրամ շահիլն է. յետոյ կը վերադառնան: Ուստի անոնց մասին կարելի չէ ըսել թէ տեղացիին գործը կը խլեն:

Ինչպէս գրեթէ ամէն տեղ, օտար բանուորներուն մեծ տոկոսը տնային գործերու օգնական, կամ գործաւոր կ'ըլլայ: Անոնք երբեք հարց չեն յարուցաներ, երկրին լեզուն ալ շատ կարճ ժամանակի մէջ կը սորվին:

Լեհերը միայն հարցին նիւթական-տնտեսական երեսով հետաքրքրուած չեն: Կը զգան մշակութային եւ քաղաքական մօտիկութիւն մը, նաեւ մեծ համակրանք Ուկրանացիներուն նկատմամբ: Մէկ խօսքով՝ երկրին օտարները Գերմանիոյ թուրք կամ պալքանեան փոքրամասնութիւններուն պէս չեն ընկալուիր: Պերլինի կամ Համպուրկի Գերմանացիին համար հիւր բանուորը ուրիշ մշակոյթի, ուրիշ կրօնքի, ուրիշ լեզուի մը պատկանող մէկն է. երկրէն բերել կու տայ իր բազմանդամ ընտանիքը, կը փակուի կէթթոյի մը մէջ:

Երկրին մէջ տնտեսական բնոյթով ներգաղթը քաղաքական բանավէճի նիւթ չէ եղած. ոչ մէկ կուսակցութիւն կը քարոզէ սահմաններու փակում, ոչ ալ Արեւելքէն եկած աժան աշխատուժի դէմ միջոցներ: Նման միտքեր արտայայտող մը միայն ծիծաղելի կրնայ ըլլալ, մանաւանդ շրջանի մը երբ Միութեան շատ մը երկիրներ լեհ գաղթականներու դէմ այդ տեսակի պատճառաբանութիւններ սեղան կը բերեն:

Այսուհանդերձ, անցեալ տարի միայն 2588 Ուկրանացիներ աշխատանքի արտօնութիւն ստացած են: Վարչարարական դանդաղութիւնն ու վճարումներուն բարձր գինը տարհամոզիչ դեր կը խաղան գործատէրերուն մօտ: Ձեւակերպութիւնները կրնան մինչեւ մէկուկէս ամիս տեւել: Կը սպասուի որ անոնք աւելի պարզ բնոյթ առնեն, որովհետեւ Լեհաստան կարճ ատենէն պէտք պիտի ունենայ ոբակեալ մասնագէտներու, որոնք պիտի փոխարինեն Արեւմուտք գաղթած Լեհ մասնագէտները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ
ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԵՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

- Զատեցէ՛ք ինչ որ պիտի առնէք, պոռաց չավուշը:

Ապշահար իրարու երես կը նայէինք:

- Ի՞նչ պիտի ընենք ատոնցմով, հարցուց մէջերնէս մէկը:

- Ինչ պիտի ընէք, փողոցները պիտի աւլէք, շուտ ըրէ՛ք հիմա կառքերը կու գան:

Պարզապէս մեզի թաղապետական աւելածու ըրած էին:

Այս էր այն պաշտօնը որուն կ'ակնարկէր Սէր քօմիսէրը:

Մէկ քանիներ գլխիկոր մօտեցան գործիքներուն եւ մէյմէկ բան զատեցին:

Ես իմ մասիս չէի գիտեր թէ ո՞րն ընտրէի, բա՞հը, սա՞ճը թէ աւելը:

- Աւելը ա՛ռ, ամէնէն դիւրինն է, խորհուրդ տուաւ ընկերներէս մին:

Կախ աւել մը եւ հրացանի ձեւով ուսս զարնելով հետեւեցայ միւսներուն:

Նոյն միջոցին թաղապետական երկրաչափը, որ Պոլսեցի ծերունի յոյն մըն է եղեր, եկաւ:

Մօրեղբայրս եւ Ստեփանը մօտեցան իրեն, բացատրեցին իրենց վիճակը եւ խնդրեցին որ զիրենք այս դժնդակ կացութենէն փրկէ:

- Ես ձեզ իմ քովս կ'առնեմ, պատասխանեց երկրաչափը, որովհետեւ այս միջոցիս քաղաքիս քարտէսը կը պատրաստեմ կոր ու փողոցները չափելու վրայ եմ, օգնականի պէտք ունիմ եւ իսկոյն չավուշին քանի մը խօսք ըրաւ ու այս վերջինը մօրեղբօրս եւ Ստեփանին դառնալով հրամայեց.

- Դուք երկրաչափ էֆ.ին գործին նայեցէք:

Այս յաջողութենէն քաջալերուած՝ ես ալ դիմում ըրի, բայց ի զո՜ւր:

- Ա՛լ ուրիշ մարդ չեմ կրնար տալ, ըսաւ չավուշը, մեր գործին պէտք են:

Աղբի կառքերը եկած էին, երեք հատ, ու պէլէտիէի առջեւ կը սպասէին: Եկած էին նաեւ ուրիշ երկու չավուշներ եւ միւֆէթթիշը որ աւելածուներուն եւ չավուշներուն գերագոյն պետն էր:

Իր բարձր պաշտօնին հպարտութեամբ ուռած, խրոխտ, կոկոզավիզ, հաստափոր մարդ մըն էր միւֆէթթիշը որ իր խարազանը կը շարժէր մինչեւ վերջը բապառնական ձեւով մը:

- Ամէն մէկ կառքին պիտի ընկերանան երկու աւելածու, մէկ քիւրէկճի եւ երկու սանճի, հրամայեց:

Վերջապէս զանազան ուղղութեամբ ճամբայ ելանք: Ատեն ատեն կառքը կը կենար, աւելածուները փողոցին աղտեղութիւնները կը հաւաքէին տեղ տեղ, յետոյ սաճ ունեցողները զանոնք թիթեղի կտորով մը սաճին մէջ կը լեցնէին ու կը տանէին կառքը կը թափէին, իսկ քիւրէկճիին պաշտօնն էր կառքին ետեւէն երթալ մինչեւ քաղքէն դուրս դաշտը ու հոն աղբերը կառքին մէջէն դուրս պարպել:

Կէսօրէն ետքը գործի սկսած էինք, հետեւաբար առաջին օրը հազիւ երեք ժամ աշխատեցինք ու փայտօսի ատեն եկաւ:

Վերադարձանք պէլէտիէ, մեր գործիքները թողուցինք պարտէզը եւ կէս օրականնիս, այսինքն 100 տիրեմնոց մէյ մէկ հաց թեւերնուս տակ զարնելով» չավուշի մը հսկողութեամբ դարձանք Սարայ:

Գործերնիս թէեւ դժնդակ՝ բայց եւ այնպէս գոհ էինք: Գոնէ այս կերպով Տէր-Զօր պիտի մնայինք, աւելի հեռուն, անապատ պիտի չերթայինք:

Բայց ինչո՞ւ մեզ միշտ Սարային մէջ բացօթեայ կը պահէին եւ գրեթէ բանտարկեալ վիճակի մէջ, քանի որ հրաման չէր տրուեր դուրս ելլելու:

Մէկ քանիներս գացինք այս մասին բացատրութիւն ուզելու Սէր քօմիսէրէն:

- Հիմա որ հոս պիտի մնաք ըսինք, արդեօք չե՞նք կրնար քաղաքին մէջ հաստատուիլ, որովհետեւ մինչեւ ետքը, այսպէս, հողին վրայ չենք կրնար պառկիլ:

- Անշուշտ կրնաք քաղաքը բնակիլ, պատասխանեց Սէր քօմիսէրը:

- Ուրեմն հրաման կու տա՞ք եւ երթանք սենեակ փնտռենք:

- Այդ մասին պէտք է որ միւթէսարըֆ փաշային հետ անգամ մը տեսնուիմ:

- Ե՞րբ պիտի տեսնուիք:

- Մէկ երկու օր համբերեցէ՛ք:

Այս յուսատու խօսքին վրայ՝ վերադարձանք այն ծառին տակ որ իբրեւ սենեակ կը ծառայէր մեզի:

Հետեւեալ առտու կանուխ պէլէտիէի չավուշ մը եկաւ մեզ առաւ ու նորէն ըսկսանք մեր չէօփճիութեան:

Կամաց կամաց արուեստին նրբութիւններուն կը տեղեկանայինք: Չավուշը երբեմն բարեացակամութիւնը կ'ունենար ինծի սորվեցնելու թէ ինչպէ՞ս պէտք էր բռնել աւելը կոթէն, թէ ի՛նչ ձեւով աւելը քսելու էր գետնին, թէ ի՛նչ կերպով աղբակայտներ կազմելու էր մայթին եզերքները:

(Շար. 80)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ժան–Ժագ եւ Սիլվիա Տամլամեան,
Ալէն եւ Ժանն Տամլամեան,
Տիկիններ Եւգինէ Պօղոսեան եւ Հայկուհի Տամլամեան,
Տէր եւ Տիկին Տորք եւ Նորա Տէր Յակոբեան
Եւ համայն ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց հօր, եղբօր, զարմիկին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ-Ի

մահուան առթիւ:
Մասնաւոր շնորհակալութիւններ Տիկին Քնարիկ Պետրոսեանին, իր հաւատարիմ նուիրումին համար:

REMERCIEMENTS

Jean-Jacques et Sylvia Damlamian,
Alain et Jeanne Damlamian,
Mesdames Yevkiné Boghossian et Haïgouhi Damlamian,
Monsieur et Madame Dork et Nora Der Hagopian
Et toute la famille
remercient sincèrement les personnes qui les ont soutenus lors des obsèques de leur regretté père, frère et cousin

Stépan DAMLAMIAN

Remerciements tout particuliers envers Madame Knarik Petrosyan pour son fidèle dévouement.

Une belle urgence pour aider l'Arménie

Pour soutenir son action humanitaire et culturelle en Arménie et au Karabagh, Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA), vient de créer avec la Maison Hermès, un carré de soie nommé **Les jardins d'Arménie**. Réalisé par le dessinateur Karen Petrossian, ce carré a pour thème l'histoire de l'arche de Noé, du déluge et du mont Ararat, avec un foisonnement de fleurs et de fruits et une foule d'animaux multicolores. Edité dans un coloris rouge exclusif, ce carré de 90 cm sur 90 est disponible seulement par souscription auprès de SPFA, jusqu'au 30 juin.

Le prix de ce carré Hermès est de 250 Euros, qu'il faut régler par chèque libellé à l'ordre de SPFA.

Le président de SPFA, le pasteur Samuel Sahagian, remercie le directeur d'Hermès, Jean-Louis Dumas, pour ce geste beau et généreux, puisque les bénéfices de cette vente exceptionnelle seront consacrés en totalité aux actions humanitaires engagées par SPFA dans les secteurs de la santé et de l'éducation, en Arménie et au Karabagh.

Les commandes sont reçues par SPFA jusqu'au 30 juin, et les carrés seront envoyés par SPFA en octobre 2005. S'adresser à
SPFA, 1 rue Cabanis 75014 Paris
Tél. : 01 47 35 30 23.

Par ailleurs, si le voyage en Arménie et au Karabagh, organisé par SPFA du 24 octobre au 3 novembre 2005 vous intéresse (1.300 Euros), un programme détaillé vous sera envoyé sur demande.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise
une balade sur la Seine
en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son
GALA ANNUEL
DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE
le **Vendredi 1er juillet**
à partir de 20 heures 30
à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches
— Venez nombreux nous encourager —

□

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան իրենց մեծ մօրաքրոջ Լուսաբեր Քիպարխանի յիշատակին 100 Եւրօ կը նուիրեն "Յառաջ"ին:

⁂

Անահիտ Դարբինեան իր ծնողքին՝ Նշան եւ Նուարդ Դարբինեանի յիշատակին 75 Եւրօ կը նուիրէ "Հայաստան" հիմնադրամին (սատմաւ "Յառաջ"էն) եւ 75 Եւրօ "Յառաջ"ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊՕՄԷՆԻԼ.– Ներսէս Մխճեան 100 Եւրօ:

(Շար. Ա. էջէն)

քերուն մէջ: Արդարեւ, սը Վիլբփէն վեհաժողովին ամբողջ ձախողութիւնը Անգլիոյ կը վերագրէ անտեղի մեղադրանքներով, երբ ՓԱՔ-ի անզիջող պաշտպանութիւնն ալ Շիրաք կ'ողմէ, կարելի չէ մինչ պաշտպանել:

ԳՈՒՐՆԷՕՎԻ մէջ, Յունիս 21ին, լուռ տողանցքով մը 2000 հոգի իրենց յարգանքը մատուցեցին Սիտի Աhմէտի, որ անմեղ զոհը եղաւ մրցակից խմբակներու: Յունիս 20ին, Սարքոզի վազած էր Գուրնէօվ եւ ապահովութիւն տուած որ յանցագործները ձերբակալութիւնը "ժամերու հարց է": 48 ժամ ետք ոչ մէկ յանցագործ գտնուած էր, Սարքոզիի յայտարարութիւններն ալ բաւական քննադատուեցան: Ո՞ւր տեսնուած է որ մէկը, ան ալ "երկրին առաջին ոստիկանը", այսինքն Ներքին Նախարարը նախապէս լուր տայ, որ յաջորդ առտու կանուխէն ոստիկանական ծաւալուն շարժում մը պիտի ըլլայ տեղւոյն վրայ:

ԻՐԱՆԻ մէջ, հանրային կարծիքի լայն հատուած մը, Թուղթիկներով կոչ կ'ընէ ժողովուրդին որ, Ուրբաթ օր (Յունիս 24) նախագահական ընտրութեան Բ. շրջանին իր քուէն տայ Ռաֆսանճանիի, որովհետեւ վախ մը կայ, կը գրեն՝ "Թալիպանները կու գան": Այս պատաճառաբանութիւնը կ'արդարացնէ Թեհրանի ցուցահանդէսին տիրող այն կարծիքը որ այս Բ. շրջանը կը նմանցուէր Շիրաք – Լը Փէն կացութեան (2002), քանի Մահմուտ Ահմատ Ինեճատ ամէնէն պահպանողական դէմքն է, որ ուսանողները չեն վարանիր ֆաշիստ նկատելու:

ՍԻՄՈՆ ԱԲԳԱՐԵԱՆ Միշէլ Պէրնիէի կողքին գլխաւոր դերը կը խաղայ Մարի Փասքալ Օսթերիէթի ֆիլմին՝ "Լը Տէմոն տիւ Միտի"ի, որուն ներկայացումները սկսան Յունիս 22ին: Պատմութիւնն է խարուած կնոջ մը, որ իր ամուսինը կը լքէ: Ֆիկառօսէոփ կը գրէ թէ ֆիլմը պարտէր զուարթ ըլլալ, բայց "տաժանելի եւ անհամ է":

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Vient de paraître

CD
Armenian and Iranian Melodies
«HAYREN» Music Band
S'adresser aux adresses habituelles (FNAC, Virgin, etc...)

Վ. ԵՐԱՄՈՒՏ
ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ

Հայդաս Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ միօրեայ վարժարանի բացումը Մոնմորանսիի մէջ: Դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 14ին (14–17), 5էն 12 տարեկան փոքրերու համար:

Ծրագիրը կը բաղկանայ հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան և երգեցողութեան պահերէ: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Մոնմորանսիի Հանգրուանի Տան նոր սրահին մէջ:

Տեղեկութեան համար դիմել՝
Պ. Արթօ Քիլիմլի՝ 06·09·02·04·54
Արձանագրութիւնը անվճար է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

CONFERENCE
Présentation du livre
d'**Anne DASTAKIAN**
et **Claire MOURADIAN**
récemment paru aux éditions Tournon :
100 REPONSES SUR...
...LE GENOCIDE DES ARMENIENS
Conférencière :
Mme ANNE DASTAKIAN
Vendredi 24 juin à 20 heures 30
à la M.C.A. Paris
17 rue Bleue 75009 Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Depuis 1977 et sans discontinuer
la M.C.A. poursuit ses activités.
Venez applaudir les élèves au
GALA M.C.A. 2005
placé sous la présidence
de **René ROUQUET**,
député-maire d'Alfortville
le **SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises**
Salle des Fêtes,
rue Voltaire à Alfortville
Au programme :
Ensemble des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle
et folklorique —
Participation aux frais
9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures
Spectacle des enfants de la Maternelle
Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN
Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs
DISTRIBUTION DES PRIX
Buffet—
Brochettes—
Bar
Tombola • Jeux & Concours divers
ECOLE TEBROTZASSERE
1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverts
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16 et 17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆԻՍ 24
VENDREDI
24 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.230
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.230

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ԹՈՆԻ ՊԼԷՐ

Յունիս 23ին է, որ Եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ, Թոնի Պլէր Եւրոպայի իր տեսիլքը կը ներկայացնէր, բաւական լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Արդարեւ, ոմանց մօտ այն համոզումը կը տիրէ որ վեհաժողովին ձախողութեան պատասխանատուն ի՛նք է եւ ոչ Շիրաքը:

Այս համոզումն ունէր նաեւ Եւրոպական Միութեան հերթապահը՝ Ժան-Գլօտ Եունքըր (դեռ քանի մը օր, մինչեւ Յունիս 30), որ նախորդ օրը, Յունիս 22ին նոյն ժողովին առջեւ չխնայեց Թոնի Պլէրը: Եունքըր չեշտած է այս առթիւ որ բնաւ միտք չունի դիւանագէտ ըլլալու՝ "երբ Եւրոպա տագնապի մէջ է" եւ երկարօրէն պատմականն ըրած է պիւտճէի վիճարկումին: Իրեն համար յստակ է՝ մեղաւորն է Մեծն Բրիտանիա: Համաձայնութիւնը կը գոյանար, եթէ Անգլիա ընդունէր 4,7 միլիառ Եւրոյի զեղչ մը, Հոլանտայի օժանդակութիւնն ալ մէկ միլիառ Եւրոյով կը նուազէր եւ կարելի կ'ըլլար համաձայնիլ, բայց կ'ըսէ Եունքըր "Բրիտանացիները չընդունեցան" եւ սխալեցան: Եունքըր կը կրկնէ որ կռթնելով տասը նոր անդամներուն վրայ, փորձած է կացութիւնը փրկել: "Երջանիկ եւ հպարտ էի, կ'ըսէ, լսելով տասները, որոնք եւրոպական փառասիրութեան դաս մը տուին: Ամօթ անոնց որոնք չուզեցին նոյն դիրքը բռնել": Եւ անոնց համար որ համաձայն չեն իրեն հետ, աւելի կը ծանրանայ.– "Պլէր եկաւ ցուցադրելով իր կամքը Միութեան գլուխն անցնելու: Հիմա, պէտք է թիավարէ սրբագրելու համար կծծի մարդու պատկերը զոր տուած էր": Եունքըր այլ մեղադրանքներ ալ յիշած է Պլէրի դէմ, համոզելու համար որ հարցը միայն պիւտճէի չի վերաբերիր: Ինք գոհ է իր նախագահութեան շրջանէն եւ կ'ըսէ նոյնիսկ.– "Համեստութեան ըմբռնումս զիս կը զարմացնէ":

Կարգը կու գար Թոնի Պլէրի, որ պարտէր արդարացնել իր դիրքը եւ իրեն դէմ եղած մեղադրանքները: Առաջին առթիւ, կը բացատրէր "Միութեան պիւտճէի կառուցային բարենորոգումը, որ այլեւս չի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԷ ԲԱՑԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԸ

Եւրոպական Խորհրդարանին Արտաքին յանձնաժողովին առջեւ ունեցած ելոյթով Եւրոպայի յանձնախումբին ընդլայնումի պատասխանատու Օլլի Ռէն Հոկտ. 3ին բանակցութեան սկսելու Թուրքիոյ տրուած խոստումը յիշեցուցած, նոյն ատեն չեշտած է թէ այդ երկրին մէջ կարգ մը "արկածներ" կը պատահին: Օ. Ռէն դիտել տուած է նաեւ թէ Հայաստանի սահմանը տակաւին չէ բացուած: Իսկ որպէս "արկած", նշած է ցեղասպանութեան նիւթով գիտաժողովին ջնջումը, Մարտ 8-ին կիներու օրուան ոստիկաններու միջամտութիւնը:

Թրքական աղբիւրներ Հայկական Հարցը շօշափող կէտերը կարեւոր կը նկատէին, քանի որ Եւրոպական յանձնաժողովը մինչեւ այսօր այսքան յստակութեամբ չէր պահանջեր Հայաստանի սահմանին բացումը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄԵՂՄԱՑՆԵԼՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿ

Արտաքին գործերու նախարարութեան վաւերացումով իշխանութեան կուսակցութենէն երեսփոխան Թ. Չէօմէզի Երեւան այցէն ետք Թուրք կառավարութիւնը կը պատրաստէ Երեւանի հետ յարաբերութիւնները մեղմացնելու կոչուած նախաձեռնութիւններ: Գլխաւոր նպատակն է առանց Ատրպէյճանը վշտացնելու որոշ ընդառաջումներ ընել Հայաստանի. առաջին քայլը կը նկատուի երկու երկիրներէն հինգական երեսփոխանէ բաղկացած "Խորհրդարանական միանական խումբ" մը կազմել: Այդ խումբը երկու երկիրներուն մէջ հանդիպումներ ունենալով պիտի աշխատի յարաբերութիւններուն զարգացումին:

Երկրորդ փուլը պիտի կազմէ Երեւանի Փրանսական Համալսարանին ու Պոլսոյ Կալաթասարայի Համալսարանին միջեւ ուսանողներու փոխանակում մը: Թուրքիա պիտի հրաւիրուէին Հայաստանէն 20 լրագրողներ որոնց պիտի արտօնուի այցելել պետական արխիւները, որպէսզի Ցեղասպանութեան նիւթով պրպըտում կատարեն:

Մարզական ոլորտն ալ անտեսուած չէ: Ծրագիրը յաջողելու պարագային, աշնան ֆութպոլի, վոլէպոլի, պասքէթպոլի թրքական խումբեր Երեւան պիտի ղրկուին, որպէսզի բարեկամական մրցումներ ընեն հայկական խումբերու հետ:

«ՄԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱՄՕԹԱԼԻ ՈՉ ՄԷԿ ԷՋ ՈՒՆԻՆՔ» Կ'ԸՍԷ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլէն ետք Թուրքիոյ Ազգային Ժողովի նախագահն ալ նամակով մը դատապարտած է Գերմանիոյ Խորհրդարանին կողմէ Հայկական Ցեղասպանութեան բանաձեւին ընդունումը:

Պ. Արընչ նամակին մէջ գրած է թէ "Թուրքիոյ պատմութեան մէջ ամօթալի ոչ մէկ էջ գոյութիւն ունի": Աւելցուցած ալ է թէ Պունտըսթակին քուէարկութիւնը "քաղաքական նեղմիտ հաշիւներով առնըւած անպատասխանատու քայլ մըն է": Եղած է կրկնութիւնն ալ թէ բարեկամ երկրի մը կողմէ նման կեցուածք խորապէս վրդոված է Թուրք խորհրդարանականները, ինչպէս այն երեք միլիոն Թուրքերը որոնք Գերմանիան երկրորդ հայրենիք կը նկատեն: Արընչ պատրաստակամութիւն յայտնած է տակաւին իրենց պատմութեան հետ առերեսումի ու հաւաստած է որ Ցեղասպանութեան նուիրուած ու ջնջուած գիտաժողովը յառաջիկային տեղի պիտի ունենայ:

Օ. ՓԱՄՈՒՔԻ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ԿԸ ՎՐԴՈՎԷ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Գերմանիոյ հրատարակիչներու եւ գրավաճառներու միութեան տարեկան մրցանակին արժանի նկատուած է ծանօթ Թուրք վիպագիր Օրհան Փամուք: Կատարուած հրապարակումը նշած է թէ արժանաւորութիւնը հիմնուած է գրողին առմենայն խիզախութեամբ ներկայի հրատապ հարցերը նիւթ ընող կեցուածքին ու փոքրամասնութիւններու իրաւունքներուն ի նպաստ կատարած ջանքերուն վրայ: Երբ հարց տրուած է թէ այդ բացատրութիւնը Հայերու նիւթով անոր յայտարարութիւններո՞ւն կ'ակնարկէ, միութեան ներկայացուցիչը պատասխանած է. "Մրցանակը որեւէ կապ չունի Հայերուն հետ":

Թրքական թերթերը (Յունիս 22) կը չեշտէին թէ տրուածը "Գերմանիոյ Նոպէլեան մրցանակ"ը կը համարուի եւ ունի 25 հազար Եւրոյի դրամական պարգեւ մըն ալ:

Նոյն մրցանակին 1997ին արժանի նկատուած էր Եաշար Քէմալ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՊԱՐՈԶՕ.–

«ՊԷՏՔ Է ԽՕՍԻԼ ԱՅԴ ՄԱՍԻՆ»

ՓՐՈՏԻ.–

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՅԼԵՒՍ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԱՆԴԱՄԱԿՑԻԼ»

Օրէ օր կը բարդանայ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը եւ կը թուի որ այս ընթացքով, ի մօտոյ Անգարան է որ պիտի ըսէ՝ չեմ ուզեր անդամակցիլ:

Ֆրանսայի եւ Հոլանտայի "Ոչ"ին մէջ, եթէ ոչ բացայայտ կերպով, բայց խորքին մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցն ալ դեր խաղացած էր: Այդ պատճառաւ իսկ է, որ Եւրոպական Յանձնախումբին նախագահը՝ Խոսէ Մանուէլ Պարոզօ, Յունիս 22ին յայտարարած է որ Եւրոպական Միութիւնը պէտք է անկեղծ վիճարկում մը ունենայ Թուրքիոյ թեկնածութեան մասին, պէտք չէ արհամարհէ ընտրողներու ազդարարութիւնները եւ Եւրոպայի յետագայ ընդլայնումը պէտք է գործադրուի այնպիսի ձեւով մը, որ լաւ հասկցուի անդամ Պետութեանց կողմէ: Մեծ սխալ կ'ըլլար լրջօրէն չծեծել այս հարցը: Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին (Պրիւսէլ) չեշտած է նաեւ. "անդամ երկիրներու եւ քաղաքացիներու զօրակցութեան պէտք ունինք Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին համար": Ըստ իրեն Հոկտեմբեր 3ի թուականը խնդրոյ առարկայ չէ, բայց գործընթացը "բաց" կը մնայ:

Յանձնախումբին նախկին նախագահը Ռոմանօ Փրոտի շատ աւելի վճռական է: Իլ Կածծեթինօ թերթին տուած իր հարցազրոյցին մէջ կ'ըսէ թէ Թուրքիա որեւէ ձեւով չի կրնար անդամակցիլ Եւրոպական Միութեան: Ան կ'ըսէ. "Հանրաքուէները ահազանգ հնչեցուցին Թուրքիոյ մասին: Կը խորհիմ որ ներկայիս պայմանները չկան որ Թուրքիա ուշ կամ կանուխ անդամ դառնայ": Ու կը թելադրէ լուրջ վիճարկում մը այդ մասին: "Բուն հարցը Թուրքիան է" է կ'ըսէ Փրոտի, որ անդամակցութեան հարցին դրական յանձնարարութիւն մը ըրած էր 2004 Հոկտեմբեր 6ին, աւելցնելով որ կարգ մը Իտալացիներ ալ "զգացական վախ մը ունին մահմետական Թուրքիայէն: Ես կը պատկանիմ երկրի մը, ուր մայրս, երբ ուզէր վախցնել, կ'ըսէր «Թուրքերը կու գան»":

Փրոտի հոս բոլորովին տարակարծիք է Պէրլուսքոնիի հետ, բայց բարենորոգումներու նախարարը՝ Ռոպերթօ Գալտէրոլի (Հիւսիսային Լիկա), շնորհաւորած է Փրոտին, աւելցնելով՝ "Վերջապէ՛ս, ինք ալ հասկցաւ որ Թուրքիա պէտք է դուրս մնայ":

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ - Վ. ՊՈՒՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան որ ՀԱՊ-ի երկիրներու հաւաքական ապահովութեան խորհուրդին նստաշրջանին մասնակցելու համար Մոսկուա գացած էր Յունիս 22-ին, նոյն օրը հանդիպում ունեցած է նախագահ Պուտինի հետ: Նիւթ եղած են ներդրումներու ծրագիրները, ուժանիւթի խնդիրները, Հայաստանի մէջ Ռուսաստանի տարուան բարեյաջող ընթացքը: Յաջորդ օրը Ռ. Քոչարեան կը մասնակցէր ՀԱՊ-ի ապահովութեան խորհուրդի նստաշրջանին:

ՆԵՐՔԻՆ ԶՕՐՔԵՐՈՒ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Յունիս 21ին նշուած է ներքին զօրքերու կազմութեան 13րդ տարեդարձը: Ոստիկանապետ Հայկ Յարութիւնեան շնորհաւորական իր ելոյթին մէջ չեշտած է թէ ոստիկանութեան ներքին զօրքերը պատուով կատարած են իրենց յանձնըւած բոլոր խնդիրները: Այդ զօրքերը մասնակցած են Արցախեան պատերազմին, պայքարած՝ յանցաւորութեան ծաւալումին դէմ:

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի յատուկ հրամանագրով իրենց ծառայութեան ընթացքին ցուցաբերած խիզախութեան որպէս վարձատրութիւն, շարք մը շարքայիններ պարգեւատրուած են:

ՊԱՊԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ «ԿԻԼԻԿԻԱ»ՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԻՆ

Բենետիկտ ԺԶ. քահանայապետը Հայաստանի Իտալիոյ դեսպան Ռ. Շուգարեանի միջոցով "Կիլիկիա" առագաստանաւի անձնակազմին յղած է ուղերձ մը: Հոն կ'ըսուի թէ պապը սրտագին օրհնութիւններ կը ղրկէ հայ նաւաստիներուն Աստուածածնին տեսական հովանաւորութիւնը հայցելով անոնց համար:

ՆԻՒ ՃԸՐԶԻ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

ԱՄՆ-ու Նիւ Ճըրզի նահանգը միաձայնութեամբ ընդունած է 1915ի Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւ մը: Լուրը հաղորդուած է Հայկական Համագումարին կողմէ: Նահանգային կրթութեան յանձնաժողովն ալ Հայկական Ցեղասպանութեան ուսումնական ծրագիրը վաւերացուցած է:

Ընդունուած բանաձեւով ըսուած է. "Այս բանաձեւը կը ճանչնայ Հայկական Ցեղասպանութեան 90ամեակը եւ Հայերուն դէմ Օսմանեան կայսրութեան յանցաւոր ընթացքը կը նկատէ միջազգային եւ պատմական իմաստով հարց":

Յաջորդ տարեշրջանին նահանգի դպրոցներուն կը բաշխուի "Մարդկութեան եւ քաղաքակրթութեան դէմ յանցանքներ. Հայկական Ցեղասպանութիւնը" գիրքը:

1915 - 2005
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ – ՄԱՌԻՈԹ ՊԱՆԴՈԿ
ԱՊՐԻԼ 20 ԵՒ 21

Հ. Ց. ՊՋՏԻԿԵԱՆ

Երկրորդ նիստը սկսաւ ժամը 2:30ին, ընդհանուր վերնագիր ունենալով ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՅԱՆՑԱՆՔ:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Ռոճէր Սմիթ, փրոֆէսէօր եւ Զօրեան Հիմնարկի նախագահ: Իբրեւ նիւթ ընտրած էր Հայոց ցեղասպանութեան կարեւորութիւնն ու նշանակութիւնը 90 տարի վերջ:

Ան շեշտեց որ 90 տարիներ առաջ կատարուած Հայոց ցեղասպանութիւնը կը շարունակէ արդիական եւ այժմէական ըլլալ եւ իր կարեւորութիւնը ունենալ: Պէտք է ուսումնասիրել թէ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ կատարուած է եւ թէ ինչպէ՞ս կարելի է կանխարգիլել ցեղասպանութիւն մը, դատապարտել անպատժելիութիւնը, շարունակական մերժումը եւ անոր հետեւանքները եւ ստեղծել պետական մակարդակով քայլեր Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ վերջնական հասկացողութեան յանգելու համար:

Եհուտա Պաուէր, խորհրդական Հոլոքոսթի Ցիշատակի յանձնաժողովին եւ հեղինակ Հոլոքոսթի նուիրուած բազմաթիւ հատորներու, հարց տուաւ թէ «Հնարաւո՞ր է արդեօք խուսափիլ ցեղասպանութիւններէն»:

Պաուէրի համաձայն, միջազգային քաղաքական աշխարհը երկար ատեն կը խուսափէր անդրադառնալէ 20րդ դարու ցեղասպանութիւններու սպառնալիքներուն, Հայոց ցեղասպանութենէն սկսած մինչեւ Շոահ, Ռուանտա եւ ներկայիս Տարֆուր:

Հիմա մենք միջոցներ ունինք զանգուածային կոտորածները կանխագուշակելու եւ նման սպառնալիքներու վերաբերեալ տեղեկութիւն ունենալու: Լուրջ արգելքներ կրնան ըլլալ, օրինակի համար, «մեծ պետութիւն» կոչուածներու մերժումները կամ ոչ հետաքրքրութիւնը, մերժումը, որ շատ յատկանշական է Հայերու պարագային, անպատժելիութիւնը...: Գիտնականները պէտք է բաւարարուին միայն գիտական եւ վերլուծական գործ կատարելով, անոնք պէտք է գործնականօրէն մասնակցին որ նոյնիսկ ցեղասպանութեան սպառնալիքները կանխեն:

Ծայրագոյն յանցանք ընդհանուր վերնագրին հետ կապ ունեցող երրորդ բանախօսը եղաւ Նիկոլայ Յովհաննիսեան, Հ. Գ. Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան Հիմնարկի տնօրէն, որ անգլերէնով շօշափեց «Երրորդ կողմի ներգրաւումը ցեղասպանութեան կանխման հարցին մէջ. Հայերու Ցեղասպանութիւնը»:

Բեղուն գրիչ, հեղինակ արեւելագիտական բազմաթիւ նիւթեր շօշափող հատորներու եւ անդամ նոյնքան բազմաթիւ միութիւններու եւ հիմնարկներու, բացատրեց որ ցեղասպանութիւնը որպէս գործողութիւն երեք հանգրուաններէ կ՚անցնի. նախապատրաստական - բուն ցեղասպանութիւն եւ յետ-ցեղասպանութեան շրջան:

Իբր գիտական մեկնաբանութիւն մըն էր տեղի ունեցածին: Ցեղասպանութեան երկու հիմնական կողմերէն զատ (կատարող եւ զոհ), կայ նաեւ երրորդ կողմ մը տեղական, միջպետական եւ միջազգային մակարդակներով, որ կը յայտնուի որպէս կանխարգիլող, կատարող կամ չէզոք դերերով:

Հայերու պարագային Քիւրտերը, Չէրքէզները, Գերմանիան եւ Աւստրո-Հունգարիան կը յայտնուին որպէս երրորդ կատարող կողմ, մինչ Արաբները կը նկատէ կանխարգիլող մինչ, ըստ իրեն, Անգլիան, Ֆրանսան եւ Ռուսաստանը կը հանդիսանան որպէս ի կարողութեան կանխարգիլող կողմ:

Որպէս ընդհանուր սկզբունք փրոֆ. Յովհաննիսեանի վարկածը կարելի է ընդունելի նկատել նոյնիսկ երբ բազմաթիւ պարագաներու մէջ հակառակն ալ տեղի ունեցած է Հայոց ցեղասպանութեան օրերուն: Պէտք չէ մոռնալ որ Արմին Վէկներ գերմանացի էր ինչպէս Լեփսիուս, եւ թէ բազմաթիւ որբեր Քիւրտերու մօտ ապաստան գտան եւ մանաւանդ Թալաթի եւ Երիտ-Թուրքերու կողմնակից արաբներ, Հալէպի մէջ, Ուրբաթ 1919 Փետ. 28ին, զինադադարէն տարի մը վերջ, գաղթական Հայերու վրայ յարձակելով 400 հոգի սպաննեցին եւ 3.000 անձ բնակարաններէն քշեցին դէպի ներքին շուկայի խաները... (տե՛ս. «Les massacres d'Alep — Rapport d'un témoin oculaire» Paris, 1919):

Օրուան երկրորդ քննարկումէն յետոյ, երրորդ նիստը սկսաւ ժամը 4:30ին իբրեւ բնաբան ունենալով ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ ԵՒ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ:

Առաջին խօսք առնող եղաւ Եոսսի Սարիտ, Երուսաղէմ, Իսրայէլեան Քնէսէթի անդամ, ինչպէս նաեւ արտաքին գործերու եւ պաշտպանութեան յանձնաժողովի, եղած է կրթութեան նախարար եւ է Մերեց կուսակցութեան առաջնորդ:

Խօսեցաւ «Իսրայէլի դիրքորոշումը Հայոց Ցեղասպանութեան առընչութեամբ» բարդ նիւթին շուրջ: Ինք եղած է առաջին պետական անձը, որպէս կրթութեան նախարար, որ Հայոց Եղեռնը կոչած է ցեղասպանութիւն, բայց եւ այնպէս հասկըցուց որ իր պետութեան դիրքը ուղղակիօրէն կապուած է Միացեալ Նահանգներու քաղաքականութեան. կը թուի թէ դեռ երկար պիտի սպասենք որ Ամերիկան ունենայ արդար և խղճամիտ նախագահ մը որ մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն «պատմական տխուր դէպք» տիտղոսի փոխարէն ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ որակում տայ...:

Կրէկըրի Սթանթըն երկրորդ խօսք առնողը եղաւ. «Գործօններ որոնք ցեղասպանութիւնը կը խանգարեն կամ կը նպաստեն»: Վերլուծական, հետաքրքրական նիւթ մը որ Մերի Ուաշինկթըն Գոլէճի բազմակողմանի այս փրոֆէսէօրը 20 վայրկեանի մէջ յաջողեցաւ փայլուն կերպով ներկայացնել: Զբաղած է մարդու իրաւունքներով, եղած է Ափրիկէի զանազան երկիրներ, գիտական աստիճաններ ստացած է Օքսֆորտի քոլէճէն, Հարվարտէն, Եէյլէն եւ Շիքակոյի համալսարանէն ստացած է մագիստրոսի տիտղոս մշակութային մարդաբանութեան մէջ:

Սթանթըն երկու պատճառ կը տեսնէ տակաւին ցեղասպանութեան գոյութիւն ունենալու հարցին մէջ. Առաջին. բաւարար չեն միջազգային կազմակերպութիւններու օրէնքները, ազգայիններէն գերազանց, կանխարգիլելու համար իր հպատակները կոտորող պետութեան մը վրայ գերիշխելու եւ երկրորդ՝ քաղաքական կամք կը պակսի աշխարհի ղեկավարներու մօտ իրենց քաղաքացիներուն կեանքը վտանգելու, կանխարգիլելու համար ուրիշներու հանդէպ կատարուող ցեղասպանութիւն մը:

Գործնականին մէջ չկայ միջազգային կազմակերպութիւն մը որ գործնականօրէն կրնայ իսկապէս կասեցնել կատարուող ցեղասպանութիւնները. օրինակները մեր դէմն են: Ի՞նչ կրցանք ընել Լենինեան-Ստալինեան մաքրագործումներու օրերուն, կամ Կարմիր Խմերներուն, Ռուանտայի կամ Տարֆուրի մէջ:

Մինչեւ որ ցեղասպանութիւնները անպատիժ մնան կամ մերժուին, բռնապետութիւններ գոյութիւն ունենան, ցեղային սկզբունքներով առաջնորդուին իշխանաւորները, փոքրամասնութիւններու ճնշում եւ միջազգային յարաբերութիւններու շրջափակում տեղի ունենան, ցեղասպանութիւնները կարելի չէ կանխարգիլել:

Ցեղասպանութիւնը - ըստ Սթանթըն - ներքին պատերազմ մը չէ, այլ ՄԻԱԿՈՂՄԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ: Հայերը պատերազմ չէին յայտարարած Թուրքերու դէմ, ոչ ալ Հրեաները Նացիներու, ինչպէս սովետ միութեան գիւղացիները համայնավարութեան դէմ: Զարմանալի չէ՞ որ 1945էն, Միացեալ Ազգերու հիմնարկութեան օրէն 70 միլիոն մարդ սպաննըուած է իր հարազատ պետութենէն... բան մը փոխուած է այսօր. որեւէ վարչակարգ որ ցեղասպանութիւն կը գործէ այսուհետեւ կ՚ենթարկուի միջազգային օրէնքներու եւ միջամտութեան. քանի ցեղասպանութիւնը մարդկութեան դէմ ոճիր մըն է. ան համամարդկային ժառանգութիւն կազմող մարդկութեան մշակութային զանազանութիւնը կը նուազեցնէ:

Առաջին օրուան վերջին խօսք առնողը եղաւ Եաիր Օրոն, Իսրայէլէն. բաց համալսարան եւ կրթական Քիպուցիմ քոլէճ: Հեղինակ է ցեղասպանութեան նուիրուած բազմաթիւ գործերու, որոնցմէ երկուքը Հայերու ալ կը վերաբերին. «Իսրայէլ եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը» եւ Սիոնիզմը եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը»: Իր նիւթն էր «Իմացութեան տառապանքը. Հոլոքոսթի եւ Ցեղասպանութեան հարցերը կրթութեան մէջ»:

Հինգ թերթերու մէջ տարածուած նիւթը ամփոփելով հետեւեալը կը ստանանք.

Գիտենք որ դաստիարակութիւնը շատ կարեւոր է ցեղասպանութիւններու կանխարգելման կամ նուազեցման գործին մէջ, սակայն ցեղասպանութեան ուսուցումը աշխարհի զանազան համալսարաններու մէջ, զանազան դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուի:

Օրոն շեշտեց որ Իսրայէլի մէջ ցեղասպանութիւնը-Հոլոքոսթը կը դասաւանդուի, սակայն համալսարանները եւ առհասարակ կրթական համակարգը կը խուսափին ուրիշ ցեղասպանութիւններու անդրադառնալէ: Այս կէտը բոլոր Հրեայ մասնակիցներն ալ շեշտեցին. Հրեաները գրեթէ սարսափ ունին որ միւս ցեղասպանութիւնները ճանչնալով Շոահին բացառիկ կարծուած հանգամանքը կը կորսուի...:

Քննարկումէ եւ մի քանի հարցումներ լսելէ ետք ներկաներէն, առաջին օրուան նիստերը փակուած յայտարարուեցան:

Նոյն գիշերը, ժամը 19.30ին համագումարի բոլոր մասնակիցները Կոմիտաս սենեկային երաժշտութեան սրահին մէջ, հրաւիրուած էին ունկնդրելու յատուկ համերգ մը մասնակցութեամբ Արամ Ղարաբէկեանի նուագախումբին եւ Ռոպէր Մլքէեանի ղեկավարած սենեկային երգչախումբին. ձեռնարկը կը վայելէր Արտաքին գործերու նախարարութեան հովանաւորութիւնը:

Նոյնպէս Արտաքին գործերու նախարարութեան առաջին յարկի սրահին մէջ ցուցադրուած էին տեղահանութեան բազմաթիւ լուսանկարներ Արմին Վէկնէրի դիւանէն հանուած:

Երեւանի կեդրոնի բազմաթիւ որմեր զարդարուած էին գունաւոր փոսթըրներով եւ գովազդային մեծ պաստառներ մեծ պողոտաներու լայնքին, կը յիշեցնէին հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով 90ամեակը Հայոց Ցեղասպանութեան:

Այդ մի քանի օրերուն, անկախաբար Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարարութեան համագումարէն, քիչ մը ամէն տեղ զանազան մակարդակի ձեռնարկներ տեղի ունեցան, ցուցահանդէսներէն մինչեւ թատերական ներկայացումներ, աշակերտութեան անվճար շարժապատկերի սրահներ բացուեցան Վէրնէօյի "Մայրիկ"ը եւ Քէչիշեանի "Արամ"ը ցոյց տալու. Ապրիլ 24ին անսպասելի հրաշք մըն ալ տեղի ունեցաւ, երբ ոչ ոք կը հաւատար որ գիշերային վայրերը, խաղավայրերը փակուէին...: Փակուեցան:

(Շար. 2)

ՀԱԿԻՐՃ ԶՐՈՅՑ ՕՍՄԱՆ ՔԷՕՔԷՐԻ ՀԵՏ

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Օսման Քէօքէր Թուրք հրատարակիչ - պրպտող մըն է: Մեր իրականութեան մէջ լսուած անուն էր հայկական նիւթերով իր յօդուածներով, խմբագրած հատորներով: Բայց ծանօթ անուն մը դարձաւ յատկապէս Պոլսոյ հայութեան երբ տարուան սկիզբը ան կազմակերպեց "Սիրելի եղբայրս" խորագրուած բացիկներու շատ հետաքրքրական ու յաջող ցուցահանդէսը: Նոյն առթիւ հրատարակեց այդ բացիկներէն հարիւրաւորներ խմբող պատկառելի քաթալոկը: Ինչպէս ատենին գրեցինք, այդ բացիկները առնուած էին երիտասարդ հաւաքող Գ. Գալուստէնոյի ճոխ հաւաքածոյէն ու կը պատմէին Թուրքիոյ զանազան շրջաններուն բնակիչ հայութեան մասին: Շրջաններ որոնց մէջ այսօր Հայու փոշի ալ չէ մնացած, իսկ հայկականը՝ լաւագոյն պարագային քանդումին ու ոչնչացումին միջեւ բռնուած, կամ կողոպտուած, հոգեվարք ներկայութիւն է:

Ցուցահանդէսին բացիկները գրուած ու ազգականի մը, բարեկամի մը ղրկուած էին շատ բազմազան պատճառներով: Եւ որովհետեւ անոնց վրայ ամէնէն յաճախակի գործածուած կոչականը "Սիրելի եղբայրս" էր, ցուցահանդէսը առէ առած էր իր խորագիրը: Անցեալի մը այդ լուռ վկաները ամէնէն պերճախօս կերպով յանկարծ պատմողները դարձած էին Անատոլուի, Պոլսոյ մինչեւ յետին անկիւններուն մէջ ապրող հայութեան ներկայութեան: Փաստերու, յիշողութիւններու, պատմութեան, խեղաթիւրումին ու իրականութիւնը ի վերջոյ ընդունելու սուր բախումին ներկայի մէջ ինքնատիպ այդ ձեռնարկը քանի մը հատորի ընելիքին չափ գործ կատարեց: Գլխաւորաբար Թուրք մամուլը, անկէ առնելով նաեւ արեւմտեանները, ակնարկներ ու յօդուածներ նուիրեցին ցուցահանդէսին. կորսուածներուն, մոռցուածներուն անդրադարձուցին այնքան եզակի կերպով:

Օ. Քէօքէր քանի մը օրուան համար Փարիզ կը գտնուէր ուր մասնակցեցաւ Յունիս 17 Ուրբաթի Հայկական ուսումնասիրութիւններու օրուան: Մեկնումէն առաջ այց մը կատարեց "Յառաջ"ի խմբագրատունը ուր հակիրճ զրոյց մը ունեցանք իրեն հետ: Ինք ծնունդով մարաշցի է ու մասնագիտութեամբ հանքաբան:

Սակայն ուսանողութեան օրերէն մամուլի աշխատանքը եւ ընկերային գիտութիւններու ոլորտը աւելի հմայած են զինք: Ինչպէս կ՚ըսէ, պեղելու գործը փոխադրած է այդ գետիններուն վրայ, գլխաւոր հետաքրքրութիւնը ըլլալով Թուրքիոյ բազմամշակոյթ, բազմացեղ անցեալին պրպտումը: Այդ գործին համար բաւական նեղ մասնագիտական հայերէն մըն ալ սորված է:

Բնական է որ խօսակցութիւնը կը սկսի ցուցահանդէսով, անոր այցելուներուն մեծ թիւով: Ի՞նչպէս ունեցած է նման բանի գաղափարը: Կը բացատրէ թէ աւելի յարմար բան քիչ կը գտնուէր Հայերուն անցեալի ներկայութիւնը ցոյց տալու, այդ նիւթին մասին պաշտօնական կաղապարներէն ելլելու համար: Ներկայի Թուրքիոյ նոր սերունդը չի գիտեր թէ իր ծնած, այսօր ապրած վայրերուն մէջ Հայ կոչուած ժողովուրդ մը կ՚ապրէր երէկ: Պաշտօնական ու վերջին ծայր ազգայնամոլ դաստիարակութիւնը իրականութիւնները կը քօղարկէ, պանծացնելով միմիայն Թուրքին տիրութիւնը, մեծութիւնը, եւլն.:

Այս մտայնութեան տէր չափահասներ երբ կը տեսնեն ցուցահանդէսին բացիկներուն Հայերը, միս ու ոսկոր իրենց նըման, կ՚անդրադառնան որ անոնք իրենց երկրացին, քաղաքացին են, աւելի ճիշդը՝ էին. ու նմանութիւններու հաստատումը բարեկամութեան, եղբայրութեան զգացումներ կ՚արթնցնէ. ամէնէն կարեւորը՝ կը նշմարեն որ այդ մարդիկը -Հայերը- զորս պետութիւնը ամէն բան կ՚ընէր թշնամի ցոյց տալու, այդպէս չէին:

Փոքր տարիքէն կատարուած պաշտօնական թելադրանքը նման երեւոյթներու առջեւ յաճախ երկար չի տոկար ու մարդիկ աւելի չեշտուած հետաքրքրութեամբ կը դիտեն բացիկները:

Միտքերու մէջ մարդոց սորվածին ու նշմարուած իրականութեան բախումը ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ եզրակացընել անվնաս կերպով: Ի՞նչպէս մարդիկ ու հաւաքական կերպով երկիրը - քաղաքացիներով, ղեկավարութեամբ - պիտի կրնան կաղապարները փոխարինել իրականութիւններով ու վերջ տալ սերունդներէ ի վեր տեւած ստութին, խեղաթիւրումին, ուրացումին: Թուրքիոյ ներկան

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ազգային միացեալ վարժարանի հոգաբարձութեան կազմակերպութեամբ, Մայիս 6ին դպրոցական ուխտագնացութիւն մը տեղի ունեցած է դէպի Տէր-Զօր, մասնակցութեամբ վարժարանին տնօրէնին, հոգաբարձութեան անդամներուն, ուսուցչական կազմին եւ բարձր դասարաններու աշակերտութեան: Ուխտաւորները ներկայ եղած են Ս. Նահատակաց եկեղեցւոյ մէջ կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնին, ապա թանգարանին մէջ դիտած են ոճիրներէն սրբութեամբ խնամուած... սրբատաճլիկ տեսարաններ ներկայացնող նըկարներն ու նահատակներու աճիւնները:

*
* *

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 6ին, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին, տօնուած է Մայրերու Օրը: Բացման խօսքը արտասանած է Սեդա Գասապեան, օրուան բանախօսը եղած է Վարուժան Պասմաճեան, որ իր խօսքը բաժնած է երկու մասի: Առաջին մասով, ան զուարթախօսութեամբ խանդավառած է ներկաները, իսկ երկրորդ մասով ներկայացուցած է Մայրերու օրուան պատմականը, թէ ինչպէս ան ծնունդ առած է Ցունաստան, ապա վերստին հիմնուած ԱՄՆ, 1872ին: Հուսկ կեդրոնացած է հայ մօր դժուարին դերին վրայ: Պարգեւատրուած են չորս հայ մայրեր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՈՑ ԾԱԾԿԱՆՈՒՆՆԵՐԻ
ԲԱՌԱՐԱՆ
(8000 հեղինակի 25000 ծածկանուն)

Բ. Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

Երեւանի Համալսարանի
Հրատարակչութիւն
հովանաւորութեամբ
"Գալուստ Կիւլպէնկեան" Հիմնարկի

Երեւան, 2005

չուտով կը յանգեցնէ այս հարցումին: Երբ այլեւս թափուները խորտակուած են, բերաններն ու աչքերը բացուած, երբ լըրատուներու վրայ մշտական ներկայութիւն է Ցեղասպանութեան նիւթը, որքան ալ գտնուին իշխանութեան գլխաւորողներու տեսակէտները ջուրի նման իւրացնողներ, անդրադառնալ մերժողներ, փոխուած հիմնական բաներ կան:

Քէօքէր կ'ըսէ թէ միակ ճարը մինչեւ այսօրուան պաշտօնականը մէկդի ձգել, ատոր խիզախութիւնը ունենալ ու նորովի կառուցուիլն է: Անշուշտ ատոր կը միջամտէ իշխանութեան հարցը, պատմութեան վերաշարադրութեան բարդ գործը: Բայց իր համոզումով ուրիշ ճամբայ չկայ: Եւ թերեւս բուն հարցը հոն է որ ղեկավար դիրքերու տէրերը տակաւին չունին "ի՞նչպէս"ին պատասխանը: Ու ամէն անգամ կ'ապաստանին արմատական քարացած կեցուածքներու ետին:

Ատոր քով կայ որոշ զանգուած մը որուն հետ կարելի է ամենայն հանդարտութեամբ ամէն բան խօսիլ: Կայ անշուշտ ազգայնամոլ տարրն ալ որ ամէն առիթը գտնելու դրդուութեան կը դիմէ, ինչպէս եղաւ մտաւորական ու իրականութիւններու ջատագով Մուրատ Պէլկէի պարագային. հրապարակային բանավէճի մը այդ խումբէն մէկը շատ անուղղակի սպառնալիք մը բրաւ անոր, ըսելով որ "Դաշնակները" կրնային սպաննել զինքը...: Մեծ երեւակայութիւն անհրաժեշտ չէր հասկնալու համար որ "Դաշնակներու" յիշեցումը կ'ըլլար անոնց վերագրուելիք ոճիրի մը հեռանկարով:

Ծայրայեղ այս տարրերէն զատ, քէչ — շատ այլեւս ամէնուն հետ խօսելի նիւթ է հայկականը: Կարելի է միշտ ըսել թէ ցեղ մը կոտորուեցաւ, ատոր անունը ցեղասպանութիւն ըլլայ կամ ոչ: Հայերը շատ ցաւ կրեցին: Իսկ թափուներու անցեալին վերադարձ մը արմատապէս բացառուած կրնա՞յ նկատուիլ: "Անկարելի չէ" կ'ըլլայ պատասխանը. Թուրքիան դրեթէ ամէն տասնամեակի զինուորական պետական հարուած ապրած երկիր է. ամէն անգամուան ալ ԱՄՆ-ու միջինարեւելեան մէկ շահը կ'ըլլայ անոր ետին: Նոր հարուած մը կրնայ փորձել անիւը ետ դարձնել. բայց փոփոխութիւնը բաւական ճամբայ կտրած է: Կան թրքացած մեծ մայրերու թոռներուն որոնումները, պատումները որոնք եւս անհերքելի փաստ են պաշտօնական պնդումներուն դէմ:

Այժմէական շատ հրատապ ու հետաքրքրական նիւթի մը մասին հարեւանցի զրոյց մըն էր Օ. Քէօքէրի հետ մեր ունեցածը: Աւելի մանրամասնին, ընդարձակին առիթ կու տայ թերեւս "Սիրելի եղբայրս" ցուցահանդէսին յառաջիկային Փարիզ այցը: Ան Սեպտեմբերին պիտի կազմակերպուի Միլիխի մէջ. ինք յոյս ունի որ պիտաճէի որոշ դժուարութիւններ հարթուած կ'ըլլան մինչ այդ ու կարելի կ'ըլլայ հրատարակել ֆաքսալոկին անգլերէն տարբերակն ալ:

Անկէ զատ, ունի շարք մը նոր հրատարակութիւններու ծրագիր. բոլորն ալ կեդրոնացած պիտի ըլլան Թուրքիոյ բազմացեղ անցեալին վրայ:

Ա. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ

ՀԱՐԿՍ ՀԱՐԿԱՒՈՐԱՑ, ՊԱՏԻՒՍ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐԱՑ

Շաբաթ առաւօտ, Յունիս 11, տեղի ունեցաւ Ս. Ներսէս Շնորհալի շքանշանի յանձնումը Լա Սիոթայի բնակիչ (Պուշ-տիւ-Ռոն) Պ. Աբրահամ Կարապետեանին:

Արօն (ինչպէս բոլորս այս մտերմութեամբ զինք կը կոչենք) ճանչցած եմ 1953ի Մայիսին, երբ երկուքս ալ պատանիներ էինք: Անդարձ եւ երանելի օրեր: Այդ օր տեղի ունեցաւ Լա Սիոթայի հայկական առաջին մատրան բացումը, այն ատեն տեղւոյն այցելու հովիւ Հմայեակ Քհնյ. Համբարձումեանի թափած ջանքերով, Պ. Յարութիւնեանի քսան տարուան պայմանաժամով տրամադրած շէնքին մէջ. իսկ յետ պատարագի, ժողովրդական ճաշ մը տեղի ունեցաւ Կարապետեաններու ընդարձակ պարտէզին մէջ, երգ ու պարով, տհոլ-զուռնայով, ուր եւ ծանօթացայ Արոյին:

Կարապետեանները բազմանդամ ընտանիք էին, տասը զաւակով: Տիգրանակերտի գիւղերէն պարզ, այլ ազնիւ ու հիւրասէր, հաւատաւոր ու ազգասէր մարդիկ. Հայուն տաքն ու պաղը ճաշակած, բայց իրենց բոլոր զաւակները ազգասիրութեամբ եւ եկեղեցասիրութեամբ կրթած: Ու այդ թուականէն սկսեալ, 16-ամեայ Արօն ամէն Կիրակի հեծանիւով 40 քմ. երթ, նոյնքան ալ դարձ կտրելով, ամառուան տաքին թէ ձմեռուան ցուրտին, գնաց Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին շապիկ հագնելու, Տէր Հմայեակէն ու տեղւոյն դպրապետ Լեւոն Ծերահեանէն պատարագ ու շարական սորվելու: Անկէ դուրս սորվեցաւ եւրոպական ձայնագրութիւն եւ ինքնաշխատութեամբ ալ երգէոնահարութիւն: Եւ իր թենորի դմայլելի ձայնով, ամբողջ կէս դար Լա Սիոթայէն Մարսէյլի միւս եկեղեցիները պայծառացուց հաւասարապէս:

Տասնամեակներ ամբողջ, իրենց փեսային՝ Թովմաս Համաճեանի հետ միասին, Կարապետեանները եղան Լա Սիոթայի փոքրաթիւ հայ համայնքի մայր սիւները: Արօն երկար տարիներ եղաւ նաեւ Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ վարչութեան անդամ, ինչպէս եւ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի գըլխաւոր երգիչներէն: Մասնաւորապէս իր ջանքերուն կը պարտինք Լա Սիոթայի նոր Ս. Փրկիչ մատրան (որուն վարչութեան ատենապետն ալ է 1995էն ի վեր) իրագործումը: Տակաւին Արօն գնաց իր մասնակցութիւնը բերելու Արցախի ազատագրական մարտերուն: Ուստի չեմ կարծեր սխալած ըլլալ խորագրիս ընտրութեան մէջ: Հարիւրէ աւելի հրաւիրեալներ ու բարեկամներ ներկայ էին տուչութեան հանդիսութեան որ տեղի ունեցաւ Խօվրըտը լա Ժէօնէսի մէջ: Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Մակար Ա. Քհնյ. Նաճարեան, որ նաեւ կատարեց Հայրապետական կոնդակի ընթերցումը, յետ "Ուրախ լեր սուրբ եկեղեցի" շարականի երգեցողութեան: Ապա, Հայրապետական պատուիրակ Գիտ Արք. Նազգաշեան դրուատելով պարգեւատրեալին արժանիքները Արոյին լամբակին վրայ ամրացուց Ներսէս Շնորհալի շքանշանը, ներկաներու ծափերուն տակ:

Յաջորդաբար շնորհաւորական արտայայտութիւններով խօսք առին Մայր եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետ տոքթ. Ռոպէր Ածիլածեան, Լա Սիոթայի վարչութեան անունով Պ. Ջաւէն Ալեքսանեան (ֆրանսերէն): Շրջանի երեսփոխան Պերնար Տըֆլէգէլ յիշեց Արոյին յանձնառութիւնը երբ ան, Լա Սիոթացիներու պատուիրակութեան գլուխ, Ազգային Ժողով փութացած էր 2001 Յունուար 21ին, Ցեղասպանութեան ճանաչումի քուէարկութեան: Իսկ Լա Սիոթայի քաղաքապետ Փաթրիք Պորէ դիտել տուաւ որ Արոյին գործունէութիւնը ոչ միայն հայ համայնքին պատիւ կը բերէ, այլեւ ամբողջ քաղաքին եւ իրեն յանձնեց Լա Սիոթա քաղաքի Ոսկի մետալը: Խաչիկ Երզնկեան կարդաց Գերմանահայոց առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանի շնորհաւորական արտասուչ նամակը: Կարդացուեցան նաեւ Նորվան եւ Տարօն եպիսկոպոսներու հեռագրերը:

Հուսկ, ուրեմն արտայայտուեցաւ մեծարեալը, ակներեւօրէն յուզուած: Յիշեց իր ծնողքը, մասնաւորաբար հայրը, որոնց շունչին տակ մեծնալով կրցաւ մատուցանել այն ծառայութիւնները որոնց համար այսօր պարգեւատրուեցաւ: Իր որդիական սէրն ու յարգանքը յայտնեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այս բարձր պարգեւին եւ զարմանք յայտնեց (շատերս ալ իր հետ) որ այս ԻԱ. արդարութեան դարուն, ո՛ր մութ բաւիղներուն մէջ յապաղելով Հայրապետական կոնդակն ու շքանշանը 16 երկար ամիսէն Փարիզէն Լա Սիոթա հասեր էին... քանի "Էջմիածին" ամսագրի 2004 Փետրուարի թիւով ծանուցուած էր պարգեւատրումը:

Հանդիսութենէն յետոյ, ճիշդ կէսօրին, ճոխ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ հաստատութեան պարտէզին մէջ:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ–ԶՕՐ

Ցերեկ ժամանակ, տաք արեւին ներքեւ, փողոցները աւելել անշուշտ հաճելի ժամանց մը չէր, բայց ինչ որ ամէնէն աւելի մեր վիճակ կը դառնացնէր, արաբ տղաքներուն, կիներուն եւ երբեմն ալ մարդերուն ծաղրանքին առարկայ ըլլալնիս էր:

Տղաք, խումբ խումբ ետեւէս կու գային «չէօփճի էֆէնտիներ, չէօփճի էֆէնտիներ» պոռալով, կիները իրենց դռներուն առջեւ կեցած կը սպասէին որ ներս մտնենք ու բակերուն մէջ կուտակուած աղբերը կառք փոխադրենք եւ երբ մերժէինք, կը սկսէին մեզ նախատել:

Մինչեւ կէսօր փողոցները մաքրելէ ետքը, կէսօրէն ետքը մեզ տարին գետեզերքը ուր ահագին քանակութեամբ աղբ կուտակուած էր: Հարկ էր այդ աղբերը բահերով տանիլ Եփրատին մէջ թափել: Մեր աշխատութեան ամէնէն տաժանելի մասն էր այս:

Աղճի մտօք իմ գործիս զբաղած՝ երբ միջոց մը գլուխ վերցուցի ու չուրջս նայեցայ, տեսայ որ մեր ընկերներէն Կարապետը, Զաքարը, Քէչիչ օղլուն եւ իր զաւակը Անդրէասը, մէյ մէկ փոքրիկ գաւազան առած ձեռքերնին՝ ծառի մը տակ նստած՝ սիկառէթ կը ծխէին:

Կարծեցի թէ պահ մը դադար եղած էր ու ես ալ բահս մէկ կողմ թողլով՝ մօտեցայ իրենց.

- Ո՞ւր կու գաս, գործդ շարունակէ՛, ըսաւ Քէչիչ օղլու:

- Բայց դուք նստեր քէյֆ կ'ընէք կոր..

- Դուն մեզի մի նայիր, հիմա չավուշը կու գայ եւ կը բարկանայ երբոր տեսնայ որ գործիդ գլուխը չես, ասկէ զատ մեզի ալ կը վնասէ եթէ քու պարապ կենալդ տեսնայ:

- Ինչո՞ւ համար... քանի որ դուք պարապ կեցեր էք:

- Մենք ուրիշ, մենք չավուշ ենք...

- Չավո՞ւշ մի. ե՞րբ եղաք:

- Քիչ մը առաջ, մենք հիմա չավուշ ենք ձեր վրայ հսկելու պաշտօն ունինք:

Կարծեցի թէ կատակ կ'ընէին, բայց յետոյ հասկցայ որ ճիշդ էր ըսածնին:

Արդարեւ չավուշ կարգուած էին միւֆէթթիշին քիչ մը դրամ կերցնելով:

Ես, դժբախտաբար, դրամ չունէի չավուշութեան աստիճանին բարձրանալու համար, եւ ստիպուեցայ մնալ իմ աղբահաւաքութեան խոնարհ վիճակիս մէջ:

Մեր պաշտօնին բերմունքով շատ տուներ կը մտնէինք կ'ելլէինք ու յաճախ այդ արաբ տուներուն մէջ կը պատահէինք հայ կիներու, ընդհանրապէս Պրուսայի կամ Խարբերդցի, ամէնքն ալ երիտասարդ, ընտրեալ, գեղեցիկ:

Ահաւոր ջարդէն վերապրողներ էին ասոնք, որոնք մէյ մէկ տեղացիի հետ ամուսնանալով իրենց կեանքը փրկած էին:

Գիտնալով որ Հայեր ենք միջոցը կը գտնէին մեզի մօտենալու եւ քանի մը բառ փախսելու:

Այդ բառերը ընդհանրապէս անէծքներ էին իրենց նոր ամուսիններուն ուղղուած:

Ուրիշներ ջարդերու մասին կը խօսէին ու կը պատմէին ահաւոր դրուագներ:

Մեր չէօփճիութիւնը, տեւեց 3-4 օր միայն:

Ամէն իրիկուն կը դառնայինք Սարայ ու գիշերը կը պառկէինք ծառին տակ:

Իրիկուն մը արաբ գնչու մը բերին մեր քովը, որ վէսիքայի խնդրի մը համար ձերբակալուած էր: Այդ գնչուն իր հետ ունէր կապիկ մը, արջ մը, էշ մը եւ մանկամարդ կին մը, իրեն նման գնչուհի մը սեւուկ ու դէմքին վրայ կտածներով (հաճի):

Իրիկ կնիկ մինչեւ ետքը իրարու հետ կռիւ կ'ընէին, ինչ որ մեզի համար ժամանց մը կ'ըլլար:

Պահ մը գնչուն տարին հարցաքննելու: Գնչուհին խկոյն մօտեցաւ մեզի եւ ամենամաքուր հայերէնով մը հարցուց.

– Դուք ո՞ւրկից կուգաք եւ ո՞ր տեղացի էք:

- Դուն հա՞յ ես, գոչեցինք զարմացած:

- Այո՛, պատասխանեց:

- Այդ գնչուն ո՞վ է:

- Ամուսինս է:

Եւ պատմեց իր եղերական պատմութիւնը:

Իզմիթի կողմերէն հարուստի մը աղջիկն է եղեր ինք, Ատափազարի Հայուհեաց վարժարանի շրջանաւարտ: Իր հօրն ու մօր եւ եղբայրներուն հետ տարագիր կ'ըլլայ Տէր-Զօր, ջարդի միջոցին իրենները բոլորն ալ կը ջարդուին, ինք կը փախչի դէպի անապատը Մարաթէն վար, ուր կը հանդիպի այդ գնչուին որ զայն իրեն կին կ'ընէ:

(Շար. 81)

(Շար. Ա. էջէն)

համապատասխաներ ԻԱ. դարու պահանջներուն", ըստ իրեն:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՏՕԹԸ օրերէ ի վեր տագնապ ստեղծած է Ֆրանսայի մէջ եւ Յունիս 23ին ամէնէն աւելի այդ տօթին ենթարկուած էին երեք նահանգներ՝ Պա-Ռէն, Իզէր եւ Ռոն: Լիոնի մէջ, ջերմութիւնը 35 աստիճանէն աւելի բարձր է, Փարիզ ալ այդ աստիճանին հասած էր նոյն օրը եւ իշխանութիւնները, որոնք 2003ի 15 հազար մեռեալներու մղձաւանջով կ'ապրին, ամբողջ օրը տարեցներու մտահոգութիւնը ունին: Յոյս կար որ շաբաթավերջին տօրոշ զովութիւն մը տիրէ: Որոշ շրջաններու մէջ ջուրի տագնապ ալ կայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախկին Ռազմիկներու պատուիրակ նախարարը՝ Համլաուի Մեքաշերա, այլ միութիւններէ ետք, հակազդեց այն յուշաքարին, որ կը բարձրանայ Մարինեան ՕԱՍ-ի (գաղտնի բանակի կազմակերպութիւն) ի յարգանս եւ որու բացումը նախատեսուած է Յուլիս 6ին: ՕԱՍ-ը Ֆրանսայի այն ուժերն են որ գործած են տը Կոլի դէմ, երբ այս վերջինը համաձայնեցաւ Ալժերիոյ անկախութեան: Պատուիրակ նախարարը յայտարարած է.- "Այդ ծրագիրը արդարօրէն կը վրդովէ բոլոր անոնք որոնք կը յարգեն զօր. տը Կոլի պատմական գործը եւ Հանրապետութեան հիմնարկները, տոնց դէմ գործեցին ՕԱՍ-ի անդամները, բիրտ եւ դատապարտելի միջոցներով": Պուշ-տիւ-Ռոնի նահանգապետն ալ ազդարարած էր որ եթէ յուշաքարին բացումը պահպանուի "կը ստիպուի արգիլել":

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿԱԶԻՆ դրամագլուխը շուկայի վրայ դրուեցաւ Յունիս 23ին 20էն 22% համեմատութեամբ, ինչ որ 3,6էն 4 միլիառ Եւրօ կը ներկայացնէ:

"ՄԱՌԻԱՆՆ" շաբաթաթերթը գնորդ մը կը փնտռէ, որովհետեւ 18 ամիս է դրամագլուխին 47,6%ին տէրը, Շալոմ Ճայնասփիւռի կայանին սեփականատէրը՝ Ռոպէր Ասսրաֆ մինչեւ տարւոյն վերջ կ'ուզէ վերջ տալ բաժնետէրի իր դիրքին եւ այդ պաշտօնին համար (գնորդ գտնել) խոստացած է շաբաթաթերթին տնօրէնը՝ Մօրիս Սաֆրան, ինչ որ բաւական բարդ հարց մըն է: Հարկ է մէկը գտնել որ մասնակցի առանց միջամտելու թերթին բովանդակութեան: Այս պահանջները կը դժուարացնեն փնտռտուքները:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զարուհի Անտոնեանի յիշատակին Պ. Գլակ Ղազարեան 100 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յուլիս 2, ժամը 13.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ստեփան Տամլամեանի մահուան առիթով Ը. Օ. Հ. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Տիկին Սեսիլ Հայթայեան 100 Եւրօ, Պ. Ալէն Քիլիճեան 50 Եւրօ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Depuis 1977 et sans discontinuer la M.C.A. poursuit ses activités. Venez applaudir les élèves au

GALA M.C.A. 2005

placé sous la présidence
de **René ROUQUET**,
député-maire d'Alfortville

le SAMEDI 25 JUIN à 20h45 précises
Salle des Fêtes,
rue Voltaire à Alfortville

Au programme :
Ensemble des élèves de guitare
Classes de danse arménienne
— classique, traditionnelle
et folklorique —

Participation aux frais

9 rue de Madrid 94140 Alfortville
☎ 01 43 76 55 89 - Fax 01 43 78 66 64
E-mail: contact@mca-alfortville.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise
une balade sur la Seine
en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux

le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son

GALA ANNUEL
DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le Vendredi 1er juillet
à partir de 20 heures 30

à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :
VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16 et 17 juillet** de vous emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.
Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

HAMAZKAYIN
FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 - ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթուան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն
- Հանդիպելու սփիւռքահայ եւ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու
- Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մասնագէտ հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ
- Զրուցելու եւ մտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին
- Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր
- Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը
- Կազմակերպելու եղբայրակից անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:

Մասնակցութեան սակ. -
(առանց ճանապարհածախսի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

TEBROTZASSERE EN FETE

DIMANCHE 26 JUIN à 11 heures

Spectacle des enfants de la Maternelle

Chorale de l'Ecole Tebrotzassère
sous la direction de
HAIG SARKISSIAN

Mini-Spectacles des élèves de l'Ecole encadrés par leurs professeurs

DISTRIBUTION DES PRIX

Buffet — Brochettes — Bar

Tombola • Jeux & Concours divers

ECOLE TEBROTZASSERE

1 Bd du Nord - Carrefour d'Arménie — 93340 LE RAINCY
☎ 01 43 81 01 72
accès par le RER E (Eole)
prendre la navette autobus descendre station «Pavillons sous Bois»

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆԻՍ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ - 21·231

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·231

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՎՃԻՌԻՆ...

Մելգոնեանի նախկին սաներու Կիպրոսի միութեան գործօն դէմքերէն Մ. Տէր Բարթողէն ստացանք վերջին օրերու զարգացումներուն մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները․

Հակառակ դատարանին կողմէ Մելգոնեանի մէջ կալուածային ամէն գործառնութիւն առայժմ կասեցնող որոշումին, Հ.Բ.Ը.Միութեան հրահանգով հաւաքելու գործողութիւններ տեղի կ'ունենան: Հաւաքուած են կահ-կարասին, նկարները պատերէն վար առնուած, եւն.: Իրենց յլչեցումը եղած է թէ առիկա կը հակասէ դատական որոշումին, սակայն չատ ականջ կախող չէ եղած:

Դպրոցական տարեշրջանը փակուած է: Աշակերտութեան ըսուած է որ Մելգոնեան պիտի չվերադառնան յաջորդ տարի: Այլ վարժարաններու հետ կապ հաստատուած է, աշակերտները տեղաւորելու նպատակով:

Դատարանին յաջորդ նիստը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 8ին:

Մեր խօսակիցը յայտնի դառնութեամբ աւելցուց թէեւ որ Մելգոնեանը փակելու հարցը իր "բարիք"ն ալ ունեցած է, դաղութին քնացող ջիղը արթնցնող ազդակ ըլլալով· տար չնորհիւ տեղւոյն հայկական գերեզմանատան աղմչուած չահադիտական հաչիւներ ի դերեւ հանուած են, չնորհիւ ժողովրդական բողոքներու, առարկութիւններու:

Մաղթե՛լ որ քանի մը "Մելգոնեան" ալ Աստուած պապան այս կողմերը ուղարկէ...

ՕՐՈՒԱՆ ԴԻՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ մէջ, Թոնի Պլէր ամէն գնով ուզեց հրապուրել Խորհրդարանը (Յունիս 23), պարզելով եւրոպական իր տեսիլքը: Կ'ուզէ անպայման փրկել Եւրոպան, վերջ տալ տագնապին եւ փոփոխութեան ճամբուն վրայ դնել, քանի ինք է որ կ'ապահովէ հերթապահութիւնը Յուլիս 1էն: Ինք կ'ուրանայ որ ձախողութեան պատճառը եղած ըլլայ: Կ'ուզէ վերջ տալ բերանացի փոխադարձ նախատինքներու եւ ձեռնարկել "բաց եւ անկեղծ" երկխօսութեան մը 24 ընկերակիցներուն հետ: Տեղի չի տար սակայն փոփոխութեան դետնի վրայ, կ'ուզէ արդիականցնել եւ ստեղծել "եւրոպական ընկերային մոտէլ մը": "Կը հաւատամ Եւրոպայի, կ'ըսէ, որպէս քաղաքական ծրագիր, կը հաւատամ Եւրոպայի մը ընկերային զօրաւոր չափով, երբեք պիտի չհամակերպիմ Եւրոպան վերածելու տնտեսական պարզ շուկայի մը": Կէս ժամուան իր ելոյթին մէջ, Թ. Պլէր ուզեց համոզել որ կարելի չէ դաւաճանութեամբ ամբաստանել անոնք որոնք կ'ուզեն որ Եւրոպան փոխուի: Ժամն է արթննալու, եւրոպացի քաղաքացիները կ'ուզեն որ իրենց կեանքը բարելաւուի: Ներկայ կացութիւնը քսան միլիոն գործազուրկներով ընդունելի չէ, մինչ Հնդկաստան աւելի չատ մասնագէտ կ'արտադրէ քան "հին ցամաքամասը" և Ջինաստան եռապատկած է իր հետազօտութեան եւ զարգացման պիւտճէները վերջին հինգ տարիներուն: Պլէր ըսած է նաեւ թէ Միութեան Թուրքիոյ նկատմամբ յանձնառութիւնները պիտի յարգուին ու Հոկտ. 3ին անդամակցութեան բանակցութիւններուն սկիզբ դրուի: Ջատագոված է ընդլայնումը, չեչտելով որ Եւրոպական Միութեան դռները փակել Թուրքիոյ եւ Պալքանեան երկիրներուն դէմ, ծնունդ կու տայ նոր ազգայնականութեան մը եւ օտարատեացութեան:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ երեսփոխանները, հակառակ պիւտճէի անորոշ հեռանկարներու, իրենք իրենց աշխատավարձքին յաւելումներ որոշեցին Յունիս 23ին: Այլեւս ամսական 7·000 Եւրօ պիտի ստանան, իսկ ծախքերու հատուցման համար ալ արդարացումի հաշուեցոյցեր պարտադիր են:

ՇԻՐԱՔ Սինկափուր կ'երթայ Յուլիս 6ին պաշտպանելու համար Փարիզի դատը 2012ի Ողիմպիական խաղերուն համար: Զորս ուրիշ քաղաքներ ալ կան որպէս մրցակից՝ Մատրիտ, Լոնտոն, Մոսկուա, Նիւ Եորք, բայց Յունիս 6ին գնահատման յանձնախումբը նախընտրութիւն մը տուած էր Լոնտոնի եւ Փարիզի համար: Ողիմպիական միջազգային կոմիտէն որոշումը պիտի տայ Սինկափուր, ուր կ'երթայ նաեւ Թոնի Պլէր:

Ն. ՍԱՐՔՈԶԻ բուռն կերպով կը քննադատուի նոյնիսկ իր կուսակցութեան չարքերուն մօտ, որովհետեւ չատերու համար չի կրնար զսպել իր արտայայտութիւնները: Այդ առընչութեամբ, առաջին քննադատութիւնները եկան երբ Գուրնէօվը (հոն, ուր վրիպած փամփուշտ մը 11 տարեկան տղեկ մը սպաննուեցաւ)

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԽԹԱՄԱՐԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԳՏՆՈՒԱԾ

Ախթամարի եկեղեցին որ կարեւոր դերակատարներէն է Թուրքիոյ հայկական քաղաքականութեան, պիտի նորոգուի: Ինը տասնամեակէ ի վեր հայկական ժառանգութիւնը քանդած, թալանած նոյն Թուրքիոյ պետութիւնը այսօր հայկական եկեղեցիի նորոգութեան պիւտճէ յատկացնելու վիճակին մատնուած է: Բարեացակամութեան փաստը տալու նպատակը այնքան չեչտուած է որ Թուրք պատասխանատուները ամենայն բծախնդրութեամբ նոյնիսկ հայ ճարտարապետ փնտռեցին, նորոգութիւնը ոճական հարազատութեան յարիր ձեւով կատարելու համար: Ուչագրաւ էր այդ պատասխանատուներէն մէկուն այդ մասին ըսածը թէ չեն ուզեր որ Հայերը դժգոհ մընալով աշխատանքէն, պնդեն թէ տաճարին ճարտարապետութիւնը եղծուած է, եւն.: Այդ մտահոգութիւնը կը մղէ մըտածելու թէ մինչեւ այսօր հայկական այլ կոթողներու վրայ կատարուած "նորոգութիւն"ներուն յարուցած դանգատները տեղ մը հասած են:

Ներկայիս, ինչպէս Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ (Յունիս 24), 15 օրէ ի վեր սկսած են աշխատանքները· արդէն մաքրուած են տանիքը, որմնաքանդակները: Գործակցութեան հրաւիրուած հայ ճարտարապետը, որուն համաձայն գտնըւած է Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքն ալ, կը կոչուի Զաքարիա Միլտանօղլու: Ան նորոգութեան ամբողջ տեւողութեան պիտի մասնակցի աշխատանքին:

Տեղեկատուութիւնը չէ ըսած է թէ Զ. Միլտանօղլու հայկական ճարտարապետութեան հմո՞ւտ մէկն է, թէ ընտրուած է պարզապէս հայ ճարտարապետ ըլլալուն համար որպէս վաղուան դժգոհութեան հասցէ:

Նախատեսուած է նորոգութիւնը աւարտել 2006ի վերջաւորութեան:

«ԹՐՔԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄ»Ը ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ՆՈՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Թրքական սփիւռքին հաղորդակցութեան ցանցն է "Թրքական ֆորում"ը: Վերջերս վերածուած է ազգայնամոլութեան, ահաբեկչութեան եւ սարսափի կոչերու ամպիոնի մը: Անոր խորհրդակցական մարմնի անդամներէն Աւստրիայէն Ք. Սէյտալը Յունիս 20ին ծայր աստիճան թունալից էջ մը զետեղած է կայքէջին(*) վրայ, սպառնալով յատկապէս հայկական սփիւռքին:

Թուրքիոյ քարտէսին վրայ Գորշ գայլերու խորհրդանշական երեք մահիկներուն ու Ալ. Թիւրքէշի ու յաջորդին նըկարները զետեղուած լուսանկարի մը ընկերացած գրութիւնը նիւթ կ'ընէ Թուրքիոյ ուղղուած Ցեղասպանութեան պընդումը: Զայն կը նկատէ պատերազմի յայտարարութիւն: Պատերազմ՝ խաչակրութեան նման, կամ Ջլամարտի:

Առաջին թիրախը Թուրքիոյ իշխանութիւններն են. գլխաւորաբար վարչապետը եւ Արտաքին գործերու նախարարը: Սէյտալը անոնց խօսք ուղղելով կ'ըսէ․ "Նման կացութեան մէջ ձարտելով չէք կրնար փրկուիլ: Լաչակով ու կրօնական վարժարաններով զբաղիլ միայն կը ծառայէ աւելի եւս խրելու այն ճահիճին մէջ ուր կը գտնուիք: Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան սէրն ալ վերջին արարն է մեզ դէպի մահ առաջնորդելիք:

"Կարճ ժամանակ առաջ, Կիպրոսի հարցը լուծեցէք (այսինքն՝ յանձնեցէք), թէ՛ կը փրկուիք, թէ՛ անմիջապէս Եւրոպայի անդամ կ'ըլլաք, ըսող անամօթներն ու անպատիւները այսօր ալ կ'ըսեն թէ մինչեւ որ 1915ի պատահարները որպէս «ցեղասպանութիւն» չընդունիք, երազ կը մընայ Եւրոպայի անդամակցութիւնը:

"Ասկէ առաջ ալ քանիցս ըսինք, գրեցինք· Թուրքիա անյապաղ պէտք է յայտարարէ թէ կը հրաժարի Եւրոպական Միութեան անդամակցութենէն: Ասկէ ետք լծուի համաշխարհայնացումի ու ազատ շուկայի ուղղութեամբ զօրգանալու աշխատանքին:

"Ժամանակը հասած է հայկական սփիւռքին հետ ալ իր հասկցած լեզուով խօսելու: Պէտք է ըմբռնեն որ այնքան ատեն որ կը շարունակեն վնաս պատճառել Թուրքերուն եւ Թուրքիոյ, ոչ ստացուածքի, ո՛չ ալ կեանքի ապահովութիւն պիտի ունենան: Այսինքն՝ անոնց դէմ ալ պէտք է ամբողջական ուժերով պատերազմ յայտարարուի: Հակառակ պարագային, երբ մէկը կը ջանայ մեզ սատկեցնել, անոր դէմ աղաչել-պաղատիլ ոչ մէկ արդիւնք կու տայ: Այլ եւս մեզ ոչնչացնելու հետամուտ մտադրին հանդէպ կը պատնէ: Հայերը պէտք է պատրաստ գտնուին վըճարելու այն նոյն փոխարժէքը զոր վըճարած են 1915ին:

"Թուրքիա եւ Թուրքերը այս պատերազմը պէտք է մղեն ոչ թէ որպէս քաղաքական կուսակցութիւն մը, այլ որպէս ամբողջ ժողովուրդ· այսինքն՝ զինուորականութեամբ, լրաքաղ ցանցով, գիտնադէտներով, գրողներով, լրագրողներով, երեսփոխաններով, կարճ խօսքով՝ բոլոր ուժերով· այդ պարագային միայն կարելի կ'ըլլայ յաղթանակել· ու այս մէկը ո՛չ Էրտողանին, ոչ ալ միայն Կիւլին գործն է, այլ՝ բոլորին":

Կը ձօնուի Թրքական մտայնութեան մէջ բարեփոխումի հաւատացող երանելիներուն...

(*) grassroots@turkishforum.com

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԺՈՐԺ ՍԱՐԵԱՆ

Յունիս 24, Ուրբաթ առտու, վերջին պահուն խոր ցաւով իմացանք որ նախորդ օրը իր մահկանացուն կնքած էր "Աշխարհ"ի խմբագիր՝ Ժորժ (Գէորգ) Սարեան, որ շրջանէ մը ի վեր կը տառապէր անողոք հիւանդութենէն:

Կ'անդրադառնանք յաջորդով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ՀՅԴ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ ԽՈՇՏԱՆԴՈՒԱԾ

ՀՅԴ Արցախի Կեդր. Կոմիտէն Յունիս 22ի մամուլի հաղորդագրութեամբ կը տեղեկացնէր թէ "ՀՅԴ - Շարժում 88"" դաշինքին թեկնածուներէն Պաւէլ Մանուկեան խոշտանգուած է Պաշտպանութեան նախարարութեան շէնքին մէջ, բարձրաստիճան սպաներու կողմէ: Նախագահ Ա. Ղուկասեան հիւանդանոցը այց մը տուած է ենթակային, խոստանալով անաչառ հետաքննութիւն:

Պ. Մանուկեանի կեանքը վտանգուած չէ, այսուհանդերձ ՀՅԴ Արցախի Կեդր. Կոմիտէն պահանջած է որ Պաշտպանութեան նախարարութեան հիւանդանոցէն այլ հաստատութիւն մը փոխադրուի ան, բայց բժիշկները առողջական մտահոգութեամբ չեն արտօնած:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԸ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

ՀՅԴ Երիտասարդականին պատուիրակութիւնը որ մասնակցած էր Սեւծովեան գործակցութեան համագումարին Պոլսոյ մէջ, վերադարձած է: Հայաստանէն, Ֆըրանսայէն, Լիբանանէն չորս ներկայացուցիչներէ բաղկացած պատուիրակութիւնը մասնակցած է "Ինքնորոշման իրաւունքը եւ փոքրամասնութիւններ" եւ "Փոքրամասնութիւնները եւ պատերազմները" յանձնաժողովներուն: Երկուքին ընթացքին ալ նիւթ եղած են Արցախի եւ Ցեղասպանութեան հարցերը, առեն-առեն բուռն վէճերու մղելով հայ եւ ազրբեջանցի մասնակիցները:

Փակման նիստին հայ երիտասարդներէն մէկը իր ելոյթին մէջ ըսած է թէ Ցեղասպանութենէն 90 տարի ետք հայկական պատուիրակութեան մը հոն գտնուիլը յատուկ իմաստ տուած է համագումարին: Ըսած է թէ Թուրքիա կը շարունակէ ուրացումը: Ակնարկելով ճանաչումին պատրաստակամ Թուրքերու ներկայութեան, ժամանակը հասած համարած է Թուրք երիտասարդութեան անոնց կողքին տեղ գրաւելուն:

Ելոյթէն ետք Ցեղասպանութեան նիւթով գրքոյկներ բաժնուած են ներկաներուն. հոն նշուած է Թուրքիոյ ուրացումն ալ, ինչ որ բողոքելու մղած է Թրքական պատուիրակութիւնը:

ԹԷՆԻՍ

ՈՒԻՄՊԸԼՏՈՆ

Բ. շրջանին, Դաւիթ Նալպանտեան յաղթած է Քուչերայի (Սլովաքիա) 6 - 2, 6 - 4, 6 - 3:

1915 - 2005
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ – ՄԱՌԻՈԹ ՊԱՆԴՈԿ
ԱՊՐԻԼ 20 ԵՒ 21

Հ. Ց. ՊՁՏԻԿԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ԱՊՐԻԼ -- Բ. ՕՐ
ԺԱՄԸ 9:45

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Հայաստանի վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան, 90-ամեակի միջոցառումներու պետական յանձնաժողովի նախագահը:

Վարչապետը, ըստ իր բարի սովորութեան, ակռաները սեղմած, բերանը փակ, առանց շրթունքները շարժելու, ռուսական աճապարող շեշտով երեք թերթ ընթերցում ըրաւ որմէ մարդ բան չհասկցաւ... բարեբախտաբար աւելի ուշ թերթիկները փախաքողներու տրամադրութեան դրուած ըլլալով, ի վիճակի եմ իր հիմնական գաղափարները ամփոփ կերպով տալու:

90ամեակին միջազգային դէմքերու մասնակցութիւնը փաստ մըն է որ Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութիւնը «Յանցագործութիւն էր ողջ մարդկութեան հանդէպ իսկ նրա ճանաչումն ու դատապարտումը՝ կարեւոր հանգամանք նոր ցեղասպանութիւնների կանխարգելման համար»:

Հայոց ցեղասպանութիւնը իր բոլոր ծանրագոյն հետեւանքներով սարսափելի հարուած էր հայկական ինքնութեան, քանի որ հայ ժողովուրդի մեծագոյն զանգուածը զրկուեցաւ իր պատմական հայրենիքին մէջ համատեղ ապրելու իրաւունքէն: Սոյն համաժողովին հիմնական նպատակն է ցեղասպանութեան դատապարտումը:

Ցեղասպանութեան ճանաչումն ու դատապարտումը հայ-թրքական յարաբերութիւններու փորձաքարն է... թէեւ պատմութեամբ բաժնուած բայց աշխարհագրութեամբ միացած ազգեր են: Թուրքիան անհրաժեշտ է որ անցեալի բեռէն ազատի, փոխէ իր ժխտական կեցուածքը:

Հայաստանի կառավարութիւնը յայտարարած է եւ կը հաստատէ իր պատրաստակամութիւնը Թուրքիայի հետ բընականոն յարաբերութիւններ հաստատելու ԱՌԱՆՑ ՈՐԵՒԷ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆԻ...:

Եթէ կը հետապնդենք ճանչցնել եւ դատապարտել տալ Հայոց ցեղասպանութիւնը, ո՛չ միայն մեր ժողովուրդի ոտնահարուած իրաւունքները եւ արժանապատուութիւնը վերականգնելու համար, այլ նաեւ մեր իրական աւանդը կը դնենք այդ յանցագործութեան դէմ մղուող պայքարին, նպաստելով միջազգային իրաւունքի եւ բարոյականութեան հաստատումին:

Վարչապետը աւելցուց. «Մեզ երբեմն առաջարկում են մոռնալ անցեալը եւ ընթանալ առաջ, մենք էլ ասում ենք՝ վերականգնէք պատմական արդարութիւնն ու մեր ժողովրդի ոտնահարուած իրաւունքը եւ յետոյ միասին ընթանանք դէպի ապագան»:

Երկրորդ խօսք առնողը որպէս բացում այս երկրորդ եւ վերջին օրուան, եղաւ Արցախի նախագահ Պ. Արկադի Ղուկասեան:

Ան ցեղասպանութեան ոլորտին մէջ մտցուց Արցախի կացութիւնն ալ ուր չարունակ անիրաւուած էր ժողովուրդը եւ զրկուած ազգային եւ մշակութային ինքնութիւնը պահելու եւ ապրելու կարողութենէն, ենթարկուած հալածանքներու եւ պոգրոմներու. «քաղաքակիրթ» կոչուած աշխարհէն եւ պետութիւններէն լքուած եւ մոռցուած, մինչեւ որ մեծ զոհերով եւ սեփական ուժերով յաջողեցաւ գտնել իր ազատութիւնն ու անկախութիւնը որմէ վերջ միայն ամէնուն ուշադրութիւնը դէպի հոն ուղղուած է քանի քարիւղի հոտը կարծես կ՚ուզէ մոռցնել տալ համայն բնակչութեան, բնիկ բնակչութեան արիւնով գնուած իրաւունքը:

Ղուկասեան իր խօսքերը աւարտելու վրայ էր երբ դահլիճի մուտքին արտասովոր եռուզեռ մը սկսած էր. մինչեւ վերջին պահը յայտնի չէր թէ Լեխ Վալէզա պիտի կարենա՞ր ժամանակին հասնիլ իր մասնակցութիւնը բերելու 90ամեակի խորհրդաժողովին, քանի նոյն օրերուն Լեհաստանի խորհրդարանը Հայոց ցեղասպանութիւնը ընդունելու կամ մերժելու լուրջ քուէարկութիւններու հարցը դրած էր. եւ ահա ներս կը մտնէր դահլիճին յոտնկայս ծափահարութիւններուն մէջ, քանի արդէն լուրը հասած էր որ Լեհաստանն ալ դատապարտած է Թուրքիան եւ ընդունած ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

Համակրելի եւ քիչ մը մանկունակ դիմագիծով, խաղաղութեան Նոպէլեան մըրցանակակիր, Լեհաստանի նախկին նախագահ եւ «Սոլիտարնոսք» բանուորական շարժումի առաջնորդի յայտնութիւնը սըրահէն ներս, չէր կրնար աննշան անցնիլ:

Ան առաջին մէկ վայրկեանէն, Ղուկասեանի ներկայացումէն վերջ, եկեղեցականներէն հանդիսականները իր պարզ, խորունկ խօսքերով, որոնք կու գային Հայերու չափ տառապած եւ նահատակ ժողովուրդի մը ընտիր ներկայացուցիչին կողմէ:

«Եթէ - ըսաւ - երկրագունդի մարդիկ եւ կիներ մոռնան Հայոց ցեղասպանութիւնը Աստուած չիրենք կը մոռնայ»: Ան արդար կը գտնէ որ Թուրքիոյ մուտքը Եւրոպական Միութիւն պայմանաւորուի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումով... առանց ընդունելու ցեղասպանութեան պատմական ճշմարտութիւնը, մենք չենք կրնար գալիք մարտահրաւէրները դիմագրաւել ոչ ալ համաշխարհայնացումի ընթացքին ընդառաջ երթալ... ապագային պէտք չէ թոյլատրուի որ այսուհետեւ որեւէ պատճառով ազգ մը խորհի ուրիշ ազգ մը ոչնչացնել իր հարցերը լուծելու համար:

Խորհրդաժողովի Չորրորդ նիստը պաշտօնապէս սկսաւ Վահագն Տատրեանի բանախօսութեամբ որուն նիւթն էր «Յանցագործութիւն մարդկութեան դէմ. անպատժելիութիւնն ընդդէմ արդարացի հատուցման»:

Տատրեան այնքան տարուած էր իր ըսելիքներով որ գիտակցօրէն կարեւորութիւն չտուաւ օրուան նախագահին (Տիկին Արսինէ Խանճեանի) շարունակական յիշեցումներուն, երբ 15 վայրկեանի իր իրաւունքը շատոնց անցած էր: Ո՛չ ոք անհանգստացաւ քանի Տատրեան իր հաւաքած բազմաթիւ փաստերով սկսած էր դիւթել բոլոր ներկաները: Ան պահ մը հայերէնով ներկայացուց իր միջամտութեան բովանդակութիւնը եւ երբ անցաւ անգլերէնի, յորդահոս ապրելի նման թափեց փաստեր, հանեց փաստաթուղթեր եւ 1915ի ցեղասպանութիւնը նկատեց գաղաթնակէտը տասնամեակներէ առաջ սկսուած հայոց կոտորածներուն: Երբ Եղեռնը կանխող ջարդերուն փորձերը «ՅԱՋՈՂ» անցան՝ այն ատեն միայն Երիտասարդ Թուրքերը ծըրագրեցին, կազմակերպեցին եւ գործադրեցին ՄԵԾ Եղեռնը:

Ուստի եզրակացուց. «ԱՆՊԱՏԺԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ կը յայտնուի ոչ միայն որպէս հիմնական, ընդհանուր յայտարար զանգուածային ոչնչացումներու կրկնելիութեան առումով, այլ լուրջ արգելք կը հանդիսանայ միջազգային իրաւունքին մէջ արդար հատուցումի կիրառման համար»:

Ճոն Թորփէյ (Գանատայի բրիտանական Գոլումպիա համալսարան) խօսեցաւ «Ժխտումի մեքանիզմի մասին. հաշտեցում անցեալի հետ Թուրքիայի եւ Ճափոնի մէջ»:

Թորփէյ ներկայացուց այն տարօրինակ մթնոլորտը Թուրքիոյ եւ Ճափոնի մէջ, երբ կը խօսուի անցեալի դաժանութիւններուն մասին. նկարագրեց թէ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ այդ զոյգ երկիրներուն մէջ նախկին սխալներու կ՚անդրադառնան: Իր քննարկումին առարկայ դարձուցած էր ամէն մէկ դէպքի յանցանքի իւրայատկութիւնները եւ թէ ինչպէս «Ցեղասպանութիւն կամ Հոլոքոսթ» եզրերը կ՚ընկալեն երկու երկիրներու մէջ:

Փրոֆ. Էրիք Մարքուսէն, Գոփընհակէն, Դանիական ուսումնասիրութիւններու հիմնարկի գիտաշխատող, անդրադարձաւ Ռուանտայի եւ Սուտանի մէջ կատարուած եւ կատարուող ցեղասպանութիւններուն, Միացեալ Նահանգներու եւ ՄԱԿ.ի համեմատական գնահատականի մասին:

Ամէն անգամ Միացեալ Նահանգներու եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան տեսակէտները զուգահեռ չեն ընթանար, Առաջինները աշխարհը եւ պետութիւնները կը տեսնեն իրենց տնտեսական շահերուն ոսպնեակին ընդմէջէն որ յաճախ խոտոր կը համեմատի ՄԱԿ-ի տեսակէտներուն, այս երեւոյթը շատ յըստակ կը տեսնուի վերոյիշեալ երկու ափրիկեան երկիրներու պարագային:

Ռուանտայի համար ԱՄՆ ցեղասպանութիւն չորակեցին կատարուած ողբերգութիւնը եւ ՄԱԿ-ը նուազեցուց խաղաղապահ ուժերու թիւը: Մինչ Տարֆուրի մէջ Սուտանի կառավարութիւնը մեղադրեց ցեղասպանութեան յանցանքով եւ ՄԱԿ-ը Տարֆուր ղրկեց յատուկ յանձնաժողով եւ 2005 Մարտ 31ին որոշուեցաւ Տարֆուրի գործը յանձնել Միջազգային քրէական դատարանին:

Մարքուսէն վերլուծական քննութեան ենթարկեց երկու տարբեր հակադրեցութիւններու պարագան եւ այնպիսի եզրակացութիւններ հանեց որոնք ոչ ոք անակնկալի բերին:

Էլազար Պարքան, Գլերմոնթի համալսարան (ԱՄՆ): Գալիֆորնիայի նոյն համալսարանի պատմութեան եւ մշակոյթի փրոֆէսէօր է եւ Պատմական հաշտութեան հիմնարկի տնօրէն: Հեղինակ է իր մասնագիտութիւնը շօշափող շարք մը հատորներու:

Ձեկուցումի նիւթն էր հարցական մը –Կարո՞ղ է արդեօք ցեղասպանութեան յիշողութիւնը հաշտութեան առաջնորդել:

Պատմութիւնը յաճախ կրնայ հակամարտութիւններու, պատերազմներու եւ ցեղասպանութիւններու պատճառ դառնալ. արդեօք այս միեւնոյն պատմութիւնը կրնա՞յ հաշտութեան ալ հիմք ծառայել:

Որքան ալ ազգային հակամարտութիւնները իրական թշնամանքի վրայ հիմնուած ըլլան, ազգերու պատմութիւնը բնաւ պարզ տարբերակներ ունեցող թըշնամութիւն չէ: Երբ ազգ մը պատմական անարդարութիւններու ու սխալներու բազմազանութիւնը կ՚ընդունի, կրնայ նոր գործընթացներու սկիզբ դնել, ճանաչումի հիմք ծառայել որ հնարաւոր կը դարձնեն հակամարտութիւններու կարգաւորումը:

Իր ելոյթի ընթացքին Պարքան բերաւ զանազան օրինակներ տարբեր երկիրներէ, առանց բացայայտ ըսելու, բայց վարժ փրոֆէսէօրի մը նրբութեամբ հասկցնելով որ Թուրքիան պէտք է ընդունի իր պատմական սխալները եւ բռնէ հաշտութեան ճանապարհը, եթէ կ՚ուզէ քաղաքակիրթ ազգերու կողքին նստիլ ԻԱ. դարուն:

Կէսօրուան ընդմիջումէն առաջ, տեղի ունեցաւ եղած զեկուցումներու մասին քննարկում եւ միակ հարց մը տրուեցաւ Հայաստանի ատրի համայնքէն երիտասարդ օրիորդի մը կողմէ թէ ե՞րբ Ասորիներու ցեղասպանութեան մասին ալ պիտի խօսուի:

Առաջին չորս նիստերուն ընթացքին, միջազգային զանազան երկիրներու մասնագէտներ, սկզբունքի եւ իրաւական հարցեր ջանացին վերլուծել, զանազան անկիւններէ դիտուած: Զոհի եւ դահիճի հոգեբանական վիճակները միացեալ ազգերու նոր սահմանումներով արդար գըտան յատկացնել նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան: Մէկ խօսքով՝ իրաւականը եւ սկզբունքայինը գերադաս էր, պատմական տեսանկիւնը դիտումնաւոր կերպով ձգուած էր գիտաժողովին վերջին նիստին, որ հինգերորդն էր եւ ունէր որպէս ընդհանուր խորագիր.–

"Հայ – Թրքական յարաբերութիւններ. պատմութեամբ բաժնուած, աշխարհագրութեամբ միաւորուած":

Կէսօրէ վերջ, կէս ժամ կանխուած էր օրակարգը լսելու համար առաջին այլախոհ Թուրք մտաւորականը՝ Թանէր Աքչամ: Փրոֆէսէօր է Մինէսոթայի համալսարանին մէջ, Միացեալ Նահանգներ, ուր եւ կ՚ապրի: Ծնած է հայկական Վանանդ քաղաքին մէջ, Կարսի շրջան, Թուրքիոյ մէջ բանտարկուած է իր գաղափարներուն համար, անցած է Գերմանիա եւ հուսկ Ամերիկա:

Առաջին անգամ մեր հանդիպումը եղաւ Վենետիկի համալսարանի կազմակերպած գիտաժողովին, անցեալ Հոկտեմբերին. մեծապէս գնահատած էի, որպէս Թուրք մտաւորական, իր յանդուգն արտայայտութիւնները ընդդէմ թրքական պետական պաշտօնական տեսակէտին: Այսօր ան կրկին մեր մէջ է. այս անգամ Երեւանի մէջ, իր ծննդավայրէն մի քանի տասնեակ հազարամետր հեռու, ուր չի կրնար նոյնիսկ այցելել, առանց իր կեանքը վտանգելու: Փախստական մըն է, քանի պաշտպանած է Քիւրտերուն ինքնութիւնը, ընդունած է Հայոց ցեղասպանութիւնը, այդ մասին գիրքեր ալ հրատարակած է (չորս հատոր) եւ բազմաթիւ յօդուածներ:

Այս օրուան իր ելոյթին նիւթը նուիրուած է "Հայ – Թրքական հաշտեցման արգելքներուն":

Աքչամ հիմնականօրէն երեք խնդրի անդրադարձաւ: Առաջին կէտը կ՚առընչուի հաւաքական մտածելակերպին –Ես եւ Մենք հաւասարակշռութեան խնդրին, կապուած անհատական եւ խմբային ինքնութեան:

Երկրորդ կէտը կապուած է անցեալ եւ ներկայի յարաբերութիւններու, կամ ժամանակի ընթացքին հաւաքական ինքնութեան ձեւակերպման:

Երրորդ կէտը կը վերաբերի խումբի մը կողմէն միւսին ապամարդկայնացումին: Հայուն համար Թուրքը հրէշ մըն է, Թուրքին համար Հայը վտանգ...

Ահա այս է հիմնական պատճառը հայ-թրքական յարաբերութիւններու խոչընդոտին: Կայ նաեւ պատմական կարեւոր տեսակէտ մը. Օսմանեան մտայնութեան մէջ իշխանաւորները ամբողջական ազատութիւն կը գտնէին իրենց հպատակներուն հանդէպ. տեղահանել, աքսորել իր հպատակները կայսրութեան մէկ նահանգէն միւսը, որեւէ բռնութիւն չէր նկատուեր...:

Ցեղասպանութեան ուրացումը ներկայ Թուրք պետութեան կողմէ, զինք անել կացութեան մատնած է եւ սա կրնայ դեռ երկար ատեն մը երկարիլ: Երկու կողմերն ալ պէտք է ուսումնասիրեն թէ ուրկէ կու գայ մերժումի այս քաղաքականութիւնը. երկու ազգերու յարաբերութիւնները, ներկայիս հիմնուած են սուտ վրայ. անոնք կաշկանդուած են, ըստ իս, այս պատճառով:

Ինչպէ՞ս կարելի է բացատրել Թուրքիոյ ժխտողական գիրքը... զարմանալու բան չկայ. ժամանակակից Թուրքիան Թալէաթներու վրայ հիմնուած պետութիւն է. հոն կան իրողութիւններ որոնք պետութեան համար գոյութիւն չունին. օրինակ՝ ընկերային դասակարգ, "քիւրտ" կոչուած ժողովուրդ մը, կամ Հայկական ցեղասպանութիւն... Ժամանակ հարկաւոր է որ բան մը սկսի փոխուիլ. դաստիարակութեան հարց է. պէտք է ըսել որ բաներ մը սկսած են փոխուիլ:

Ռուբէն Ատալեան, Ուաշինկթընէն, տնօրէն Հայկական Ազգային Հիմնարկին, խօսեցաւ "Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման խթանումը երրորդ կողմերու միջոցով" նիւթին մասին:

Ատալեան Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած բազմաթիւ աշխատանքներ ամփոփած է իր նիւթին մէջ եւ հեղինակ կարեւոր հրատարակութիւններու. ամերիկեան դիւաններէն 37.000 էջնոց փաստաթուղթեր հաւաքած է եւ գրած "Ամերիկան եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը" հատորը:

ԻԱ. դարը մարդկութեան նոր յոյսեր ներշնչեց, անցեալի կաշկանդումներէն ձերբազատած, նոր յարաբերութիւններու ստեղծման տեսակէտով: Հայաստան եւ Թուրքիա ալ համաշխարհային այս շարժումին մասնակից կը դառնան. անոնց յարաբերութիւնները պայմանաւորուած են պատմական յիշողութիւններու ցաւով եւ դրական կողմերով: Թուրքիոյ "սիսթեմաթիք" մերժումը Հայոց ցեղասպանութեան երկար տասնամեակներէ ի վեր, մեծապէս արգելք կը հանդիսանայ բնականոն յարաբերութիւններ մշակելու երկու ազգերուն միջեւ եւ ստեղծելու բարի դրացնութեան պայմաններ: Այս պայմաններուն տակ միակ լուծումը միջազգային ճանաչումն է Հայոց ցեղասպանութեան, որով հնարաւոր կրնայ դառնալ քաղաքական երկխօսութիւնը Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ:

(Շար. 3)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Գ. ՇԷՆԵԱՆԻ ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ "ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ" ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ 27ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 26ին նշուած է Գրիգոր Շէնեանի գրական – լրագրական գործունէութեան 50ամեակը, եւ իր հրատարակած "Նոր Կեանք" շաբաթաթերթին 27ամեակը, կազմակերպութեամբ Իրանահայ, Պոլսահայ, Հայրենակցական միութիւններու եւ Հ.Բ.Ը.Միութեան: Հանդիսութիւնը վարած է տքթ. Գէորգ Քէչիշեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Իրանահայ Միութեան կեդր. վարչութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեան եւ գնահատանքի յուշատախտակ մը յանձնած յոբելեարին: Շնորհաւորանքի խօսքեր արտասանած են ակադ. Աշոտ Կարապետեան եւ յանուն Հայաստանի աւագ հիւպատոսին՝ Արթուր Մալոյեան: Եղնիկ Բալյեան վերլուծած է Գ. Շէնեանի նոր հրատարակած "Մեր օրերուն հետ" բանաւոր հատորը, որ կը բովանդակէ հեղինակին ստորագրած խմբագրականները, մանրապատումները, վկայութիւններ եւ ճամբորդական յուշեր: Տոքթ. Յովիկ Մելիտոնեան ներկայացուցած է հայ մամուլին դերը եւ "Նոր Կեանք"ի 27ամեայ վաստակը: Յանուն Պոլսահայ Միութեան խօսք առած է տքթ. Յովհաննէս Աւետիքեան, որու խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարին որդին՝ Սեւակ Շէնեան, եւ Երուանդ Պապայեան: Գնահատանքի իր խօսքի աւարտին, առաջնորդ Յովնան Արք. Տէրտէրեան յոբելեարին յանձնած է Ամենայն Հայոց Հայրապետին կողմէ շնորհուած "Ս. Սահակ – Մեսրոպ" շքանշանը: Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան շնորհաւորելով յոբելեարը, կարդացած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեանի օրհնութեան գիրը, նոյն ատեն յայտնելով որ Արամ Ա. Կաթողիկոս "յարմարագոյն առիթով իր պարգեւատրումը պիտի շնորհէ": Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Գրիգոր Շէնեան, որմէ ետք տեղի ունեցած է նոր հրատարակուած գիրքին գինեձօնը: Ի դէպ, խօսք առնողներ շեշտած են յոբելեարին կնոջ՝ Արշօ Շէնեանի կարեւոր դերը թերթին հրատարակութեան աշխատանքներուն մէջ:

"ՌՈԶ ԵՒ ԱԼԵՔ ՓԻԼԻՊՈՍ" ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 35ԱՄԵԱԿԸ

Լոս Անճըլըսի "Եունիվըրսըլ Սիթի Կըլոպ" թատերասրահին մէջ նշուած է Հոլիվուտի "Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս" ազգային վարժարանի հիմնադրութեան 35ամեակը: Բացումը կատարած է տքթ. Մարալ Պալեան: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է Լոս Անճըլըս գաւառի շէրիֆ Լի Պաքա, շեշտելով ընդհանրապէս դպրոցի եւ յատկապէս հայ դպրոցի դերը՝ ամերիկեան եւ ամերիկահայ իրականութեան մէջ: Շնորհաւորական խօսքերով հանդէս եկած են տեղական եւ նահանգային պաշտօնատարները: Ցուցադրուած է տեսերիզ մը վարժարանի հիմնադրութիւնն ու զարգացումը ներկայացնող: Քսան աշակերտով եւ երեք ուսուցիչով բացուած դպրոցը ներկայիս ունի 800 աշակերտ: Խօսք առած են դպրոցին տնօրէնը՝ Վիգէն Եագուպեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան: Ձեռնարկէն գոյացած է 125 հազար տոլար, ի նպաստ դպրոցի կրթական վերելքին:

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի "Ա«ւետիսեան" սրահին մէջ, Մայիս 29ին, տեղի ունեցած է Մայիս 28ի տօնախմբութիւնը: Բացումը կատարած է Միրնա Տուզճեան: Հայաստանի աւագ հիւպատոսին շնորհաւորանքի գիրը կարդացած է Յարութիւն Կօջոյեան: Հ.Յ.Դ.ի խօսքը փոխանցած է Շանթ Փապուճեան: Բանախօսած են Ամերիկայի- Հայ Դատի Յանձնախումբի գրասենեակի վարիչ–տնօրէն Արամ Համբարեան (անգլերէն) եւ "Ռոզ եւ Ալեք Փիլիպոս" ազգային վարժարանի տնօրէն տքթ. Վիգէն Եագուպեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է նաեւ Ռուբէն Հախվերդեան:

ՍԻԱՄԱՆԹՕՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Օրէնճ Քաունթիի Հայ Կեդրոնի "Ղազարեան" սրահին մէջ, Մայիս 10ին, տեղի ունեցած է Սիամանթոյի նուիրուած գրական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի "Սիամանթօ" մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Սալբի Յակոբեան: Բանախօսած է Զարեհ Սարգսեան, ներկայացնելով Սիամանթոյի կեանքն ու գործը: Կարօ Յակոբեան ներկայացուցած է Սիամանթոյի անգլերէն թարգմանուած գործերէն նմոյշներ: Արտասանուած են բանաստեղծէն գործեր: Փակման խօսքը արտասանած է մասնաճիւղի ատենապետուհին՝ Շուշիկ Արսլանեան:

ՀԵՐՄԻՆԷ ԱՄԻՐԵԱՆԻ ՄԵՆԱՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի Հ.Մ.Ը.Մ. "Արարատ" մասնաճիւղի "Բաղդասարեան – Շահինեան" սրահին մէջ, Մայիս 15ին տեղի ունեցած է Հերմինէ Ամիրեանի մենահամերգը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ: Երգչուհին դաշնակի եւ ձայնամարզութեան դասերու հետեւած է Երեւան, ապա յաճախած է Քէօլնի երաժշտանոցը: Փոխադրուելով Լոս Անճըլըս, ան մասնակցած է գուսանական եւ ժողովրդական երաժշտութեան ձեռնարկներու, համագործակցելով Հենրիկ Անասեանի, Վաչէ Պարսումեանի, Արմէն Մանդակունեանի եւ Ռուբէն Ալթունեանի հետ: Յայտագիրը բաղկացած է գուսանական երգերէ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԿՈՒԱՆԹԱՆԱՄՕ «ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԳՈՒԼԱԳԸ»

Վերջին օրերուն աւելի յաճախակի կերպով միջազգային ու նաեւ ամերիկեան մամուլին մէջ տեղ կը գտնէ Գուպայի ամերիկեան բանտին՝ Կուանթանամոյի մէջ ցոյց տրուած անմարդկային վերաբերումը: Այնքան վրդովիչ է նիւթը, զայրացնող ու ըմբոստացնող որ "Նիւ Եորք Թայմզ"ի նման թերթ մը անգամ կողմնակից յայտնուած է անոր փակումին:

Հոն յիշեցումը կ'ըլլայ որ Պուշի կառավարութիւնը վիրաւորանք զգացած է "Միջազգային ներում"ի կողմէ Կուանթանամոյի տրուած որակումէն. "Ժամանակակից գուլագը": Ապա կը հաստատուի որ անորոշ ժամանակով արգելափակումը, ծանրածանր պայմանները, իսկապէս ստալինեան բանտերու ծաւալուն ցանցը կը յիշեցնեն: Ու այդ բոլորը թերթը անյարիր կը նկատէ արդարութեան, կամ իրաւական պետութեան ամերիկեան ըմբռնումներուն: Ու կ'ըսուի թէ լաւագոյն լուծումը կ'ըլլայ բանտին փակումը՝ ազգային այդ ամօթին վերջ տալու լաւագոյն ձեւը: Մանաւանդ որ Կուանթանամօն Ամերիկայի հակառակորդներուն քարոզչութեան համար անգնահատելի նուէր մըն է: Ան նեղութիւն կը պատճառէ ԱՄՆ-ու դաշնակիցներուն, կը վարկաբեկէ արդարութեան ամերիկեան համակարգը եւ իսլամական կրօնամոլներ շարժման անցընելու ազդեցիկ գործօն կ'ըլլայ. իսկ այդ կրօնամոլները, ծանօթ է որ ԱՄՆ միշտ կը նկատեն ահաբեկիչներու օրրանը:

Կը շեշտուի թէ աւելի քան 500 արգելափակուածներէն անոնք որոնք պէտք է դատուին, դատերը պէտք է տեսնուին ամերիկեան ատեաններու առջեւ: Նոյնիսկ եթէ անոնց մէջ կան դաւադրութեան մը ամէնէն գործօն ու վտանգաւոր անդամները, պէտք է ամբաստանութիւնները շարադրուին օրէնքներու յարգի կերպով: Իսկ այն բանտարկեալները որոնց դէմ ոչ մէկ ամբաստանութիւն կայ, պէտք է անյապաղ ազատ արձակուին վերադառնալու իրենց երկիրը, կամ այլ վայր մը: "Միջազգային ներում"ին նմանութիւնը հիմ ունի նաեւ երեւոյթը որ Կուանթանամօն ամերիկեան նոյն տեսակի բանտերու ցանցին մէկ օղակն է միայն. կան Իրաքի Ապու Ղրայպը, Աֆղանիստանի Պակրամի մեկուսարանը, եւլն.: Ամէն մէկուն անունին կապուած են գէշ վերաբերումի, չարչարանքներու, մարդասպանութեան իւրայատուկ պարագաներ:

Թերթը Կուանթանամոյի փակումը առաջին հանգրուան մը կը նկատէ. սակայն հանգրուան մը որ հիմնական իմաստ պիտի ունենայ, արձագանգելով աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ: Ու այդ նախաքայլով կը յուսացուի ոչ միայն ԱՄՆ-ու համբաւին վերահաստատումը, այլ նաեւ ապահովութեան ամրացումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐԹԱԳԻՒՂՑԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԹՐԻՔԸ

Երբեմնի հայրենակցական միութիւններուն աւանդութիւնը վառ պահելով, նախկին պոլսաբնակ օրթագիւղցիները զիրար կը վերագտնեն տարեկան հանդիպումով մը: Անոնց մեծ մասը անցեալ փառքի տէր Վոսփորի այդ արուարձանին կապուած է գլխաւորաբար Թարգմանչաց վարժարանին ընդմէջէն: Ու տարեկան հաւաքոյթին ընթացքին յուշերու, զգացումներու կարեւոր բաժին մը կը բանան անոր պատերուն մէջ անցած մանկութեան աղուոր էջերը:

Այս տարի եւս օրթագիւղցիները հաւաքուեցան Յունիս 18ին, Առնուվիլի հայկական մէկ ճաշարանին մէջ: Յիշելէ ետք սիրելի դէմքեր, ինչպէս Թարգմանչացի ուսուցիչներ, ուսուցչուհիներ, ընկերներ, գոհունակութեամբ անդրադարձան որ վարժարանը աշխոյժ ներկայութիւն կը պահէ պոլսահայ կրթական ցանցին մէջ, աւելի քան 200 աշակերտներով:

Վահէ Խօզթէյինի ողջոյնի խօսքէն ետք, Առնուվիլի նոր քահանան Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեան անդրադարձաւ Թարգմանչաց օրուան: Խնամուած, հանրամատչելի անոր խօսքը գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ ներկաներուն կողմէ որոնք ապա բոլորուեցան սեղաններուն շուրջ, զուարթ մթնոլորտի մէջ երգով, խօսքով շարունակելու համար երեկոյթը մինչեւ ուշ գիշեր:

ՕՐԹԱԳԻՒՂՑԻ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Հիմա, դրեթէ տասը ամիս է ի վեր, այդ մարդուն հետ կ'ապրի եղեր վրանէ վրան պտտելով եւ արջն ու կապիկը խաղցնելով:

Երբ աւելի մօտէն քննեցինք զինքը, տեսանք որ գեղեցիկ աղջիկ մըն էր խեղճը հազիւ 17-18 տարեկան: Անապատի արեւն ու աղտոտութիւնը զինքը այլափոխած, գնչուհի մը դարձուցած էին:

- Գիշերները, բացատրեց, շատ անգամ ճամբուն վրայ կամ արտի մը մէջ կը պառկինք կապիկին, էշուն եւ արջին հետ քով քովի: Անտանելի է կեանքս, բայց վարժուեցայ:

- Թողուր փախիր այդ մարդուն քովէն:

- Ո՞ւր երթամ, ի՞նչ ընեմ, պատասխանեց աղջիկը, եթէ անոր քովէն հեռանամ, ուրիշ արաբ մը պիտի առնէ զիս... գոնէ ասոր հետ վարժուած եմ, թէեւ իրարու հետ կը կռուինք բայց զիս շատ կը սիրէ:

Եւ մտածե՛լ որ այդ խեղճ աղջկան վիճակակից հազարաւորներ կային:

Մեր չէօփճիութեան չորրորդ օրն էր, ուրբաթ առտու մը կանուխ, պատրաստուեցանք մեր գործին երթալու:

Երբ Սարային մեծ դռնէն դուրս պիտի ելլէինք՝ պահակ կեցող ոստիկանը.

- «Եասաք», գոչեց:

Բացատրեցինք թէ մենք ըստ սովորականին մեր գործին պիտի երթայինք:

«Եասաք» կրկնեց մարդը:

Շուարած՝ տեղերնիս դարձանք:

Սարային պարտէզը, այդ միջոցին, լեցուած էր հարիւրի մօտ Հայերով, մեծ մասը կին ու տղաք, ամէնքն ալ ամենախեղճ վիճակին մէջ, պատառատուն ըզգեստներով, կմախացած դէմքերով:

Ոստիկաններուն հարցուցինք թէ ի՛նչու հոս բերուած էին.

- Աւելի հեռուն՝ Անա պիտի ղրկուին, պատասխանեցին:

Մեր միւֆէթթիշը տեսնելով որ չենք երթար մեր գործին, ինք եկաւ մեզ փնտռելու:

Ոստիկանները դարձեալ թոյլ չտուին որ դուրս ելլենք:

Այն ատեն միւֆէթթիշը գնաց Սէր քոմիսէրին քով, բացատրութիւն ուզելու:

Քիչ ետքը վերադարձաւ մեր մօտ:

- Սէր քոմիսէրը ինք հրամայեր է որ ձեզի թոյլ չտան դուրս ելլելու. ըսաւ:

- Ինչո՞ւ համար:

- Չեմ գիտեր:

Ու միւֆէթթիշը հեռացաւ:

Զգացինք որ նոր փորձանք մը կը դառնար մեր գլխուն շուրջը: 1

Այդ միջոցին չէօփճիութիւնը երանելի բան մը կը թուէր մեզի, զոր կը կորսնցնէինք:

Որչափ երջանիկ պիտի համարէինք ինքզինքնիս եթէ թոյլ տային երթալ փողոցները աւլելու, աղբահաւաքի կառքերուն ետեւէն:

- Եկէ՛ք Սէր քոմիսէրը ձեզ կ'ուզէ, ըսաւ ոստիկան մը մեզի մօտենալով:

Սրտատրոփ գացինք պարտէզին անդիի ծայրը ուր կեցած էր Մուսթաֆա էֆ.:

- Անմիջապէս պատրաստուեցէք ճամբայ պիտի ելլէք, ըսաւ Սէր քոմիսէրը:

- Ո՞ւր պիտի երթանք, հարցուցինք:

- Միսքին...

- Բայց մեզի համար այնպէս որոշուեցաւ որ հոս պիտի մնայինք առարկեց մէջերնէս մէկը:

- Միւթէսարըֆ փաշան որոշեց որ Միսքին երթաք շուտով պատրաստուեցէ՛ք հիմա ճամբայ պիտի ելլէք:

Եւ Մուսթաֆա էֆէնտի հեռացաւ:

Միսքին երկու օրուան ճամբայ էր, անապատին մէջէն, ո՛չ կառք, ո՛չ ձի, ո՛չ ուղտ կարելի էր գտնել, հազիւ կարողացանք մէյ մէկ էշ վարձել: Մեր գոյքերը որոնք արդէն բաւական թեթեւցած էին, չէինք կրնար ամբողջութեամբ միասին տանիլ: Զատեցինք ամէնէն անհրաժեշտները, այնքան բան ամէն մէկերնուս համար որ էշը կարենար տանիլ, մեզ ալ միասին կրելով: Իսկ մնացածը հո՛ն պարտէզին մէջ աճուրդի հանեցինք ու ոչինչ գիներով ծախեցինք ոստիկաններուն:

Սէր քոմիսէրը կրկին եկաւ, բոլորս, հարիւր հոգիի չափ իր շուրջը հաւաքեց:

Այդ բազմութեան մէջէն զատեց տուաւ զիս ու մօրեղբայրս, Կարապետը իր եղբայրներով ու քրոջմով, Քէչիշ օղլուն եւ զաւակը, Զաքարը, Ալի Րիզան ու Թէվֆիքը, Ստեփանը, յետոյ Տօք. Արմենակ Մարգարեանը որ Գոնիայէն աքսորուած էր Տէր Զօր, յետոյ Աստանացի կօշկակար Միհրանը, յետոյ Աստանացի ուսուցիչ մը եւ իր կինը: Այսպէս 17 հոգի զատ խումբ մը կազմեցինք եւ զատ արձանագրութեամբ մը յանձնուեցանք այն ոստիկաններուն որոնք պաշտօն ունէին մեզ մինչեւ Միսքին տանելու:

(Շար 82)

(Շար. Ա. էջէն)

"մաքրել" ուզեց, աւելի վերջ ալ երբ ըսաւ թէ այն դատաւորը որ առժամեայ ազատութիւն շնորհած է դատապարտեալի մը (որ կին մը սպաննեց) պէտք է վճարէ իր սխալին գինը: Այս վերջին արտայայտութիւնը մանաւանդ, ոտքի հանեց դատական մարմինները: Ինք կը պնդէ, տէրը կը մնայ իր ամբոխավար խօսքերուն, կրկնելով թէ ինք զոհերուն կողմն է: Իր հակառակորդները կը յուշեն որ կինը չէր վերադառնար (ընտանեկան հարցեր ունի եւ կինը ձգած գացած է) եւ այդ պարագային "չահած ենք" ըսած կ'ըլլայ ըստ Վիլըփէն Շիրաքի (Լիպերասիոն, Յունիս 24):

ԻՆՍէ-ի (Վիճակագրութեան Ազգային Հիմնարկ) համաձայն Հողեգալուստի Երկուշաբթիին (ըստ Ռաֆարէնի, հարկ էր աշխատիլ ի նպաստ տարեցներուն) բերած նպաստը "շատ մօտ է զերոյի":

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թադէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յուլիս 2, ժամը 13·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

Vient de paraître

CD
Armenian and Iranian Melodies
«HAYREN» Music Band
S'adresser aux adresses habituelles (FNAC, Virgin, etc...)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 3: Տօն է վարդավառի

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4: Մեռելոց:
ժամը 11ին:՝ Հոգեհանգիստ:

Une belle urgence pour aider l'Arménie

Pour soutenir son action humanitaire et culturelle en Arménie et au Karabagh, Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA), vient de créer avec la Maison Hermès, un carré de soie nommé **Les jardins d'Arménie**. Réalisé par le dessinateur Karen Petrossian, ce carré a pour thème l'histoire de l'arche de Noé, du déluge et du mont Ararat, avec un foisonnement de fleurs et de fruits et une foule d'animaux multicolores. Edité dans un coloris rouge exclusif, ce carré de 90 cm sur 90 est disponible seulement par souscription auprès de SPFA, jusqu'au 30 juin.

Le prix de ce carré Hermès est de 250 Euros, qu'il faut régler par chèque libellé à l'ordre de SPFA.

Le président de SPFA, le pasteur Samuel Sahagian, remercie le directeur d'Hermès, Jean-Louis Dumas, pour ce geste beau et généreux, puisque les bénéfices de cette vente exceptionnelle seront consacrés en totalité aux actions humanitaires engagées par SPFA dans les secteurs de la santé et de l'éducation, en Arménie et au Karabagh.

Les commandes sont reçues par SPFA jusqu'au 30 juin, et les carrés seront envoyés par SPFA en octobre 2005.

S'adresser à
SPFA, 1 rue Cabanis 75014 Paris
Tél. : 01 47 35 30 23.

Par ailleurs, si le voyage en Arménie et au Karabagh, organisé par SPFA du 24 octobre au 3 novembre 2005 vous intéresse (1.300 Euros), un programme détaillé vous sera envoyé sur demande.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux

le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16 et 17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— **6h15** Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— **7h** Square Montholon - rue La Fayette **Paris 9e - Métro Cadet;**
— **7h30** Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne.
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son

GALA ANNUEL

DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le Vendredi 1er juillet
à partir de 20 heures 30

à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

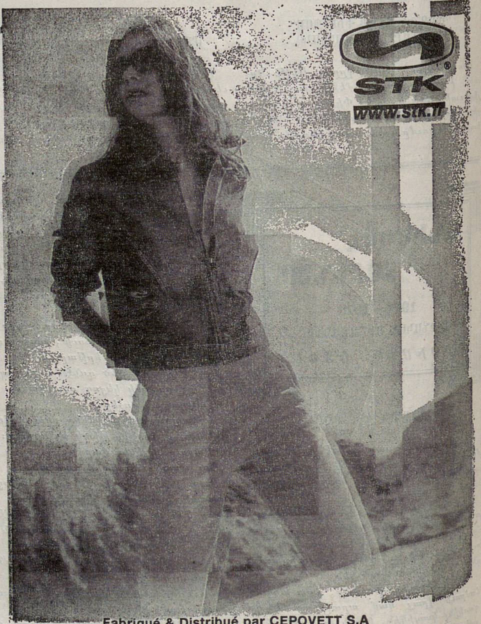
Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 28
MARDI
28 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.232
Foudateur SCHAVARCH MISSAKIAN
80e ANNEE — N° 21.232

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ն

ԱՀՄԱՏԻՆԵԺԱՏ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ «ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՏԻՊԱՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ՀԱՆԳՍՏԱՑՆԵԼ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ

Ոչ ոք կը նախատեսէր ինչ որ պատահեցաւ Յունիս 24ին Պարսկաստանի մէջ: Սկիզբէն նախընտրութիւն տրուած էր Աքպար Հաշեմի Ռաֆսանճանիի, որ չափաւոր անձ մը կը նախատեսուէր, ինչ որ կը հաստատէին նաեւ հարցախոյզերը: Առաջին շրջանի արդիւնքները արդէն լուրջ մտահոգութիւն պատճառեցին, քանի առաջին անգամն է որ Բ. շրջան մը անհրաժեշտ կը դառնար եւ միաժամանակ երկու թեկնածուներու արդիւնքները շատ մօտ էին իրարու: Արդարեւ, Ռաֆսանճանի կը ստանար ձայներու 21%ը եւ Ահմատինեժատ՝ 19,47%ը: Բ. շրջանը կը հաստատէր ծնունդ առած մտահոգութիւնը, երբ Թեհրանի ծայրայեղ պահպանողական թեկնածու Մահմուտ Ահմատինեժատ կ'ընտրուէր ձայներու 61,69%ով, մեծամասնութիւն մը որ թոյլ չէր տար նոյնիսկ խնդրոյ առարկայ ընել անկանոնութիւնները: Ռաֆսանճանի ստացած էր միայն ձայներու 35,92%ը: Կը թուի որ կը վճարէ ժողովրդական չըլլալու իր պարագան, մեծահարուստի հանգամանքը, երկրի մը մէջ ուր 15 միլիոն Պարսիկներ աղքատութեան սեմէն վար կ'ապրին:

Այս ընտրութեամբ սակայն, պարզ է որ աւելի քան երբեք բացարձակ իշխանութիւնը կը մնայ "գերագոյն առաջնորդ"ին՝ Խամէնէյի ձեռքը, որ այլեւս ոչ մէկ բարենորոգիչ ընդդիմադիր ունի դիմացը:

Նորընտիր նախագահը 49 տարեկան ճարտարագէտ մըն է, գրեթէ անծանօթ՝ երկրին մէջ: Թեհրանի քաղաքապետ է 2003էն ի վեր: Ինքզինք ներկայացուցած է որպէս "ազգին փողոցները աւլողը": Երկու շրջաններու միջեւ աւելի կարեւորութիւն տուած է իր ընտրապայքարին, անոր տալով աւելի ամբոխավար բնոյթ: Կ'ուզէ վերջ տալ անհաւասարութիւններուն, հիմնել "իսլամական տիպար հանրապետութիւն մը":

Իսլամական յեղափոխութենէն ի վեր յաջորդական նախագահները եղած են. – Պանի Սատր (1980–81), Ալի Ռեժայ (1981 Յուլիս–Հոկտեմբեր), Ալի Խամէյնի (1981–1989), Հաշէմի Ռաֆսանճանի (1989–1997) եւ Մ. Խաթամի (1997–2005): Երկրին Սահմանադրութիւնը նախապատուութիւնը կու տայ կրօնքին եւ իշխանութեան կենսական բաժինը "առաջնորդ"ին (ներկայիս Այաթոլլա Խամէնէյի): Նախագահը ոչ մէկ իշխանութիւն ունի արդարութեան եւ սահմանադրութեան վրայ: Երկրին բնակչութեան թիւը 66,5 միլիոն է, որուն 50%ը Պարսիկ է, 20%ը՝ Ազերի, 10%ն ալ՝ Քիւրտ: Կրօնքը շիի իսլամական է:

⁂

Արեւմուտքը, մասնաւորաբար Միացեալ Նահանգները շատ դժգոհ են, քանի "չարի առանցքը" կը ծաւալի եւ ԱՄՆ, որոնք արդէն ծանր կացութեան մը մատնուած են Իրաք, նոր ճակատ չեն կրնար առեղծել: Ներկայիս, իրենց դիրքը ըսպասողական է, "ուէյթ էնտ սի", մանաւանդ որ Ահմատինեժատ փորձած է հանդարտեցնել արեւմտեան շրջանակները, չափաւորութիւն (էքէտալ) խոստանալով: Հրապարակային առաջին ելոյթով մը, Ահմատինեժատ շեշտած է.– "չափաւորութիւնը 70 միլիոննոց անձերու այս կառավարութեան քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ", կ'ըսէ նաեւ թէ կառչած պիտի մնայ "կրօնական ժողովրդավարութեան" մը եւ պիտի պայքարի ամէն տեսակի ծայրայեղութիւններու դէմ, ինչ ալ ըլլայ անոնց բնոյթը: Աւելի անորոշ մնացած է սակայն, երբ հարց տրուած է իրեն մարդկային իրաւանց եւ կիներու մտահոգութիւններու մասին, ճշդելով թէ "ազատութիւնը ամէնէն մեծ պարգեւն է զոր Աստուած տուած է մեզի": Ինչ կը վերաբերի արտասահմանի հետ յարաբերութիւններուն, նախագահը յըստակ կերպով գծած է իր կառավարութեան ծրագիրը: Հակառակ եւրոպական պահանջներուն եւ ԱՄՆու հետ յարաբերութիւններուն, ճշդած է.– "Մեր պարտականութիւնն է հասնիլ հիւլէական թեքնոլոժիին, խաղաղապաշտ նպատակներով" եւ դիմած է եւրոպացիներուն, որպէսզի աւելի գործակցութիւն եւ վստահութիւն ցոյց տան: Վճռական կը մնայ ԱՄՆ-ու հանդէպ.– "Իրան յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ է եւ Միացեալ-Նահանգներուն պէտք չունի":

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԷՐՏՈՂԱՆ "Նոր որեւէ պայման" չընդունիր Եւրոպական Միութեան անդամակցելու համար եւ կը յուսայ որ եւրոպական յանձնառութիւնը բանակցութիւններուն համար Հոկտեմբերին, փոփոխութիւն չի կրեր: Թուրքիոյ վարչապետը, դեռ շեշտած է.– "Եթէ նոր պայմաններ պարտադրէք թեկնածու երկիրներուն, մասնաւորաբար երկրի մը որ կը պատրաստուի բանակցութիւններու, պարկեշտ գործ չըլլար": Թուրքիոյ յոյսերը մթագնած են այն օրէն երբ, յաջորդաբար Ֆրանսացիք եւ Նեդերլանտացիք ո՛չ ըսին հանրաքուէին: Ձախողութիւնը կը վերագրուի Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցին:

ՏՕԹԸ կը շարունակուի Ֆրանսայի ամբողջ տարածքին վրայ եւ Յունիս 27ին կրկին կարգ մը նահանգներ մատնանշուած էին որպէս ամէնէն մտահոգիչ շըրջանները ինչպէս՝ Նիվէր, Պուշ-տիւ-Ռոն, Ռոն, Սավուա, Իզէռ: Փարիզի մէջ ջերմաստիճանը հասած է 32 աստիճանի, ամէնէն տաք քաղաքը Պորտօն էր 39 աստիճանով եւ մերձաւոր Լանտերը 40ով... Կը նախատեսուէր որ Յունիս 29ին որոշ զովութիւն մը պիտի տիրէր:

400էՆ 500 ՀԱԶԱՐ կը նկատուի թիւը միասեռականներուն, այր եւ կին, որոնք տողանցեցին Փարիզի մէջ, Յունիս 25ին պահանջելու համար որդեգրումի իրաւունքը: Մոնփարնասէն Ռեփիւպլիք, օրուան լոզունգն էր՝ հաւասարութիւն (փոխանակ կէ փրայտի): Մասնակցած են նաեւ քաղաքական դէմքեր՝ Նոէլ Մամէռ, Պ. Տըլանոյէ: Երեք վայրկեան ալ լռութիւն պահուած է ի յարգանս սիտայի զոհերուն:

ՖՐԱՍԱՅԻ Մահմետական Պաշտամունքի Ֆրանսական Խորհուրդի նախագահ վերընտրուած է Փարիզի Մեծ Մզկիթին տեսուչը՝ Տալիլ Պուպաքէօր: Նիստին մասնակցած է Ներքին նախարարը՝ Ն.

(Շար.ը Դ. էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՆԱՄԱԿԸ Թ. ԷՐՏՈՂԱՆԻՆ

Ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան լծուած գիտնականներու միջազգային ընկերակցութիւնը Յունիսի սկիզբին Ֆլորիտայի մէջ գումարած է երկամեայ նիստը: Ընկերակցութեան նախագահն է Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումին անսակարկ պահանջով ծանօթ գիտնական Իսրայէլ Չառնի: Նիստին մասնակիցները միաձայնութեամբ խմբագրած են Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանին ուղղուած բաց նամակ մը. հոն կ'ըսուի թէ մտահոգ են տեսնելով որ վարչապետը ամէն անգամ "անկողմնակալ ուսումնասիրութիւն" կը պահանջէ Հայկական Ցեղասպանութեան մասին, ատով իր տգիտութեան փաստը տալով: Նամակագիրները անգամ մը եւս դիտել տուած են որ հարցին մասին մտաւոր աշխատանքի արդիւնք փաստագրական նիւթի պակաս չկայ եւ թէ կատարուածը յարիր է ՄԱԿ-ի ցեղասպանութեան պայմանագրին դրոյթներուն:

Նամակը կ'աւարտի Թ. Էրտողանի ուղղուած կոչով որ ճանչնան անցեալի իշխանութիւններու պատասխանատուութիւնը, ինչպէս ըրաւ Գերմանիան Ողջակէզի հարցին մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ջ Ա Ւ Ա Խ Ք

ՎՐԴՈՎՆԵՑՆՈՂ ՈՐԲԱՆՈՑԸ

Նինոծմինդա քաղաքին մէջ բացուած որբանոց մը կը դիտուի որպէս շրջանին ժողովրդագրական պատկերը ի նպաստ Վրացիներուն փոխելու նախաձեռնութիւն: Համոզումը հիմնուած է որբանոցի տնօրէնին կրօնաւոր Գ. Աբուլաձէի Ջաւախքի երկլեզու "Հարաւային դարպաս" թերթին տուած հարցազրոյցին բառերուն: Ան ըսած է թէ որբանոցին պատսպարեալները երկրին այլ շրջաններէն բերուած որբեր են որոնք յետագային կը հաստատուին Ջաւախքի մէջ:

Ջաւախքի հայութիւնը վրդովումի նման պատճառներ յաճախ կ'ունենայ, քանի որ տնտեսական դժուար կացութեան հետեւանք Հայերու արտագաղթը մնայուն երեւոյթ է, միւս կողմէ իշխանութիւնները ամէն բան կ'ընեն մինչեւ 1990ական տարիները գրեթէ միայն Հայերէ բնակուած շրջանին ժողովրդագրական կշիռը իրենց ի նպաստ փոփոխելու համար:

⁂

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆԻ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐՈՒՆ ԶՈՀ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ

Ծալկայի մէջ Յունիս 25ին Ներքին գործերու նախարարութեան զօրամասէն զինուորական մը ծանրօրէն վիրաւորած է Դզըրքիլիսա հայկական գիւղէն 26 տարեկան բնակիչ մը: Ան քանի մը հայ գիւղացիներու հետ ինքնաշարժով գացած է Հոլեանք գիւղը ուր զինուորականները չեն արտօնած որ գիւղէն անցնին երբ ստուգած են որ Հայեր են: Այս վերջինները արհամարհանքով պատասխանած են ապօրինի արգելքին, ինչ որ պատճառ եղած է որ զինուորականները կրակ բանան ինքնաշարժին վրայ, քանի մը տեղէն վիրաւորեն Վ. Նազարէթեանը: Երիտասարդին վիճակը լուրջ էր:

ԺՈՐԺ ՍԱՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Մեր նախորդ թիւով (Յունիս 25–26) վերջին պահուն հաղորդած էինք որ Յունիս 23ին, յետ անողոք հիւանդութեան իր մահկանացուն կնքած էր Ժորժ (Գէորգ) Սարեան:

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս 1926ին եւ ընտանեօք Ֆրանսա փոխադրուած 1929ին: Կանուխէն մտած է ազգային կեանքի մէջ, նախ ԺԱՖ-ի (Ֆրանսայի Հայ Երիտասարդութիւն) Ազգ. կոմիտէին, ուր գանձապահ է, ապա ընդհանուր քարտուղար, կը մասնակցի կազմակերպութեան բոլոր ձեռնարկներուն՝ ամռան ճամբար, զբօսաշրջութեան ճամբորդութիւններ, Հայաստանէն եկող գեղարուեստական խումբեր եւլն., եւլն.:

Գործօն մասնակցութիւն բերած է Խորհրդային Հայաստանի տարեդարձներու տօնակատարութիւններուն: Մասնակցած է նաեւ միջազգային փառատօներու (1953ին Պուքրէշ, 1957ին Մոսկուա):

1964ին ԺԱՖ-ի "հիները" կ'անցնին Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան (ԻՒՔՖԱՖ) շարքերը եւ Ժ. Սարեան նախ գանձապահ է կեդրոնական վարչութեան, ապա քարտուղար, հուսկ 1992ին՝ նախագահ: Աւետիս Ալեքսանեանի մահէն ետք, 1984էն կը մասնակցի "Աշխարհ"ի խմբագրութեան, Պարգեւ Շամիկեանի հետ: 1991ին, Ժ. Սարեան կը ստանձնէ շաբաթաթերթին նիւթական պատասխանատուութիւնը եւ Պարգեւ Շամիկեանի մահէն ետք ալ՝ թերթին ամբողջական պատասխանատուութիւնը: Նուիրումով տարած է այդ աշխատանքը: Այդ թուականէն ի վեր, երկշաբաթաթերթին խմբագրութիւնը կ'ապահովէր, ֆրանսերէն դիպուկ խմբագրականներով եւ ազգային կեանքին կը հետեւէր երիտասարդական եռանդով: Մաս կազմած է Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան, նաեւ Հայկական Կազմակերպութիւններու Խորհուրդին (ՍԷ. ՍԷ. Ա. ԷՖ.), որու փոխնախագահն էր վերջին շրջանին:

Յիսուն տարիներու երկայնքին, Ժորժ Սարեան իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է գաղութիս կեանքին, եղած է միշտ Հայաստանի կողքին, երէկ՝ խորհրդային, այսօր՝ անկախ:

⁂

Վերջին անգամ զինք տեսած էինք "Աշխարհ"ի 45ամեակի ճաշին, Ապրիլ 10ին: Հիւանդութիւնը արդէն սկսած էր իր աւերը գործել, բայց չէր կորսնցուցած իր եռանդը, ջանալով պարտկել իր տառապանքը: Վերջին շրջանին, գաղութս կրեց բազմաթիւ կորուստներ, որոնք բացեր առեղծեցին: Բաց մըն ալ կը առեղծէ Ժորժ Սարեան: Կը մնայ մաղթել որ այդ բացերը պարապներու չվերածուին:

Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մ. Սարեանի եւ զաւակներուն:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տե՛ս. Դ. էջ:

1915 - 2005 ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ – ՄԱՌԻՈԹ ՓԱՆԴՈՒԿ
ԱՊՐԻԼ 20 ԵՒ 21

Հ. Ց. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

Մուրատ Պէլկէ, Պոլսոյ Պիլկի համալսարանի համեմատական գրականութեան դասախօս է. խօսեցաւ «Յիշողութիւն, մոռացութիւն եւ լռութիւն» նիւթին մասին- հասարակութիւնները ինչպէս կը յիշեն իրենց անցեալը եւ այդ յիշողութեան ազդեցութիւնը ներկայ յարաբերութիւններուն վրայ:

Խորհրդաժողովին ներկայ Թուրք մտաւորականներուն ամէնէն նուազ մտաւորականն ու մարդկայինը կարելի է համարել փրոֆ. Պէլկէն. բնական, հաղորդական եւ մարդկային չէր կար իր զեկուցումին մէջ որ թէեւ համառօտ էր բայց անկեղծ:

«Ես ալ Հայոց ցեղասպանութեան մերժումին մէջ ձեւով մը յանցաւոր եմ, քանի այն երկիրը ուր կ՚ապրիմ մերժումի քաղաքականութիւն կը մշակէ: Մանկութենէս տեղեակ էի որ Հայերու հանդէպ ցեղասպանութիւն կատարուած է. ես ինքզինքս տար պատասխանատու չեմ զգար, բայց մեղսակից կրնամ դառնալ եթէ չըպայքարիմ անոր դէմ. այս է պատճառը որ ես միշտ ձեր մէջ կը գտնուիմ» ըսաւ ան:

Արդարեւ Մուրատ Պէլկէին Վենետիկի համագումարին ալ հանդիպած էի: Հոն ալ միեւնոյն տեսակէտները դրաւ սեղանին վրայ: «Ցեղասպանութիւն» բառը դժուար է գործածել Թուրքիոյ մէջ. բայց այն ինչ տեղի ունեցաւ 1915ին Հայերու հանդէպ, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ 1948 ժընեւի համաձայնագրի սահմանները յարգող ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ: Ես կը կարծեմ որ ժամանակի կը կարօտի ճանաչումը. երկար ատեն անոր մասին խօսիլ կարելի չէր. ցեղասպանութիւն գոյութիւն չէր ունեցած. հիմա արդէն հարցը ոչ միայն դրուած է, այլ օրէ օր կ՚աճի այդ մասին խօսող Թուրք մտաւորականներու թիւը. ուրեմն լաւատես ըլլանք:

Ռուբէն Սաֆրաստեան, Հ.Գ. Ակադեմիայի արեւելագիտութեան հիմնարկի փրոֆէսօր. անգլերէնով երկար զեկոյց մը կարդաց. «Ցեղասպանութեան գործօնը Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ»:

Սաֆրաստեան թրքագէտ է. եւ ունի բազմաթիւ հրատարակութիւններ հայեւթուրք յարաբերութիւններուն նուիրուած. հեղինակ է բազմաթիւ յօդուածներու եւ գիրքերու. Իր զեկոյցով վերլուծում մը կը կատարէ ցեղասպանութեան խնդիրին Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Իր անդրադարձութիւնները կատարած է ոչ միայն հայեւթուրք երկկողմանի յարաբերութիւններու տեսանկիւնէն, այլ համեմատած՝ շարք մը համաշխարհային քաղաքական գործընթացներու սկզբնաղբիւրներու մէջ: Իր ուշադրութեան առարկան դարձուցած է նաեւ խնդրին աշխարհաքաղաքական տեսակէտը: Սաֆրաստեան այս եզրակացութեան յանգած է որ ցեղասպանութեան ճանաչումին եւ դատապարտութեան խնդիրը հայ երիտասարդ դիւանագիտութեան օրակարգին մէջ մտնելով ցոյց կրնայ տալ իր հասունութիւնը: Աւելցնելով որ այս ընթացքին հետեւելով հայ դիւանագիտութենէն կը պահանջուի իր վերջնական նպատակներուն համար աւելի պարզ եւ յստակ ձեւակերպում:

Սաֆրաստեան վստահաբար լաւ մասնագէտ է իր նիւթին և սոէպ, իր զեկուցումի ատեն խօսեցաւ պարզութեան եւ յստակութեան մասին... պէտք է խոստովանիմ որ ըլլա՛յ Վենետիկի, ըլլա՛յ Երեւանի իր ընթերցումին հետեւելէ վերջ մարդ զօրաւոր գլխու ցաւեր կ՚ունենայ... քանի այնքան մէջէ մէջ նախադասութիւններ կը գործածէ, զիրար լրացնող եւ յաճախ իրարու հակասող որ կը դժուարանայ կեդրոնանալ: Սա ընդհանրապէս մեր Հայաստանի գիտնականներուն «Յատկութիւնն» է: Բառեր, բառակոյտեր, նախադասութիւններ, կրկնաբանութիւններ մեր քարթէզեան, յստակ մտքերուն միայն խառնաշփոթ կը պատճառեն, պարզապէս կը յոգնեցնեն:

Այս պատմական, միջազգային, շատ կարեւոր համագումարին հրաւիրուած էին նաեւ աստուածաբաններ, հոգեբաններ, բանաստեղծներ, գրողներ, ամբողջութիւն մը ստեղծելու մտահոգութենէն տարուած:

Անոնցմէ առաջինն էր Տոնալտ Միլլէր, Գալիֆորնիայի համալսարանի աստուածաբանութեան փրոֆ. որ իբրեւ նիւթ ընտրած էր «Ստանձնել պատասխանատուութիւն. մեղքի փոխանցումը սերունդէ սերունդ, թէ՞ դաժարախ...»:

Միլլէր իր զեկոյցի ամբողջութիւնը հիմնած էր 100 հայ վերապրողներու եւ 160 Ռուանտացի վերապրողներու յիշողութիւններու արձանագրութիւններով:

Հետաքրքրական են Հայերուն տուած պատասխանները որ հեղինակը 6 դասակարգի կը բաժնէ: 1- Խուսափում եւ հետապնդումներ: 2- Բռնութիւններ եւ զայրոյթ: 3- Վրէժ եւ փոխհատուցում: 4- Հաշտութիւն եւ ներողամտութիւն: 5- Հեռացում եւ յուսախաբութիւն: 6- Բացատրութիւն եւ տրամաբանութիւն:

Ռուանտացիներունը համեմատաբար թարմ ըլլալով, կարելի չէ նոյն չափանիշները գործածել:

Ռիչարտ Յովհաննէսեան եղաւ Համագումարի վերջին զեկուցողը:

Յովհաննէսեան պատմագէտ է, հայագէտ, հեղինակութիւն է. կոթողային հատորներու հեղինակ է. բաւ է յիշել իր քառահատոր Հայաստանի Հանրապետութիւն, պատմական գիրքը անգլերէնով. 60ական թուականներէն ներկայ է հայագիտական-պատմական գրեթէ բոլոր հաւաքոյթներուն, գործօն մասնակցութեամբ. իր կարեւոր դերը ունի յատկապէս Միացեալ Նահանգներու հայագիտական ուսումներու զարգացումին մէջ: Ատենէ մը ի վեր (2000) սկսած է պատմական Հայաստանի եւ հայկական կեդրոններու մասին հետաքրքրական համագումարներ կազմակերպել, Վան-Վասպուրական (2000), Ծովք - Խարբերդ (2002), Բաղէշ–Պիթլիս (2001), Տարօն–Մուշ (2001), Կարին-Էրզրում (2003), եւ հայկական Պոլիսը ուր զարմանալիօրէն մոռացութեան տուած էր, միայն Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութենէն, 250 կարկառուն դէմքեր, Ալիշանի, Զարպհանալեանի, Աւգերեանի եւ Բագրատունիներու մակարդակով տիտաններու, մոռցուած էր նաեւ Վիեննայի մասնաճիւղը, որոնց համար հարկ զգացի, յանուն արդարութեան, երկար յօդուածաշարքով, ՅԱՌԱՋի էջերէն ներկայացնել այդ անտեսուած դէմքերը:

Ռիչարտ Յովհաննէսեանի զեկուցումը, ինքնավստահ գիտնականի վայել ներդըրում մըն էր, տրուած դիւանային փաստերով, պատմական թուականներով որոնց ճշգրտութիւնը որեւէ կասկած չէր վերցներ: Այնուհանդերձ, իր հիմնական գաղափարն էր «Յետադարձ ակնարկ նետել, բայց յառաջ ընթանալ»:

Վերջին քննարկումը տեղի ունեցաւ Յովհաննէսեանի ելոյթէն անմիջապէս յետոյ. ծրագրին մէջ կար նաեւ Պէնտար Գունէր որ (բարեբախտաբար) ներկայ չէր, անոր փոխարէն Թիֆլիսէն ժամանած էր Եւրոպական Խորհրդարանի համագործակցութեան նախագահ Մարի Անն Իսլէր Պէկէն (Ֆրանսա) որուն յաւուր պատշաճի խօսքերը մասնաւոր նորութիւն մը չբերին համագումարի մակարդակով:

Փակման խօսքը կ՚իյնար անոր որ կազմակերպած էր այս լուրջ գիտաժողովը, եւ որ 2 օր առաջ իր բացման խօսքին մէջ մաղթած էր գործերու յաջողութիւն. 48 ժամ յետոյ կրնար գոհունակութեամբ ներկայանալ սրահին եւ արդար հպարտութեամբ յայտնել իր շնորհակալութիւնը բոլորին: Սակայն յանկարծ ներքին անսպասելի ելեկտրական հոսանքէ մը զարնուած, այնպիսի ջերմ, պատմական, հայրենասիրական ելոյթ մը ունեցաւ որ ողջ հանդիսականները յոտնկայս երկար երկար վայրկեաններ ծափահարեցին մեր Արտաքին Գործոց Նախարարը:

Օսկանեանի հիմնական գաղափարները փորձեցի հետեւեալ ձեւով ամփոփել:

... Ցեղասպանութիւնը իշխանութեան մը յետին շահաշահութիւնն է: Ոչ մէկ ազդ կրնայ իր պատմութենէն ամբողջովին խուսափիլ. կրնայ անտեսել բայց անոր կը քանի ուրիշի պատմութեան հետ բաղդատելու ատեն: Հայաստան եւ Թուրքիա, առանձին եւ միասնաբար պէտք է համեմատեն իրենց պատմութիւնները: Մենք միակ դրացիները չենք որ խնդիր ունեցած ենք եւ կը շարունակենք ունենալ. մեր պարագային, պէտք է թոյլատրէինք որոշ հեռաւորութիւն պահել մեր անցեալին եւ ապագային միջեւ. այդ մէկը շռայլութիւն պիտի ըլլար մեզի համար. մեր միջեւ ոչ բարձեր կան, ոչ տարածութիւն. մեր տեղը հոս է. մեր աչքերուն առջեւն է մեր կորսնցուցածը. բայց քանի մերը քովի դուռն է, պէտք է բարի կամքով անցեալը մոռնալ. այդ մէկը կարելի կը դառնայ եթէ մեր դրացին ալ անցեալի դէպքերը ուզէ դարմանել... մասնաւոր «ոճրագործներ» չըլլան մեր դրացիներուն, քանի Հայերը շատ լաւ գիտեն ներկայ Թուրքիան տարբերել Օսմանեանէն. Հայութեան երկու երրորդը 1915 եւ 1918ի միջեւ կոտորուեցաւ կամ տեղահանուեցաւ: Այսօրուայ Թուրք Հանրապետութիւնը պէտք է դատապարտէ այս ոճիրը որ պատմական քննութիւններու չի կարօտիր քանի այնքան բացայայտ է:

... Հայերը Օսմանեան կայսրութեան մեծագոյն փոքրամասնութիւնը կը կազմէին. ո՞ւր են հիմա...: Կարելի՞ բան է որ մեծ հայրերն ու մեծ մայրերը մեզի ցնորական վէպեր շարադրած ըլլան... Ո՞ւր են հարիւրաւոր վանքերու եւ եկեղեցիներու կառուցողները ժառանգորդները... վանքեր որոնց աւերակները տակաւին կ՚աղաղակեն "Թրքական" հողին վրայ... Արդեօք Միացեալ Նահանգներու դեսպան Հէնրի Մորկընթաուի հաշուետուութիւնը ջարդերու մասին սուտ վկայութի՞ւն մըն է..., ինչո՞ւ գինուորական ատեան մը կազմուեցաւ, գինադադարին եւ դատեց Եղեռնի Թուրք պատասխանատուները Թուրքերու ձեռքով... ինչպէ՞ս կարելի է բացատրել այն հազարաւոր էջեր կազմող փաստաթուղթերը որ տակաւին գոյութիւն ունին բոլոր ազգերու դիւաններուն մէջ... եթէ սա ցեղասպանութիւն չէ, այլ միայն ապստամբ Հայերու հեռացում պատերազմի ճակատներէն, ո՞ւր են սահմաններէն հեռու հայ քաղաքներու բնակիչները, ինչո՞ւ անոնք նաւերով ծովու բացերը խողխողուեցան կամ մէկ գիշերուան մէջ ամբողջ մտաւորական դասակարգը տասանորդուեցաւ. ինչպէ՞ս նման բան մը կարելի է առանց ծրագրի եւ կանխապատրաստութեան: Երբ պետութիւն մը իր հարազատ քաղաքացիները ծրագրուած կերպով կը տեղահանէ քաղաքական պատճառներով ատիկա «Ցեղասպանութիւն» կը կոչուի:

Ափսո՛ս որ Թուրքիան այսօր անհաշիւ գումարներ կը մսխէ պատմութիւնը խեղաթիւրելու եւ խեղաթիւրել տալու... մինչ Հայերը արդարօրէն կը սպասեն որ աշխարհը ճանչնայ եւ դատապարտէ վերջապէս ոճրագործները եւ անոնց գործակիցները:

Թուրքիան պէտք է զատորոշէ քաղաքականութիւնը պատմութենէն: Մեզի համար զուտ սպառնալիքներ են թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը ինչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ: Ինչո՞ւ կը զարմանան որ տակաւին ԱՐԱՐԱՏԸ մեր գինանշանին վրայ է. Թող գիտնան որ Հայերը այդ հողին վրայ հազարամեակներ ապրած են. ճիշդ է որ Հայաստանի սահմանները դարերու ընթացքին փոփոխութիւն կրած են. ծովէ-ծով Հայաստանէն վերածուած ենք ներկայի փոքր Հանրապետութեան միայն 1915էն յետոյ Թուրքերու կատարած անմարդկային ցեղասպանութեամբ...:

Այսօր քաղաքական իրողութիւն մըն է որ Հայաստան եւ Թուրքիա գոյութիւն ունին կայուն սահմաններով, միջազգային հասարակութեան մէջ: Դարձեալ քաղաքական իրողութիւն է որ դրացիներ ենք եւ պիտի ապրինք որպէս դրացի երկար տարիներ. կրկին յայտնի է որ Հայաստանը Թուրքիոյ համար որեւէ վտանգ չի ներկայացներ եւ հուսկ իրողութիւն է որ այսօրուան Հայաստանն է որ կոչ կ՚ընէ Թուրքիոյ դիւանագիտական յարաբերութիւններ ստեղծելու:

Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը ցեղասպանութեան ճանաչումը կը պահանջէ միայն, ուրիշ ոչինչ:

— Առջի օր, Թրքական հեռատեսիլի խմբակի մը հետ հարցազրոյցի ատեն ափի բերան մնացի անոնց ահաւոր անտեղեկութենէն: Անոնք զարմացած էին որ հայ – թրքական սահմանը բաց է մեր կողմէն եւ փակ՝ թրքական կողմէն: Զարմացած էին թէ Հայաստան ոչ մէկ նախապայման դրած է դիւանագիտական յարաբերութիւնները սկսելու: Մեծապէս ապշած էին որ նոյնիսկ Ցեղասպանութեան ճանաչումը պայման չէր: Տեղեակ չէին որ Կարսի դաշնագիրը Հայաստանի կառավարութենէն չէ մերժուած...: Հիմա ալ ես զարմացած եմ թէ ինչպէ՛ս թրքական պաշտօնական քարոզչութիւնը այդքան մարդիկ ձգած է մութի եւ խաւարի մէջ...:

— Սխալ է կարծել որ մենք հակառակ ենք Թուրքիոյ մուտքին Եւրոպական Միութիւն. ի հարկէ կ՚ակնկալենք որ ան դառնայ իսկական ժողովրդավարական երկիր մը ուր ուսանողները տեղեակ պահուին Ցեղասպանութեան, Հայոց մշակութային գանձերը վերանորոգուին. կը յուսանք որ օր մը այդպէս ըլլայ. Թուրքիան պէտք է վերատեսնէ իր երկրին մէջ մարդկային եւ քաղաքական իրաւունքներու հարցը, կրօնքի եւ խօսքի ազատութիւնը:

Մենք Եւրոպական Միութենէն կը սպասենք, բնականաբար, որ այս անհրաժեշտ տուեալները պահանջէ Թուրքիայէն, եւ գանազան դիւանագիտական կամ տնտեսական պատճառներով աչք չփակէ այս անհրաժեշտ պայմաններուն դիմաց:

*
**

Համագումարի ներկայացումը փակելէ առաջ հարկ է քանի մը կէտեր աւելցնել: Քննարկողներու մէջ կային անձեր որ իրենց կարծիքներով ուշադրութիւն գրաւեցին: Անոնցմէ ամէնէն յայտնին, բնականաբար, Անգարայի ծանօթ դէմքն է՝ Պասքըն Օրան, Համալսարանի փրոֆ. քաղաքագիտութեան եւ միջազգային յարաբերութիւններու:

Վենետիկի համագումարին ալ ներկայ էր. հոն ալ նոյն անհեթեթութիւնները անըրեսաբար կրկնեց. "Ձեր ողբերգութիւնը ինչ ուզէք կոչեցէք, միայն Ցեղասպանութիւն մի կոչէք": Եւ գիտէ՞ք ինչո՛ւ. որպէսզի Թուրք մտաւորականները չզայրացընենք կամ չխրտչեցնենք: Վենետիկի մէջ ըսի որ այդ մեր հարցը չէ... եւ պարոն Անգարայի փրոֆ.ը այդ միջազգային ամպիոնէն գլխ Աւաքեկիչ անուանեց:

Այս միեւնոյն անձը, Պասքըն Օրան, Մառիոթի բեմէն ալ նոյն նախադասութիւններով հանդէս եկաւ, առանց բառ մը փոխելու: Այս անգամ պատասխանը իր հայրենակիցէն տրուեցաւ. Թանէր Աքչամ. "Մեզի չիյնար Հայերուն ըսել թէ ինչ բառ պէտք է գործածեն": Իսկ Մուրատ Պէլկէ աւելցուց. "Եթէ 1915ը ցեղասպանութիւն չէ, կ՚ուզէի գիտնալ թէ ինչ է ցեղասպանութիւնը":

Պոլսոյ "Ակօս"ի խմբագիր Հրանդ Տինքին ալ քաջ եւ յստակ միջամտութիւն մը կատարեց, հիմնականօրէն շեշտելով որ Թուրք հասարակութիւնը կարծիք չունի. ան գերին է պետական տեսակէտներուն՝ ժողովրդավարութեան պակասէն. միակը որ բան մը կրնայ փոխել, Թուրք ժողովուրդին հասարակաց կարծիքն է. պէտք է անոր վրայ աշխատիլ. լուսաբանել, իրաւունք տալ անձնական կարծիքի. պատմեց նաեւ թէ պետութեան կազմակերպած Անգարայի հաւաքոյթին չէ վարանած ըսելու որ եթէ նոյնիսկ ոսկեպատ շոգեկառքերով տեղահանէիք Հայութիւնը դէպի օտարութիւն, դարձեալ Ցեղասպանութիւն պիտի կոչէի. քանի ամբողջ ժողովուրդ մը կը հեռացնէիք իր հազարամեայ բնօրրանէն:

Քննարկողներու խումբին մէջ կը գտնուէր նաեւ Հ. Զէքիեան, որ համառօտ, տրամաբանական ելոյթը փակել ուզեց ամէնուն սրտին խօսող կոչով մը, որ ներկաներուն ծափահարութիւններուն արժանացաւ. – Թէ ե՞րբ պիտի տեսնենք մեր նահատակները սուրբերու կարգին: Տեղին հարցում եւ արդար փափաք, որ սրահին մէջ գտնուող հայ եկեղեցականի մը կըրքոտ, անվայել գիտողութեան առիթ տըւաւ:

Երկրորդ անդրադարձս կ՚երթայ մեր Ցեղասպանութեան հետ անմիջական առընչութիւն ունեցող Յոյներու եւ Քիւրտերու բացակայութեան. միայն ասորի օրիորդ մը հարց տուաւ թէ ո՞վ պիտի զբաղի Ասորիներու ալ ցեղասպանութեամբ:

Յոյները, որ բազմաթիւ կոտորածներ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ Ա. ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ

Ցեղասպանութեան մասնագէտներու միջազգային ընկերութեան առաջին մրցանակը տեղի ունեցաւ Ֆլորիտա, Յունիս 3-7, աւելի քան 250 մասնագէտներու մասնակցութեամբ. անոնք եկած էին ԱՄՆ-էն, Եւրոպայէն, Աւստրալիայէն, Ճափոնէն: Կային նաեւ 13 Հայեր:

Գլխաւոր ատենախօսներէն էր փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեան որ նուէթ ըրաւ 90ամեակը: Իսկ գլխաւոր մեծարեալը եղաւ փրոֆ. Վահագն Տատրեան որ պարգեւատրուեցաւ միութեան քանչանով: Զայն յանձնելէ առաջ միութեան նախագահը փրոֆ. Ռ. Մելսոն գրուատական արտայայտութիւններ ունեցաւ փրոֆ. Տատրեանի հասցէին. շեշտեց մանաւանդ որ ընկերութեան հիմնումէն շատ առաջ ան ծաւալուն ուսումնասիրութիւններով եւ հրատարակութիւններով ցեղասպանութեան նիւթով ուսումնասիրութիւնը գիտական բարձր մակարդակի հասցուց: Ըսաւ թէ ինք ալ շատ ուրիշներու կարգին մեծապէս օգտուած է Տատրեանի գործերէն ու խորհուրդներէն երբ կը պատրաստէր իր ընդարձակ աշխատութիւնը ուր Հայկական եւ Հրէական Ցեղասպանութիւններուն բաղդատական զուգակշիռը կ'ընէ: Ապա յայտնեց թէ ընկերութիւնը իր շըքանշանին առաջին տուչութեան արժանի նկատած է փրոֆ. Տատրեանը: Այս վերջինը կարճ ելոյթով մը ծանրացաւ անպատժելիութեան երեւոյթին վրայ: Ըսաւ որ Հայկական Ցեղասպանութեան ամէնէն ցայտուն եւ համայն մարդկութեան համար ամէնէն աղէտալի հետեւանքը եղած է անպատժելի մնացած ըլլալը:

Շքանշանին յանձնումէն ետք, գիտաժողովին վերջին նիստին միաձայնութեամբ որոշուեցաւ բաց նամակով մը դիմել Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանին, դատապարտելով Հայկական Ցեղասպանութեան հասցէին Թուրքիոյ անհիմն ու անիմաստ յամառ ուրացումները:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈԴԻՍԵՒՍ
ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ
Ցուցեր

ՏՈՔԹ. ՀԱՅԿ ԳԱԼՃԵԱՆ
(Խմբագիր՝ Նազարէթ Թօփալեան)

Երեւան 2004

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՀԱԼԷՊԻ "Աղաճանեան" սրահին մէջ, Մայիս 13ին կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին երաժըշտական յանձնախումբին էնթրատային եւ ժողովրդական երգերու համերգ մը տեղի ունեցած է: Օրուան հանդիսավարը՝ Նանոր Հայրիթեան բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն եւ արժեւորած է յայտագիրը, անդրադառնալով նաեւ ժողովրդական արուեստի ծագումին: Յայտագրի աւարտին, արտայայտուած է Շահան Եպիսկ. Սարգիսեան իր գնահատանքը յայտնելով երգահանդէսին:

ՊԱՋԱՐՃԻՔԻ (Պուլկարիա) մէջ, Մայիս 14ին տեղի ունեցած է օծումը համար կառուցուելիք Ս. Ստեփանոս Նոր եկեղեցւոյ եւ մշակոյթի կեդրոնին հիմնօրհնէքը: Արարողութիւնը կատարած է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ առաջնորդ՝ Տիրայր Արք. Մարտիկեան: Ներկայ եղած են մեծ թիւով Հայեր՝ եկած զանազան շրջաններէ:

ԳԻՒՄՐԻԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մայիս 15ին, տօնուած է Մայրերու օրը, կազմակերպութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն "Մեղրի" մասնաճիւղին: Օրուան բանախօսուհին եղած է Ալիս Գէորգեանը (Թորոնթոյէն) որ ներկայացուցած է ՀՕՄ-ի պատմականը եւ անոր ազգօգուտ գործունէութիւնը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի "Ահարոնեան" սրահին մէջ, Յունիս 4ին, կազմակերպութեամբ "Հորիզոն" շաբաթաթերթի եւ Համազգայինի "Սանահին" մասնաճիւղին, տեղի ունեցած է լուսանկարիչ Հրայր Բազէի Արեւմտեան Հայաստանի լուսանկարչական "Երկիր" ալպոմի ներկայացումը: Արուեստագէտը ներկայացուցած է "Հորիզոն"ի խմբագիրը՝ Վահագն Գարագաշեան, որմէ ետք շաբաթաթերթին երիտասարդական խմբակի անդամ Թալին Ապրաքեան կարդացած է Հայդուկ Շամլեանի գրախօսականը "Երկիր"ի մասին: Հուսկ, բեմ հրաւիրուած է Հրայր Բազէ, որ երախտագիտութեան խօսք յայտնած է իր "ուսուցիչ" հանգուցեալ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի յիշատակին, որմէ ետք սահիկներով ներկայացուցած է Արեւմտեան Հայաստանի վայրերն ու յուշակոթողները:

ԹԻՔՍԻ (Յունաստան) ակումբի մարզադաշտին մէջ, Յունիս 5ին, կազմակերպութեամբ Աթէնքի Հ.Յ.Դ. կոմիտէին, տօնուած է Հայաստանի Ա. Անկախութեան հռչակման 87րդ տարեդարձը: Յանուն կոմիտէին, խնջոյքին բացումը կատարած է Յովսէփ Քէշիշեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Կիրակոս Մկրտիչեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Յունիս 13ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Գայեանէ պալէի ներկայացումը, որ մեծ տպաւորութիւն գործած է: Ռոթարի միջազգային կազմակերպութիւնը որ կը տօնէ իր հիմնադրութեան 100ամեակը, միացած է Պէզճեան մայր վարժարանին որ կը տօնէ իր 175ամեակը եւ ձեռնարկը իրականացած է այս երկուքին միատեղ կարգադրութեամբ: Այս առընչութեամբ ներկայացումին բացումը կատարած է Պէզճեանի սան Գրիգոր Տէօշէմէճեան, որ իր ուղերձին մէջ ողջունելով վարժարանին տարեդարձը, ոգեկոչած է Պէզճեան Ամիրան, որ իր նուիրատուութիւններով 63 տարուան իր կեանքին ընթացքին կրցած է հիմնել ութ վարժարան, չորս եկեղեցի, եւ մէկ հիւանդանոց: Ռոթարի ակումբներու շրջ. կառավարիչներէն Սթելլա Կէօմէնլիի ուղերձէն ետք, սկսած է ներկայացումը:

կլլեցին եւ բռնի տեղափոխուեցան Սեւ ծովի եւ Փոքր Ասիոյ ափերէն, ծով թափուեցան Զմիւռնիոյ մէջ... կրնային այս համագումարին իրենց ներդրումը բերել, քանի շատ աւելի սերտ է անոնց առնչութիւնը մեր դատին հետ, քան Ռուանտայի կամ Տարֆուրի ժողովուրդներունը:

Հապա Քիւրտե՞րը... որ նոյնքան յանցաւոր են որքան Թուրքերը, Հայոց Ցեղասպանութեան իրենց գործնական եւ վայրագ բաժինը բերելով, որոնք տեղահանուած Հայերուն գիւղերն ու քաղաքները եւ տուներն ու արտերը գրաւած են ներկայիս, Վանէն մինչեւ Կարս, Անիէն մինչեւ Էրզրում, եւ ծրագրուած կերպով կը քանդեն եւ կը չարունակեն քանդել մեր պատմական յուշարձանները, վանքերն ու եկեղեցիները, իրենց տուներն ու ախոռները շինելու այդ դարաւոր սրբատաշ քարերով... Եւ Հայաստանի մէջ կը վայելեն ամէն ազատութիւն. Մաշտոց պողոտային վրայ ունին երկու քաղաքական գրասենեակ, ստացած են լեզու եւ գրականութիւն, համալսարանի մէջ մասնաճիւղ, թերթ եւ ամէն բարիք... ինչո՞ւ պաշտօնական կամ այլ ճամբով չի պահանջուիր իրենցմէ, որ իրենց բազմաթիւ կազմակերպութիւններուն միջոցով, մեր պատմական հողերուն վրայ ապրող իրենց ցեղակիցներուն թելադրեն եւ պահանջեն յարգանք, խնամք եւ հսկողութիւն մեր սրբութիւններուն հանդէպ...

Շա՞տ է արդեօք առաջարկս: Ես զարմացած եմ որ քաղաքագէտները, ակադեմականները, մեծապատիւ փրոֆ. տոքթորները այս հարցը երբեք չեն հետապնդած եւ համագումար համագումարի ետեւէ կը կազմակերպեն, հիմա սկսած են շուրջպարեր ալ կազմակերպել լեռներու շուրջ, ու կը մոռնան էական կէտերը:

Տայքի եւ Բարձր Հայքի մասին յօդուածաշարքիս լոյս տեսնելէն վերջ Յառաջի էջերուն մէջ, Վրացիները արդէն տագնապած, կոչ ըրած են Թուրք կառավարութեան որ "իրենց" Տայքի եկեղեցիները նորոգութեան կը կարօտին. յանուն դարաւոր Թուրքեւվրացական բարեկամութեան կը խնդրուի փրկել այդ "վրացական եկեղեցիները"...:

Հ. Ց. Պ.

Վենետիկ – Ս. Ղազար
2005 Յունիս 20

(Շար. 4 եւ վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԿԱՏԱԿ

Երուանդ գիւղին առաւօտեան կովը հանդ տանելու ճանապարհին հանդիպում է հասակակից Շուշանին ու ասում է.

– Աղջի, Շուշա՛ն, էս գիւղի ժողովուրդը քեզանից շատ շնորհակալ ա:

– Ինչո՞ւ, Երուա՛նդ:

– Էնքան է շնորհակալ, որ էլ ասելու չի:

– Այ Երուանդ, ախր ես ժողովուրդին ի՞նչ եմ արել, որ շնորհակալ ա:

– Շուշա՛ն, գետնից մինչեւ երկինք գոհ եմ քեզանից:

– Երուա՛նդ, ջանիդ մատաղ, մի ասա տեսնեմ, ախր ինչի՞ համար...

– Ժողովուրդը շնորհակալ է, որ քո տըղայ Սիմոնից մենակ մի հատ ես աշխարհ բերել, – վրդովուած ասում է Երուանդը:

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Կէսօրին մօտ ճամբայ ելանք: Կիզիչ արեւը ճեշտակի մեր գլխուն վրայ, կ'այրէր մեզ. մէկ քանիներս ուզեցինք հովանոց բանալ: Ոստիկանները արգիլեցին:

- Հարմնիք չէք երթար կոր, աքսոր կ'երթաք կոր ըսելով:

Հովանոցը աւելորդ ու չափազանց պերճանք մը կը համարէին մեզի պէս չարագործներուն համար:

Յուսահատութիւնը ա'լ բոլորովին պատած էր մեզ: Տէր Զօրը անգամ շատ տեսած էին մեզի ու այժմ կը ղրկէին աւելի հեռու, աւելի ամայի տեղ մը:

Կարաւանը շատ դանդաղ առաջ կ'երթար, պառաւ կիներ ու ծերունի մարդիկ կային, ինչպէս նաեւ մանուկներ որոնք չէին կրնար քալել: Հազիւ թէ կէս ժամ կ'երթայինք, հարկ կ'ըլլար կանգ առնել, նաեւ մնացողները հաւաքել: Անթացուպով ութսունամեայ հիւանդ ծերուկ մը կար, ո'ր քալելու բնաւ կարողութիւն չունէր:

Ոստիկանները գլխ էշէն վար իջեցուցին ու այդ հիւանդ ծերուկին տուին էշս որպէսզի կարելի ըլլայ կարաւանը առաջ տանիլ:

Կիներ որոնց ամուսինները մեռած կամ ջարդուած էին, իրենց զաւակները շալկած, գլխիկոր, լալով, անիծելով կ'երթային աւազուտ ճամբէն, հրատապ արեւուն ներքեւ:

Ինչո՞ւ համար այդ խեղճերը կը քշէին այսպէս Տէր Զօրէն հեռու, դէպի ամայի անապատները:

Պարզապէս զանոնք բոլորովին բնաջինջ ընելու համար:

Ճամբան ծանօթացայ Ատանացի ուսուցիչի մը հետ որուն անունը այժմ կը վըրիպի յիշողութենէս, մանաւանդ որ երբեք անունը չէինք տար եւ միշտ «վարժապետ» մականունով կը կոչէինք զինք:

Ինք պատմեց թէ այդ կիներուն եւ ծերուններուն հետ միասին գտնուած է Մարաթ որ Տէր Զօրէն երկու ժամ հեռու արաբական գիւղ մըն է:

Հո'ն կան եղեր մէկ քանի հազար Հայեր մէկ մասը ջարդէն ճողոպրած, մէկ մասն ալ ջարդէն յետոյ եկած: Այդ տարագիրներէն հազիւ 100-150 հոգի ողջ մընացեր է, իսկ միւսները ամէնքն ալ մեռեր են հիւանդութենէ, խեղճութենէ, անօթութենէ:

- Մէկ քանի Պոլսեցի երիտասարդներ կային, պատմեց, որոնք ամենայետին թշուառութեան մէջ մնացած էին: Այս խեղճերը աղէն անդին կը շրջէին անտէր չունէր պտնելու եւ եփելով ուտելու համար: Շատ կիներու եւ մանուկներու միակ կերակուրն էր խոտը ու ծառի տերեւները: Սատկած ձիերն ու ուղտերը վայրկենապէս անօթներու մէջ կը բաժնուէին:

Իրիկունը բացօթեայ դաշտի մը մէջ անցուցինք ու հետեւեալ առտու շարունակեցինք ճամբանիս:

Չէինք գիտեր թէ ո՞ւր պիտի երթայինք: Ի զո՛ւր ոստիկանները կը հարցուփորձէինք, անոնք ալ չէին կրնար որոշ բան մը ըսել:

- Առ այժմ Միատին կ'երթանք, տեսնենք հոնկէ ձեզի ո՛ւր կը ղրկեն:

- Ո՞վ պիտի տայ որոշումը:

- Միատինի գայմագամը:

- Թերեւս մեզի Միատինի մէջ վար կը դնեն:

- Կրնայ ըլլալ, այն ատեն ձեզի համար մեծ բարեբախտութիւն մը կ'ըլլայ: Իսկ եթէ գետին դիմացի կողմը, (այսինքն Միջագետք) անցընեն գործերնիդ գէշ է...

- Ինչո՞ւ համար:

- Երկու օրէ աւելի կեանք չունիք հոն, Շաւիները ձեզ կը սպաննեն:

Շաւիները վրանաբնակ արաբ ցեղ մըն են, ծանօթ իրենց աւազակութեամբը եւ վայրագութեամբը:

Ոստիկաններուն այս խօսքերը կրնաք երեւակայել թէ ո'ր աստիճան մտատանջութեան մատնեցին մեզի: Մորթերնիս ազատելու միակ միջոց մը կար, Միջագետք չանցած փախչիլ:

Բայց ո՞ւր կարելի էր փախչիլ անապատին մէջ:

Ստեփան, որ իբրեւ բնիկ Հալէպցի լաւ արաբերէն գիտէր, որոշեց Միատին հասնելէ ետքը խօսք տալ:

- Ես կրնամ իբրեւ արաբ ծպտուիլ ու այս կերպով օձիքս ազատել, կ'ըսէր:

Դժմքն ալ այսպիսի ծպտումի մը յարմար էր: Նիհար եւ թուխ, կրնար գիւրաւ արաբ ձեւանալ:

Այս մտահոգութիւններով իրիկունը, ուշ ատեն, հասանք Միատին:

Ուղղակի մեզ տարին Սարայ ու յանձնեցին տեղական ոստիկանութեան:

Սարայը խարխլիկ աղտոտ շէնք մըն էր, ընդարձակ պարտէզով մը:

Մեզի այդ շէնքին բակը դրին ուր անցուցինք գիշերը:

- Ուշադրութիւն ըրէ'ք հոս շատ կարիճ կայ, ըսաւ մեր վրայ հսկող ոստիկանը:

Արդարեւ պատերուն վրայ ու գետինը կը շրջէին կարիճները:

Եւ սակայն այնչափ յոգնած ու քնատ էինք որ հակառակ այդ անհաճոյ հիւրերուն՝ քնացանք մինչեւ առտու:

Միատինի գայմագամը բացակայ էր նոյն միջոցին ուստի մեր մասին կարելի չեղաւ որոշում մը տալ:

(Շար. 83)

Տիկին Մատլէն Սարեան,
Օր. Լինա Սարեան,
Արմէն Սարեան եւ Վերոնիք Ակուճեան,
Տէր եւ Տիկին Արամ Սարեան,
Անահիտ, Գայեանէ, Նոյեմի
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր, եւ ազգականին՝

ԳԷՈՐԳ Ժ. ՍԱՐԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 23ին, 78 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 1, ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նոժան-սիւր-Մառնի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Madame Madeleine Sarian
son épouse

Mademoiselle Lina Sarian,
Armen Sarian et Véronique Agoudjian,
Monsieur et Madame Aram Sarian
ses enfants

Anahide, Gayané, Noémie
ses petites-filles

et toute la famille ont la douleur de faire part du décès de

Kevork-Georges SARIAN

survenu le 23 juin, dans sa 78ème année.

Les obsèques seront célébrées le vendredi 1er juillet à 10 heures 30 en la cathédrale arménienne St Jean-Baptiste
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris
suivies de l'inhumation au Cimetière de Nogent-sur-Marne.

En cas d'oubli, prière de faire part.

Paris, le 24 juin 2005

Le CCAF apprend avec douleur le décès de son vice président

Georges SARIAN

qui était l'une des personnalités marquantes de la communauté arménienne de France.

Directeur du bi-mensuel «Achkhar» (Monde) Georges Sarian est décédé le jeudi 23 juin des suites d'une longue maladie. Grande figure du militantisme, membre fondateur de la JAF (Jeunesse Arménienne de France) avec notamment Rouben Mélik, puis secrétaire général de l'UCFAF (Union Culturelle Française des Arméniens de France) durant des années ,il était l'un des principaux acteurs de la communauté, Très apprécié pour son intégrité, son sens des responsabilités et son dynamisme, il aura marqué par son engagement les dernières décennies de la vie politique et culturelle arménienne de France.

Avec son départ, celle-ci perd l'un de ses piliers.

Pour le CCAF
Ara TORANIAN

Տիկին Ժիրայր Էնէզեան, ծնեալ Նատին Փլաթնէր,

Միքայէլ եւ Օտիլ Էնէզեան,
Գոհարիկ Էնէզեան եւ Թիէրի Թերատօ,
Սերժ Էնէզեան եւ Ֆլորանս Շալիւմօ,
Անոյշ եւ Ժան-Ատրիէն Ռըքուլ,

Լուիզ, Փիէր, Ժանն, Լորի, Կրեկուար, Հեքթոր, Կիւսթաւ, Ակաթ, Ժիւլիէթ, Ժիւլ, Լիզ
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր՝

ԺԻՐԱՅՐ ԷՆԷԶԵԱՆ-Ի

Լօզանի եւ Ցիւրիխի Դաշնակցային Բազմարուեստից Դպրոց

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 23ին, 77 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Յունիս 28, ժամը 15ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

5 rue Vauthier 92100 Boulogne

"ՅԱՌԱՋ". – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Էնէզեանի եւ զաւակներուն։

Madame Jiraïr Enézian, née Nadine Plattner, *son épouse*

Michaël et Odile Enézian
Goharig Enézian et Thierry Terradot
Serge Enézian et Florence Chalumeau
Anouche et Jean-Adrien Recoules, *ses enfants*

Louise, Pierre, Jeanne, Lorie, Grégoire, Hector, Gustave, Agathe, Juliette, Jules, Lise, *ses petits enfants*

ont la tristesse de vous faire part du décès de

M. Jiraïr ENÉZIAN

Ecole polytechnique fédérale de Lausanne et Zurich

survenu le 23 juin 2005, dans sa 77ème année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le mardi 28 juin à 15 heures, en l'église arménienne Saint Jean-Baptiste,
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

5 rue Vauthier 92100 Boulogne

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թաղէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յուլիս 2, ժամը 13.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

(Շար. Ա. էջէն)

Սարքոզի եւ յաջողած է համաձայնութեան բերել երեք մեծ դաշնակցութիւնները։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը Տ. Ռըմսֆելտ յայտարարած է որ հանդիպումներ տեղի ունեցած են Իրաքի մէջ, ապստամբներուն հետ, ԱՄՆ-ու դրդումով։ Երկու հանդիպումներ տեղի ունեցած են Յունիսին կարգ մը ապստամբական շարժումներու ղեկավարներուն հետ, ինչպէս Անսար ալ-Սուննայի (կապուած ալ-Քաիտայի)։ Իրաքեան կողմը հերքած է այս լուրը։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 3։ Տօն է Վարդավառի

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4։ Մեռելոց։
ժամը 11ին։՝ Հոգեհանգիստ։

NOUVELLES ARTISTIQUES

JANSEM

œuvres choisies

Espace RIQUET rue Massol
34500 BEZIERS
Tél. : 04. 67. 28. 44. 18
Du 1er juillet au 18 septembre

Association Arménienne d'Aide Sociale
au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées
— **MONTMORENCY (Val d'Oise)**
☎ 01 39 83 20 67
— **GONESSE (Val d'Oise)**
☎ 01 39 85 24 24
— **SAINT RAPHAEL (Var)**
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ

Հայդաս Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ միօրեայ վարժարանի բացումը Մոնմորանսիի մէջ։ Դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 14ին (14–17), 5էն 12 տարեկան փոքրերու համար։

Ծրագիրը կը բովանդակէ հայերէն լեզու, Հայոց պատմութեան և երգեցողութեան պահերէ։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Մոնմորանսիի Հանդիսութեան Տան նոր սրահին մէջ։

Տեղեկութեան համար դիմել՝
Պ. Արթօ Քիլիմլի՝ 06. 09. 02. 04. 54
Արձանագրութիւնը անվճար է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»** d'Issy-les-Moulineaux
organise

une balade sur la Seine

en Bateau-Mouche

suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux

le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»** de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— **7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;**
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne: Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son

GALA ANNUEL

DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le **Vendredi 1er juillet**
à partir de 20 heures 30

à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 29
MERCREDI
29 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.233 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.233

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՑ

ԼՂՀ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Յունիս 24ին ընտրական յանձնաժողովներու նախագահներուն մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է կեդր. ընտրական յանձնաժողովին նիստը, ամփոփելու համար Յունիս 19ի ընտրութեան վերջնական արդիւնքները :

Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովին նախագահը Ս. Նասիբեան ըսած է թէ մասնակցութիւնը եղած է 75,1%, յետոյ ներկայացուցած է մեծամասնութեան եւ համամասնական ընտրակարգերով ընտրուած երեսփոխաններուն զոյգ ցուցակները : Ընտրական յանձնաժողովներուն նախագահները շեշտած են թէ Յունիս 19ի ընտրութիւնը մէկ քայլ առաջ եղած է բոլոր նախորդներէն : Ան պատասխանած է ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն : Աստր փաստը համարուած են դէտերու մեծամասնութիւն խումբերը : Խօսուած է նաեւ թերութիւններու մասին. կարգ մը ցուցակներու մէջ սխալներ եղած են, եւլն. : 15 դիմում-բողոքի 11ը արդէն քննարկուած է, չորսը դատախազութիւն ղրկուած :

Ինը համայնքի մէջ տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւն ալ տեղի ունեցած է եւ ինը ղեկավար ընտրուած : Մէկ համայնքի մէջ աւագանի ընտրուած է, իսկ թիւ 13 ընտրաշրջանին մէջ Մաղավուզի համայնքի ղեկավարի ընտրութիւնը ջնջուած է :

«ՊԱՐԱՃԱՆՈՎ. ՎԵՐՋԻՆ ԳԱՐՈՒՆԸ»

Այս է խորագիրը այն ժապաւէնին որ կը պատմէ Պարաճանովի վերջին ամիսներուն մասին : Նկարահանումը բրած է անոր մտերիմ ընկերը Միքայէլ Վարդանով : Ժապաւէնը որ Յունիս 15ին ներկայացուած է Երեւանի մէջ, ունի փաստագրական տեսարաններ որոնք ցոյց կու տան "Սայաթ Նովա" եւ "Խոստովանութիւն" ֆիլմերու նկարահանումէն անցքեր : Տեղ տրուած է նաեւ անոր նամակներու, Պարաճանովեան հերոսներու, շարժանկարին մէջ վերջին օրերուն : Գործը պատրաստուած է 1989-90 թուականներուն : Միայն նեղ շրջանակներու համար ցուցադրուած է Երեւան, բայց ներկայացուած է Ս. Պետերբուրգ, Պերլին, Փրակա, Մոնրէալ, Նիւ Եորք, եւլն. : 1993ին "Պարաճանով. վերջին գարունը" Ռուսաստանի շարժանկարի ակադեմիային բարձրագոյն գնահատանքին արժանի նկատուած է, 1995ին ալ Ս. Ֆրանսիսքոյի փառատօնին լաւագոյն փաստագրական ֆիլմ տիտղոսին :

ԹԵՆԻՍ
ՈՒԻՄՊԼՏՈՆ

Երկուշաբթի, Յունիս 27ին, Դաւիթ Նալպանտեան յաղթեց Ռիշար Կասքէի (Ֆրանսա) 6 - 4, 7 - 6 (7/3), 6 - 0 :

Երեքշաբթի, չորրորդ աւարտականին, Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին, 18րդ դասաւորման մէջ) կը մրցէր Թոմաս Եոհանսէնի դէմ (Շուէտ, 12րդ) :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՏԱԿԸ ԿԱՏԱԿ ՄՆԱՐ...

Թուրք մամուլը յայտնի դժգոհութեամբ կու տայ լուրը թէ Գերմանիոյ հեռատեսիլի ԱՐՏ կայանը Յունիս 25ին Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանը նմանցուցած է Ապտիւլհամիտին : Նիւթ եղած է բըրքական պատժական նոր օրէնսդրութիւնը. այդ առընչութեամբ յիշուած է թէ Էրտողանի զինքը որպէս կատու ներկայացուցած ծաղրանկարիչի մը դէմ դատի դիմած էր : Այդ արարքը պատճառ եղած է որ շեշտուի Ապտիւլհամիտի հետ նմանութիւնը, քանի որ այս վերջինն ալ մեծ քիթ մը ունենալով ու մտանաշումներէ, քննադատութիւններէ ունեցած մեծ վախով, արգիլած էր "քիթ" բառին հրապարակաւ գործածութիւնը... :

Հաղորդումին ընթացքին պաստառին վրայ ցոյց տրուած է Կարմիր սուլթանին դիմանկարը որուն տեղ պահ մը խոժ զետեղուած է թուրք վարչապետին դէմքը, ընկերացած "Սուլթան Էրտողան" որակումին :

Թուրքերը կը հետեւցնեն թէ իրենց վարչապետը Գերմանիոյ մէջ արժանապատուութիւնը բաւական վնասուած մէկն է : Մեզի ալ կը մնայ մաղթել որ նմանութիւն-կատակը կատակ մնայ, "Սուլթան Էրտողան"ը չիջնէ հեռատեսիլի պաստառէն :

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախարարապետը՝ Տոմինիք տը Վիլըփէն, Յունիս 27ին, յաջորդաբար ընդունեցաւ կուսակցապետերը, որոնց կարգին էր Ազգ. Ճակատը : Այս վերջին հրաւէրը պատճառ եղաւ որ ընկերվարական պարագլուխը՝ Ֆր. Հոլանտ մերժէ ընթացք տալ հրաւէրին, որովհետեւ չի հասկնար որ ծայրայեղ-աջը սոփոբական կուսակցութիւն մը նկատուի : Ժ.-Մ. Լը Փէնի բացակայութեան (Ռուսաստան էր) Ազգ. Ճակատը կը ներկայացնէին Գարլ Լանկ եւ Ժան-Գլօտ Մարթինէզ : Հարցը հոն է սակայն, որ կուսակցութիւնը եօթը երեսփոխան ունի Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ եւ թէ 2002ին ալ, նախագահական ընտրութեան Բ. շրջանին, Լը Փէն հասած էր Շիրաքի դէմ, պարտութեան մատնելով Լ. Ժոսփէնը, ինչ որ կը նշանակէ թէ միլիոնաւոր Ֆրանսացիներ իրեն քուէ տուած են եւ կարելի չէ արհամարհել նման զանգուած մը : Տը Վիլըփէնի տեսակցութեան նիւթն էր Եւրոպայի ապագան : Մարի-Ժորժ Պիւֆէ պատասխանած էր հրաւէրին : Մնաց որ ընկերվարականները ձայն չէին հանած, երբ կառավարութիւնը ֆինանսաւորած էր Ազգ. Ճակատը հանրաքուէին առթիւ, ոչ ալ երբ 2003ին եւ 2004ին ընդունուած էր Ներքին նախարարութեան :

ԱՆՐԻ ՓՈՆՍ դատաւորը ոստիկաններով խուզարկութեան մը ձեռնարկած է, Յունիս 27ին, Ելմտական նախարարութեան եւ նախարարին՝ Թիէրի Պրըթոնի բնակարանը : Քննութիւնը կը վերաբերի այն շրջանին (1998 - 2002), երբ Ռոտիա (ծնած Ռոն-Փուլէնքի քիմիական գործունէութենէն) որպէս վարչական պատասխանատու ունէր Թիէրի Պրըթոնը : Ներկայիս, քննութիւն բացուած է թերի հաշուապահութեան ներկայացման համար եւ տեղեկատուութեան բացայայտման : Նախարարը Նիւ-Եորք էր այդ օրը եւ յայտարարած է թէ ոչինչ խանգարած է իր ճշգրտութեան բծախնդրութիւնը : Ինչպէս դիտել կու տայ Լիպերասիոն (Յունիս 28) իր խմբագրականով, "Փտած բան մը կայ Պէրսի" (նախարարութեան վայրը) : Մատըլէն կը հրաժարէր երեք ամիս ետք, Սթրոս-Քահն երկու տարի ետք, երբ քննութեան տակ կ'առնուէր, Սոտէր չորս ամիս ետք, Սարքոզի ութ ամիս յետոյ (երկու պաշտօն պէտք չէ տանէր), Կէմար երեք ամիս ետք, բնակարանին արժէքին պատճառաւ : Այլ խօսքով, 10 տարուան երկայնքին ինը նախարար իրարու յաջորդած են, ան ալ նախարարութեան մը գլուխը որ ուրիշներէ աւելի՛ պարտի վստահութիւն ներշնչել :

ԻՏԱԼԻԱ ճշգրտում մը բրաւ ինչ կը վերաբերի 2003ի տօթի զոհերուն թիւին : Արդարեւ, Վիճակագրութեան ազգային հիմնարկը յայտարարած է Յունիս 27ին, որ 2003ին 20 հազար հոգի մեռած է ոչ թէ 8.000, ինչպէս ըսուած էր : Այս ճշգրտումը կը նշանակէ որ Իտալիա եւրոպական այն երկիրն է որ առաւելագոյն թիւով զոհ տուած է : 2005ին ալ ահազանգի տակ են Միլանօ, Թորինօ, Ճենովա եւ Հռոմ :

ՏՕԹԻՆ հետեւանքով, հոս ու հոն մեռելներ եղած են Ֆրանսայի մէջ, գլխաւորաբար տարեց անձերու մօտ : 74 տարեկան փարիզցի մը եւ 84 տարեկան լիոնցի կին մը մեռած են Յունիս 27ին : Նոյն գիշերը սաստիկ փոթորիկ մը աւեր գործած է Պորտոյի շրջանը եւ ամբողջ շրջաններ ելեկտրական հոսանք չեն ունեցած, տեղ-տեղ ալ հեռաձայնը չէ բանած : Նման փոթորիկներ կը նախատեսուէին նաեւ յաջորդ օրուան համար հիւսիս-արեւմտեան շրջանը :

ՊՈԼՍՈՅ մէկ դատախազը ցկեանս բանտարկութիւն պահանջած է այն չորս ամբաստանեալներուն համար, որոնք կը դատուին ահաբեկչական արարքներու յանցանքով (Պոլիս, 2003 Նոյեմբեր, 63 մեռեալ եւ 750 վիրաւոր) որոնց թիրախներն էին երկու սինակոկ եւ Մեծն Բրիտանիոյ հիւպատոսարանը, նաեւ ԱՇ-ԷՍ-Պէ-Սէ դրամատունը : 72 մեղադրեալներէն 29ը բանտարկուած են :

ՀՈԼԱՆՏԱՅԵԱՆ արտաքսուած է Թուրք աստուածաբան մը, որովհետեւ "վըտանգ մը կը ներկայացնէր ազգային ապահովութեան համար" : Երկրին արդարութիւնը կը գտնէր որ ան երիտասարդներուն կը փոխանցէր Իսլամի տարբերակ մը "արմատական, հակարեւմտեան եւ հակաժողովրդավար" :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅԻ ընդհանուր քարտուղարը՝ Ամր Մուսա հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Յունիս 28), ուր կը շեշտէ որ "արաբական աշխարհին մէջ, ժողովրդավարութիւնը պէտք է գործընթացի մը հետեւի" : Ամր Մուսա 25 տարի է կը պաշտպանէ արաբական աշխարհը դիւանագիտական դետնի վրայ, Եգիպտոսի Արտաքին նախարար եղած է 1991-էն 2001 : Գոնտոլեցա Ռայսի այցելութիւնը Մերձաւոր Արեւելք, ընդհանուր ձեւով դրական կը գտնէ : Զինք կը մտահոգէ սակայն պաղեստինեան հարցը :

ՓՈՐՑՄՈՒԹԻ մէջ, Յունիս 28ին, Անգլիացիք կը տօնեն Թրաֆալկարի 200-ամեակը, ճակատամարտ մը որ վերջ դըրաւ (1805 Հոկտ. 21) Նափոլէոնի երազին՝ Անգլիան նուաճելու : Ներկայ կ'ըլլար նաեւ Էլիզապէթ Բ. թագուհին, ինչ որ բնական է. բայց ինչ որ անբնական է Ֆրանսայի մասնակցութիւնն է : Թրաֆալկարով է որ Անգլիա ջախջախեց ֆրանքեւսպանական նաւատորմը եւ դարձաւ ծովերու տէրն ու տիրականը, շնորհիւ ծովակալ Նելսընի : Ֆրանսացիք ալ կը մասնակցին Շառլ տը Կոլ սաւառնակիրով եւ վեց այլ նաւերով, որոնց մէջ հիւլէական սուզանաւ մը :

ԻՍՐԱՅԵԼԻ վարչապետը դիմած է Սուրիոյ, որպէսզի բարեացակամութիւն ցոյց տայ որպէս խաղաղութեան երաշխիք եւ արտօնէ որ Իսրայէլ փոխադրուին խաղաղ լրտես Էլի Գոհէնի աճիւնները, կախաղան բարձրացած Դամասկոս, 1965ին :

ՓԱՐԻԶԻ Փասթէօր հիմնարկի տնօրէնը՝ Ֆիլիփ Քուրիլսքի հրաժարեցաւ, պայմանաժամէն վեց ամիս առաջ, որովհետեւ վերջին շրջանին խոր տարակարծութիւններ կային հետազօտողներուն եւ տնօրէնութեան միջեւ : Ենթական, 63 տարեկան, մեծ մասնագէտ մըն է վարակիչ հիւանդութիւններու : Առաջին անգամ չէ որ լուրջ տագնապ կայ համբաւաւոր հիմնարկէն ներս : Հիմնուած է 1887ին, անձնակազմը 2.492 հոգիէ կը բաղկանայ :

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, Շրէօտէր եւ Պուշ ցոյց տուին իրենց յարաբերութիւնները ամրապնդելու կամքը : Պուշ ըսած է նաեւ որ դէմ չէ որեւէ նոր անդամի ներկայութեան Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ : Գերմանիա կ'ուզէ մնայուն անդամ ըլլալ, առանց վեթոյի իրաւունքի :

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ

Բանակի օրուան առթիւ ունեցած ելոյթին Ի. Ալիեւ Հարաւային Կովկասի ամէնէն հզօր բանակը կոչած է ադրբեջանականը, տեղեկացնելով որ ղեկավարութիւնը ծրագրած է ամէն տարուան պիւտճէին մէջ աւելցնել անոր յատկացումները : Աստր որպէս արդարացում յիշած է Վրաստանի ռուսական խարիսխներուն Հայաստան փոխադրութիւնը : 2003ին պաշտպանական ծախքերուն յատկացուած է 135 միլիոն տոլար, 2004ին 175 միլիոն : Այս տարուանը եղած է 300 միլիոն տոլար :

ՆԱՐՆՋԱԳՈՅՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ 1915-Ը

Ուկրանիոյ նախագահ Վ. Իուշչենկոյի Անգարա կատարած պաշտօնական այցէն վերադարձին երկրին իշխանութիւնները դէմ արտայայտուած են Ապրիլ 24ը "Հայոց Ցեղասպանութեան օր" հռչակելու Ղրիմի Խորհրդարանին որոշումին : Ռուսաստանի Հայերուն միութեան նախագահը Արա Աբրահամեան առաջին հակազդողներէն եղած է մերժումին, ըսելով որ ատիկա ուկրանական իշխանութիւններու տհասութիւնն ու ժողովրդավար երկիրներու ընկերակցութեան մասնակցելու անպատրաստ ըլլալը ցոյց կու տայ :

Նախագահ Իուշչենկոյի Անգարա կատարած այցէն զատ, որպէս բացատրութիւն կը նշուի նաեւ ուժանիւթի մարզին մէջ Ուկրանիոյ Ադրբեջանէն լայն չափով կախում ունենալու հանգամանքը :

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔԱՐԸ

Թուրքիոյ իշխող գլխաւոր կուսակցութեան երեսփոխաններէն Թուրհան Չէօմէզի Երեւան այցը բաւական լայն տեղ գըտաւ Հայաստանեան մամուլին մէջ: Բնականաբար նաեւ Թրքականին: Ինչպէս գըրուեցաւ արդէն ("Յառաջ" Յունիս 18-19), այդ երեսփոխանին երեւանեան խօսքերը, ընթացքը ամէն բանով կը մատնէին անգոյ յարաբերութիւնները վերահաստատելու տրամադրութիւն պատրաստելու նպատակը: Ան ալ առանց իրենց կողմէ ամէնէն փոքր սրբագրութեան, կամ մարտավարական ճապկումի մը: Այնքան որ Չէօմէզ Երեւանի մէջ, պաշտօնական դէմքերու իսկ ներկայութեան յանդգնած էր ըսելու թէ անցեալը պէտք է մոռնալ, մեռածները ետ չեն գար, եւլն.:

Այցին մէջ ուշագրաւ երեւոյթն ալ այն բծախնդրութիւնն էր որով ամէն քայլի Թուրք երեսփոխանը բարեկամական, սիրալիր զգացումներով տոգորուած դրացիի մը պատկերը կը ջանար տալ: Ցաւակէս Թրքական թերթերը բազմաթիւ լուսանկարներ հրատարակեցին Չէօմէզի ու երեւանցի երախաներու միասնութենէն: Ու հիւրը քանի մը մը օր ետք վերադարձաւ իր երկիրը, առաքելութիւնը կատարածի յայտնի գոհունակութեամբ:

Նման պարագաներու որոնք բազմանալու հակում ցոյց կու տան, չափազանցութի՞ւն է թերահաւատութիւնը. աւելո՞րդ է ամէն անգամուն յետին միտք տեսնել Թուրք քաղաքական դէմքի մը այս տեսակի արարքին մէջ: Չի՞ կրնար իսկապէս ցաւոտ թղթածրար մը յարմարագոյն ձեւով փակելու անկեղծ տրամադրութեան արդիւնք ըլլալ ան: Սկզբունքով, տեսականօրէն դրական է պատասխանը. սակայն հազար անգամ թանէն բերանը այրածը մածունը ալ փչելով կ'ուտէ: Մնաց որ մինչեւ հիմա թերահաւատութեան կեցուածքը գրեթէ երբեք սըխալ չէ յայտնուած:

Չէօմէզ ալ բացառութիւն չի կազմեր այս ընդհանրութեան մէջ: Երեւանի մէջ իր երկրին պաշտօնական տեսակէտը կըրկնող արտայայտութիւնները եթէ բաւարար չնկատող կար, կրնայ անհաւատ Թովմասին ակնոցը աչքը ընցնել ու կարդալ Յունիս 22ի «Աքշամ» թերթին մէջ անոր գրածները:

Այս անգամ տուն տուողը ցեղասպանութեան մասին Գերմանիոյ խորհրդարանին քուէարկած վերջին բանաձեւն է: Գրութեան առաջին տողին մէջ առօք-փառօք բազմած է «կարծեցեալ» պիտակը, ոչ իսկ ցեղասպանութեան, այլ Հայերու աքսորին ու կոտորածներուն որպէս որակում: Յաջորդ պարբերութիւնը սկսած է բանաձեւին «ամբողջովին կանխակալ կարծիքով ու կողմնակալ» յատկանիշը չեշտելով: Յետոյ կարգը եկած է անոր «միակողմանի միջուկին», «վտանգաւոր սխալներ»ուն: Ու ամբողջ էջ մը կէտ առ կէտ կրկնելէ ետք բանաձեւով ըսուածները, Չէօմէզ եզրակացուցած է. «Այս արտայայտութիւնները կը մատնեն շատ բացայայտ կանխակալ կարծիք մը, յետին մտածում մը եւ ծրագիր մը»:

Հաշտութիւն - հաշտութիւն խաղալու մինչեւ Երեւան գացած Թուրք երեսփոխանը ախտորոշումէն ետք պարտականութիւն նկատած է դարմանին մասին ալ մտածել ու ասպարէզը չձգել հայամէտ կարծիքներու: Փոշիներէն դուրս բերած է 1921ի գերմանական մամուլէն «Ալկէմայնէ ցայթունկ»ի Յուլիս 24ի թիւը ուր օսմանեան հրամանատարութեան մէջ պաշտօնի տէր գերմանացի զօր. Շէլէնտորֆ Պրոնսար պատմած է Թուրքերու կիրարկուած կոտորածները:

«Հայաբնակ ամէն վայրի մէջ յայտնաբերուած տպագիր հրահանգներ, գրգռիչ գրքոյկներ, զէնք-զինամթերք, պայթուցիկներ կը փաստեն թէ ապստամբութիւնը երկար ժամանակէ ի վեր պատրաստուած էր: Ան Ռուսաստանի կողմէ կազմակերպուած, զօրացած ու նիւթական նեցուկ գտած էր»:

Այդ բոլորը սակայն ապարդիւն կ'ըլլան, երբ Պոլիս կը լուրի պետական պաշտօնատար դէմքերու դէմ ծրագրուած մահափորձը: Եւ որովհետեւ ձեռքն ու ոտքը բռնող մահմետականները բոլորն ալ Թըրքական բանակ մեկնած են, անպաշտպան մնացած ժողովուրդը կոտորել դիւրին էր Հայերու համար: Անոնք ոչ միայն կը խոչընդոտէին արեւելեան բանակին ճակատի գործունէութիւնը, այլեւ շրջանի մահմետականները կը մաքրագործէին: «Հայերու խժդժութիւնները որոնց ականատես եղայ, շատ աւելի անգութ էին, քան Թուրքերուն վերագրուածները» կ'ըսէ ան: Այդ պայմաններուն մէջ ո՞վ կը տատամսէր: Ուստի գրեթէ բնական կը թուի կարդալ թէ «օսմանեան նախարարներու խորհուրդը վճռելով որ պետութեան համար վտանգաւոր են Հայերը, որոշեց զանոնք սահմանային շրջաններէն այլ տեղ փոխադրել»: Առիկա ըսելու ընթացքին ալ նախապէս գուշակելով որ Հայերու տեղահանութիւնը որպէս Թուրքերու կողմէ քրիստոնեաներու թշնամութիւն պիտի մեկնաբանուի, քարոզչութեան նախանիւթ ըլլայ, ամէն տեսակի խստութենէ կը խուսափին: «Հայերու քարոզչութիւնը կը տարուի ու օտար երկիրներու մէջ այդ անհեթեթութիւններուն կը հաւատան»:

Չէօմէզի ուշադրութենէն չէ վրիպած որ Գերմանիոյ խորհրդարանին ընդունած բանաձեւին մէջ Ասորիներու, Արամէացիներու, Քաղդէացիներու մասին ալ նըշում կայ: Ըսուած է թէ անոնք եւս եւ որոշ մահմետականներ ալ տարագրուած ու կոտորուած են: Այս նշումը կը նկատուի «նախանշանը շատ մը զրպարտութիւններու որոնք վաղը պիտի դրուին Թուրքիոյ առջեւ»:

Իսկապէս, առաջին տողէն մինչեւ վերջինը թրքական պաշտօնական թեզին կրկնութիւնն է Չէօմէզի արտայայտածը: Գրիչը ձեռք առնելու համար նոյնիսկ չէ սպասած որ մարսուին Երեւան այցին սիրալիր, հաշտարար, բարեկամական ժեսթերը, խօսքերը:

Անոնց եւ ճերմակի վրայ սեւով գըրուածին մեծ տարբերութիւնը բան մը կ'ըսէ՞ նման տիպարներու մօտ առանց մեծ դժուարութեան անկեղծը, լուծումի ձըգտողը տեսնողներու: Մնաց որ «լուծում»ն ալ յարաբերական բան է նման կացութիւններու մէջ: Չէօմէզ երբ նոյնիսկ Հայաստանի երեսփոխանին չէր վարաներ ըսելու որ զուգահեռ յայտարարութիւններ ընեն, ինք սահմանը բանալու հարկին, խօսակիցն ալ Թուրքիայէն պահանջ չունենալու, մոռնալու պատրաստակամութեան մասին, առիկա իր «լուծում»ն էր: Ինչպէս Հայաստանի քաղաքական դէմքերու ամէն առիթի կրկնածը թէ պատրաստ են առանց նախապայմանի երկխօսութիւն ձեռնարկելու Անգարայի հետ:

Ի վերջոյ, ոչ Չէօմէզի երեւանեան դերասանութիւնը, ոչ անոր ու գրածին չեշտակի հակասութիւնը նորութիւններ են: Այդ բոլորէն դառնագոյնը որ կը մնայ, այն արհամարհանքն է որ ցեղասպանութեան նման ծանրակշիռ հարցով մը իսկ, լայն յորձանքով մը Անգարայէն կ'ուղղուի Երեւան:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

CD reçus

CLASSICA
ARMENIACA

APEGHAN (légende sacrée — Drame lyrique de Parsegh Ganatchian et Garbis Aprikian).

LA BATAILLE D'AVARAYR (poème symphonique de Kourken Alemshah).

NAISSANCE DE DAVID DE SASSOUN (oratorio de Garbis Aprikian).
80ème anniversaire de Sipan-Komitas
et jubilé de Garbis Aprikian.

Paris 2005

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՕՐԵԱՅԻՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ ՆԻՍ

Այս ազնիւ լեզուն ստեղծող ազգը չի մեռնիր, չի կրնար մեռնիլ···

Հ. Արսէն Ղազիկեան

Այս այնքա՛ն սրտառուչ, եւ միանգամայն անչա՛փ ճիշդ ու իմաստալից խօսքերը յիշելով է, որ մեր քայլերը կ'ուղղենք Պարսամեան սրահ, նօսր գաղութիս Միօրեայ վարժարանի ամավերջի հանդէսին անպայման ներկայ գտնուելու վճռականութեամբ:

Օրը՝ Կիրակի է, Թուականն է՝ Յունիս 19:

Մինակ չենք, բնականաբար: Ցիրուի, սրահը, առջեւի մեծ բակը կ'եռան արդէն հայախօս կրթասէրներով, - ծնող, դաստիարակ, եւ անշուշտ աղին-անդին վազող, վազվզող, վառվռուն սեւաչեաներ, պզտիկէն յարաբերաբար մեծը, աղջիկ-տղայ, հաւասար թիւով: Ի՛նչ խօսք, մթնոլորտը, միջավայրը չափէն աւելի ախորժելի են, քանի հոսկէ-հոնկէ ականջիդ կը հնչէ միայն ու միայն քու հօրենական տանդ այնքան զողտր բարբառը: Խօսքը՝ Մայրենիին: Առանց օտարոտի ականջ խոցող հնչիւններու, խորթ առոգանութեանց:

Վերանորոգուած սրահին մեծկակ բեմը, իր Ֆրանսական եւ Հայկական մեծաշուք դրօշներով՝ պատկառելի դէմքով կը ներկայանայ: Առաւել տպաւորիչ կը դառնայ, երբ բեմին վրայ ՝անձայն, անաղմուկ, ժպտերես շարք կը կազմեն մեր Միօրեայէն փոքրիկները, աղջիկ-տղայ: Ստուգիւ, ինչ հոգեխռով պատկեր, երբ մեր Ա. Բ. Գ.ի տարազով նորատինեները յաջորդաբար կը հնչեցնեն Ֆրանսական եւ Հայկական փառերգները: Հաղորդավար Տիկին Անոյշ Սերովբեանի ցուցումներով՝ երկսեռ երգչախումբը այնուհետեւ կը հնչեցնէ Տէրունական աղօթքին զողտր մեղեդին եւ, վերջապէս, մեր կրթարանին այլեւս փառերգը նկատուող (որդեգրուած, հարկա՛ւ), Տոքթ. Ն. Մեզպուրեանի շատ ծանօթ Հոգեցունց Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզուն:

Բացման խօսքին՝ վարժարանիս ջանասէր տնօրէնուհին՝ Տիկին Շաքէ Յակոբեան-Գլաուսն, կը յիշեցնէ, թէ տարին կը յատկանշուի զոյգ յոբելեաններով, - 90ամեակ Մեծ Եղեռնի եւ 1600ամեակ Հայ Գիրերու գիւտին: Կը հաստատէ աներկբայ ճշմարտութիւնը: Այն թէ, հակառակ անագորոյն Եղեռնին, վայրենութեամբ սահմռկեցուցիչ 1915ին, մենք ցայսօր կը գոյատեւենք ազգովին, շնորհիւ մեր Մեսրոպեան հայրենի տառերուն, մեր չքնաղ լեզուին՝ Հայերէնին եւ ասով կեանքի կոչուած ազգային դըպրութեան, մշակոյթին ու կարգ մը ուրիշ ստորոգելիներուն:

– Տիկնանցի գլխաւոր առաջադրութիւնը անցեալէն ցայսօր, Միօրեայի պահպանումն ու զարգացումն է: Քանի հաստատ համոզուած ենք, թէ ազգային կրթական յարկերու տակ է, ասոնց ջերմիկ, տոհմիկ միջավայրին մէջ է, որ նորահասը կը ստանայ իր հայեցի կրթութիւնը, կը դառնայ գիտակից Հայ: Հետեւաբար, լսեցէք մեր սրտի ձայնը, - աչքի լոյսի պէս պահենք-պահպանենք մեր Միօրեան:

Այս տարուան յայտագիրն ալ այլազան պատկեր կը պարզէ: Աչքի կը զարնէ իր պէսպիսութեամբ եւ կրթական յարկի յարիր պարունակով: Երգախառն ներկայացում՝ ճամբորդութիւն մը՝ փոքրիկներու կողմէ, արարուածներ Ապրիլեան դժոխային օրերէ, ժողովրդական նըկարագրով սրամիտ թատերակ եւ, բնականաբար, արտասանութիւններ: Առանձին կամ խմբական: Հասկնալի է, թէ կարելի չէ թղթակցութեան մը սահմաններուն մէջ խօսիլ բոլորին մասին: Մէկ առ մէկ թուել արժանիք, առանձնայատկութիւն: Մանաւանդ, ինչպէս ներկաներն ալ կը հաստատեն, գրեթէ բոլորն ալ մեծով պզտիկով, ծափահարելի, քաջալերելի ձիրքեր ունին ընդածին: Ասով հանդերձ, կ'ուզենք շնորհաւորել վերջին երկու կարգերու պարմանի-պարմանուհիները, իրենց տպաւորիչ արտասանութիւններուն համար, - Սիամանթօ, Ն. Զարեան, Ռ. Սարոյեան եւ Յովհ. Շիրազ:

Նախորդ տարիներուն նման, դասաւանդումները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթիները: Վերանորոգեալ դասարաններու մէջ՝ օժտուած արդիական յարմարութիւններով: Աշակերտութեան -երկսեռ-, թիւը բաղդատմամբ նախորդ ուսումնական տարուան, ցաւօք փոքր նուազում կ'արձանագրէ: 42 է: Ուսուցչուհիներն են Տիկիններ Ազնիւ Հեքիմեան (Ա. կարգ), Անի Թէմէլըն (Բ. կարգ), Անոյշ Սերովբեան (Գ. կարգ) եւ Շաքէ Յակոբեան-Գլաուսն, աւարտական վերջին կարգեր: Աւելցնենք, թէ առնէ մը ի վեր հաստատուած կրօնագիտութեան եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պատմութեան նուիրուած դասերը կ'ապահովէ գաղութիս հոգեւոր հովիւը՝ Վաչէ Քհնյ. Հայրապետեան:

Առիթն է գնահատանքի խօսք ուղղելու Միօրեայի դաստիարակչուհիներուն, իրենց համբերատար, յողնաջան աշխատանքին համար:

Այս տարի Պաքալորէայի Հայերէնի քննութիւններուն կը մասնակցին վեց շրջանաւարտ: Հունձքը առատ, ուրեմն: Օր. Գայեանէ Մխիթարեան, հայերէնը կ'ընտրէ իբր Ա. լեզու, գրաւոր: Անձելա Յակոբեան, Բ. լեզու, դարձեալ գրաւոր: Բերանացի քննութիւններուն կը մասնակցին պարմանուհիներ Թամարա Այվազեան, Սիլվա Բարսեղեան, Շողիկ Կարապետ եւ պարմանի Ստեփան Լուքաս:

Յիշեցնենք, թէ Պաքալորէայի հայերէնի յատուկ դասերը տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը: Յաւելեալ նաեւ Շաբաթ օրերը: Վարիչն է տնօրէնուհին:

Յերեկոյթը կ'աւարտի դպրոցական երգչախումբի աշխոյժ ընթացող երեք երգերով:

*
**

Հրապարակ հանուած յայտագիր-գըրքոյկը, միշտ գունաւոր 58 էջ, կազմով եւ բովանդակութեամբ այս անգամ եւս բովանդակալից կրնանք որակել: Ցիրուի, ամէնէն առաջ Միօրեայի եւ, չափով մըն ալ Տիկնանցի միամեայ կեանքին մանրամասները կը պատկերանան հոս: Ճաշակաւոր էջադրութիւններով, բազմաթիւ, զանազան մեծ ու փոքր նկարներով, ծանօթագրութիւններով: Կարճ թէ երկար գրութիւններով: Եւ դեռ, այսպէս ըսուած "հեռագրական" լեզուով-ոճով այլազան, այլաբնոյթ լուրեր՝ ազգային, երբեմն միջազգային, եթէ ասոնք այս կամ այն չափով մեր շահագրգռութիւններու ծիրին մէջ կը մտնեն: Թղթատողը մեղմ ժպիտով կը հետեւի "Այս տարուան աւարտականները" գլուխին տակ երեւցող շարք մը սան-սանուհիներու պարզունակ ինքնակենսագրութեանց: Եւ, մէկէ աւելի նախկին ընթացաւարտներու (Օր. Օր. Գ. Լուքաս, Ա. Էվրէն, Մ. Պալճըքեան, Ա. Պաշար, ՊՊ. Ս. Տիլան, Ս. Կարագ, Ս. Գամպէր) ճամբորդական նոթերուն, հոսկէ-հոնկէ քաղուած տպաւորութիւններուն: Գրքոյկը կը հաստատէ նոյնպէս թէ Միօրեայի նախկիններ այսօր գաղութին մէջ գործօն դէմքեր դարձած են (Օր. Էմիլի Կոկուէ, Արմէն Սերովբեան):

Նախորդներուն նման, գրքոյկը կը բովանդակէ ընթերցումի հաճոյ եւ միաժամանակ պիտանի գրութիւններ: Գիրերու գիւտի 1600ամեակին առթիւ, Մեսրոպի կեանքին եւ գործին նուիրուած շահեկան գրութիւն մը կը հրամցնէ շրջանիս հոգեւոր հովիւը Վաչէ Քհնյ.: Գաղութիս երիցագոյն անդամներէն բժ. Շապուհ Կէտիկ, Եղեռնի 90ամեակի կապակցութեամբ, ընդառաջելով Տիկնանցի խնդրանքին, լման էջով մը կը ներկայացնէ Մեծ Սպանդէն դիպուածով ազատած, արհաւիրքներու բովէն անցած, հրաշքով ճողոպրած Երկրացիի մը յուզիչ պատմութիւնը: Միշտ Գիրերու գիւտին

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓՐՈՖ. Հ. ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ, ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՎԵՆԵՏԵԱՆ ԿԱՃԱՌԻՆ

Փրոֆ. Հ. Լեւոն Պօղոս Զէքիեան, նախագահ Պօ-Արաքս Մշակութային Միութեան, Վենետիկի Քա-Ֆոսկարի Համալսարանի Հայագիտութեան ամպիոնի վարիչ եւ դասախօս հայ եկեղեցական հաստատութիւններու՝ Հռոմի Արեւելագիտութեան վատիկանեան ինստիտուտին մէջ, որ 1992էն ի վեր թղթակից անդամ էր Գիտութիւններու, Գրականութեան եւ Արուեստի Վենետեան Կաճառին, սոյն Կաճառի Ապրիլ 23ի վարչական նիստին ընտրուած է իսկական / գործօն անդամ:

Ընտրութիւնը հաստատուած է Իտալիոյ Մշակութային Գանձերու եւ Գործունէութիւններու նախարարին վճռագրով: Անդամակցութեան վկայագիրը յանձնուած է կիրակի, Յունիս 5ին Վենետիկի Դքսական Պալատին քուէարկութեանց շքեղ դահլիճին մէջ, Վենետիկեան Կաճառի 167րդ տարեշրջանի փակման հանդիսաւոր նիստի ընթացքին:

Վենետեան Կաճառը, Հռոմի "Լինչէի" եւ Միլանոյի "Լոմպարտօ" Կաճառներուն հետ կը դասուի Իտալիոյ կարեւորագոյն ակադեմական հիմնարկներու կարգին:

ԴԻՒԱՆ
ՊՕ-ԱՐԱՔՍ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՅՆՃԱՐԻ Հայ Աւետարանական երկրորդական վարժարանի շրջափակին մէջ, կազմակերպութեամբ Լիբանանի հայ աւետարանական հինգ վարժարաններու, Մայիս 25ին, տեղի ունեցած է «Հայ Մշակոյթի Օր» գիրերու գիւտի 1600ամեակին, հայկական ցեղասպանութեան 90ամեակին, նաեւ Մայիս ամսուան զուգադիպող զոյգ հերոսամարտներու Սարդարապատի եւ Շուշիի ազատագրման մարտերու յիշատակին: Յայտագիրը սկիզբ առած է պատուելի Հրայր Զոլաքեանի աղօթքով: Տոքթ. Սեդա Քիլէճեան բաղդատական մը ըրած է հայկական եւ օտար գիրերու, մատնանշելով հայկական գիրերու առաւելութիւնները, որոնց շնորհիւ հայկական գիրերը կարելի է դասել դիւրին ընթեռնլի եւ զարգացման հետ քայլ պահող լեզուներու շարքին: Ապա, յիշած է Մայիս 28ը, Շուշիի ազատագրումը: Ցուցադրուած են Կեդրոնական Բարձրագոյն վարժարանի պատրաստած «Պատմական Հայաստան», Հայ աւետարանական գոլէժի «Շնորհակալութիւն» ցեղասպանութիւնը ընդունած երկիրներուն», Թորոսեան վարժարանի «Ցուցարձաններ», Այնճարի Հայ Աւետարանական վարժարանի «Մուսա լեռէն՝ Այնճար» եւ Շամլեան-Թաթիկեան վարժարանի «Աշխարհահռչակ հայեր» ներկայացումը: Տարբեր սրահներու մէջ, գործադրուած են գեղարուեստական յայտագիր աշակերտներու կողմէ: Ձեռնարկին փակման խօսքը արտասանած է Այնճարի աւետարանական վարժարանի տնօրէն՝ պատուելի Րաֆֆի Մսըրլեան: Հուսկ, շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Սօսի Պալեան, յանուն հայ աւետարանական Կրթական Մարմինին:

ՏՐԻՊՈԼԻ (Լիբանան) «զօր. Էմիլ Լահուտ» մշակութային կեդրոնին մէջ, Յունիս 4ին, կազմակերպութեամբ ցեղասպանութեան 90ամեակի ոգեկոչման Լիբանանահայ կեդրոնական մարմնի կրթական յանձնախումբին, տեղի ունեցած է մանկապատանեկան երգչախումբերու միացեալ համերգը: Բացման խօսքը արտասանած է յանձնախումբին ատենապետը՝ Զուարթ Նաճարեան, որ յիշած է թէ շաբաթ մը առաջ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան տարեդարձին առթիւ հայրենաբնակ մեր ժողովուրդը պարած է «միասնութեան շուրջպարը Արարածի շուրջ»: Միացեալ համերգին մասնակցած են բազմաթիւ երգչախումբեր, որմէ ետք, հանդիսավար Մարօ Շորճեան բեմ հրաւիրած է դատական անձնակազմի անդամ Անդրանիկ վրդ. Կռանեանը, արուեստագէտ Ռուդիկ Պետրոսեանը, մտաւորականներ Սարգիս Կիրակոսեանը եւ Արամ Սեփեթճեանը կատարելու 90ամեակի կեդրոնական մարմնի կրթական յանձնախումբին գծագրութեան մրցումին մրցանակաբաշխութիւնը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀԲԸՄ-ՀԵԸ «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի մշակութային յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, կեդրոնին հանդիսասրահին մէջ, Մայիս 18ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը «Բարսեղ Կանաչեան (1885-1967) եւ իր գուսան երգչախումբը» նիւթով: Կանաչեանի 120ամեակին նուիրուած ձեռնարկին բացումը կատարած է Լօրիս Տօնապետեան, որ ներկայացուցած է բանախօսը՝ երաժշտագէտ Ռուբինա Արթինեան: Ան անդրադարձած է Կանաչեանի կեդրոնանալով մասնաւորաբար 1910ին Կոմիտասի հետ ծանօթացման եւ 1913-15ին Պոլսոյ մէջ «Գուսան» երգչախումբին անդամ դառնալուն: Բանախօսը յիշած է որ Կոմիտասի սաներէն ամէնէն շատ ստեղծագործողը եղած է Բ. Կանաչեան: Երեկոյթին ընթացքին խօսք առած են նաեւ Գրիգոր Սրապեան, Զօհրապ Թորիկեան եւ Ցամիկ Մկրեան, որոնք յուշեր պատմած են Բ. Կանաչեանէն:

ԱԴԱՄԱՆԴԷ ԱՐԲԱՆԵԱԿՆԵՐ

Ամերիկացի հետազօտողներու կարծիքով արեգակնային այլ դրութիւններ մոլորակներ ունին որոնք կրնան մասնակիօրէն բաղկացած ըլլալ ադամանդէ: Կարծիքին հիմ կը ծառայէ գիտնալ թէ անոնք խտացած կազէ եւ ածխային փոշիներէ կազմուած են: Ածուխին ներկայութիւնը, յաւելեալ՝ կարծր ածուխին, ենթադրել կու տայ որ այդ արբանեակները գրեթէ զուտ ածուխի խաւով մը պատած են. իսկ զուտ ածուխը, ծանօթ է որ ադամանդն է:

Ամերիկացի գիտնականներու ուսումնասիրութիւնները հետքերը նշմարել տըւած են նաեւ հեղուկ վիճակով ածուխի. Անջրպետի եւրոպական կեդրոնէն ղրկըւած հետազօտիչը այդ թեզը զօրացնող տուեալներ ղրկած է: Օրինակ, Սաթիւռնը կրնայ ունենալ հեղուկ ածուխի լիճեր, գետեր, նոյնիսկ երբ կ'ենթադրուի որ անոր գլխաւոր բաղկացուցիչները հաստատուն մարմիններ են, ինչպէս՝ սառը, երկաթը, ժայռերը: Անցեալ տարի Միսուրիի համալսարանէն անջրպետային քիմիագէտ մը յայտնած է թէ Լուսնթագ մոլորակը իր մթնոլորտին մէջ կարեւոր տոկոսով մէթան կազ ունենալուն, կարելի է մտածել որ հսկայ այդ մոլորակը ածխային նիւթով կորիզ մը ունի:

Ընդհանրապէս կը մտածուի որ մեր դըրութեան մոլորակները մետաղէ կորիզներ ունին, ինչպէս՝ երկաթէ, նիքէլէ, կամ Սիլիսէ: Ասոնք առաջին նիւթերն են որ խտացած են երբ արեւը շրջապատող կազի եւ փոշիի ամպերը սկսած են պաղիլ: Սակայն վերոյիշեալ գիտնականը կ'ըսէ թէ ածխային կազերը նոյն շրջանին արձակուած ենու շրջան ըրած արեւուն շուրջը, օղակի մը ձեւով խտացնելով ածուխ պարունակող նիւթերը: Արտաքին ոլորտէն հասած ածուխով հարուստ փոշիի հատիկներն ալ կրնան միացած ըլլալ կազմուած օղակին:

Ածուխը երկրային կեանքին հիմնական տարրը ըլլալով, շատ գիտնականներ համաձայն են տեսակէտին թէ կրնայ գիտակից կեանք գոյութիւն ունենալ Երկրէն չափերով ածխային մոլորակի մը վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

յոբելենական թուականին առթիւ, այս տողերը գրողը կը ներկայացնէ Մեծարենցի յօրինած տաղերուն առանձնայատկութիւնները: Տնօրէնուհին կը խօսի Սինկափուրի Հայոց Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մասին, սոր հիմնադրութեան 170ամեակին առթիւ: Կը խօսի նոյնպէս դանիացի հէքեաթագիր Հանս Քրիսթիան Անտըրսընի մասին, քանի անոր ծննդեան 200ամեակը կը նշուի այս տարի: Հետաքրքրական կը գտնենք Միօրեայի նախկին սաներէն Մհեր Զոլաքեանի "Երաժշտութիւն եւ Ջղաբանութիւն" խորագրեալ բժշկագիտական բնոյթի յօդուածը՝ հայերէն ծայրէ-ծայր:

Տարաբախտ Ռուբէն Սեւակի եղբօրորդին՝ Յովհաննէս Չիլինկիրեան, հետաքրքրական տողերով կը ներկայացնէ արձակագիր – բանաստեղծին ծննդավայրին՝ Սիլիվրիի երբեմնի դէմքը (իմա՝ յունական), այնուհետեւ եղերաբախտ Սեւակի նորայայտ չափածոյ-նամակը՝ ուղղուած իր քրոջ աղջնակին՝ Ատրինէի, 1910ին, Լօզանէն:

Միօրեայի կոչումին այնքան յարիր, միշտ թելադրելի եւ ուսանելի՝ ահա վերջին տունը Ռ. Սեւակի յորդորին.

Ծոյլ մի ըլլար, ծոյլը անօրէն է.
Դուն շատ գիտուն եղիր մեզմէ.
Բայց մայրենի եւ սուրբ լեզուդ
Մի մոռնար որ հայերէն է:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919
(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

Իսկ միւս կիները, մանուկներն ու ծերերը, ութսուն հոգիի չափ, ճամբայ հանուեցան դէպի Ապա Քէմալ, Միսքինէն երեք օր հեռու, Եփրատի վրայ դայմադամանիստ քաղաք մը:

Ստեփան իր որոշումը գործադրեց եւ յաջողեցաւ Սարայէն դուրս ելլել եւ խոյս տալ դէպի Տէր Զօր:

Իր փախուստը քանի մը ժամ յետոյ նշմարուեցաւ:

Ոստիկանները մեծ կարեւորութիւն չըտուին:

- Շատ հեռուն չկրնար երթալ, ըսին, արաբները զինքը կը կողոպտեն ու յետոյ մեզի կը յանձնեն:

Իրա՛ւ ալ իրիկուան դէմ տեսանք որ մեր բարեկամը կը բերէին ձեռքը քէլէփճէ անցուցած:

Հազիւ թէ ներս եկաւ, սեւամորթ ոստիկան մը յարձակեցաւ վրան ու սկսաւ անխնայ ծեծել մինչեւ որ խեղճին քիթը բերանը արիւնեցաւ: Յետոյ բանտին դուռը բացաւ ու ետեւէն ոտքի հարուած մը տալով զայն ներս նետեց:

Բանտը երկաթէ վանդակով մը բաժնըւած էր մեր գտնուած տեղէն, այնպէս որ կրնայինք տեսնուիլ բանտարկեալներուն հետ:

Ստեփան, երբ իր կերած ծեծին ազդեցութիւնը քիչ մը մեղմացաւ, սկսաւ պատմել գլխուն եկածը:

Հազիւ թէ մէկ երկու ժամ կը հեռանայ Միսքինէն՝ Արաբ մը վրան կը յարձակի զինքը կողոպտելու համար: Ստեփան դիմադրութիւն կը փորձէ, սոր վրայ Արաբը իր ձեռքի հաստ գաւազանովը կը զարնէ Ստեփանի ծունկերուն, որ գետին կ'իյնայ: Միեւնոյն ատեն գրպանէն կը հանէ զմելին ու երբ արաբը կը մօտենայ գըրպանները խուզարկելու համար, զմելիով հարուած մը կու տայ ձեռքին: Արաբը ատոր վրայ կը ձգէ կը հեռանայ:

Բայց նոյն միջոցին հեծեալ ոստիկան մը վրայ կը հասնի ու կը հարցնէ թէ ի՞նչ գործ ունի հոն.

- Ես հեռագրի պաշտօնեայ եմ, կը պատասխանէ Ստեփան լուր առինք թէ այս կողմերը թելերը աւրուած են, եկայ քննելու:

Ստեփան, ինչպէս ըսի, երկաթուղիի պաշտօնեայի գդեստ հագած էր ինչ որ պաշտօնական կերպարանք մը կու տար իրեն:

Հեծեալ ոստիկանը պահ մը կը վարանի, քանի մը հարցումներ եւս կ'ընէ որոնց Ստեփան կը պատասխանէ յաջող կերպով. չմոռնամ ըսելու որ հարցափորձի միջոցին, մեր բարեկամը ինքզինքը իբրեւ Արաբ ցոյց կու տայ:

Ոստիկանը դեռ չհեռացած ուրիշ մը վրայ կը հասնի. այդ երկրորդը Միսքինէն է եղեր, ուր տեսած էր Ստեփանը մեզի հետ:

Այս անգամ ամէն բան երեւան կ'ելլէ:

Երկու ոստիկանները կը ծեծեն զինքը, ձեռքը քէլէփճէ կ'անցնեն ու կը բերեն բանտ:

Հետեւեալ օր դայմադամը եկաւ առտուն կանուխ եւ խկոյն մեզ իր քովը առաջնորդեցին:

Մեր անունը եւ արհեստը հարցուց, յետոյ մեր թուղթերը աչքէ անցուց եւ ըսաւ որ բացի Տքդ. Արմենակ Մարգարեանէն ու Ատանացի կօշկակար Միհրանէն, մենք Էլ Պուսէյրա պիտի երթայինք:

Հազիւ թէ իր քովէն դուրս ելանք՝ ոստիկանները հրամայեցին որ պատրաստըւինք անմիջապէս ճամբայ ելլելու համար:

Էլ Պուսէյրա՛. այդ անունը առաջին անգամն էր որ կը լսէինք:

- Հեռո՞ւ է երթալիք տեղերնիս, հարցուցինք ոստիկանի մը:

- Վեց եօթը ժամ կը տեւէ:

– Ո՞ր կողմն է:

– Գետին միւս կողմը:

Ասիկա նոր հարուած մը եղաւ մեզի համար:

Եփրատը պիտի անցնէինք, Միջագետք պիտի երթայինք, այսինքն Զօրի սանճագին ամէնէն վտանգաւոր տեղը, Շօվիներու մէջ:

Ա՛լ հիմա ամէն յոյս կորած էր մեզի համար:

Կէս ժամէն կազմ ու պատրաստ էինք մեկնելու համար:

Ստեփանն ալ բանտէն հանեցին ու մեզի միացուցին, սակայն ձեռքերը քէլէփճէ անցուցած:

Քանի մը էշ վարձեցինք մեր բեռները կրելու համար ու ճամբայ ելանք:

Քսան վայրկեանէն հասանք Եփրատի եզերքը ուր խոշոր տափարակ նաւ մը մեզի կը սպասէր:

Նաւ մտնելէ առաջ խնդրեցինք ոստիկաններէն որ Ստեփանի ձեռնակապը հանեն:

– Եթէ երաշխաւորէք որ պիտի չփախչի՝ կը հանենք, պատասխանեցին:

Երաշխաւոր եղանք ու այս կերպով խեղճ երիտասարդը ազատեցաւ անտանելի կացութենէ մը:

Ամէնքս ալ ընկճուած, յուսահատ, մըտանք նաւ, էշերով միասին:

Մեզ ընկերացող ոստիկանները կը կրկնէին ինչ որ ըսած էին ուրիշներ:

– Ձեզ երկար ատեն հոս ողջ չեն ձգեր այս կողմերը:

Եփրատին մէկ եզերքէն միւս եզերք անցքը հազիւ քառորդ մը տեւեց:

Յետոյ, երկու հեծեալ ոստիկանի հըսկողութեան տակ, սկսանք քալել ամայի անապատին մէջ:

Մայիս ամսուան մէջն էինք ու հեղձուցիչ տաք մը կար: Միասին առած ջուրերնիս սպառեցաւ եւ բաւական չարչարուեցանք ծարաւէն:

– Փոքրիկ քար մը դրէք բերաննիդ, որպէսզի ծարաւնիդ անցնի, խորհուրդ տըւաւ ոստիկաններէն մին:

Փորձեցի եւ արդարեւ տեսայ որ խաբուսիկ զովութիւն մը կու տար բերնիս:

5–6 ժամ քալելէ ետքը, հասանք վերջապէս Էլ Պուսէյրա:

Ոստիկանները մեզ տարին քօնաք կամ սարայ ինչպէս իրենք կ'ըսեն, այսինքն մէկ երկու սենեակներով ու ախոռով աւերակ շէնք մը, ընդարձակ պարտէզով մը:

Միւտիրը հոն չէր, մըլտարը եւ ժանտարմա չաւուշի մը մեզ թէսլիմ առին:

(Շար. 84)

"Աշխարհ" երկշաբաթաթերթը,
Ֆրանսահայ մշակութային միութիւնը,
Ֆրանսահայ երիտասարդաց միութիւնը,
խոր կսկիծով կը ծանուցանեն

թերթիս հրատարակութեան տնօրէն եւ խմբագրապետ,
կազմակերպութեանցս նախկին նախագահներէն եւ ընդհանուր քարտուղարներէն՝

ԳԷՈՐԳ ԺՈՐԺ ՍԱՐԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 1, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին

15 rue Jean-Goujon 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նոժան-սիւռ-Մառնի գերեզմանատունը (123 Լա Փէ փողոց – 94170 Լը Փէրէօ-սիւռ-Մառն):

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 3: Տօն է Վարդավառի

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4: Մեռելոց:

Ժամը 11ին:՝ Հոգեհանգիստ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թաղէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յուլիս 2, ժամը 13·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Association Arménienne d'Aide Sociale

au service des Arméniens
depuis 1890
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr

Maisons de retraite médicalisées

— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50

En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առթիւ:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

BORDEAUX.—
Madame Marie Donikian,
Monsieur et Madame Manuel Donikian,
Monsieur Ara Donikian,
Madame Alice Donikian
ses enfants

Parents et alliés
ont la tristesse de vous faire part du décès de

Djivan DONIKIAN

rescapé du génocide arménien
survenu dans sa 98ème année.

Ses obsèques religieuses seront célébrées le Jeudi 30 juin à 15 heures en l'église Cypressat de Bordeaux-Bastide.

Cet avis tient lieu de faire-part.

La famille remercie par avance toutes les personnes qui s'associeront à sa grande peine.

«HARATCH» présente ses condoléances aux enfants du défunt.

HAMAZKAYIN FORUM 2005

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔ

ՅՈՒԼԻՍ 21 – ՕԳՈՍՏՈՍ 3,
ԵՐԵՒԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Պատրա՞ստ էք ամառուան արձակուրդի ձեր ծրագիրը մշակելու

Մասնակցեցէք այս երկու շաբթուան մշակութային եւ ընկերային համախմբումին: Սփիւռքի զանազան շրջաններէն հայ համալսարանականներ պիտի մասնակցին Հայաստանի մէջ Համազգայինի Ուսանողական Մշակութային Հաւաքին:

Այս համախմբումը առիթը պիտի ընծայէ՝

- Ծանօթանալու հայ մշակոյթի պատմութեան եւ աւանդութիւններուն
- Հանդիպելու սփիւռքահայ թէ հայրենի երիտասարդ ուսանողներու
- Մասնակցելու այժմէական նիւթեր արծարծող դասախօսութիւններու, մատուցուած հայ ծանօթ մտաւորականներու եւ մասնագէտներու կողմէ
- Զրուցելու եւ միտքեր փոխանակելու հայ երիտասարդութիւնը հետաքրքրող բազմաթիւ հարցերու մասին
- Այցելելու հայկական պատմական կեդրոններ, թանգարաններ, եկեղեցիներ եւ այլ տեսարժան վայրեր
- Վայելելու մշակութային, երաժշտական եւ թատերական կեանքը
- Կազմակերպելու եզրափակիչ անմոռանալի հանդէս-հաւաքոյթ մը, միասին վերապրելու յիշատակելի երկու շաբաթները հայրենի հողին վրայ:

Մասնակցութեան սակ. –
(առանց ճանապարհածախսի)
Գիշերօթիկ 675 ամերիկեան տոլար
Մասնակի 400 ամերիկեան տոլար

Տեղեկութեանց համար դիմել՝
EUROPE :

Sella Tenjoukian (London)
Tél. : (44.20) 7603-8452
Fax : (44.20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

Hourig Baghdassarian (Paris)
Tél. / Fax : (33.1) 42 29 10 24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise

une balade sur la Seine
en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet

Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx

Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
A AUVERS SUR OISE

Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.

Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

VERS BELLEFONTAINE

Pour les 50 ans de la colonie de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.

3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9ᵉ - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.

Participation : 120 Euros par personne:
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.

Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son

GALA ANNUEL

DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE

le **Vendredi 1ᵉʳ juillet**
à partir de 20 heures 30
à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville

Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches

— Venez nombreux nous encourager —

□

Bellefontaine fête ses 50 ans

50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité

Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :

VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 13€
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 12€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 եւրօ, հատոր գլուխ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆԻՍ 30
JEUDI
30 JUIN
2005

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.234 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.234

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Է ԻՐ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԵԱՆՑ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ ԵՒ ՉԵՆ ՎԵՐՋԱՆԱՐ 2014ԷՆ ԱՌԱՋ

Չորեքշաբթի, Յունիս 29ին Եւրոպական Յանձնախումբը հրապարակեց եօթը էջնոց կարեւոր եւ մինչեւ իսկ կենսական փաստաթուղթ մը, որ անհրաժեշտ է որպէսզի բացուին Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները: Այդ փաստաթուղթը աւելի խիստ չէ, հակառակ ֆրանսական եւ հոլլանտական "Ոչ"երուն: Ան շարադրըուած է այն պահուն իսկ, երբ վէճերը շատ են Եւրոպայի ընդլայնումին համար եւ Յանձնախումբը խուլ կը ձեւանայ Նիքոլա Սարքոզիի եւ Գերմանիոյ վաղուան վարչապետին՝ Անկելա Մերքէլի բուռն ընդդիմութեան: Սարքոզի երբ կ'ընդունուէր տը Վիլըփէնի կողմէ (Յունիս 27) որպէս Իւ. Էմ. Փէ.ի նախագահ, արտայայտուելու համար Եւրոպայի մասին, կըրկնած է որ դէմ է Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու ձեռնարկելու, Հոկտ. 3ին: Մնաց որ Թուրքիոյ անդամակցութեան բուռն պաշտպան մըն է ան որ Յուլիս 1էն կը վարէ Եւրոպայի հերթական նախագահութիւնը, այսինքն՝ Մեծն Բրիտանիան: Եւ Թոնի Պլէր շեշտած է որ իր նախապատուութիւններէն առաջինն է այս հարցը: Իրեն համար, այս ընդլայնումը սպառնալիք մը չէ, այլ՝ "պատմական արտակարգ առիթ մը": Ներկայի նախագահն ալ (մինչեւ այսօր) Ժ.-Գ. Եունքըր թելադրած է որ լրջօրէն խօսուի այս մասին, բայց, ի վերջոյ Յանձնախումբը ոչ մէկ կարեւորութիւն տուած է եղած ընդդիմութիւններուն, նոյնիսկ պարզ վերապահութիւններուն: Յստակ է որ գրեթէ բոլորը նախընտրութիւն կու տան առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան մը դրութեան:

Յանձնախումբին փաստաթուղթը կը հաստատէ.– Բանակցութիւններու հաւասարակաց հեռանկարը՝ անդամակցութիւնն է: Կը ճշդուի նաեւ.– "Այս բանակցութիւնները բաց գործընթաց մըն են, որու եզրակացութիւնը չի կրնար երաշխաւորուիլ ի յառաջագունէ: ...Եթէ Թեկնածու Պետութիւնը ի վիճակի չէ ամբողջովին ստանձնելու իր բոլոր պարտաւորութիւնները, հարկ է հսկել որպէսզի ամբողջովին խարսխուի եւրոպական կառոյցներուն, կարելի ամէնէն զօրաւոր կապով": Բանակցութիւնները կը սկսին Հոկտ. 3ին, բայց եթէ ճամբու ընթացքին հարցեր ծագին, Յանձնախումբը կըրնայ միջոցներ ձեռք առնել, դէմ դնելու համար անդամակցութեան հետեւանքներուն, կարգ մը մարզերու մէջ, ինչպէս ազատ երթեւեկութիւնը, հողագործութիւնը, կամ կառուցային քաղաքականութիւնները, պայմանաւ որ "խոչընդոտ չըլլայ ներքին շուկայի աշխատանքին": Հանրաքուէէն ետք, Ֆրանսա դաղտագողի միջամտած է Պրիւսէլի Յանձնախումբին մօտ, արդելք հանդիսանալու համար, որ Յանձնախումբին փաստաթուղթը աւելի խիստ դառնայ Թուրքիոյ նկատմամբ: Մաթինեոնն է որ պարտադրած է բռնուելիք ճամբան հետեւեալ բացատրութեամբ.– "Թուրքիան, խոստում մըն է Գերմանացիներուն, իրենց ընտրութիւններուն համար": Ֆրանսական արգելքին վերնալէն ետք, այլեւս ոչ ոք, Յանձնախումբին մէջ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Անգարայի հետ բանակցութիւնները: Ու Ֆիկառօ կը խորհրդածէ (Յունիս 29).– Փարիզի, Պերլինի եւ Լոնտոնի կողմէ ղեկավարուած այս վիճարկումին մէջ, աւստրիացի, դանիացի, հոլլանտացի կամ լեհ պատասխանատուներու հոգեվիճակները շատ ծանր չեն կշռեր այլեւս:

Փաստաթուղթին միայն երկու բան կըցուած է: Առաջինը կը վերաբերի Կիպրոսի: Եթէ Անգարա յանձն առած է ստորագրել այն համաձայնագիրը որ կապ ունի մաքսային համաձայնագրին, թրքական իշխանութիւնները կը խորհին, գըրաւոր, ճշդել որ այդ ստորագրութիւնը որեւէ ձեւով չի նշանակեր Կիպրոսի ճանաչումը: Խաղի մը վախով, Յանձնախումբը կ'ուզէ որ "Անգարայի համաձայնագիրը գործադրուի շօշափելի կերպով": Երկրորդ կէտը կը վերաբերի տնտեսութեան: Պրիւսէլ կը պահանջէ որ "շուկայի տնտեսութեան" կանոնները յարգուին նախքան բանակցութիւններու սկիզբը այդ մարզին մէջ:

Այս փաստաթուղթը, որ վաւերացուած է Յանձնախումբին կողմէ Յունիս 29ին (Ֆիկառօ, որ մանրամասնութիւններ կու տայ, կըցած է ծանօթանալ բնագրին), պիտի փոխանցուի անդամ երկիրներուն: Այդ հանդրուանէն ետք, ոչինչ արգելք է Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու ձեռնարկելու, Հոկտ. 3ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Խորհրդարանին նախագահութիւնը կրկին պիտի վարէ Նապիհ Պէրի, ինչ որ բաւական յուսախաբ ըրած է ժողովուրդը: Պէրի, Ամալի ղեկավար, Խորհրդարանին գլուխն է 1992էն ի վեր, պաշտօն մը որ սահմանուած է շիի համայնքին: Վերընտրուած է շնորհիւ երկու գլխաւոր շարժումներու (Ծումպլաթ եւ Հարիրի որդի), որոնք արդարացուցած են իրենց դիրքը յայտնելով թէ չեն ուզած մէկ կողմ ձգել շիի համայնքը, որ մեծամասնութիւն կը կազմէ երկրին մէջ. դրած են նաեւ կարգ մը պայմաններ իրենց զօրակցութեան փոխարէն:

ՊՈՒՇ, Յունիս 28ին ալ կրկնած է որ ամերիկեան բանակը դեռ պիտի մնայ Իրաք, գործը չէ վերջացուցած, բայց չէ ծածկած որ դժուար պահերն ալ չեն վերջացած: Ըստ իրեն մեծ սխալ մը կ'ըլլար թուական մը ճշդել ամերիկեան զօրքին քաշուելուն համար: Դեռ ժամանակ պէտք է որպէսզի Իրաքցիները ի վիճակի ըլլան իրենք զիրենք կառավարելու: Նախագահը "ազգին ուղղուած" այս ելոյթը ունեցած է հիւսիսային Գարոլայն:

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ լարուած մթնոլորտը անփոփոխ կը մնայ եւ Շարոն դժուարութեամբ կը գործադրէ շրջանը պարպելու իր որոշումը: Իսրայէլացի զինուոր մը, որ Յունիս 26ին մերժած էր մասնակցիլ Հրեաներու ձգած շէնքի մը քանդումին, 56 օրուան բանտարկութեան դատապարտուած է, որովհետեւ մերժած էր հնազանդիլ հրահանգներուն: Շարոն գգուշացուցած է ծայրայեղ Իսրայէլացիները, որոնք կ'ընդդիմանան պարպումին, "հակաժողովրդավար" որակելով այդ "փոքրիկ փոքրամասնութեան" ընթացքը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ջախջախուած է Աֆղանիստան 17 զինուորներով զորս կը փոխադրէր: Ոչ ոք ազատած է: Կը թուի որ վար առնուած է:

ՊԵԼՃԻՔԱՅԷՆ ԵՒ ՀՈԼԱՆՏԱՅԷՆ ետք, Գանատա ալ արտօնեց միասեռականներու ամուսնութիւնը, որդեգրումը. մէկ խօսքով նոյն իրաւունքները շնորհեց, զորս կը վայելեն այր ու կնոջ ամուսնութիւնները:

ԻՖՈՓ-ի հարցախոյզի մը համաձայն (Փարի-Մաչի համար) Ֆրանսացիներուն նախագահական նախընտրած թեկնածուն է Նիքոլա Սարքոզի եւ ձախ ամէնէն վըստահուած մրցակիցը՝ Ժէք Լանկ: Սարքոզի 39% համեմատութեան կը հասնի, իրմէ ետք կու գան Պայրու (21%), տը Վիլըփէն (13%), Ֆիլիփ տը Վիլիէ (8%), Ժաք Շիրաք (8%):

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ամէնէն համբաւաւոր անգլիացին զոր ՔԱ. Կէ. Պէ.ն կըրցած է իրեն ի նպաստ գործել տալ, Մելիթա Նորվուտ ("լրտես մամիկը") մեռած է Յունիս 2ին, 93 տարեկանին: Իր փոխանցած տեղեկութիւնները Ստալինի, Բ. աշխարհամարտէն ետք թոյլ տուած են Խորհ. Միութեան, որ 2-3 տարի շահի հիւլէական իր ծրագրին մէջ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆԸ ԻՐԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Յունիս 27ին շնորհաւորական ուղերձ մը յղած է Իրանի նորընտիր նախագահին: Ան իր եւ Հայաստանի ժողովուրդին կողմէ շնորհաւորած է Մահմուտ Ահմատինեժատի ընտրութիւնը:

ԼՐՏԵՍԸ 12 ՏԱՐՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յունիս 28ին Երեւանի Մալաթիա – Սեբաստիա համայնքի առաջին դատարանը 12 տարի բանտարկութեան վճիռ արձակած է Հայաստանի քաղաքացի Անդրէ Մաղիեւի դէմ որ ամբաստանուած էր Ազրպէյճանի ի նպաստ լրտեսութեամբ: Ան պատիժը կը կրէ Արդարադատութեան նախարարութեան քրէական հիմնարկին մէջ:

Գլխաւոր դատախազ Աղուան Յովսէփեան տեղին համարած է տրուած պատիժը ու գնահատած ազգային ապահովութեան մարմիններուն աշխատանքը որուն շնորհիւ Մաղիեւի դաւաճանութիւնը բացայայտուած է:

«ԿԻԼԻԿԻԱ» ՄԱՐՍԷՅԼ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ՅՈՒԼԻՍ 3ԻՆ

ՆԵՐԿԱՅ ԿԸԼԼԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՒ Շ. ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Կիրակի, Յուլիս 3ին, "Կիլիկիա" կը խարսխէ Մարսէյլ, ուր պիտի մնայ երեք օր եւ տեղացիներն ալ պիտի կարենան այցելել նաւը: Նաւը խարիսխ կը նետէ պատուոյ նաւահանգիստը, քաղաքապետարանին դիմաց, ուր յատուկ արարողութիւն մըն ալ նախատեսուած է Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանի, Շառլ Ազնաւուրի եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններու ներկայութեան, Կիրակի, ժամը 10.30ին:

Մամուլին յանձնուած յատուկ հաղորդագրութեամբ կը յիշուի որ նաւը նմանօրինակն է Կիլիկիոյ պատկանող առեւտրական նաւուն, ԺԳ. դարու, որ կը նաւարկէր միջինադարեան առեւտրական ճամբաներուն վրայ, դէպի Եւրոպա, Սեւ ծով, Միջերկրական եւ Ատլանտեան:

Նաւը կը հասնի Հռոմէն, ուր ստացած է Բենետիկտոս ԺԶ. Պապին օրհնութիւնը. անցած է Նիսէն: Ցարդ 40 նաւահանգիստէ եւ քաղաքներէ անցած է (21 երկիր, 3 ցամաքամաս):

Ինչպէս գրած ենք, "Կիլիկիա" առագաստանաւը կառուցուած է միջինադարեան կիլիկեան նաւերուն մասին ժամանակի ձեռագիրներէն քաղուած տեղեկութիւններով, նոյն թէքնիքով եւ ունի աւանդական սարքեր, կազմածներ. ամէն բանով նպատակը հետապնդուած է միջինադարու ծովայիններուն կեանքը օրինակելու:

"Կիլիկիա"յի ներկայի նաւարկումը կը միտի կապ մը հաստատել Հայաստանի ու ծովային աւանդութեան տէր երկիրներու միջեւ որոնց մշակոյթները, բարքերն ու կրօնքները փոխադարձ ազդեցութիւններով հարստացած են:

Նաւուն մարսէյլեան հանդրուանին համակարգողը, 13 եւ 14րդ թաղամասերու քաղաքապետ Կարօ Յովսէփեան "Կիլիկիա"ն նկատած է հայկական մշակութային արժէքներու կարեւոր խորհրդանիշ մը, շեշտելով պատմական եւ մշակութային ժառանգութեան պահպանումին պատասխանատուութիւնը: Շեշտած է նաւարկումին զուգադիպութիւնը 2007ին Ֆրանսայի մէջ ծրագրուած "Բարեկամս Հայաստան" նախաձեռնութեան որուն ընթացքին զանազան ձեւերով կը նշուի Ֆրանսայի եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն հարուստ ու երկար պատմութիւնը:

"Կիլիկիա" 20 մեթր երկարութեամբ եւ 5 մեթր լայնքով նաւ մըն է, ունի կայմ մը, կը կշռէ աւելի քան 20 թոն: Անձնակազմը 14 հոգիէ կը բաղկանայ. նաւապետն է Կարէն Բալայեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԲԱՔՈՒ Կ'ԱՅՑԵԼԷ

Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողան Յունիս 29 – 30 կը գտնուի Բաքու: Իրեն կ'ընկերանայ կարեւոր պատուիրակութիւն մը որուն մաս կը կազմեն երկու պետական նախարարներ: Վարչապետը եւ պատուիրակութիւնը կ'ընդունուին նախագահ Ի. Ալիեւի կողմէ. Էրտողան հանդիպում կ'ունենայ Ազրպէյճանի վարչապետ Ա. Ռասիզատէի, Խորհրդարանի նախագահ Մ. Ալեսքարովի հետ: Նաեւ երեսփոխաններուն խօսք կ'ուղղէ Ազգ. Ժողովին ամպիոնէն:

ԻՆՉԱՆԻՑ ԱՌԱՋ ԵՒ ԻՆՉԱՆԻՑ ՅԵՏՈՅ

ԼԵՒՈՆ ԽԵՉՈՅԵԱՆ

ԽՄԲ.– Մայիս 20 – 21 թուականներուն Երեւանի մէջ կայացաւ Գրողներու Միութեան հերթական համագումարը, որու ընթացքին հնչած բազմաթիւ ելոյթներն ալ յետագային մասամբ կամ ամբողջութեամբ տպագրուեցան Միութեան պաշտօնաթերթին՝ «Գրական Թերթ»ին յաջորդական թիւերուն մէջ:

Հետեւեալ ելոյթը, զոր կը ներկայացընենք հանրութեան ուշադրութեան, կը պատկանի արձակագիր, «Ոսկէ եղէգն» մրցանակի դափնեկիր Լեւոն Խեչոյեանին: Ան արդի հայ արձակի տաղանդաւոր ներկայացուցիչներէն մէկն է, հեղինակ երկու վէպերու («Արշակ Արքայ, Դրաստամատ Ներքինի», «Սեւ Գիրք, Ծանր Բզէզ»), ինչպէս նաեւ պատմուածքներու քանի մը հատորներու («Խնկի Ծառեր», «Յունիսի Հինգը, վեցը» եւ այլն): Իր տաղանդն ու հայ արձակին մէջ ունեցած ուրոյն տեղը բազմիցս նշուած է գրաքննադատներու եւ աւագ ու ժամանակակից անուանի գրողներու կողմէ: Խեչոյեան, որպէս ազատամարտիկ, մասնակցած է Արցախեան հերոսամարտին:

Հարկ է նշել, որ Լեւոն Խեչոյեանի Գրողներու համագումարի ընթացքին ունեցած այս ելոյթը, հաւանաբար իր արտայայտած սուր եւ իրատես մտքերուն պատճառով մերժուած է «Գրական Թերթ»ի խմբագրութեան կողմէ: Ելոյթին բնագիրը տպագրութեան համար մեզի տրամադրած է հեղինակը՝ Լեւոն Խեչոյեան:

Խօսքս ճիշդ ընկալելի լինելու համար նախօրօք յայտարարում եմ՝ յաւակնութիւն չունեմ Գրողների միութեան ղեկավար մարմիններում իմ թեկնածութիւնը առաջադրելու եւ հրաժարւում եմ որեւէ կառոյցի անդամագրուելուց:

Ելոյթս նրան է վերաբերելու, թէ արդեօ՞ք ճիշդ ճանապարհով է գնացել Գրողների միութիւնը կամ տեղ կը հասնի՞, եթէ կոյր քուէարկենք առաջարկուող կանոնադրութեան նախագծին:

Այս Գրողների միութիւնը, այսպիսի կառոյցով, այս ժամանակահատուածում չի համապատասխանում ներկայ պահանջներին:

Տոտալիտար երկիրը փլուզուել է, բայց, նրանից որպէս բանդապուշանք մնացած, տոտալիտար կառոյցը իր համայնավարական սկզբունքներով կայ, ուժիմն ինքն էլ ստեղծում է խումբը, խմբի շահերը՝ ինչպէս եղել է եօթանասուն տարի:

Հարկաւոր է՝ այստեղ հաւաքուած 300 հոգով արիութիւն ունենալ եւ հաստատման ներկայացուած Գրողների միութեան նոր կանոնադրութեան նախագծի մէջ փոփոխութիւններ կատարել, այնպէս կէտեր մտցնել, որ ցանկացողները կարողանան դուրս գալ հին Գրողների միութիւնից, եւ որեւէ գրական ուղղութեան, սկզբունքի, նորարարութեան շուրջ՝ իրենց պատկերացրած նոր անկախ գրողների ընկերութիւնները ստեղծեն, այն էլ՝ մի քանիսը: Նման մասնատման մէջ որեւէ սարսափելի բան չկայ, եթէ կարողանանք կանոնադրութիւնը տնտեսագիտական եւ իրաւաբանական ճշգրտումներով հաստատել: Այսպէս է Ռուսաստանում, մեր հարեւան Վրաստան-Ադրբեջանում, այսպէս է ամբողջ Եւրոպայում:

Գրողների միութիւնը, գրականութեան շահի համար, իր տնտեսութիւններով բաժնուելով մի քանի ընկերութիւնների՝ նախ հնարաւորութիւն կը տայ, որ ամէն մէկն իր թերթերով, ամսագրերով, տպագրած գրքերով, միւսի հետ պնդաչիր մրցակցութիւն ունենայ՝ կը ծաղկի տարբեր ուղղութիւններին յարող առողջ գրականութիւնը:

Նման քայլը մեր գրականութեան շուրջ լռութեան շրջափակումը բացելու համար լաւագոյն ելքն է լինելու՝ ամէն մի ընկերութիւն իր փոքրիկ, թեթեւ խմբերով աշխարհի չորս ծագերի ուղղութեամբ կռուելով առաջ կը գնայ: Ամէնքս մի կողմի վրայ՝ արեւելք եւ արեւմուտք, ես համոզուած եմ՝ որեւէ մէկը տեղ կը հասնի, կը հասնի արեւելքին, կը ներկայանայ մեր դարաւոր մշակոյթի անունից:

Ցանդղնութիւն պիտի ունենանք կեղեւից դուրս գալու՝ մեր բողբոջը մեզանից դա է պահանջում: Միայն այդ ժամանակ հնարաւոր կը լինի բացուել:

Մեզ համար միայն աշխարհը բացելը չէ կարեւոր, այլ՝ ներդրում ունենալ համաշխարհային մշակոյթի մէջ. ահա՛ մեր գերխնդիրը:

Եթէ կարողանայինք այս 35 հազար քառակուսի (Արցախն էլ հետը) քիլոմեթր փոքրիկ տարածքի վրայ ապրող քիչ մարդկանցով պատմութեան քառուղիները անցած ժողովրդի մշակոյթի խորհուրդը, բարոյականութիւնը, քմահաճ հողի եւ հպարտ մարդու փոխադարձ կնքած դաշինքը գեղարուեստական խօսքի զօրութեամբ աշխարհի սրտի մէջ դնէինք՝ ապա համակիր ունկնդիրներ կ'ունենայինք:

Շատ երկրներում եղածի իմ փորձով կարող եմ վկայութիւն տալ, որ մեր տեսակի գեղարուեստական ներսը հետաքրքիր է աշխարհի համար, պիտի թոյլ տանք, որ լսի մեզ ու դարերի խորքերից բերած մեր հեւքը ունենայ:

Այդ առաքելութեամբ համաշխարհային գրականութեան մէջ ներդրուել կարողանալը գիտուելու է՝ որպէս պատմաբանների, քրիստոնէութեան դրօշի, դիւանագէտների զօրութեամբ արուած գործից հաւասար:

Բայց մենք այս առաջընթացով անորոշ հեռուի ճանապարհն ենք բռնել, Գրողների միութեան այսպիսի կառոյցով ո՞ւր ենք գնալու, այսչափ վախուորածութիւնը ո՞ւր կը հասնի...

Բազմաքանակ, հարիւրներով, տարեկան տպագրուող, գրքերի անուններ են տալիս. շատ գրքեր տպագրելը դեռեւս գիրք տըպագրել չի նշանակում... Եթէ դրանց գրական որակի համար Գրողների միութիւնը պատասխանատու չէ, զոնէ կազմակերպըւող շնորհահանդէսների, աւելի շատ կողմնակիցներ ձեռք բերելու նպատակով անընդհատ նորանոր մարդկանց անդամագրելու, համահարթեցման համար պատասխանատուութիւն կրո՞ւմ է...

Կորել է գրական փրոֆեսիոնալիզմի պատասխանատուութիւնը՝ գրքահեղեղի պատճառով: Կորել է սպիտակ թղթի եւ թանաքի վճարունակութեան երկիւղը: Փոխարէնը սկսուել է մասսայական ճշմարտութիւնների ժամանակաշրջանը:

Բողբոջի համար կեղեւ է պէտք բացել:

Իսկ այսօրուայ գրաքննադատութիւնը գրականութեան մուտքի համար նպաստաւոր ասպարէզ, գեղարուեստական դաշտի մթնոլորտ չի ստեղծում:

Տասնեակ տարիների ընթացքում առաջացած գրաքննադատութիւնը ինչքան էլ տապալուած փուլեր է ունեցել, բոլոր դէպքերում ստեղծել էր ուղենիշը: Գրականութեան նկատմամբ ձեւաւորել էր քրիստոմատիկ համակարգ, հիմա, տարիների ընթացքում մշակուած այդ լուսաւոր կորիզն ենք կորցնում:

Գրաքննադատութեան դերը աշխարհում միշտ եղել է ու կայ՝ գրականութեան տեսակն ու որակը իրարից զատել, պատմուածքը՝ պատմուածքից, վէպը՝ վէպից, գրողին գրողից բաժանել...

Մեր գրաքննադատութիւնն, այսօր մէկ ուրիշ կարգավիճակի է հասել, հէնց ինքն իր վճիռ ակունքների սկզբունքներին հակառակ, ի հեճուկս, հէնց ինքն իրենց, ամբողջ գրականութիւնը միատեղում, փորձում է բոլորին մի անկողնում անվէճ քնեցնել, այն ամուսինների նման, որոնք մի կեանք հաշտ ու խաղաղ ապրում են միասին, բայց օտար են իրար:

Իսկ նպատակը ոչ թէ իրար նմանեցնելը պիտի լինի, այլ՝ իրարից տարբերակելը: Նոր, շնորհալի սերունդ է գալիս, նրանք տեսնող աչքի են սպասում: Դա նկատւում է ՆՓԱԿ-ի նոր ստեղծուող Գրողների ընկերութիւնում, «Գարուն»-ի 2րդ համարում տպագրուած երիտասարդներն էն շնորհալի, Յովհաննէս Թէքգեօզեանն է արձակում նկատւում:

Ցամաօրէն թեզական գրաքննադատութիւնը իր դիրքերն է հաստատում: Եթէ այդպէս չլինէր, գրաքննադատութիւնը ձեռքը բռնէր, ապա ո՛րտեղից էր լինելու մրցանակաբաշխութեան այսքան առատ՝ հէքեաթային ոսկէ խոնչայի նըւիրատուութիւնները:

Գրողների միութիւնը հսկայական միջոցներ է ծախսում թարգմանչաց տօների համար: Ռուսական շուկան մեզ վաղուց է յայտնի. այդ գործն իր հին կապերով պիտի թողնել աւագ սերնդին՝ նոր սերունդի համար անհրաժեշտ է Եւրոպա դուրս գալու քայլեր ապահովել: Թարգմանութիւնը, մանաւանդ, տեղեկատուական այս ժամանակաշրջանում, երբ վըրացիները եւ ադրբեջանցիները Արեւմուտքի դռներից չեն հեռանում, պիտի գրողների ընկերութիւնների համար ազգային գործունէութեան նպատակ դարձնել, միաժամանակ, լաւագոյն պայքարի միջոցը կը լինի մեկուսացման դէմ:

Գրողների միութեան միւս կարեւորագոյն խնդիրներից մէկը լեզուն է, որն անքաւթող է արուել մինչեւ հիմա, այս պատճառով ափիւռք ենք կորցնում: Արեւելեան ուղղագրութիւնը, որ անգամ ժամանակին համազգային քննարկման եւ հանրաքուէի չդրուեց, տարեց տարի օտարութիւն մտցրեց Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ, խզեց հաղորդակցութեան խորքային կապը, քանի գնաց՝ միմեանց լեզուամտածողութեան եւ հոգեբանութեան նկատմամբ անհաղորդ դարձանք, ինչը որ, շատ վաղուց ռուսական պանիսլավիզմի երազանքն էր՝ հայկական երկու հատուածներին զրկել ազգային մտածողութեան եւ գաղափարախօսական խնդիրներից: Մեր արմատն է մեզ փըրկելու, հակառակ դէպքում՝ ամենակատարեալ պիղծեսը, յաջողակ դիւանագիտութիւնը, լաւագոյն բանակները, եթէ սեփական մշակոյթի վրայ չեն յենուած՝ փլուզուելու կամ թափուելու են: Սա է հզօր պետականութիւն ունենալու ժամանակակից երկրների ուղենիշը:

Որպէսզի իրականանայ մեր համազգային ինքնութիւնը, ոչ թէ կեղծ՝ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» կարգախօսով, բայց տարբեր ուղղագրութիւններով պիտի առաջնորդուենք, այլ՝ իրապէս՝ «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» ունենալու համար բանաստեղծի պատգամը պիտի կատարենք, թէ՝ մեր փրկութիւնը մեր հաւաքական ուժի մէջ է:

Իսկ այսօր, համակարգչային դարում, Սփիւռքի հետ անգամ գրաւոր հաղորդակցութիւնն է հայերէնով, հայկական տառերով անհնար՝ ուղղագրութիւնների անհամատեղելիութեան պատճառով...

Նման իրավիճակն է պատճառը, որ Մերձաւոր Արեւելքի Հայ համայնքները նահանջում են հայերէնից, Սփիւռքում շատ երիտասարդներ արդէն չեն տիրապետում հայերէնին: Ապշած ենք, թէ ինչո՞ւ է սկսուել հոգեւոր անկում: Այստեղ էլ ժողովուրդը լքում է հայրենիքը՝ անգամ Թուրքիա է գնում:

Պատրուակը միայն հացը չէ, համոզուած եմ, որովհետեւ բարոյականութիւնը, որ ցրտին, խաւարին, սովին, պատերազմին էր դիմակայել, չխրախուսուեց: Նման յատկանիշը ապագայի ազգային ուղենիշ-կեցուածք չդարձաւ:

Դրամահաւաքն էլ՝ Սփիւռքից, պատերազմող Արցախից, թոշակառուներից, դպրոցականներից, մեծ ու փոքրից, թալանեց Գրողների միութեան կեցուածքը. այդ ե՞րբ էր պատահել, որ վերցնէր ժողովրդից, միշտ հայրաբար ինքն էր տուել:

Հայոց աշխարհի հոգեւոր դիմագիծը կոփելու, մեր երկու հատուածները վերականգնելու համար, Գրողների միութիւնը խիզախութիւն պիտի ունենայ ըմբոստ մտնելու՝ համազգային միասնական ուղղագրութիւնը վերականգնելու գործում:

Ո՞ր ազգը երանի չի տայ մեզ՝ 15 դար սեփական այբուբենն ու ուղղագրութիւնը անփոփոխ օգտագործելու համար:

Երանելի ազգային պատասխանատուութիւն...

Գրողների միութիւնը պիտի հրաժարուի լաւ պարողի իր համբաւից: Անընդհատ պարում է իշխանութիւնների առաջ: Չի արձագանգում հասարակութեան համար ճակատագրական հարցերին կամ արձագանգում է երկրորդական նշանակութիւն ունեցող խնդիրներին: Հարկաւոր է՝ տան բարոյականութիւն պահողի, ազգային ծրագրեր, գաղափարներ թելադրողի դերում լինել:

Օրինակ՝ այսօր մեր համագումարը չի կարող չարձագանգել, նաեւ կոչ չանել միւս հասարակական կազմակերպութիւններին, որ արձագանգեն պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի ելոյթին, թէ՝ «Ազատածը մեր հայրենիքը չէ եւ գրաւեալ տարածքներ կան»:

Ոչ ոք՝ ոչ ՀՀ նախագահը, ոչ արտգործնախարարը, ոչ պաշտպանութեան նախարարը, իրաւունք չունի առանց հանրաքուէի անգամ մի թիզ տարածք վերադարձնել, պատերազմը ժողովրդական է եղել, հողերի ճակատագիրը ժողովուրդն էլ կ'որոշի: Եթէ հասարակութեան կամքին հակառակ քայլ կատարուի, դրա համար պատասխանատու կը լինի նաեւ կօալիցիան:

Իսկ ինչ վերաբերում է Գրողների միութեան նախագծի հաստատելուն, արդէն իմ վերոյիշեալ ելոյթից պարզ է, թէ ինչո՞ւ չէի ցանկանայ՝ որեւէ նախագահ 2 տարուց աւելի ժամկէտով ընտրուէր: Միւս պատճառն արդէն իրաւական է. հասարակական կազմակերպութիւնների մասին ՀՀ աշխատանքային օրէնսգիրքը կարդալով, ինչքան հասկացայ, պահանջւում է, որ երկու տարին մէկ, պարտադիր ժողով հրաւիրուի եւ ժողովն է իրաւասու որոշելու՝ տուեալ նախագահը մնա՞յ, թէ նորն ընտրեն:

Դրան էլ իրաւաբանները կը պատասխանեն...

ՑԱՒԸ ԱՆՏԱՆԵԼԻ...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Ճի՛շդ երկու ամիս
գործ բան չունիս,
գնա՛ եկուր
առանձնարանիդ...
Ի՞նչ է եղեր,
ամբո՛ղջ պատմութիւնը,
մէ՛կ ակռայ մը պէտք է քաշուի...
մինչ այդ
ցաւը անտանելի՛...

Պէտք է նկարուի,
կրկի՛ն ժամադրութիւն նշանակուի,
հետազօտութիւն կատարուի,
գնա՛ եկուր,
նստէ՛ յօրանջէ,
սպասման սենեակը
երկա՛ր սպասէ,
սեղանին վրայ դիզուած,
գոյնզգոյն
անիմաստ թերթերը
թըջած ցուցամատով
մէկի՛կ մէկիկ թղթատէ

ու
գոյնզգոյն
անիմաստ պատկերները
ոչքի պոչով դիտէ...
Ի՞նչ է եղեր,
ամբո՛ղջ պատմութիւնը
մէկ ակռայ մը պիտի քաշուի...
է թող քաշուի՛,
ժպիտիս մէջն ալ
մէկ ակռայ մը
թող նուազ փայլի.
Ի՞նչ է,
ամսականէ՞ս պիտի պակսի.
մի՛այն թէ
սա ցաւը անտանելի
անցնի՛...

Քաշեցէ՛ք,
հանեցէ՛ք,
ալ ազատի՛մ կ'ըսեմ,
սակայն
սա պատմութիւնս կ'երկարի՛...

իմաստութեա՛ն ակռայ է կ'ըսեն…
բռնած լոյսին
կը նային նկարին.
կատակ չէ՜,
խնդիրը լո՜ւրջ է կ'ըսեն,
բանն ալ բութ է…
փտա՛ծ է,
սակայն
խորո՜ւնկ արմատներ ունի…
Ուրեմն՝
յատո՛ւկ բժիշկի կը կարօտի…

Ճիշդ մէկ ամիս ալ
հիւանդանոցին ճամբան կը բռնուի՜
եւ կը չափուի…
Ջուրի ճամբայ
գնա՜ եկուր,
այս թուղթը առ,
այն թուղթը եա տուր,
թուղթի առեւտուր…
Ի՞նչ է եղեր,
մէկ ակռայ մը
պէտք է եւ պիտի քաշուի…
Էէէէէ՜հ,
պարզ ակռայ չէ՜,
իմաստութեա՛նս ակռան է,
որ խորո՜ւնկ արմատներ ունի…
մինչ այդ ցաւը
անտանելի՜…
ի միջի այլոց
ցաւին պատճառը
իմաստութի՞ւնն է,
թէ ակռան,
ընդհանրապէս պատասխանելը
ինծի համար
անկարելի՜…

Մէ՛կ բան գիտեմ,
թէ
այլեւս
ո՛չ իմաստութիւնը կ'ուզեմ,
ո՛չ իմաստութեան ցաւը,
եւ նոյնիսկ
ո՛չ ալ իմաստութեան ցաւի ակռան…

Հիւանդանոցին
ոլոր մոլոր միջանցքներէն,
վեր վար աստիճաններէն,
անտանելի ցաւովս,
վախը փորս
հասած եմ վերջապէս
այսօր
այս
անիմաստ պատմութեանս
երեւի աւարտին…

Երկա՜ր կանաչ չապիկով
եւ պառկած սեղանին,
երկա՜ր կապոյտ չապիկով,
եւ դիմակով,
եւ ձեռնոցով,
լուրջ բժիշկս
լոյսերու մէջ
պլլուած իմաստութեան ակռային…

Ջըլլալիքը

խորո՜ւնկ արմատներով
հասարակ ակռայ մըն է պարզապէս,
որ սակայն
յամառօրէն կը պայքարի՜…
Երեւի իրաւո՛ւնք ունի…

Բժիշկը կը կռուի,
ակռաս կը պայքարի,
իսկ ես աչքերս գոցեր փակ
ցաւովս անտանելի
լուր ունի՞մ
թէ ի՛նչ կը կատարուի…

Վերջապէ՜ս,
կը ժպտին,
պատմութիւնդ վերջացա՛ւ կ'ըսեն,
ու գիս սեղանէն կ'իջեցնեն,
կանաչ չապիկս կը հանեն
ու ափիս մէջ
երկա՜ր արմատներով
փտած փրթած
չարչարուած արիւնոտած,
անտանելի ցա՛ւ պատճառած
իմաստութեան
ակռայ մը կը զետեղեն…

Կը նայիմ երկա՜ր,
երկա՜ր արմատներով,
փտած փրթած
չարչարուած, արիւնոտած
անիմաստ դարձած
իմաստութեան
սա արմատախիլ ակռայիս,
զետեղուած ճիշդ մէջտեղը ափիս
եւ
Կը շարունակեմ քայլել
արցունքը աչքիս
վերջացած պատմութեանս մէջ
ոլոր մոլոր,
ես ի՛նքս
փտած ու փրթած,
իսկ երկա՜ր արմատներս
չարչարուած ու արիւնոտած,
չատո՜նց դո՛ւրս խլուած,
պարապին մէջ
անիմա՛ստ դարձած
պայքարէ դադրած…
մինչ այդ
ցաւը տակաւի՛ն անտանելի…

Արդէ՛ն համոզուած եմ
որ
մի՛շտ պիտի մնայ
սա ցաւը անտանելի…

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
եւ արմատախիլ
իմաստութեան ակռան

ԵՐԵՒԱՆ

«ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ» ՋՈՒԹԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԻ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Ա. ՄՐՑԱՆԱԿ՝ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՍԱԹԵՆԻԿ ԽՈՒՐՏՕՅԵԱՆԻ

Մայիս 30 - Յունիս 6 թուականներու միջեւ, Երեւանի մէջ կայացաւ Արամ Խաչատրեան ջութակահարներու միջազգային մրցում, որ համախմբեց հազարաւոր երաժշտասէրներ, աշխարհի զանազան երկիրներէն: Երաժշտասէրները գիտեն որ Արամ Խաչատրեանի նուիրուած առաջին մրցումը կատարուած էր 2003ին, դաշնակի ճիւղէն ներս: Այլեւս աւանդական դարձած այս երկրորդ մրցումը եւս կազմակերպուած էր Հայաստանի Մշակոյթի եւ Երիտասարդութեան Հարցերու Նախարար՝ Յովիկ Յովէեանի նախագահութեամբ, եւ հովանաւորութեամբ՝ Պէլլա Քոչարեանի: Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութիւնն ալ նիւթական կարեւոր ներդրում մը ըրած էր այս մրցումը կազմակերպելու համար:

Դատակազմի նախագահն էր, Արամ Խաչատրեանի եղբօր զաւակը՝ Կարէն Խաչատրեան (Ռուսաստանէն) որ յօրինող է: Մրցումի ընդհանուր նախագահն էր՝ Երեւանի Կոմիտաս Պետական Երաժշտանոցի տեսուչ, Փրոֆ. Սերգէյ Սարաճեան: Դատակազմի անդամներէն էին, Հայաստանէն՝ Եդուարդ Թադեւոսեան, «Կոմիտաս» քառեակի Ա. ջութակահարը, որ 1976էն ի վեր կ'անդամակցի խումբին, Մեծն Բրիտանիայէն՝ Գրիգորի Ժոսլին եւ Քըրթիս Փրայս, Խրուաթիայէն՝ Ինօ Միրկովիչ, Ֆրանսայէն՝ Ժան Տէր-Մերկէրեան:

Մրցումը կայացաւ Արամ Խաչատրեան համերգասրահին մէջ, որուն այս տարի մասնակցութիւն բերին, եօթը զանազան երկիրներէ 19 մրցորդներ: Այդ եօթը երկիրներն էին՝ Հայաստան, Ֆրանսա, Թիւրքմէնստան, Ռուսաստան, Ամերիկա, Վրաստան եւ Չինաստան: Մրցումին մասնակցելու համար պայման էր, ըլլալ 16-32 տարիքներու միջեւ, ի ձեռին ունենալ իրենց ներկայացուցած երկիրներու երաժշտական հեղինակութիւններու առաջարկութեամբ զոյգ յանձնարարագրեր, Սի-Տիի վրայ առնուած իրենց նուագը եւ վճարել՝ 100 տոլար: Մրցանակաւորներու համար յատկացուած գումարները շլացուցիչ էին: Առաջին հանդիսացողը պիտի ստանար՝ 15 հազար տոլար, երկրորդը՝ 10 հազար տոլար, իսկ երրորդը՝ 5 հազար տոլար:

Անուանի դաշնակահար՝ Շահան Արծրունի, այս մրցումին հրաւիրուած էր որպէս պատուոյ հիւր, տեղ գրաւելով դատակազմի անդամներու կողքին:

Մրցումը կը բաղկանար երեք փուլերէ: Առաջին փուլին մէջ, մրցորդները պիտի մեկնաբանէին Պախի, Փականինիի, Մոցարթի գործերէն նմոյշներ, նաեւ Արամ Խաչատրեանի "Սուսերու Պար"ը եւ "Երգ Պոէմ" կտորը: Երկրորդ փուլին մէջ՝ թեկնածուները պէտք է նուագէին Պէթհովէնի, Շթրաուսի, Բաբաջանեանի, Պրահմսի, Շոսթաքովիչի, Կրիկի նման տաս նշանաւոր յօրինողներէ մէկուն դաշնակի ու ջութակի մէկ սոնաթը, Ի. դարու յօրինողէ մը առանձին սոնաթ մը եւ վիրթիուոզական կտոր մը: Իսկ երրորդ փուլին՝ Խաչատրեանի ջութակի քոնչերթօն:

Առաջին փուլին մասնակցեցան 19 մրցորդներէն բոլորը, որոնցմէ 12ը իրաւունք ստացաւ երկրորդ փուլին մասնակցելու, իսկ 7 մրցորդներ մրցանակի արժանի նկատուեցան:

Մրցումի մանրամասնութիւնները մեզի փոխանցելու համար, Խմբագրատուն այցելեց Պ. Շահան Արծրունի, որ յայտնեց թէ բոլոր մասնակիցներն ալ շատ լաւ պատրաստուած էին եւ դատակազմի անդամները լարուած ուշադրութիւն կը կեդրոնացնէին եւ մեծ ճիգ կը վատնէին, լաւագոյնները ընտրելու եւ դասաւորելու համար:

Վերջապէս, յայտարարուեցան իւրաքանչիւր դասաւորումի մէջ, երկերկու մրցանակաւորները:

Ա. մրցանակաւորներ հանդիսացան՝ ՍԱԹԵՆԻԿ ԽՈՒՐՏՕՅԵԱՆ (Ֆրանսա) եւ ՄԱՐՏԻՆ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ (Հայաստան), որոնք կիսեցին յատկացուած 15 հազար տոլարը:

Բ. մրցանակաւորներ հանդիսացան՝ ԳէՈՐԳ ՂԱՐԱԲէԿԵԱՆ (Հայաստան) եւ ՍՈՒՋԻ ԵՐԻՑԵԱՆ (Հայաստան), որոնք եւս կիսեցին 10 հազար տոլարը:

Գ. մրցանակաւորներ հանդիսացան՝ ՄԱՐԻԱՆՆԱ ԱՍՐԻԵՒԱ (Վրաստան) եւ ԱՅԱ ՄՈՒՐԱԿԻ (ԱՄՆ):

Հայաստանցի 16ամեայ Անոյշ Նիկողոսեան եւս մաս կազմեց մրցանակաւորներու շարքին, որպէս ամէնէն երիտասարդ ջութակահարուհին:

Մրցանակաբաշխութեան հանդէսի աւարտին խօսք առաւ Շահան Արծրունի, որ շնորհաւորեց մրցանակաւորները եւ յայտնեց իր ուրախութիւնը՝ պարզուած արդիւնքին առնչութեամբ: Յայտնեց որ հակառակ երկրին մէջ տիրող բազմապիսի դժուարութիւններուն, իսկական տաղանդներ կը հասնին երկրին մէջ, որոնք վառ հետաքրքրութիւն ունին երաժշտութեան եւ այս կարգին՝ մշակոյթի նըկատմամբ:

"ՄԱՐՄԱՐԱ"

ԱՆԻԾԵԱԼ ՏԱՐԻՆԵՐ

1914 - 1919

(ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԷՆ ՏԷՐ-ԶՕՐ

- Հոս պիտի սպասէք մինչեւ որ միւտիր էֆէնտին գայ, ըսաւ չաւուշը որ վայրագ դէմքով Արաբ մըն էր:

Այն տեղ ուր մեզ կը հրամայէր սպասել ախոռին քով աղբանոց մըն էր:

Հինգ վեց ժամուան դնացքէ մը յոգնած՝ ստիպուեցանք նստիլ այդ գարշահոտութեան մէջ:

Մութը բոլորովին կոխած էր եւ միւտիրը չէր եկած տակաւին:

Բարեբախտաբար իր փոխանորդը եկաւ ու մեր վրայ խղճալով՝ հրամայեց որ տուն մը տանին գիշերը անցնելու համար:

Մեզ տարին գերզացեի մը տունը, որուն տանիքին վրայ ելանք:

Մեզի հաց, պուլկուր, մածուն եւն., բերին ու կերակրեցին: Յետոյ, տանիքին վրայ, լուսնի լոյսին տակ պառկեցանք:

Հետեւեալ օր միւտիրը եկաւ եւ մեզ իր քովը տարին:

55 տարեկան, մօրուօք, բարեմիտ դէմքով մարդ մըն էր:

Առաջին անգամն էր որ տարեց պաշտօնեայի մը դէմը կը գտնուէինք:

Մինչեւ այն ատեն մեր տեսած բոլոր պաշտօնեաները, վալի, միւթէսարըֆ, գայմագամ, եւն., ամէնքն ալ 30-35 տարեկան երիտասարդներ էին, Թուրք Իթթիհատական ու հայատեաց:

Արդէն լսած էինք միւտիւրին համար թէ՝ լաւ մարդ էր եւ թէ ձեռքէն եկածին չափ պաշտպանած էր Հայերը:

Իր դէմքն ալ լաւ տպաւորութիւն մը գործեց վրանիս:

Մի առ մի մեզ հարցափորձեց եւ արհեստնիս հարցուց: Յետոյ, արհեստաւորներուն խոստացաւ պէտք եղած դիւրութիւնը տալու որպէսզի կարենային իրենց արհեստով ապրիլ:

- Հոս բոլորովին ազատ էք, ըսաւ, կրնաք ուզած տեղերնիդ բնակիլ, ազատ համարձակ պտըտիլ, պայմանաւ որ գիւղէն շատ չհեռանաք:

Շնորհակալութիւն յայտնեցինք իրեն ու հեռացանք:

Շուտով ամէնքս ալ տեղաւորուեցանք հոս ու հոն, արաբ տուներու մէջ:

Ես, Թէվֆիք ու Ալի Րիզա, երկուքն ալ իսլամացած Հայեր, մէկ սենեակ վարձեցինք:

Ճամբան երկուքնիս խօսք մէկ ըրած էինք առաջին առթիւ փախչելու: Եւ մեր այս ծրագիրը իրագործելու համար որոշած էինք միասին բնակիլ:

ԷԼ ՊՈՒՍԵՐԱ

Էլ Պուսերա Եփրատի ու Խապուր գետին միջեւ զուտ արաբական գիւղ մըն է քանի մը հարիւր տունով: Խապուր, որ Եզեկիէլի մարգարէութիւններուն մէջ յիշուած Գոբար գետն է, ճիշդ Էլ Պուսերայի մօտ կը միանայ Եփրատի եւ գիւղը կը գտնուի երկու գետերուն եզերքը: Գեղին մօտ, Խապուրի վրայ, նորաշէն կամուրջ մը կայ:

Ինչպէս ամէն արաբական գիւղ, Էլ Պուսերան ալ աղտոտ, զարշելի, աւերակ տեղ մըն է: Շու կային մէջ հազիւ 3-4 խանութ կայ որոնց մէջ շատ դժուար է բան մը գտնել:

Սրճարան, սափրիչ, դեղարան հացագործ եւն. գոյութիւն չունին: Մեր հացը ստիպուած էինք մենք եփել, այսինքն ցորեն գնել քարին տակ զայն ալիւրի վերածել, խմորել ու յետոյ «սաճ»ի վրայ կամ «թանտըր»ի մէջ եփել:

Միսը, ընդհանրապէս այծի միս դիւրաւ կը գտնէինք, որովհետեւ օրը մէկ երկու այծ կը մորթուէր: Կը գտնէինք նաեւ գիւղացիներուն քով, հաւկիթ, կարագ իւղ, այրան (այսինքն ջրախառն մածուն) ծխախոտ, ինչպէս նաեւ եղանակին բանջարեղէնները:

Մշակուած հողերը շատ քիչ են սակայն, հակառակ ջուրի առատութեան, որովհետեւ շատ նախնական ձեւով կ'ոռոգուին արտերը եւ գետէն հարիւր մեթր հեռուն մշակութիւնը կը դադրի:

Էլ Պուսերայի մէջ մինչեւ 8-10 հազարի չափ Հայ տարագիրներ գտնուած են միջոց մը, բայց ատոնցմէ մէկ մասը հիւանդութենէ կամ անօթութենէ մեռած են եւ միւսներն ալ դէպի Սուար կամ Շէտտաթի տարուելով չէրքէզ չէչէններու ձեռքով ջարդուած են, այնպէս որ մեր հոն գտնուած միջոցին մէկ Հայ էրիկմարդ չկար գիւղին մէջ:

Միայն արաբներու քով Հայ կիներ ու աղջիկներ կը գտնուէին փոքր թիւով:

Միւտիրը իր քովը ունէր Հայ կին մը, որուն հետ նիքեահ եղած էր, յետոյ Ուրֆացի պատանի մը եւ աղջիկ մը եւ ուրիշ տղայ մը Պուրսայի կողմերէն: Այս վերջինը 14 տարեկան սիրուն տղեկ մըն էր, մեծահարուստ ընտանիքի մը զաւակ: Հայրը որ ջարդուած էր, իր հետ ունի եղեր 4 հազար ոսկի հնչուն դրամ: Չէչէնները ջարդեր են զայն, յետոյ կինը եւ ընտանիքին միւս անդամները: Իսկ տղան ողջ պահեր են իրենց քովը:

Միւտիրը յաջողած էր անոնց քովէն առնել ու իր տունը բերել:

Հազիւ թէ մեր նոր սենեակին մէջ տեղաւորուած, ես, Ալի Րիզա եւ Թէվֆիք, սկսանք մեր փախուստի ծրագիրը մշակել:

Տէր Զօրի մօտ իմացած էինք որ շատ մը Հայեր Սինճէր տաղին, Եէզիտիներու քով փախչելով, յաջողած էին ազատիլ: Այդ Սինճէր լեռը կը գտնուէր Էլ Պուսերայէն չորս օր հեռու, անապատի ճամբով:

(Շար. 85)

"Աշխարհ" երկշաբաթաթերթը,
Ֆրանսահայ մշակութային միութիւնը,
Ֆրանսահայ երիտասարդաց միութիւնը,
խոր կսկիծով կը ծանուցանեն
թերթիս հրատարակութեան տնօրէն եւ
խմբագրապետ,
կազմակերպութեանցս նախկին նախագահներէն եւ ընդհանուր քարտուղարներէն՝

ԳԷՈՐԳ ԺՈՐԺ ՍԱՐԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 23ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յուլիս 1, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նոժան-սիւռ-Մառնի գերեզմանատունը (123 Լա Փէ փողոց - 94170 Լը Փէրէօ-սիւռ-Մառն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Ժորժ Սարեանի մահուան առթիւ Գլակ Ղազարեան փոխան ծաղկեպսակի 100 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին:

Association Arménienne
d'Aide Sociale
**au service des Arméniens
depuis 1890**
Siège Social: 77 rue La Fayette
75009 PARIS
☎ 01 48 78 02 99
Télécopie: 01 42 80 61 45
Courriel : aaas.paris@free.fr
**Maisons de retraite
médicalisées**
— MONTMORENCY (Val d'Oise)
☎ 01 39 83 20 67
— GONESSE (Val d'Oise)
☎ 01 39 85 24 24
— SAINT RAPHAEL (Var)
☎ 04 94 19 51 50
En Arménie :
FONDATION FRANCO-ARMENIENNE
POUR LE DEVELOPPEMENT
13/3 Khandjian, Erevan,
frenchfund@web.am

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներուն ուշադրութեան կը յանձնենք որ կամքէ անկախ պատճառներով "Յառաջ" այս ամառ ալ լոյս պիտի չտեսնէ ՕԳՈՍՏՈՍ 8էն 20: Կը խնդրուի նկատի առնել այս պարագան հասցէի փոփոխութեան առեն:

Փոփոխութիւններու համար դիմել 5 օր առաջ: Կ'արժէ 8 Եւրօ:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ "ՅԱՌԱՋ"Ի

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 3: Պայծառակերպութիւնն Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափօր Լերինն

Վ Ա Ր Դ Ա Վ Ա Ռ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին,
Ծանօթ.- Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4: Բ. օր Վարդավառի: Յիշատակ Մեռելոց:
Հոգեհանգիստ՝ "Վասն համօրէն ննջեցելոց":

⁂

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յուլիս 3: Տօն է Վարդավառի
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յուլիս 4: Մեռելոց:
Ժամը 11ին:՝ Հոգեհանգիստ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի "Արշալոյս Թաղէոսեան" մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Յուլիս 2, ժամը 13·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

**«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակացինր**

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թի.Վի.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

**CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE**

La Section **«D. SERENGULIAN»**
d'Issy-les-Moulineaux
organise
une balade sur la Seine
en Bateau-Mouche
suivie
d'un barbecue au Chalet de Vaupereux
le Dimanche 10 juillet
Départ: 10h15 devant la M.C.A.
45 rue de la Défense — Issy-les-Mlnx
Inscriptions auprès de :
— Alice : 01 46 42 90 68
— Annick : 01 47 36 18 09

□

Section **«DIROUHI MISSAKIAN»**
de Sevran - Livry-Gargan

Dimanche 3 Juillet
SORTIE EN AUTOCAR
à AUVERS SUR OISE
Au programme:
Visite du Musée d'Auvers sur Oise
déjeuner au restaurant
et visite de l'exposition
Edgar Chahine du Musée d'Aubigny
P.A.F.
Renseignements et inscriptions au:
01 43 83 87 68

□

VERS BELLEFONTAINE
**Pour les 50 ans de la colonie
de Bellefontaine
la Section «Agnouni» d'Asnières**
propose pour les **16** et **17 juillet** de vous y emmener en autocar.
3 points de rencontre le 16 au matin :
— 6h15 Maire d'Asnières pour un départ à 6h30 précises;
— 7h Square Montholon - rue La Fayette Paris 9e - Métro Cadet;
— 7h30 Pont de Charenton devant le café le Petit Caporal.

Hébergement en chalet situé à Morbier en plein cœur du Parc Naturel du Haut Jura.
Participation : 120 Euros par personne.
Comprend : le transport, l'hébergement, une collation samedi matin et le petit déjeuner du dimanche.
Inscription auprès
— d'Annick au 01. 42. 42. 70. 39 et
— de Suzanne au 01. 47. 93. 70. 86.

□

La Section **«Astrig»** d'Arnouville
organise son
GALA ANNUEL
DE FIN D'ANNEE SCOLAIRE
le Vendredi 1er juillet
à partir de 20 heures 30
à la salle «Charles Aznavour»
à Arnouville
Au programme :
Chants —
Danses —
Poésies —
Sketches
— Venez nombreux nous encourager —

□

*Bellefontaine fête
ses 50 ans*

**50 ans de joie
50 ans de découverte
50 ans d'amitié
50 ans d'arménité
Pour fêter cet événement, la Croix Bleue a prévu différentes manifestations.
Si vous avez vécu ces «années Bellefontaine» et si vous avez envie de les revivre :**
VENEZ NOUS RETROUVER
A LA COLONIE POUR
**LA GRANDE FETE
du DIMANCHE 17 JUILLET**

L'ESPOIR POUR L'ARMENIE
Association humanitaire
organise un
Voyage en Arménie et au Karabagh
DU 22 SEPTEMBRE AU 3 OCTOBRE
Responsable du voyage : Boros HALADJIAN
8 avenue Salvador Allende — 69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 89 28 07— Fax : 04 72 82 09 70

■ **Prix :** 1300 Euros pour 12 jours.
■ **Le Prix comprend:** Le transport aérien, Paris-Erevan A/R, sur vol régulier, les transferts aéroport-hôtel-aéroport, les trajets intérieurs en autocar, l'assistance d'un accompagnateur, un guide francophone, hébergement à l'hôtel: 3 étoiles, sur la base d'une chambre double, la pension complète du premier au dernier jour sauf un dîner, les visites, excursions et animations mentionnées au programme.
■ **Le prix ne comprend pas :** Les frais de visa pour l'Arménie 30 Euros et le Karabagh 25 Euros à ce jour, les taxes d'aéroport de Paris et de sortie à Erevan environ 70 Euros à ce jour, les boissons et les dépenses d'ordre personnel, les pourboires, le spectacle à l'opéra, le supplément chambre individuelle.
■ **Formalités :** Passeport en cours de validité et visa.
■ **Santé :** Aucune vaccination n'est obligatoire. Prévoir des médicaments de base.
■ **Climat :** Chaud dans la journée, plus frais dans la soirée.
■ **Monnaie :** La monnaie locale est le dram, 1 Euro = 650 drams au cours d'aujourd'hui.
■ **Décalage horaire :** En été + 3 heures.
■ **Heures de vol :** Environ 5 heures.
■ **Courant électrique :** 220 volts à l'hôtel, prises à la française.
Pour tous renseinements s'adresser à :
Boros HALADJIAN : ☎ 04 78 89 28 07

15 jours / 14 nuits
de découvertes ou redécouvertes grâce aux excursions quotidiennes
1405 €
Hôtel Nor Dzoraberd
Circuit organisé et demi-pension
•
Dépliant détaillé et renseignements
www.ucfaf.com
et auprès des secteurs UCFAF
•
Inscriptions :
Mme Yazidjian
29-33, av. Pasteur
93100 Montreuil
01 42 87 95 98

Grande Fête Champêtre Khanassor

à l'initiative du Comité F.R.A. Zavarian
et de la C.B.A.F. de Chaville

le DIMANCHE 10 JUILLET

PARC BON REPOS PAVILLON ELVIRE
78410 VIROFLAY (Près de la Place Louis XIV, Nationale 10)

Après la messe à l'Eglise Arménienne de CHAVILLE recueillement sur la tombe du Prince ARGHOUTIAN, Héros de la bataille de Khanassor.

Rassemblement à 13 heures au Cimetière.

**Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976**